

red. nauk. Czesław Zgorzelski

**Listy do Adama Mickiewicza w Muzeum
A. Mickiewicza w Paryżu : rejestr
uzupełniony bibliografią**

Archiwum Literackie 12, 1-269

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

I N S T Y T U T   B A D A Ń   L I T E R A C K I C H
P O L S K I E J   A K A D E M I I   N A U K

ARCHIWUM LITERACKIE

POD REDAKCJĄ

ZBIGNIEWA GOLIŃSKIEGO, ROMANA POLLAKA,
CZESŁAWA ZGORZELSKIEGO

TOM XII

LISTY DO ADAMA MICKIEWICZA
W MUZEUM A. MICKIEWICZA W PARYŻU

WROCLAW — WARSZAWA — KRAKÓW
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK

LISTY DO ADAMA MICKIEWICZA
W MUZEUM A. MICKIEWICZA
W PARYŻU

REJESTR UZUPEŁNIONY BIBLIOGRAFIĄ

OPRACOWAŁ
JANUSZ ODROWĄŻ - PIENIAŻEK

WROCŁAW — WARSZAWA — KRAKÓW
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK
1968

Redaktor naukowy
CZESŁAW ZGORZELSKI

Okładkę projektował
TASIOS KIRIAZOPOULOS

Redaktor Wydawnictwa Janina Majerowa

Printed in Poland

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo. Wrocław 1968.
Nakład: 600 + 130 egz. Objętość: ark. wyd. 25,30, ark. druk. 18,50 + 6
wklejek. Ark. A-1 26. Papier. druk. sat. kl. IV, 70 g, 70 × 100.
Oddano do składania 20 III 1967, podpisano do druku 22 IV 1968.
Druk ukończono w kwietniu 1968 r. Wrocławska Drukarnia Dzielowa,
Wrocław, ul. Oławska 10/11. Zam. 325/A. R-5. Cena zł 62.—

WSTĘP

W r. 1931 ukazał się drukiem *Katalog Rękopisów Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu* sporządzony przez Adama Lewaka. Przedmowa pióra Franciszka Pułaskiego przedstawiła dzieje tych muzealnych zbiorów zapoczątkowanych przez archiwum pozostałe po Adamie Mickiewiczu w jego mieszkaniu przy Bibliotece Arsenалу. Archiwum to zostało przez samego poetę przejrzane przed wyjazdem do Konstantynopola, 10 września 1855 r., kiedy to — wedle świadectwa Władysława Mickiewicza — „Mickiewicz zasiadł do biurka i przez parę godzin przezierał papiery, rzucając synowi te, które kazał palić. Było dużo obcych listów, niemało własnych rękopisów, sporo nawet i wierszy ... Teki zawierające papiery dotyczące się Sprawy odłożył, nie rozpatrując bliżej; papiery dotyczące się Legii włoskiej tak samo, ale o tych ostatnich powiedział: »Będzie z nich użytek«¹.

Henryk Służalski i Armand Lévy archiwum to uzupełnili papierami poety przywiezionymi z Konstantynopola. „Całość w ten sposób zebrana — pisze F. Pułaski — została na żądanie opieki nad sześciorgiem nieletnich dzieci Mickiewicza spisana przez jego przyjaciół, a następnie przekazana Władysławowi Mickiewiczowi jako najstarszemu synowi”².

Przez pół wieku papiery te, przechowywane we własnym mieszkaniu, Władysław Mickiewicz opracowywał i uzupełniał zakupując archiwalia dotyczące osoby ojca, bądź też otrzymując je jako dary. W r. 1901 zaproponował Polskiej Akademii Umiejętności połączenie swych zbiorów z Biblioteką Polską w Paryżu, aby stworzyć w jej gmachu Muzeum Adama Mickiewicza; zrealizowawszy ten projekt kierował Muzeum — jednocześnie z Biblioteką Polską — do chwili śmierci, tj. 9 VI 1926 r. Już po tej dacie włączone zostały do zbiorów Muzeum papiery pozostałe w mieszkaniu W. Mickiewicza przy rue Guénégaud w Paryżu.

Wśród zbiorów przekazanych przez syna poety do Muzeum Adama Mickiewicza znajdował się również zespół listów skierowanych do autora *Pana Tadeusza*. Jak wiemy, wiele spośród nich padło ofiarą ognia z woli samego adresata, co wyjaśnić może w pewnej mierze charakter dochowanej korespondencji. Fakt, że

¹ *Żywot*¹ IV 419.

² *Katalog* Lewaka, s. XIII.

z okresu rosyjskiego pozostało listów niewiele, zaledwie dwadzieścia pozycji, tłumaczyć można tym, że Mickiewicz zapewne pozostawił je w Rosji, zabierając najważniejsze, które znaleziono potem w Paryżu wśród jego papierów. Przepatrując listy z okresu Emigracji widzimy już niewątpliwe zachwianie proporcji: najwięcej stosunkowo listów dotyczy Legionu, na drugim miejscu — pod względem ilości — znajdują się listy dotyczące się towianizmu z setką przeszło pism samego Towiańskiego na czele.

„Zbiór ten nie posiadał inwentarza, ani katalogu kartkowego. Większość autografów była ułożona w tekach z napisami objaśniającymi ręką Władysława Mickiewicza” — pisze F. Pułaski³. Władysław Mickiewicz uporządkował listy alfabetycznie według nazwisk autorów, włączając tu również listy odnajdywane w innych zespołach Biblioteki Polskiej, a także odpisy listów znajdujących się w innych bibliotekach, bądź wreszcie w rękach prywatnych⁴.

Powstał z tego zbiór liczący — w oryginałach i kopiach — około 900 listów skierowanych do poety. Około, gdyż kilku czy kilkunastu listów, które znajdowały się w tym zbiorze, *Katalog* Lewaka już nie wymienia, a i dzisiaj ich tam nie ma, choć nie bez wyjątków. Takim wyjątkiem, i to dość osobliwym, jest list Z. Wołkońskiej z dn. 1 V 1830 r. drukowany w III tomie *Korespondencji Adama Mickiewicza* s. 123—125. Nie odnotowany w *Katalogu* Lewaka zachował się on jednak jako skrawek górnej części karty ze zniekształceniem tekstu — trudno dziś ustalić, jakie przechodził koleje⁵.

³ *Katalog* Lewaka, s. XIII.

⁴ Na pierwszym miejscu wymienić należy kopie kilkunastu zniszczonych podczas ostatniej wojny autografów przechowywanych w archiwach rapperswylskich: są to przede wszystkim listy dotyczące „sprawy” Towiańskiego (z papierów Seweryna Goszczyńskiego), lecz również listy związane z Legionem Polskim Mickiewicza i „Trybuną Ludów”. Z *Archiwum Filomatów* skopiowano cztery listy J. Lelewela do Cypriana Daszkiewicza (błędnie zresztą włączone do zespołu listów skierowanych do Mickiewicza i błędnie przez *Katalog* Lewaka jako takie zakwalifikowane). Ze zbiorów Gołuchowskich skopiowano list Jana Kozłowa, Mikołaja Polewoja oraz list ks. Piotra Wiaziemskiego; ze zniszczonych dziś zbiorów Biblioteki Ordynacji Krasieńskich list Zygmunta Krasieńskiego. Z Biblioteki Czartoryskich w Krakowie te listy ks. Adama Czartoryskiego, których oryginały nie dochowały się, a kopie odnaleziono w jego archiwum. Ważny list Towiańskiego z Paryża z 27 V 1848 (drukowany po raz pierwszy w niniejszym tomie) występuje zarówno w kopii ręką Attilio Begeya, jak i fotokopii — autograf znajdował się w archiwum Begeyów w Turynie. Opisując poszczególne pozycje staram się podać szczegółowe dane o kopiach: czyją ręką sporządzone, gdzie znajduje się (czy znajdował) oryginał itd.

⁵ List Karoliny Towiańskiej z 20 III 1846, drukowany w *Żywocie*¹ III 408—409 znajdował się w omawianym zespole w r. 1923 — skopiował go wówczas prof. S. Pigoń. *Katalog* Lewaka nie notuje już tego autografu, a i dziś nie ma go w tym zespole. Prawdopodobnie również w tych zbiorach znajdowały się następujące autografy listów drukowanych w wydawnictwach przygotowywanych przez Władysława Mickiewicza: List Davida d'Angers, Paryż, 11 III 1842 (*Kor.* IV 260—261); list podpisany: Bertillon, élève de médecine, Paryż, 13 IX 1845 (*Kor.* IV 317); list I. Domeyki z d. 23 I 1839 (*Kor.* IV 149—150, a przedtem razem z innymi listami znajdującymi się obecnie w tym archiwum — w dodatku miesięcznym „Czasu”, t. 5, Kraków 1857, s. 3—5), list podpisany: Le Ministre de l'Instruction Publique et des Cultes H[ypolite] Fortoul, Paryż,

Z tym zagadnieniem wiąże się też sprawa metod archiwistycznych Władysława Mickiewicza. Wiemy, że wiele papierów, które po śmierci poety istniały, zaginęło bezpowrotnie. Korespondencja odbierana przez poetę także poddana została „oczyszczeniu”: zaginęły — jak się zdaje liczne — listy M. Fuller-Ossoli, listy Konstancji Łubieńskiej, w archiwum była zapewne jakaś korespondencja Ksawery Deybel, może i inne listy również uległy zniszczeniu.

Zbiór listów do Mickiewicza został skatalogowany przez Adama Lewaka w roku 1927 i jego spis stanowi rozdział III *Katalogu Rękopisów Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu*. Aczkolwiek w innych katalogowanych działach autor trzymał się w zasadzie porządku chronologicznego, w dziale „Listy do Mickiewicza” poszedł drogą wytyczoną przez Władysława Mickiewicza, który gromadził, porządkował listy i włączał je do teczek układanych alfabetycznie według nazwisk korespondentów, a w każdej dopiero teczce autorskiej według chronologii, acz nie zawsze konsekwentnie. Taki sam układ materiału pozostał i w spisie Lewaka.

Dział listów skierowanych do Mickiewicza autor *Katalogu* potraktował dość powierzchownie; w odróżnieniu od działów „Pisma i rozmowy A. Mickiewicza”, „Listy A. Mickiewicza”, „Dokumenty i papiery rozmaite dotyczące życia i śmierci A. Mickiewicza” i in., gdzie starał się podać opis każdego aktu możliwie dokładny, w dziale nas interesującym poprzestał na lakonicznym spisie poszczególnych pozycji, który zawiera jedynie — prócz nazwiska autora — datę (w przypadku jej braku — incipit) uzupełnioną numerem porządkowym.

Zbiór listów do Mickiewicza wyrażał się więc w r. 1927 liczbą 896 — tyle pozycji A. Lewak zastał w tym dziale i tyle zarejestrował. Ale ów cenny spis autora *Katalogu* nie pozbawiony jest jednak pewnych usterek. Pomyłki dotyczą autorów listów, a nawet adresata: np. z sześciu zarejestrowanych listów Lelewela cztery okazały się adresowane nie do Mickiewicza, lecz do Cypriana Daszkiewicza, zaś sześć (spośród 38) listów Micheleta — do Armanda Lévy, list E. Quineta z 20 V 1853 także nie jest skierowany do Mickiewicza. W zespole listów

---

31 X 1852 (*Kor.* IV 344); list Leona Fauchera, Paryż, 26 VIII 1841 (*Kor.*¹ II 192—193 oraz *Kor.* IV 249—250); następujące listy Celiny Mickiewiczowej: 1) 13 IV 1848 (*Żywo*¹ IV s. I—III — druk. w całości); 2) 18 V 1848 (*Żywo*¹ IV 165 — cytat); 3) 19 V 1848 (*Żywo*¹ IV 168 — cytat); 4) 30 V 1848 (cyt. *Żywo* IV 171 — cytat); dwa listy Karola Sienkiewicza: 1) Paryż, 3 IV 1844 (*Kor.*¹ II 216 oraz *Kor.* IV 303) i 2) Paryż, 3 VIII 1841 (*Kor.*¹ II 190 oraz *Kor.* IV 246); dwa listy Marii Szymanowskiej: 1) Petersburg, 11/23 VI 1829 (*Kor.*¹ II 71—72 oraz *Kor.* III 115—116 i 2) list z listopada 1830 (?) z dopiskiem Z. Wolkońskiej *Kor.* III 142; list F. Wrotnowskiego, Paryż, 21 IV 1848 (*Legion* 153).

List Towiańskiego z Einsiedeln, 22 IX 1845 (*Współdział* I 293—295) znajdował się w kopii ręką S. Goszczyńskiego — w archiwach rapperswylskich jako list do M. Szweycera (odpis tej kopii sporządzony przez J. Komendę w Dziale Rękopisów Biblioteki Narodowej Akc. 7269), prawdopodobnie więc autografu w zbiorach paryskich nie było. List Leonarda Chodźki, Paryż, 3 V 1828 (*Kor.* III 89—94), był drukowany, jak zaznaczono „według kopii udzielonej nam przez L. Chodźkę” — kopii tej jednak nie ma w omawianym zespole.

Towiańskiego znajdują się listy pisane do Karola Różyckiego, do Kola Paryskiego, do Braci, a także nie listy, lecz noty i instrukcje, doraźne zapiski i notatki, a nawet modlitwy; jest tu również notatka S. Goszczyńskiego błędnie zakwalifikowana jako kopia listu Towiańskiego. List L. Kobeckiego notuje Lewak błędnie jako list S. Goszczyńskiego, list majora Józefa Zaleskiego jako list J. B. Zaleskiego itd. Niejednokrotnie autor *Katalogu* wymieniał kopie jako listy odrębne, idąc za źle oznaczoną datą, nie porównawszy incipitów (np. listy Henryka Służalskiego) itp. Przez lat trzydzieści pięć *Katalog* stanowił jedyny przewodnik po zespole.

W tym czasie, po śmierci założyciela Muzeum, pracę nad uzupełnianiem zbioru prowadziła dalej zmarła w r. 1958 kustosz, Bronisława Mońkiewiczówna (której autor *Rejestru* zawdzięcza wiele cennych wskazówek); za jej staraniem doszło tu przede wszystkim kilka listów pozostałych po Marii Mickiewiczównie, córce Władysława, jak również pewna ilość pozycji (autografy i kopie) odnalezionych w innych zespołach. W niniejszym *Rejestrze* znajduje się przy ich opisie uwaga: „List nie notowany w *Katalogu* Lewaka”. Są to pozycje mniejszego znaczenia; wymienić tu jednak warto autograf listu Davida d’Angers, 20 X 1835, drukowany zresztą w obu wydaniach Korespondencji (Kor.¹ II i Kor. III), a pochodzący właśnie ze spuścizny po Marii Mickiewiczównie.

W tej sytuacji zaistniała konieczność sporządzenia powtórnie rejestru listów do Mickiewicza w Muzeum A. Mickiewicza w Paryżu, który by uwzględnił w opisie zarówno elementy przez A. Lewaka opuszczone, jak i obecny stan zbiorów w oparciu oczywiście o *Katalog* tego autora, ustalający numery katalogowe i przesądzający w ten sposób układ archiwum, choćby zasady tego układu nie zawsze były przekonujące. Recenzując *Katalog* Lewaka prof. S. Pigoń stwierdził przy omawianiu innego zresztą działu tej pracy: „Te i tym podobne omyłki dlatego może właśnie szczególnie są przykre, że pociągnęły za sobą błędny układ nie tylko *Katalogu*, ale i w samym archiwum, któremu zupełnej organiczności ustroju raz zepsutej i tak utwierdzonej już teraz przywrócić nie sposób”⁶. Słowa te zastosować można również do wielu zespołów autorskich zbioru listów do Mickiewicza, a szczególnie już może do zespołu listów Towiańskiego.

Zadaniem niniejszego *Rejestru* jest ulepszenie rozdziału trzeciego *Katalogu* Lewaka (numery katalogowe 480—714) wraz z uzupełnieniem obejmującym siedem listów pochodzących z rozdziału IV — „Dokumenty i papiery rozmaite dotyczące życia i twórczości Adama Mickiewicza”, przy zachowaniu układu i numeracji *Katalogu*, pod którą zainteresowany może dotrzeć do poszczególnych pozycji wedle tych numerów właśnie, poukładanych w teczkach muzealnych. Autorowi niniejszego *Rejestru* chodziło przede wszystkim o uszczegółowienie lakonicznych danych Lewaka, oczyszczenie ich z błędów i usterek (niektóre listy otrzymały tu inne daty niż te, pod którymi dotychczas były znane) oraz o uzupeł-

⁶ „Pamiętnik Literacki”, R. XXVIII, 1931, s. 346.

nienie każdego aktu metryką wydawniczą tekstu, aby ułatwić zainteresowanym dotarcie do tekstów drukowanych i cytowanych w wielu różnych edycjach. Stąd podtytuł niniejszej pracy: *Rejestr uzupełniony bibliografią*.

Jak już wspomniano, zbiór listów skierowanych do Mickiewicza ułożony jest w teczkach obejmujących zazwyczaj listy pisane przez jednego autora i nierzadko zespół korespondencji jednego autora włożony jest do teczki zbiorowej, wewnątrz której poszczególne grupki listów—czy wręcz każdy list—mają swoje tecki osobne.

Teczki owe, przeważnie z napisami ręką Władysława Mickiewicza, a późniejsze Bronisławy Mońkiewiczówny, Józefa Ujejskiego, Adama Lewaka i in., zawierają w wielu wypadkach, prócz imienia i nazwiska, dodatkowe informacje o autorze listów lub okolicznościach z nimi związanych, dlatego zdecydowałem się na ich opis w niniejszym *Rejestrze*. Tutaj także znajdują się notatki późniejsze (np. ręką St. Pigionia) odsyłające do pozycji drukowanych, wreszcie drobne czasem uwagi osób korzystających z tych rękopisów, nierzadko ważne dla ustalenia właściwej daty listu czy związania go z jakimś wydarzeniem. Uwagi takie odnotowuję także, jeśli są pisane na kopiach maszynowych (por. listy G. Sand, *Kat.* 654 nr 5 i 9).

W opisie samych rękopisów uwzględniam elementy następujące: 1) miejsce i data listu (w brzmieniu oryginału); 2) incipit, jeśli list nie był drukowany (zwykle nieco dłuższy, pozwalający zorientować się w charakterze korespondencji, obejmujący więc zazwyczaj kilka linijek tekstu), lub prócz tego kilka słów o treści listu, albo przedruk całości, jeżeli list jest krótki; wyjątki od tej zasady (listy nieco dłuższe) omówię niżej; 3) gatunek papieru, wymiary, znaki wodne itp.; 4) objętość listu (ilość kart i ilość zapisanych stron); 5) adres i jego położenie; 6) uszkodzenia i ich opis; 7) napisy obcą ręką (w kilku wypadkach ręką adresata); 8) koperty, jeśli są zachowane; 9) stemple pocztowe.

Rejestr ów uzupełniłem próbą bibliografii: stara się ona odnotować nie tylko te wydawnictwa, w których poszczególne listy wydrukowane zostały w całości, lecz również i te, gdzie były z rękopisów cytowane: pozwoli to zainteresowanym trafić do drobnych nawet cytatów z listów dotąd nie ogłoszonych.

Przy listach drukowanych w całości zdecydowałem się odnotować także przypadki ich cytowania we fragmentach, przed ogłoszeniem całości. Rezygnuję natomiast z podawania adresów bibliograficznych cytatów i przedruków całych listów opartych na materiałach uprzednio ogłoszonych drukiem, z dwoma jednakże wyjątkami: 1) gdy cytat bądź przedruk całego listu oparty był na autografie (zdarzają się tu „przedruki” poprawniejsze niż pierwodruk); 2) gdy listy lub ich fragmenty przedrukowane były z fałszywymi datami albo z nie zaznaczonymi opuszczeniami. Dane te nie będą oczywiście kompletne, dla wydobycia wszystkich przeinaczeń byłoby potrzebne skolacjonowanie wielu setek listów, podaję więc jedynie to, co udało mi się ustalić.

Szereg listów zawiera dopiski jednej lub kilku osób, inne listy podpisane są kilkoma nazwiskami. *Katalog* Lewaka wymieniał takie pozycje pod nazwiskiem

pierwszej podpisanej osoby, w niniejszym zaś *Rejestrze* użytkownik znajdzie i dalsze nazwiska w miejscach, gdzie znajdować się winny wedle alfabetu — z odsyłaczem do tego listu, przy którym znajduje się dokładny opis autografu (podaję nr *Katalogu* i nr pozycji). Wyłączyłem tu jedynie — stosując praktykę wydawców źródeł historycznych tego okresu — odezwy i listy zbiorowe, jeśli podpisane są przez więcej niż 10 osób (zdarzają się odezwy podpisane przez ponad 100 osób). W tych wypadkach odsyłacz dotyczy jedynie pierwszej podpisanej osoby.

Omawiając zespoły korespondencji poszczególnych autorów informuję również okazjonalnie o tych listach, których autografów nie ma w zbiorach Muzeum Mickiewicza w Paryżu, gdyż zostały ogłoszone bądź z innych źródeł, bądź zaginęły; podaję wówczas adresy odpowiednich bibliografii. Odsyłacze podobne stosuję także w wypadkach, gdy autograf listu lub jego kopia znajduje się w innym dziale Muzeum Mickiewicza czy w Bibliotece Polskiej: podaję numer *Katalogu*, pod którym można pozycję tę odnaleźć.

Mając w Paryżu czas ściśle ograniczony oraz perspektywy szybkiego sprowadzenia do Polski mikrofilmów całości korespondencji, zaniechałem sporządzania dokładniejszych streszczeń, nie chcąc przedłużać pracy nad *Rejestrem*, obawiając się nawet, iż będę musiał powrócić z pracą nie dokończoną. Mikrofilmy — dzięki inicjatywie Dyrekcji Muzeum Mickiewicza i Biblioteki Polskiej w Paryżu oraz Dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie — zostały sporządzone w czasie mej bytności w Paryżu w r. 1964 i przeze mnie do Polski przywiezione. Obejmują one te listy, które dotychczas nie były drukowane, oraz te, które ogłaszane były z opuszczeniami lub błędami, ze względów zaś oszczędnościowych pominąłem te wszystkie, co do których ustaliłem — kolacjonując na miejscu teksty — że drukowane były poprawnie.

Praca nad *Rejestrem* nastroczała liczne problemy, które trzeba było rozstrzygać doraźnie. Tak np. wydawało mi się, że lepiej podać choć niektóre streszczenia lub dłuższe incipity z listów nie drukowanych, niż poprzestać mechanicznie na jednym zdaniu. Incipity podaję z zasady jedynie przy listach nie drukowanych, gdy jednak istnieją dwa listy z jednej daty, należało, dla uniknięcia pomyłki, incipity podać. W całości drukuję jedynie listy krótkie — zdecydowałem się jednak włączyć do nich również nieco obszerniejsze w takich wypadkach, gdy większość listów danego autora została już opublikowana, a pozostał do ogłoszenia list jeden lub listów kilka, które znajdują się w niniejszym archiwum. Sądziłem, że wydrukowane w tym tomie pozwolą one poznać wszystkie zachowane listy tych osób do Mickiewicza (ogłaszam tu np. w całości dwa nie drukowane listy ks. A. Czartoryskiego, trzy listy J. B. Dziekońskiego, list F. Malewskiego, pięć listów J. Micheleta itd.).

Innym problemem był opis stempli pocztowych: w niektórych przypadkach, gdy chodziło o ustalenie daty, odgrywał rolę pomocniczą kształt czy nawet kolor tuszu, w innych listach szczegóły te nie są ważne, ale dla konsekwencji zdecydowałem się pozostawić wszędzie opis dokładny. Podobnie wymiary listów,

gatunek papieru itp.; informacje te podaję wszędzie przy oryginałach, pozostawiłem je również, opisując kopie zastępujące oryginał, wydawało mi się jednak, iż w wypadkach, gdy kopia występuje obok oryginału, dane te nie są potrzebne; odstępstwa od tej zasady dotyczą ważnych kopii z czasów Mickiewicza.

W tekście *Rejestru* kursywą oznaczono tekst pochodzący bądź od autora listu (miejsca i daty, incipity itp.), bądź adresata (w kilku wypadkach) lub współczesnych osób postronnych (notatki, rachunki itp.). Oznaczono nią również dopiski opracowujących zespół korespondencji, najczęściej Władysława Mickiewicza. Napisy na teczkach (również oznaczone kursywą) pochodzą od Wł. Mickiewicza, B. Mońkiewiczówny, A. Lewaka, J. Ujejskiego, St. Pigionia (notatki bibliograficzne) oraz od osób nie zidentyfikowanych; wtedy tylko informacja: Napis na tezcze.

Błędy w cytowanych tekstach oznaczam wykrzyknikiem w nawiasach kwadratowych, także przy nazwisku poety; cudzoziemcy pisali je z reguły błędnie, przy czym najczęściej — w adresach — występuje forma „Mitzkewitz”. W nawiasach ostrych < > uzupełniam uszczerbki tekstu powstałe wskutek uszkodzeń karty (oddarcia, przetarcia, wyrwania itp.); w nawiasach kwadratowych [...] rozwiązuję skróty oraz podaję informacje pochodzące od autora opracowania. Nawiasy zwykle — jeśli użyte w tekście drukowanym kursywą — pochodzą od autora listu lub autora napisów na tezcze itp. Kreski pionowe oznaczają nowy wiersz.

Pozostaje jeszcze sprawa procentowego stosunku listów ogłoszonych do nie ogłoszonych i znaczenie tych ostatnich dla naszej wiedzy o Mickiewiczu. Nie ogłoszonych jest tu ok. 20—30 proc., ale ilość ta wzrośnie, jeżeli dodamy do niej listy drukowane z opuszczeniami. Dla ustalenia pewnych faktów biograficznych teksty te mają często niemalą wagę. Opuszczenia np. w czterech listach Witwickiego dotyczyły pożyczki pieniężnej udzielonej przez autora Mickiewiczowi; wśród jego listów nie publikowanych znalazły się najostrzejsze w sformułowaniach ataki na Mickiewicza - towiańczyka (podobnie odnaleziony ostatnio list Domeyki utrzymany jest w ostrzejszym tonie niż znane dotąd listy Żegoty skierowane przeciw towianizmowi). Niemalże wszystkie rzucają światło na korespondencję samego Mickiewicza do Witwickiego bezpowrotnie zaginioną, wyjaśniają niejasne fragmenty listów skierowanych do innych osób. Podobnie ma się rzecz z korespondencją np. Aleksandra Chodźki, Domeyki, autorów kilku listów, a nawet jednego listu (np. bardzo ciekawy list Alojzego Bierackiego odmawiający przybycia do katedry Notre-Dame 27 września 1841 r.). Ogłoszone tu listy Micheleta z r. 1850 odzwierciedlają dokładnie poszczególne stadia gorliwych jego zabiegów, by Kolegium Sainte-Barbe przyznało synowi poety stypendium.

Niejednym spośród tych listów stanowi argument dla ustalenia daty listu Mickiewicza, np. list do Alojzego Niewiarowicza, mający w autografie jedynie datę dnia i miesiąca (12 listopada) został wydrukowany w wydaniach Narodowym

i Jubileuszowym z datą roczną 1854 i z uwagą: „Rok uzupełniony na podstawie wskazówki udzielonej przez Niewiarowicza pierwszemu wydawcy, Wł. Belzie” (WJ XVI 571 przyp. 1). Tymczasem jest to niewątpliwie odpowiedź na list Niewiarowicza do Mickiewicza z dn. 10 listopada 1852 (Kat. 619, poz. 1), gdzie data napisana jest wyraźnie. Tak więc list nr 1116 w Wydaniu Jubileuszowym winien się znaleźć wśród listów z r. 1852, pomiędzy listem nr 1051 a listem nr 1052.

Konkordancja listów do i od Mickiewicza występuje wyraźnie w wielu zespolach epistolarnych; np. niemalże każdy list Aleksandra Chodźki jest odpowiedzią na list Mickiewicza i dotyczy tych samych spraw; podobnie ma się z wczesnymi listami Domeyki, Towiańskiego; wymieniam przykładowo jedynie tych autorów, których zespoły epistolarne są najobszerniejsze. Przy opisie każdego z listów staram się podać, czy jest on odpowiedzią na list Mickiewicza i na jaki, czy Mickiewicz odpowiedział i jeśli tak, to kiedy — odsyłając jednocześnie do odpowiednich stronc tomów XIV, XV i XVI Wydania Jubileuszowego *Dziel*.

Niejednokrotnie ważnym elementem dla ustalenia kalendarium poety są dochowane adresy i współczesne adnotacje; uprzedzając teksty, mogłem podawać je systematycznie w niniejszym *Rejestrze*, który może z tego powodu, jak i dzięki przedrukowi tekstów kilku dziesiątków listów krótszych wykroczyć nieco poza ramy bibliografii.

Chciałbym wreszcie przedstawić pokrótce zarys dziejów wydawania drukiem listów skierowanych do Mickiewicza; nie pretenduje on do wyczerpania materiału, stara się jednakże odnotować najważniejsze zabiegi wydawnicze.

Pierwszym listem skierowanym do Mickiewicza, który ukazał się drukiem, był — mający zresztą polityczne znaczenie — list Christine Trivulzio de Belgiojoso z Rzymu, 12 IV 1849; został on w kilka dni po otrzymaniu zamieszczony przez adresata w „Tribune des Peuples”⁷.

W r. 1857 jeden list Domeyki do Mickiewicza ogłoszono w t. 5 dodatku miesięcznego „Czasu”, a w t. 6 tegoż dodatku wydrukowano szesnaście listów Domeyki z lat 1838—1855⁸.

Wydawcy — E. Januszkiewicz i J. Klaczko — ogłaszając (w t. 4 swego wydania *Pism Mickiewicza* z r. 1860) listy poety, opublikowali także z kopii jeden list Towiańskiego⁹. Trzy listy Tomasza Zana ogłosił G. Czernicki najpierw w „Wieniu” z r. 1862¹⁰, a potem w książce *Żywot i korespondencja Tomasza Zana*¹¹. Władysław Mickiewicz w pierwszym tomie *Korespondencji Adama Mic-*

⁷ „Tribune des Peuples” z dn. 26 IV 1849; obszerny fragment cyt. *Mémorial* III 104—105. Autografu tego listu nie ma w zespole korespondencji skierowanej do Mickiewicza w zbiorach Muzeum Mickiewicza w Paryżu.

⁸ „Czas”. Dodatek miesięczny, 1857, t. 5, s. 3—5; t. 6, s. 273—293.

⁹ List Towiańskiego z dn. 1 V 1847 (z opuszczeniem daty). Adam Mickiewicz, *Pisma. Wydanie zupełne*. (Staraniem E. Januszkiewicza i J. Klaczki), Paryż 1860, t. 4, s. 461—462.

¹⁰ „Wieniec”, 1862, nr 8, s. 10—12; nr 9, s. 7—8; nr 10, s. 10—13.

¹¹ G. Czernicki, *Żywot i korespondencje Tomasza Zana*, Kraków 1863, s. 1—15 i 20—29.

kiewicza, wydanym w r. 1870, a zawierającym listy Mickiewicza, zamieścił w przypisach osiem listów skierowanych do poety.

Systematyczną jednak publikację listów skierowanych do Mickiewicza rozpoczął syn adresata, wydając w r. 1871 drugi tom *Korespondencji* i odbijając go powtórnie z tego samego składu w r. 1872. Był to skromny wybór, i to wybór celowy; wydawca wyjaśniał we wstępie, że wielu listów pisanych przez osoby żyjące ogłosić mu nie wolno „ze względów nie potrzebujących usprawiedliwienia”¹². To samo zastrzeżenie powtórzył we wstępie do edycji następnej, znacznie jednakże pomnożonej nowymi tekstami, tj. do trzytomowego wydania z 1875 i 1876 roku. Listom do Mickiewicza poświęcony był tom trzeci, obejmujący korespondencję z lat 1826—1838 oraz jako dodatek wyjątki listów o Mićkiewiczu. Listy z lat 1839—1855 stanowiły drugą część pokaznego tomu czwartego *Korespondencji*, który wyszedł w r. 1885; wydawca ogłosił tu jako suplement 15 listów Anastazji z Chlustinów Circourt pochodzących sprzed r. 1839. Oba tomy weszły do edycji *Dziela Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne, przez dzieci autora dokonane*; tom trzeci korespondencji jako tom IX edycji zbiorowej ukazał się w l. 1880 i 1884, tom czwarty jako tom XI wydano w r. 1885. Oba zawierały ponadto sto listów skierowanych do Mickiewicza.

Listy dotyczące Legionu rozpoczął syn poety ogłaszać w r. 1877; ukazał się wówczas pierwszy tom wydawnictwa *Mémorial de la Légion Polonaise de 1848*, kilka pozycji podano tutaj we francuskim przekładzie. Znacznie więcej listów poety, również w wersji francuskiej (choć nie zawsze oddającej wiernie tekst oryginału) ukazało się w drugim tomie *Mémorial* wydanym w r. 1909 (obejmuje on okres od kwietnia do listopada 1848 r.) oraz w tomie trzecim z roku 1910. Polska wersja tej pracy (skrócona i obciążona przez cenzurę rosyjsko-austriacką) zatytułowana *Legion Mickiewicza. Rok 1848* wyszła w r. 1921 w Krakowie staraniem Artura Górskiego, a w tłumaczeniu J. Ruffera, i tu szereg dłuższych lub krótszych fragmentów ukazało się po raz pierwszy w języku oryginału.

Równocześnie z pierwszym tomem *Mémorial*, w tymże r. 1877 ukazały się w Paryżu dwa tomy pracy *Współdział Adama Mickiewicza w sprawie Andrzeja Towiańskiego. Listy i przemówienia*. Syn poety ogłosił tu przede wszystkim listy Towiańskiego do ojca, uzupełniając je paru listami przeciwników towiańszczyzny (znanymi przeważnie z tomu pierwszego *Korespondencji* z r. 1870) — ks. Józefa Hubego i gen. Jana Skrzyneckiego. Uczniowie Towiańskiego zaprotestowali przeciwko niedokładnościom tego wydania, ogłaszając sprostowanie kilku błędów¹³ oraz drukując jeden list „Mistrza” do Poety w wydaniu *Pism Towiańskiego*, we *Współdziale* nie ogłoszony¹⁴.

¹² Kor.¹ II, s. V.

¹³ *Kilka aktów i dokumentów odnoszących się do działalności Andrzeja Towiańskiego*, t. 1, Rzym 1898, s. 172—175.

¹⁴ A. Towiański, *Pisma*. T. 3, cz. 3. *Listy-kartki*, Turyn 1882, s. 416—418.

Następną publikacją Władysława Mickiewicza był czterotomowy *Żywot Adama Mickiewicza* wydany w latach 1890—1895 (pierwsze dwa tomy pod opieką St. Dobrzyckiego wznowiono w Poznaniu w l. 1929 i 1931 z pewnymi uzupełnieniami, znaczna zaś część odbitych na czysto arkuszy tomu III zachowała się w spuściźnie po prof. S. Kolbuszewskim we Wrocławiu). Wykorzystano tutaj dużą ilość listów nowych, cytując je w tekście biografii, a kilkadziesiąt podano w całości w Dodatkach umieszczonych przy końcu każdego tomu. W r. 1924 Władysław Mickiewicz ogłosił wreszcie w Paryżu broszurę *La trilogie du Collège de France: Mickiewicz, Michelet, Quinet*; wydrukował tu listy Micheleta i Quineta do Mickiewicza.

Doceniając wagę ogromnej pracy Wł. Mickiewicza przy odszukaniu i ogłoszeniu korespondencji, nie sposób jednak pominąć milczeniem niedokładności i opuszczeń¹⁵; około 30—40 proc. tych listów wymaga dziś poprawionego przedruku; opuszczenia nie były zaznaczane i stąd wszystkie teksty wymagają uważnego skolekcjonowania utrudnionego po części tym, że w odpisach swych (czyzionych z oryginałów dziś już niedostępnych) przekreślał on częstokroć całe zdania atramentem, uniemożliwiając ich odcyfrowanie. Dochodzi do tego niedokładny przekład na francuski (w tomach *Mémorial*), gdzie nawet dwa odrębne listy wydrukowano jako jeden. W wydaniach Wł. Mickiewicza zdarzają się i wypadki odwrotne: list np. Ignacego Onacewicza z 30 VIII 1842, którego początek i zakończenie pisane były na innym papierze, wydrukowano jako dwa różne listy¹⁶. Osobnym (i niemałym) zagadnieniem są pomyłki w datach powtarzane mechanicznie w edycjach następnych.

Jednocześnie ogłaszano listy w innych wydawnictwach: ks. Paweł Smolikowski w czwartym tomie *Historii Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego* (Kraków 1896) podał teksty listów zmartwychwstańców do Mickiewicza polemizujące z towianizmem; 21 nie znanych dotąd listów Józefa Bohdana Zaleskiego ogłoszono w wydaniu jego *Korespondencji*¹⁷; w r. 1913 ukazała się *Korespondencja Filomatów*¹⁸, a w niej krytycznie wydane przez Jana Czubka teksty listów filomatów do poety z lat 1815—1823; Stanisław Szpotański w trzecim tomie swej monografii *Adam Mickiewicz i jego epoka* (Warszawa 1922) wydrukował trzydzieści jeden nie znanych przedtem listów dotyczących towianizmu i Legionu.

Jednocześnie — już po ukazaniu się tomów *Korespondencji* przygotowanych przez Władysława Mickiewicza — listy skierowane do poety ogłaszano spora-

¹⁵ W części listów dotyczących Legionu usunęło je wydanie: H. Batowski i A. Szklarska-Lohmanowa, *Legion Mickiewicza, wybór śródeł*. Opracowali... Wrocław 1958; tam jednak tylko, gdzie sięgnięto do autografów.

¹⁶ *Kor.* IV, s. 268—275.

¹⁷ *J. B. Zaleski, Korespondencja*. Wydał Dionizy Zaleski, t. 1, Lwów 1900.

¹⁸ *Archiwum Filomatów. Cz. 1. Korespondencja 1815—1823*. Wydał Jan Czubek, t. 1—5, Kraków 1913.

dycznie przy różnych okazjach. A. Nowicki ogłosił w r. 1887 list rektora Uniwersytetu Krakowskiego Józefa Majera z dn. 21 XII 1848 r. zawierający propozycję objęcia katedry literatury polskiej¹⁹; J. Kallenbach ogłosił list II. Nakwaskiego z r. 1848 wg kopii odnalezionej w jego papierach²⁰; list Zygmunta Krasieńskiego ogłoszony został z kopii przechowywanej w Bibliotece Ordynacji Krasieńskich²¹; list P. Wiaziemskiego ogłosił W. Mickiewicz z teki Franciszka Malewskiego w „Roku Mickiewiczowskim”²²; list A. Czartoryskiego ogłosił w r. 1907 W. Kochanowski z kopii przechowywanej w Archiwum Czartoryskich w Krakowie²³; w tymże roku W. Mickiewicz dorzucił list Ludwika Platera znajdujący się w omawianym zespole²⁴; zaś w r. 1910 ogłosił — wedle imionników Marii Szymanowskiej — list F. Malewskiego z r. 1831, którego autograf znajduje się dziś również w omawianym korpusie epistolarnym muzeum paryskiego²⁵. W „Pamiętniku Literackim” F. Rawita-Gawroński ogłosił z Archiwów Rapperswylskich list J. A. Rama²⁶, zaś w r. 1911 ogłosił on list A. Czartoryskiego z 23 XI 1855 r.²⁷

List Juliusza Słowackiego znany jedynie z redakcji brulionowej (Paryż ? 1845) wydrukował po raz pierwszy B. Gubrynowicz w swoim wydaniu *Dzieł* J. Słowackiego²⁸.

B. Erzepki ogłosił w r. 1919 cztery listy Cezarego Platera z archiwum w Górze nad Wartą²⁹; dwa listy Władysława Platera ze zbiorów rapperswylskich ogłosił

¹⁹ A. Nowicki, *Mickiewicz jako niedoszły profesor Uniwersytetu Krakowskiego*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, 1887, s. 626.

²⁰ J. Kallenbach, *Adam Mickiewicz*, wyd. 1, Kraków 1897, t. 2, s. 411.

²¹ *Księga Pamiątkowa na uczczenie setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza*, t. 1, Warszawa [1898], s. 30—31.

²² W. Mickiewicz, *Z teki Franciszka Malewskiego, Rok Mickiewiczowski*, Lwów 1899, t. 1, s. 262.

²³ W. Kochanowski, *List ks. Adama Czartoryskiego do Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki”, R. VII, 1908, s. 622—623.

²⁴ W. Mickiewicz, *Montmorency*, „Tygodnik Ilustrowany”, 1907, II, s. 889.

²⁵ W. Mickiewicz, *Imionniki Marii Szymanowskiej*, „Pamiętnik Literacki”, R. IX, 1910, s. 530—531.

²⁶ F. Rawita-Gawroński, aneksy do artykułu *Andrzej Towiański i Jan Andrzej Ram*, „Pamiętnik Literacki”, R. IX, 1910, s. 555—557.

²⁷ F. Rawita-Gawroński, *Materiały do historii polskiej XIX w. Działalność emigracji [...] w Turcji [...]*, Kraków 1911, s. 56.

²⁸ J. Słowacki, *Dzieła. Pierwsze krytyczne wydanie zbiorowe*. Opr. B. Gubrynowicz i W. Hahn, Lwów 1909, s. 371—372. List ten był przedrukowany, z drobnymi zmianami, w edycjach następujących: J. Słowacki, *Listy*. Wyd. L. Méyet, t. III oprac. M. Kridl, Warszawa 1915, s. 315; J. Słowacki, *Dzieła*. Pod red. J. Krzyżanowskiego, wyd. 1, Wrocław 1949, t. 10 oprac. W. Floryan, s. 566 oraz (w tekście Raptularza t. 12 oprac. J. Pelc, s. 275; toż, wyd. 2, Wrocław 1952, t. 14, s. 281; toż, wyd. 3, Wrocław 1959, t. 14, s. 275).

²⁹ B. Erzepki, *Adama Mickiewicza listy nie znane do hr. Cezarego Platera*, „Źródł”, 1919, nr 9 (oraz osobna odbitka).

Adam Lewak³⁰ dorzucając później list H. Nakwaskiego wg kopii w aktach Dozoru Polskiego w Genewie³¹; trzy listy Towiańskiego (dwa z nich drukowane były uprzednio tylko we fragmentach) opublikował S. P. Koczorowski³²; list Franciszka Mickiewicza zatrzymany przez policję w Berlinie ogłosił z niemieckiego przekładu P. Mączewski³³; obszerne wyjątki listów ks. Charvoza wydrukował J. Ujejski³⁴. Nie sposób pominąć w tym wyliczeniu ważnego artykułu L. Płoszewskiego *Mickiewicziana*; w pierwszej jego części ustalił on daty siedmiu listów Towiańskiego do Mickiewicza³⁵, a w drugiej ogłosił fragment nie drukowanego listu ks. Charvoza³⁶. Warto również odnotować, że list Vintrasa do Mickiewicza wydrukowano we francuskiej publikacji *La Voix de la Septaine*³⁷.

Wiele listów skierowanych do Mickiewicza, ogłosił wydawca korespondencji poety, Stanisław Pigoń: list Andrzeja Rama³⁸, Cypriana Norwida³⁹, uzupełnił ważnym fragmentem opuszczonym w wydaniu *Korespondencji* list Stefana Witwickiego z 1 III 1843⁴⁰, ogłosił list Seweryna Goszczyńskiego⁴¹, listy „panny Tekli” Stypułkowskiej⁴², przede wszystkim zaś w przypisach do wydań Narodowego i Jubileuszowego *Dziela* Mickiewicza (tomy XIV—XVI) podał wiele cennych informacji o poszczególnych listach, nierzadko je cytując.

W r. 1938 ukazał się w „Ateneum”⁴³ pełny tekst listu Stefana Garczyńskiego (z Drezna, 16 X 1832) wydrukowanego uprzednio w *Korespondencji* w wersji okrojonej. List ten, nie będący bynajmniej wyjątkiem, zasygnalizował potrzebę weryfikacji dat: „Ateneum” ogłosiło go z datą 16 II 1832, W. Mickiewicz w *Ko-*

³⁰ A. Lewak, *Z listów nieznanych Adama Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki”, R. XIX, 1921, s. 122—127 (list z 10 II 1842); tenże, *Działalność polityczna Kościoła Rosyjskiego*, Poznań 1922, s. 29—30 (list z 7 XI 1833).

³¹ A. Lewak, *Doszór Polski w Genewie w r. 1848*, „Kwartalnik Historyczny”, R. XXXIII, tekst listu na s. 54.

³² S. P. Koczorowski, *Nieznanne listy Andrzeja Towiańskiego*, „Pamiętnik Literacki”, R. XXI, 1924/25, s. 346—357.

³³ P. Mączewski, „Rzeczpospolita”, 1922, nr 122—124.

³⁴ J. Ujejski, *Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna*, „Pamiętnik Literacki”, R. XXV, 1928, s. 406 i n. (oraz osobna odbitka).

³⁵ L. Płoszewski, *Przyczynki mickiewiczowskie*, cz. 1, „Pamiętnik Literacki”, R. XX, 1923, s. 213—221.

³⁶ L. Płoszewski, *Przyczynki mickiewiczowskie*, cz. 2, „Pamiętnik Literacki”, R. XXI, 1924/25, s. 294—306.

³⁷ „La Voix de la Septaine”, 7^e livraison, t. 2, s. 308—318.

³⁸ S. Pigoń, *Z późniejszych lat J. A. Rama*, „Pamiętnik Literacki”, R. XXV, 1928, s. 286.

³⁹ S. Pigoń, *Nieznanne listy Cypriana Norwida*, „Tęcza”, 1929, z. 25.

⁴⁰ S. Pigoń, *Z listów Stefana Witwickiego*, „Ruch Literacki”, 1931, z. 4, s. 117.

⁴¹ S. Goszczyński, *Listy*. Zebrał i do druku przygotował Stanisław Pigoń, Kraków 1937, s. 240—243.

⁴² S. Pigoń, *Z listów panny Tekli*, „Listy z Teatru”, 1947, nr 11.

⁴³ *Nieznanne listy Stefana Garczyńskiego do Adama Mickiewicza w sprawie Konstancji Lubieńskiej*, „Ateneum”, 1938, nr 6, s. 992—993. |

✦ 1. Portret Adama Mickiewicza pędzla Zofii Szymanowskiej (?)

2. Charles do Montalambert

*respondencji*⁴⁴ wydrukował go dwukrotnie z datą 10 X 1832, zacytował zaś w *Żywocie*⁴⁵ z datą 16 XI 1832. Mamy więc w sumie cztery różne daty tego samego listu i mechaniczny bibliograf zarejestrowałby tu cztery listy.

W r. 1940 w wydawnictwie łożańskim „Études de Lettres” wydrukowano list A. Jacqueta do Mickiewicza z r. 1840 według kopii przechowywanej w Archives Cantonales Vaudoises⁴⁶.

Z okazji stulecia zgonu poety ukazały się wydawnictwa przynoszące nowe listy skierowane do Mickiewicza. Teofil Syga w książce *Te księgi proste* (Warszawa 1956) ogłosił kilka listów od wydawców, uzupełniając je facsimiliami (Schletter, E. Januszkiewicz); Henryk Batowski w książce *Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny* (Wrocław 1956) podał facsimile listów Kopitara i Kollara; Stefan Kieniewicz w pracy *Legion Mickiewicza 1848—1849* (Warszawa 1957) cytuje wielokrotnie drobne fragmenty listów, znane wprawdzie z publikacji wcześniejszych, lecz w wersji bardziej poprawnej, bo opartej na mikrofilmach oryginałów. Wydany w r. 1958 pod redakcją Henryka Batowskiego tom *Legion Mickiewicza, wybór źródeł* przynosi listy dotąd nie ogłoszone oraz poprawione przekłady listów obcojęzycznych (w sumie 54 listy do Mickiewicza).

Zygmunt Markiewicz wydrukował w „Revue de la Littérature Comparée” z r. 1960⁴⁷ trzy nieznane listy George Sand, z czego dwa przedrukował potem w „Pamiętniku Literackim”⁴⁸.

Wreszcie piszący te słowa ogłosił trzy dziesiątki listów do poety: list Ignacego Domeyki z Coquimbo z 27 X 1845, według odpisu znalezionej zresztą nie w zespole Muzeum Mickiewicza, lecz wśród papierów Władysława Laskowicza w Bibliotece Polskiej⁴⁹ (jest to dowodem, że nawet w obrębie gmachu na Quai d’Orléans nie wyłączone są nowe znaleziska), list synów poety do ojca pisany z Paryża w przeddzień jego śmierci 25 XI 1855 oraz kilka laurek imienninowych dzieci Mickiewicza⁵⁰, jednaście listów Stefana Witwickiego z lat 1836—1846⁵¹, dwadzieścia listów Aleksandra Chodźki z lat 1842—1848⁵² oraz list J. U. Niem-

⁴⁴ Kor. I II 90—91 oraz Kor. III 156—157.

⁴⁵ *Żywot* I II, 269.

⁴⁶ G. Ferretti: *Adam Mickiewicz à l’Académie de Lausanne*, „Études de Lettres”, Lausanne, nr 43, z dn. 1 X 1940, s. 172.

⁴⁷ Z. Markiewicz, *George Sand et Mickiewicz, leur correspondance*, „Revue de Littérature Comparée”, R. XXXIV, 1960, nr 1, s. 118—119.

⁴⁸ Z. Markiewicz, *Mickiewicz i George Sand*, „Pamiętnik Literacki”, R. LII, 1961, z. 3, s. 60 i 68.

⁴⁹ J. Odrowąż-Pieniążek, *Nieznany list Domeyki do Mickiewicza*, „Twórczość”, R. XVI, 1960, nr 6, s. 81—83.

⁵⁰ J. Odrowąż-Pieniążek, *List, który do niego nie doszedł*, „Stolica”, 1961, nr 23 (703).

⁵¹ J. Odrowąż-Pieniążek, *Listy Stefana Witwickiego do Adama Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki”, R. LII, 1961, z. 4, s. 557—576 (i odbitka).

⁵² J. Odrowąż-Pieniążek, *Listy Aleksandra Chodźki do Adama Mickiewicza*, „Pamiętnik Literacki”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 253—294 (i odbitka).

cewicza⁵³, list Alojzego Biernackiego z r. 1841⁵⁴ i całość listu Ignacego Domeyki z 21 II 1850⁵⁵.

Pozycją chronologicznie ostatnią jest obszerna publikacja *Listy Legionistów Adama Mickiewicza z lat 1848—1849* opracowana przez Hannę Lutzową (Wrocław 1963). Przynosi ona 83 listy adresowane do Mickiewicza, niektóre publikowane po raz pierwszy. Przy porównaniu ich jednakże z autografami wynika, że liczba błędnych odczytań, zwykłych nonsensów, opuszczeń słów lub większych nawet fragmentów listów jest bardzo znaczna. Dla przykładu podam, że pierwszy list H. Bońkowskiego (Paryż, 13 IV 1848 — s. 8—10) zawiera 23 poważniejsze niedokładności; nie lepiej jest, niestety, z innymi tekstami. Publikację tę należy więc traktować bardzo ostrożnie.

Warto na koniec odnotować listy do Mickiewicza zarejestrowane w *Katalogu Zbiorów Biblioteki Rapperswylskiej*⁵⁶, choć wymienieni tu są jedynie ich autorzy, zaś ani daty listów, ani nawet ilość aktów nie została podana. Niejednokrotnie jednak można je zidentyfikować w przypadkach, gdy ich odpisy znajdują się w zbiorach Muzeum Mickiewicza w Paryżu. Tak więc w zespole nr 208 (z papierów Ksawerego Godebskiego) znajdowały się listy w sprawie pisma „La Tribune des Peuples” od osób następujących: K. Edmund Chojecki, Jules Lechevalier (zob. kopię Rejestr 589), Lew Sawaszkiewicz (kopie dwóch listów zob. *Rejestr* 655), Wincenty Wierzbicki.

W zespole nr 337 zawierającym korespondencję w sprawie Legionu Polskiego we Włoszech znajdowały się między innymi listy do Adama Mickiewicza — autorów *Katalog* nie wymienia; odpisy dokonane z tego właśnie zespołu znajdują się w zbiorach Muzeum Mickiewicza w Paryżu, choć niepodobna ustalić, czy odpisano wszystkie listy skierowane do Mickiewicza.

W zespole nr 1107 obejmującym rękopisy z l. 1841—1863 (papiery S. Goszczyńskiego, Pisma dotyczące Towiańszczyzny) mogły się znajdować listy do Mickiewicza, *Katalog* bowiem podaje: „Kopie i oryginały listów od i do osób następujących ...”, wśród innych nazwisk występuje Adam Mickiewicz. Podobnie w zespole nr 1118 zawierającym rękopisy z l. 1840—1845. Odpisy listu S. Goszczyńskiego oraz listu L. Kobeckiego (*Rejestr* 540) muszą pochodzić z zespołu nr 1107 skoro noszą datę 1848 r.⁵⁷

⁵³ J. O d r o w ą ż - P i e n i ą ż e k, *Materiały niemcewiczowskie w Bibliotece Polskiej i w Muzeum Mickiewicza w Paryżu, Miscellanea z lat 1800—1850*, „Archiwum Literackie”, t. 7, 1963, s. 194.

⁵⁴ J. O d r o w ą ż - P i e n i ą ż e k, *Alojzy Biernacki do Mickiewicza*, „Stolica”, 1966, nr 43 (1985).

⁵⁵ J. O d r o w ą ż - P i e n i ą ż e k, *List Ignacego Domeyki do Mickiewicza z roku 1850*, „Twórczość”, R. XXII, 1966, nr 11, s. 111—114.

⁵⁶ A. L e w a k *Katalog Rękopisów Biblioteki Narodowej. I. Zbiory Biblioteki Rapperswylskiej*. Oprac... Warszawa 1929.

⁵⁷ Wśród odpisów z rapperswylskiego archiwum Seweryna Goszczyńskiego, jakie sporządził Józef Komenda jeszcze przed skatalogowaniem zbiorów (obecnie w Bibliotece Narodowej — Rękopisy akc. 7269), znajduje się m. inn. odpis listu Alix Mollard z d. 24 IV 1846 (zob. *Rejestr* 481).

Tom 2 tegoż *Katalogu*⁵⁸ pod n-rem 1562 odnotowuje autograf listu Joachima Lelewela do Mickiewicza z dn. 17 XI 1828 r. drukowany w Kor. III 138—142.

Chciałbym złożyć podziękowanie wszystkim, którzy mi ułatwili pracę nad *Rejestrem*: przede wszystkim prof. Julianowi Krzyżanowskiemu, którego poparci i materialnej pomocy zawdzięczam możliwość zajęcia się zagadnieniem listów do Mickiewicza i rozpoczęcie systematycznej pracy w Paryżu, oraz prof. Stanisławowi Pigoniowi, który udzielał mi niezwykle cennych wskazówek dotyczących metody ułożenia *Rejestru* od chwili jego projektu aż po stadium redakcji.

Skladam również podziękowanie prof. Jean Fabre'owi, b. prezesowi Comité Universitaire de Coopération Culturelle avec la Pologne oraz sekretarzowi Komitetu, p. Lucie A. Rose za umożliwienie mi otrzymania specjalnego zasiłku Wydziału Stosunków Kulturalnych francuskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz dwukrotnie — subsydium Komitetu.

Dziękuję również dyr. Muzeum Mickiewicza w Warszawie Adamowi Mauersbergerowi za pomoc Muzeum w czasie redagowania pierwszej części pracy oraz dyr. Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie drowi Janowi Baculewskiemu za pomoc przy sprowadzeniu mikrofilmów. Dr Kseni Kostenicz, dr Zofii Makowieckiej i dr Marii Dernałowicz dziękuję za pomoc koleżeńską.

Przy osobnym podziękowaniu, jakie chciałbym złożyć dyrekcji Biblioteki Polskiej i Muzeum Mickiewicza w Paryżu, nie sposób pominąć osoby nieżyjącej już Bronisławy Mońkiewiczówny, kustosa Muzeum Mickiewicza; dziękuję dyr. Czesławowi Chowańcowi, prof. Irenie Gałęzowskiej oraz szczególnie p. Wandzie Borkowskiej za wyjątkową uczynność w czasie mej przeszło dwuletniej w sumie pracy w Bibliotece oraz za pozwolenie korzystania ze zbiorów nawet podczas przerw wakacyjnych.

Janusz Odrowąż-Pieniążek

---

⁵⁸ A. Lewak i H. Więckowska, *Katalog Rękopisów Biblioteki Narodowej*, II cz. 1. *Zbiory Biblioteki Rapperswylskiej*. Oprac... Warszawa 1938.

WYKAZ SKRÓTÓW

- Katalog Lewaka — Adam Lewak: Katalog rękopisów Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu. Opracował ... Kraków 1931.
- Kieniewicz — Stefan Kieniewicz: Legion Mickiewicza 1848—1849, Warszawa 1955.
- Kilka aktów — Kilka aktów i dokumentów odnoszących się do działalności Andrzeja Towiańskiego. T. 1—2, Rzym 1898—1899.
- Kleiner — Juliusz Kleiner: Mickiewicz. Wyd. 2. T. 1—2 (t. 2 w dwóch częściach), Lublin 1948.
- Kor. (1870) — Adam Mickiewicz: Korespondencja. T. 1. Paryż 1870.
- Kor.¹ — Adam Mickiewicz: Korespondencja. Wydał Władysław Mickiewicz. T. 1—2, Paryż 1871—1872.
- Kor. — Adam Mickiewicz: Korespondencja. Wydał Władysław Mickiewicz. Wyd. 4. T. 1—4, Paryż 1875—1876 oraz Paryż 1880—1885.
- Kor. Fil. — Archiwum Filomatów. Cz. 1. Korespondencja 1815—1823. Wydał Jan Czubek. T. 1—5, Kraków 1913.
- Kor. JBZ — Józef Bohdan Zaleski: Korespondencja. Wydał Dyonizy Zaleski. T. 1, Lwów 1900.
- Legion — Władysław Mickiewicz: Legion Mickiewicza, Rok 1848, Kraków 1921.
- Legion Mickiewicza, wyb. źródeł — Henryk Batowski i Alina Szklarska-Lohmanowa: Legion Mickiewicza, wybór źródeł. Opracowali ... Wstęp i redakcja całości Henryk Batowski, Wrocław 1958.
- Lutzowa — Hanna Lutzowa, Listy Legionistów Adama Mickiewicza z lat 1848—1849. Opracowała i przygotowała do druku ..., Wrocław 1963.
- MMQ — Władysław Mickiewicz: La Trilogie du Collège de France, Mickiewicz, Michelet, Quinet, Paris 1924.
- Mélanges posthumes — Adam Mickiewicz: Mélanges posthumes. Publiés... par Ladislas Mickiewicz. Première série. Paris 1872.
- Mémorial — Władysław Mickiewicz: Mémorial de la Légion Polonaise de 1848. T. 1, Paryż 1877; t. 2, Paryż 1909; t. 3, Paryż 1910.
- Pam. Lit. — Pamiętnik Literacki. Czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej, Lwów — Warszawa.
- Smolikowski — Paweł Smolikowski: Historia Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego. T. 1—4, Kraków 1892—1896.
- Szpołański — Stanisław Szpołański: Adam Mickiewicz i jego epoka. T. 1—3, Warszawa 1921—1922.
- WJ — Adam Mickiewicz: Dzieła (Wydanie Jubileuszowe). T. 1—16, Warszawa 1955.
- W. Mickiewicz, Pamiętniki — Władysław Mickiewicz: Pamiętniki. T. 1, Kraków [1926].
- Współudział — Władysław Mickiewicz: Współudział A. Mickiewicza w Sprawie Andrzeja Towiańskiego. Listy i przemówienia. T. 1—2, Paryż 1877.
- Żywot¹ — Władysław Mickiewicz: Żywot Adama Mickiewicza. Podług zebranych przez siebie materiałów oraz własnych wspomnień opowiedział... T. 1—4, Poznań 1890—1895.

Żywo² — toż. Wyd. 2, poprawione i uzupełnione, t. 1—2. Przygotował do druku S. Dobrzycki,
Poznań 1929—1931.

* * *

fragm.	— fragment, fragmenty
inc.	— incipit
k.	— karta
Muz. Mick.	— Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu
r.	— recto
s.	— strona
tłum.	— tłumaczenie
v.	— verso
wym.	— wymiary
zam.	— zamiast

REJESTR LISTÓW

480. D'Agoult Marie de Flavigny ctesse

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Agoult (pani Maria d')*. List bez daty do Adama Mickiewicza zaczynający się od słów: „Voici, Monsieur...” List do Adama Mickiewicza z 20 sierpnia 1837, ręką S. Pigonia: druk w Koresp. (1876) III 224—5, innym charakterem: *Daniela Stern*.

1. [Paris] 7, rue Grange-Batelière [30 IV ? 1837]; w prawym górnym rogu k. 1 r. data wpisana ołówkiem: 30 VIII 1837.

List na papierze kremowym, miejscami pożółkłym, dość grubym, gładkim, bez znaku wodnego. Wym. 19,8×12,6 cm. W lewym górnym rogu odcisnięty monogram *M* pod koroną książęcą. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *M. Mickiewicz | r. des Marais St. Germain 18*. Górny róg k. 2 oderwany. — Stempel pocztowy (niewyraźny): *A | [vril?] 30 [?] 1837*. Ślad czerwonej pieczęci lakowej.

Druk: Kor. III 225 (z datą 1 VIII 1837); przedr. w szkicu: Z. Markiewicz: Mickiewicz i pani d'Agoult [w:] Adam Mickiewicz. Księga w stulecie zgonu. Londyn 1958, s. 102 (tu udokumentowane przypuszczenie, że pisany był między 15 III a 1 V 1837 r.).

2. *Nohan par La Châtre, Indre* [V 1837].

Papier jak w liście poprzednim; widoczny znak wodny „J. Whatman Turkey Mill 1836”. Karty 2; zapisane k. 1 r. i v., k. 2 niezapisana, na s. v. ślady laku.

Druk: *Mélanges posthumes I 12* (bez daty); Kor. III 224—225 (z błędną datą: VII 1837 ?); przedr. w szkicu: Z. Markiewicz: Mickiewicz i pani d'Agoult [w:] Adam Mickiewicz. Księga w stulecie zgonu. Londyn 1958, s. 102 (ustala datę listu na V 1837).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 3 VI 1837) zob. Adam Mickiewicz: Listy, dedykacje, notaty nie objęte wydaniem książkowym. Zebrał i opracował S. Pigoń. Warszawa 1964, s. 32—35

481. (Alix Rosalie, pseud.) Mollard Alix (właśc. nazwisko)

Napis na teczce: *Alix Rosalie au Magistrat (Adama Mickiewicza) 24 kwietnia 1846*. Ołówkiem: *Identyczne — autograf i kopia kopii*.

1. *Paris, le 24 avril 1846*.

List na papierze kremowym, pożółkłym, gładkim, dość grubym. Wym. 27,3×21,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. List pomięty, zabrudzony i zniszczony, lewy górny róg obu kart oddarty.

Druk: Szpotański III 128.

1a. Kopia ręką nieznaną.

Papier kremowy, gładki, wym. 18×22,5 cm. K. 1 zapisana r. Pod tekstem listu notatka tym samym charakterem pisma: *Kopia z oryginału. Znajd. się w pap. Sew. Goszczyńskiego w Muzeum Rappersw.*

482. Ankwiczowa Zofia hr.

Napis na teczce zbiorowej: *Ankwiczowa S., Henrietta i Maria Lempicka*. Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Ankwiczowa (hrabina). List z 11-go maja 1830 r. do Adama Mickiewicza z dopiskiem córki Henrietty i Marii [błędnie Marceliny] Lempickiej*. Ręką S. Pigonia: *Druk w Koresp. (1876) III 126*.

1. Dnia 11 maja 1830 z Florencji.

List na papierze kremowym, poźółkłym, b. cienkim, o wym. 25,7×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam | Mickiewicz | à Naples*. Ślady laku. — K. 2 uszkodzona w dwu miejscach przy otwieraniu. — Stemple: 1) Nieczytelny monogram (tusze czerwony); 2) *Firenz[e]* (tusze czarny); 3) [...] *1830 15 Mag.* (tusze czerwony).

D r u k.: Kor. III 125—127 (dopiski H. E. Ankwiczówny i M. Lempickiej wydrukowano w innej kolejności).

Odpowiedź Mickiewicza (z Neapolu, 13 VI 1830) na ten list oraz drugi, późniejszy, nie dochowany, WJ XIV 534—536.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Ankwiczowa (hrabina). List z 7-go lipca 1830 r. do Adama Mickiewicza*, ręką S. Pigonia: 2—3. *Druk w Koresp. (1876) III 151*, ręką B. Monkiewiczówny: 1) *Paryż — 13 VII 1830*; 2) — *7 VII 1832*.

2. 13 lipca 1830 z Paryża.

List na dwóch osobnych kartach żalobnych z czarnymi obwódkami; papier biały, poźółkły, lekko chropowaty, k. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. Wym. 19,7×15,6 cm. Zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. Do k. 2 przypięta szpilką trójkolorowa kokarda (biało-czerwono-niebieska).

D r u k.: Kor. III 127—128 (z opuszczeniami w dopisku. Początek postscriptum ma brzmieć: *Wszyscy, co tylko tu familią moją składają, przesyłają ukłony i proźby, żeby można z Szwajcarii do Włoch zawrócić podróż. Za laskawą [...] i dalej jak tekst drukowany do słów [...] myśli moje. Dalej następuje fragm. następujący: [...] Sama nie wiem, co piszę, co robię — ach — prawdziwie nieszczęśliwą jestem i nie przewiduję końca mojej biedy — gdybym nie myślała, że pana zanudzę memi żalami, cały ten list napęłnilabym tylko smutkiem, w jakim żyję. Bądź Pan zdrów i pan Odyniec — i wierząc, że bardzo wdzięczna jemu za podzielenie mego nieszczęścia. Nie przestaję się modlić za pomyślność dla panów — ale ja nigdy nie uprosiłam sobie nic dobrego — więc i panom pewnie tylko moje życzenia w podziale się dostaną. | Cóż się z Niegolewskim stało? Ciotka do mnie pisała z Wiednia, że zdrową zajechała i do wód się wybiera [...] Piszcie też [!] Panowie, a długi list, bo tylko mamy tu ukontentowanie odczytywać Ich wyrazy).*

3. Dnia 7 lipca 1832 z Rzymu.

List na papierze b. cienkim i b. silnie poźółkłym (brązowawym), o wym. 19,6×12,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna część k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Paris | demande chez Mr. Lelewel à la Sorbonne*. K. 1 przedarta, dolna połowa k. 2 oddarta.

D r u k.: Kor. III 151—152.

Fragm. zaginionej odpowiedzi Mickiewicza (Paryż, 24 XI 1832), WJ XV 49 z błędną datą: 28 XI; w rękopisie wyraźnie: 24 XI.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Ankwiczowa. Listy do Adama Mickiewicza z 5 grudnia 1832 r., 4-go marca, 15-go kwietnia 1833 r., 10 marca 1838 r.*, ręką S. Pigionia: (4—7) *Druk w Koresp. (1876) III 165*, ręką B. Mońkiewiczówny: 4) *Rzym 8 XII 1832*; 5) *Rzym 11 III 1833*; 6) *Rzym 15 IV 1833*; 7) *Kraków 10 III 1838*.

4. 8 grudnia 1832 z Rzymu, via Mercede Nr 9.

List na papierze cienkim, dość sztywnym, kremowym, poźółkłym, o wym. 24,5×19,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. napis: *À Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Rozerwana pieczęć lakowa z nieczytelnym monogramem.

Druk.: Kor. III 165—168 (gdzie dopisek z opuszczeniami. Po słowach: [...] *klaniają się z Marcysią Panu bardzo* następuje fragm. opuszczony: [...] *O jakichsi paczkach pisał Montalembert, że posyła i żadnej nie odebraliśmy. Henrysia okrutnie prosi o 3-cią część Dziadów i temi aniołami wię cieszy. | Gdyby pan więcej nam co z polskich pism przestał, to najpewniej pod adresem al reverendissimo padre Ventura Generale del Convento de Teatini a Roma. Zła podobno włoszczyzna, ale pan lepiej to napiszesz.*

5. 11 marca 1833 z Rzymu.

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, w lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w owalu, z wieńcem laurowym. Wym. 19,7×12,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r., a także niewidoczne po złożeniu części k. 2 v.; na części widocznej adres: *À Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu. — Na k. 1 ślady czarnego laku.

Druk.: Kor. III 173—174 (obszerny dopisek Henrietty Ewy Ankwiczówny na s. 175—176).

6. 15 kwietnia 1833 z Rzymu.

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, znak wodny „J. Whatman Turkey Mill 1829”, w lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath”. Wym. 25,4×20,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Paris | Rue Louis-le-Grand 24*. Obie karty przedarte i uszkodzone przy otwieraniu. — Rozłamana czerwona pieczęć lakowa.

Druk.: Kor. III 178—179 (wraz z dopiskiem H. E. Ankwiczówny).

7. 10 marca 1838 Kraków.

List na papierze biało-kremowym, poźółkłym, dość grubym, o wym. 23×18,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | A. Mickiewicz | à Paris*. U góry inną ręką dopisek: *1—3 Val de Grâce*. Obie karty uszkodzone przy prawym marginesie. — Rozerwana czerwona pieczęć lakowa z wyciśniętymi dwiema tarczami herbowymi pod koroną hrabiowską — na prawej widoczny herb „Habdank” Ankwiczów.

Druk.: Kor. III 237.

Ankwiczówna-Kuczkowska Henrietta Ewa zob. Rejestr 585.

483. D'Argout Antoine-Maurice-Apollinaire cte

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Argoult (hrabia d'... minister spraw wewnętrznych). List z 23 czerwca 1833 r. do Adama Mickiewicza.*

Paris, le 23 juin 1833.

List na papierze dość cienkim, szarobrązowym, poźółkłym, znak wodny „L & L” oraz rysunek muszli. Wymiary 24,5 × 19,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na której w lewym rogu nadruk: *Ministère | de l'Intérieur*. List pisany przez sekretarza, podpisany jedynie: *Cte d'Argout*. K. 2 przedarta na złożeniu, na s. v. silnie żółkła.

Druk.: Żywoć II 273 (Komentarz por. WJ XV 81, przypis 1).

Uwaga: List Mariano d'Ayala, ministra wojny Toskanii do Mickiewicza (Florencja, 22 XII 1848; druk. w tłum. polskim Legion 332 oraz Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 207—208 poz. 168, w tłum. francuskim Mémorial III 235—236) znajduje się wśród papierów dotyczących Legionu Polskiego we Włoszech, Muz. Mick. Kat. 866.

484. Barthélemy Saint-Hilaire Jules

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Barthélemy Saint Hilaire (Juliusz, administrator Collège de France)*. List do Adama Mickiewicza z 14-go kwietnia 1852. Ręką S. Pigionia: *Druk Koresp. (1885) IV, 343*.

1. *Paris, le 14 avril 1852.*

List na papierze kremowo-brązowym, silnie poźółkłym, lekko prążkowanym (prążki poziome), o wym. 27,2 × 20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na której w lewym górnym rogu nadruk: *Collège | de | France*.

Druk.: Kor.¹ II 241; Kor. IV 343.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 21 IV 1852), WJ XV 480—481.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Barthélemy-Saint Hilaire. List z dnia 14 kwietnia 1852 do Adama Mickiewicza (kopia ręką Aleksandra Chodźki)*.

1a. Kopia listu z dnia 14 IV 1852.

Papier bialo-kremowy, poźółkły, sztywny, o wym. 30,8 × 20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Przed tekstem napis ręką A. Chodźki: *Copie d'une communication faite par Mr. l'Administrateur du Collège de France à Mr. Adam Mickiewicz*. Pod tekstem listu: *Copie du décret annexé ci-des[s]. | République Française*. Dalej następuje tekst dekretu.

Uwaga: Druga kopia listu ręką Aleksandra Chodźki znajduje się w dziale Pisma i listy do A. Mickiewicza w sprawach Legionu polskiego we Włoszech, Kat. 731, tamże jego ręką kopia dekretu.

485. Bekier Jan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Jan Bekier. List z 14 listopada 1848 r. do Adama Mickiewicza, inną ręką: i list bez daty*.

1. [Paryż 14 XI 1848] *Rue St. Jacques 124, Hôtel d'Espagne*.

List na papierze kremowo-brązowym, poźółkłym, cienkim, wym. 20,9 × 13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Encien [!] Professeur et Poète | rue de la Santer [!] 40 Batognole [!]*. — Stemple pocztowe: 1) *Les Batignolles 14 Nov. 48*; 2) [...] *14 Nov. 48*.

Całość listu: *Szanowny Panie Mickiewicz ! | Pan użalał się na mnie przed panem A[leksander]rem Chodźką, że otrzymał ode mnie list bardzo niegrzeczny, bądź pan upewniony, że ja dotąd nie mam żadnej urazy do Pana i nie było moją myślą, abym mógł Pana obrazić ani też zasłużyć na Jego wyrzuty, wprowadźcie Pan mię nie zna pod nazwiskiem, pod jakim zostaję do dziś dnia, ja Panu tylko tyle opowiem, że Pan znasz mego Ojca i kuzyna Odyńca Prezydenta Trockiego, ja jeżeli zostaję pod obcym nazwiskiem, bądź Pan upewniony, że nie dla zbrodni ukrywam moje własne, a jakie są tego powody, to mu mogę odkryć ustnie. Pan mi raczysz darować, jeżeli źle się wyraziłem w poprzednim liście, gdyż po większej części powodowała mną rozpacz mego smutnego położenia w jakim zostaję, a chcąc przekonać się obietnicy, jaką mi zrobiono przez Kulczyckiego przy wyjeździe do Włoch, poszedłem do Pana, lecz równie przyjęty zostałem jak już pokilkokrotnie gdzie [do]tąd [?] nie miałem tego szczęścia, abym mógł Pana wi[d]zieć. Co mi podaje myśl, że prawdziwie jestem odpychany i jako nie godzien Pana oglądać, pomimo że to może będzie ostatnia moja relacja z Panem, lecz tylko o tyle Pana proszę, abys mię nie uważał aż Jego nieprzyjaciela i zdolnego do uchybienia w czymkolwiek bądź, i owszem za obrońcę, gdyż w tym samym dniu przesłania mego listu, nim byłem przed temi, którzy się gotują mu wyrządzić największą nieprzyjemność, tak równie Michałowi Chodźce, czego nie wiem, czy się ustrzeże, gdyż czaty roztawiają. | Co do mnie możecie, Panowie, być spokojni, pomimo wszystkich moich cierpień ja lubię postępować drogą prawdy bez zboczenia z drogi delikatności; tylko tyle powtarzam sobie: Pomyśl tu patrzący człowieku | Co mię dziś spotkało, jutro ciebie czeka. | Przyjm mój Szanowny Mężu | z jakim jestem | J. Bekier | Capitain de [...] Cheval.*

2. [Paryż] Rue St. Jacques 124, Hôtel d'Espagne [1848 lub 1849].

K. 1 zapisana r.; jest to druga k. listu, pierwsza oddarta. Papier białokremowy, poźółkły, cienki, o wym. 27,1 × 22 cm.

Całość listu z zachowaniem ortografii autora: [...] *świat się zmienia, a kto stanowi ten świat?... Ludzie Drzewa bóynie usychają i upadają, a przesco?... przez niedostatek soków. Szanowny Ziomku, jeżeli niewięcej to będziesz tak dobrym ułatwić mi drogę Żelazną do Bourge gdyż ja chcę natychmiast udadź się do Włoch lecz siły finansowe mi niedozwalają | Szacunek i pozdrowienia | (J. Bekier).*

Bernatowicz Antoni zob. Rejestr 708 poz. 1

Uwaga: List podpisany: *Bertillon, élève de medecine*, Paryż, 13 IX 1845; którego nie ma w tych zbiorach, druk. Kor. IV 317.

Białopiotrowiczowa z Giedroyciów Kunegunda zob. Rejestr 536.

1. Biergiel Aleksander

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Biergiell [!] (Aleksander). List z Paryża 10-go maja 1848 r. do Adama Mickiewicza, inną ręką: oraz 25 VIII 1848.*

1. [Paryż] 10 maja [1848].

List na papierze kremowym, poźółkłym, karteczka 1 o wym. 6,3 × 11,5 cm, brzeg dolny ucięty nierówno, zapisana r.

Całość listu: *28 kwietnia otrzymałem zawiadomienie udania się do Milan — byłem obłożnie chory i w kilka dni wyzdrowiałem potem, lecz bez grosza prawie będąc wyruszyć nie mogłem | stąd oczekiwać musiałem na przybiecany od Komitetu Francuskiego datek 125 franków, którego ściągnąć kasjer nie mógł, a razem otrzymałem paszport z indemnità de route do Strassburga, dziś jestem w Paryżu, skąd jutro do Strassburga i stamtąd do Milan śpieszę. Brat i sługa | Aleksander Biergiell.*

2. *Novarra, 25 augusta 1848.*

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 23,3×18,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; w lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie.

D r u k.: Lutzowa 112—115, Szpotański III 58 (fragm. w przypisach), Kieniewicz 90, 91, 94 (fragm. w przypisach).

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Biergiel Aleksander. List do Adama Mickiewicza z 1848 r.* Ręką B. Mońkiewiczówny: *sierpień (początek)*; (*konic 2-giej karty odcięty*). *Ad No 486 kat. Rpsów Muzeum wciągnąć do Katalogu jako list 3. Ze spuścizny po Marii Mickiewiczównie (córce Wład. M-cza).*

[Novarra, 25 VIII 1848].

Papier listowy jak w liście nr 2, b. silnie żółkły. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz pozostała część k. 2 r., dolna połowa k. 2 ucięta. Tekst nie zakończony, znać ślady dalszego tekstu. W wolnym miejscu obcą ręką i innym kolorem atramentu podpisano wspólnie: *Alexander Biergiel*.

Inc.: *Kochany Bracie Adamie, przewodniku nasz ku Bogu i Ojczyźnie! W nocy z 5 na 6 augusta wyszedłszy z Gavardo z dwoma batalionami włoskimi [...]* i dalej następuje tekst identyczny lub b. zbliżony do tekstu poprzedniego; jest to więc prawdopodobnie brudnopis listu nr 2.

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

Uwaga: List J. B. Dziekońskiego do Mickiewicza (19 VIII 1848) zawiera dopisek A. Biergiela, Rejestr 520, poz. 3.

487. **Biernacki Alojzy Prosper**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Biernacki (Alojzy, były minister Skarbu w r. 1831 r.). List z Paryża z 7-go września 1841 r. do Adama Mickiewicza.*

1. *W Paryżu 27 września 1841, de la ferme de Mathurins.*

List na papierze białym gładkim, o wym. 18,8×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

D r u k.: J. O. Pieniążek. Alojzy Biernacki do Mickiewicza, „Stolica” nr 43(985) 23 X 1966.

Odpowiedź na odezwę Do Rodaków w Paryżu (Paryż, 25 IX 1841) drukowaną jako ulotka WJ XV 427—428.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Biernacki (Alojzy)*. Ręką B. Mońkiewiczówny: (*do A. Mickiewicza — kopia ręką Wład. Mickiewicza*).

2. *Paryż, dnia 2 lutego 1853, 56, Boulevard des Batignolles.*

Kopia na papierze białym, poźółkłym, o wym. 21,7×13,7 cm. K. 1 zapisana r. List podpisany również przez Ildefonsa Kossilowskiego.

D r u k.: Żywot¹ IV s. LIV—LV dodatek LIII.

488. **Billewicz Franciszek**

Napis na teczce: *Billewicz Franciszek, b. major do Adama Mickiewicza, 1848.*

St. Denis, Seine, 25 augusta 1848, rue Compoise 4.

List na papierze białym, lekko pożółkłym, o wym. 21,5×16,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” pod koroną, ozdobiony wieńcem laurowym, w winiecie.

Całość listu: *Panie! Chociaż osobiście nie mam Pana honoru znać — ale słysząc wiele mówiących dobrego na jego stronę od wielu osób — nie mogę zaniechać i mnie zaprezentować się listownie — do uczuć dobrego jego serca. Jestem z jednej tejże samej prowincji Litwy — z której Billewicz marszał. mój krewny i Pan byliście więźniami stanu — która familia jest dobrze jemu znana — z tego powodu nadużywam do Pana mej śmiałości — przesyłając mą następną prośbę. Zniszczony przez rany dawniejszej służby pod Napoleonem — obarczony wiekiem — wszystko mnie opuściło — nędza jedna tylko zostaje ze mną — nie mam żadnej znikąd pomocy — zapomniany od familii i od mojej Rodziny — otwartość moja jedna wskazuje drogę udania się do Pana o jedną pomoc — którą zaopatrzysz w odzienie — obudzisz zdrowie i siły — staremu żołnierzowi — a zwłaszcza temu, którego jest, chce i pragnie na zawsze być | z największym szacunkiem | Najuniżeńszy sługa | Billewicz Franciszek | Major | P. S. Nie gniewaj się proszę, że nie opłacił poczty, a rozkaż, na którego dzień mam się znaleźć w Biurze Pańskim.*

489. **Błociszewski Kazimierz**

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Błociszewski K. do Adama Mickiewicza, 9 maja 1855 r.*

Paryż, r. de l'Université 73, d. 9 maja 1855.

List na papierze białym, gładkim, sztywnym, lekko żółkłym, o wym. 18,4×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Całość listu: *Czcigodny Panie | W interesie jakiegoś biedaka ośmielam się zatrudnić Pana tym listem; przekonany będąc, że gdy mi chodzi o poratowanie może zanego człowieka, raczysz mi Pan za postępek mój przebaczyć. Zgłosił się do mnie p. Michał Szteyn z listą składkową na wydobywanie aluminium z gliny i prosił, abym mu u Pana Raczyńskiego jaką sumkę na ten cel wyjednał. Na czele listy składkowej ujrzałem Nazwisko Szanownego Pana, że zaś ani znam Pana Szteyn, ani wiem sposobu, w jaki bym o jego charakterze, dopytać się mógł, postanowiłem tedy Pana poprosić o objaśnienie co do tegoż p. Szteyn, zanim bym wstawił się w jego sprawie do Pana Raczyńskiego. Jest jeszcze jedna okoliczność, która mię niejako zmusiła do czynienia Najszanowniejszemu Panu zatrudnienia tem pisaniem — oto przy Nazwisku Pańskim jest cyfra 50 fr., w której 5 inną, a 0 także inną zdaje się być napisane ręką. Pragnąłbym bardzo omylić się tutaj, ale że nie chcę ani złemu człowiekowi dać się wywieść w pole, ani mieć sobie do wyrzucenia, że niewinnego posądził i wskutek tej niesłuszności opuścił sposobność do pomożenia mu, przeto proszę Czcigodnego Pana o napisanie mi kilku słów o p. Szteyn jako też o ilości podpisanej składki, a prosząc powtórnie o darowanie mi śmiałości mojej, popelniam drugą i składam głęboką cześć moją u Nóg Jego | K. Błociszewski.*

490. **Bnińska Marianna Gabriela (Józefowa) hr. z Gąsiorowskich**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Bnińska (Pani Józefowa). List z 1831 r. do Adama Mickiewicza.*

List bez miejsca [luty (?) 1832].

List na papierze szarobrazowym, b. silnie pożółkłym, cienkim, o wym. 21,9×13,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *W Panu Mickiewiczowi | w Dreźnie. K. 2 przy prawym marginesie uszkodzona. — Ślady pieczęci lakowej z monogramem M. C.*

Inc.: *Panie Mickiewicz! | Gdyby nie choroba dziecka mego, byłabym się starała widzieć jeszcze Pana w domu Ponińskich [...]*

D r u k.: *Żywot² II 166—167* (obszerne fragm. z błędem w imieniu: Józefa Bnińska oraz niezbyt dokładnie); Kleiner: II cz. I 233 w przypisie 1 (fragm. wg autografu).

491. Bock Emil

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Bock (Emil)*. Inną ręką: *Bock efr. nr 588*. Ręką W. Mickiewicza: *Warunki podane Adamowi Mickiewiczowi na wydanie dzieł 18 kwietnia 1851*.

Paris, 18 avril 1851.

List na papierze bialo-kremowym, gładkim, o wym. 20,7×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. List pognieciony.

Inc.: *J'ai l'honneur de Vous indiquer ci-dessus le projet d'un contrat [...]*

492. Bońkowski Hieronim Napoleon

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Bońkowski (Hieronim) 2 listy do Mickiewicza 1839 i 1848 r.* Ręką B. Mońkiewiczówny: (1) 17.X.1839 (2) 13.IV.1848 (i kopia).

1. *Château de la Muette à Passy près Paris, dnia 17 października 1839.*

List na papierze bialo-kremowym, żółkłym, sztywnym, o wym. 18,8×15,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Polonais | à Lausanne C^{on} de Vaud | (Suisse)*. — Stemple pocztowe: 1) *Ornans 21 Oct. 1839*; 2) *Lausanne 23 Oct. 1839*. Niebieski krążek do zaklejenia listów.

Całość listu: *Korzystając z odjazdu jednego z moich uczniów garbatych [!], mam sobie za miłą powinność choć kilka słów napisać do Pana i prosić Go o udzielenie wiadomości choćby najkrótszej, jak też powodzi się w Lozanie, czyli Pani Mickiewiczowa i mile dziatki zdrowe. Co do moich nadziei przeniesienia się do Lozany nie roszczę sobie żadnego prawa, albowiem warunkom, jakich oni wymagają, nie mogę zadosyć uczynić, bo jak polskie przysłowie niesie, lepiej trzymać niż gonić. Ale dziwiał mnie mocno, że pan Jacquet nie odesłał mi dotąd moich papierów, choć mi uroczyście w liście swoim przyrzekł. Daruj Pan, że się osmielam zatrudnić go moimi sprawami, ale przytem oświadczam Panu, że nie tyle mnie moje interesa obchodzą, ile miłą mi będzie wiadomość, że już Państwo ustaliliście swój pobyt w Szwajcarii, który jak będzie pomyślny, więcej cieszyć się będę jako daleka sprężyna tych przerosin. Proszę Pana pozdrowić Panią Mickiewiczową i uściśnąć dzieciaki ode mnie i przyjąć wyraz najgłębszego uszanowania | z którym jestem | życzliwy ziomek i sługa | H. N. Bońkowski.*

2. [Brak miejsca] 13 kwietnia 1848 r.

List na papierze bialo-kremowym, pisany niebieskim atramentem, jedynie dopisek na marginesie k. 1 v. oraz k. 2 v. atramentem brunatnym. Karty 2 zapisane obustronnie. Do listu dołączona karteczka o wym. 13,3×11,3 cm, papier kremowy, gładki, dość cienki, sztywny. Pod nagłówkiem: *Dalszy ciąg znajduje się tekst zaczynający się od słów: Powtarzam Ci, że jestem przykutą do Francji [...]* Atrament brunatny.

D r u k.: Lutzowa 8—10 (b. niedokładnie, z opuszczeniami. Podają najważniejsze: s. 8 w. 18 od góry ma być: *wyjedziesz zam. wyjeżdżasz, w. 22 opuszczono fragm.: żeś stanął w pełnym braterstwie w Rzymie z Papieżem, a Wiktoꝝya w sieni domu twego nadepełna na 2 klucze symbol pa-*

piestwa, w. 28 *rozplomienione* zam. rozpromienione, w. 31 *niepojęte* zam. niepokojące; s. 9 w. 1 od góry: *poruszyć* zam. połączyć, w. 7/8 *wyszedłem* zam. widziałem, w. 14 ma być *przez Brukselę do Berlina i dalej, co z nimi będzie, Bóg wie* [...], w. 26/27 ma być: *z poza kola* zam. że poz[n]ała Na ... tu wyraz dłuższy, nie odczytany, zapewne *Napoleona*; s. 10 w. 14 od góry: *we wszystkich porach społeczeństwa* zam. sferach społeczeństwa, w. 23/24 *Wiktorya to święta kobieta, niechaj Cię to, Bracie drogi, pokrzepia* [...] zam. w który[ch] to święta [wiera], niechaj Cię to, Bracie drogi, pokrzepia [...], w. 28/29 *jedno pismo z oryginału Pierre-Michela, wysyłam Ci* zam. jedno pismo z oryginałem Pierre Michela wysyłam Ci itd.); *Żywot*¹ IV 49, 80 (jedno zdanie i obszerniejszy fragm.).

2a. Kopia listu nr 2 ręką W. Mickiewicza (niedokładna).

Karty 2 zapisane r. Papier białokremowy, żółkły, o wym. 23,1×17,9 cm.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Bońkowski (H). List z, ręką B. Mońkiewiczówny: 20 maja, ręką W. Mickiewicza: 1848 do Adama Mickiewicza.*

3. [Paryż] 20 maja [1848] sobota.

List na papierze silnie żółkłym (brązowym), sztywnym, o wym. 20,8×13,4 cm. Karty 2; k. 1 obustronnie i k. 2 v. zapisane przez Bońkowskiego, na k. 2 v. dopisek Juliusza Łąckiego z incip.: *Bracie Naczelniku. List mój wczorajszy pisałem w chwili melancholicznej* [...]

D r u k.: Lutzowa 32—33 (z błędami. Ważniejsze niedokładności: s. 32 w. 2 od dołu ma być: *nie wiadomo gdzie na wieś* zam. mieszka dawno gdzie[ś] na wsi, w. 1 od dołu ma być: *parciem ducha* zam. [poczuciem] ducha itd. Tamże na s. 36 dopisek J. Łąckiego wg kopii W. Mickiewicza, niedokładnie. W w. 14 od góry ma być: *Powiem Br[atu] Adamowi* zam. powiedz itd.).

Uwaga: Kopia dopisku J. Łąckiego figuruje osobno, Kat. 594, poz. 5. — Listów z 10 i 18 maja, o których wspomina w liście Bońkowski, nie ma w zbiorach Muz. Mick. *Żywot*¹ IV 165 cytuje zdanie z listu z dn. 18 V 1848 zapewne z innych źródeł.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Bońkowski (Hieronim). List z 2-go czerwca 1848 do Adama Mickiewicza.*

4. [Paryż] 2 czerwca 1848.

List na papierze białoszarym, gładkim, żółkłym, o wym. 20,7×13,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 42—43 (niedokładnie, na s. 43 w. 13 od góry ma być: *ruchów* zam. ruchu, w. 18 ma być: *wysilaj* zam. wydaj); Kieniewicz 79 (relacja wiadomości zawartych w liście).

493. Boratyński Emil Korczak

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Boratyński (Emil Korczak, oficer wojsk polskich, członek Akademii Florenckiej, malarz). List do Adama Mickiewicza z 2-go marca 1849 r.*

22 marca 1849, Florencja.

List na papierze białym, gładkim, z czarną obwódką. Wym. 24,2×18,3 cm. Karty 2, zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | à Paris*. Innym pismem: *à Batignolles | poste rue du Boulevard 12 | Batignolles*. — Stemple pocztowe: 1) *Firenze 2 Mar. 1849* (tuszczyk czarny); 2) [...] *Pont-de* [...] 9 Mars 49 (tuszczyk czer-

wony); 3) *Les Batignolles* [...] *Mar[s]* 49 (tuszu czarny). Pieczęć lakowa czarna z nieczytelnym motywem herbu.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie, od dawna zamyslałem napisać kilka słów, tak w kwestii Narodowej, jako też pod względem formacji Legionu Polskiego w Toskanii, odwłaczałem jednakowoż, aby nie przymnożyć listów, które bez wątpienia codziennie spływają do Twego biura [...]*

D r u k.: Kieniewicz 144 (streszczenie i drobny cytat).

494. Borowski Leon

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Borowski (Leon). List z 7-go listopada 1828 do Adama Mickiewicza* (Słowa „*List Leona Borowskiego*” ręką Adama Mickiewicza).

7 listop[ada] 1828, Wilno.

List na papierze kremowym, pożółkłym (rdzawe plamki), chropowaty. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. List podpisany inicjałami *L. B.* U dołu k. 1 v. na wysokości daty napis ręką A. Mickiewicza: *List Leona Borowskiego*.

D r u k.: Kor.¹ II 16—22; Kor. III 99—101.

Bornier Henri zob. Rejestr 588.

Borromeo Arese Vitaliano zob. Rejestr 499.

495. Borucki Michał

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Borucki Michał. List z Malty 18-go lipca 1850 r. do Adama Mickiewicza*.

Malta-Waletta, dn. 18 lipca 1850, ulica S. Giovanni No 79.

List na papierze bładoniebiesko-zielonkawym, cienkim, o wym. 26,6×21,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz [!] à Paris | | au Batignolles | [Fr]ance*. W lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty herb w winiecie nad wieńcem laurowym. K. 1 listu przedarta i podklejona przezroczystym papierkiem; k. 2 uszkodzona, oddarta część górna przy marginesie lewym. — Stemple pocztowe: 1) *Poss Angl. 29 Juil. 50 Marseille*; 2) *Paris 29 juil 50*; 3) *Les Batignolles 29 [Jui]l. 50*. Lakowy krążek-zalepka koloru lila.

Inc.: *Starszy bracie przewodniku mój — pierwsza to zapewne będzie wiadomość [...]*

D r u k.: *Mémorial* III, 377, 383—384, 397 (obszerne fragm. w tłum. francuskim); *Legion* 380—381 (początek listu).

Uwaga: Lista zbiorowa do Mickiewicza (Florenceja, 15 XII 1848), Kat. 711 poz. 3 podpisana jest również przez Michała Boruckiego.

496. Bossi-Paravicini Carolina

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Bossi-Paravicini (Carolina). List z maja 1848 do Adama Mickiewicza*.

[Brak miejsca, V 1848].

List na papierze białym, lekko żółkłym, dość grubym, o wym. 24×13,5 cm. Karty 2; k. 2 oddarta w połowie przez całą długość. K. 1 zapisana obustronnie; na k. 2 v. część adresu: *Mon-sie[ur ...]*; w lewym górnym rogu obu kart odcisnięty motyw halabardy owiniętej sztandarem, w prawym k. 1 odcisnięty napis: *Italia libera ed una*.

Inc.: *Euonni [?] a reclamare la promessa che avete fatto a mio marito li passare [...]*

497. Branicki Ksawery

Napis na teczce zbiorowej: *Branicki Ksawery*. Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Branicki (Ksawery)*, inną ręką: *do Adama Mickiewicza*.

1. [Brak miejsca, VII 1848 ?].

List na papierze białym, gładkim, dość sztywnym, o wym. 20,8×13,5 cm. Pisany atramentem niebieskim. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Posyłam Szanownemu Panu Adamowi pięć tysięcy franków. Cały zaś interes, o którym mówiliśmy, zaraz za moim powrotem z Montrezoru, to jest wsi, gdzie zmuszają mnie interesu na dni parę udać się, nie omieszkać ulatwić. Polecam się jego pamięci i przyjaźni | Xawery Branicki.*

D r u k.: Kieniewicz 103, w przypisie (bez ostatniego zdania, z uwagą, iż może pochodzić z lipca 1848 lub, co mniej prawdopodobne, z początku 1849 r.).

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Branicki. List z 14 września 1849 do A. Mickiewicza*.

2. *Paryż, września 14, 1849 roku.*

List na papierze białym, cienkim, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 2; k. 2 oddarta przez całą długość w 4/5, pozostał z niej jedynie pasek. K. 1 r. zapisana, na szczątku k. 2 v. czerwona pieczęć lakowa z nieczytelnym odciskiem herbu.

Całość listu: *Czekałem Szanownego Pana Adama z obiadem wczoraj aż do godziny siódmej, bojąc się, czy nie jest cierpiący, albo czy mój list go nie doszedł, sam jadę aż do niego prosząc go, aby mi raczył naznaczyć godzinę, o której go będę mógł zastać. Z należytych szacunkiem sługa i przyjaciel | X. Branicki.*

498. Burnouf A.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Burnouf (c. administrateur par interim du Collège de France)*. *List z 12 go stycznia 1849 r. do Adama Mickiewicza*.

Paris, le 12 janvier 1849.

List na papierze białym, podobnym do pergaminu, sztywnym, o wym. 27×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

D r u k.: Kor.¹ II 236 (z błędną datą 13 I 1849).

499. Casati Gabrio cte; Strigelli Gaetano; Borromeo Arese Vitaliano cte.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Casati, Strigelli, Borromeo. Odpowiedź z 11-go maja 1848 r. na podanie Adama Mickiewicza*.

Milano, 11 Maggio 1848.

List na papierze kremowym, dość grubym, o wym. 23,4 × 35,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *A Sig. Mischevich* [!]. U góry k. 1 r. drukowany nagłówek: [*Gove*]rno *Provisorio di Lombardia*. Pieczęć odcisnięta na papierze: [...] *Provisorio Centrale* [...] *della Lombardia*. Obie karty uszkodzone; k. 1 przedarta wzdłuż złożenia, zniszczona i pomięta, lewy róg oddarty, k. 2 zachowana jedynie częściowo: oddarta górna ćwiartka i część środkowa przy lewym marginesie, cała karta przedarta wzdłuż złożenia, na s. v. silnie zabrudzona.

D r u k.: *Mémorial* II 66—67 (tłum. francuskie); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 92—93 poz. 70 (przekład polski ze słuszną uwagą w przypisie 3)¹.

List Mickiewicza do prezydenta Rządu Tymczasowego Lombardii, Gabriela Casatiego (Mediolan, 8 V 1848), WJ XVI 227—230.

500. Carpentier Eugène

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Charpentier (Eugeniusz). List z 7 sierpnia 1848 r. do Adama Mickiewicza*. Katalog Lewaka podaje również nazwisko w formie niepoprawnej: *Charpentier*.

1. *Paris, le 7 août 1848.*

List na papierze niebieskim, cienkim, o wym. 27 × 21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i górna część k. 2 r.; na s. v. ślady laku i adres: *Monsieur | Monsieur Miskievich* [!] *12, rue de Boulevard | à Batignolles*. Na tejże s. napis ołówkiem inną ręką: *Tribune*.

D r u k.: *Żywo*t¹ IV s. XXII dodatek XXIII.

1a. Notka biograficzna o Eugène Carpentier ręką W. Mickiewicza.

Papier żółty, prążkowany, o wym. 26,6 × 13 mm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. napis (mylny) ręką B. Mońkiewiczówny: *Copie*.

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

501. Charvoz 1a Paraz Alexandre książdz

Napis na teczce zbiorowej: *Charvoz ks.* Napis na I teczce ręką B. Mońkiewiczówny: *Charvoz. (1) 1 I 1843; (2) 1 VI 1843; (3) 17 VI 1843; (3a) kopia ręką Charvoza.*

1. *Montlouis par Tours, 1^e janvier 1843.*

List na papierze białokremowym, cienkim, o wym. 21,1 × 13,6 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam N° 1-er, Paris*. Na s. r. w lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej prostokątnej winiecie. — Brązowy krążek — zalepka.

¹ W Katalogu rękopisów Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu cytowany tutaj rękopis uwidoczniiony na s. 98 w dziale „Listy do A. Mickiewicza” zamiast wśród materiałów dotyczących Legionu (w katalogu jest osobny dział dotyczący Legionu, s. 152 i n.), i to pod hasłem „Boromeo Casati - Strigelli”, jak gdyby to była jedna osoba takiego imienia i nazwiska. Tymczasem chodzi tu o nazwiska trzech osób podpisanych pod dokumentem imieniem rządu mediolańskiego, i to w kolejności: Casati, Strigelli, Borromeo. W ogóle dokument taki nie powinien być zamieszczony pod nazwiskami podpisujących, lecz pod „Rząd Tymczasowy Lombardii” (l. c., s. 93).

Inc.: *Monsieur, | Ce n'est pas une lettre, mais une salutation respectueuse que je vous offre. Vous m'êtes toujours présentes [...]*

D r u k.: L. Płoszewski: Przyczynki mickiewiczowskie. „Pam. Lit.” R. XXI, 1924/25, s. 303 (drobny fragm. w przypisie).

Por. Nota Mickiewicza dla ks. Charvoza (Paryż, XI 1842), WJ XV 526—530.

2. [Brak miejsca] *Jeudi, 1er juin* [1843].

Papier kremowo-biały, cienki, o wym. 21×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Prof. de la Littérature Slave | rue d'Amsterdam N° 1-er | Paris*. Czerwony lakowy krążek-zalepka. W lewym górnym rogu k. 1 r. wytłoczony znak „Bath” w ozdobnej prostokątnej winiecie. — Stemple pocztowe: 1) *Tours 2 juin 43* (tuszczyk czarny); 2) [Paris] *3 juin 43* (tuszczyk niebieski).

Inc.: *Frère aîné, | puisque j'aurai l'avantage de vous voir, je vous dirai de vive voix les motifs du retard que j'ai mis à vous répondre: | je ne désire pas moins que vous bien [...]*

D r u k.: J. Ujejski: Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna, „Pam. Lit.” R. XXV, 1928, s. 426 oraz odbitka, s. 23 (krótkie streszczenie i drobny cytat).

3. *Tilly* [17 VI 1843].

List na papierze kremowym, cienkim, dość sztywnym, uciętym nierówno, o wym. ok. 19,2×15,4 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, strona r. k. 2 oraz górna, niewidoczna po złożeniu, część s. v. Poniżej adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | pour Mr Zan | rue d'Amsterdam N° 1-er | Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Tours 17 juin* (tuszczyk czarny); 2) *Paris 19 juin 43* (tuszczyk niebieski).

Inc.: *Frères | les jours annoncés s'approchent; l'oeuvre spirituelle de la Miséricordie est déjà sur la terre [...]*

D r u k.: J. Ujejski: Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna, „Pam. Lit.” R. XXV, 1928, s. 427—428 oraz odbitka, s. 24—25 (obszerny cytat „Cyrkularza ks. Charvoza”).

3a. Kopia listu poprzedniego z datą *Tilly, le 22 juin 1843*.

Papier niebieski, cienki, wym. 26,8×21,4 cm. Kopia nie jest pisana ręką Charvoza, jak podaje Lewak, lecz podobnym charakterem pisma, jedynie 10 ostatnich wierszy (od słów: *garde à Tilly [...]*) ręką Charvoza, jak i końcowe zdanie, którego brak w autografie listu nr 3: *Que chacun redouble des prières pour demander le réveil du Lion*. Por. J. Ujejski, Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna, jw. s. 427—428 (odbitka s. 25). Jego także ręką podpis, trudno czytelny: *Au nom de la Septaine sacrée Jehorael*. Wg Ujejskiego (jw., w przypisie 1) było to „imię anielskie” młodego Aleksandra Geoffroy.

Napis na II teczce: *Charvoz (do A. M.) (2 listy bez roku)*. Inną ręką ołówkiem: *VI 1843 ?*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *(5.VI. br.)*

4. *Tilly, 5 juin* [1846 ?]²

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 20,3×13,1 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r., na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | rue du Tempard, aux Batignolles, Paris*. Nad tekstem listu (k. 1 r.) napis: *Tout ŷ. P. M.*

Inc.: *Bien affectionné frère, | j'aime à penser que le temps écoule [...]*

¹ Kolor tuszu identyczny jak na stemple w liście następnym, gdzie przy identycznym kształcie stempla czytelny napis: *Paris*.

² Przypuszczenie J. Ujejskiego, „Pam. Lit.”, R. XXV, 1928, s. 436 i odbitka s. 33.

Druk.: J. Ujejski: Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna, „Pam. Lit.” R. XXV, 1928, s. 435—436 oraz odbitka s. 32—33 (obszerny fragm. początkowy oraz końcowy).

5. *Montlouis par Tours, 12 juin [1843]*.

List na papierze białym, dość cienkim, o wym. 21 × 13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Paris*. Ślad szarej zalepki. Na k. 1 i 2 r. w lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Na k. 1 r. nad tekstem listu napis: *Amour dans les Divins Coeurs de J. & M.*

Inc.: *Frère en J. Ch. dans son oeuvre sociale, | Je dois plus [...]*

Druk.: J. Ujejski: Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna, „Pam. Lit.” R. XXV, 1928, s. 427 i odbitka s. 24 (obszerny cytat od słów „je dois plus”).

Napis na III teczce: *Charvoz do A. M. (b.m. i d.)*. Ołówkiem inną ręką: *(VI 1843 ?)*.

6. [Brak miejsca, VI 1843 ?].

Papier szary, dość cienki, znak wodny „J. Whatman G & D”, wym. 19,7 × 12,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. napis: *Monsieur Adam Mickiewicz*. Linie i hieroglify innym atramentem, zapewne próba pióra. Na k. 1 r. w prawym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w winiecie pod koroną (obrócony bokiem).

Inc.: *Bien apprécié, des deux frères que vous m'avez envoyé l'un veut bien venir passer quelques jours avec moi à Montlouis où je désire faire respirer [...]*

502. Circourt ctesse de Anastazja z Chlustinów

Napis na teczce zbiorowej: *Circourt hr. de Anastazja*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *Listów 23*.

Napis na I teczce: *Anastazja de Circourt (Chlustin)*. Ręką A. Lewaka: *Neapol, maj-czerwiec 1830*.

1. [Brak miejsca i daty; ołówkiem¹: *Neapol, maj-czerwiec 1830*].

List na papierze kremowym, żółkłym, wym. 12,6 × 10,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mizkiewicz [!]| Officier civil de S. M. Empereur d. toutes les Russies etc. etc. | à Naples*.

Druk.: Kor. IV 374 (z błędną nazwą miejscowości w pierwszym zdaniu: zamiast Portic ma być Pompeia).

Napis na II teczce: *de Circourt Anastazja Chlustin*. Innym pismem: *Rome, 2 VII 1830*.

2. *Rome, le 2 juillet 1830*.

List na papierze szarawym, żółkłym (rude plamki), cienkim, pogniecionym, o wym. 19,8 × 12,9 cm. Karty 2; ręką A. de Circourt zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r., na teście stronie dopisek Szymona Chlustina, podpis: *S. Klustin*. Na k. 2 v. adres: *A Son Excellence | Monsieur Le Prince Gortchakoff | Chargé d'Affaires d'S. M. l'Empereur de toutes les Roussies, près la Cour de Toscane | En le priant de vouloir bien de faire remettre à | Mr Adam Mickiewitz | à Florence | Toscane*. Pieczęć lakowa czarna z odcisniętym monogramem pod hrabiowską koroną.

¹ Napisy ustalające w przybliżeniu daty na wszystkich listach Anastazji de Circourt pochodzą zapewne od W. Mickiewicza. Ze względu na brak dat niepodobna ustalić konkordancji listów

Inc.: *Malgré que j'aime à m'entretenir avec v[ou]s, en paroles, en billets, en face de la lune ou du soleil, sur mer et sur terre, p[ou]r cette fois, c'est fort contre mon gré [...] Calość dopisku Szymona Chlustina: Sa paresse fait ses compliments à son Confrère. En attendant — j'ai lieu de craindre que tous nos beaux plans ne s'accomplissent point. L'Espérance me reste toujours. N'oubliez point si nous ne nous voyons point à Florence, de m'y envoyer Votre adresse de Livourne et de Gène si n[ou]s ne nous rencontrerons point à Livourne. Soyez exacte je vous en conjurs ou priez M. Odenitz de l'être. C'est plus sur mon cher Confrère. Addio: T[ous] à V[ous] | S. Klustine | Amitiés à Odenitz.*

Odpowiedź Mickiewicza (Florencja, 10 VII 1830), WJ XIV 544—547.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Circourt Pani de. List bez daty do Adama Mickiewicza*. Inną ręką: 13. VII 1830.

3. Florence, le 13 juillet [1830].

List na papierze jak w liście nr 2. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: *Très pressie | Monsieur | Monsieur Adam Mitzkewitz | Poste restante | à Milan | Lombardie*. — Stemple pocztowe: 1) *Firenze* (tuszczyk czarny); 2) *Mil[ano]* (tuszczyk czarny). Rozłamana czerwona pieczęć lakowa.

Druk.: Kor. IV 374—376.

Napis na teczce IV: *de Circourt Anastazja*. Inną ręką: *Genève, 23 VIII 1830*.

4. Genève, le 23 août 1830.

List na papierze ciemnożółtym (brązowym), miejscami silnie żółkłym, dość sztywnym, znak wodny „J. Whatman Turkey Mill 1829”. W prawym górnym rogu k. 1 v. odcisnięty znak „Bath” w ozdobnym owalu (bokiem). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i górna ćwierć k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Poste restante | à Lucerne | Canton de Lucerne*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stempel pocztowy: *Genève 24 Août 1830* (tuszczyk czarny). Ślad rozłamanej pieczęci lakowej.

Inc.: *Penser à v[ou]s est une douce habitude, v[ou]s écrire, une manière de me rapprocher de v[ou]s, voici les deux motifs de cette lettre qui v[ou]s arrivera au milieu de vos courses et vos fatigues alpestres. Je bénis le ciel [...]*.

Por. list Mickiewicza do A. Chlustin (Genewa, 14 VIII 1830), WJ XIV 557—558 oraz przypis 1. Jest to odpowiedź na ten list.

Napis na V teczce ręką W. Mickiewicza: *Circourt (hrabina Anastazja z domu Chlustin)*. List do Adama Mickiewicza bez daty, innym pismem: (b.r.) *Rzym 1830—1831*.

5. Ce jeudi matin [Rzym 1830—1831 — napis ołówkiem na k. 2 v.].

Papier kremowy, żółkły (rude plamki), podobny do pergaminu, o wym. 12 × 9,9 cm (arkusik ucięty nierówno), pognieciony, na k. 2 rdza od spinaczy. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. na-

---

z r. 1830 z pięcioma nie datowanymi listami Mickiewicza pochodzącymi z tegoż czasu. Są to trzy listy Mickiewicza pisane w Rzymie, w pierwszej połowie 1830 r. (WJ XIV 525—526 i 528—529); jeden list w Neapolu, 17 VI 1830 (WJ XIV 537—538) i jeden w Genewie, wrzesień — początek października 1830 r. (WJ XIV 560—562).

pis: *Monsieur Mitzkiewitz* [!]. Rozłamana czerwona pieczęć lakowa z wyciśniętym monogramem *A. C.* pod koroną hrabiowską. List nie podpisany.

Druk.: Kor. IV 371.

Odpowiedź Mickiewicza (również bez daty), WJ XIV 527.

Napis na VI teczce: 1830—1831. 6—14.

6. [*Rzym* (?)] — napis na marginesie; 1830—1831].

Papier ciemnoniebieski, sztywny, w prawym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w ozdobnym owalu bokiem. Wym. 11,6×9,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. napis: *Monsieur Mitzkiewitz* [!]. Dolny róg k. 2 oderwany przy otwieraniu listu; na k. 2 r. czerwony krążek-zalepka.

Druk.: Kor. IV 377 z miejscem: Genève.

Uwaga: Rps 246 Muz. Mick. zawiera list *A. Chlustin* do Mickiewicza, nie datowany, druk. Kor. IV 377, pisany na takim samym papierze. Na wolnych stronach odpowiedź Mickiewicza (Genewa, 14 VIII 1830), WJ XIV 557—558, na k. 1 r. tekst listu *A. Chlustin*.

7. [Brak miejsca, 1830—31 — napis na marginesie].

Papier jak w liście nr 5, fragm. tegoż znaku wodnego. Arkusz złożony nierówno. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *Monsieur Mitzkiewitz* [!]. Rozłamana pieczęć lakowa z odcisniętym monogramem *A. C.* pod koroną hrabiowską.

Inc.: *J'ai pensé, monsieur [...]* List nie podpisany.

Druk.: Kor. IV 371.

8. [Brak miejsca]. *Ce jeudi*. [1830—31 — napis na marginesie].

List na papierze szaro-zielonkawym, poźółkłym, brzegi złocone. Wymiary 12,9×10 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. napis: *Monsieur | Monsieur Mitzkewitz* [!].

Inc.: *V[ou]s avez peut être été assez bon, Monsieur, p[ou]r n[ou]s chercher au Capitole et V[ou]s ne savez pas quel bonheur n[ou]s retenoit chez n[ou]s. Cet ange de consolation tant désiré est enfin parmi n[ou]s, ma mère est mieux que je n'espérais, la tendresse a pris le dessus sur la douleur maternelle. Il est très impatient de v[ou]s voir, excusez s'il court par lui même se presenter chez v[ou]s, notre joie est encore despoté. À révoir bientôt, bien vite, j'espère n[ou]s ne sortons pas demain soir, pourrions espérer de v[ou]s voir témoin de nôtre bonheur. N[ou]s ferons abstraction entre l'ami et le faux prophète | Anastasie.*

9. [Brak miejsca, 1830—31 — napis na marginesie].

Papier identyczny jak w liście nr 6. K. 1 zapisana r. List nie podpisany.

Druk.: Kor. IV 376 (z miejscem: Genève).

10. [Brak miejsca]. *Ce mercredi matin* [1830—31 — napis na marginesie].

List na papierze ciemnoniebieskim, dość grubym, sztywnym, o wym. 12,8×10,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. dwulinijkowy dopisek oraz adres: *Monsieur | Monsieur Mitzkewitch* [!] | 33, *Arco di Parma*.

Druk.: Kor. IV 372 (z miejscem i datą roczną: Rome, s. d. 1830 ?).

Wydaje się, że jest to odpowiedź na list Mickiewicza, nie datowany, WJ XIV 527—528.

11. [Brak miejsca, 1830—31 — napis na marginesie].

Papier identyczny jak w listach nr 6 i 9. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *Monsieur Mitzkewitz* [!]. Na obu stronach k. 2 ślady krążka-zalepki. List nie podpisany.

Druk.: Kor. IV 376—377 (z miejscem: Genève, s. d.).

12. [Brak miejsca]. *Ce Samedi matin [1830—31 — napis na marginesie]*.

Papier jak w liście nr 10. Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwierć v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mitzkewitz [!] | 33 Arco di Parma*.

Druk.: Kor. IV 371—372 (z miejscem: Rome).

13. [Genewa] *Lundi minuit et 3 minuts [1830 ?]*.

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. ok. 12,3 × 10 cm (arkusz złożony nierówno). W lewym górnym rogu k. 1 r. ślad odciśnięcia znaku „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur A. Mickewitz [!] | Place du Mollad*.

Druk.: Kor. III 118—119 (z miejscem i datą: Genève 1830 ?).

14. [Brak miejsca]. *Samedi soir, très tard [1830—31 — napis na marginesie]*.

Papier jak w liście nr 8. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mitzkewich [!] | à Rome*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Na k. 2 r. część zalepki.

Druk.: Kor. IV 372 (z miejscem: Rome).

Napis na VII teczce: 1831 ?

15. [Brak miejsca]. *Ce dimanche matin [1831 ?]*.

Papier kremowo-żółty, żółkły, o wym. 12,3 × 9,9 cm. K. 1 zapisana r. Ślady od spinaczy. Lewy górny róg oberwany.

Druk.: Kor. III 119 (z miejscem i datą: Genève 1830 ?).

Napis na VIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Circourt (hrabina de ...). List z 16 listopada 1832 do Adama Mickiewicza*.16. *Rome, 16 novembre 1832*.

Papier białoszary, pożółkły (rude plamki), cienki, wym. 19,8 × 24,5 cm. Na obu kartach w górnym prawym rogu b. słabo odciśnięty owalny znak fabryczny papierni. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz na k. 2 v. miejsca niewidoczne po złożeniu; na miejscu widocznym adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickewitz [!] | auteur de Wallenrod | à Paris*. Ślady laku.

Druk.: Kor. III 160—163 (z miejscem i datą roczną: Rome, b. d. 1832 ?, choć data w autografie wyraźna. W miejscu inicjału „M. de S...” w ostatnim akapicie należy wstawić „M-elle de Sacken”).

Napis na IX teczce ręką W. Mickiewicza: *Circourt (pani de). List z 16-go marca 1835 r. do Adama Mickiewicza*.17. [Paris] *Hôtel de Wagram, 28, rue de Rivoli, mercredi matin [18 III 1835]¹*.

List na papierze jasnobrązowym, pożółkłym (rude plamki); w lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty w winiecie monogram AC pod koroną hrabiowską; w prawym rogu ołówkiem k. 1 r. data: 10. III. 1835 i napis: *de Circourt*. Zapisana k. 1 r., na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickewicz [!] | Rue Louis le Grand S. Nicolas N° 14 ou 41 | 71 ou 73 | à Paris*. Część adresu przekreślona inną ręką i dopisano: *Partit rue de la Pépinière N° 60* oraz wyraz nieczytelny. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. — Stempel pocztowy okrągły: *Mars [...] 8 1835* (tusze czarny); z innych stempli pozostały jedynie poszczególne cyfry i litery.

Druk.: Kor. III 193 (z datą: 20 III 1835, Paris).

¹ 10 III 1835 wypadła we wtorek; w środę wypadła 18 III 1835, ósemka poprzedzona inną cyfrą wyraźna na stemplu pocztowym.

Napis na X teczce ręką W. Mickiewicza: *Circourt (Pani A. de)*. List bez roku do Adama Mickiewicza, zaczynający się od słów: *C'est en mémoire ...*
Inną ręką: *Chatillon 20 XI 183 ...*

18. *Château de Chatillon, 20 novembre* [1834 ?¹].

List na papierze różowo-brązowym o wym. 17,1×11,1 cm, w lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty w winiecie napis „Weynen” pod rysunkiem muszli. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwiartka k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mizkevitz [!] rue S. Nicolas N° 71 ou 73, ou 41 ou 14 | à Paris*. Rozerwana pieczęć lakowa. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu.

Inc.: *C'est en mémoire du bon vieux temps que je prends du papier pour vous écrire, car lorsque je pense à v[ou]s, c'est d'une toute autre couleur que sont mes pensées, je ne saurois pas le préciser, mais je crois, que cette couleur [...]* Podpis: *Anastasia*.

Napis na XI teczce: *Paris (1838 ?)*.

19. *Paris, lundi, 11 rue des Saussayes* [1838 ?].

List na papierze szarym, dość grubym, o wym. 15,9×10 cm. W lewym górnym rogu obu kart odciśnięta korona hrabiowska. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.

D r u k.: Kor. IV 378.

Napis na XII teczce: *(Paris 1838 ?)*.

20. [Paris] *Samedi, rue des Saussayes* [1838 ?].

Papier jak w liście nr 19, jednakże widoczny znak wodny „Marlon”. Karty 2; zapisana k. 1 r., dopisek na k. 2 v. (po złożeniu arkusza na 4 części pisano na dolnej połowie strony): *V[ou]s entendrez ou applaudirez | Duprès | le P-se Belgiojoso | Candia | M-me Merlin | M-me de Spahr | etc. etc, etc, | de plus choeurs qu'on dit sublimes. Malheureusement ces affiches sont confidentielles et peut-être ces noms illustres v[ou]s tenteront.*

D r u k.: Kor. IV 379 (z opuszczeniem przypisku); W. Mickiewicz: *Pamiętniki I 187* (tłum. polskie listu wraz z przypiskiem i drobnym opuszczeniem).

Napis na XIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Circourt (hrabina A. de)*. List bez daty do Adama Mickiewicza. Inną ręką: *(Paris 1838 ?)*.

21. [Paris] 9. III [1841 ?²] *Mardi, 11 rue des Saussayes*. Nad tekstem napis ręką W. Mickiewicza: *Me de Circourt née Clustine, marzec* oraz ołówkiem, starty: *1838 ?*

List na papierze jasnoniebieskim, gładkim, o wym. 15,9×10,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | 1, rue d'Amsterdam | Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Mars 9* [rok nieczytelny] (tusz czarny); 2) *Diston de 7^h M.PP [...]* (tusz czerwony); 3) *Levéé de 8^h 1/2 du Soir* (tusz czarny).

D r u k.: Kor.¹. II 154—155 (z datą Ce 5 mars 1840 ?); Kor. IV 188—189 (z datą Ce 5 mars 1840).

¹ Z mieszkania przy ul. St. Nicolas d'Antin 73 wyprowadził się Mickiewicz w lipcu 1834.

² 9 III (data stemplą pocztowego) wypadła we wtorek w r. 1841.

Napis na XIV teczce ołówkiem: *A. Chlustin*. Inną ręką: *Versailles (10. VIII. 1841)*.

22. [10 VIII 1841] *Lundi, Versailles, 73, rue Royale, Quartier Saint-Louis*.

List na papierze szaro-zielonkawym, dość sztywnym, o wym. 19,6×12,1 cm. Znak wodny „1840” oraz cienkie gęste prążki poziome, grube linie pionowe. Karty 2; zapisana k. 1 obu stronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | rue d'Amsterdam | Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Versailles 10 Août 1841* (tusz czarny); 2) *Paris, 10 Aout 41* (tusz zielony).

D r u k.: Kor. IV 247—248.

Napis na XV teczce ołówkiem: *Chlustin Anastazja de Circourt*, innym piśmem: *b.d.* „*Votre ruene nous paroit ni sombre ni froide ...*”

23. [Brak miejsca, 1830 ?].

List na papierze biało-zielonkawym, cienkim, o wym. 12,1×9,9 cm. K. 1, złożona na ukos, pogniczona, zapisana s. r.; na s. v. w miejscu widocznym po złożeniu napis: *Monsieur Mitzke-witz* [!]. Ślady pieczęci lakowej z monogramem w winiecie, pod koroną. Tekst nie podpisany; na s. r. pod tekstem napis ręką W. Mickiewicza: *de Circourt*.

D r u k.: Kor. III 119 (z uwagą: Rome, B. d., 1830 ?).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza, nie datowany, WJ XIV 527.

503. Chlustin Szymon

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Klustine (Szymon)*. *List z 22-go listopada 1830 r. [!] do Adama Mickiewicza*.

Genève, 22 novembre 1831.

List na papierze zielonkawym, sztywnym, podobnym do pergaminu. Karty 2; zapisana k. 1 obu stronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz [!] | Dresde | Saxe*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu — Stemple pocztowe: 1) *Genève 25 9bre 1831* (tusz czarny); 2) *T. Post 1 Dec. 18[31]*; 3) *A[...].AGE [...]* (tusz czarny). Rozerwana pieczęć lakowa z odcisniętym herbem. Autograf listu podpisany: *Simon*, ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *de Clustine*.

D r u k.: Kor. III 144—145 (z opuszczeniem, które cytuje Kleiner II cz. I 250 przypis 1).

Jest to zapewne odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 16 VII 1831), Listy dedykacje, notaty. Warszawa 1964, s. 22—25.

Uwaga: Dopisek Szymona Chlustina znajduje się w liście Anastazji Chlustin-Circourt z dn. 2 VII 1830, zob. Rejestr 502, poz. 2.

504. Chodźko Aleksander

Napis na teczce zbiorowej ręką B. Mońkiewiczówny: *do Adama Mickiewicza*. Inną ręką: *Chodźko Aleksander*. Na odwrocie okładki ręką Tymona Terleckiego: *Korzyszał Tymon Terlecki, styczeń 1951 r.* Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko Aleksander*. *List z 10-go grudnia 1829 r. do Adama Mickiewicza*.

1. *Petersburg, 1829, grudnia 10.*

List na papierze żółto-zielonkawym, chropowatym, o wym. 19,5×12,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Kor.¹ II 72—73; Kor. III 117—118 (z drobnymi niedokładnościami; poprawki w „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 254)

Odpowiedź Mickiewicza (Genewa, 9 X 1830), WJ XIV 564—565.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko Aleksander. List z 2-go stycznia 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

2. *Londyn, 2 stycznia 1842 — Little Ryder Street, St. James's.*

List na papierze brązowym, grubym, o wym. 22,7×18,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W górnym lewym rogu k. 1 r. odciśnięty znak papierni w kole i wieńcu laurowym.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 254—257; Żywot¹ III 143 (2 zdania).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 10 I 1842), WJ XV 439.

2a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier żółtawy, prążkowany o wym. 20,3×13,1 cm. Kart 6 zapisanych jednostronnie. Na k. 2 objaśnienie osobowe dotyczące J. T. Stauntona występującego w liście.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 7 stycznia 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

3. *7 stycznia 1842. London, Little Ryder Street, St. James's.*

Papier brązowy, dość gruby, znak wodny „J. Whatman Turkey Mill 1841” wym. 22,8×18,2 cm. Przy lewym marginesie, w połowie karty, odciśnięty dwukrotnie znak fabryczny papierni: nieczytelny napis w kole. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur de la Littérature et des langues Slaves au Collège | de | France | à Paris | N° 1, Rue d'Amsterdam, près la rue de Londres.* K. uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *B. Paid. 7 Ja[n. 18] 42* (tuszczyk brązowy); 2) *St. James'S* (tuszczyk czarny); 3) [...] *Janv. 42* (tuszczyk czerwony). Krążek-zalepka z perskim napisem.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 257—258.

Odpowiedź Mickiewicza na listy z 7 i 13 I 1842 (Paryż, 16 I 1842), WJ 440—442.

3a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier żółtawy, prążkowany, o wym. 21×13,3 cm. Karty 2 zapisane r.

Napis na IV teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 13 stycznia 1842 r. do Adama Mickiewicza, inną ręką: i kopia.*

4. *13 stycznia, London, 1842 (5 Little Ryder Street, St. James's).*

Papier jak w liście nr 3. K. 1 zapisana r.; na s. v. w miejscu niewidocznym po złożeniu dopisek; w miejscu widocznym adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris | 1, Rue d'Amsterdam près la | rue de Londres.* Karta uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *T. P. St. James' S* (tuszczyk czarny); 2) *A. Paid. 14 Jan. 1842* (tuszczyk brązowy); 3) [...] *16 Janv. 42* (tuszczyk czerwony). Pieczęć lakowa czerwona z odciśniętym napisem perskim.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 258—259; *Żywot*¹ III 144 (1 zdanie).
Odpowiedź Mickiewicza na listy z 7 i 13 I 1842 (Paryż, 16 I 1842), WJ XV 440—442.

4a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier jak w kopii 2a. Karty 2 zapisane r.

Napis na V teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko Aleksander. List z 13 lutego 1842 do Adama Mickiewicza.*

5. 13 luty 1842, Londyn.

Papier jak w liście nr 2, wym. 22,7×18,8 cm (brak odcisniętego znaku papierni). Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 263—264; *Żywot*¹ III 145 (fragm.).

Jest to odpowiedź na trzy listy Mickiewicza: (19 I 1842), WJ XV, 443—444, (5 II 1842), WJ XV 456, (8 II 1842), WJ XV 458—461.

5a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier jak w kopii 3a. Kart 7 zapisanych r. oraz objaśnienia W. Mickiewicza.

Napis na VI teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List do Adama Mickiewicza 2 marca 1842.*

6. 2 marca 1842, London.

List na papierze brązowym (pożółkłym), grubym, sztywnym, o wym. 18,9×11,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 263—266; *Żywot*¹ III 159 (2 zdania).

Napis na VII teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 17 marca 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

7. 17 marzec 1842, London, 16 Poland Street.

List na papierze szaro-niebieskim, pożółkłym, dość grubym, o wym. 16,3×10,3 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 264—266; *Żywot*¹ III 148, 149 (4 zdania).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (9 III 1842), WJ XV 472.

Napis na VIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 28-go marca 1842 do Adama Mickiewicza.*

8. 28 marzec 1842. London. 16 Poland Street.

Papier jak w liście nr 6, wym. 18,7×11,3 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 266—267; *Żywot*¹ III 158 (2 zdania).

Napis na IX teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 31-go marca 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

9. *London, 31 marca 1842, 16 Poland Street.*

Papier identyczny jak w liście nr 7. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 267—268.

Napis na X teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 17-go kwietnia 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

10. *London, 16 Poland Street, 1842, kwietnia 19.*

Papier identyczny jak w listach nr 7 i 9. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 269.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (1 IV 1842), WJ XV 478—481.

Napis na XI teczce: *Chodźko A. do A. M.*

11. *London, 16 maja 1842, 16 Poland Street.*

List na papierze biało-kremowym, żółkłym, dość grubym, o wym. 18,5×11,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty w owalu pod koroną napis „Superfine Satin”. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 270—271; *Żywoć* III 161 (dwa zdania).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (7 V 1842), WJ XV 488—490.

Napis na XII teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 18-go lipca 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

12. *18 lipca 1842, London.*

List na papierze szaro-niebiskawym, miejscami żółkłym, cienkim, znak wodny „C. Ansell 1841”. Wym. 20,3×12,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 271—272.

12a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier biały prążkowany ze znakiem wodnym „L-JDL & Co”. Wym. 20,4×13,2 cm. Karty 4 zapisane r.

Napis na XIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 24-go kwietnia 1843 r. do Adama Mickiewicza.*

13. *Bruxelles. Rue de l'Évêque. Hôtel de Suède. 24 kwiecień, 1843.*

List na papierze biało-zielonkawym, miejscami silnie żółkłym, cienkim, o wym. 21,7×13,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | Rue d'Amsterdam N° 1 | (près du passage de Tivoli)*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Bruxelles 24 Avr.* [43] (tusz niebieski); 2) *Belg. 25 Avr. 43* (tusz czerwony). Na s. r. granatowy krążek-zalepka.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 273—274.

W Katalogu Lewaka omyłkowo: 27 IV 1843.

13a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier o wym. 21,7×13,6 cm. Karty 2 zapisane r. K. 2 u góry ucięta.

Napis na XIV teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 27 kwietnia 1843 do Adama Mickiewicza (z kopii Seweryna Goszczyńskiego przechowywanej w archiwach Rapperswilskich)* dziś zniszczonej.

14. 27 kwietnia 1843. Bruksella.

Kopia na trzech kartach wydartych z zeszytu; papier biały, karty poliniowane b. bladym (brązowym) atramentem z dużymi marginesami po obu stronach. Wym. 22,4×17,1 cm. Karty zapisane r. Nad tekstem listu uwaga tym samym pismem: (*Przepisane z kopii Sew. Goszczyńskiego znajdującej się w Arch. Rappersw.*) *List Br. Aleksandra Chodźki do Brata Adama Mickiewicza.*

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 274—276; K. Kantak: Mickiewicza i Towiańskiego Sprawa Boża. Londyn [1957] s. 17 i 21 (cztery zdania niedokładnie).

Napis na XV teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 12-go maja 1843 r. do Adama Mickiewicza.*

15. 12 maj 1843 Bruxelles. Quartier Louise N. 55 (*vis à vis de la Porte Louise*).

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. ok. 22×13,7 cm. (arkusz złożony nierówno). Karty 2 zapisane obustronnie. W prawym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty (bokiem) znak „Bath” pod koroną, w winiecie (kwadrat ze ściętymi rogami).

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 276—278; Żywot¹ III 236 (cztery zdania).

15a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier jak w kopii 13a. Na k. 1 i 3 v. nadruk (odwrócony): *Revue Universelle Internationale* [...] *Paris, le ... 188...* Karty 4; k. 1, 2, 3 zapisane r.

Napis na XVI teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 21 kwietnia 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

16. 21 kwietnia 1847 [!] Paris.

List na papierze białobrazowym (poźółkłym), gładkim, cienkim, o wym. 20,8×13,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; k. 1 nieznacznie uszkodzona.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 278—280; Lutzowa 15—17 (niedokładnie); Żywot¹ IV 121—122 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza „Do Braci w Paryżu” (Livorno, 12 IV 1848), WJ XVI 191.

16a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier żółtawy, dość gruby, o wym. 21,2×13,5 cm. Karty 4 zapisane jednostronnie.

Napis na XVII teczce: *Chodźko A. do A.M.*

17. 19 maja 1848. Paris.

List na papierze silnie żółkłym (brązowym), o wym. 20×15,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz na s. v. miejsca niewidoczne po złożeniu; w miejscu widocznym adres: *Monsieur | Monsieur | Mickiewicz | chef de la Légion Polonaise | en Lombardie | à Milan | poste restante. Franco.* Rozłamana pieczęć lakowa. — Stemple pocztowe: 1) *Paris (60 Mai 48* (tuszczyk czarny); 2) *Milan 21 Mag.* (podłużny, tuszczyk czarny).

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, z. 3, s. 281—283; Lutzowa 29—31 (nieokładnie); Żywot¹ IV 167—168 (fragm.); Kieniewicz 80 (jedno zdanie francuskie).

Cytowany tu list Towiańskiego do Karola Różyckiego druk. Współdział II 110.

17a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier jak w kopii 2a, o wym. 20,8×13,3 cm. Karty 4 zapisane r.

Napis na XVIII teczce: *Chodźko A. do A.M.*

18. Paris, 25 maj 1848, rue d'Amsterdam 61.

List na papierze białoszarym (pożółkłym), dość cienkim, o wym. 24,7×19,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty napis „Papier Roule” pod koroną (niżej złożone gałzki), w wieńcu. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r., na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam | Mickiewicz | Chef de la Légion Polonaise | à Milan | en Lombardie | poste restante*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 25 mai 48* (tusze czarne); 2) *Mi[lano...]* (pocztowy, tusz czarny). Ślady laku.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 284—286; Lutzowa 36—39 (z wielu błędami); *Mémorial* II 205—206 (tłum. francuskie z opuszczeniami); Kieniewicz 74 (drobny fragment).

18a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier jak w kopii listu poprzedniego. Kart 5 zapisanych jednostronnie.

Napis na XIX teczce: *Chodźko Aleksander do Adama Mickiewicza, 31 maja 1848 r.*

19. Paris, 31 maja 1848, r. d'Amsterdam 61.

List na papierze białoszarym, dość cienkim, o wym. 20,2×13,2 cm.; w lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak jak w liście nr 18. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 288—290; Lutzowa 39—42; *Legion* 167 (fragment początkowy, nieokładnie); *Mémorial* II 206 (fragment początkowy w tłum. francuskim); Żywot¹ IV 172—173 (fragment).

19a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier jak kopia listu 17a oraz 18a. Kart 5 zapisanych obustronnie.

Napis na XX teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko (Aleksander). List z 15-go czerwca 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

20. 15 czerwca 1848, Paryż, rue d'Amsterdam, 61.

List na papierze kremowo-brązowym, silnie żółkłym i pomiętym (zgniecionym, później rozprostowanym), o wym. 20,6×12,9 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 291—292; Lutzowa 48—51; Żywot¹ IV 177—178 (fragment); *Mémorial* III 305—306 (obszerny fragment w tłum. francuskim w przypisie).

Napis na XXI teczce ręką B. Monkiewiczówny: *Chodźko A. do A.M. bez daty.*

21. [Paryż, 8 VII 1848].

Papier kremowy żółkły, dość gruby, o wym. 25,1×17,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v., na k. 2 v. napis: *Adam | Mickiewicz*. Ślad laku. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu, obie karty przedarte i podklejone przezroczystym papierem. List nie podpisany.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LIII, 1962, s. 293—294; *Żywoť*¹ IV 194 (tekst polski niedokładnie oraz początkowe zdanie tekstu francuskiego).

Uwaga: List Leonarda Chodźki do Mickiewicza (Paryż 3 V 1828, druk. Kor. III 89—94), którego autografu ani kopii nie ma w tych zbiorach, opatrzone był w druku uwagą: „List niniejszy podajemy nie według oryginału znalezionej w pośmiertnych papierach Mickiewicza, ale według kopii udzielenj nam przez L. Chodźkę”.

Odpowiedź Mickiewicza na ten list WJ XIV 503—504.

505. Chodźko Michał

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Chodźko Michał. Listów do A. M.* 22.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Chodźko Michał. Listy do Adama Mickiewicza*. Pismem J. Ujejskiego: *Listów jest 21, w czym jeden bez początku*, innym pismem: + 2. Koperta z pieczęcią Muzeum Mickiewicza w Paryżu. Na kopercie napis ręką B. Mońkiewiczówny: *Chodźko (Michał). Listy do Adama Mickiewicza (22 listy, w czym 1 bez początku)*.

1. [Brak miejsca, 7 VI 1848]. W autografie 7 maja 1848.

List na papierze brązowawo-różowym, silnie żółkłym, cienkim, o wym. 13,2×20,4 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 czysta; dolny prawy róg k. 2 oderwany. List pomięty i rozprostowany.

Druk.: Szpotański III 169—170 (z uwagą: „Brak początku, na końcu data 7 maja 1848. Chodźko omylił się, zamiast 7-go czerwca napisał 7 maja. List jest z 7 czerwca, co potwierdza list [...] z 6-go czerwca, w którym powiedziano, że do Czartoryskiego i Zamoyskiego natychmiast idzie, tu zaś sprawozdanie z tej bytności”); Legion 168 (2 zdania); *Mémorial* II 207 (fragm. w tłum. francuskim); *Żywoť*¹ IV 171 (jedno zdanie z prawidłową datą 7 VI 1848).

2. *Batignolles, 16, rue l'Église, 6 czerwca 1848.*

List na papierze kremowym, żółkłym, dość cienkim, o wym. 20,6×13,3 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Szpotański III 168—169; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 118—119 poz. 91; *Żywoť*¹ IV 177 (jedno zdanie).

3. *Paryż, 9 czerwca 1848.*

List na papierze biało-szarawym, miejscami silnie żółkłym, dość cienkim, o wym. 19,2×12,3 cm. W lewym górnym rogu k. 1 odcisnięty znak fabryki papieru: herb Paryża. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Szpotański III 170—171; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 121—122 poz. 93; Legion 168—169 (fragm. początkowy z błędną datą 8 VI 1848); *Mémorial* II 207—208 (fragm. w tłum. francuskim).

List Mickiewicza do M. Chodźki (Paryż, ok. 15 VII 1848), WJ XVI 283; (list z końca lipca 1848), WJ XVI 294.

4. *Marsylia, 16 sierpnia 1848.*

List na papierze jasnoniebieskim, żółkłym, znak wodny „De Canson Frèr[es]”. Wym. 27,1 × 21,7 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz połowa k. 2 r.

D r u k.: Szpotański III 171—172; Legion 277 (fragm.); Mémorial III 36 (fragm. w tłum. francuskim).

5. *Marsylia, 17 sierpnia 1848.*

List na papierze białym, lekko żółkłym, gładkim, wym. 20,7 × 13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 czysta.

D r u k.: Szpotański III 173.

6. *Marsylia, 18 sierpnia 1848.*

List na papierze jak list nr 4, znak wodny niewidoczny. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 czysta.

D r u k.: Szpotański III 173—174.

7. *Marsylia, 19 sierpnia 1848.*

List na papierze jak list nr 5. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Szpotański III 174—175; Legion 277—278 (2 fragm.); Mémorial III 37 (fragm. w tłum. francuskim).

8. [Marsylia] 24 sierpnia 1848.

Papier biały, cienki, gładki, o wym. ok. 21,2 × 13,3 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2 zapisane obustronnie. List podpisany: *Michał, A. Jesman, Maurycy Hauke*.

D r u k.: Szpotański III 175—176; Legion 278 (jedno zdanie); Mémorial III 37—38 (fragm. w tłum. francuskim).

9. *Marsylia, 29 sierpnia 1848.*

List na papierze białym, gładkim, dość cienkim, o wym. 27 × 21,1 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Szpotański III 176—177; Mémorial III 38—39 (fragm. w tłum. francuskim z błędną datą 25 VIII 1848).

10. 30 sierpnia [1848 — list pisany na okręcie].

List na papierze białym, o wym. 22,6 × 18,2 cm. W prawym dolnym rogu k. 1 i 2 v. odcięty (odwrotnie) znak „Bath”. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Adam Mickiewicz | 12, rue de Boulevard | aux Batignolles (banlieue de Paris)*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Genova 31 Agosto* (podłużna, tusz czarny); 2) *Sard. Pont-de [B.] 5 Sept. 48* (okrągła, tusz czerwony); 3) *Moulins 5 Sept. 48* (okrągła, tusz niebieski); 4) *Les Batignolles 5 Sept. 48* (okrągła, tusz czarny). Ślad czerwonej zalepki.

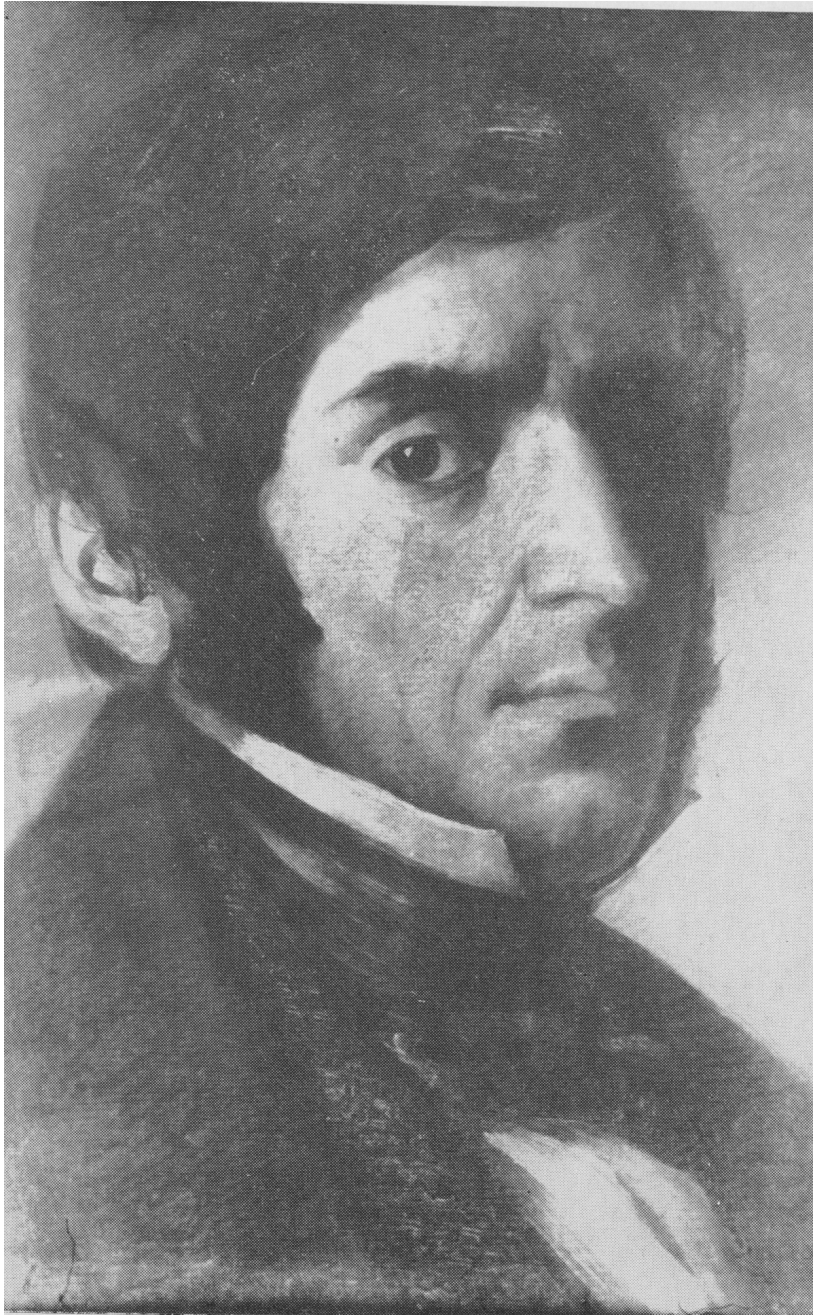
D r u k.: Szpotański III 177; Legion 278 (z opuszczeniami); Mémorial III 40 (fragm. w tłum. francuskim).

11. *Liwurna, dnia 1 września 1848.*

Listy na papierze białoszarym, o wym. 26,9 × 21,1 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; obie zabrudzone, przy marginesach naddarte.

5. Alojzy Biernacki. Litografia Villaina wg rysunku A. Bazina, Paryż 1832

6. Portret Antoniego Edwarda Odyńca pędzla Moraczyńskiego z 1846 r. Reprodukowany po raz pierwszy

Druk.: Szpotański III 177—179 (z datą 1 IX 1848); Legion 307—309 (z opuszczeniem kilku zdań końcowych), 310 (2 zdania); Mémorial III 126—127 (z nieznacznymi opuszczeniami w tłum. francuskim), 134 (jedno zdanie).

12. *Liworna, 3 września 1848, o godzinie 8 rano.*

List na papierze jak list nr 11. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz s. r. karty 2.

Druk.: Szpotański III 179—180; Legion 309—310 (obszerny fragm.); Mémorial III 128—129 (obszerny fragm. w tłum. francuskim).

13. *Livorno, 6 września 1848.*

Papier jak w liście nr 11. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Szpotański III 180—181; Mémorial III 129 (fragm. w tłum. francuskim), 136 (b. niedokładnie).

14. *Florencja, 9 września 1848.*

List na papierze biało-szarym, cienkim, o wym. 27,7×21,6 cm. W lewym górnym rogu odciśnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz [!] | Conducteur en Chef de la Légion Polonaise | rue de Boulevard, 12 | aux | Batignolles | banlieue de Paris*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu listu, przy marginesie prawym zniszczone. — Stemple pocztowe: 1) *Firenze 6 Set. 1848* (okrągła, tusz czarny); 2) *Sard. 16 Set. 48 Pont* [de B.] (okrągła, tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 16 Sept 48* (okrągła, tusz czarny). Na k. 2 v. zielony krążek-zalepka.

Druk.: Szpotański III 181—182; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 166—167 poz. 137; Legion 311 (fragm.); Mémorial III 138 (fragm. w tłum. francuskim).

15. *Florencja, 14 września 1848.*

List na papierze biało-kremowym, bardzo cienkim, o wym. 27×20,9 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r.

Druk.: Szpotański III 182—183; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 170—171 poz. 139.

Odpowiedź Mickiewicza na pięć kolejnych listów M. Chodźki z Liworno i Florencji z 1—14 IX 1848 (datowana z Paryża, 20 IX 1848), WJ XVI 315—318.

16. *Florencja, 22 [IX] 1848. Caserma del Ucello.*

List na papierze jasnoniebiesko-zielonkawym, cienkim, o wym. 22,5×18,2 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty znak „Bath” w ozdobnej owalnej winiecie. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Szpotański III 183—185; Mémorial III 153 (fragm. w tłum. francuskim).

17. *Piazza del Ucello 3313. Florencja, 29 września 1848 r.*

Papier jak w liście nr 15. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Szpotański III 185—186; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 182—183 poz. 147.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (20 IX 1848), WJ XV 315—318.

18. *[Florencja] dnia 3 października 1848.*

Papier jak w liście nr 15. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. v. (prawa górna ćwiartka) innym pismem próby pióra: *Zlania się | próba pióra dobrego | i atramentu | M | M Ramie | M | | Monsieur | Monsi... | po angielsku | Była bob | Gdyby nie burza*. Obie karty lekko uszkodzone (przedarte).

Druk.: Szpotański III 186—187.

19. *Piazza dell Ucello 3313, Florencja, 6 października 1848.*

Papier jak w liście nr 15. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Szpotański III 187—188; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 186—188 poz. 151.

20. [Paryż] 6, *rue Solneure (aux Batignolles)*, 19 VI [w autografie „Lipca”, mylnie, jak świadczy stempel pocztowy oraz treść listu] 1851.

List na papierze bładoniebieskim, cienkim, o wym. 19×12,9 cm (arkusz ucięty nierówno). Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz zapisana górna ćwiartka k. 2 r., na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | 44 rue de l'Ouest | Paris | Pressée*. Na k. 2 v. u dołu odciśnięty (odwrotnie) znak orła oraz napis (w kole): *Legion Polski*. Obie karty uszkodzone: k. 1 przedarta i podklejona, k. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu, także podklejona. — Stempel pocztowy: *1 Diston [...] 20 juin 51* (tusz niebiesko-zielony).

Całość listu: *Kochany Bracie Adamie. Gospodarz, a raczej jego powierny wypędza nas z domu, musimy 8-go lipca ustąpić i zapłacić 225 fr., które winniśmy, albo wyjść bez chudoby, bez której nikt do domu nie przyjmie. Gdyby nie taka ostateczność nie przyszedłbym niepokoić Ciebie, Kochany Bracie Adamie — ale gdzież się i do kogo udać w takim nieszczęściu. Na wspaniałomyślność tych panów nic liczyć nie można, Petit-Jean wpadł do domu umyślnie, kiedy mnie nie było i okropnie żonę wystraszył kończąc swoją perorę wyrazami: le 8 il faut payer ou ... Znam ja dobrze i serce twoje Bracie i położenie, ale raz jeszcze gdzie się udać? Wysilenia wszelkie moje i żony aby znaleźć robotę dotąd bezskuteczne, a do tego i zdrowia nie ma, kilka tygodni bez pamięci leżałem na głowę i dopiero od dni dwóch o parę staj za dom wylażę i dlatego do pisma udać się muszę. | W pocztówkach mają dostaliśmy od Rządu 100 fr. secours extraordinaire, ale na to tyle było opłat, że dla gospodarza nic nie zostało — a żyjemy starami kartoflami i chlebem à la lettre. | Udajemy się do Ciebie Bracie Adamie, abys wiedział o naszym nieszczęściu, a zresztą niech się dzieje Wola Boża | Michał Chodźko.*

W Katalogu Lewaka list ten jest odnotowany z błędną datą: 19 VII 1851.

21. [Paryż] 6 kwietnia 1852, *Batignolles, 9, rue de l'Eglise.*

List na papierze białym, miejscami żółte plamy, sztywnym, gładkim, o wym. 20,5×13,4 cm.

Całość listu: *Kochany Adamie, odbieram list od pani Konstancji, gdzie opisuje ostatnią swoją chorobę i rozkaz lekarzy, ażeby jechała do południowej Francji albo Włoch na całe lato, ma więc wybrać się w tym miesiącu. W Paryżu dopiero będzie za powrotem. O tem wszystkim ma pisać obszernie do Ciebie i nawet obiecuje za powrotem całą przepędzić zimę. | Bylem kilka razy, ale źle trafiłem zawsze, bom nie zastał Ciebie Kochany Bracie Adamie w domu. Pani Kunegunda spłaciła znaczniejsze nasze długi i zapłaciła za rok mieszkanie. Otworzony kurs przez moją żonę fortepianu idzie powoli, ale po kilku miesiącach pójdzie niezawodnie, jak się rozpatrzą. Zgromadziwszy dwudziestu uczniów otworzymy przy fortepianie kurs rysunków, języków i kaligrafii i jeżeli Bóg błogosławić raczy zawezwiemy do pomocy rodaków, jak zawsze było zamiarem mojem, bo zamknięci nie umielibyśmy jeść chleba. Tymczasem trzeba pracować i po dawnemu biedować | Michałowski na wszystkie strony uderza, ażeby umieścić się w nowym banku i ma jakieś nadzieje, chociaż Polakowi między swojemi trudniej, jak między obcemi. Przy równych wolnościach Polacy zawsze gonią za Francuzem, dlaczego tak jest — nie wiem, pewnie wszystko idzie z jednego rachunku; ale to rzecz niezawodna, że nie ma zjadlejszych wrogów nas jak my sami. Mówił mi Michałowski o kilku dzisiejszych protektorach biednej Emigracji, do których należy i P. Eustachy? Mój Boże! i jaką opinię dają o swoich. | Przecież ja tego nigdy nie poczuje, żeby ziemia miała być własnością na długo podobnych laskawców, pójdą oni znowu pod lawę, jak słońce Lutego błysnie; tylko daj Panie człowieka serca i czynu razem; Francja ma nad czem się namyślać i mam żal okropny ze tem, cośmy stracili. | Jeśli kiedy Kochany Bracie Adamie zajdziesz na Batignolles, bądź dobry po dawnemu i odwiedz nas. A tymczasem bądź zawsze tego pewny, że my dla Ciebie jedne mamy serce i jedną wdzięczność za przeszłe lata. | Polecając się twojemu dobremu sercu przesyłamy życzenia zdrowia i po-*

myślności | *Michał.* | *Ja chociaż lekcji fortepianu nie daję, ale mam cały dzień zachodu niemało, a do tego dla oszczędności dzieci sam uczę w domu oprócz chłopca, który chodzi do Szkoły Polskiej.*

22. Piątek rano [Marsylia, 18 VIII 1848 ?¹]

Papier jak w listach nr 5 i 7. K. 1 zapisana obustronnie; na s. v. inną ręką: *Napisać do Matuszewicza, żeby zwyczajem drogami podali pocztę [prośbę ?] do Ministra o paszporta | . Donieś Mat., że posyłamy fr. 100 Grzybowskiemu na pierwsz. potrzeby | Później napiszemy, gdzie ma maszerować. A z pieniędzy, które później poszlemy, będzie się rachował z Matus.*

Całość listu: *W kolumnie 2-giej jest dwóch Izraelitów z Warszawy: Ejzenbaum i Brunner. Pierwszy z nich to człowiek bardzo grzeczny i wielkiego czucia, był on nadwornym skrzypkiem królowej angielskiej, kiedy mu czytałem Symbol płakał z radości | Chciał on koniecznie widzieć Naczelnika, naznaczyłem mu godzinę 2gą — o tej godzinie przyjedzie Twarowski gotów do podróży. List Matuszewicza dołączam | Michał.*

D r u k.: Szpotański III 173 przypis 2 (jedno zdanie).

506. Ciechanowicz Jan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Ciechanowicz (J., kwatermistrz 3-ciej kolumny). Raporta z 17-go, 20-go i 22-go sierpnia 1848 do Adama Mickiewicza, 5 listów.*

1. Bourges, 12 sierpnia 1848.

List na papierze biało-szarawym, gładkim, cienkim, o wym. 26,8×20,9 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r.

Całość listu: *Do | Przewodnika Naczelnego | Legionu Polskiego we Włoszech | kwatermistrz Kolumny 3^{ej} | pośpiesza złożyć raport: że w dniu dzisiejszym, o godzinie 9-ej wieczorem przybył pomyślnie z 18-tu ziomekami do Bourges, skąd wyruszamy do Nevers w dniu jutrzejszym o godzinie 5-ej po południu, w tym bowiem dopiero czasie dylizans stąd odchodzi. Ponieważ zamiast 12-tu ziomeków, których prowadzić miałem, jest ich obecnie 18-tu i gdy kwota mnie powierzona na wydatki jest niedostateczną, przeto kwatermistrz ma zaszczyt upraszać Szanownego Przewodnika Naczelnego o nadesłanie do miasta Moulins lub do któregośkolwiek z pośrednich między Moulins a Roanne franków dwieście Nro 200.- | W Orleanie spotkał nas P. Chodźko, z którym rozstaliśmy się w Bourges, udał się bez zatrzymywania się w dalszą drogę ku Marseille, o czym Szanownego Przewodnika Naczelnego zawiadomić mi polecił. | Odpowiedzi i dalszych rozkazów oczekując załączam wyraz prawdziwego powinnego uszanowania i wysokiego uwielbienia, jakim jest przejęty dla Szanownego Przewodnika Naczelnego | Podwładny | J. Ciechanowicz.*

2. Varennes, d. 17 sierpnia 1848.

List na papierze białym, sztywnym, o wym. 21,4×17,1 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty napis „[B]ristol” w ozdobnej winiecie. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam | de Mickiewicz | Conducteur en chef | du Légion Polonaise | | à Paris | aux Batignolles, rue de Boulevards [!] No 12. Franco.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Varennes-s-Allier 18 Août 48* (tusz czarny); 2) *Paris 19 Août 48* (tusz czarny); 3) *Les Batignolles 20 Août 48* (tusz czarny). Pomarańczowy krążek-zalepka.

¹ List ten pisany był w Marsylii; wskazuje na to zarówno gatunek papieru, identyczny jak w liście nr 5 z dn. 17 VIII 1848 oraz nr 7 z dn. 19 VIII 1848, potem już nie używany, jak i treść listu dotycząca Eizenbauma i Brunnera; wspomina o nich Chodźko w liście do Mickiewicza z dn. 17 VII 1848. Piątek wypadł 18 VIII oraz 25 VIII 1848, druga więc data także może wchodzić w rachubę. Chodźko przybył do Marsylii we wtorek, 15 VIII, odpłynął do Livorno 29 VIII 1848.

Inc.: *Do | Przewodnika Naczelnego Legijonu Polskiego | we Włoszech | Kwatermistrz Kolumny 3^{ej} | Do wydanego polecenia składania raportów z każdego etapu zastosować się było niepodobniestwem z powodu nieprzyjaznych okoliczności, jakie wędrowce naszej towarzyszyły, a które Szanownemu Przewodnikowi Naczelnemu kwatermistrz kolumny 3^{ej} przedstawić ma zaszczyt. W Bourges zmuszeni byliśmy 6-ciu pozostać niepotrzebnie 24 godzin, albowiem na 18-tu nie było miejsca w dyliżansie. | 2. Z | Nevers do Moulins statek parowy z powodu zniżenia się wód odejść nie mógł, za przybyciem więc do Moulins pieszo najęłem prywatne powózki, któremi przybyliśmy do Varennes w dniu dzisiejszym o godzinie 9^{1/2} wieczorem. | 3. Panujące bez przerwy deszcze ulewne podróż pieszą czynią niepodobną, najmuję więc dziś dyliżans do Palis, to jest 7^{1/2} lieux od Varennes. | Żołd przeznaczony po franku dziennie jest zbyt szczupły, bo chociaż żołnierz prawdziwy winien być do niewygód i niedostatku przyzwyczajonym, jednakże nie każdy jeszcze uczuł swe położenie i dlatego koszta znaczniejsze czynić byłem zniewolony, aniżeli mi to kartą drożną było dozwolono. | Z Roannes raport szczegółowy wraz z obliczeniem kosztów i zdaniem rachunku przez ziomków poświadczonego złożyć nie zaniedbam; jednakże dla uchronienia się straty czasu a przytem pieniędzy upraszam o nadesłanie drugich sto franków do Miasta Roannes, bez których dalszą podróż odbywać byłoby niepodobnem | Z powinienem uszanowaniem i prawdziwem uwielbieniem zostaję | Szanownego Przewodnika Naczelnego posłusznym podwładnym | J. Ciechanowicz.*

Tekst listu ręką obcą, jedynie podpis, miejsce i data ręką Ciechanowicza.

3. Roanne, d. 18 sierpnia 1848.

List na papierze białym, b. cienkim, o wym. 21,6 × 13,2 cm, w lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” (w owalu). K. 1 zapisana obustronnie.

Inc.: *Do | Szanownego Przewodnika | Naczelnego Legijonu Polskiego | we Włoszech | Kwatermistrz Kolumny 3^{ej} | Ma zaszczyt złożyć raport: że w dniu dzisiejszym o godzinie 3^{1/2} po południu przybył pomyślnie z swą kolumną do miasta Roanne i po otrzymaniu 100 fr. w dniu tymże o godzinie 8^{1/2} wieczorem udaje się nazajutrz o godzinie 5-iej rano koleją żelazną do miasta Lyon, skąd natychmiast za nadejściem drugich 100 fr., o które w raporcie z Varennes złożonym upraszałem, w dalszą podróż udać się nie omieszka. | Co do drugich 100 fr. tu wyżej wspomnianych zastrzegłem w Roanne, aby za nadejściem bezzwłocznie do Lyonu były nadesłane; spodziewam się więc wyruszyć stamtąd w d. 19 bm. i r. | Rachunek, który raportem poprzednim złożyłem obowiązałem się, za przybyciem do Lyonu przedstawić nie omieszka. | Z powinienem uszanowaniem i prawdziwem uwielbieniem Szanownego Przewodnika Naczelnego Posłuszny Podwładny | J. Ciechanowicz.*

4. Lyon, dnia 20 sierpnia 1848.

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 22,6 × 17,6 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Do | przewodnika Naczelnego Legijonów Polskich | we Włoszech | Kwatermistrz Kolumny III-iej | Przybył wprawdzie w dniu wczorajszym o godzinie 1-szej po południu do Lyonu pomyślnie ze swoją kolumną, lecz udać się stąd bezzwłocznie do Marselii bez dalszych zasobów pieniężnych żadnej nie ma nadziei [...] Podaje koszty podróży do Marsylii (170 fr. prócz żołdu), informuje, że zaciągnął długi, żołd od wczoraj nie płacony. Wydał dotąd ponad 570 fr. W desperacji chciał opuścić kolumnę i udać się do krewnego mieszkającego koło Lyonu, ale powstrzymał się od tego. Emigranci zamieszkali w Lyonie odmówili prośbom o pożyczkę. Czekają na pieniądze.*

Tekst listu ręką obcą, jedynie podpis, adres i data ręką Ciechanowicza.

5. Lyon, d. 22 sierpnia 1848.

Papier jak w liście nr 4. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r., na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam | de | Mickiewicz | Conducteur en chef | du Légion Polonais | en Italie | à Paris | au Batignolles, rue de Boulevard No 12*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Lyon 23 Août 48*; 2) *Les Batignolles 25 Août 48*; 3) *Paris* [...]. Brązowy krążek-zalepka.

Inc.: *Do | Przewodnika Naczelnego | Legijonu Polskiego we Włoszech | kwatermistrz Kolumny 3ej | Po otrzymaniu w dniu wczorajszym drugich 100 fr. i w tej chwili biletów bezpłatnych na statki parowe pośpiesza złożyć raport, że w dniu jutrzejszym o godzinie 3-jej rano udaje się ze swą kolumną wprost do Marseille, dokąd w dniu 24 bm. o godzinie 9-jej rano bez przeszkody przybyć spodziewa się [...]* Prosi o wstrzymanie wysyłki dalszych pieniędzy jako już niepotrzebnych. Wysłał jednego z kolumny z raportem do M. Chodźki w Marsylii. Bilety bezpłatne na statki zaoszczędziły około 200 fr.

507. Collegno Giacinto Provana di

Napis na I teczce ręką B. Mońkiewiczówny: *Do Adama Mickiewicza*, innym pismem: *Collegno C.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Collegno (C.) Listy z 3-go*, napisano innym pismem: *13-go czerwca 1848 r. do Adama Mickiewicza o przyjęciu Legii*, ręką B. Mońkiewiczówny: *i 3 kopie*.

1. *Milano, i l 3 Giugno 1848, Anno 1° dell'Indipendenza Italiana.*

List na papierze silnie pożółkłym (rdzawe plamki), dość grubym, wym. 28 × 21,4 cm. Karty 2 zgięte w połowie wzdłuż; tekst na s. r. i v. k. 1 pisany na prawej połowce karty. Nad tekstem (k. 1 r.) nadruk po prawej: *Italia libera | Ministero della Guerra | Cabineto del Ministro* | oraz po lewej: *W. Pio IX. | Milano il .....1848, Anno 1° dell'Indipendenza Italiana.*

Inc.: *Monsieur | Ainsì que j'ai eu l'honneur de vous l'expliquer déjà, Monsieur, le gouvernement provisoire a accepté avec quelques légères modifications la proposition que vous lui avez faites [...]*. List jest pisany w jęz. francuskim.

D r u k.: *Mémorial II 93* (w jęz. francuskim); *Legion 123* (w tłum. polskim); przedr.: *Legion Mickiewicza*, wyb. źródeł 111—112 poz. 86 (z następującą błędną uwagą: „Wobec braku oryginalnego tekstu włoskiego zamieszczamy przekład z tłumaczenia francuskiego według W. Mickiewicza, Legion Mickiewicza 123, z drobnymi zmianami).

Odpowiedź Mickiewicza (Mediolan, 5 VI 1848), WJ XVI 264—266.

1a. Kopia.

Papier kremowy, pożółkły, podarty i zniszczony, wym. 21,4 × 27,6 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Whatman” pod koroną. K. 1 zapisana r.

1b. Kopia.

Papier kremowy, żółkły, cienki, wym. 24,8 × 19,7 cm; w lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. K. 1 zapisana obustronnie.

1c. Kopia.

Papier biały, pożółkły (rdzawe plamki), o wym. 26,4 × 20,3 cm. W połowie k. przy lewym marginesie ślad odcisniętego dwukrotnie (nieczytelny) znaku papierni, pod koroną, w winiecie. K. 1 zapisana r., na s. v. notatka inną ręką: *Copia listu Rządu Lombardzkiego do Adama o przyjęciu Legii*.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *List do Adama Mickiewicza z 6-go czerwca 1848 r. (kopia)*.

2. *Milano, il 6 giugno 1848, Anno 1° dell'Indipendenza Italiana.*

Kopia ręką nieznaną na papierze kremowo-szarym, żółkłym, dość grubym, pomiętym, o wym. 27,5 × 21,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Powyżej tekstu listu przepisano nadruk identyczny jak w liście nr 1. Tekst listu również w jęz. francuskim.

D r u k.: Mémorial II 95—96 (w jęz. francuskim); Legion 124 (jedno zdanie w tłum. polskim).

Odpowiedź Mickiewicza (Mediolan, 7 VI 1848), WJ XVI 268—271.

Uwaga: Kopia tego listu ręką nieznaną znajduje się także w zespole Kat. 711 poz. 8.

508. **Comon C.**

Napis na teczce: *Comon-veuve do Adama Mickiewicza, 21 stycznia 1854.*

Paris, le 21 fevrier 1854.

List na blankiecie obrachunkowym, rubrykowanym, z drukowanym nagłówkiem: *Comptoir des Imprimeurs-Unis | Veuve C. Comon. Editeur | Quai Malaquais, 15, à Paris | . Fourni à M ... | Remis à M. ... | Paris, le ..... 185 .....* Tekst listu w rubryce środkowej. Papier biały, o wym. 26,3 × 20,3 cm. K. 1; list na s. r., na s. v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | à la Bibliothèque de | Arsenal*. Na s. r. ślad czarnej zalepki.

Całość listu: *Monsieur | Je vous demande pardon du retard que j'ai mis à vous envoyer les 3 exemplaires des Slaves 5 vol. in 8° que votre honorée du 23 Janvier me demandait, mais je ne pouvais pas vous les envoyer parce qu'il n'y en avait pas de brochées. | Veuillez agréer, Monsieur, l'assurance de ma considération distinguée | Veuve Comon.*

509. **Cornu Hortense**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Cornu (Pani Hortensja). List z 20 (bez miejsca i roku) do Adama Mickiewicza. Sąd Renana o niej.*

1. [Brak miejsca i roku]. *Mardi, 20.*

List na papierze kremowym, dość grubym, prążkowanym, gładkim, o wym. 27,7 × 13,4 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty ozdobny monogram *H. C.* Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r., na s. v. trzylinijkowy dopisek: *Adam Mickiewicz [...] et tutti quanti [...] ?]* zamazany potem starannie innym atramentem.

Inc.: *Monsieur, vous serait-il possible de passer chez moi demain? J'y serai toute la journée. Si mercredi n'étais pas le jour où je reste chez moi, je serais allée chez vous, et remettre à jeudi nous fait perdre vingt-quatre heures, je suis donc forcée de vous déranger [...]*

1a. Wypis ręką W. Mickiewicza z r. 1892: *Sąd Renana o H. C.*

Papier szaro-żółtawy o wym. 19,9 × 15,6 cm. K. 1 zapisana r.

510. **Cousin Victor**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Cousin (Wiktor, minister oświaty publicznej). Listy do Adama Mickiewicza z 10 go kwietnia, 10 ego sierpnia*

i 9 go września 1840. Kopia postanowienia z 8 go września 1840 poświadczona przez p. Karola Merrnau.

1. [Paryż] 10 avril 1840.

List na papierze kremowym, czerpanym, o wym. 24,5 × 19,7 cm. Znak wodny: prążkowanie oraz rysunek muszli i napis La F. Karty 2, k. 1 zapisana obustronnie. Nad tekstem k. 1 r. nadruk po prawej: *Ministère | de | L'Instruction Publique* oraz po lewej: *Université de France*. Obie karty dwukrotnie przedarte wzdłuż zgięć. List pisany ręką sekretarza z wyjątkiem daty i ostatniego akapitu: *Agrééz, Monsieur [...]* dopisanego ręką V. Cousin.

Druk.: Kor.¹ II 164—165; Kor. IV 202—203.

2. Paris, le 10 août 1840.

List na papierze identycznym jak list nr 1; arkusz złożony nierówno, k. 1 ma wym. 24,7 × 19,9 cm., k. 2 wym. 24,7 × 20 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz górna ćwiartka k. 2 r. Nad tekstem k. 1 r. nadruk po prawej: *Cabinet | du Ministre* po lewej: *Ministère de l'Instruction Publique*. List pisany w całości ręką sekretarza, jedynie podpis ręką V. Cousin. Na k. 1 r. w dolnym lewym rogu napis: *M. Mickiewicz*.

Druk.: Kor.¹ 176—177; Kor. IV 223—224.

3. Paris, le 9 septembre 1840.

Papier oraz nadruk identyczny jak w liście nr 2. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie. Obie karty przy górnym marginesie uszkodzone, urwane, na zgięciach przedarte. List pisany w całości ręką sekretarza, jedynie podpis ręką V. Cousin. Na k. 1 r. w dolnym lewym rogu napis: *M. Mickiewicz*.

Druk.: Kor.¹ II 178—179; Kor. IV 226.

4. Kopia postanowienia.

[Paryż] 10 septembre 1840.

Pismo na papierze kremowym, pożółkłym, silniej przy marginesach, grubym, o wym. 31 × 20,1 cm. Znak wodny: prążkowanie oraz wizerunek lwa stojącego na dwóch łapach, trzymającego miecz i berło — w podwójnym owalu, nad którym korona (na k. 1) oraz napis „J. King” (na k. 2). Karty 2 zapisane obustronnie. Nad tekstem k. 1 r. nadruk z prawej: *Ministère | de | L'Instruction Publique | N°...* U dołu po lewej stronie odcisnięta okrągła pieczęć z napisem: *Ministère de l'Instruction Publique*, w otoczeniu wieńca laurowego.

Inc.: *Nous Ministre Secrétaire d'Etat du département de l'Instruction Publique, Grand-Maître de l'Université de France arrêtons ce qui suit : | article premier | M. Adam Mickiewicz, chargé du conn[aissance] de langue et de Littérature Slave du Collège de France rédigera le catalogue des manuscrits slaves [...]* Podpis ręką V. Cousin, poniżej stwierdzenie wiarygodności z podpisem M. Merrnau.

511. Czajkowski Michał

Napis na teczce zbiorowej: *Czajkowski Michał*, nadpisano ręką B. Mońkiewiczówny: *do Adama Mickiewicza*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Sadyk (Mehmed)*, przekreślone ołówkiem i dopisane: *Czajkowski Michał. List z 27/15 października 1855 do Adama Mickiewicza*, inną ręką: *i kopia*.

Uwaga: Katalog Lewaka wymienia listy w innej kolejności. Jako nr 1 podaje list oznaczony tutaj nrem 3, jako nr 2 list nr 1 oraz jako nr 3 list nr 2.

1. 27/15 paźdz[iernika] 1855, w obozie pod Burgas Ahioi.

List na papierze kremowym, żółkłym, dość cienkim, sztywnym, gładkim, o wym. 27 × 21,5 cm. Znak wodny: prążkowanie. Kart 6 zapisanych obustronnie, z wyjątkiem k. 6 zapisanej r.

D r u k.: Kor.¹ II 245—253; Kor. IV 355—362.

Odpowiedź Mickiewicza (Konstantynopol, 5 XI 1855), WJ XVI 631—633 oraz list następnym (Konstantynopol, 8 XI 1855), WJ XVI 634—635.

1a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza (nie zaś ręką Henryka Służalskiego, jak w Katalogu Lewaka).

Na k. 1 r. uwaga: *List powyższy, przepisany ręką Henryka Służalskiego, przysłał Adam do p. Zofii Szymanowskiej z nadpisem własną ręką: „Tę kopią listu Sadyk-Paszy...”* itd. jak w zapisie do tekstu drukowanego. Kopia na 6 oddzielnych kartkach papieru kremowego, cienkiego, prążkowanego, o wym. 20,3 × 13,3 cm. Tekst listu na stronach r. kart 2—5.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Sadyk Basza (Michał Czajkowski)*. Ręką J. Ujejskiego: *do Adama Mickiewicza. List z 15. XI. 1855.*

2. 15 list[opada] 1855, Burgas Ahioi.

List na papierze niebieskim, dość cienkim, znak wodny: prążkowanie poziome, linie pionowe. List pisany ręką Ludwika Śniadeckiej.

D r u k.: Kor.¹ II 253—254; Kor. IV 364—365; Żywo¹ IV 442 (fragm.).

Odpowiedź Mickiewicza (Konstantynopol, 18 XI 1855), WJ XVI 644—646.

3. [Brak miejsca i daty, uwaga ołówkiem: 1853 ?]

List na papierze niebieskawo-szarym, błyszczącym, dość sztywnym, o wym. 21 × 13,1 cm. W lewym dolnym rogu obu kart odcisnięty napis turecki. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz połowa k. 2 r. Arkusz pomięty i rozprostowany.

D r u k.: Kor. IV 346—347.

512. Czartoryski Adam Jerzy książę

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Czartoryski (książę Adam)*. Ręką J. Ujejskiego: *do Adama Mickiewicza.*

1. Londyn, 15 luty 1836. Kopia z archiwów Czartoryskich¹ ręką nieznaną.

Papier biało-kremowy, żółkły, miejscami przybrudzony, dość gruby, wym. 25,9 × 21,2 cm. K. 1; tekst listu nr 1 na s. r., na s. v. tekst listu nr 2. Pod tekstem listu (bez podpisu) notatka ręką kopisty: *Brulion pisany ręką obcą.*

Całość listu: *Ks[ia]że do Mickiewicza. | Kochany P. Mickiewicz. Rzecz, do której się interesujesz nie może nigdy być w moich oczach l i c h a ; Istotnie też nie jest. Owszem jest godna zajęcia, kiedy możemy pomóc kilku naszym młodym ludziom do wzięcia się do pożytecznej pracy. Piszę do Sienkiewicza, aby summe 600 fr. zaawansował. O jej zwrocie nie wątpię. Prawda, że trudne czasy; trudniejsze od ostatniej naszej smutnej finansowej katastrofy. Ale jeszcze na tyle stanie; a co do kredytu masz go u mnie zupełny.*

¹ Oryginał kopii w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, sygn. 5461, IV, s. 157.

Chciej Pani Mickiewiczowej złożyć moje ukłony i wierzyć wyrazom prawdziwego szacunku i przyjaźni.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, początek lutego 1836), WJ XV 155—156.

2. *Kopia listu Ks[ie]cia Adama do A. Mickiewicza*¹ ręką nieznaną. 26 8bra [X] 1838 Paryż.

Tekst kopii na stronie v. karty, gdzie na s. r. list nr 1.

Całość listu: *Pospieszam kochany Panie Mickiewicz przesłać Ci żądany atestat. Cieszyć się będę, jeśli się to przyczyni do ustalenia podług twego żądania losu, który mnie i wszystkich naszych ziomków powinien tak mocno interesować. Przyznaję się wszakże, że szczerze żałować będę, iż raczej tu nie znalazłeś posady i że będziemy rozdzieleni przez resztę naszego tulactwa. Jeśli już się to nie odmieni, trzeba nam się pocieszać myślą, że przynajmniej tym sposobem zapewnisz sobie i familii materialne dogodności — ja zaś proszę, abyś od czasu do czasu chciał do mnie pisywać, donosić jak Mu się powodzi, udzielać mi swoich postrzeżeń i myśli i być zawsze pewnym, że wszystko co się jego tyczy i od niego pochodzi nie przestanie mieć nigdy dla mnie wysokiej wartości i że szczęśliwym będę, kiedy mi się zdarzy sposobność przekonania go o tem rzetelnym szacunku i szczerzej przyjaźni, których mu dziś ponawiam wyraz | AC.*

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Vevey, 20 X 1838), WJ XV 234—235. Tekst poświadczenia A. Czartoryskiego, o którym mowa w liście powyższym, ogłosił z archiwum lozańskiego G. Ferretti: A. Mickiewicz à l'Académie de Lausanne (aneksy) w czasop. „Études de Lettres”, Lausanne 1940, XIV, 162 (i odbitka). Kopia poświadczenia w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, sygn. 5461, IV, s. 161.

3. [Brak miejsca] dn. 24 grudnia 1838.

List na papierze kremowym, poźółkłym (zrudziałe plamy), dość cienkim, znak wodny „J. Whatman” wym. 20,5 × 13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Mr Adam Mickiewicz |* innym pismem: 1, *Val-de Grâce*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu.

Druk.: Kor.¹ II 139; Kor. III 273.

4. *Engien, d. 22 czerwca 1840.* • *chw. da. 26*

List na papierze jasnoniebieskim (szary odcień), dość cienkim, gładkim, o wym. 21 × 13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur [!] à Lausanne | Suisse*.

Druk.: Kor.¹ II 173—174; Kor. IV 217—218.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 17 VII 1840), WJ XV 340—343.

5. *Paryż, d. 24 lipca 1840.*

List na papierze jasnoniebieskim (szary odcień), dość grubym, znak wodny „J. Whatman Turkey Mill 1838” oraz pionowe prążkowanie i poziome linie. Wymiary 22,6 × 18,5 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz górna ćwiartka k. 2 r. Na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur A. Mickiewicz | Professeur [!] à Lausanne | Suisse*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stempel pocztowy: *Lausanne 30 juil. 1840*. Ślad pieczęci lakowej, motyw w owalu nieczytelny.

Druk.: Kor.¹ II 174—176; Kor. IV 221—223.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 31 VII 1840), WJ 344—345.

Uwaga: List Adama Czartoryskiego do Mickiewicza z Paryża, 20 XII 1841, przechowuje w kopii Archiwum Czartoryskich w Krakowie, sygn. nr 5461. Ogłosił go Wiktor Kochanowski:

¹ Oryginał kopii w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie, sygn. 5461, IV, s. 159.

List ks. Adama Czartoryskiego do Mickiewicza, „Pam. Lit.”, R. VII, 1908, s. 622—624. Przedr.: Marceli Handelsman: Adam Czartoryski, t. 2, Warszawa 1949, s. 184.

6. Dnia 18 kwietnia 1844, Paryż.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 26,8×21,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. List pisany ręką obcą, ręką Czartoryskiego podpis oraz wpisane słowo *już* w zdaniu: *Dlatego Rada nie może już nalegać ...*

D r u k.: Kor.¹ II 219—220; Kor. IV 306.

7. [Paryż] d. 24 kwietnia 1844.

List na papierze kremowym (duża żółta plama na obu kartach), o wym. 19,1×12,5 cm. Karty 2; zapisana połowa k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | I, Amsterdam*. Na s. v. w prawym dolnym rogu odcisnięta korona książęca i litery *A. C. K.* 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Pieczęć lakowa czerwona z niewyraźnie odcisniętym herbem.

D r u k.: Żywot¹ III 293.

7a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier kremowy, dość cienki, prążkowany, o wym. 20,6×13,4 cm. K. 1 zapisana r.

8. Paryż, d. 15 czerwca 1848.

List na papierze kremowym, cienkim. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz górna część k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | poste restante* później skreślone i nadpisane innym pismem: *Caserna de S. Girolamo* pismem A. C.: *Milan | Lombardie*. Obie karty uszkodzone: prawy dolny róg k. 1 oderwany, obok ołówkiem odtworzenie tekstu ręką W. Mickiewicza. Prawy (zewnątrzny) margines k. 2 oddarty. — Stempel pocztowy: *Paris 17 juin 48*. Ślady pieczęci lakowej.

D r u k.: Kor.¹ II 234—235; Kor. IV 332—333; Legion 172; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 126—127 poz. 96; Mémorial II, 214—216 (w tłum. francuskim).

8a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Na złożonych 2 kartach papieru białego, lekko liniowanego, o wym. 21,9×17,4 cm, naklejone 2 karty papieru prążkowanego o wym. 20,5×13,1 cm, na których znajduje się tekst listu.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Mediolan, 28 V 1848), WJ XVI 254—256.

9. Paryż, d. 12 paźd[ziernika] 1848.

List na papierze kremowym, żółkłym, grubym, o wym. 20,7×13,6 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz górna ćwiartka k. 2 r.

D r u k.: Kor.¹ II 235—236; Kor. IV 334—335; Legion 256—257; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 192—193 poz. 155; Mémorial II, 462—463 (niedokładnie tłum. francuskie z błędną datą 1 X 1848).

9a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier kremowy, prążkowany, o wym. 21×13,1 cm. Karty 2 zapisane r.: na k. 2 r. w prawym dolnym rogu odwrócony nadruk: *Librairie du Luxembourg | J. B. Vasseur et Cie | Editeurs | 16, rue de Tournon, 16 | Paris | (Comision avec l'étranger) | Paris, le .....186...*

10. Changy, d. 14 paździer[nika] 1853.

List na papierze niebieskim, gładkim, sztywnym o wym. 20,9×13,4 cm. Znak wodny: prążkowanie poziome, linie pionowe. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Mr. Ad. Mickiewicz | Conservateur des Manuscrits | à la Bibliothèque de l'Arsenal | Paris*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu listu: k. 1 przy brzegach lewym i prawym oraz pomięte

i rozprostowane. — Stemple pocztowe: 1) Miejscowość nieczytelna 15 [Oct. 53] (tusz czarny); 2) *Paris le 16 oct. 53* (tusz czarny). Ślad pieczęci lakowej.

D r u k.: Kor.¹ II 244—245; Kor. IV 349.

11. *Paryż, d. 27 paździer[nika] 1855.*

List na papierze bialo-kremowym, poźółkłym, gładkim, o wym. 23,1×15,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz górna ćwiartka s. v.

D r u k.: Kor. IV 362—364 (z błędami); Kor. (1870) I 288—290 w przypisie.

Mickiewicz pisał do A. Czartoryskiego po raz ostatni z Konstantynopola (13 XI 1855), WJ XVI 636—641.

Uwaga: Odpowiedź A. Czartoryskiego z 23 XI 1855 na list Mickiewicza z Konstantynopola, 25 X 1855 (WJ XVI 619—622) ogłosił F. Rawita-Gawroński: *Materiały do historii polskiej XIX w. Działalność emigracji [...]* w Turcji [...] Kraków 1911, s. 56.

Czerabscy Jan i Karol zob. Rejestr 632.

Czerwiński Józefin zob. Rejestr 568 poz. 1 i Rejestr 711 poz. 3.

513. **Czyżow Teodor**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Czyżow (T). List do Adama Mickiewicza.*

Paryż 30 Ijulja 1844, rue de Tuilleries (St. Germain) N. 18.

List na papierze b. cienkim, szarym, o wym. 12,3×19,5 cm. Karta 1 zapisana r. i połowa v. Inc.: Не умею передать Вам какое странное грустное чувство [...]

Znany jest list Mickiewicza do Czyżowa (Paryż, 4 VII 1844), WJ XV 635—636, por. tamże przypis 1.

514. **Danton Joseph Arsène**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Danton (Joseph Arsène, chef de Cabinet au Ministère l'instructions publique). Listy nadpisano inną ręką: do Adama Mickiewicza z 4 listopada 1844 r., inną ręką: i z 26. VII. 1844 r.*

1. *Paris, ce 26. 7. 1844.*

List na papierze białym (podobnym do pergaminu), o wym. 20,6×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Nad tekstem k. 1 r. nadruk z prawej: *Cabinet | du Ministre*. Z lewej: *Paris, le ... 184 ... | Ministère de l'Instruction publique*.

Całość listu: *Monsieur | M. le Ministre m'a chargé de Vous prier de vouloir bien passer dans son Cabinet demain à 10 h. 1/2. Avant que vous n'entriez chez lui, j'aurai l'honneur de vous faire une communication dont il m'a chargé pour vous. Veuillez agréer, Monsieur, l'hommage de ma haute considération | A. Danton.*

2. *Paris, le 4 novembre 1844.*

List na papierze białym, wym. 27×20,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na której nad tekstem nadruk identyczny jak w liście nr 1.

Całość listu: *Monsieur, j'ai l'honneur de vous annoncer que la séance de rentrée de l'Ecole normale aura lieu jeudi prochain, 7 novembre, à midi très précis, sous la présidence de M. le Ministre de l'Instruction Publique. Je suis chargé par M. le Ministre de vous inviter à honorer cette réunion de votre présence. | Agréez, Monsieur, l'assurance de ma haute considération. | Le Chef du cabinet et du secrétariat | A. Danton. | M. Mickiewicz, Professeur au Collège de France.*

515. David d'Angers Pierre-Jean

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *David d'Angers (Piotr Jan). List z 8 czerwca 1832 do Adama Mickiewicza i drugi list bez daty zaczynający się od słów: „Mon ami, j'ai reçu . . .”*, innym pismem: *i trzeci bez daty (Mon cher ami . . .)*, ołówkiem innym pismem: *Mrs Carus Berzelino [?]*

1. Paris, ce 8 juin 1832.

List na papierze kremowym, bardzo silnie żółkłym (zrudziałe plamy). W lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty rysunek muszli i napis „Weynen”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | au Comité | Polonais | Dresde | Allemagne*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu, s. v. silnie zabrudzona. — Stemple pocztowe: 1) *21 Juin 1832* (okrągły, tusz niebieski); 2) *T. Post. 27 juin. [1832]* (prostokątny, tusz czarny). Ślady pieczęci lakowej.

D r u k.: Kor.¹ II 84—85; Kor. III 149—150.

2. [Brak miejsca i daty] *Samedi matin [1834 ?]*

List na papierze białym, żółkłym (zrudziałe plamy), wym. 20,6 × 13,1 cm. Karty 2; dolna połowa k. 2 oddarta, k. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: Kor.¹ II 113; Kor. III 192 (z datą: 1834 ?).

3. [Paris] *14, rue d'Assas [1835 ?]*.

List na papierze białoszarym, sztywnym, dość cienkim, podobnym do pergaminu. K. 1 (k. 2 zapewne oderwana, pozostały z niej skrawki) zapisana r. W lewym górnym rogu odciśnięty rysunek muszli i napis „Weynen”.

D r u k.: Kor. III 198 (bez początkowego: *Mon cher Ami [...]*).

Napis na II teczce: *David d'Angers Piotr-Jan do A. M. 20 X 1835.*

4. Paris, 20 octobre 1835.

Napis na II teczce: *David d'Angers Piotr-Jan do A. M. 20 X 1835.*

List na papierze białym, żółkłym, dość cienkim, o wym. 24,1 × 19,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | N° 60, rue de la Pépinière | Paris.*

D r u k.: Kor.¹ II 114; Kor. III 197—198.

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

Uwaga: Kor.¹ II 198 oraz Kor. IV 260—261 drukuje list Davida d'Angers (Paris, 11 III 1842), którego nie ma w tych zbiorach (zaginął?).

Delagrangé G. zob. Rejestr 588.

516. Dębowski Ludwik

Napis na teczce: *Dębowski Ludwik*. Ręką W. Mickiewicza: *Dąbrowski* [przekreślone]. *List z 10 października do Adama Mickiewicza*.

Lyon, d. 30 paździer[nika] 1848.

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 22,7×17,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 odcisnięty znak „Bath” pod koroną. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam | Mickiewicz | Polonais | à Paris | aux Batignolles, rue | du Boulevard N. 12*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Lyon 20 Oct. 48* (tusz czarny); 2) *Les Batignolles 1 Nov.* (tusz czarny); 3) *Moulins 1 Nov. 48* (tusz niebieski). Liliowy krążek-zalepka.

Całość listu: *Szanowny Panie! Od chwili wyjazdu Dziekońskiego z Lyonu bezustannie pracowałem łącznie z Jakubowskim nad spropagowaniem, jak można największej, liczby braci naszych. Tymczasem intrygi nikczemne starych emigrantów dokazały tyle, że Jakubowski zamkniętym został do więzienia, stąd go wywieziono, lecz gdzie ? nie wiem. Pozostałem więc ja tylko narażony na największe prześladowania naszych współrodaków, mając wokół siebie 19tu gotowych do wyjścia każdej chwili. Nie mając i nie mogąc żądać zaufania Szanownego Pana robię Mu projekt, aby pieniądze potrzebne do opłacenia podróży z Lyonu do Avignonu przesłane były wprost do Biura, którego adres załączam i równocześnie upraszam o zawiadomienie mnie o tem, abym znieść się mógł z tymże Biurem i natychmiast opuścił Lyon, gdzie mam najzaciętszych nieprzyjaciół. Co się tyczy potrzeb w podróży oraz opłacenia drogi żelaznej z Avignonu do Marsylii, chciej Szanowny Panie wyrachować, ile to kosztować będzie i tę sumę przesłać albo na moje ręce, albo przysłać kogoś zaufanego do załatwienia wszystkiego. Po przybyciu do Marsylii postarać się będzie można o paszporta, albowiem znajdziemy tam życzliwych ludzi pojmujących nasz cel wspólny, a nie takich nędznych wrogów, jakich mamy w Lyonie. Oczekuję odpowiedzi Szanownego Pana jak najspieszniej łącząc przytem wyrazy Wysokiego poważania | Dębowski Ludwik | Adres mój w Lyonie Caserne des Passageurs, rue Monté des Capucins.*

517. Domeyko Ignacy

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Domeyko Ignacy*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *do A. Mickiewicza, 40 listów*.

Napis na I teczce: *Domeyko Ignacy do A. M. 31 X 1830*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *Zapole*.

1. *Zapole, 1830, paździer[nika] 31.*

List na papierze brązowym (b. silnie żółtkłym), o wym. 22,3×13,4 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Kor.¹ II 73—75; Kor. III 134—137.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Rzym, 23 VI 1830), WJ XIV 539—540.

Uwaga: List Domeyki do Mickiewicza (Mohlsheim, 31 VII 1836), druk. Kor. III 204—207, do którego dopisał się J. B. Zaleski, przechowywany jest wśród listów J. B. Zaleskiego, Kat. 703 nr 1, tamże jego opis. Na list ten Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (15 VII 1836), WJ XV 170—171.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 13-go września 1836 r. do Adama Mickiewicza*.

2. St. Ethienne, 1836, września 13 d.

Karty 3; pierwsza i druga karta listu na papierze kremowym, poźółkłym, chropowatym, wym. 17,8×13,4 cm. Znak wodny „F. Jhannot” oraz prążkowanie poziome, linie pionowe. K. 3 o wym. 17,3×13,2 cm, papier kremowy (silnie żółkły). Zapisane karty 1 i 2 obustronnie, k. 3 r. oraz część s. v. niewidocznej po złożeniu; na części widocznej adres: *A Monsieur Adam Mickiewicz | à Daumont | près Montmorency* | przekreślone i dopisane innym pismem: *Moi-selles | arrivé au bureau de Montmorency sans être fixée* i podpis. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stempel pocztowy: 1) *Montmorency 30 Sept. 33* (okrągły, tusz czarny, odcisnięty dwukrotnie); 2) Nieczytelny (okrągły, tusz czarny).

Druk.: Kor. III 208—213.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 8-go października 1837 r. do Adama Mickiewicza.*

3. Bonne-Fontaine près de Saar-Union (Bas-Rhin), 8 paździer[nika] 1837 roku.

Papier kremowy, o wym. 21,2×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz niewidoczna po złożeniu część s. v. (u góry i u dołu strony). Na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | rue Val de Grâce 1 et 3 | à Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Saar-Union 11 Oct. 1837* (okrągły, duży, tusz czarny); 2) *13 Oct. 1837* (okrągły, mały, tusz niebieski).

Druk.: Kor. III 230—232.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 4 X 1837), WJ XV 198—199.

Uwaga: W liście do W. Laskowicza z dn. 10 IX 1837 (Kat. Bibl. Pol. 457 poz. 30) w przypisku pisze I. Domeyko: *List ten oddaj Mickiewiczowi, lub zostaw w jego kwaterze u portiera.*

Napis na IV teczce: *Domeyko Ignacy 22 X (1837).*

4. Bonne-Fontaine, Paździer[nika] 22 d. [1837].

List na papierze kremowym, poźółkłym (zrudziałe plamki). K. 1, zapisana s. r. i górna, niewidoczna po złożeniu część s. v. Na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Paris | rue Val-de-Grâce 1 et 3*. K. lekko uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Saar-Union 22 Oct. 1837*; 2) *24 Oct. 1837* (okrągły, mały, tusz niebieski). Na s. r. część krążka-zal lepki.

Druk.: Kor. III 232—233.

Uwaga: W liście do Władysława Laskowicza (Paryż, 14 II 1838), WJ XV 204, pisze Mickiewicz: *Odebrałem krótki listek od Domeyki datowany z Falmouth 9 februara [...]* Listu tego nie ma w zbiorach Muz. Mickiewicza w Paryżu. W liście do Domeyki (Paryż, 14 VI 1838), WJ XV 216, wspomina Mickiewicz również o liście z Portsmouth, także nie dochowanym.

Napis na V teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 4 marca 1838 do Adama Mickiewicza.*

5. Funschal na wyspie Madera, dnia 4 marca 1838.

List na papierze szarym (odcien kremowo-niebieski), wym. 25,4×20,4 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie. Dolna połowa k. 2 oddarta, pozostała część przedarta i zniszczona; na s. v. adres: *Monsieur | [A]dam Mickiewicz | Val-de-Grâces [!]. Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Espagne*

par *Perpignan* (w prostokącie, tusz czarny); 2) Ślad malej okrągłej pieczętki, zapewne paryskiej, z nieczytelną datą (tuszu niebieski, jak w listach nr 3 i nr 4).

Druk.: Kor. III 236—237.

Odpowiedź Mickiewicza na list ten oraz następny (Paryż, 14 VI 1838), WJ XV 216—219.

Napis na VI teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 29 marca 1838 r. do Adama Mickiewicza.*

6. *Na brygu Spey. Bahia, d. 29 marca 1838* [w autografie omyłkowo 1837]

Papier kremowy, silnie żółkły, o wym. 25 × 20,3 cm. K. 1 zapisana r. i połowa s. v. Na dolnej połowie tejże strony adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Val-de-Grâce 1 et 3 | Paris*. Dopisek inną ręką: *Za pośrednictwem Wydziału Historycznego*. — Stemple pocztowe: 1) [...] *juin 183* [8] (tuszu czerwony, pieczęć paryska); 2) *Levé de 3^h du Soir E* (tuszu czerwony); 3) *Paris 15° Diston de 17^h M*. Ślad czerwonej zalepki. Na obu stronach ślady laku.

Druk.: Kor. III 238—239.

W Katalogu Lewaka mylna data: 29 III 1836.

Odpowiedź Mickiewicza na list ten oraz poprzedni (Paryż, 14 VI 1838), WJ XV 216—219

Napis na VII teczce: *Domeyko Ignacy do A. M. 2 IV 1838*.

7. 1838 [7 przerobione na 8], *kwietnia 2 d. Na brygu Spey, w drodze z Bahia do Rio de Janeiro*.

List na papierze jak list nr 6; wym. 24,9 × 20,1 cm. Kart 6; 5 kart zapisanych obustronnie, k. 6 r. i niewidoczne po złożeniu części v.; na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | rue du Val des Grâces [!] 1 et 3 | Paris*. K. uszkodzona przy otwieraniu listu. Dopisek inną ręką: *Acheminée par [...] devoués [...]* dalej nieczytelne, *Londres, le 23 juin 1838*. — Stemple pocztowe: 1) *London, 23 Jun 1838* (okrągły, tuszu czarny); 2) *Angleterre, Paris 25 Juin* [1838] (okrągły, tuszu czerwony).

Druk.: Kor. III 239—257.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 7 I 1839), WJ XV 248—251. Domeyko otrzymał ją w październiku 1839 r.

Napis na VIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 25-go lipca 1838 r. do Adama Mickiewicza*.

8. *Coquimbo, 1838, lipca 25 d.*

List na papierze biało-szarym, pożółkłym (rude plamki), nieco chropowatym, wym. 25,2 × 19,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz niewidoczne po złożeniu części s. v. Na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | rue Val-des-Grâces [!] 1 et 3 | à Paris | à l'obligeance de Mr le Colonel Szyrma, Duke Street St. James-Sussex Chambres à Londres*. Adres francuski od *Monsieur* do *Paris* skreślono i innym nadpisano: *If you known at this adress to be returned to A. Gibbs-Sons, 47 Lime S.* oraz drugi angielski innym pismem: *M. Lambart will [...]* *Messrs Anty Gibbix to forward this letter to the London adress C^l Szyrma*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stempel pocztowy: 1) *4F 85 Ja. 28 1839*. Ślady brązowego laku.

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 273—275; Kor. III 258—263.

Napis na IX teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 4-go września 1838 r. do Adama Mickiewicza*.

9. *Coquimbo, 1838, września 4 d.*

Papier kremowy, poźółkły (z rdzawymi plamkami), o wym. 23,6×19 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | rue Val-de-Grâce | à Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Ślad lakowego krążka-zalepki.

Druk.: Kor. III 263—266.

Napis na X teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 1-go listopada 1838 r. do Adama Mickiewicza.*

10. *Coquimbo, 1838, Listop[ada] 1 d.*

List na papierze biało-kremowym, b. silnie żółkłym (rdzawe plamki), wym. 19,4×12,4 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w owalu pod koroną, w ramce owalu napis: „Papeterie Chevalier”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r., na s. v. trzy linijki tekstu w miejscu niewidocznym po złożeniu; na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz, 1—3 rue Val-de-Grâce | à Paris*. Obie karty lekko uszkodzone. — Stemple pocztowe: 1) *Via di mare (A)* (tuszczerwonny); 2) *Genova 11 Mag.* (podłużny, tuszczerwonny); 3) [...] *Sard. 10 mai 39* (tuszczerwonny). Czerwona lakowa zalepka.

Druk.: „Czas”, dod. mies., 1857, t. VI, s. 275—276; Kor. III 267—269.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Paryża (14 VI 1838), WJ XV 216—219. Mickiewicz otrzymał ją dopiero w początkach czerwca 1839 r. (por. WJ XV 270), pisał on do Domeyki z Paryża (9 V 1839), WJ XV 267—270 oraz po otrzymaniu tego listu (Paryż, 13 VI 1839), WJ XV 271—272; następny zaś list z Lozanny (11 VIII 1839) WJ XV 279—282.

Uwaga: Listu wg kolejności (i numeracji, Domeyko numerował bowiem swe listy począwszy od nru 6 — wg autora nru 3) wchodzącego chronologicznie w to miejsce, datowanego 23 I 1839 i drukowanego w dodatku miesięcznym „Czasu”, t. VI, Kraków 1857, s. 3—5 oraz Kor. IV 149—150 nie ma w tym zespole, nie wykluczone, że autograf zaginął.

Napis na XI teczce: *Domeyko I., 19 III 1839.*

11. *Coquimbo, 19 marca 1839.*

List na papierze szarym, poźółkłym (rdzawe plamki), dość cienkim, o wym. 25,1×19,7 cm. K. 1 zapisana obustronnie; na części widocznej po złożeniu s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | 1—3 rue Val-de-Grâce | Paris*.

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 276—278; Kor. IV 151—153.

Napis na XII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 7-go czerwca 1839 r. do Adama Mickiewicza.*

12. *Coquimbo, czerwca 7, 1839.*

List na papierze biało-szarym, miejscami żółkłym, dość cienkim. Arkusze nierówno złożone, wymiary kart ok. 19,3×12,4 cm. K. 4; tekst na k. 1 v. (dopiski), na k. 3 i 4 obustronnie oraz k. 4 r., na s. v. k. 4 notatka: *Parti chez Madame Woloski* oraz ślad czerwonego krążka-zalepki. Na s. 1 r. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | 1 et 3 rue Val-des-Grâces [!] Paris*. K. 1 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 18 Nov. 39* (okrągły, tuszniebieski); 2) *Outre-mer [...] 15 Nov. 39* (okrągły, tuszczerwonny); 3) *Lausanne 21 nov. 1839* (okrągły, tuszczerwonny). Adnotacje pocztowe: 1) *Parti à Lausanne. Suisse*; 2) *Rue Neuve [...] des Methurins No 20*; 3) *Le 1er Nov. parti à Lausanne. Suisse*.

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 278—279; Kor. IV 153—155.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 6 lub 7 XII 1839), WJ XV 300—303, jak się zdaje, na list ten oraz poprzedni.

Uwaga: W liście z Coquimbo (1 XI 1839), Kor. IV 170, wspomina Domeyko o listach do Mickiewicza z dat 27 IV i 18 VII 1839, których nie ma w tym zespole. Wydaje się jednak, że Domeyko podał te daty niedokładnie i chodzi o listy powyższe.

Napis na XIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko Ignacy. List z 27-go października 1839 r. do Adama Mickiewicza.*

13. *Coquimbo, 27 paździer[nika] 1839.*

List na papierze niebieskim, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 21,1 × 13,3 cm. Na k. 2 r. w prawym górnym rogu odciśnięty (bokiem) znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i górna ćwiartka v. Na tejże stronie napis: *Do Adama Mickiewicza.*

D r u k.: Kor. IV 164—167.

Wydaje się, że odpowiedzią na ten list jest list Mickiewicza z Lozanny (15 II 1840), WJ XV 311—313.

Napis na XIV teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 1-go listopada 1839 r. do Adama Mickiewicza.*

14. *Coquimbo, 1839, listop[ada] 1 dnia.*

List na papierze jasnoniebieskim, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 20,9 × 13,1 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur de l'Académie de Lausanne | En Suisse | à Lausanne.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Na k. 1 r. czerwony krążek-zalepka.

D r u k.: Kor. IV 170—172.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (7 I 1839), WJ XV 248—251.

Napis na XV teczce ręką W. Mickiewicza: *List z 28-go listopada 1839 r. do Adama Mickiewicza.*

15. *Coquimbo, 1839, list[opada] 24 d[nia].*

List na papierze jak w liście nr 13. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r. oraz górna ćwiartka v.; na tejże stronie adres: *M^{ur} Adam Mickiewicz | à Lausanne | à Suisse.* Na k. 1 r. brązowa zalepka lakowa w kształcie paska.

D r u k.: Kor. IV 172—174.

Jest to odpowiedź na dwa listy Mickiewicza: (9 V 1839), WJ XV 257—270 oraz (13 VI 1839), WJ XV 271—272.

Napis na XVI teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 27-go stycznia 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

16. *Coquimbo, 1840 stycz[nia] 27 d[nia].*

List na papierze kremowym, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 21,1 × 13,3 cm. Na k. 2 r. w prawym górnym rogu odciśnięty bokiem znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Karty 2 zapisane obustronnie. •

D r u k.: Kor. IV 181—184.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (11 VIII 1839), WJ XV 279—282.

Uwaga: List według chronologii następujący po n-rze 16 (brak daty, 1840, drukowany w Kor. IV 184—186) znajduje się tu jako pozycja nr 38.

Napis na XVII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 20-go kwietnia 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

17. *Chili-Coquimbo, 20 kwietnia 1840.*

List na papierze bladoniebieskim, żółkłym (rdzawe plamki), cienkim, o wym. 26,4 × 20,9 cm. Na k. 1 r. w lewym górnym rogu odcisnięta w prostokątnej winiecie korona, w ramce winiety napis „Papier de la Boule Blanche”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz niewidoczna po złożeniu dolna część s.; na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | professeur de l'Académie de Lausanne | en Suisse | à Lausanne*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Sceptele pocztowe: 1) [...] *de la M^{on} de [...] 25 sept. 1840* (tuszczyk czarny); 2) *Lausanne 27 sept. 1840* (okrągły, tuszczyk czarny).

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 279—284. Kor. IV 206—211.

Napis na XVIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 18-go lipca 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

18. *Coquimbo, 1840, lipca 18 d[nia].*

List na papierze identycznym jak w liście nr 17. K. 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r. oraz niewidoczna po złożeniu, dolna część strony v.; na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur de l'Académie de Lausanne | En Suisse | à Lausanne*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Czerwony krążek-zalepka.

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 284—285; Kor. IV 218—221.

Odpowiedź na list Mickiewicza (Lozanna, 6 lub 7 XII 1839, datowany 8 XI 1839), WJ XV 300—302.

Napis na XIX teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 19-go października 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

19. *Coquimbo, paździer[nika] 19 d[nia, 1840].*

List na papierze jasnoniebieskim (odcień zielonkawy), dość cienkim, lekko żółkłym, o wym. 21,2 × 13,5 cm. K. 1 zapisana obustronnie; w lewym dolnym rogu (bokiem) odcisnięty znak „Bath” w prostokątnej winiecie, napis otoczony wieńcem laurowym.

Druk.: Kor. IV 232—234 (opuszczony tutaj przypisek, zob. „Twórczość” 1960, nr 6, s. 81).

Odpowiedź na dwa listy Mickiewicza z Lozanny (15 II 1840), WJ XV 311—314 oraz z maja 1840, nie dochowany.

Napis na XX teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 15-go kwietnia 1841 r. do Adama Mickiewicza.*

20. *Coquimbo, kwiecień 15, r. 1841.*

List na papierze białym, dość cienkim, o wym. 21,4 × 13,5 cm. Na k. 1 r. w prawym górnym rogu odcisnięty (bokiem) rysunek dwóch muszli w wieńcu laurowym, dookoła napis „J. Pellé et Cie. Les Marchais”. Karty 2; zapisane k. 1 obustronnie oraz górna część k. 2 r.; na s. v. adres:

Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur [!] à l'Académie de Lausanne. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Na k. 2 r. ślad szarej zalepki lakowej.

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 285—286 (z błędną datą: 12 IV); Kor. IV 241—242.

Napis na XXI teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko Ignacy. List z 20 maja 1841 r. do Adama Mickiewicza.*

21. *Coquimbo, maja 20 d[nia] 1841.*

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 19,2×12,3 cm zniszczonym i zmiętym. Na k. 1 v. w dolnym lewym rogu oraz na k. 2 r. (na pozostałym skrawku w dolnym prawym rogu. odcisnięty w owalu napis „Bath, papeterie chevalier”. Karty 2; dolna połowa k. 2 oddarta (po został jedynie skrawek przy k. 1), górna przedarta. Zapisana k. 1 obustronnie oraz górna część k. 2 r.; na s. v. część adresu: [A. Mi]ckiewiczowi | w Paryżu. Do listu dołączona karteczka o wym. 6,7×10,1 cm (papier szaro-zielonkawy, cienki) zapisany obustronnie. Trudno ustalić, czy jest to istotnie część listu z dn. 20 V 1841, czy też kartkę dołączono tu przypadkowo; dukt pisma zdaje się wskazywać na to ostatnie. Kartka nie podpisana. Oto jej inc.: *Niezmiernie rad jestem z tygodników petersburskich i poznańskich. Staraj się mi je przesyłać, a co do Poznańskiego, gotowym stąd im artykuły pisać, byleby mi regularnie co półtora roku zupełną vollencją nadsyłano [...]*

D r u k.: Kor. IV 242—243 (bez treści zawartej w dołączonej karteczce, zob. „Twórczość” 1960, nr 6, s. 81).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Paryża (23 lub 24 XII 1840), WJ XV 380—381-

Napis na XXII teczce ręką W. Mickiewicza: *List z 18-go września 1841 r. do Adama Mickiewicza. (Słowa: Rue Quai St. Michel 9 ręką Mickiewicza).*

22. *Coquimbo, września 18, 1841.*

List na papierze identycznym jak list nr 19. Odcisnięty znak „Bath” na k. 2 v., w lewym dolnym rogu (bokiem). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Adamowi Mickiewiczowi | w Paryżu.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Pod datą, w górnym prawym rogu ręką A. Mickiewicza: *Rüe Quai St Michel. 9.*

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 286—287; Kor. IV 252—253.

Mickiewicz pisał do Domeyki z Paryża (7 V 1841), WJ 394—396.

Napis na teczce XXIII ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 9-go kwietnia 1842 r. do Adama Mickiewicza.*

23. *Valparayzo, kwiet[nia] 9 d[nia] 1842.*

List na papierze kremowym, sztywnym, chropowatym, miejscami żółkłym (rdzawe plamki), znak wodny „P. F.” (lityry duże, ozdobne). Wym. 25,9×20 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna część k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris.*

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 287—288 (z uwagą: list ten między papierami A. M. nie znajduje się); Kor. IV 265—266.

Wspomina tu Domeyko o liście z Nancagua, nie dochowanym, zapewne zaginionym w drodze. Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 24 X 1842), WJ XV 519—521.

Uwaga: Wg chronologii w tym miejscu powinien się znajdować list nr 37, druk. w Kor. IV 289—290 z błędną datą: 25 V 1843; data prawidłowa Coquimbo, 25 V 1842.

Napis na XXIV teczce: *Domeyko I. do A. M. 3 listy: 28 X 1842, 1842; 17 I 1843.*

24. *Coquimbo, październik 28 dnia 1842.*

List na papierze niebiesko-zielonkawym, dość cienkim, o wym. 21,2×13,5 cm. Na k. 2. r. w prawym górnym rogu odcisnięty bokiem znak „Bath S.B.F.” w winiecie i wieńcu laurowym. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Adamowi Mickiewiczowi* | [wyraz nieczytelny] *w Paryżu*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu.

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 288—289 (z błędną datą 19 X); Kor. IV 276—278.

Odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż II 1842), WJ XV 467—468.

25. *Coquimbo, we święto Dziadów [2 XI] 1842.*

List na papierze identycznym jak list nr 24. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz górna ćwiartka s. v.

D r u k.: Kor. IV 278—279.

26. *Coquimbo, styczeń 17 dnia 1843.*

List na papierze identycznym jak list nr 19. Na k. 2 v., w lewym dolnym rogu odcisnięty znak „Bath”, identyczny jak w liście nr 24. Karty 2 zapisane obustronnie. List bez zakończenia, tekst urywa się (jak w druku).

D r u k.: Kor. IV 282—284.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 14 XII 1843), WJ XV 590—591.

Napis na XXV teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 9-go czerwca 1843 r. do Adama Mickiewicza.*

27. *Coquimbo, czerwiec 8 dnia 1843.*

List na papierze identycznym jak list nr 26. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. na s. v. napis: *Adamowi*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu, jej skrawek przylepiony do k. 1.

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 289; Kor. IV 290—292.

Odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 21 XI 1842), WJ XV 525—526. Mickiewicz odpisał na list ten i poprzedni z Paryża (14 XII 1843), WJ XV 590—591.

Napis na XXVI teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 15-go listopada 1843 r. do Adama Mickiewicza.*

28. *Coquimbo, listopad 15 dnia, 1843.*

List na papierze niebiesko-zielonkawym, dość cienkim, o wym. 27,1×21,1 cm. Na k. 1 r. w lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath S.B.F.” Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur* | *Mickiewicz* | *r[ue] d'Amsterdam*. Brązowy lakowy krążek — zalepka.

D r u k.: Kor. IV 297—299.

Uwaga: Wg chronologii w tym miejscu powinien znajdować się list nr 39, b. d. 1844 r.

Napis na XXVII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 23-go kwietnia 1844 do Adama Mickiewicza.*

29. [Coquimbo] *kwiet[nia] 23 d[nia] 1844.*

List na papierze kremowym, żółkłym, średniej grubości, o wym. 26,2×21,4 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Kor. IV 307—309; Smolikowski IV 130—131 (obszerny fragm. tego listu cytowany przez Domeykę w liście do H. Kajsiewicza z Coquimbo, 2 X 1844, z drobnymi odmiankami w tekście).

Napis na XXVIII teczce: *Domeyko (Ignacy). List z 10-go kwietnia 1845 r. do Adama Mickiewicza.*30. *Valparayso, 10 kwietnia 1845.*

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 26,8×21,5 cm. W górnym lewym rogu kart 1 i 2 r. odcisnięty zarys herbu w owalu wśród liści laurowych (motyw nieczytelny). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur de langues Slaves | au Collège de France | Paris*. Innym pismem i atramentem: *aux Batignolles, Banlieu, Parti Bd, des Batignolles 12, Banlieu*. Innym pismem i innym atramentem: *P. W. rue d'Amsterdam No. 1*. Obie karty uszkodzone — pośrodku wydarte kawałki papieru. Oddarty skrawek k. 2 znajduje się osobno. — Stemple pocztowe: 1) *Bordeaux 3 Sept. 45* (okrągły, tusz czarny); 2) *Les Batignolles 5 Sept. 45* (okrągły, tusz czarny); 3) [...] *Sept. 45* (połówka okrągłego stempla — paryskiego, tusz niebieski).

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 289—290; Kor. IV 315—316.

Napis na XXIX teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko Ignacy. List z 30-go września 1845 r. do Adama Mickiewicza.*31. *Coquimbo, września 30 d[nia] 184[5] — niewyraźnie].*

List na papierze szaro-zielonkawym, żółkłym, o wym. 26,1×21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Rue d'Amsterdam N. 1 | Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Ź. R. 15 Fe. 15* (okrągły, tusz czarny); 2) *Swansea Fe. 13 [...]* (okrągły, tusz czarny); 3) *Ang[leterre par] Boulogne [...]* (okrągły, tusz czerwony). Żółty krążek — zaklejka.

Druk.: Kor. IV 318—319.

Uwaga: Kopia listu I. Domeyki do Mickiewicza z Coquimbo, 27 X 1845, znajduje się w zbiorach Biblioteki Polskiej w Paryżu, zespół nr 457, teczka 8 (papiery Władysława Laskowicza, zbiór c, nr 11). Tekst listu druk. J. Odrowąż-Pieniążek: *Nieznany list Domeyki do Mickiewicza, „Twórczość” 1960, nr 6, s. 81—83*. Wg chronologii winna ona znajdować się w tym miejscu.

Napis na XXX teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 26-go kwietnia 1848 r. do Adama Mickiewicza.*32. *Santiago, kwietnia 25 d[nia] 1848.*

List na papierze białym, żółkłym, b. cienkim, o wym. ok. 21,3×13,6 cm (arkusz nierówno złożony). Karty 2 (dolna część k. 2 oddarta); zapisana k. 1 obustronnie, połowa k. 2 r., na s. v. napis: *Adamowi Mickiewiczowi*. Ślad czerwonej lakowej zalepki.

Druk.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 290—291; Kor. IV 326—327.

Uwaga: Wg chronologii w tym miejscu powinien znajdować się list nr 40 (Santiago, 21 II 1850).

Napis na XXXI teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List z 27 czerwca 1850 r. do Adama Mickiewicza.*

33. *Santiago, czerwca 27 d[nia] 1850 r.*

List na papierze jasnoniebieskim, pożółkłym (rdzawe plamki), cienkim, prążkowanym poziomo. Wym. 27×20,9 cm. Na kartach 1 i 2 v. w prawym dolnym rogu odcisnięty (odwrotnie) zarys herbu w winiecie wśród liści laurowych. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. napis: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz*. K. 2 u dołu oddarta.

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 291—292; Kor. IV 339—340.

Jest to list drugi (po liście z 21 II 1850) powołujący się na list Mickiewicza z Paryża (14 X 1849) zob. nr 40. Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 22 XII 1850), WJ XVI 423—425.

Napis na XXXII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko Ignacy. List z 26-go kwietnia 1852 do Adama Mickiewicza.*

34. *Santiago, kwietnia 26 d[nia] 1852.*

List na papierze jasnoniebieskim, prążkowanym pionowo, wym. 20,9×13,3 cm. W lewym dolnym rogu k. 1 v. odcisnięty bokiem znak „Bath” w owalnej ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i górna część s. v., na pozostałej części napis: *Adamowi Mickiewiczowi*.

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 292—293; Kor. IV 345—346.

Mickiewicz pisał do Domeyki z Paryża (26 VI 1853), WJ XVI 523—524. Jest to ostatni znany list poety do Domeyki.

W Katalogu Lewaka data dzienna opatrzona znakiem zapytania; nie powinna ona jednak ulegać wątpliwości.

Napis na XXXIII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko Ignacy. List z 12-go stycznia 1854, obok, na miejscu cyfry 4 nadpisana tą samą ręką cyfra 2 oraz inną ręką 5 do Adama Mickiewicza.*

35. *Santiago Chili, stycz[nia] 12 [18]55¹.*

List na papierze bladoniebieskim, prążkowanym poziomo, przy marginesach pożółkłym, wym. 27,8×21,4 cm. W lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie, pod koroną. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Adamowi Mickiewiczowi | w Paryżu*.

D r u k.: „Czas” dod. mies. t. VI, 1857, s. 293; Kor. IV 350—351 (z błędną datą: 12 I 1854).

Napis na XXXIV teczce: *Domeyko I. do A. M. 13 V 1855.*

36. *Santiago, maja 13 [18]55.*

List na papierze identycznym jak list nr 35. K. 1 zapisana na s. r.; na s. v. napis: *Adamowi*. Karta pożółkła i zniszczona przy marginesach górnym i prawym.

D r u k.: Kor. IV 354—355.

¹ Ostatnia cyfra napisana niewyraźnie, zbliżona jednakże bardziej do piątki niż do czwórki. W liście tym donosi Domeyko o urodzeniu córki, podczas gdy w liście z dn. 13 V 1855 pisze, że córka skończyła osiem miesięcy, co ostatecznie przesądza sprawę roku: 1855. List jest pisany na papierze identycznym jak pozycja następna, z Santiago, 13 V [18]55.

Napis na XXXV teczce: *Domeyko I. do A. M. 23 IV (b.r.)*.

37. *Coquimbo, maja 23 d[nia, 1842]*¹.

List na papierze biało-szarym, dość grubym, sztywnym, o wym. 27,6×20,5 cm. Znak wodny „Stowford Mill 1840” oraz rysunek przedstawiający postać kołodzieja na owalnej tarczy, nad tarczą korona; prążki poziome, linie pionowe. Obie karty (1 r. i 2 v.) żółkłe i przybrudzone. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. napis: *Je supplie Mr Gay de remettre cette lettre personnellement à mon compatriote et de ne la confier à personne sans aucun prétexte. Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Rue d'Amsterdam 1 | Paris.*

Druk.: Kor. IV 289—290 (z błędną datą: 23 V 1843).

Odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 12 X 1841), WJ XV 430—432.

Napis na XXXVI teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List bez daty do Adama Mickiewicza zaczynający się od słów: „Mój drogi Adamie, niespokojny jestem ...”*

38. [Brak miejsca, 1840].

List na papierze identycznym jak list nr 21, silnie żółkłym (rdzawe plamy). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur de l'Académie de Lausanne | En Suisse, à Lausanne*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu listu. Na k. 1 r. ślad zielonego krążka — zalepki.

Druk.: Kor. IV 184—186 (z datą roczną 1840).

Napis na XXXVII teczce ręką W. Mickiewicza: *Domeyko (Ignacy). List bez daty do Adama Mickiewicza, zaczynający się od słów: „Kochany mój Adamie, niedawno pisałem ...”*

39. [Brak miejsca i daty, 1844 ?].

List na papierze identycznym jak list nr 28, żółkłym. K. 1 zapisana r. i połowa v. Dolny, lewy róg karty oderwany (znajduje się osobno).

Druk.: Kor. IV 309—311 (z datą roczną 1844).

Napis na teczce XXXVIII: *Domeyko Ignacy. 1850 (kopia)*.

40. *Santiago, luty 21, 1850*.

Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier żółtawy, prążkowany poziomo, o wym. 20,5×13,6 cm. Kart 8 zapisanych r.

Druk.: J. O. Pieniążek: List Ignacego Domeyki do Mickiewicza z roku 1850. „Twórczość” R. XXII, 1966, nr 11 (256), s. 111—114; Żywot¹ IV 276 (fragm.).

Jest odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 14 X 1849), WJ XVI 398—401.

Druey Henri zob. Rejestr 638.

¹ Datę roczną ustalił S. Pigoń, WJ XV 430—431 w przypisie: „List Domeyki [...] ma w druku (Kor. IV 289) datę: 23 V 1843. Otóż i tutaj roczna jest błędna, ma być: 1842. Domeyko pisze: »Zaledwo pod koniec następnego roku będę wolny«. Wiemy, że miał w Chile kontrakt na lat sześć [...] termin jego wygaś 1843 r.”

518. Dumesnil Alfred

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Dumesnil (Alfred) : List z 27 kwietnia 1849 do Adama Mickiewicza.*

Vendredi, 27 avril [1849].

List na papierze kremowo-szarym, silnie żółkłym, o wym. 21,4×13,7 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. Pod podpisem *A. Dumesnil* dopisano innym pismem (ołówkiem): *Boulevard des Capucins | 19. Osr.*

Druk.: Żywot¹ IV s. XXVI dodatek XXVIII.

519. Dwernicki Józef, gen.

Napis na I teczce: *Dwernicki Józef, generał, do Adama Mickiewicza 17 kwietnia 1838 r.*

1. *Dnia 17 kwietnia 1838. 128 Albany Street. London.*

List na papierze białym, b. cienkim, o wym. 23,4×19 cm (arkusz nierówno złożony), zmiełym i rozprostowanym. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | Adam | Paris, 1—3 Val de-Grâce*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Dolna część oddarta, w środku karty wydarcie. — Stemple pocztowe: 1) *Lon[don ...] Ap[ril] 1838* (okrągły, tusz czarny); 2) *Angleterre par Calais 28 Avril 1838* (okrągły, tusz czerwony); 3) *Margaretst* (podłużny, tusz czarny). 3 żółte krążki — zalepki.

Inc.: *A vous seul. | Kochany Panie Adamie. | Odkryliśmy tu szpiega moskiewskiego, którego zeznania, jako też inna okoliczność, zapewne nad wszelkie Twoje spodziewanie wiadoma mi powodują mnie do skomunikowania się z Tobą, Szanowny Panie Adamie, jak najrychlejszego. Niejaki Komplikiewicz, emigrant, w Londynie dostrzeżony został, że często w nocy pisywał (nie będąc żadnym autorem) i że chodził do Ambasady moskiewskiej [...]*

Druk.: Żywot² II 426—428 (obszerny fragm. z błędną datą: 19 IV 1838).

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Dwernicki (generał) do Adama Mickiewicza. 16 maja 1838 r.*

2. *Dnia 16 maja 1838 r. 125 Albany Street, London.*

List na papierze szaro-zielonkawym, chropowatym, podobnym do pergaminu, o wym. 18,6×11,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam | | Mickiewicz | Paris, Val-de-Grâce 1—3*. — Stemple pocztowe: 1) *London 17 May 1838* (okrągły, tusz czarny); 2) *10 F N 10 M Y 17 1838* (kształt spłaszczonej tarczy, tusz czerwony); 3) [...] *17 1838* (okrągły, tusz czarny). Krążek — zalepka z inicjałami *J. D.*

Druk.: Żywot² II 428—430.

520. Dziekoński Józef Bohdan

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Dziekoński (Bohdan)*. Inną ręką: *Trzynaście listów z r. 1848 i 1849 do Adama Mickiewicza. Listów 15 i 4 kopie*. Inną ręką: *28 oryg. kart 10 kop.*

Napis na II teczce ręką A. Lewaka: *Dziekoński Bohdan*, ręką B. Mońkiewiczówny: *do Ad. M-cza. 2 teczki: (1) 15 listów i 4 kopie (kart 38); (2) 1 brulion (karta 1).*

Uwaga: List Dziekońskiego z dnia 8 V 1848 podpisany: *Klukowski Ignacy, Dziekoński Józef Bohdan, Witkowski Józef, Potocki Adolf, Czerwiński Józefin*, przechowywany jest wśród listów Ignacego Klukowskiego do Mickiewicza, zob. Rejestr 568 poz. 1.

1. *Paryż — 18 maja — 1848 r. Batignolles, Truffaut 72.*

List na papierze białoszarym, gładkim, o wym. 26,8 × 20,7 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: Kor.¹ II 231—233; Kor.² IV 328—330; Legion 159—161 (z błędem drukarskim w dacie 28 V 1848 oraz pomyłką w imieniu autora: Józef Szczepan); Mémorial II 191—192 (obszerny fragm. w tłum. francuskim z pomyłką w imieniu autora: Joseph — Ebienne).

2. *Paryż, d. 20 maja 1848.*

List na papierze białoszarym, gładkim, cienkim. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty napis „Papier Bilb [...]” w owalu i ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. Papier zmięty i rozprostowany, k. 1 przedarta, prawy górny róg oddarty.

D r u k.: Lutzowa 33—35 (z licznymi przeinaczeniami: s. 34 w. 19 od góry zam. upadkiem Francji ma być upodleniem Francji); Legion 163—165 (z błędem); Żywot¹ IV 168 (fragm.); Mémorial II 198—199 (fragm. w tłum. francuskim).

List Mickiewicza do J. B. Dziekońskiego (Paryż, 12 VII 1848), WJ XVI 281—282.

3. *Borgo d'Oleggio — w Piemontcie — d. 19 sierpnia 1848, ołówkiem inną ręką: Verzelli post. rest.*

List na papierze białozielonkawym, żółkłym, dość cienkim, chropowatym, o wym. 24,3 × 18,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” pod koroną, w prostokątnej winiecie ze ściętymi rogami. Karty 3 zapisane obustronnie; są to dwie karty z jednego arkusza oraz trzecia, osobna, bardziej zniszczona i pożółkła (szczególnie przy marginesach), wzdłuż złożenia naddarta. Na k. 3 v. dopiski: 1) *Aleksander Biergiel*; 2) *Józef Orłowski*.

D r u k.: Szpotański III 188—192; Legion 199—203 (bez uwzględnienia dopisków, które są u Szpotańskiego); Mémorial II 285—291 (w tłum. francuskim bez pierwszego zdania).

Por. list Mickiewicza do I. Klukowskiego (Paryż, 1 IX 1848), WJ XVI 313—315, gdzie potwierdza odbiór tego listu.

4. *Genua, 5 września 1848 r.*

Na jednym arkuszu papieru znajdują się 2 listy: a) Ignacego Klukowskiego; b) J. B. Dziekońskiego (nb. charakter pisma obu autorów listów jest b. podobny). Kopia listu I. Klukowskiego ręką W. Mickiewicza zob. Kat. 568 poz. 18. List na papierze białym, żółkłym (zrudziałe plamki), o wym. 23 × 17,4 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w prostokątnej ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Tekst listu Klukowskiego zajmuje k. 1 oraz część k. 2 r.; pod nim list J. B. Dziekońskiego.

D r u k.: Lutzowa 126—127 (oba listy); Kieniewicz 111, 112 (streszczenie fragm. i pojedyncze zdania); Mémorial III 39 (fragm. listu Dziekońskiego w tłum. francuskim).

4a. *Kopia ręką W. Mickiewicza, tylko listu Dziekońskiego.*

Papier białoszary, prążkowany, wym. 20,6 × 13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

5. *Marsylia, d. 7 października 1848 r.*

List na papierze bladoniebieskim, pożółkłym, cienkim, o wym. 22,4 × 17,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 159—161; Kieniewicz 116, 121 (omówienie i fragm.).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 11 X 1848), WJ XVI 321. Upoważnienie dla Dziekońskiego pisane ręką obcą, z podpisem Mickiewicza (Paryż, 28 X 1848), WJ XVI 343—344.

5a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier biały, prążkowany, dość cienki, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 4 zapisane r.

6. *Paryż, d. 15 list[opada] 1848. Aux Batignolles — r.d. Orleans N. 9.*

List na papierze biało-zielonkawym, dość cienkim, o wym. 19×12,2 cm. W lewym górnym rogu obu kart r. odcisnięty w winiecie rysunek psa myśliwskiego biegnącego w prawą stronę. Karty 2; zapisana k. 1 r.

D r u k.: Legion s. I—II (Wstęp II); Mémorial I s. VIII (w przekł. na jęz. francuski).

6a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier biały, prążkowany, o wym. 21×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

W Katalogu Lewaka pozycję tę podano omyłkowo jako list odrębny pod nr 16.

7. *Lyon, d. 29 grudnia 1848.*

List na papierze kremowym, żółtym, b. cienkim (bibulka). Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 286—287; Kieniewicz 137 (jedno zdanie).

8. *Marsylia, 4 stycznia 1849.*

List na papierze kremowym, żółtym, dość cienkim, o wym. 24,9×20 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. List nie podpisany.

D r u k.: Lutzowa 291—294 (z przypuszczeniem, że jest to może list niecały).

9. *Marsylia, dn. 6 stycznia 1849.*

List na papierze kremowym, silnie żółtym, cienkim, o wym. 21,1×13,9 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” pod koroną, w owalnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwiartka s. v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Aux Batignolles | 42, rue de la Santé | Paris*. Karta 1 uszkodzona: dolny prawy róg oddarty; k. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe (okrągłe, tusz czarny): 1) *Marseille 7 Janv. 49*; 2) *RO[...] 11 Janv. 49*; 3) *Les Batignolles 11 Janv. 49*.

D r u k.: Lutzowa 299.

10. *Florencja, d. 10 stycznia 1849.*

List na papierze biało-kremowym, żółtym, chropowatym, dość grubym, znak wodny: prążkowanie poziome, linie pionowe. Wym. 33,8×21,7 cm. U góry k. 1 r. drukowany nagłówek: *Italia* [tu rysunek orła w kole] *Legione Polacca*. Karty 2 zapisane obustronnie. Obie karty nadarte.

D r u k.: Lutzowa 300—303.

Uwaga: Pomyłkowo jako list I. Klukowskiego został w tym zespole zaliczony list J. B. Dziekońskiego do Mickiewicza (Kat. 568 poz. 21), Florencja, 12 I 1849; d r u k.: Lutzowa 306—308. Jest to list na papierze kremowym, o wym. 21,5×15,9 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. Data: *Florencja, d. 12 stycz[nia] 1848* [omyłkowo zamiast 1849].

11. *Vienne, d. 31 maja 1849.*

List na papierze błoniebiskim, nieco żółtym, dość cienkim, o wym. 21,3×13,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. List pisany atramentem niebiesko-zielonym.

D r u k.: Lutzowa 398—399; Mémorial III 48 (fragm. w tłum. francuskim); Kieniewicz 155 (dwa zdania).

12. *Twierdza Rastadt, d. 28 czer[wca] 1849.*

List na papierze kremowym, żółkłym, dość cienkim, o wym. 25,7×19,7 cm. W lewym górnym rogu odcisnięta owalna winieta, w której napis „Erhardt Karlsruhe” oraz rysunek stylizowanej korony. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur Monsieur Adam Mickiewicz | Paris | Batignolles — r. de la Santé | 42*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Stemple pocztowe: 1) *Rastatt 49* (okrągły, tusz czerwony); 2) *Bade[...] Strassbourg 1 Jul. 49* (okrągły, tusz czerwony); 3) *Les Ba[tignolles ...] Jul 49* (okrągły, tusz czarny). Czerwony krążek lakowy.

Całość listu: *Bracie Przewodniku | Na kilka listów moich żadnej nie mam odpowiedzi — teraz jednak dla nas tak ważna chwila, że jedno słowo od Ciebie, Bracie, dodałoby mi siły, a może wskazało kierunek, którego tu zamknięty w drobiazgowym działaniu nie widzę. W Karlsruhe z kilkudziesięciu (50) Polakami, wraz z Węgrami, Francuzami, Niemcami, stworzyliśmy tak zwany Legion Niemiecko-Polski, moim zamiarem było oczyścić go i czysto polski założyć, zbierałem Polaków i jedna kompania prawie czysto polska stanęła, byłem jej kapitanem. Centralizacja rej tu wodziła. Heltman, Krzyżanowski i mnóstwo starych emigrantów usiłowało nas rozbić. Utrzymaliśmy się. Nie miejsce tu opisywać, ile trudów i niebezpieczeństw trzeba było przeżyć, aby kompanię wydobyć z rąk Prusaków — 5 minut później, a gdybym nie złamał rozkazu, Prusacy by nas odcięli. W Rastadt Mierosławski kazał wszystkim rozprószonym Polakom udać się do naszej kompanii, skąd niechęć wielka — zazdrości o stopnie etc. Kiedy dla zabicia zawiści i złożenia zbyt wielkiego trudu chciałem wstąpić do szeregów jako żołnierz, Mierosławski mianował mnie Majorem Komendantem Legionu i organizowanie go polecił. Rzecz założona z cieniem tylko tego ducha, jaki tchnął w nową formację w Rzymie, nie wiem, czy przetrwa i jak. Tutaj naprzód niezdatność Sznajdgo (którego Niemcy oskarżyli o zdradę i mało co nie zabili), zupełne niedołęstwo i głupota wielu naszych wyższych oficerów — dalej tchórzostwo wojska i zła jego organizacja, brak scentralizowania wszelkiej władzy — doprowadziło do tego, że z Karlsruhe wszystko w jak najwyższym popłochu uciekało — oparliśmy się o Rastadt — dziś wieczorem albo jutro będzie znowu spotkanie, a tak Mierosławski chociaż tu cokolwiek zreorganizował armię, jednak nie tyle, aby offensive mógł działać w tej chwili. Rastadt dla braku żywności ani jednego dnia trzymać się nie może. Nadzieja nasza na powstaniu w Wirtembergskim i na Opatrzności zsyłającej nam niespodziewaną pomoc. Z Wirtemberg[ii] przechodzą żołnierze po kilkunastu, ale za to z naszych frejscharów co dzień kilkunastu ucieka. Gazety tu nas żadne nie dochodzą. Służalski Henryk jest tu także przy sztabie do szczególnych poruczeń Mierosławskiego, w randze majora. Cały sztab świeci się od mundurów, a żołnierze czasem jeść nie mają — obszarpancy emigracyjni puszą się wśród wygod i władzy — a nawet nie szanują, skąd im to przychodzi — i boleśnie mi, jak na to patrzę, bo niedobra to wróżba. Ale cóż robić? Wracać jako emigrant do Francji? to kto wie, czy nie lepiej zginąć. Jeśli polegnę, bądź tak dobry, bracie Przewodniku, postronną jaką drogą zawiadomić moich rodziców. Wiadomość ta od ciebie mniej im będzie bolesną. Z całej duszy żałuję, że nie ma tu Orłowskiego, znalazłby tu, czego pragnął — pole ogromnej praktycznej nauki wojny — dział co niemiara, ludzi brak, a szczególnie ludzi prawych. O naszym włoskim Legionie — o Rzymie nic nie wiemy, tęsknimy za wszystkim dobrem, czegośmy się dotknęli i idziem naprzód jak z oczami zawiązanymi. Frapolli czy jest jeszcze w Paryżu, a i on miał mi słów parę odpisać. Jeżeli Bóg pozwoli, za parę dni obszerniej napiszę, chociaż materialnie czasu braknie | Twój z całej duszy | brat i sługa | Bohdan Dziekoński. Dopisek na górnym marginesie k. 1 v.: Dotąd pierwsza moja kompania liczy 140 Polaków.*

Druk.: Legion 282 (fragm. z błędami); Mémorial III 48 (fragm. w tłum. francuskim).

13. *Bern, 7 lipca 1849.*

List na papierze kremowym pożółkłym, dość cienkim, o wym. 27,1×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Ad. Mickiewicz | à Paris | Batignolles, r. de la Santé | 42*. — Stemple pocztowe: 1) *Bern 7 juil. 1849* (okrągły, tusz czerwony); 2) *Berne Maiche 10 juil. 49* (okrągły, tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 10 Jul. 49* (okrągły, tusz

czarny). Przedarty na dwie części znaczek pocztowy (cięty, o barwie czarnej) z rysunkiem głowy „Marianny” (profilem), u góry napis: *Repub. Franc.*, u dołu *20c. Postes. 20 c.*

Całość listu: *Bracie Przewodniku ! Nie wiem, czy ostatni list pisany z Rasstat [!] otrzymałeś. W kilka godzin po napisaniu go okoliczności zupełnie się zmieniły — a raczej przypatrzyliśmy się bliżej ogniskom ruchu i spostrzegliśmy, że wszystko stracone, nawet honor i pocziwe imię tych, co wszystkim kierowali. Nazajutrz po nowej nominacji na komendanta Legionu, skoro spostrzegłem, czego Mierosławski nie miał, że Legion będzie tylko strażą bezpieczeństwa jego osoby, złożyłem komendę, dla kilkudziesięciu tylko spółkolegów zostać do końca musiałem. W całej tej wyprawie stara polska emigracja jak najhambiejsze owoce złożyła swej niezdatności, zlej woli i egoizmu. Badenicy wszystko im w ręce oddali — były tam żywioty, jeżeli nie wyjścia z tryumfem, to przynajmniej wycofania się narodu z honorem. | Tymczasem jeden za drugim wyżsi nasi oficerowie uciekli z placu. Sztab, Centralizacja wprost kradła, co mogli zarwać i nie umieli utaić chęci zdrady i ucieczki — przez nich imie polskie stanęło tu w nienawiści i pogardzie. W gazecie bazylejskiej wczoraj opisali nas, Legion, jako bandę rozbójników i mordobrennerów — a myśmy boso, bez grosza, bo żołd nasz sztab zabrał, wyszli do Szwajcarii i tam broń złożyli. Niepojęta to rzecz dla mnie; nawet Służalski ukradł parę koni, sukno dla legionu przeznaczone — nie dbał na pogardę ludzi, od których uciekł w niebezpieczeństwie. Nieszczęśliwa ta wyprawa tak nas znużyła, że prawie na wszystko obojętni, z dala od świata radzi byśmy zapomnieć imion naszych. | Legion złożony ze 160 ludzi udał się do Neufchatel, gdzie rząd przez czas niejaki będzie go opatrywał — do Francji nie chciano go przyjąć. W legionie jest kilkunastu ludzi, z którymi nic wspólnego nie mamy, woleliśmy więc w 9 odłączyć się i udać do Bern mając nadzieję znalezienia roboty. Jesteśmy tu : Fredro, Drążewski, Thomain, Cześnicki, Radecki, Długosz, Zimnoch, Gumowski i ja. Pisałem też do pułk. Kami[ę]ńskiego — miał on jakąś osadę w Algerze, o informacje. Stąd lada chwila rząd gwałtem nas do Francji wypchnie — z Francji gwałtem do Algeru zaciągają, wolelibyśmy już na kolonistów algerskich, jak do legionu cudzoziemskiego — bo to piekło. Zgoła co i jak robić nic nie wiemy, nigdzie ani rady, ani pomocy. Jest tu [wyras zamazany] Krasinowski Zygmunt, ale z nim nawet widzieć się niepodobna. Będziemy stę tu starali utrzymać wszelkimi sposobami, dopóki odpowiedzi z Paryża nie nadejdą. Cały ten los mój przyjmuję jako słuszną karę za niedokładne i w wielu razach niesumienne postępowanie — będę się starał cierpliwie znosić, co P. Bóg dopuści — a wybaczyć, Bracie, że w tym docisku szukając pociechy i rady i Twoje serce zasmucam — ależ ja oprócz ojca, którego pewnie nigdy już oglądać nie będę — nie mam na całym świecie nikogo oprócz Ciebie, którego słowo i czucie prawdziwym jest pokarmem dla duszy mojej. | Brat i sługa | J.B. Dziekoński | Adress mój = pod moim nazwiskiem à Bern, poste restante. | Orłowski, jeśli jest w Paryżu, niech też co do nas napisze.*

D r u k.: Legion 282 (fragm. niedokładnie); Mémorial III 48 (fragm. w tłum. francuskim z błędnie podaną miejscowością: Zürich).

13a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

Papier białoszary, gładki, prążkowany, o wym. 20,6 × 13 cm. Karty 2 zapisane r.

14. Bern, 14 września 1849.

List na papierze bładoniebieskim, poźółkłym, cienkim, o wym. 23,5 × 20,8 cm. K. 1 zapisana r.; na s. verso adres: *A Monsieur | Monsieur A. Mickiewicz | à Paris | Batignolles, rue de la Santé 42.* — Karta uszkodzona przy otwieraniu listu. Przy prawym marginesie papier zmięty i zniszczony. — Stemple pocztowe: 1) *Bern 15 sept. 1849* (okrągły, tusz czerwony); 2) *Berne Maiche [...] Sept. 49* (okrągły, tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 18 sept. 49* (okrągły, tusz czarny). Ślady laku.

Całość listu: *Bracie Przewodniku. | Każdy list mój do Ciebie musi zaczynać się od najczulszego podziękowania za spólcucie, które mi okazujesz. | Przychyłość Twoja jest największą nagrodą, jaką mi Opatrzność w innych dolegliwościach zesłać może. List do Frapollego przesyłam. Bądź tak dobry przebiec go i jeśli w gadatliwości mojej nie ma nic niestosownego, prześlij. Wedle rady Twojej*

zupelnie z mojem czuciem zgodnej — będę się starał, o ile można, jak najdłużej zostać w Szwajcarii — a jeśli nas nie wypędzą, czem grożą, to mam nadzieję, że cierpliwością i pracą życie sobie zapewnię. | Chodkiewicz uległ namowom żony i wyjechał stąd starać się o amnestią — ma wrócić do Rosji. | Żonie Twej i dzieciom z całej duszy braterskie zasylam pozdrowienie | Szczery | sluga i Brat | J.B. Dziekoński.

15. [Modigliana 22 I 1849].

Kartka papieru kremowego, o wym. 15×20,8 cm oddarta nierówno u góry, zapisana obustronnie. Tekst przerabiany i kreślony, brulion listu.

Czystopis tego listu z podpisami 105 legionistów (Modigliana, 22 I 1849) znajduje się w zespole Kat. 711 poz. 4.

D r u k.: Lutzowa 317.

Katalog Lewaka podaje błędny inc.: *Ponieważ pewni jesteśmy [...] zam. Ponieważ przekonani jesteśmy [...]* — Tamże mylnie podano nr 16 (kopia listu z 15 XI 1848 ręką W. Mickiewicza) jako oddzielną pozycję; jest to kopia listu nr 6 i została tam dołączona jako nr 6a.

16. [Sion, ok. 16 VI 1848].

Karta papieru zielonkawego, żółkłego, o wym. 24,1×19,7 cm. K. 1 zapisana obustronnie. Tekst przerabiany i kreślony, brulion listu. K. zmięta i przedarta, zniszczona. Cyfry zapewne ręką Dziekońskiego: 8.15.11.

Inc.: *Spodziewany Spodziewany | Bracie Adamie Urzędniku nasz Spodziewan[y]. Opuściliśmy Genewę d. 13 o godz. 10 rano w deszcz i mgłę [...]* List nie podpisany.

D r u k.: Lutzowa 51—52.

W Katalogu Lewaka list ten nosi nr 17.

521. d'Eichtal Gustave

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Eichtal (Gustave d'). List do Adama Mickiewicza z 12-go listopada 1841 r.*

Paris, le 12 novembre 1841.

List na papierze biało-kremowym, pożółkłym, o wym. 26,6×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; k. 2 v. zabrudzona.

D r u k.: Żywot¹ III s. XXXI—XXXII dodatek XIX.

522. Erard Pierre

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Erard (Pierre). Lettre du 19 juillet à Adam Mickiewicz relative à l'achat d'un piano.*

Paris, le 19 juillet 1839.

List na papierze szarawym, żółkłym (na k. 2 brązowe zacieki), o wym. 27×21 cm. Karty 2; na k. 1 r. drukowany nagłówek reklamowy: medal, dwa wizerunki Krzyża Legii Honorowej oraz napis: *Forte-Pianos | Fabriqués par Pierre Erard | Facteur du Roi | et de S.A.R. Madame la Duchesse d'Orléan | Rue du Mail, 13 et 21 à Paris.* [...] Poniżej nagłówek do końca s. r. oraz cała s. v. zawiera drukowany cennik fortepianów. Tekst listu na k. 2 r. zajmuje połowę strony. Na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewick [!] Lausanne.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 19 Jul. 39* (okrągły, tusz niebieski); 2) *Lausanne 21 Jul. 1839* (okrągły, tusz czarny). Czerwony lakowy krążek — zalepka.

Całość listu: *Monsieur Adam Mickiewicz à Lausanne. Nous avons l'honneur de Vous prévenir que nous avons remis hier au roulage ordinaire pour Nous parvenir en 25 ou 26 jours une caisse piano parfaitement emballée contenant Votre piano que nous avons fait prendre chez Vous à l'époque de Votre départ. Les frais d'emballage s'élevont à fr. 40. — | Veuillez, Monsieur, nous en accuser réception et d'agréer l'assurance de notre haute considération | Erard.*

523. Falkenhagen-Zaleski Piotr

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Falkenhagen-Zaleski*. Napis na I teczce ręką J. Ujejskiego: *Bank Falkenhagen-Zaleskiego do Adama Mickiewicza, 1854.*

1. Paris, le 2 Septembre 1854.

Pismo na papierze jasnoniebieskim (żółte plamy), gładkim, o wym. 21 × 13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na s. 2 v. rachunki ręką Mickiewicza:

1) 14.000	2) 2.253
11.747	7.396
2.253 363 [przekreślone]	9.649
<u>14.066</u>	

Całość listu: *Monsieur Adam Mickiewicz | à Paris | MMs Falkenhagen-Zaleski Hall et Cie ont l'honneur de Vous informer qu'ils ont fait vendre par votre ordre et pour Votre Compte à la bourse d'hier f. 300 Rse 3% à 74 fr | ils Vous prient de vouloir bien prendre la peine de passer L u n d i le 4 et de 11 à midi, dans le cabinet de Mr G. Béjot Agent de Change 79 r. de Richelieu, pour signer le transfert de la dite Reuse. List nie podpisany.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Falkenhagen-Zaleski. List z 4 listopada 1854 r. do Adama Mickiewicza.*

2. Paris, le 4 novembre 1854.

Pismo na papierze identycznym jak w liście nr 1; wymiary 20,7 × 13,1 cm. Karty 2; zapisana połowa k. 1 r., na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | à la Bibliothèque de l'Arsenal | à Paris*. Stempel: *Falkenhagen-Zaleski Hall et Cie à Paris*. K. 1 nieznacznie przedarta, k. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stempel pocztowy: *Lettre affr [...] Paris Tour Paris 4 Nov. 54*. Znaczek pocztowy barwy żółto-brązowej z rysunkiem profilu Napoleona III w owalu. Napis u góry: *Empire Franc.* u dołu: *10 C. Postes. 10 C.* Część czerwonej zalepki lakowej.

Całość listu: *MMs Falkenhagen-Zaleski Hall et C. ont l'honneur d'informer Mr. A. Mickiewicz qu'ils ont vendu hier à la Bourse pour son compte | 21 Obligations foncières (coupons libérées de 100 f.) à 99.37 1/2 | 9 obligations foncières (coupons libérées de 100 f.) à 98.75. | Ce qui donnera un produit net de fr. 2,964 qu'ils tiennent à sa disposition. List nie podpisany.*

Napis na III teczce: *Falkenhagen-Zaleski et Cie do Adama Mickiewicza 1855.*

3. Paris, 26 mars 1855.

Pismo na papierze jasnoniebieskim, gładkim, o wym. 20,9 × 13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Messieurs Falkenhagen-Zaleski Hall et C. ont l'honneur de présenter leur respect à M. Adam Mickiewicz et de l'informer qu'une de ses coupons d'obligations foncières savoir le N°*

128.082 est sortie au tirage du 22 et pour être remboursée au pair par l'Administration à partir du 1-r mai prochain contre la remise de la dite coupure. | Nous tenons à v[ou]s disposition la somme de fr. 187.20 C. Produit du coupon semestriel échus au 1-r Janv[ie]r. dr. s. ff. 72 rente 3% d'Espagne soit ff. 36 à 5.20. List nie podpisany.

524. Faucher Leon

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Faucher Leon*. Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Faucher (Leon)*. List z 18-go stycznia, poprawiono inną ręką, ołówkiem na: *czerwca 1840 r. do Adama Mickiewicza*. Ręką S. Pigonia: *druk w Koresp. (1885) IV, 216 (z błędną datą)*.

1. Paris, le 18 Juin 1840.

List na papierze bladoniebieskim, miejscami żółkłym, o wym. 21×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; nad tekstem w lewym rogu drukowany nagłówek: *Courrier Français | rue de Grenelle-Saint-Honoré, No 55 | Hôtel des Fermes*. Na k. 4 v. adres: *Monsieur A. Mickiewicz | Professeur à l'Université de Lausanne | Suisse*. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 18 Juin 40* (okrągły, tusz niebieski); 2) *Lausanne 20 Juin 1840* (okrągły, tusz czarny). Na k. 2 r. złoty krążek lakowy, Druk.: Kor.¹ II 172—173; Kor. IV 216 (z błędną datą 8 VI 1840).

Napis na II teczce: *Faucher (Leon) Listy do Adama Mickiewicza*.

2. Paris, le 5 mars 1840.

List na papierze bladoniebieskim, o wym. 21,2×13,7 cm. z nadrukiem jak w liście nr 1. Karty 2; zapisana przez L. Fauchera k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | Professeur à l'Université | à Lausanne | Suisse*. Na tejsze s. próba pióra: *Monsieur | Monsieur JWPa | | WP | WPan | KWP*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 5 Mars 40* (okrągły, tusz czerwony); 2) *Lausanne 7 Mars 40* (okrągły, tusz czarny). Rozłamana pieczęć lakowa niebieska z odcisniętym monogramem *E. F.*

Na k. 2 r. dopisek Aleksandry z Wołowskich Faucher, nie drukowany, z inc.: *Wyobrażasz sobie, kochana Celinko, z jaką niecierpliwością oczekujemy odpowiedzi na ten list i ile sobie życzymy, aby była nam przychylną. Twoje starania, nie wątpię, łączyc się będą z naszymi, abyśmy się jak najprędzej zbliżyć mogli. Nie Paryż, ale przyjaciele w Paryżu zamieszkalili całkiem dla nas wylani, powinni by was tu przyciągnąć i mieć pieruszeństwo nad Lozanną [...]*

Druk.: Kor.¹ II 155—156 (z datą 7 III 1840); Kor. IV 189—190 (z datą 7 III 1840, z opuszczeniami, które podaję niżej, a które w autografie przekreślone są ołówkiem zapewne przez W. Mickiewicza; po słowie *longtemps* opuszczono: *Nous avons envoyé par la diligence une petite caisse qui contient deux robes pour Marie. Dites-nous si vous l'avez reçue et si celle qui est faite va bien à cette chère enfant. La santé [...]* i dalej jak w tekście drukowanym. Po podpisie następuje adres i dopisek: *41, rue Godot de Mauray. | Si vous n'avez pas reçu le paquet, veuillez le faire réclamer à la diligence de la rue Notre-Dame des Victoires où la correspondance en Suisse*.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 8 III 1840), WJ XV 314—317 oraz uzupełniający list (Lozanna, 13 III 1840), WJ XV 323—324.

3. Paris, le 17 mars 1840. c. 5.

List na papierze identycznym jak list nr 2, z takimże nadrukiem. K. 1 zapisana obustronnie. Druk.: Kor.¹ II 161—163; Kor. IV 195—197.

4. [Paryż, III 1840].

List na papierze identycznym jak listy nr 2 i 3, wym. 15,7×11,3 cm. K. 1 zapisana r.

D r u k.: Kor.¹ II 161; Kor. IV 195 (z datą Paris, mars 1840. Ta sama data wpisana ołówkiem pismem W. Mickiewicza powyżej tekstu listu).

5. Paris, le 11 avril 1840.

List na papierze kremowym, o wym. 20,5 × 13,5 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty monogram *A. F.* w ozdobnej owalnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | Professeur de Littérature | à Lausanne | Suisse.* Obie karty uszkodzone przy otwieraniu listu. Stemple pocztowe: 1) *Paris 12 Avril 40* (okrągły, tusz czarny); 2) *Lausanne 14 [Avril 1840]* (okrągły, tusz czarny). Na k. 2 r. niebieski krążek — zalepka.

D r u k.: Kor.¹ II 167—168; Kor. IV 204.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna 15 IV 1840), WJ XV 333—336.

6. Paris, le 19 Avril [1840 — dopisano ołówkiem].

List na papierze bladoniebieskim, o wym. 21,8 × 14,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à la Université | à Lausanne | Suisse.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 21 Avril 40* (okrągły, tusz czarny); 2) *Lausanne 23 Avril [1840]* (okrągły, tusz czarny).

D r u k.: Kor.¹ II 168—169; Kor. IV 205—206.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 25 V 1840), WJ XV 337—339.

7. Paris, le 31 août [1840 — dopisano ołówkiem].

List na papierze białym, o wym. 20,3 × 13,4 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty monogram *L.F.* w ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Université | à Lausanne | Suisse.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 1 Sept. 40* (okrągły, tusz czarny); 2) *Lausanne 3 Sept. 1840* (okrągły, tusz czarny). Rozłamana pieczęć lakowa z odcisniętym monogramem (?).

D r u k.: Kor.¹ II 177—178; Kor. IV 224—225.

8. Paris, le 19 sept[embre, 1840 — dopisano ołówkiem].

List na papierze identycznym jak list nr 6. Karty 2; k. 1 r. i połowa v. zapisana przez L. Fauchera; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie | Lausanne | Suisse.* — Stemple pocztowe: 1) *Paris 19 Sept. 40* (okrągły, tusz czarny); 2) *Lausanne 21 Sept. 1840* (okrągły, tusz czarny). Rozłamana niebieska pieczęć lakowa z odcisniętym monogramem jak w liście nr 2.

Na dolnej połowie k. 2 v. dopisek Aleksandry Faucher, nie drukowany, przekreślony ołówkiem zapewne przez W. Mickiewicza; podaję jego całość: *Je ne veux pas laisser partir la présente qui sera probablement la dernière — sans vous dire à tous deux avec quelle impatience nous vous attendons et combien il est important que vous vous dépêchez d'arriver. J'espère que vos préparatifs de voyage sont en bon train et que vos enfants sont en assez bon état pour le supporter. Je me réserve de te féliciter de vive voix, ma chère Céline, sur augmentation de ta famille et d'aimer de nouvelle née comme j'aime tes autres enfants incomparables d'esprit et de beauté. Je t'embrasse bien et bien tendrement. Ma santé est meilleure, tu pouvais t'en convaincre | Alexandrine.*

D r u k.: Kor.¹ II 180—181; Kor. IV 229—230.

9. [Paris] Vendredi, 6 nov[embre], dopisano ołówkiem: 6 novembre 1840.

Papier identyczny jak w listach nr 6 i 8, wym. 14,2 × 10,9 cm (arkusz nierówno ucięty). Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam.* K. 1 przedarta.

D r u k.: Kor.¹ II 183; Kor. IV 234.

Uwaga: Listu z Paryża (26 V^{II} 1841), druk. Kor.¹ II 192—193 oraz Kor. IV 249—250, nie ma w zbiorach Muzeum Mickiewicza w Paryżu, nie wykluczone, że autograf zaginął.

Finck Karol zob. Rejestr 564.

525. Foissy ppłk.

Napis na teczce zbiorowej: *Foissy ppłk.* Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Foissy. Listy pułkownika Foissy, sekretarza Cavaignac'a dający (w lipcu 1848 r.) wolny wstęp do niego Adamowi Mickiewiczowi.*

1. [VII 1848].

Papier kremowy, żółkły, o wym. 19,8×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., k. 2 v. zabrudzona. Jest to drukowana przepustka, którą podaję w całości. Miejsca wypełnione atramentem oznaczam drukiem rozstrzelonym. *Présidence du Conseil | Secrétariat | République Française | Liberté, Egalité, Fraternité | Pouvoir Exécutif | Paris, le ... 184 ... | Le Secrétaire Général du Pouvoir Exécutif aura l'honneur de recevoir Monsieur et Madame Miskewitz [!] | quand il le présenteront | à heures... du ...* podpis: *Foissy*. Pieczęć owalna, tusz czerwony: *Secrétariat du Pouvoir Exécutif*.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Foissy (sekretarz jeneralny Cavaignac'a). List z 12 sierpnia 1848 do Adama Mickiewicza.*

2. Paris [12 VIII] 1848.

Papier biało-kremowy, o wym. 20,4×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Nad tekstem (k. 1 r.) nadruk: *Pouvoir Exécutif | Secrétariat | République Française | Liberté, Egalité, Fraternité | Paris, le* [tu wpisane ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *12 sierpnia*] 1848.

Całość listu: *Monsieur | J'ai l'honneur de vous prévenir que la lettre que vous avez adressée à Mr. le Président du Conseil a été transmise à Mr. le M[inis]tre de l'intérieur. | Salut et fraternité | Le Secrétaire Général | Foissy.* Pieczęć owalna, tusz czerwony: *Secrétariat du Pouvoir Exécutif*. U dołu strony: *Mr. Adam Mickewicz [!], 42, rue de la Santé à Batignolles.* List pisany ręką sekretarza, jedynie podpis ręką Foissy.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Foissy (aide de camp. du général Cavaignac). Lettre du 17 juillet 1848 à Madame Céline Mickiewicz.* Pismem J. Ujejskiego poprawki: przekreślona data i nadpisano: *bez daty*. Przekreślone *Madame Céline* i nadpisano: *Monsieur Adam*.

3. Paris [17 VII 1848].

Papier kremowy, żółkły, o wym. 20,8×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Nad tekstem (k. 1 r.) nadruk: *Pouvoir Exécutif | Secrétariat | République Française | Liberté, Egalité | Fraternité | Paris, le* [tu wpisane ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *17 lipca*] 184 ...

Całość listu pisanego ręką Foissy: *Monsieur | Je serai heureux de vous présenter au Président du Conseil mardi soir. Si cela vous est agréable cette lettre vous servira de laisser passer | Tout à Vous | Foissy.*

Uwaga: List podpisany: *Le Ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, H[ypolite] Fortoul* (Paryż, 31 X 1852), którego nie ma w tym zespole, druk. Kor. IV 344.

526. Foucher

Napis na teczce: *Foucher (notariusz). List z 27-go lipca 1847 do Adama Mickiewicza.*

Paris, le 27 juillet 1847.

Papier kremowy, żółkły, zmięty, o wym. 21 × 13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwierć v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | Rue du Boulevard | aux Batignolles | Banlieu.* Ostatni wyraz przekreślony i nadpisano innym pismem: *Langrune près Caen* | ołówkiem: *V[eu]ve Boucher à Langrune | près Caen.* Nad tekstem (k. 1 r.) w lewym górnym rogu nadruk: *Etude de Mr Foucher | Notaire | 44, rue de Provence.* — Stemple pocztowe: 1) *Paris 27 Juil. 47* (okrągły, tusz czarny); 2) *Les Batignolles 28 Juil. 47* (stemple okrągłe, tusz czarny); 3) *Paris 28 Juil. 47* (okrągły, tusz niebieski); 4) *Bucs - M[...] 29 juil. 47* (okrągły tusz czarny).

Inc.: *Monsieur | Je suis dépositaire de testament de M. Wolowski par lequel il institut Mad[ame] de Bordaz sa légataire universelle. J'aurais en l'honneur de vous en prévenir plus tôt; mais ce n'est qu'hier j'ai connu votre adresse [...].* List dotyczy spraw spadkowych.

527. Fredro Andrzej

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Fredro (Andrzej). List z 26-go kwietnia 1849 do Adama Mickiewicza. List z 4-go maja 1849 do Adama Mickiewicza.*

1. *Marsyllia[!], dnia 26 kwietnia 1849 roku.*

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, o wym. 27,6 × 21 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” pod koroną w prostokątnej winiecie ze ściętymi rogami. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r., na s. v. napis: *Panu Adamowi.* Czerwony krążek — zalepka. Obie karty naddarte. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie! | Bóg tak zrządzil, iż dotąd jeszcze nie tylko, iż nie osiągnęliśmy celu podróży, ale nawet daleko odeń odlegli czekamy chwili i możności dalszego wykonywania naszej myśli. Rzeczy tak poszły — iż po przybyciu naszym do Marsylli [!] udałem się ja i Wodnicki do p. Valentin, który z polecenia Frapollego miał nam podróż ułatwić i być radą i wpływem, i znajomością, i stanowiskiem, jakie tu znajduje, pomocnym. Tymczasem p. Valentin jest to sobie kapitan od francuskich ochotników idących do Rzymu. Cała jego czynność ograniczyła się na tym, iż poszedł z nami do p. Fontana, dyrektora statków parowych sardyńskich — i prosił tegoż w imieniu p. Frapollego, aby nam był pomocny w dostaniu się do Livorno [...] Dalej następują relacje o dobrym duchu żołnierzy, którzy chcą iść choćby do Węgier. Projekty przejazdu do Civita Vecchia. Prośba o fundusze.*

2. *Marsylia, dnia 4-go maja 1849 roku.*

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 17,5 × 22,9 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak papierni: herb pod koroną na tle sztandarów w prostokątnej winiecie ze ściętymi rogami. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz część niewidoczna po złożeniu. Na części widocznej napis: *Mr Adam Mickiewicz [!].* Kwadratowa zielona zalepka z ozdobną białą literą *F*; pod zalepką skrawek papieru wyrwany z k. 2 — na skrawku słowo *nimi* z tekstu na k. 2 r.: [...] *lecz o to upraszam, abys nadsylajac ją upowaznil mnie lub Brata Henryka do rozporządzenia ni mi. Bowiem to jest potrzebne dla uniknięcia sporów [...]*

Inc.: *Szanowny Panie Adamie | Piszę do Ciebie z goryczą w sercu — bo niesprawiedliwość mi od tych wyrządzoną została, których w duchu za braci uznawałem, a w czynie bratnio traktowałem. Ale niesprawiedliwość tę przeto im z duszy wybaczam, iż wiem z własnych ciężkich przygód życia, ile niepokoju umysł i drażni duch — i sercu głosu odmawia prawdziwego — niepewność losu*

i troska o kęs chleba, a zwłaszcza gdy Miłości podstawy — dopiero położone — ku życiu w przyszłości, nie zaś w gmach już istniejący czynów codziennych wzrosłe [...] Referuje stan oddziału: brak pieniędzy, oczekiwanie na fundusz i słowo.

528. Gajewski Stanisław Leonard

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Gażewski* [!] *S. L. do Adama Mickiewicza, 4 sierpnia 1854*, ołówkiem: *Gajewski Stanisław Leonard*.

Paris, le 4 août 1854.

List na papierze białym, żółkłym, gładkim (z połyskiem), o wym. 20,5×16,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Nad tekstem, u góry po lewej nadruk (uszkodzony przez oderwanie górnych lewych rogów obu kart): [...] *atoire | Polonaise | Boulevard Montparnasse 129 | N° 439*.

Całość listu: *Księżę Prezes Rady Instytutu poruczył mnie prosić WMS Pana Dobrodzieja, abyś raczył zaszczyścić obecnością swoją roczny egzamin uczni Instytutu Przygotowawczego Polskiego, który odbędzie się na d. 7 b.m. w nadchodzący poniedziałek, w mieszkaniu Instytutu, o godzinie wpół do 1-szej po południu | z głębokim uszanowaniem | Dyrektor szkoły | S. L. Gajewski | Wny Adam Mickiewicz* [!] *w Paryżu*.

529. Garczyński Stefan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Garczyński (Stefan) 1832—1833. Listy do Adama Mickiewicza*. Ręką J. Ujejskiego: *(osiem listów)*, inną ręką: *11 listów*.

1. Drezno, dn. 25.8.[18]32.

List na papierze b. silnie żółkłym (brązowawym), chropowatym, o wym. 19,9×12,9 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie. Brzegi kart złożone.

Druk.: Kor.¹ II 91—92 (z błędną datą 25 X 1832); Kor. III 157—158 (z błędną datą 25 X 1832); Żywot² II 291 (z błędną datą 22 X 1832).

2. Drezno, d. 16.10.[18]32.

Gatunek papieru jak w liście nr 1; wym. 19,8×12,6 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie; na k. 4 v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | à | Paris | Rue Richelieu N^{ro} 50* |, inną ręką: *Par F[rank]furt*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *26 Oct. 1832* (mały, okrągły, tusz niebieski); 2) *Dresden* [...] (prostokątny, tusz czarny); 3) *Allemagne par* [...] (prostokątny, tusz czerwony); 4) *Saxett*. Rozłamana czerwona pieczęć lakowa z odciśniętym motywem herbu Sas Garczyńskich.

Druk.: Kor.¹ II 90—91 (z błędną datą 10 X 1832 i opuszczeniami); Kor. III 156—157 (z błędną datą 10 X 1832); Żywot² II 291 (z błędną datą 16 XI 1832); tu część fragm. opuszczonych); Kleiner II cz. II 3 przypis 2 (tu całość fragm. opuszczonych); Nieznany list Stefana Garczyńskiego do Adama Mickiewicza w sprawie Konstancji Łubieńskiej, „Ateneum” (Warszawa) 1938 nr 6 s. 962—963 (z błędną datą: 16 II 1832).

3. Drezno, dn. 26.11.[18]32.

Gatunek papieru jak w listach nr 1 i 2, wym. 21,9×13,3 cm, brzegi złożone. K. 1 zapisana r. oraz górna ćwierć v. K. 2 oderwana, pozostał jedynie lewy margines nierówno oddarty.

Druk.: Kor.¹ II 93—94 (z opuszczeniem); Kor. III 158—160; Kleiner II cz. I 233 przypis 2 (tu fragm. opuszczony).

4. *Drezno, 7.12.*[18]32.

Papier identyczny jak w liście nr 3, rdzawe plamy. Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwierć v.; na k. 2 v. adres: *Pour Monsieur Adam Mickiewicz | à | Paris | Rue Louis le Grand Nro | 24.* Pieczęć lakowa z odcisniętym motywem herbu Sas Garczyńskich pod koroną hrabiowską. K. 2 nadarta przy otwieraniu listu.

D r u k.: Kor.¹ II 94—95 (z jednym drobnym opuszczeniem); Kor. III 164—165 (uzupełnienie: na s. 165, w. 17 ma brzmieć: [...] posyłam ci lornetkę z łańcuszkiem, prezent od pani Ł[ubieńskiej]).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż 12 I 1833), WJ XV 54—56.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 4 XII 1832.

5. *Drezno, dn. 9.1.*[18]33.

List na papierze kremowym, b. silnie żółkłym (brązowawym), cienkim, chropowatym, o wym. 21×12,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Pour Monsieur Adam Mickiewicz | à | Paris | Rue Louis le Grand Nro 24.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Dresden 10 Jan.* [1833] (prostokątny, tusz czarny); 2) [Paris] *17 Janv. 1833* (okrągły, mały, tusz niebieski). Pieczęć lakowa z odcisniętym motywem herbu Sas Garczyńskich.

D r u k.: Kor.¹ II 95—97 (z drobnym opuszczeniem oraz błędną datą: 1 I 1833); Kor. III 168—170 (z błędną datą: 1 I 1833); Kleiner II cz. I 233 przypis 2 (tu uzupełnienia).

6. *Drezno dn. 25.2.*[18]33. *Am Altmark Nro 518.*

List na papierze kremowym, chropowatym, cienkim, o wym. 20,3×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i połowa v.

D r u k.: Kor.¹ II 98—99; Kor. III 171—173.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 5 III 1833), WJ XV 59—61.

7. *Drezno, dn. 17.3.*[18]33. *Altmarkt 518.*

List na papierze identycznym jak list nr 6. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Pour Monsieur Adam Mickiewicz | à | Paris. Rue Louis le Grand Nro 24 à s'informer.* Czerwona pieczęć lakowa.

D r u k.: Kor.¹ II 100—101; Kor. III 176—177.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 8 IV 1833), WJ XV 65—67.

8. *Drezno, dn. 17.4.*[18]33.

Papier identyczny jak w liście nr 5. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | Rue de l'Observatoir[e] Nro 36.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Dresden 17 Apr. 38* (prostokątny, tusz czarny); 2) *Allemagne par Forrach* (prostokątny, tusz czarny); 3) [Paris] *26* [Avril 1833] (okrągły mały, tusz zielony); 4) *Saxatt.* Rozłamana czerwona pieczęć lakowa.

D r u k.: Kor.¹ II 101—103 (z dużymi opuszczeniami); Kor. III 179—181; Żywot² II 291—292 (z błędną datą: 4 IV 1833; tu fragm. opuszczony, lecz brak jednego zdania); Kleiner II cz. I 233 w przypisie 2.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 6 V 1833), WJ XV 71—74.

9. *Strasburg, dn. 5 czerwca* [1833].

List na papierze identycznym jak listy nr 5 i 8. K. 1 (z k. 2 pozostał jedynie lewy margines, reszta oddarta), zapisana r., na s. v, dwie linijki tekstu.

D r u k.: Kor.¹ II 106—107; Kor. III 184—185.

Uwaga: List ten jest następnym w kolejności po listach nr 10 i 11 i powinien być pozycją ostatnią.

10. *Drezno 14.5.[18]33.*

List na papierze b. cienkim (bibułka), kremowym, o wym. 20,6 × 13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Pour Monsieur Adam | Mickiewicz | à Paris | Car[r]efour de l'Observatoir[e] Nro 36.* Obie karty uszkodzone przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Dresden 14 Mai 33* (podłużny, tusz czarny); 2) *[Paris] 21 Mai 1833* (okrągły, mały, tusz zielony). Ślad pieczęci lakowej.

Druk.: Kor.¹ II 103—105; Kor. III 181—183 (na s. 183 wiersz 6 od góry należy inicjał P.D. zamienić na P.L. — zdanie brzmi: „Jeśliś ty wiele cierpiał z przyczyny p. Ł[ubińskiej], ja niemniej z innej przyczyny [...]”).

W Katalogu Lewakà list nosi błędną datę: 14 IX 1833.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 23 V 1833), WJ XV 74—76.

11. [Frankfurt, 27 maj a 1833].

List na papierze kremowym (brązowym), o wym. 21,4 × 12,7 cm. K. 1 zapisana obustronnie, góra karty oddarta w miejscu, gdzie była prawdopodobnie data.

Druk.: Kor.¹ II 105—106; Kor. III 183—184.

530. **Gauch Federico**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Gauch (Fryderyk). List do Adama Mickiewicza z 1-go maja 1848 r.*

Bologna, 1 maggio 1848.

List na papierze białym, o wym. 25 × 19,9 cm. W lewym górnym rogu obu kart r. odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Al. Chiarissimo | Signor Adamo Mickevicz [!]| Milano.* — Stemple pocztowe: 1) *Bologna 1 Mag. 48* (okrągły, tusz czarny); 2) *Milano 2 Mag.* (podłużny, tusz czarny). Zalepka z odcisniętym monogramem D.F.

Druk.: *Mémorial I 480* (w jęz. oryginału, tj. włoskim).

531. **Gavazzi A.**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Gavazzi (A. Prezes towarzystwa handlowego). List do Adama Mickiewicza z 2-go maja 1848 r.*

Milano, il 2 Maggio 1848.

Papier kremowy, poźółkły, gładki, o wym. 24,4 × 19,3 cm. W lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” pod koroną. Karty 2; zapisana k. 1 r. List podpisany przez prezydenta A. Gavazzi i Sekretarza Lotteri.

Druk.: *Żywot¹ IV ss. XI—XII dodatek XIII.*

Gaykowski Stefan zob. Rejestr 710.

532. **Génin F.**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Génin (F). List 15 czerwca 1848 do Adama Mickiewicza.* Ręką S. Pigonia: *Druk. w Koresp. (1885) IV, 333.*

Paris, le 15 juin 1848.

List na papierze białym, gładkim, o wym. 26,6×20,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Nad tekstem (k. 1 r.) nadruk: *République Française | Ministère de l'Instruction Publique | et des Cultes | 4e Division | Sciences et Lettres | 1er Bureau | Compagnies Savantes | F^o | de l'enregistrement général | objet | Paris, le...* Pod tekstem listu adres: *M. Adam Mickiewicz, chargé de la Chaire de la Langue et de la Littérature Slave, aux Batignolles, rue du Boulevard 12.*

Druk.: Kor. (1870) I 239; Kor. IV 333.

533. Geritz Edward

Napis na teczce zbiorowej: *Geritz Edward.*

Napis na I teczce: *Geritz Edward, dwa listy (z 30 czerwca i 9 lipca) 1848 r. do Adama Mickiewicza.* Inną ręką: *3 listy (1—3) i wiersz.*

1. *30 juin 1848. Saló nad brzegiem jeziora Garda.*

List na papierze kremowym, chropowatym, o wym. 18,1×12,1 cm. Karty 2; zapisana k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | 12, rue du Boulevard au Batignolles | France.* Dolna część obu kart oddarta. — Stemple pocztowe: 1) *Salo 1 Lug*; 2) *Autriche [...]* de Bale [...] *6 Juin 4[8]*; 3) *Les [Batig]nolles 6 Juil. 48.*

Druk.: Lutzowa 52—53.

List Mickiewicza do E. Geritza (Paryż, 12 VII 1848), WJ XVI 282—283.

2. *Niedziela, 9 lipca [1848], San Antonio.*

List na papierze kremowym, grubym, chropowatym, o wym. 20,5×14,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12 rue de Boulevard.* — Stemple pocztowe: 1) *Brescia 10 [VII] 1848*; 2) [...] *Autrich[e...]* Bale [...]; 3) *Les Batignolles 15 Juil. 48*; 4) Stempel okrągły, napisy nieczytelne.

Druk.: Lutzowa 62—63; Mémoial II 248 (początek listu oraz obszerny jego fragm. w tłum. francuskim).

3. *27 juillet [1848] Genève.*

List na papierze cienkim, gładkim, białym, poźółkłym, o wym. 22,1×17,3 cm. Na k. 2 v. w prawym dolnym rogu odciśnięty znak „Bath” w winiecie (odwrócony). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r., na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12 rue de Boulevard.* — Stemple pocztowe: 1) *Genève 27 juil 48*; 2) *Moulins 29 juil 48*; 3) *Les Bati[gnolles...]* 48. Skrawek papieru (zalepka) z odciśniętym inicjałem *A.G.*

Druk.: Lutzowa 88—89; Kieniewicz 87 (fragm.); Mémoial II 271—272 (fragm. w tłum. francuskim).

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Geritz (Edward) List z 1853 r. do Adama Mickiewicza.*

4. [Paryż, przed 27 IX] 1853.

List na papierze białym, poźółkłym, o wym. 20,6×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r., tutaj też data roczna: *1853.* Na k. v. napis: *A Monsieur | Adam Mickiewicz.* Innym charakterem pisma: *Loyola | Godefroy | Godefroy | Ger.* Prawy dolny róg obu kart oderwany. Jest to list wierszowany, złożony także z cytatów Mickiewicza.

Całość tekstu łącznie z przypiskiem u dołu k. 1 r.: ... *Mysłq do gwiazd lata, | Wdał się w rozmowę z wielkim jeniuszem świata | Wzbogaconemu nauk czarodziejским zbiorem | Tajemna księga*

nocy stanęła otworem | Jego kłęską wyrwane z głębokości ziemi | Duchy go otoczyły — i został się z niemi. | Ja bym mój naród jak pieśń żywą stworzył | I większe niż Ty zrobiłbym dziwo | Zanuciłbym pieśń szczęśliwą! | Ja czuję nieśmiertelność, nieśmiertelność tworzę | Cóż ty większego mogłeś zrobić Boże ? | Jeżeli miłość jest na co w świecie Twym potrzebną | I nie jest tylko Twoją pomyłką liczeb(ną)* | Z jasnego słońca | Kometo błędu | Gdzie koniec twego pędu ? | Któż weń wraził tyle mieczy ? | — Narodu nieprzyjaciele. | Jedną ranę miał na czole, | Jedną tylko i niewielką, | Zda się być czarną kropelką | — Ta największe sprawia bole | Jam ją widział, jam ją zbadal, | Tę ranę sam sobie zadał | Śmierć z niej uleczyć nie może | Ach, ulecz go wielki Boże | Ty pójdziesz w daleką, nieznaną drogę | Będziesz w wielkich, bogatych i rozumnych tłumie, | Szukaj męża, co więcej, niżli oni umie. | Poznasz, bo Cię powita pierwszy w Imie Boże | Słuchaj co powie ...

*) Tu wyraziłem przez pół słowa imię (na) (...) za nieprzyjaciół Mistrza i Sprawy znają (...) uważałem, a którzy często go odwiedza (...)

D r u k.: Żywot¹ IV 366 (fragm.).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 27 IX 1853), WJ XVI 535.

534. Geritzowa Anna z Reytanów

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Geritzowa (Anna z Reytanów). List z lutego 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

[Paryż, 26 lutego 1848].

List na papierze kremowo-szarym, o wym. 18,7×14,1 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. napis: *Panu Adamowi Mickiewiczowi | par Edward Gieritz* [dalej następuje kilka nieczytelnych wyrazów francuskich]. K. przedarta. Do s. v. przyszyte różową nitką dwie kokardki z wstążek biało-czerwono-niebieskich. Oryginał listu podpisany inicjałem *A.G.R.*

D r u k.: Kor. IV 321; Żywot¹ IV 25 (fragm. z miejscem i datą: Paryż, 26 II 1848).

535. Gherardi-Drogomani Francesco

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Gherardi-Drogomani (Franciszek). List do Adama Mickiewicza z 16-go kwietnia 1848.*

Firenze, di 16 Aprile 1848.

List na papierze niebiesko-zielonkawym, cienkim, o wym. 22,7×17,6 cm. W lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w winiecie. K. 1 zapisana r.

Inc.: *La Societa che frequenta il casse del Ferruccio prega i generosi Pollacchi, che Si trovano di passaggio in Firenze [...]*

D r u k.: Żywot¹ IV 110 (fragm. w tłum. polskim); Legion 68 (z niewielką zmianą w tłumaczeniu).

536. Giedroyć-Białopiotrowiczowa Kunegunda ks.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Giedroyć (księżna Kunegunda). Listy z 9-go listopada do hr. Ks. Branickiego i A. Mickiewicza. Listy te spowodowały zupełne zerwanie stosunków Mickiewicza z Michałem Chodźką. Kiedy wybuchła rewolucja 1848 r., Michał Chodźko żył w okropnej nędzy — ciągle wspierany przez Mickiewicza. Za powrotem z Włoch odbierał dalej zapomogi. Przy-*

szała mu myśl otrzymania większej sumy od Branickiego na zasadzie strat, które poniósł z powodu legii; tłumaczył Mickiewiczowi, że jeżeli uciekł się do tego kłamstwa, to przyciśniony przez biedę. Mickiewicz mu drzwi pokazał i już go znać nie chciał.

1. 9 list[opada] 1851, Paryż.

List na papierze kremowym, znak wodny „[De C]anson Frères”, wym. 20,9×13,7 cm. K. 1 zapisana r. Pośrodku, u góry, odciśnięty rysunek małej korony książęcej.

Całość listu: *Adamie! | Wiedząc, że p. Branicki c z ę s t o nie czyta listów, które odbiera, powierzam Ci mój do niego. | Waży się los rodziny w nędzy i Człowieka życie... Idzie dla mnie o dokonanie najświętszej powinności sumienia przed Panem Bogiem! A może jest tu co i twojej!... Chciej wziąć to w głęboką uwagę, Adamie. | Do milego widzenia | K. G.,* podpisano ołówkiem: *iedroć.*

1a. List Kunegundy Giedroyć-Białopiotrowiczowej do Ksawerego Branickiego. *Dnia 9 listop[ada] 1851, Paryż, ulica de l'Union 27.*

List na papierze jak list nr 1, znak wodny czytelny w całości. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 nie zapisana; na k. 1 r. w lewym górnym rogu napis inną ręką: *Do Ksawerego Branickiego.*

Inc.: *Panie Hrabio! | W owej jedynej, jedynej wizycie, którą mię zaszczyciłeś, chciałeś z własnego natchnienia, właściwie tak szlachetnego raczyłeś mię wezwąć, bym w razie potrzeby bratniej odwołała się do Twego wspaniałego serca [...]*

537. Giedroyć Romuald ks.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Giedroyć (ks. Romuald). List z 25-go lipca 1845 r. do Adama Mickiewicza.*

[Paryż] *Lipca 25 dnia 1845.*

List na papierze białym, gładkim, o wym. 21,7×17,3 cm. K. 1 zapisana r. w górnej części.

Całość listu: *Czuję głęboko mój grzech. Błagam miłosierdzia Bożego i Twojego prześlęganania. Wszystko składam u stóp twoich, Adamie, Urzędniku nasz. Przed Bogiem przyrzekam, że nic nie pocznę w sprawie świętej bez Błogosławieństwa Twojego | Romuald Giedroyć.*

538. Goethe Johann Wolfgang

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Goethe Johann Wolfgang. List do Adama Mickiewicza, 30 VII 1829.*

Weimar, den 30 August 1829.

List na papierze dość grubym, chropowatym, kremowo-szarym, żółkłym szczególnie na k. 1 r. i 2 v., wym. 21,6×12,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. — pozostałe strony nie zapisane.

D r u k.: Kor. III 116; G. Karpeles: Goethe in Polen. Berlin 1890, s. 82.

539. Goethe Ottilia von

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Goethe (Ottilia von). List do Adama Mickiewicza z 3 go marca¹ 1830.*

Weimar den 3-ter März 1830.

List na papierze kremowym, chropowatym, poźółkłym (brązowawym) o wym. 26,5×22 cm. Karty 2 zapisane obustronnie, do których dołączona k. identycznego papieru o wymiarach 19,5×22 cm zapisana również obustronnie.

Druk.: Kor. III 120—122; G. Karpeles: Goethe in Polen. Berlin 1890, s. 93.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Rzym, 16 XII 1829), Listy, dedykacje, notaty 13—20.

Gorecki Antoni zob. Rejestr 696 poz. 24.

540. **Goszczyński Seweryn**

Napis na teczce zbiorowej: *Goszczyński Seweryn*. Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Goszczyński (Seweryn). List z 18 stycznia 1848 r. do Adama Mickiewicza. (Kopia z brulionu Seweryna Goszczyńskiego znajdującego się w Archiwach Rapperswylskich)*, dzisiaj zniszczona¹.

1. *Dnia 18 stycznia 1848 w Strazburgu* [!].

Kopia na 3 kartach papieru kremowego, gładkiego, o wym. 22,5×18,2 cm, zapisanych r. Podpisani: *Seweryn Goszczyński — Michał Szwajcer*.

Druk.: S. Goszczyński: Listy (1823—1875). Zebrał i do druku przygotował Stanisław Pigoń, Kraków 1937, ss. 240—243; *Żywot*¹ III 488—490 (fragm.).

Uwaga: Analogiczna kopia listu, lecz z pełną listą podpisów, znajduje się w Muzeum Mickiewicza w Paryżu, Kat. 116; w oparciu o tę kopię list opublikował S. Pigoń.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Goszczyński (Seweryn). List z 23 stycznia 1848 do Adama Mickiewicza. (Kopia z oryginału znajdującego się w Archiwach Rapperswylskich)*, dzisiaj zniszczona.

2. [Paryż] 23 stycz[nia] 1848, 52 rue des Dames.

Kopia ręką nieznaną na papierze szarym, prążkowanym, o wym. 21×12,5 cm. Arkusz nierówno ucięty. K. 1 zapisana r.; nad tekstem listu napis tą samą ręką: *Z pap. Seweryna Goszczyńskiego*. Jest to kopia listu nie Goszczyńskiego, lecz Ludwika Kobeckiego (pseud. Ludmillew Korylski) i winna znajdować się pod literą K. Jedynie krótki dopisek do tego listu wyszedł spod ręki Goszczyńskiego.

Całość listu: *Bracie Adamie | Dnia wczorajszego byłem pod wpływem doktryny i w tak wielkim upadku, iż chrześcijańskie uczucia i prawdy, w chrześcijańskim tonie przez Braci Seweryna i Michała Tobie podawane¹ nie wzbudziły we mnie należytego drgnięcia, nie rozplomieniły ognia ich zamilowania. Wyrzucam tę moją słabość i mój żal przed Tobą, Bracie Urzędniku, ażebyś Twoje stanowisko lepiej obejrzał i nabył przekonania, iż bez spółki z PANEM i tonu przez NIEGO jedynie zaleconego nie podobna jest wielką Mszę Narodów wywoływać i należycie Sprawie Bożej służyć. | Twój brat i sluga | Ludmillew*, innym pismem w nawiasie kwadratowym: *Korylski*.

1) w piśmie przesłanym ze Strasburga Mickiewiczowi z powodu jego wyjazdu do Rzymu. Tym samym pismem, co kopia, poniżej tekstu czerwonym atramentem: *Dopisek ręką Seweryna Goszczyńskiego*.

Uwaga: Notatka S. Goszczyńskiego dotycząca zebrania u Mickiewicza dn. 1 VIII 1845 zob. Rejestr 678 poz. 78.

¹ Wg Katalogu rękopisów Biblioteki Narodowej (t. 1: Zbiory Biblioteki Rapperswylskiej, oprac. A. Lewak, Warszawa 1929) listy te znajdowały się w zespole nr 1107.

541. Grabowski Józef hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Grabowski (hr. Józef). 6 listów do Adama Mickiewicza.*

1. [Brak miejsca] 11.7 [18]37.

List na papierze kremowym, chropowatym, o wym. 22,9×13,9 cm. K. 1 zapisana r., na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam de Mickiewicz | à Paris.* K. uszkodzona.

Całość listu: *Szanowny przyjacielu | Korzystając z okazji tej parę słów do Ciebie piszę przypominając się twojej pamięci i sercu. Bądź spokojny o poćciwego Franciszka, dochowamy go do czasów lepszych. Donosi on w załączonym liście o swym powodzeniu i rodzinie, ile tylko wie, gdyż mamy ciągle komunikacje z Litwą lecz godziwym i prostym sposobem. Donieś nam co o sobie również pocztą, lub gdy się zdarzy okazja pewna, o co nie bardzo trudno. My tu dosyć zdrowi, dziatwa nam rośnie, twój druch [!] się dobrze uczy. Ściskam Cię serdecznie i twoj się polecam pamięci i przyjaźni. Sluga i przyjaciel | J. Grabowski | . Hr. Alexandrowi Potockiemu me ukłony serdeczne. Podobno bawi w Paryżu? Żona moja także się pamięci twojej przypomina; o naszym Szanownym Homerze polskim tu wszyscy pamiętają. Lecz niech się odezwie nowem pieniem, bo nam tęskno, tęskno.*

2. Berlin, 3-go maja 1840.

List na papierze białym, cienkim, miejscami żółkłym, wymiary 21,6×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r., gdzie znajduje się dopisek Klementyny Grabowskiej.

Inc.: *Szanowny przyjacielu! | List twój z d. 13 marca nas niezmiernie ucieszył, chociaż my go późno odebrali, gdyż z Łukowa do Berlina wrócił [...]*

Inc.: dopisku K. Grabowskiej: *Ja także najmocniej Panu dziękuję za przychylną pamięć o nas [...]*

Odpowiedź na list Mickiewicza (Lozanna, 13 III 1840), WJ XV 325—326.

3. Łukowo, dn. 12/9 1848.

List na papierze kremowym, gładkim, dość cienkim, o wym. 21,4×13,7 cm. Karty 2 zapisane obustronnie, a także zapisane marginesy k. 1 v. i 2 r.

Inc.: *Mój Szanowny przyjacielu | Podług twego życzenia byłbym Ci odesłał Marię przez panią Payer. Lecz ona będąc pod opieką pani Wodpól [...]*

Odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, koniec sierpnia 1848), WJ XVI 312—313.

4. Łukowo pod Obornikami, dn. 29 sierpnia [18]55.

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 21,5×14 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.

Inc.: *Mój Szanowny przyjacielu | Odzywam się do Ciebie w interesie tobie pewno z dawnych przypomnień miłym [...]*

Druk: WJ XVI 603—604 w przypisie 2 (fragm.).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 2 IX 1855), WJ XVI 604—605.

W Katalogu Lewaka omyłkowo 1854.

5. [Brak miejsca] 25.4.[183] ?].

List na papierze kremowym, żółkłym, znak wodny „[J. Wha]tman”, wymiary 13×11,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. napis: *Wielmożnemu Adamowi.*

Całość listu: *Szanowny przyjacielu! | Oddawcę ci polecam szczególnie. Ucieszy cię nieraz opowiadaniem o nas. Jedzie za losem zwyczajnym wygnańców, lecz w widokach nauk i wykształ-*

cenia rolniczego zawodu. Szczęśliwy ten, co umie się czym zająć. Dajże częściej o sobie znać i pisz. Listy dochodzą pewno, aby nic nie mieszać politycznego. Grożą nam przybyciem znowu jakichś Emissariuszów? To słowo samo jest już kłeską dla kraju, tyle oni narobili złego. W Polsce to by ich pewno Moskałom wydali, bo więcej ofiar padło z tej wyprawy, jak z rewolucji. A szczególnie osób znakomych z patriotów gorliwych. Zmiłuj się, ile masz wpływu, odradzaj niepodobne nierozsądne i szkodliwe nam, i wam wyprawy. Będzie pisał oddawca do mnie, doręcz bilecik do Franciszka. Bardzo miło nam będzie od ciebie mieć wiadomości. Żona moja zdrowa, ukłony zasyla. Działwa rośnie baczej ojczyźnie na pociechę. Cóż to za ludzie ci moi J.S. Imiennicy? Ma tu przybyć żona, z panią Borzęcką [?]. Nie bardzo im rad jestem po tym, co pisałeś do Franciszka¹. Oświeć nas trochę przez oddawcę. | Ściskam serdecznie jako przyjaciel | i rodak Życzliwy | J. Grabowski.

542. Grąbczewski Franciszek

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Grąbczewski Franciszek*.

Napis na I teczce: *Grąbczewski Franciszek do Adama Mickiewicza*.

1. Vercelli, d. 6 grudnia 1848 roku.

List na papierze kremowym, zżółkłym, gładkim, o wym. 25,2×19,5 cm. W górnym lewym rogu odcisnięty znak „Bath” w winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A | Monsieur Monsieur | Mickiewicz [!] | au[x] Batignolles de la Santé N° 42 | à Paris*. Na tejsze stronie napis inną ręką (palingram): *Kobyła ma mały bok*. — Stemple pocztowe: 1) *Vercelli 6 Dic*; 2) *Sard. Pont-de-B. 11 Dec. 48*; 3) *Les Batignolles 11 Dec. 48*.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie! | Mam sobie za obowiązek donieść ci, Panie Adamie, że Legion nasz, którego byłeś założycielem, już nie egzystuje [...] Opisuje rozgrywki osobiste z Siodołkiewiczem, prosi o wyswobodzenie nas z Piemontu.* (Liczne błędy ortograficzne).

Katalog Lewaka podaje miejsce z błędem: Veruli.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Grąbczewski (Franciszek i Józef) List do Adama Mickiewicza z 15-go stycznia 1849 r.*

2. Vercelli, d. 15 stycznia 1849.

List na papierze cienkim, biało-zielonkawym, o wym. 22,5×13,8 cm. Arkusz z nadrukiem na k. 1 r.: *Italia Libera. W. Pio IX. Legione Polacca* oraz z rysunkiem orła w kole. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur Monsieur | Mickiewicz | au[x] Batignolles de la Santé N 42 | à Paris*. — Stemple pocztowe: 1) nieczytelny; 2) *Paris 28 Janv. 49*; 3) *Les Batignolles 29 janv. 49*.

Inc.: *Szanowny Panie Mickiewicz [!] | Nie mogąc się doczekać żadnego responsu na mój list do Pana pisany, zmuszony jezdem [!] choć z przykrością wyznać, że widzę, że od wszystkich jezdem zapomniany i wzgardzony [...]*

Grochowski Wincenty zob. Kat. 710.

543. Grotkowski Jan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Grotkowski (Jan). List z 1855 r. do Adama Mickiewicza*.

¹ Z Paryża (16 VII 1837), WJ XV 195—197. Na tej podstawie ustalam przypuszczalną datę listu.

[Warna ? po 17 X 1855].

List na papierze kremowym, żółkłym, dość cienkim, o wym. 20,1×14,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam | Mickiewicz | à Constantinople*. Pieczęć lakowa z odcisniętą tarczą pod koroną.

Całość listu: *Mój drogi Adamie! | Nie uwierzysz, jak mnie było smutno i przykro, że ciebie nie widziałem w czasie twego przejazdu przez Warnę; tyle lat upłynęło, kiedy Cię widział po raz ostatni, tyle od tego czasu zdarzeń przeszło, tyleśmy i Ty i ja doznali nieszczęść, że widzieć się z tobą, uściskać cię serdecznie, byłoby dla mnie prawdziwą pociechą, prawdziwym szczęściem, dla mnie, com pozostał wiecznym wspomnieniem przeszłości i który zawsze w tobie widzę chlubę naszego pokolenia. — A potem tyle mam dla ciebie wdzięczności w smutnych chwilach moich, kiedy cierpię z niedoleżności lub niesprawiedliwości ludzkich, przypominam sobie i przebiegam myślą te nieśmiertelne utwory, które mię zachwycaly w dniach mojej młodości i które mnie dzisiaj są prawdziwą ulgą i pociechą; promienie wewnętrzne duszy mojej odbiły się w twoich dziełach i znalazły w nich dla siebie nieskończoną, niewypowiedzianą sympatię. Jak by mnie było smutno, żebym się z tobą nie widział, tyle rzeczy miałbym ci do powiedzenia. Bywaj mi zdrów mój nieśmiertelny wieszczu, coś w sobie zebrał i odlat dla najodleglejszej potomności wszystkie odcienie odczucia narodowego, bywaj mi zdrów; jeśli byś mógł, to przyjeżdż do Warny, bo ja, jak wiesz, żołnierz, nie mogę sobą dysponować. Bywaj mi zdrów, mój drogi, Semper tuus | J. Grotkowski | O stół tutaj się nie troszcz, ani o mieszkanie, będzie jedno i drugie dla ciebie. X Władysławowi pokłon uprzejmie ode mnie.*

544. Grzymała Franciszek

Napis na teczce: *Grzymała (Franciszek). 5 listów do Adama Mickiewicza.*

1. *Wież Auteuil, w sobotę, d. 12 marca 1853 r.*

List na papierze białym, cienkim, żółkłym, o wym. 13,2×10,3 cm. Na k. 2 r. w prawym dolnym rogu odcisnięty znak „Bath” w winiecie. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie! | Jeszcze w końcu przeszłego miesiąca mocniej jak zwykle zacząłem [!] cierpieć na moją słabość żołądkową [...] Dalej następuje prośba o odwiedziny i o zasiłek pieniężny.*

2. *Fontainebleau, d. 14 października 1854 r. (w sobotę wieczór).*

List na papierze białym, cienkim, miejscami żółkłym, wym. 19,3×15 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, oraz k. 2 r.

Inc.: *Szanowny i Kochany Panie Adamie! Od dni 10-ciu jestem na pielgrzymce dla zdrowia, które mocno się zaczęło buntować w cholerycznym Paryżu [...] Następuje prośba o zasiłek pieniężny.*

3. *Versailles, w sobotę, d. 28 lipca (w sobotę) 1855 roku.*

List na papierze białym, cienkim, miejscami żółkłym, o wym. 20,5×13,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie! | Od miesiąca mieszkam w Wersalu i tu odbywam kurację — na moje dwa defekta, nóg i hemoroid [...] Pragnie wydać swoje pisma i prosi, aby Mickiewicz zwrócił się do Branickiego z prośbą o fundusze na ten cel.*

4. *Versailles, w niedzielę, d. 29 lipca 1855 r.*

List na papierze białym, cienkim, o wym. 13,5×10,2 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

Inc.: *Wczoraj z rana napisałem list do Szan[ownego] Pana Adama, ale nie miałem przez kogo posłać na pocztę, więc doczekał się aż do dnia dzisiejszego [...] Następuje prośba o zasiłek pieniężny.*

5. [Paryż, brak daty] *W Wielką Sobotę.*

List na papierze biało-zielonkawym, cienkim, o wym. 15,4×10,1 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Na s. v. napis: *Pan | Adam Mickiewicz przyjął raczy.* K. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu listu.

Inc.: *Przychodzę wprost ze wsi, gdzie nocowałem i wczoraj przepędziłem pół dnia rozpamiętując pamiętną rocznicę Wielkiej Śmierci Chrystusa [...]* Następuje zaproszenie na święcone na rue de Moscou Nr 10.

545. Gutt Ferdynand

Napis na teczce ręką A. Lewaka: *Gutt Ferdynand.*

1. *Paryż, 24 grudnia 1842.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, cienkim, o wym. 19×12,8 cm. K. 1 zapisana r.

Całość listu: *Kiedy w nieprzebrnym Miłosierdziu Pana zasilony zostałeś wyrobem Ducha i z niego już składasz owoce, pozwól Drogi Bracie Adamie! abym w Dzień Twojego Imienia złożył Ci życzenia: Aby Pan Wszechmocny na tej najwyższej drodze podniósł Błogosławieństwo swoje do potęgi ducha, wielkiemu Twemu zawodowi właściwej | Brat Ferdynand.*

2. *Bruksela, 27 maja 1843.*

List na papierze białym, lekko żółkłym, gładkim, o wym. 16,4×13,2 cm. K. 1 zapisana obustronnie; k. 2 oddarta, pozostał jedynie wąski margines.

Inc.: *Mój drogi Adamie! | Przyjechałem szczęśliwie! Raz tylko i to kilka minut widziałem A[ndrze]ja i jeszcze nieprędka zdaje się zobaczyć [...]*

List Mickiewicza (Paryż, 29 V 1843), WJ XV 564—566, jest zapewne odpowiedzią.

3. [Bruksela] *31 maja 1843.*

List na papierze białym, gładkim, lekko żółkłym, dość cienkim, o wym. 20,8×13,6 cm. K. 1 zapisana obustronnie, pomięta.

Inc.: *Z własnych słów A[ndrze]ja uczujesz, co jest teraz na drodze. Potężną ideę posyła Ci w liście [...]*

D r u k.: Z Ciechanowska: Malarz Sprawy Walenty Wańkowicz. „Pam. Lit.” R. XXXVIII, 1948, s. 466 przypis 3 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 29 V 1843), WJ XV 564—566; Mickiewicz odpowiedział listem (3 VI 1843), WJ XV 568—571.

4. [Bruksela] *5 czerwca 1843.*

List na papierze białym, lekko żółkłym, dość cienkim, o wym. 20,6×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Adamowi | Ferdynand. | Nie mogąc Mistrzowi przerywać zajęcia, ustnie tylko komunikowałem pokrótce treść listu Twego. Odpowiedział mi, że wyjazd mój [...]*

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 15 VI 1843), WJ XV 571—573, list następny (Paryż, 18 VI 1843), WJ XV 573—575.

5. *19 czerwca 1843, Bruksela.*

List na papierze biało-zielonkawym, dość cienkim, o wym. 25,1×19,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na s. v. napis: *Bratu Adamowi | w Paryżu.* Obie karty przedarte.

Inc.: *Do Adama od Ferdynanda* | 1. *Pan już silnie i wyraźnie sprawę swą na ziemi okazuje. Winszuję Stefanowi, a B[og]u dzięki za niego składamy. Szczegółowego doniesienia od Stefana spozdiewam się [...]*

6. 22 czerwca 1843, Bruksela.

List na papierze biało-zielonkawym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 19,2×12,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris | 1, r. d'Amsterdam*. — Stemple pocztowe: 1) *Bruxelles 22 juin 1843*; 2) *Belg. Val[enciennes] 23 juin 43*.

Inc.: *Bracie Adamie!* | *Matema 7ta i dalsze okoliczności za widzeniem się rozważyć z A[ndrzej]em. Bratu Szwayca[rowi] radzono p r y w a t n i e, aby wziął kilka kul i jako pamiątkę przyjaciółom zawiózł [...]*

Odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 18 VI 1843), WJ XV 573—575.

7. Marengo, 23 września [1843].

List na papierze białym, lekko żółkłym, cienkim, gładkim, o wym. 20,6×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.

Inc.: *Pozdrowienie i uściśnienie Tobie, kochany Adamie! Już ku końcowi prawie podróży lądem [...]* Inc. dopisku na k. 1 v.: *Dziś 26. Ze statku Wirilis w porcie Liworno piszę do Ciebie [...]*

8. Rzym, 14 października 1843.

List na papierze kremowym, gładkim, cienkim, o wym. 21,2×13,2 cm. W górnym lewym rogu k. 1 r. odciśnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | 1 rue d'Amsterdam | Paris (Parigi)*. — Stemple pocztowe: 1) [...]*nne di [...]* Ott. 43 (tuszczyk czarny); 2) [...] *24 oct 43* (tuszczyk czerwony).

Inc.: *Kochany Adamie. Pierwszego października 7 ma ranna uderzyła nam przy Kościele Ś. Piotra, kiedy żandarm czy też karabinier na d o u a n n e, d o g a n n a nas prowadził [...]*

9. 9 listop[ada] 1843, Marengo.

List na papierze cienkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 19,5×12,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.

Inc.: *Bratu Adamowi Ferdynand. Pozwolił mnie Bóg być świadkiem spełnienia wielkiej tajemnicy w duchu świętej sprawy. Do głębi przenikniony tą laską w tej chwili strudzenia i zajęć koniecznych podróżnych [...]* Opisuje udaremnione starania o audiencję u Papieża oraz misję Rama wręczenia papieżowi pisma Towiańskiego.

10. Zurych — Hotel du Soleil, d. 12 czerwca 1847.

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, o wym. 22×13,8 cm. W prawym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty (bokiem) znak „Bath” w winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris aux Batignolles, r. des Boulevards N° 12*. — Stemple pocztowe: 1) *Zürich 12 Juin 1847 Nachmittag* (tuszczyk czerwony); 2) *Zürich 15 Juin 47 [...]* de Bâle (tuszczyk czerwony); 3) *Paris 15 Juin 47* (tuszczyk czerwony); 4) [...] *15 Juin 47* (tuszczyk czerwony). Ślad pieczęci lakowej z odciśniętym inicjałem H.B.

Inc.: *Bracie Adamie!* | *Dnia 17 maja list otrzymałem pod moim adresem do Mistrza — dziś 12 czerwca odbieram drugi do siebie o przyjeździe Giedroyciów [...]*

Odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 8 VI 1847), WJ XVI 135—137.

¶

Napis na teczce: *Gutt Fr. do A. M.*

11. [Brak miejsca] *Czwartek 9 lutego* [1843]¹.

List na papierze kremowym, poźółkłym, cienkim, o wym. 20,7×13,2 cm. W lewym górnym rogu odcisnięta winieta z koroną, pod nią w ramce napis „Boule”. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Mickiewicz | Paris | 1, r. d'Amsterdam.*

Inc.: *Mój Adamie! W tej chwili odbieram list z Brukselli i ważny — aby czasu nie stracić na uprzedzenie braci potrzebnego [...]*

D r u k.: Żywot¹ III 196 (fragm.)

11a. Fragm. listu lub odezwy, brak miejsca [1841].

Papier biały lekko poźółkły, wym. 21×13,8 cm. K. 1 zapisana r.

Inc.: *Rodaków naszych, którzy uwierzyli w Sprawę Miłosierdzia Pańskiego zwiastowaną p[rzez] Męża Bożego w kościele arcykatedralnym paryskim dnia 27 września 1841 r. obwinili o herezję i kacerstwo dwaj kapłani polscy [...]*

Pozycja nie notowana w katalogu Lewaka.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Gutt (Ferdynand). Notatka bez daty (zdaje się, że to przedstawienie Mickiewiczowi, w jaki sposób miał tłumaczyć sprawę Lamartinowi).*

12. [Brak miejsca, 1848 ?].

Papier kremowy, poźółkły, dość gruby, o wym. 33×21,4 cm. K. 1 zapisana r., na s. v. dwie linijki tekstu.

Inc.: *Nie przychodzę do Pana jak M[ickiewicz] do Lam[artine'a], nie jako Polak do Francuza, ale jako sługa Boży do tego, który p[rzez] tegoż B[og]a powołany [...]*

12a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Papier kremowy, k. 1 zapisana r., wymiary 26,9×20,9 cm. Kopia niedokładna (złe odczytanie tekstu) zatytułowana: *Rada Polaka dana Francuzowi.*

546. Guttowa Anna z Maxów

Napis na I teczce ręką A. Lewaka: *Guttowa Anna.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Guttowa (Anna) do Adama Mickiewicza 1844 r. 9 listopada.*

1. *Solura 1844, dnia 9 listopada.*

List na papierze kremowym, dość grubym, gładkim, o wym. 24,8×18,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Drogi nam Bracie Adamie! Z polecenia Andrzeja posyłam Tobie wszystko Pisma Jego świeżo tu wyszłe — i z krótkim opisem wszystkiego, co zaszło od czasu naszego niewidzenia się [...]*

2. *Zurich, 1845, dnia 20 grudnia.*

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, gładkim, o wym. 21,9×13,6 cm. (arkusz nierówno złożony). Karty 2; zapisana k. 1 r. Obie karty w połowie przedarte, k. 1 podklejona przezroczystym papierem.

¹ Czwartek 9 lutego wypadł w r. 1843.

Inc.: *List Twój dziś Bracie odebrany, w tej chwili otrzymuję odpowiedź Mistrza [...]*

Jest to potwierdzenie odbioru listu Mickiewicza do Towiańskiego (Paryż, 19 XII 1845), WJ XVI 81—83, i zapowiedź odpowiedzi Towiańskiego z 30 XII 1845.

547. Hanka Waclaw

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Hanka (Waclaw). List z 5-go maja 1832 do Adama Mickiewicza.*

W Pradze, 5 maja 1832.

List na papierze białym (odcień szaro-brązowawy), żółkłym, cienkim, chropowatym, o wym. 18×11 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: „*Pánu Panu | Adamowi Mickiewiczowi | sławnému Básniku polskému | (pl. tie[?]) w Dráždanech*”.

Druk.: Kor.¹ II 83—84; Kor. III 147—148.

548. Hauke Maurycy

Napis na teczce: *Hauke Maurycy do Adama Mickiewicza, listopad i grudzień 1848.*

1. *Florencja, d. 8° listopada 1848, via S. Appolonia, Casa Frulini.*

List na papierze białym, cienkim, gładkim, o wym. 27×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Druk.: Lutzowa 198—199.

Odpowiedź na dwa listy Mickiewicza z tej samej daty (Paryż, 27 X 1848), WJ XVI 337 i 338

2. *Florencja, d. 28° listopada 1848, via di Servi N° 6384.*

List na papierze identycznym jak list nr 1. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Lutzowa 241—242.

3. *Florencja, d. 15° grudnia 1848, via di Servi, N° 6384.*

List na papierze białym, lekko żółkłym, b. cienkim (bibulka), o wym. 27,3×21,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath”

Druk.: Lutzowa 265—266.

4. *Florencja, 27 grudnia 1848, via di Servi 6384.*

List na papierze białym, pożółkłym, dość cienkim, o wym. 27,7×22,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath”.

Druk.: Lutzowa 278—279.

Uwaga: List Michała Chodźki do Mickiewicza (Marsylia, 24 VIII 1848) podpisany jest również przez Maurycego Hauke (Rejestr 505 poz. 8). Odezwę zbiorową legionistów polskich we Florencji (16 X 1848) jako pierwszy podpisał M. Hauke (Rejestr 711 poz. 2).

549. Heddenus L. Mandrot

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Heddenus (L. Mandrot). List do Adama Mickiewicza z 7 stycznia 1842 r.*

Zaista - czyżby mi bytoby bliższe niż do Europy
wtedy właśnie miejsce na którym powinnym
tych obliczeniach być postawić - gdzie powinnym
zginąć - ale muszę pierwaj na kontinencie stać
bo ta nawet wiadomościom psychologicznym nie
nieumiała tak dalece wyszła w formie Affirmo-
=wanczy, krytycznej i rozognionej przedstawiają-
razem będzie koźnymi w ożtorzeniach jak są
skazywać w rytmie. Owoż a ludu który nigdy jemu
jawnie i otwarcie jako całość polityczna w rękach
pejski niewiedzi - naturalnie iż każdy kochał politykę
koźnie będzie przystępnym ale musi pierwaj mieć niecierpić
być politycznym kofutem i tu uciec. Krentz - ja właśnie
katero i taką pewnością o potencie obliczenia
iż do ogólnego mirosia; tak jasno powiadam iż należy
wzajem na miejscu swieciem statyst - albowiem chęć
Bożu mierządam radnej mierzkiej karsicy i prom-
=cyi ^{przez wypracowanie najrozumniej} do odmanienia
sobie tego nawet co mi należy iż. Owoż Ktoż
tu kwalifikację tej natury posiada i rozumia?
Zaista iemnieim niedorali do takiego wyde-
wologowania spekulacji i handla.
Racz więc J. Panie dla tygorskiego samoisia
Twoiego pomysłić o tem o co należy do
rozróżnienia sobie miemial przed obliczeniem
Przedwziętego w ostalniej konieczności
uprzążam i rozrywam
M. A. M. Korow

= Arbym jui tal ~~kariera~~ ^{niedostatku} marnowat cety
 ezykencji, jak jz marnowaci narzadzono
 bylo do tej catemu swiecemu pokoleniu
 klone sui Troja sui narodowi sui rodzinnu
 sui sobie nie miato nigdy prawa i swina
 - sui nie wrynie - stojace in, pociablennu
 iale stworzenie klone niema gdzie oprowi
 gromy swiej
 Jaki prouto miatem straznia w porobny
 momentach sui własny mornocizy ale dorozba
 sui przydarzeni jakie miatem / niyktany
 byi tuncy - a tam diu raiste jak to
 miate wiadomo. Pam niezledwie nieman
 uhorzo : dawno sui przydarzeni - Kwasnem
 miye siekie Strawny Paine brzychiy
 predstawic to ki Klawerem Branickiemu albo
 ki Royzowi Rarynskiemu albo komulacjow 2
 tyl moynych klony tacno stowa pańskie
 posturkajz bytyle sui w pomoe przyje kto se
 czyt ile duba na to are lya 2 tej do Polski
 albo Turczy idat in - Chyij S. Paine sam z
 niem swoim obiqi co tu przedstawiam i rozmyślic
 to przed obliczeniem sprawiedliw. 2 (C. Norwid.
 R. 60 620 -

10. List Cypriana Norwida do Adama Mickiewicza, strona verso

Lausanne, 7 janvier [18] 42.

List na papierze kremowym, poźółkłym, b. cienkim (pergaminowym), o wym. 27,2 × 21,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur A. Mickiewicz, rue | d'Amsterdam | Paris | franco.* — Stemple pocztowe: 1) *Suisse 10 Janv. 42 Pont Arl.* (tuszczerwony); 2) *Janv. 42* (tuszczerwony); 3) *Paris 12 Janv. 42* (tuszniebieski).

Inc.: *Monsieur! | Vous qui avez été toujours[s] si indulgent pour moi, soyez le encore en lisant cette lettre [...]*

550. Hennequin Victor

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Hennequin (Victor)*. Inną ręką: *do Adama Mickiewicza 29 września 1853. Paris, 29 7-bre [septembre] 1853.*

List na papierze białym, lekko poźółkłym, o wym. 20,3 × 13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Mickiewicz (Adam) | à Paris.*

D r u k.: Kor.¹ II 243—244; Kor. IV 347—348.

551. Hołubowicz Stefan

Napis na teczce: *Hołubowicz do Adama Mickiewicza, 30 lipca 1854 r.*

Paryż, d. 31 lipca 1854, 3, rue de Vaugirard.

List na papierze białym, lekko żółkłym, dość grubym, o wym. 26,2 × 20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Inc.: *Laskawy Panie Dobrodzieju, | Rok już temu w tej właśnie porze raczyłeś Pan Dobrodziej zrobić laskawą ofiarę dla familii mojej, kiedy w zbytecznie naglących byłem potrzebach [...]* Prośba o pieniądze.

552. Hryniewicz Antoni

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Hryniewicz (Antoni)*. *List z 6-go września 1848 do Adama Mickiewicza.*

Petit Ivry, d. 6° września 1848 r.

List na papierze kremowym, lekko żółkłym (pergaminowym), o wym. 22,2 × 17,4 cm. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak papierni: napis „Papier Yvonne”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Mickiewicz | rue de la Santé N° 42 | au Batignolles.* Na tejsze stronie rachunki inną ręką: *768.000 | 186.000 | 4 | 720.000.* — Stemple pocztowe: 1) *Seine 6 Sept. 48* (tuszczerwony); 2) *Paris 6 Sept. [48]* (tuszczerwony); 4) *Les Batignolles 6 Sept. 48* (tuszczerwony). Pieczęć lakowa z odcisniętym herbem Ostoją pod koroną.

Inc.: *Panie | Niżej podpisany miałem zamiar udania się do Włoch w celu wstąpienia do legionów polskich staraniem Pana formowanych [...]* Prośba o pieniądze.

552 bis. Hube Józef, ks.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Hube (ksiądz Józef)*. *List z 5 października 1839 do Adama Mickiewicza.*

Paryż, dnia 5 października 1839.

List na papierze kremowym, żółkłym, b. cienkim, o wym. 26,2 × 21,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | à | Lausanne.*

Inc.: *| Szanowny Panie Adamie, | Temu dwa miesiące nie spodziewałem się jeszcze, że będę pisał do pana Adama z Paryża [...]* Następują wiadomości o znajomych: ks. Semenenko, Cezarym Platerze itd.

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

Uwaga: Listy ks. Józefa Hubego do Mickiewicza z r. 1846 drukuje Kor. (1870) I 206—207 (w przypisie), Współdział II oraz Smolikowski IV; autografy dziś nie znane: 1) Paryż, 3 I 1846 — Kor. (1870) I 206, Współdział II 16 oraz Smolikowski IV 160. Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 5 I 1846), WJ XVI 84—85; 2) [Paryż] 14 I 1846 — Kor. (1870) I 206—207, Współdział II 22 oraz Smolikowski IV 162. Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 18 I 1846), WJ XVI 89—90; 3) Paryż, 23 I 1846 — Kor. (1870) I 207, Współdział II 24 oraz Smolikowski IV 163.

553. Iwaszkiewicz Julian

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Iwaszkiewicz (Julian). List z 27-go grudnia 1848 r. do Adama Mickiewicza. (Z archiwów Rapperswylskich).* Oryginał dziś zniszczony. Ręką B. Mońkiewiczówny: *Kopia ręką Władysława Mickiewicza.*

Auxerre, 27-go grudnia 1848.

Kopia na papierze kratkowanym, białym, znak wodny „Superior” oraz rysunek korony, wymiary 27 × 20,9 cm. K. 1 zapisana r.

Inc.: *Szanowny Rodaku! | Zaledwie kilka upłynęło tygodni, jak pomiędzy wracającymi z Włoch Polakami widzieliśmy Konstantego Jakubowskiego. Wczoraj tenże sam Jakubowski przejeżdżając przez nasze miasto [...]* Autor pyta, czy misja Jakubowskiego ściągania nowych ochotników do Włoch jest istotnie prowadzona z polecenia Mickiewicza.

554. Jacquet Auguste

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Jacquet (Prezes Rady Stanu Kantonu Wodejskiego). List do Adama Mickiewicza z 13-go marca 1840.*

Lausanne, le 13 mars 1840.

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, o wym. 39,2 × 26,1 cm. K. 1 zapisana r. oraz połowa v. (pismo sekretarza, jedynie podpis A. Jacqueta). U góry s. r. drukowany nagłówek: tarcza z napisem *Liberté et Patrie*, pod tarczą dwie gałązki wawrzynu, nad tarczą wieniec laurowy oraz wstęga z napisem *Canton de Vaud*. Pod rysunkiem drukowany napis: *Le Président du Conseil d'Etat | du canton de Vaud.*

D r u k.: Kor.¹ II 156—157; Kor. IV 190—191.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 21 III 1840), WJ XV 328—329. Kopia listu A. Jacqueta z 13 III 1840 znajduje się pod nr Kat. 720.

Uwaga: List A. Jacqueta do A. Mickiewicza z dn. 27 IX [1840] według kopii przechowywanej w Archives Cantonales Vaudoises publikuje Giovanni Ferretti: Adam Mickiewicz à l'Académie de Lausanne, „Etu^{ds} de Lettres”, Lausanne, nr 43, z dn. 1 X 1940, s. 172 („Copie d'une lettre du Conseil de l'Instruction Publique à Adam Mickiewicz”).

555. Jackowski Michał

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Jackowski (Michał, pułkownik, były dowódca brygady jazdy). List z 27-go lipca 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

Paryż, 27 lipca 1848, rue de la Clef N°6.

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, cienkim, gładkim, o wym. 24,3 × 19 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Mickiewicz | Emigré Polonais | Ru[e] du Boulevard 12 | Batignolles — Monceaux.* List pisany innym charakterem pisma niż podpis: *Jackowski Michał | Pułkownik, były dowódca Brygady Jazdy.*

Inc.: *Szanowny Ziomku! | Wieść, iż pod imieniem szanownego ziomka formuje się legion polski we Włoszech, zdecydowała mnie odezwać się do ciebie [...]* Autor zgłasza się do Legii, lecz stawia szereg pytań i prosi o odpowiedź.

556. Jaenisch Karolina

Napis na teczce: *Jaenisch Karolina.*

1. *Moscou, le 19 février 1829.*

List na papierze kremowym, silnie pożółkłym (szczególnie żółkłe k. 1 r. i 2 v.), grubym, o wym. 20,1 × 12,7 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: *Żywot² I 417—418 dodatek XXXVII.*

2. [Brak miejsca] *Den 5ten April 1829.*

List na papierze szaro-brązowym, silnie pożółkłym (szczególnie żółkłe k. 1 r. i 2 v.), grubym, o wym. 16,8 × 11 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: *Żywot² I 418—419.*

557. Januskiewicz Eustachy

Napis na teczce zbiorowej: *Januskiewicz Eustachy.* Napis na I teczce: *Januskiewicz Eustachy do Adama Mickiewicza, 15 paźdz. 1839.* Ręką St. Pigonia: *Kor. IV 164.*

1. *1 października 1839, Paryż.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, dość cienkim, pomiętym, wymiary 27,6 × 21,7 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | 16, rue S^e Pierre chez M. Desala | Lausanne.* K. uszkodzona przy otwieraniu listu.

D r u k.: *Kor. IV 164.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Januskiewicz Eustachy. List z 23 lipca 1845 r. do Adama Mickiewicza, inną ręką: i list z 9 maja 1848 r. do tegoż. Układ 27-go listopada 1846 r. o historią polską Mickiewicza. W teczce znajduje się jedynie list z 23 VII 1845, układ przechowywany jest obecnie pod nr 754.*

2. *Paryż, 23 lipca 1845.*

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, gładkim, o wym. 20,9 × 13,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Do Zastępcy Mistrza. | Spowiedź, którą ci wczoraj bracie Adamie ustnie uczynilem, uwalnia mnie od powtórzenia teraz na piśmie kolei, jakie przechodziłem od dnia, w którym wspólnie z bracią składałem ci akt dopełnionej ofiary [...]*

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Januszkiewicz Eustachy. List z 20-go lipca 1848 r. do Adama Mickiewicza*, inną ręką nadpisano: *z 9 V 1848 i*

3. 9 maja 1848, Paryż.

List na papierze identycznym jak list nr 2. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Kochany Adamie, nie wiem, jak będzie dalej, ale dotychczas widzę, że żadnym bokiem nie przystaję do Karola, do którego mnie przed dwoma laty za pomocnika przydano [...]* Dalej następują wiadomości o sytuacji w Poznańskim i o ruchach w Krakowie.

D r u k.: Kieniewicz 72 (1 zdanie).

Uwaga: List F. Wrotnowskiego do Mickiewicza (Paryż, 6 VI 1848), Kat. 700, poz. 8, zawiera dopisek E. Januszkiewicza relacjonujący opinię Towiańskiego o poecie wyrażoną w rozmowie z Juliuszem Łąckim.

4. [Brak miejsca] 20 lipca 1848.

List na papierze identycznym jak listy nr 2 i 3. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Oświadczam Bracie Adamie, że odtąd w sprawie i w ogólności o rzeczach wiary i sumienia nic ze mną do mówienia nie masz [...]*

D r u k.: Kieniewicz 71, w przypisie (dwa zdania).

Napis na IV teczce: *Januszkiewicz Eustachy do Adama Mickiewicza 1851 r.*

5. Sayn, 4 kwietnia 1851.

List na papierze kremowym, poślódkym (k. 1 i 2 r. b. silnie zżółkłe); znak wodny: rysunek korony oraz poziome prążkowanie, pionowe linie. Wym. 18,2×11,2 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Kochany Adamie, naprzód ci donoszę, że na duanie kolońskiej nie chciano nawet zajrzeć w moje tłumoki i skrzynie, a zatem nie do trzech razy, ale do 65 razy udaje się sztuka [...]* List omawia sprawę wydawniczą.

D r u k.: T. Syga: *Te księgi proste*. Warszawa 1956 s. 266 (streszczenie i cyt. dwa zdania).

Napis na V teczce: *Januszkiewicz Eustachy do Adama Mickiewicza, 26 lipca 1854.*

6. Paryż, d. 26 lipca 1854.

List na papierze białym (pergaminiowym), poślódkym, zniszczonym, o wym. 21,8×17,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | à | la Bibliothèque de l'Arsenal | à Paris*. Znaczek koloru żółto-brunatnego z profilem Napoleona III i napisem „Empire Franc”. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stempel pocztowy z nieczytelnym napisem i datą *26 Jul. 54*. Lakowa pieczęć z odcisniętym herbem.

Inc.: *Kochany Adamie, | Pani Comon przysłała mi rachunek sprzedaży „Les Slaves”, który ci komunikuję: [...]*

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 30¹⁷ VII 1854), WJ XVI 565—567.

Napis na VI teczce ręką W. Mickiewicza: *Januszkiewicz Eustachy. List bez daty do Adama Mickiewicza*, inną ręką: *czerwiec 1851*.

7. [Paryż, 7. VI 1851]¹. *Sobota*, inną ręką ołówkiem: *VI 1851*.

List na papierze kremowym, silnie żółkłym (szczególnie k. 1 r. i 2 v.), dość grubym, sztywnym, znak wodny „G. Wilnot” oraz prążkowanie poziome, linie pionowe. Wym. 18,1 × 11,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Druk.: T. Syga: *Te księgi proste*, Warszawa 1956, s. 264—265, 267 (facsimile autografu i 3 zdania).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 8 VI 1851), WJ XVI 449.

Uwaga: Projekt umowy dotyczącej rękopisu Historii Polski pióra E. Januszkiewicza (Paryż, 27 XI 1846) znajduje się w Muz. Mick. w Paryżu, Kat. 754, druk.: *Żywoť III 436—437*; facsimile autografu: T. Syga: *Te księgi proste*, Warszawa 1956, s. 261.

558. Januszkiewicz Romuald

Napis na teczce: *Januszkiewicz Romuald*.

[Brak miejsca i daty] *Dnia 24, o 4tej rano [piątek]*.

List na papierze białym, dość cienkim, gładkim, o wym. 20,8 × 13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz ćwierć v.

Inc.: *Dzięki niech będą Panu Najwyższemu za Łaskę, za to miłosierdzie, jakie Pan okazał raczył Mistrzowi naszemu [...]* Podpis: *Romuald*.

559. Jełowicki Aleksander ks.

Napis na teczce zbiorowej: *Jełowicki Aleksander ks.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Jełowicki (ksiądz Aleksander). List z 7 października 1837 do Adama Mickiewicza*.

1. *7 8-bre [octobre] 1837 r., Wi[e]sbaden*.

List na papierze kremowym, poźółkłym (brązowawym), b. cienkim, o wym. 20,5 × 12,8 cm. K. 1 zapisana obustronnie, u dołu s. v. pod tekstem listu napis: *Adam Mickiewicz [!]* K. przedarta i pomięta, podklejona bibułka.

Całość listu: *Szanowny Panie Adamie! | Prosiem Januszkiewicza, żeby się z Tobą ułożył o wydrukowanie 500 egz. pierwszych trzech tomów, myśląc, że łatwiej te rzeczy ustnie wytłumaczyć, lecz gdy dla zdecydowania się potrzebujesz objaśnień o naszej dawnej umowie, więc Ci je przysyłam, a te są bardzo krótkie: ustąpiłeś mi prawa drukowania wszystkich pism twoich w liczbie 3000 egzemplarzy, to prawo miało służyć na lat trzy, te trzy lata skończyły się w marcu r.b., więc moje prawo upadło, więc koniec, więc nie ma co do kontraktu zaglądać, który wszakże Januszkiewicz wyszuka Ci w moich papierach. Pana Tadeusza termin był także tylko trzyletni i także upłynął wraz z tamtym. Tylko *Giaur* jest moją dziedziczną własnością. Masz tedy cały interes na czysto, tablicę czystą, na której, co chcesz, możesz względem nowych wydań pism swoich kreślić. | W mojej myśli jest kiedyś, może za rok, zaproponować Ci wydanie stereotypowe; tymczasem chcę przepchnąć to, co mi zostało, a tego jest wielka jeszcze masa, a więc i strata byłaby wielka, gdyby tego nie sprzedać: dlatego teraz pod pokrywką nowego wydania trzech tomów pierwszych chcę puścić i inne tomy za tańszą cenę, niby*

¹ Dokładną datę można ustalić porównując tekst listu z odpowiedzią Mickiewicza i komentarzem, WJ XVI 449.

jako nowe zupełnie wydanie. Daj mi więc prawo przedrukowania pierwszych trzech tomów, zajmij się ich oczyszczeniem i przejrzeniem, i zastosowaniem do dalszych tomów co do układu, to jest porządku; może zechcesz co dodać, przemienić, wyrzucić. Daj mi nadto dodatek do Pana Tadeusza który by się dodrukował na koniec Pana Tadeusza; ten dodatek, coś go to mi chciał dać za 500 fr., które mi winien Umiński. Ja, to jest Xiegarnia, ofiarujemy Ci za to połowę zysku, który minimum oznaczamy na fr. 300 — to jest, że 300 fr. wypłacimy Ci nieodmiennie po nowym roku: a jak się wyprzedza, resztę połowy zysku, która może dojść do 1000 fr., jeśli wszystkie egzemplarze przedadzą się. Termin na to prawo oznaczam na 1½ roku; a jak się prędzej wyprzedza, to prędzej się weźmiemy do wydania stereotypowego. Decyzję twoją zaraz oświadczyć Januszkiewiczowi, bo na nowy rok potrzeba, aby było wydanie skończone; bo inaczej to przedrukują twoje pisma gdzie indziej, jak to czynią z pismami Niemcewicza kradzionym sposobem. Zresztą przyrzekam Ci z naszej strony wszelką powolność na Twoją korzyść we wszelkich stosunkach z nami, a my nie prosimy w każdym razie o co innego, jak tylko o pierwszeństwo. | Przy tej zrzeczności przyjmij serdeczne podziękowania za pożyczanie 1000 fr., które zapewne wypłacone Ci zostały i zapewnienie mojej przyjaźni i szacunku | A. Jełowicki | Żonie i córce ślicznie się klaniam. U dołu k. 2 r. A d a m M i c k i e w i c z [!].

1a. Notatka (kopia) ręką nieznaną.

Skrawek papieru oddartego nierówno, wym. 5,5 × 16,6 cm., papier kremowy, dość gruby, produkowany zapewne już w XX w.

Całość tekstu: *wyjątek z listu A. Jełowickiego do Ks[awerego] Godebskiego* [następuje wyraz nieczytelny] *w.p.s. „Mickiewicz dziękuje Ci za pamięć. Przekład rosyjski Ksiąg Pielgrzymstwa otrzymał, znalazł go dobrym, ale dotąd użytku z niego zrobić nie mógł”.*

Uwaga: List A. Jełowickiego do Mickiewicza (Wersal, 2 V 1842) drukuje Smolikowski IV 26—28. Mickiewicz pisał do Jełowickiego z Paryża (25 II 1842), WJ XV 465—467.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Jełowicki (ksiądz Aleksander). List z 27-go kwietnia 1848 do Adama Mickiewicza.*

2. † d. 27 kwietnia 1848, Rzym.

List na papierze białym, poźółkłym, gładkim o wym. 20,5 × 13,3 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: „Przegląd Poznański” t. 6, 1848, s. 758—759; *Żywot*¹ IV s. VII—VIII dodatek VI; Legion 52—53; *Mémorial* I 106—108 (w tłum. francuskim, z opuszczeniami i błędną datą: 17 IV 1848).

Uwaga: „Warunki umowy między Adamem Mickiewiczem a Aleksandrem Jełowickim”, Paryż 3 VII 1833 (Muz. Mick. w Paryżu, Kat. 714) drukuje w całości oraz podaje facsimile autografu T. Syga: *Te księgi proste*, Warszawa 1956, s. 258—260.

Jesman A. zob. Rejestr 505 poz. 8, Rejestr 681 poz. 1 i 2, Rejestr 709.

560. **Jeżowski Józef**

Napis na teczce zbiorowej: *Jeżowski Józef.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *List z 7-go czerwca 1836 r. do Adama Mickiewicza.*

1. 7 czerwca 1836.

List na papierze kremowym, mocno żółkłym (szczególnie k. 1 r. i 2 v.), cienkim, chropowatym, znak wodny „J.C. | троца | 1832”. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Kor.¹ II 115—117; Kor. III 199—200.

Napis na II teczce: *Jeżowski (Józef). Urywek listu do Adama Mickiewicza bez daty, zaczynający się od słów ... twoich, zdaje się ...*

2. [Brak miejsca, 1836].

List na papierze identycznym jak list nr 1. K. 1 zapisana r. (k. pierwsza z początkiem listu zaginęła, pozostała jedynie k. druga), pomięta i przedarta. W prawym górnym rogu s. r. uwaga ołówkiem ręką nieznaną: *Józef Jeżowski 1836?* oraz przed tekstem tąż ręką dopisano: *dział.*

Druk.: Kor.¹ II 120—121; Kor. III 213 (z inc.: *Z dzieł twoich [...]* i dalej, jak w autografie, rozpoczynającym się od wyrazu *twoich*).

561. Kajsiewicz Hieronim ks.

Napis na teczce zbiorowej: *Kajsiewicz Hieronim ks.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Kajsiewicz (ksiądz Hieronim). List z 19 grudnia 1839 r. do Adama Mickiewicza.*

1. [Rzym] † *Miasto, dn. 19° grudnia R. P. 1839.*

List na papierze jasnoniebieskim, żółkłym, dość cienkim, o wym. 20,3×13,1 cm. Karty 4 zapisane obustronnie.

Druk.: Kor. IV 174—181; Smolikowski II 253—261.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 13 III 1840), WJ XV 320—323.

2. † *Rzym, dn. 2° kwietnia 1840 r.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, b. cienkim, o wym. 21,4×13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Lausanne, maison Beauséjour.* — Stempel pocztowy: *Lausanne 14 Avril 1840* (tuszczyk czarny). Po tekście listu Kajsiewicza następuje dopisek Piotra Semenienki.

Druk.: Kor. IV 198—201; Smolikowski II 279—283 (z dopiskiem Semenienki).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (13 III 1840), WJ XV 320—323.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Kajsiewicz (ksiądz Hieronim). List z 22-go maja 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

3. † *Rzym, d. 22 maja R.P. 1840.*

List na papierze identycznym jak list nr 2. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz niewidoczne po złożeniu listu części s. v. Na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie de Lausanne | à Lausanne, Suisse.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Roma [...]* Mag. 1840 (tuszczyk czarny); 2) *Lausanne 31 Mai 1840* (tuszczyk czarny).

Druk.: Kor. IV 213—214.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Kajsiewicz (ksiądz Hieronim). List z 17 czerwca 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

4. † *Rzym, d. 17 czerwca 1840.*

List na papierze identycznym jak listy nr 2 i 3. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | à Lausanne — ou Paris.*

Druk.: Kor. IV 217.

Napis na IV teczce ręką W. Mickiewicza: *Kajsiewicz (Hieronim). List z Rzymu 12-go września 1840 r. do Adama Mickiewicza.*

5. † *Rzym, 12 września 1840.*

List na papierze identycznym jak listy nr 2, 3 i 4. Karty 2 zapisane obustronnie. Na margiesie k. 2 v. dopisek Piotra Semeneni.

Druk.: Kor. IV 227—229; Smolikowski 355—357 (z dopiskiem Semeneni).

Napis na V teczce ręką W. Mickiewicza: *Kajsiewicz (ksiądz Hieronim) List z 16-go stycznia 1841 r. do Adama Mickiewicza.*

6. † *Rzym, d. 16° stycznia 1841.*

List na papierze zielonkawym, miejscami pożółkłym, o wym. 20,6 × 13,6 cm. Na obu kartach odcisnięty znak papierni — w poziomym owalu napis u góry nieczytelny, w środku czytelny „Paris” na dole „Rue Bouloi”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r., na s. v. adres: *à Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | 1, rue d'Amsterdam.* Pieczęć lakowa, na której odcisk rysunku krzyża i serca. Na k. 2 r. dopisek ks. Piotra Semeneni.

Druk.: Smolikowski II 357—360 (z dopiskiem Semeneni), IV 2—3; Żywoć! III 58 (fragm.).

Napis na VI teczce ręką W. Mickiewicza: *Kajsiewicz (ksiądz Hieronim). List z 10-go września 1841 r. do Adama Mickiewicza.*

7. † *Rzym, d. 10 września 1841.*

List na papierze identycznym jak listy nr 2, 3, 4 i 5. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Kor. IV 254—257 (z błędną datą: 20 IX 1841).

562. **Kamiński-Korwin Mikołaj płk.**

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Kamiński Mikołaj płk.*

Napis na I teczce: *Kamiński Mikołaj do Adama Mickiewicza. 1845.*

1. *20 lutego 1845, Paryż, rue d'Amsterdam N°19.*

List na papierze kremowym, żółkłym, sztywnym, o wym. 23,3 × 18,5 cm. Karty 2; zapisana połowa k. 1 r.

Całość listu: *Dziwne zrządzenie Boże, że ja pod jednym sztandarem i Boskiej sprawie służąc, muszę jako nieprzyjaciel i zacięty nieprzyjaciel walczyć z wami. Medal od Mistrza i pisma odsyłam nie mając do nich prawa, aż dopóki Bóg miłosierny nazad nas nie połączy — miłości twojej chrześcijańskiej i modlitwie mnie i syna swojego polecam | M. Kamiński.*

Por. Oświadczenie w sprawie Mikołaja Kamińskiego, WJ XVI 15—18.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Kamiński (pułkownik Mikołaj).*
Innym pismem: *Listy. Ołówkiem: do Adama Mickiewicza.*

2. Dnia 7° maja, [1848] *Strasburg*.

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, o wym. 21,4×13,8 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; do k. 1 doklejony nierówno oddarty kawałek papieru kremowego, chropowatego, o wym. 8×10,1 cm., zapisanego obustronnie, z podpisem: *Kamiński*.

D r u k.: Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 82—84 poz. 61; Mémorial II 182 (fragm. w tłum. francuskim); Legion 153 (fragm. z błędną datą 9 V 1848); H. Batowski: Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austriackiej, Warszawa 1956, s. 67—68 (fragm.); Kieniewicz 75 (1 zdanie).

List Mickiewicza z Mediolanu (9 V 1848), WJ XVI 230—232 i odpowiedź na list powyższy Kamińskiego (Mediolan, 13 V 1848), WJ XVI 242—243.

3. Dnia 13 maja 1848, *Strasbourg*.

List na papierze biało-niebieskawym, lekko żółkłym, gładkim, dość cienkim, o wym. 25×18 cm. Lewy margines obu kart częściowo oddarty przy otwieraniu listu. Na k. 2 v. w dolnym prawym rogu odcisnięty (odwrotnie) znak papierni „Weynen”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Milan | en Lombardie*. — Stemple pocztowe (na wszystkich tusz czarny): 1) *Str[assb]ourg 14 Mai 48*; 2) *[Strass]ourg à Bâ[le] 14 [Mai 48]*; 3) [...] *15 Mai 48*; 4) *Milano 19 Mag.*; 5) *Via di Pt. Beauvoisin*.

D r u k.: Lutzowa 20—21; Legion, 154 (obszerny fragm.); Mémorial II 182—183 (fragm. w tłum. francuskim, b. niedokładnym, z błędną datą: 16 V 1848); Kieniewicz 76 (1 zdanie).

4. Dnia 15 maja 1848, *Strasbourg*.

List na papierze kremowym, poźółkłym, cienkim, gładkim, o wym. 24,1×18 cm. Na obu kartach odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Milan | poste restante*. — Stemple pocztowe (na wszystkich tusz czarny): 1) *Strasbourg 16 M[ai] 48*; 2) *Str[as]b[ourg] à Bâle 16 Mai 48*; 3) *Milano 2 Mag.*; 4) *Via di Pt. Beauvoisin*. Okrągły, brązowy krążek-zalepka.

D r u k.: Legion Mickiewicza, wyb. źródeł. 95—96 poz. 72; Mémorial II 183 (urywek w tłum. francuskim); Legion 154 (fragm. z omyłkami); H. Batowski: Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austrackiej, Warszawa 1956, s. 69 (fragm.).

5. *Strasbourg*, 15 maja 1848.

List na papierze identycznym jak list nr 4. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | à Milan | Casa Trotti. | Lombardia*. K. 2 przedarta przy otwieraniu listu. — Stemple pocztowe: 1) *Str[assb]ourg 16 Mai 48* (tuszu czarny); 2) *Strasbourg à Bale 17 Mai 48* (tuszu czarny); 3) *[Burr]eau Français à Bâle* (tuszu czerwony); 4) *Milano 21 Mag.* (tuszu czarny).

Inc.: *Kochany bracie Adamie. Od dwóch dni dopiero [...]*

D r u k.: Lutzowa 23.

6. [Sant'Antonio] 25 *jułii* 1848.

List na papierze białym, lekko żółkłym, chropowatym, o wym. 23,3×16,5 cm. Nad tekstem (k. 1 r.) nadruk: *L'Italia libera | W. Pio IX | Legione Polacca*. Karty 2; zapisana k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | aux Batignolles | rue du Boulevard 12*. — Stemple pocztowe: 1) *Brescia 27 Lug* (tuszu czarny); 2) *Autriche de Bâle B-eau Fr. 1 Août 48* (tuszu czarny); 3) *Moulins 1 Août 48* (tuszu zielony).

D r u k.: Lutzowa 84—85; Legion 191—192 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 17 VII 1848), WJ XVI 285—286.

7. [Sant'Antonio] 26 *Julii* 1848.

List na papierze jasnoniebieskim, grubym, chropowatym, o wym. 20,7×14,8 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; na k. 1 r. powyżej tekstu listu próba pióra ręką nieznaną: *MR Panu...*

D r u k.: Lutzowa 85—86; Kieniewicz 87, 88 (fragm.).

8. [Sant'Antonio] 19 *Julii* [1848].

List na papierze jasnoniebieskim, gładkim, o wym. 20×12,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. w lewym dolnym rogu odcisnięty bokiem monogram *B.A.C.* w ozdobnych floresach.

Inc.: *Kochany Bracie Adamie | Odebrałem twój list i sądzę, że Bóg zbliża Francję do poznania Mistrza przez jej grzech i że z tego coś większego wypływa. Ja tu strzec będę całą siłą zostawionego zawiązku, mając nadzieję, że ty go do większej potęgi doprowadzisz. Gerycza dziś naz[ad] posłałem. — Niesiolowski najszczerzy i po bratersku oświadczył się, a i ma pieniądze, które chce dać na przyprowadzenie oddziału i czeka tylko na twój[e] wezwanie | Miłość i braterstwo | twój sługa | Kamiński.*

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza do M. Kamińskiego, (Paryż, 12 VII 1848) nie dochowany. Por. listy do B. Dziekońskiego, E. Geritza i M. Chodźki oraz przypisy, WJ XVI 281—284.

Kamiński Aleksander zob. Rejestr 711 poz. 3.

563. **Kaszycowa**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kaszycowa (marszałkowa nowogrodzka). Szczegóły o Nowogrodzku przesłane Adamowi Mickiewiczowi.*

[Frankfurt n/Menem ? Brak daty].

List na papierze kremowo-szarym, żółkłym, gładkim, o wym. 21,2×13,7 cm.

Inc.: *Powiat nowogrodzki od lat kilku odłączony został od guberni grodzieńskiej, a wcielony do guberni mińskiej [...]* List nie podpisany, podany jedynie adres zwrotny: *A Mme Kaszyc, à Francfort s/M, aux soins de Mr Rotschild.*

564. **Keller Ludwig**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Keller (Ludwik). Odezwa do Mickiewicza z 16 kwietnia 1848 w imieniu Niemców (podpisana jednocześnie przez Karola Fincka).*

List na papierze kremowym, żółkłym, dość grubym, o wym. 31,7×21,3 cm. Znak wodny „Antonio Sferra”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. List pisany alfabetem gotyckim.

Inc.: *Brüder | Laut haukte [lekcja niepewna; zauchzte?] unser Hertz, als über die von Zwingessaaren umlagerten Alpen herüber nach Italien der Ruf an das Ohr des pilgernden deutschen Klang: „Polen erstehet wieder! Ein Ring der Sklavenkette ist bereits zerbrochen!“ Lauter noch schlug das wahre deutsche Hertz, als wir vernahmen, wir Pole und Germane sich brüderlich die Hand reichten [...]*

565. **Kergorlay Jean Florian de**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kergorlay (J. de). List do Adama Mickiewicza z 4-go marca 1841 r.*

List na papierze białym, poźółkłym, cienkim, o wym. 13,6×20,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Kor. IV 240—241.

566. Kiersnowski

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kiersnowski. Listy z 7 i z 14 sierpnia 1848 r. z Bourges i Lyonu do Adama Mickiewicza.*

1. Bourges (Cher). 7 sierpnia 1848.

List na papierze białym, lekko poźółkłym, dość cienkim, o wym. 27,2×20,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Rue de Boulevard N. 12 | Batignolles près Paris.* — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Bourges 7 Août 48*; 2) *Les Batignolles 8 Août 48*. Część pieczęci lakowej.

Inc.: *Naczelny Wodzu, | Stosownie do rozkazu pośpieszam donieść, że 2 ga kolumna Legionu Polskiego przybyła dziś do Bourges o godzinie trzeciej z rana [...]*

2. Lion, 14 sierpnia 1848 r.

List na papierze identycznym jak list nr 1. Odcisk „Bath” w prawym dolnym rogu k. 2 v. (odwrócony). Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Rue du Boulevard 12, à Batignolles | près Paris.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu listu. Na k. 2 v. wpisane inną ręką niebieskim atramentem rachunki (cyfry). — Stemple pocztowe: 1) *Lion 14 Août 48* (tusz czarny); 2) Stempel nieczytelny (tusz niebieski); 3) *Les Batignolles 19 Août 48* (tusz czarny). Część pieczęci lakowej.

Inc.: *Naczelny Wodzu | Wczora wieczorem przybyliśmy do Lion i mocno byliśmy zdziwieni, żeśmy tu Naczelnego Wodza żadnego nie odebrali rozkazu [...]*

567. Klimaszewski Hipolit

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Klimaszewski (Hipolit). List z 29-go [!] sierpnia 1851 r. do Adama Mickiewicza.*

[Paryż] d. 28 sierp[nia] 1851.

List na papierze białym, lekko poźółkłym, gładkim, o wym. 21×13,3 cm. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty napis: *École N^{le} Polonaise | Bart [!] des Batignolles, 46 | Directeur de l'Ecole | Affranchie.* Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Dolny róg k. 2 oderwany.

Całość listu: *Szanowny Rodaku ! | Rzeczywiście w czasie wakacji zajmujemy się kwestią osób, których poszukujemy, ze zdolnościami, a niedrogich, bo szkoła uboga, liczba uczniów wzrasta do tego stopnia, że gdyby fundusze wystarczały, jest stu gotowych do wejścia — porozumieć się przeto nie zawadzi, do czego rekomendowany Rodak zdolny — co robić będzie mógł i zechce, a następnie ja mu opowiem, czego Szkoła potrzebuje. | Ceniąc wysoko Twoją rekomendację, Szanowny Rodaku, zapewniam, iż wszystko zrobię, co ode mnie zależeć będzie w nadziei, że nas w przyszłości wspierać zechcesz swoją radą, wpływem i słowem. Sercem życzliwy i w służbie powolny | H. Klimaszewski.*

568. Klukowski Ignacy

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Klukowski Ignacy.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Klukowski Ignacy. List do Adama*

Mickiewicza z 8 maja 1848 z podpisami Klukowskiego, Dziekońskiego, Witkowskiego, Potockiego i Czerwińskiego.

1. *Paryż, dnia 8 maja 1848.*

List na papierze kremowo-szarym, poźółkłym, o wym. 20,7×13,3 cm. Na k. 1 r. w lewym górnym rogu odcisnięty znak papierni: herb Paryża, pod nim napis „Paris” w winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r. List pisany ręką J. B. Dziekońskiego. Pod listem podpisy: 1) *Klukowski Ignacy*; 2) *Dziekoński Józef Bohdan*; 3) *Witkowski Józef*; 4) *Potocki Adolf*; 5) *Czerwiński Józefin*.

Druk.: Legion 161—162; Mémorial II 193—194 (w tłum. francuskim); Żywot¹ IV 153 (fragm.).

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Klukowski Ignacy*. Inną ręką: *Listy do Adama Mickiewicza z r. 1848 (trzydzieści — 10 kopii i 22 oryginałów)*, ołówkiem: *i kopie ręką W. Mickiewicza*.

2. *Paryż, 18 maja 1848 r.*

List na papierze kremowym, lekko poźółkłym, gładkim, o wym. 26,7×21,1 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Lutzowa 25—28.

3. *Mediolan, 30 czerwca 1848 r.*

List na papierze kremowo-szarym, lekko poźółkłym, dość cienkim, o wym. 25,1×19,8 cm.

Karty 2; zapisana przez Klukowskiego k. 1. obustronnie oraz $\frac{1}{3}$ k. 2 r.; $\frac{1}{3}$ tejsze strony oraz s. v. zawiera dopisek Karola Marconiego.

Druk.: Lutzowa 53—57 (z dopiskiem Marconiego); Kieniewicz 85 (fragment dopisku Marconiego), 87 (fragm. zawartych w tekście cytatów listu J. B. Dziekońskiego do I. Klukowskiego, Brescia 28 VI 1848).

3a. Kopia ręką W. Mickiewicza obejmująca jedynie tekst listu I. Klukowskiego bez dopisku K. Marconiego.

Karty 2.

3b. Tłum. francuskie listu I. Klukowskiego pisane ręką W. Mickiewicza.

K. 1.

4. *Mediolan, 2-go lipc[a 1848].*

List na papierze jasnoniebiesko-zielonkawym, o wym. 24,7×19,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na s. v. adres: *à Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, rue du Boulevard 12 | France*. Na tejsze s. rachunki (cyfry) inną ręką i innym atramentem. List b. zniszczony, poprzedziany; górny prawy róg k. 1 oddarty, k. 2 przedarta w dwóch miejscach, oddarte pasmo lewego marginesu. — Stemple pocztowe: 1) *Milano 2 Lug.* (tusz czarny); 2) *Autriche B-eau Fr de Bâle* (tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 7 Juil. 48* (tusz czarny). Ślady laku.

Druk.: Lutzowa 58—60; Mémorial II 250—251 (w tłum. francuskim); Legion 186—187 (z drobnym opuszczeniem).

5. *Mediolan, 9 lipca 1848 r.*

List na papierze bialo-szarym, poźółkłym, o wym. 24,5×19,3 cm. W lewym dolnym rogu k. 2 v. odciśnięty znak „Bath” (odwrócony). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *à Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12, rue du Boulevard | France*. — Stemple pocztowe: 1) *M[il]ano 9 Lug.* (tuszczyk czarny); 2) *Autriche B-eau Fr. de Bâle* (tuszczyk czerwony); 3) *Les [Batignoll]es [...] Juil. 48* (tuszczyk czarny).

Druk: Lutzowa 63—65; *Mémorial* II 257 (fragment w tłum. francuskim).

5a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

6. *Mediolan, 10 lipca 1848.*

List na papierze jasnoniebiesko-zielonkawym, o wym. 19,4×12,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na s. v. adres: *à Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12 rue du Boulevard | France*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Mi[lano] 10 L[ug.]* (tuszczyk czarny); 2) *Autriche B-eau Fr. de Bâle 14 Juil. 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Les Batignolles 15 Juil. 48* (tuszczyk czarny). Pieczęć lakowa z inicjałami.

Inc.: *Bracie Adamie | Przewodniku nasz! | Coraz tu więcej przybywa od Zamojskiego [...]*

Druk: Lutzowa 65—66; *Mémorial* II 257—258, 260 (obszerne fragment w tłum. francuskim); Kieniewicz 84 w przypisie (1 zdanie).

7. *Mediolan, 10 lipca 1848.*

List na papierze szaro-zielonkawym, poźółkłym (liniowanym pionowo), o wym. 21,1×15,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12, rue du Boulevard*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Milano 11 L[ug.]* (tuszczyk czarny); 2) *[Autriche B-eau Fr. de Bâle...]* (tuszczyk czerwony); 3) *Les Batignolles, 15 Juil. 48* (tuszczyk czarny). Pieczęć lakowa z inicjałami.

Inc.: *List 5-ty. | Bracie Adamie | Przewodniku nasz! | Piszę w nocy, bo dzień cały był niezmernie u nas gorący [...]*

Druk: Lutzowa 66—67.

List Mickiewicza do I. Klukowskiego (Paryż, 17 VII 1848), WJ XVI 286—287.

7a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

8. *Mediolan, 20 lipca 1848.*

List na papierze jasnoniebiesko-zielonkawym, poźółkłym, o wym. 27×21,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, rue du Boulevard 12 | Francia*. Papier pomięty, k. 1 przedarta, k. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: *Milano 20 Lug.* (tuszczyk czarny); 2) *Autriche de Bâle B-eau Fr. 2 [?] Juil. 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Les Batignolles, 25 Juil. 48* (tuszczyk czarny). Ślad pieczęci lakowej.

Druk: Lutzowa 76—78; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł s. 148 poz. 117 (pierwsza połowa listu i ostatni akapit); Legion 190—191 (obszerne fragment). *Mémorial* II 266 (obszerne fragment w tłum. francuskim).

9. *Mediolan, 24 lipca 1848 roku.*

List na papierze jasnoniebieskim, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 22,5×13,8 cm z nadrukiem na k. 1 r.: *Italia Libera | W. Pio IX | Legione Polacca* oraz rysunkiem orła w kole.

Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwierć s. v.; na k. 2 v. napis: *Monsieur | Adam Mickiewicz* oraz ślady laku.

D r u k.: Lutzowa 84; *Mémorial* II 271 (fragm. w tłum. francuskim).

9a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

Karty 2; zapisana k. 1 r.

10. *Mediolan, 28 lipca 1848 r.*

List na papierze biało-szarym, lekko żółkłym, o wym. 20,7×13,5 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak papierni: korona królewska w wydłużonym owalu (lityry napisu nieczytelne). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12, rue de Boulevard | Francia*. — Stemple pocztowe: 1) *Milano 28 Lug.* (tusz czarny); 2) *Moulins 1 Août* [48] (tusz niebieski); 3) *Les Batignolles 1 Août 48* (tusz czarny). Ślady laku.

D r u k.: Lutzowa 91—92; Legion 192 (fragm.); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 150 poz. 120 (fragm.); *Mémorial* II 274 (fragm. w tłum. francuskim).

10a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

11. *Mediolan, 2 sierpnia 1848.*

List na papierze identycznym jak list nr 10. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na tejże stronie, poniżej (wzdłuż karty) adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | aux Batignolles, 12 rue du Boulevard*. — Stemple pocztowe: 1) *Milano 2 Ago.* (tusz czarny); 2) *Autriche de Bâle B-eau Fr. 6 Aug. 48* (tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 6 Août 48* (tusz czarny). Ślad pieczęci lakowej.

D r u k.: Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 154 poz. 124; Legion 193 (kilka fragm.); *Mémorial* II 274-5 (fragm. w tłum. francuskim).

12. *Mediolan, 3 sierpnia 1848 r.*

List na papierze identycznym jak list nr 9 (z nadrukiem). Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 98—99; *Żywot*¹ IV 202, 203 (fragm. i zdanie z błędną informacją, że pochodzi ono z listu J.B. Dziekońskiego); Legion 193—194 (obszerny fragm.); *Mémorial* II 275 (fragm. w tłum. francuskim).

13. *Mediolan, 5 sierpnia [1848].*

List na papierze kremowym, czerpanym, o wym. ok. 19×13,8 cm (brzeży arkusza nierówne). Znak wodny: rysunek liry, nad nią górna połowa lilijki burbońskiej. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | aux Batignolles, 12, rue du Boulevard*. — Stemple pocztowe: 1) *Milano 5 Ago.* (tusz czarny); 2) *Autriche de Bâle B-eau Fr. 10 Août 48* (tusz czarny); 3) *M[oulins] 10 Août 48* (tusz niebieski); 4) *Les Ba[tig]nolles 10 Août* [48].

D r u k.: Lutzowa 99—100; Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 155 poz. 125 (z opuszczonym 1 zdaniem); Legion 194 (obszerny fragm.); Kieniewicz 89 (ze zdaniem opuszczonym przez Legion).

13a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

K. 1 zapisana r.

14. *Trentoque, 8 sierpnia 1848 r.*

List na papierze kremowym, czerpanym, dość grubym, o wym. 18,5 × 12,9 cm. Znak wodny „G.M.M.” Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i górna, niewidoczna po złożeniu ćwierć s. v.; poniżej (wzdłuż karty) adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | aux Batignolle[s], 12 rue du Boulevard | Francia*. — Stemple pocztowe: 1) *Trecate* (tuszczyk czarny), dopisek poczty włoskiej: *8 Agosto*; 2) [Sard.] *Pont-de* [B] *Août 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Moulins 13* [?] *Août 48* (tuszczyk niebieski); 4) [Les] *Batignolles* [13 lub 15 *Août 48*].

D r u k.: Lutzowa 103—104 (z błędnym miejscem: *Trecate*); Legion 197 (obszerny fragm.); *Mémorial II* 281—282 (obszerny fragm. w tłum. francuskim).

15. *Trecate, 9 sierpnia 1848 r.*

List na papierze jasnoniebieskim, lekko żółkłym, o wym. 22,6 × 17,7 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | aux Batignolles, 12, rue du Boulevard*. K. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Trecate* (tuszczyk czarny), dopisek poczty włoskiej: *9 Agosto*; 2) [Sard.] *Pont* [de-B] *18 Août 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Les Batignolles 14 Août* [48] [tuszczyk czarny].

D r u k.: Lutzowa 105; Legion 197—198 (fragm.); Kieniewicz 90 (1 zdanie w poprawnej wersji, lecz z błędną datą 9 VII 1848); *Mémorial II* 282—283 (fragm. w tłum. francuskim).

16. *Vercelli, 13 sierpnia 1848.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, dość grubym, chropowatym, o wym. 26,3 × 20,9 cm; w lewym górnym rogu k. 1 r. odciśnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12, rue du Boulevard | Francia*. Obie karty przedarte i uszkodzone przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Verc[el]li 13 Agos.* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. Pont-de-B. 18 Août 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Les Batignolles 18 Août 48* (tuszczyk czarny). Ślad pieczęci lakowej z odciśniętym monogramem.

D r u k.: Lutzowa 107—108.

16a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

17. *24 sierpnia 1848 r. Vercelli.*

List na papierze jasnoniebieskim, lekko żółkłym, dość cienkim, o wym. 25,3 × 20 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | aux Batignolles, 12, rue du Boulevard*. Obie karty przedarte, k. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *[Vercel]li 24 Agos.* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. Pont-de-B. 29 Août 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Les Bati[gn]olles 29 Août 48*.

D r u k.: Lutzowa 110—111; Legion 232—234 (obszerny fragm., jeden z błędną datą: 21 VIII 1848); *Mémorial II* 404—407 (obszerny fragm. w tłum. francuskim).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 1 IX 1848), WJ XVI 313—315.

18. *Genua, 5 września 1848. Kopia ręką W. Mickiewicza.*

Kopia na papierze białym, lekko żółkłym, prążki pozicme, linie picnowe. Wym. 21 × 13,5 cm. Karty 2 zapisane r. List pisany jest na jednym arkuszu z listem Dziekońskiego. Oryginał znajduje się wśród listów J. B. Dziekońskiego, Rejestr 520, poz. 4.

D r u k.: Lutzowa 126—127 (list Klukowskiego i Dziekońskiego).

19. *Florencja, 29 września 1848 r.*

List na papierze białym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 27×21 cm. K. 1 zapisana obustronnie, lekko uszkodzona.

D r u k.: Lutzowa 149—151 (wg kopii W. Mickiewicza); Kieniewicz 115 (fragm.).

20. *Florencja, 28 listopada 1848.*

List na papierze białym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 24,8×19,9 cm. W lewym górnym rogu obu kart r. odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.

D r u k.: Lutzowa 242—243.

21. *Florencja, d. 12 stycz[nia] 1849 [w rękopisie omyłkowo 1848].*

List na papierze kremowym o wym. 21,5×15,9 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 306—308.

Jest to list J.B. Dziekońskiego (nie podpisany), podany tu mylnie jako list I. Klukowskiego. Należy go wstawić jako pozycję 10^a w Rejestrze nr 520.

22. *Florencja, 19 lutego 1849.*

List na papierze cienkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 24,8×19,9 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna część k. 2 r. Na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | conducteur en Chef de la Légion Polonaise | en Italie | Paris | aux Batignolles, rue de la Santé* 42. Papier pomięty, k. 2 przedarta, dolny lewy róg oderwany. — Stemple pocztowe: 1) *Firenze 19 Feb. 1849* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. Pont-de-B. 26 Févr. 49* (tuszczyk czerwony); 3) [...] *Paris 26 Févr. 49* (tuszczyk czarny); 4) *Les Batignolles 26 Fév. 49*. Pieczęć lakowa z odcisniętym herbem (motyw nieczytelny).

D r u k.: Lutzowa 331—332; Mémorial III 271—272 (obszerny fragm. w tłum. francuskim)

23. *Florencja, 26 lutego 1849.*

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 20,2×15 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Conducteur | en Chef de la Légion Polonaise en Italie | Paris | aux Batignolles, 42, rue de la Santé. Francia.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Firenze 26 Feb. 1849* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. Pont-de-B. 5 Ma[rs] 49* (tuszczyk czerwony); 3) *Paris Route N° 17 5 Mars 49* (tuszczyk czarny); 4) *Les Batignolles 5 [Mars 49]* (tuszczyk czarny). Pieczęć lakowa z odcisniętym herbem (motyw nieczytelny).

D r u k.: Lutzowa 335—336; Mémorial II 276 (fragm. w tłum. francuskim); Kieniewicz 143 (dwa zdania).

W Katalogu Lewaka nr 23 nosi list: *Florencja, 20 II 1849* (tłum. francuskie W. Mickiewicza). Jest to jednak tłumaczenie listu z dn. 26 II 1849, wchodzi więc obecnie jako numer 23a. List ostatni, z 23 III 1849, obecnie nr 24, nosi w Katalogu nr 25.

23a. Tłum. francuskie listu ręką W. Mickiewicza.

Papier biały, poźółkły, prążki poziome, linie pionowe, wym. ok. 17,8×13,5 cm (arkusz nierówno oddarty). K. 1 zapisana r. W dolnym lewym rogu ołówkiem uwaga (błędna) ręką B. Mońkiewiczówny: (*Thumacz. na franc. Wład. M-cza Oryg. brak*).

24. *Florencja, 23 marca 1849 r.*

List na papierze jasnoniebieskim, lekko żółkłym, o wym. 25,1×20,1 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Conducteur en Chef de la Légion Polonaise en Italie | Paris | aux Batignolles, 42, rue de la Santé. Francia.* Obie karty przedarte, k. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Stemple pocztowe: 1) *Firenze 23 Mar. 1849* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. Pont-de-B. 30*

Mars 49 (tusz czerwony); 3) *Paris Route N°1 30* [Mars 49] (tusz czarny); 4) *Les Batignolles 30 Mars 49* (tusz czarny). Pieczęć lakowa z herbem (motyw nieczytelny).

Druk.: Lutzowa 352—353; Kieniewicz 147 (dwa zdania).

W Katalogu Lewaka nr 25.

24a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

Lista zbiorowa do Mickiewicza (Florencja, 15 XII 1848) podpisana jest również przez I. Klukowskiego (Kat. 711 poz. 3).

569. Kniaziewicz Karol Otton gen.

Napis na teczce: *Kniaziewicz Karol O. Gl.*

[Montmorency, kwiecień—wrzesień 1836]¹.

List na papierze silnie żółkłym, o wym. 18,9×14,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Mickiewicz | à | Domon[t]* oraz odwrócone *Monsieur*.

Druk.: Kor.¹ II 114—115 (nieokładnie); Kor. III 198 (z błędną datą: 1835?); *Żywoť*² II 388 (drobne cytaty pod właściwym rokiem: 1836).

Kobecki Ludwik (pseud. Korylski Ludmillew) zob. Rejestr 540 poz. 2.

W Katalogu Lewaka błędnie jako list Seweryna Goszczyńskiego.

570. Kollár Jan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kollár (Jan). List z 10 listopada 1842 do Adama Mickiewicza.*

10 Listopada 1842 w Pešti.

List na papierze kremowo-szarym, pożółkłym, o wym. 23,1×13,8 cm. Na k. 2 r. w prawym górnym rogu (bokiem) odcisnięty znak papierni w winiecie: rysunek ptaka w locie z głową zwróconą w prawo. U góry napis „Inst”, u dołu „Ciro”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Druk.: Kor. IV 280; czeskie czasop. „Ruch”, VII, 1885, s. 151; F. Kvapil: *Životom k ideału*, Praha 1900, s. 142—143; H. Batowski: *Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny*, Wrocław 1956, s. 67 (facsimile części autografu: początek i koniec).

571. Kołakowski Feliks

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kołakowski*, inną ręką: *Feliks*. Ręką W. Mickiewicza: *List do Adama Mickiewicza z 23-go lipca 1828 r.*

Z Kazania, dn. 23 lipca 1828 r.

List na papierze silnie pożółkłym, o wym. 25,7×21,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. Na k. 2 r. znajduje się list do Mariana Piaseckiego, datowany: *z Kazania d. 26 lipca 1828* oraz przypisek do Wincentego Budrewicza [?].

Druk.: Kor.¹ II 56—61; Kor. III 95—100.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 23 VII 1826.

¹ Mickiewiczowie przenieśli się do Domont ok. 10 IV 1836. Kniaziewicz wraz z Niemcewiczem opuścili Montmorency ok. 1 X.

572. Kołysko Adam

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kołysko (Adam). List z 3-go sierpnia 1846 r. do Adama Mickiewicza.*

1846, sierpnia 30 (Paryż) *St. Germain des Prés* | 10bis.

List na papierze białym, gładkim, grubym, o wym. 21,7×17,3 cm. Atrament niebieski. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Do Braci moich z Kola. | Dziś 30 sierpnia od Brata Pilichowskiego złożone zostały u mnie przez pocztę kopija odezwy Jego do emigracji — i ostatnich Jego listów do Urzędu Kola w Paryżu — z prośbą, abym je odczytał, kto by z Braci żądał — o czym Wam Bracia moi donoszę | Chrystusowi i Wiernych | Brat i Sługa | A. Kołysko | PS. Prawie co dzień po 3 ciej po południu nie wychodzę z mieszkania mego.*

573. Komierowski Józef

Napis na teczce: *Do Adama Mickiewicza list (brak końca, podpisu i daty).* Ołówkiem: *Komierowski Józef IV lub V 1853. (Por. list Mickiewicza do K. Towiańskiej z dn. 23 V 53 i listy K. Towiańskiej w niniejszym zbiorze, jako też broszurę J. K[omierowski]ego *Moje stosunki* [z Towiańskim i Towiańszczyzną, Paryż 1856], innym pismem: *Str. 38. List pisany z Einsiedel ok. 25/6 IV 1853.**

[Brak miejsca, ołówkiem ręką nieznaną w lewym górnym rogu k. 1 r.: *IV lub V 1853.*]

List na papierze kremowym, lekko pożółkłym, gładkim, o wym. 21,4×13,7 cm. W lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath”. Karty 2 zapisane obustronnie, brak końca.

Inc.: *Bracie Adamie czleku | uczciwy, | Przybywszy do Zürich po zwyczajnej ceremonii zostałem przyjęty do Mistrza — mówił mi jak niepokój w duszy wywoływał w nim wiedzę Jego Misji rozkaz Boży [...]*

574. Konstantynowicz Mikołaj

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Konstantynowicz (Mikołaj). List z 15-go maja 1850 r. do Adama Mickiewicza.*

Athènes (en Grèce) 15 maja 1850 r.

List na papierze szarym, chropowatym, o wym. 21,5×15,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *à Monsieur | Mickiewicz (Adam) | Proff. de Universen [!] à l'École de France | en France [à Paris, ostatni wyraz przekreślony, inną ręką: *Banlieu[e]*, inną ręką: *Voir au Collège de France*, tą samą ręką, co *Banlieu* wyraz nieczytelny, *rue de la Santé N°42 Batignol[les]*. — Stemple pocztowe: 1) *Athinai 26 April 1850* (alfabet grecki, tusz niebieski); 2) *Grèce-Marseille 19 Mai 50* (tusz czerwony); 3) *Paris 10 Mai 50* (tusz czarny, cyfra 10 zapewne pomyłkowo na miejsce 19); 3) [*Les Batigno*]lles 20 Mai 50 (tusz czarny).*

D r u k.: Legion 383—384 (z opuszczeniami); uzupełnienia s. VIII Żywot¹ IV 278 (fragm.).

575. Kopitar Jernej Bartłomiej

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kopitar (B). List z 30-go Stycznia 1844 r. do Adama Mickiewicza.*

Wien, den 30 Januar 1844.

List na papierze kremowym, poźółkłym, chropowatym, o wym. 22,4×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Prof^r de littérature Slavonne au Collège de France | Paris*. Ślad stempla pocztowego.

D r u k.: Kor. IV 299—302; H Batowski: Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny, Wrocław 1956, s. 69 (facsimile części autografu: początek i koniec).

576. Korewa Aleksander

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Korewa (Aleksander, chirurg jazdy litewskiej). List z 27-go listopada 1848 r. do Adama Mickiewicza*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *Kopia ze zb. Rapperswilskich*. Oryginał dziś zniszczony.

Evreux, 27 listopada 1848.

Kopia ręką nieznaną na 2 kartkach zapisanych r.; papier kremowy, sztywny, chropowaty, liniowany, o wym. 22,5×17,3 cm. Pod tekstem listu dopisek ołówkiem ręką kopisty: (*albo Kozewa: może SzPan zechce przy sposobności donieśćże mi, jeżeli nazwisko mu znane, jak brzmi doкладnie?*). Atramentem: (*Oryg. w Muz. Narod. Polsk. w Rapperswilu*).

Inc.: *Monsieur Mickiewicz à Paris, 12 rue de Boulevard aux Batignolles. | Szanowny Obywatelu, przed kilku dniami odebrałem list od mojego kuzyna, w którym mnie donosi, że obywatel zbierasz ochotników do wyprawy włoskiej. Po rozwadze nad moim obecnym położeniem i nad celami walczenia o wolność [...]*

Korylski Ludmillew (właśc. Kobecki Ludwik) zob. Rejestr 540 poz. 2.

577. Korzeniowski Onufry

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Korzeniowski Onufry. Raport do A. Mickiewicza z 30-go maja 1848 r. i list z 1-go czerwca 1848 r.*

Wenecja [koniec maja — początek czerwca 1848].

Dokument na papierze szarym, poźółkłym, o wym. 34,9×23,9 cm. Znak wodny „J Honig & Zoonen” oraz herb (tarcza pod koroną). Karty 2; tekst raportu na k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r. Pod tekstem raportu, na dolnej ćwiartce k. 2 r. oraz na niewidocznych po złożeniu częściach s. v. list do Mickiewicza datowany: *niedziela, 1 go czerwca [1848]*. W miejscu widocznym po złożeniu adres: *Signor Adamo Mickiewicz | Caserna a Gerolammo [!] Milano*. Uwaga inną ręką (współcześnie): *Z Wenecji r. 1848. List Onufrego Korzeniowskiego kapitana Artylerii Wojska Polskiego 1831*. — Stemple pocztowe: 1) *Venezia 1 Giug.* (tusz niebieski): 2) *Mil[ano...]* (tusz czarny). Rozłamana pieczęć lakowa z herbem „Nałęcz”.

D r u k.: Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 108—110 poz. 84 (tłum. polskie raportu), 114—115 poz. 88 (całość listu z datą 4 VI 1848 i uwagą w przypisie: „Cyfra jest raczej jedyneką, ale w r. 1848 niedziela przypadła 4 tego lutego miesiąca”); *Mémorial II 373—379* (oryginał francuski raportu z pewnymi zmianami i z datą 30 V 1848).

Kosiłowski Ildefons zob. Rejestr 485 poz. 2.

578. Kościelewski Leon Aleksander

Napis na teczce W. Mickiewicza: *Kościelewski*, inną ręką: *Leon-Aleksander*.
Ręką W. Mickiewicza: *3 listy z r. 1851 do Adama Mickiewicza*.

1. Paryż 24 marca 1851.

List na papierze kremowym, miękkim, chropowatym, o wym. 19,2×12,3 cm. W lewym górnym rogu obu kart r. odcisnięty znak papierni: w podłużnym owalu rysunek gołębia pocztowego zwróconego w prawo z listem. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Szanowny Obywatelu! | Darmo szukam braci, a tym mniej aniołów w ludziach. Nie myślę o ich pomocy, pójdę i dalej tą samą drogą [...]*

2. Paryż, dnia 6 maja 1851.

List na papierze białym, poźółkłym, gładkim, o wym. 18,8×12,5 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty napis „Millot Ainé” w ozdobnej prostokątnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 v. Arkusz pomięty.

Inc.: *Szanowny Obywatelu! | Przepraszam, że jeszcze śmiem pisać bilecik do Obywatela z prośbą o świadectwo, jako mnie znasz, do poparcia mej proźby [!], którą do Towarzystwa Dam o wsparcie podałem [...]*

3. Paryż, 14 czerwca 1851.

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 18,8×12,5 cm. W lewym górnym rogu każdej k. r. odcisnięty napis „Millot Ainé” w ozdobnej prostokątnej winiecie. Kart 6 zapisanych obustronnie, jedynie k. 6 v. w 1/3. Między k. 2 a 3 wchodziła zapewne jedna lub dwie karty, gdyż tekst nie łączy się ze sobą.

Inc.: *Choć wy nieustannie ze mnie kpicie, ja wam jednak siłę mych uczuć i zamiary wykryję. Niech każdy z nas, co wie, światu pokaże. Szanowny Obywatelu! | Od kolebki prawie wewnątrznymi tajemnicami pędzony nie miałem nigdy spokojnej chwili, rzuciłem się przeto we wszystkie strony i niebezpieczeństwa [...]*

579. Kozłowski Iwan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kozłowski (Jan). List do Adama Mickiewicza. (Kopia. Oryginał ofiarowany przez Adama Mickiewicza Izabelli Czartoryskiej znajduje się w zbiorach Gołuchowskich)*.

[Moskwa, kwiecień 1829 ?]

Kopia ręką nieznaną na kartce papieru kremowego, liniowanego, o wym. 16,4×20,8 cm, zapisanej r. Pod tekstem uwaga ręką kopisty: *list własnoręczny Iwana Kozłowa, rosyjskiego poety, do Adama Mickiewicza, b.d. Nad tekstem listu: Gołuchów, Zamek, autografy.*

D r u k.: Żywot² I 353.

580. Kozłowska Jekaterina

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kozłowska (Katarzyna). List b.d. do Adama Mickiewicza*.

[Paryż, brak daty].

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 16,1×10,5 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty ozdobny monogram *E.K.* (każda litera w owalu), nad nim wieniec z róż. Karty 2;

zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. napis: *Monsieur | Monsieur | Michevitsch* [!] Niebieski krążek-zalepka.

Inc.: (list w jęz. rosyjskim:) *Я не хотела оставить Париж, не сказав вам еще разь что мое внезапное знакомство съ вами хотя короткое [...]*

581. Krasiński Walerian

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Krasiński (Walerian)*. Inną ręką: *do Adama Mickiewicza 25 lutego 1836 r.*

1. London, 25 lutego 1836.

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość grubym, gładkim, o wym. 18,6×11,4 cm. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak papierni: w kole korona książęca, napis nieczytelny. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. Część pieczęci lakowej.

Inc.: *Mój drogi Panie, Adamie, | Nie pisałem ni razu z Anglii nie dlatego, abym nie pamiętał o Twojej należności, lecz dlatego, że nie miałem dotychczas żadnego sposobu uiszczenia się z onej [...]*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Krasiński (Walerian)*. *List z 29 maja 1837 do Adama Mickiewicza.*

2. Londyn, Pasthenen Club | 29-go maja 1837.

List na papierze szarym, dość grubym, chropowatym, o wym. 18,3×11,4. Znak wodny: rysunek korony i ornamentów, prążki poziome, linie pionowe. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie, | Chociaż jesteś tak nadzwyczajnie delikatny, żeś mnie nigdy nie przypomniał o swoją należność, bądź pewny, że ta jest ciągłym i nieustającym [...]*

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 27 V 1837.

582. Krasiński Zygmunt

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Krasiński (Zygmunt)*. *List z 19-go lipca 1848 r. do Adama Mickiewicza (kopia)*.

[Brak miejsca] 1848, 19 lipca.

nie!

Kopia ręką nieznaną na papierze biało-szarym, o wym. 20,3×12,7 cm. Znak wodny „E. Towgood”, prążki poziome, linie pionowe. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. przepisana adnotacja pochodząca od S.M.¹, wpisana na okładce listu.

Druk.: Księga pamiątkowa na uczczenie setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza, t. 1, Warszawa [1898], s. 30—31 (z uwagą: List powyższy przechowywany w bibliotece Ordynacji Krasińskich w Warszawie [dziś zniszczony]; w okładce, na której znajduje się notatka: „List pisany przez Zygmunta do A. Mickiewicza, przesłany na moje ręce, odczytany przez Adama, pozostał u mnie — S.M.”); Z. Krasiński: *Listy wybrane*. Wydał, objaśnił i wstępem poprzedził Tadeusz Pini. Warszawa [1937] ss. 358.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Bologna, 23 IV 1848), WJ XVI 205—207.

¹ S. M. — Stanisław Małachowski. Archiwum S. Małachowskiego było później własnością Stanisława Tarnowskiego i zaginęło w czasie ostatniej wojny. Prawdopodobnie znajdował się tam oryginał tego listu Krasińskiego do Mickiewicza.

583. **Krzywkowski Henryk**

Napis na teczce: *Krzywkowski Henryk do Adama Mickiewicza.*

St. Benin par Thery Harcourt (Dep. Calvados) 17 novembre 1825 [omyłka; ma być 1852].

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 25,2×19,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu, arkusz pomięty i zniszczony.

Całość listu: *Szanowny Ziomku. Powziąwszy z Constitutionela wiadomość, że J. O. Książę Prezydent Państwa Szanownego Profesora Literatury Słowiańskiej mianował konserwatorem Archiwum Arsenalu posyłam powinszować tak poważnego zaszczytu i pomyślności, dzielając zatym moje ukontentowanie famili[j]ne, co nas łączy; proszę te krótkie wyrazy przyjąć | wysokiego szacunku | uszanowania | Henryk Krzywkowski | Major Polski Kawa. L. Honor.*

584. **Krzyżanowski Wacław**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Krzyżanowski (Wacław). List z Bordeaux 8-go lutego 1854 r. do Adama Mickiewicza.*

Bordeaux, dnia 8° lutego 1854 r.

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Inc.: *Szanowny Mężu | i Mój Najdroższy Ziomku! | Że od tak dawnego czasu nie zgłaszałem się, nie było to skutkiem oziębłości, lecz jedynie z prawdziwego szacunku, nie śmiałem utrudzać Jego moją korespondencją [...] Prośba o posadę w Bibliotece.*

585. **Kuczkowska Henrietta Ewa z Ankwiczów**

Napis na teczce: *Kuczkowska H. do A. M.*

9 czerwca 1848, Kraków.

List na papierze kremowym, poźółkłym, gładkim, o wym. 21×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. i niewidoczne po złożeniu części s. v.; na części widocznej adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | par Genève en Suisse — Turin | à Milan | Italie.* K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Bern 21 Jun 48* (tusz czarny); 2) *Milan[o] 23 Giu.* (tusz czarny). Ślad pieczęci lakowej.

D r u k.: Kor. IV 330—332.

Uwaga: Dopiski Henrietty Ewy Ankwiczówny znajdują się w listach Zofii Ankwiczowej do Mickiewicza, zob. Rejestr 482 poz. 1 (Florencja, 1 V 1830), poz. 5 (Rzym, 11 III 1833) oraz poz. 6 (Rzym, 15 IV 1833). Kuczkowska pisała do Mickiewicza przed 8 IV 1855 (zob. WJ XVI 584—586) oraz przed 13 IX 1855 (zob. WJ XVI 609). Listy te nie dochowały się.

586. **Kulczycki Józef Jan**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kulczycki. List z Paryża, 22-go września 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

1. Paryż 22 7^{br} [Septembre] 1848 | 12 rue de la Borde.

List na papierze białym z szarym odcieniem, o wym. 20,9×13,4 cm. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak papieru herb Paryża w otoczeniu wieńca laurowego, pod koroną w prostokątnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Szanowny Panie, | Stosownie do naszej umowy byliśmy u Pana wczoraj o 7-ej w wieczór, lecz nie zastałszy [!] go prosilibyśmy, abyś Pan był łaskaw być u siebie dziś w wieczór o 8-ej, lecz odebrałszy [!] zawiadomienie od Pana do St. Legi[!], że masz być u mnie dziś w wieczór o tejże samej porze dla zakomunikowania nam odpowiedzi Ministra Wojny Sardyńskiego, przeto upraszam Szanownego Pana jeżeli mu się zda być ta[k] dobrym, aby nas zaszczycił swą przytomnością przy konferencji, którą mieć będziemy. | Zostaję z głębokim szacunkiem | Sluga | Kulczycki.*

Por. Instrukcje Mickiewicza dla J. Kulczyckiego (Paryż, 23 i 24 X 1848), WJ XVI 332—336 i komentarz.

Uwaga: W liście Jana Nepomucena Siodońkiewicza z Turynu (7 XI 1848), Rejestr 661 poz. 8, znajduje się przypisek Józefa Jana Kulczyckiego. Tamże podaje jego incipit.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Kulczycki: List z 22-go listopada 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

2. *Florencja, 22 novembra [!] 1848 | Hôtel de Suisse.*

Papier dość cienki, jasnoniebieski, pożółkły. Karty 3 o wym. 22,1 × 17,3 cm, w lewym górnym rogu obu kart odciśnięty znak „Bath”. K. 3 o wym. 22,8 × 17,5 cm, w lewym górnym rogu odciśnięty znak „Bath” (wzór inny niż w kartach 1 i 2). Wszystkie karty zapisane obustronnie.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie i Zaczny Przewodniku. | Zapewne Szanowny Pan odebrał list Siodońkiewicza [!] z Turynu, w którym mały przypisek dołączyłem, równie też musiałeś Pan odebrać i mój list, który pisałem do Pana przy wyjeździe moim z Turynu [...]*

Labiche J. B. zob. Rejestr 588.

587. **La Fayette Marie-Joseph, marquis de, gen.**

Napis na teczce: *Lafayette R. Maria genl. do A. M. 19 VI 1833.*

Paris, 19 juin 1833.

List na papierze kremowym, silnie pożółkłym, o wym. 19,5 × 15,7 cm. Karty 2; zapisana górna połowa k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur Mickiewicz | 73, rue St. Nicolas d'Antin | Paris.* Obie karty lekko uszkodzone przy otwieraniu. — Ślad stempla pocztowego.

D r u k.: Kor.¹ II 107; Kor. III 185 (z datą 17 VI 1833).

588. **Laurent de l'Ardèche Paul-Mathieu**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Laurent de l'Ardèche (conservateur de la Bibliothèque de l'Arsenal). List z 8-go marca 1855 r. do Adama Mickiewicza (podpisany również przez Vaissarda, J. B. Labiche, G. Delagrang, Edouard Thierry, Eugène Loudun, Ravaisson, P. Maliturne, Henri de Bornier).*

Paris, le 8 mars 1855.

List na papierze kremowym, gładkim, pożółkłym, wym. 26,8 × 20,9 cm. Na k. 1 r. w lewym górnym rogu nadruk: *Bibliothèque | de | L'Arsenal. | Paris le ... 184...* Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Les collègues de Monsieur Adam Mickiewicz à la Bibliothèque de l'Arsenal le prient d'agréer l'expression de la part douloureuse qu'ils prennent à sa peine. | Ils lui renouvellent en cette*

cruelle circonstance l'assurance de leur haute considération et de leur dévouement affectueux. [Następują podpisy:] *Laurent de l'Ardeche, Vaissard, J.B. Labiche, G. Delagrangé, Edouard Thierry, Eugène Loudun, Ravaisson, P. Malitourne, Henri de Bornier.*

589. Lechevalier Jules

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Lechevalier (Juliusz). List z 21 maja (1849 r.) do Adama Mickiewicza (kopia z Archiwów Rapperswylskich)* dzisiaj zniszczona¹.

[Paris] 21 mai (1849).

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze białym z odcisniętym napisem: „Velin Supérieur[r]”, wym. 27,2×20,9 cm. K. 1 zapisana r. Pod tekstem listu uwaga kopisty: *Z archiwów Muzeum Rapperswylskiego.*

Inc.: *A lui même | Monsieur Adam Mickiewicz | Mon ami, | Puisque nous voilà d'accord il faut marcher en avant. Le moment est décisif. Il y a une oeuvre à faire dont un journal est — le principal instrument [...]*

590. Lelewel Joachim

Napis na teczce zbiorowej: *Lelewel Joachim. Listy (kopie). 6 listów*, ołówkiem ręką B. Mońkiewiczówny: *dla prof. Niny Assordobraj-Kula 7 X 1954.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Lelewel Joachim.*

1. *Łuck, 21 października 1826* [do Cypriana Daszkiewicza].

Kopia z Archiwum Filomatów ręką nieznaną na papierze dość cienkim (pergaminowym), szarawym, o wym. 28,6×22,5 cm. Znak wodny „Johannot et Cie Linen Bank”. K. 1 zapisana obustronnie.

Inc.: *Obiecałem Ci cokolwiek, gdy Łuck odwiedzę, napisać. Dotrzymuję słowa, lubo przewiduję, że to pisanie moje nie sprawi zaspokojenia [...]*

2. *Warszawa, 10 grudnia 1826* [do Cypriana Daszkiewicza].

Kopia z Archiwum Filomatów ręką tą samą co kopia listu nr 1 na takimże papierze. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Ah Panie! ratuj! Domyślam się, że to musi być sam Polewoj, co mnie i Dmochowskiemu kilkanaście numerów telegraфа Moskiewskiego przysłał. Parę dni temu otrzymaliśmy numer [...]* Prośba o interwencję u redaktora „Telegraфа”, Polewoja, aby nie przysyłał pocztą numerów tego pisma ze względu na wysokie koszty. Wiadomości o aktualnych pracach.

3. *Warszawa, 10 grudnia 1826* [do Cypriana Daszkiewicza].

Kopia z Archiwum Filomatów ręką tą samą, co kopia listów nr 1 i 2, na takimże papierze. K. 1 zapisana r.

Inc.: *Dwa listy do Ciebie Panie dnia dzisiejszego wyprawiam i do tego w jednym interesie, a to dlatego, że jeśli jeden nie dojdzie, to drugi może być szczęśliwszy [...]* Prośba o interwencję u redaktora „Telegraфа”, Polewoja, aby nie przysyłał pocztą numerów tego pisma ze względu na wysokie koszty.

¹ Wg Katalogu Rękopisów Biblioteki Narodowej (t. 1: Zbiory Biblioteki Rapperswylskiej, oprac. A. Lewak. Warszawa 1929) listy te znajdowały się w zespole nr 208.

4. *Warszawa, 21 kwietnia 1827.*

List na papierze kremowo-szarym, dość cienkim, b. silnie żółkłym, o wym. 23,8×20,1 cm. Znak wodny: drobne prążki poziome, linie pionowe. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Kor.¹ II 39—41 (z błędną datą 26 IV 1827); Kor. III 74—77 (z datą 26 IV 1827).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Moskwa, 7 I 1827), WJ XIV, 323—326.

5. *Warszawa, 24 października 1829 [do Cypriana Daszkiewicza].*

Kopia z Archiwów Filomatów ręką tą samą, co kopie listów 1, 2 i 3. K. 1 zapisana obustronnie.

Inc.: *Niesłychanie też dawno od Ciebie bezpośrednich wiadomości nie miałem. O Tobie od niejakiego czasu bardzo mię smutne dochodziły [...]*

Napis na II teczce: *Lelewel Joachim do A. M. 30 IV 1843.*

6. [Brak miejsca] 10 [na miejscu jedyńki papier uszkodzony] *kwietnia 1843.*

List na papierze kremowym, silnie żółkłym, o wym. 20,7×13 cm. K. 1 zapisana r., na s. v. adres: *Monsieur Adam | Mickiewicz | Paris*. Pieczętka lakowa z odcisniętym popiersiem kozła. K. przedarta w dwu miejscach, zniszczona.

Druk.: Kor.¹ II 206—207; Kor. IV 285—286; przedr. J. Lelewel, *Listy emigracyjne*. Oprac. H. Więckowska, t. 3 (Kraków 1952), s. 48—49.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 30 IV 1843. Z datą 10 IV 1843 drukuje list zarówno W. Mickiewicz, jak i H. Więckowska.

Uwaga: Pierwszy list Lelewela do Mickiewicza, stanowiący jego odpowiedź na list poety z Wilna (9 XI 1818 choć w autografie r. 1817), druk. Kor. III 279 oraz fragm. WJ XIV 16, znany jest z brudnopisu znajdującego się na odwrocie listu Mickiewicza (Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory Czartoryskich). — Kor. III 138—142 drukuje list Lelewela do Mickiewicza z 17 XI 1828 (z błędną datą 17 XI 1830), którego autograf znajdował się w zbiorach Biblioteki Rapperswilskiej Rps 1562, dziś zniszczony.

591. **Letronne Jean-Antoine**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Letronne. List do Adama Mickiewicza z 2-go kwietnia 1841.*

Paris, le 2 avril 1841.

List na papierze dość cienkim, białym, pożółkłym, o wym. 21,1×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Pod tekstem listu napis: *Monsieur Adam Mickiewicz*. W lewym górnym rogu k. 1 r. nadruk: *Collège | Royal | de | France | Paris, le... 184...*

Druk.: Kor. (1870) I 278 przypis 2.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 5 IV 1841.

592. **Letronne Marie**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Letronne (Maria). List z 21 stycznia 1854 do Adama Mickiewicza.*

[Paris] *21 janvier 1854, au soir.*

List na papierze biało-szarym, gładkim, o wym. 20,7×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Druk.: Żywo^t IV s. LVII dodatek nr LVII; Quelques actes et documents concernant A. Towiański et la France (1842—1871), Reims 1905, s. 142—143.

593. Lipiński Karol Józef

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Lipiński (Karol, skrzypek). List do Adama Mickiewicza bez daty (zaczynający się od słów: „Raz tylko ...”)*

[Brak miejsca 1828 ?]¹.

List na skrawku papieru nierówno oddartego — ok. 11,2×23,9 cm. K. 1; list Lipińskiego na s. r.; na s. v. tekst listu innym charakterem pisma, jest to jednak list do Mickiewicza, jak świadczą fragm., które cytuję niżej.

Całość listu Karola Lipińskiego: *Raz tylko i to bardzo krótką chwilę miałem szczęścia osobistego widzenia WWPana Dobr[odzieja], lecz wrazenia, którymi nieśmiertelne Jego dzieła duszę mą natchnęły, nigdy nie wygasną—milo mi jest, że mam sposobność załączyć przy tej ekspedycji hold mego uszanowania. Co raczy WWPan Dobr[odziej] przyjąć | od prawdziwego Swego wielbiciela | Karol Lipiński. P.S. Jeżeli mnie w tym kto godniejszy nie uprzedził, czy pozwołisz WWPan Dobr[odziej], abym mógł muzykę do śpiewów w „Wallenrodzie” dorobić?*

List na odwrocie nieznaney ręki. Fragn. pozostałe po oddartej karcie przy prawym marginesie: (...) *żełi to samo, | (...) z księgą | (...) WPana Dob. | (...) Wallenroda | (...) choć, że | (...) powtarza | (...) iają.* Fragn. listu zachowany na odwrocie: (...) *na to, aby p. Milikowski lożył koszta na wydanie wszystkich twych dzieł, tamując już ich wyjście w Wilnie; a potem do podziału czystego zysku naspół z W.S.Panem Dob[rodziejem] należał? Byłby to przychód nierównie znaczniejszy, lubo nie tak prędko; a zapobiegłoby się także i przedrukowi krakowskiemu na przyszłość, bo by p. Milikowski to wydanie pod swoją firmę w Krakowie, gdzie drukarnię zakłada, kazał wycisnąć. Która z tych propozycyij może być dla W.S.Pana Dob[rodzieja] dogodniejszą? | (...) rnia WWPana Dob[rodzieja] paryskie i warszawskie (...)* Tekst listu pochodzi, jak się zdaje, z r. 1828. Por. Żywo^t I 325, gdzie cytat listu Mikołaja Malinowskiego do J. Lelewela z dn. 14/26 III 1828 donoszący o tym, iż Mickiewicz otrzymał na jego ręce list od wydawcy Jana Milikowskiego ze Lwowa z prośbą o pozwolenie przedrukowania tam swoich pism. Por. również list Mickiewicza do Odyńca z Moskwy, 22 III/3 IV 1828 (WJ XIV 372—378), gdzie wspomina o propozycji lwowskiej. W liście do J. Lelewela z Petersburga, w końcu lipca s. s. 1828 r. (WJ XIV 405—410) pisze Mickiewicz: „Ze Lwowa pisano do mnie list grzeczny i miano dać 100 dukatów za przedrukowanie Wallenroda: ale księgarz, dowiedziawszy się o nachdruku krakowskim, tłumaczy się, że mi dać pieniędzy nie może, wydanie wszakże dzieła podobno skutecznia [...]” Nie wykluczone, że Mickiewicz miał na myśli właśnie list powyższy.

Lotteri zob. Rejestr 531.

Loudun Eugène zob. Rejestr 588.

594. Łącki Juliusz

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Łącki Juliusz.*

Napis na I teczce: *Łącki J. do A. M. 6 listów.*

¹ Sądząc z fragmentu listu ze Lwowa (?) z r. 1828, pozostałego na odwrocie karty, list Lipińskiego pisany był równocześnie, może również we Lwowie.

1. [Brak miejsca] *d. 2 października 1847.*

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, o wym. 19,8×15,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *W ręce Urzędu | od Juliana [!] Łąckiego*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu.— Ślady pieczęci lakowej.

D r u k.: Szpotański III 147—148 aneks IX; Żywo^t III 472 (fragm. zdania).

2. *Paris, le 13 avril 1848.*

List na papierze kremowym, o wym. ok. 15,5×9,8 cm (papier nierówno ucięty). Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Bracie Adamie, Urzędzie mój, | Ciężką chwilę przepędziliśmy, już siły nie wystarczały, niecierpliwość pożerała nas, jedna tylko pamięć i ufność w Bogu i w Tobie pokrzepiała nas, prawie cała emigracja paryska [...]*

D r u k.: Żywo^t IV 51, 79 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Rzym, 2 IV 1848), WJ XVI 186—188.

2a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

3. *Paryż, d. 20 kwietnia 1848.*

List na papierze kremowym, o wym. 19,7×15,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Lutzowa 14—15; Żywo^t IV 51, 79 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Livorno, 12 IV 1848), WJ XVI 192. Mickiewicz odpowiedział listem z Mediolanu (1 V 1848), WJ XVI 212—214; potem pisał z Mediolanu (16 V 1848), WJ XVI 244—246.

4. *Paryż, d. 18 maja [1]848.*

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 19×13,4 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 28—29; Legion 159 (fragm.); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 98 poz. 74 (fragm.); Mémorial II 190 (fragm. w tłum. francuskim).

4a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

5. *Paryż 20-go maja 1848 r.*

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze szarym o wym. 20,9×13,3 cm. Znak wodny: prążki poziome, linie pionowe. Karty 2 zapisane r. Jest to kopia dopisku. J. Łąckiego w liście H. Bońkowskiego do Mickiewicza (20 V 1848), zob. Rejestr 492 poz. 3.

D r u k.: Lutzowa 36; Kieniewicz 74 (jedno zdanie).

5a. Kopia ręką nieznaną.

Papier kremowy, o wym. 21,5×13,8 cm. K. 1 zapisana v. Obok tekstu uwaga: *W dopisku do listu H. Bońkowskiego z 20 maja 1848. Ręką B. Mońkiewiczówny notatka (błędna): Oryginału brak.*

Mickiewicz pisał do J. Łąckiego z Mediolanu (5 VI 1848), WJ XVI 267.

6. *Paryż, d 8 czerw[ca 1]848.*

List na papierze identycznym jak list nr 2, wymiary ok. 15,2×10 cm (arkusz nierówno ucięty). Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 47—48.

Lempicka Marcelina zob. Rejestr 482. poz. 1.

595. Majewski Rudolf

Napis na teczce: *Majewski Rudolf do Adama Mickiewicza 24 maja 1854 r.*

[Londyn] *24 Maja 1854, 7 Hors Shoe Slley, Wilson Street, Finsbourny Square.*

List na papierze kremowym, znak wodny: linie poprzeczne, prążki podłużne. Wym. 18,1×11,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Bezsenność, gdyż już dwie nocy tylko ulice Londynu są mym mieszkaniem, a do tego głód stawily mnie w rozpaczny trudnej do opisania. Tembardziej, że już straciłem wszelką nadzieję nie odebrawszy dotąd o[d] Pana żadnej odpowiedzi na mój list, który pisałem z początkiem tego miesiąca. Ha, cóż począć, niechaj się stanie wola Boża, i niech się raz przecie skończą moje cierpienia, nie mam już bowiem nikogo więcej, coby mnie zapragnął wyciągnąć z tak fatalnego położenia, Pan tylko byleś i jesteś jedynym dla mnie człowiekiem, lecz na nieszczęście albo list mój Go nie doszedł, albo też, co najpewniejsze, że nie było w Jego możliwości nadesłania mi 3 funtów na wyjazd z Anglii, i wiem o ile to mu boleści sprawić musiało, i dlatego też przepraszam Go najmocniej nie tylko za obecnie wyrządzone Mu zmartwienie, ale i za wszystkie inne, do jakich kiedykolwiek [!] mogłem mu się stać przyczyną. To tylko jednak mogę wyrzec z całej duszy i serca, że pamięć Jego osoby będzie mi jeszcze miła nawet przy desce grobowej. Prosiłbym jednakże Pana najmocniej o odpisanie do mnie choć kilku słów pociechy. | Zostaję z głębokim uszanowaniem | dla Pana | Rudolf Majewski.*

Por. „Poręczenie za Rudolfa Majewskiego” wystawione przez Mickiewicza (Paryż, 18 X 1851) i komentarz, WJ XV 673.

596. Malewski Franciszek

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Malewski Franciszek*, innym piśmem: *do Adama Mickiewicza*. Uwaga ołówkiem: *jeden list jego zob. pod nr 675.*

1. [Brak miejsca] *11 czerwca n.s.* [dopisek późniejszy ołówkiem:] *1829.*

List na papierze kremowym, chropowatym, poźółkłym, Wymiary 24,3×21,1 cm. K. 1; zapisana k. 1 r. oraz lewy margines tej s., a także niewidoczne po złożeniu części s. v., gdzie znajdują się cytowane wiersze Słowackiego. Na części widocznej po złożeniu adres: *A Monsieur | Mr Adam Mitzkiewitsch [!] | à Dresde | Die adresse erfährt man begm. Herrn v. Rojalisz im Bureau der Kniserlichen Rupischen Gesandschaft.* K. uszkodzona przez oderwanie pieczęci. — Stemple pocztowe: 1) *St. Post 23 h m ETU* (prostokątny, tusz czarny); 2) *MEMEL 17 JUNI* (tuszu czarny). List nie podpisany.

D r u k.: Kor.¹ II 77—81; Kor. III 111—115.

Odpowiedź Mickiewicza (Drezno, ok. 10 VII 1829), WJ XIV 499—502.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list z d. 26 XII 1831 (poz. 5).

2. *12 IX [1843] Marienbad.*

List na papierze białym, poźółkłym, b. cienkim, o wym. 13,9×10,4 cm. K. 1 zapisana r i połowa v.

Całość listu: *Już od miesiąca jestem zagranicą i jeszcze się nie mógł do Ciebie odezwać. W tej chwili nadarza się ktoś, co tę kartkę o'da w miejscu, skąd na Frankfurt nie pójdzie. Łączę do niej wexel, który choć dla Ciebie przeznaczony, zapisałem był w Berlinie na imię Celiny, chcąc go stamtąd*

wyprawić, lecz dla pewnych powodów wstrzymałem. *Wexel secunda* odeszła, jeżeli w Kolonii nie znajdę wiadomości o dójściu teraźniejszego. Będę tam pierwszych dni Oktobra i dowiem się, czy nie będzie listu poste restante. Tu zabawię jeszcze ze dwa tygodnie, leczę się i chodzę na twoje lekcje. Po skończeniu leków udam się nad Ren i stamtąd dam więcej wiedzieć o sobie. Na teraz pożałuj mię tylko, że do ciebie dojechać nie mogę. Celinę pozdrów i powiedz, że dziś mam list od Heleny. Wszystko dzięki Bogu zdrowe. Helena jest o milę za miastem i ma tam Kaplińskiego i Zawadzkiego, którzy na uniwersytet przybyli. List nie podpisany.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list z Moguncji, 11 X 1843 (poz. 6).

3. 12 X [1843] *Manheim*.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 27,7×22,7 cm. K. 1 zapisana r. i połowa v.; na s. v. adres: *À Monsieur | Adam Mitzkiewitsch [!] | Professeur au Collège de France | Paris | Rue d'Amsterdam N. 1*. K. lekko uszkodzona przy prawym marginesie. Ślad pieczęci. W autografie list nie podpisany.

D r u k.: Kor.¹ II 213—215 (z błędnym miejscem: Paryż); Kor. IV 293—295 (bez miejsca).

4. 18 X [1843] *Karlsruhe*.

List na papierze białym, poźółkłym, cienkim, o wym. 26,8×21,6 cm. K. 1 zapisana r., zapisany również lewy margines. Dolna ćwiartka k. oddarta i przyklejona na s. v. dwoma kawałkami przezroczystego papierka.

D r u k.: Kor.¹ II 213—214; Kor. IV 295—296.

5. 14/26 n.s. [XII 1831]. W prawym górnym rogu ołówkiem: 1832: w lewym górnym rogu ołówkiem: *do Adama 1831*.

List na papierze kremowym, poźółkłym, twardym, o wym. 25,7×22,1 cm. K. 1 zapisana obustronnie. List nie podpisany (brulion?).

D r u k.: W. Mickiewicz: *Imionniki Marii Szymanowskiej*. „Pam. Lit.” R. IX, 1910, s. 530—531; S. Pigoń: *Głosy sprzed wieku*. Wilno 1924, s. 163—164 (bez zakończenia); Kleiner II cz. I 246—247 (fragm.).

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 14/26 XI (1831).

Napis na teczce: *Malewski Franciszek do A. M. 11 X (1843)*.

6. 11 X [1843] *Moguncja*.

List na papierze kremowo-białym, poźółkłym, o wym. 26,9×21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. czysta; na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mitzkiewitz [!] Professeur au Collège de France | Paris | Rue d'Amsterdam N. 1*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *MAINZ 12.10.1843* (tusz czarny); 2) *Tour-T [...] 14. Oct. 43* (tusz czerwony). List w autografie nie podpisany.

D r u k.: Kor.¹ II 210—211; Kor. IV 292—293.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza, niedochowany, który Malewski otrzymał w Kolonii d. 9 X 1843 r.

Uwaga: Dopisek F. Malewskiego znajduje się w liście Marii Szymanowskiej (Petersburg, 16/28 V 1829), Rejestr 675 poz. 3, druk. Kor.¹ II 69 oraz Kor. III 108.

Maliturne P. zob. Rejestr 588.

597. Marlay Elizabeth

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Marlay Elżbieta*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Marlay (Pani Elżbieta)*. *List z 26-go września 1835 do Adama Mickiewicza*.

1. *Baden-Baden, ce 26 septembre* [1835].

List na papierze szaro-kremowym, silnie pożółkłym, dość grubym, o wym. 21,5×13 cm. Znak wodny „J. Whatman”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | 60, Rue de la Pèpinière | Faubg du Roule | à Paris*. Oryginał listu podpisany inicjałem EM, pod nim dopisano innym charakterem: *czy nie Elizabeth Marlay*. — Stemple pocztowe: 1) *4 octobre 1835* (tusz czarny); 2) Nieczytelny znak pocztowy (tusz czerwony). Krążek — zalepka.

D r u k.: Kor. III 193—195.

Napis na II teczce: *Marlay Elizabeth do Adama Mickiewicza 11 marca bez roku*.

2. *Ce vendredi 11 mars* [1842]¹.

List na papierze białym, lekko pożółkłym, gładkim, dość grubym, o wym. 13,1×10,4 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 r. i połowa v.

Całość listu: *Mille remerciements pour votre joli livre. Il me sera précieux comme souvenir de votre amitié et aussi parce qu'il me fait parvenir à moins à un pâle reflet de vos poésies. | J'aurais du vous dire autant il y a une semaine, mais je voudrais au même temps mettre des places aux Italiens à votre disposition. Malheureusement notre abonnement n'est que pour une fois par semaine et m a p a r t n e r a de son coté quelques engagements ainsi ce n'est que le 24 que j'aurai deux places à vous offrir. | Faites donc vous arrangements pour jeudi le 24 et amenez votre dame Suisse [!] avec vous. Il me fera bien du plaisir à vous y recevoir tout deux. | J'irai chercher Mgdame Mickiewicz et vous porter les billets avant. | C'est un vilain sort dont vous me parlez et qui date du Lac de Genève. Il faut le noyer dans la Seine cet été. | J'ai été plusieurs fois à la campagne depuis que je vous ai vus dans l'espérance de me débarrasser de la grippe. | C'est pourquoi on me dit toujours sortie. | Peut-être serez vous chez le Prince Czartorisky lundi. | J'embrasse Madame Mickiewicz de tout mon coeur et je vous prie tout à croire à mes sentiments affectueux. | E. Marlay.*

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Marlay Elżbieta list b.d. i kopia*. *Kopia bileciku do Adama Mickiewicza*.

3. *Monday* [brak miejsca i daty].

List na papierze białym, lekko żółkłym, chropowatym, wym. 12,4×9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsr | Monsr Mickiewicz*. Na k. 1 r. nad tekstem napis ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *Elizabeth Marlay*. — Kółko-zalepka.

Całość listu: *No t tomorrow, but Wednesday at three o'clock. | So you think Women require inspiration on that subject. | Le pauvre homme! EM.*

3a. Kopia powyższego listu.

K. 1 zapisana r.

¹ Piątek w dniu 11 marca oraz czwartek w dniu 24 marca wypadły w r. 1842. Właśnie w marcu 1842 odwiedziła Paryż *votre dame Suisse* — Karolina Olivier.

Marconi Karol zob. Rejestr 568 poz. 3, Rejestr 711 poz. 1a, 3.

598. Markwart Karol i Markwart Władysław

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Markwart (Karol), Markwart (Władysław). List z 28-go grudnia 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

Florencja, dnia 28 grudnia 1848.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 24,9×19,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | Conducteur en Chef de la Légion | Polonaise en Italie | rue de la Santé N. 42 | aux Batignolles | banlieu[e] de Paris* oraz pieczęć lakowa z wizerunkiem herbu. K. 2 uszkodzona przy oderwaniu pieczęci; na obu kartach w lewym górnym rogu odciśnięty znak „Bath”.

D r u k.: Lutzowa 285—286.

599. Matuszewicz Wincenty

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Matuszewicz Wincenty*, inną ręką: *do Adama Mickiewicza siedem (7 listów z 1848 r.) 12 listów.*

1. *Bayeux (Departement du Calvados) 1833 9bra [XI] 30 dnia.*

List na papierze kremowym, b. silnie poźółkłym. Znak wodny: linie poziome, prążki pionowe. Wym. 24,4×19 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | (refugié polonais) | à Paris, rue Saint Nicolas | No 73.* Napis innym charakterem pisma: *W Panu Dobrodziejow.* Lewy dolny róg k. 1 oddarty, tekst uszkodzony; oddarty również dół k. 2 bez uszkodzenia tekstu. W prawym górnym rogu k. 2 wypalona (?) dziura. — Stemple pocztowe: 1) *Bayeux 30 Nov. [1833]* (tusz czarny); 2) *Dec. 2 1833* (tusz niebieski).

Inc.: *Szanowny Panie Adamie, mój Najdroższy i Najukochańszy nauczycielu! Nieszczęście i wielkie Nieszczęście, że nasza emigracja jest zarażoną duchami niespokojności, którzy i w polu jeszcze najwięcej się przyczyniali swojemi krzykami i obrzydliwemi intrygami do wielu nieszczęść i ogólnego nieporządku. Oni to parażowali wszystko, oni oburzali motloch warszawski przeciwko władzom istniejącym. Oni i dzisiaj porywają na łono swoje większą część naszej młodzieży [...] Prośba o protekcję dla Ziemeckiego, aby mógł uczyć się artylerii w Paryżu lub w Metz.*

2. *Bourbonne-des-Bains (de la Haute Marne) 1 sierpnia 1848 roku.*

List na papierze kremowym, lekko poźółkłym, dość cienkim, o wym. 27×21,6 cm. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie; na k. 2 r. *Wykaz Polaków mieszkających w Chaumont, którzy zapisali się do Legii*, na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Conducteur en Chef de la Légion Polonaise | aux Batignolles, rue du Boulevard [!] 12.* — Ślad pieczęci lakowej.

Inc.: *Szanowny Ziomku! | Stosownie do twojego polecenia w mojej podróży zatrzymywałem się w T r o y e s, tam znalazłem 30 ziomków mieszkających, wszyscy z dawnej emigracji — jedni z nich oddawszy się handlowi potrafili sobie zapewnić pewną pozycję niepodległą [...] Wiadomości o werbunku ochotników do Legionu.*

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż-Batignolles, 21 VII 1848), WJ XVI 289—290.

3. *Épinal (des Vosges) 2° sierpnia 1848 roku.*

List na papierze identycznym jak list poprzedni. Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwiartka v.; na k. 2 r. wykaz ochotników z Épinal, na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Con-*

ductuer en chef de la Légion polonaise | 12, rue du Boulevard | à Batignolles | Paris. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Na marginesie k. 1 r. innym pismem (M. Chodźki?): *Napisać do Ministra względem tych, co w koszarach w Besançon.*

Inc.: *Szanowny Ziomku! | Dziś przybywszy do Épinal znalazłem 30 góro [!] pięknej naszej młodzieży, wszyscy należą do tegorocznej emigracji, są oni pod strażą dodanego z Centralizacji Towarzystwa Demokratycznego opiekuna [...]*

4. 4 sierpnia 1848 roku z Bourbon[ne]-des-Bains (de la Haute Marne).

List na papierze identycznym jak list nr 2, lecz złożony w format 21,6×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. wykazy, na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | 12, rue du Boulevard à Batignolles | Paris.* — Stemple pocztowe: 1) *Bourbonne-les-Bains 5 Août* [t] 48 (tuszczyk czarny); 2) *Le[s] Batig[nol]l[es] 6 Août 48* (tuszczyk czarny); 3) nieczytelny [Moulin] (tuszczyk niebieski). Pieczęć lakowa z herbem.

Inc.: *Szanowny i Zaczny Przewodniku! Z Épinal wczora nie mogłem wyjechać tak, jak chciałem, a to z powodu, że placu w wozie dostać nie mogłem — na tej zwłoce zyskałem jeszcze dwóch ochotników [...]*

5. 11 sierpnia 1848 roku z Bourbon[ne]-des-Bains.

List na papierze identycznym jak listy nr 2 i 3. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Monsieur Mickiewicz | 12, rue du Boulevard à Batignolles | Paris.* K. 2 lekko uszkodzona przy odrywaniu pieczęci. — Stemple pocztowe: 1) *Bourbonne-les-Bains 12 Août 48* (tuszczyk czarny); 2) *Mo[u]l[ins] 14 Août 48* (tuszczyk niebieski); 3) *Les Batignolles [...]* (tuszczyk czarny). Ślad pieczęci lakowej z herbem.

Inc.: *Szanowny Przewodniku! W tej chwili otrzymałem list z Épinal od zostawionego tam przeze mnie naczelnika kolumny Garbińskiego — donosi on 1°: że przybyło nam jeszcze dwóch ochotników: Szczepański Antoni i Otto Karol. Że wszyscy dawniejsi trwają w swoim przedsięwzięciu i czekają tylko na rozkaz do wyruszenia [...]*

6. 14 sierpnia 1848 Roku z Bourbon[ne]-des-Bains.

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, wym. 20,9×13,7 cm. Na obu kartach w lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Conducteur en chef de la Légion Polonaise | 12, rue Boulevard à Batignolles | Paris.* K. 2 uszkodzona przy odrywaniu pieczęci. — Stemple pocztowe: 1) *Bourbonne-les-Bains 14 Août 48* (tuszczyk czarny); 2) *Les Batignolles 19 Août 48* (tuszczyk czarny). Ślad pieczęci lakowej z herbem.

Inc.: *Szanowny Przewodniku! Dziś otrzymałem list od Grzybowskiego z Chaumont, którym donosi, że legioniści strasznie się niecierpliwiają — tem bardziej, że im głód dokucza — gdyż zasiłków, o których mi dał wiedzieć pan Chodźko listem z dnia 3go idącego miesiąca wcale w Chaumont nie otrzymują [...]*

7. 19 sierpnia 1849 roku z Bourbon[ne]-des-Bains.

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 24,2×19 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. i ćwiartka v.

Inc.: *Szanowny Przewodniku Dobrodzieju | Uprzednimi listami moimi doniosłem Szanownemu Przewodnikowi, że zakłady ochotników naszych tak w Chaumont, jako też i w Épinal otrzymali odpowiedź od ministra na podane prośby o paszporta do Mediolanu z tą tylko różnicą, że ochotnikom w Chaumont tylko Endemnité de Route akkordowano, wtenczas, kiedy zakładowi w Épinal zold dwumiesięczny i razem Endemnité de Route [...]*

8. 25 sierpnia 1848 roku w Bourbon[ne]-des-Bains (de la Haute Marne).

List na papierze identycznym jak list poprzedni. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Conducteur en Chef de la Légion | Polonais | 12, rue du Bou-*

levart [!] *aux Batignolles | Paris*. K. 2 uszkodzona i przedarta przy otwieraniu, k. 1 również uszkodzona. List pomięty. — Stemple pocztowe: 1) *Bourbonne-les-Bains 25 août 48* (tusz czarny); 2) *Paris 27 août 48* (tusz czarny); 3) *Les Batignolles 27 août 48* (tusz czarny). Ślad pieczęci lakowej.

Inc.: *Szanowny Naczelniku Dobrodzi! | Zakład ochotników naszych w Épinal niecierpliwi się do najwyższego stopnia tem bardziej, że w gazetach wyczytali o wejściu do Włoch kolumn ze Strasburga — w swojej niecierpliwości wysłali do mnie deputację złożoną z Górlńskiego i Gumowskiego [...]*

9. 9 października 1848 roku z Épinal (Vosges).

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 26,9×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na s. 2 v. adres: *À Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Conducteur en Chef de Légion Polonais | 46 rue de la Santé à Batignolles | Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Epinal 10 Oct 48* (tusz czarny); 2) *Moulins 12 Oct 48* (tusz niebieski); 3) *Paris 12 Oct [48]* (tusz czarny); 4) *Les Batignolles 12 Oct 48* (tusz czarny).

Inc.: *Szanowny Przewodniku Dobrodzieju! Dowiesz się zapewne, że do dnia dzisiejszego [!] żadnej ode mnie wiadomości nie otrzymałeś, to stąd pochodzi, że w ominiony poniedziałek, w chwili, kiedy miałem z Paryża wyjechać, córka mi się urodziła [...]*

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 2 X 1848.

10. 24 Października 1848 roku z Bousy (de l'Ain!).

Kopia ręką nieznaną z Archiwów Raperswilkich. Kopia na 2 kartach, papier kremowy, czerpany, wym. 21,6×16,7 cm. Znak wodny „Polieri” oraz linie poprzeczne, prążki podłużne. Zapisana k. 1 r. oraz połowa s. r. karty drugiej. Adres: *A Monsieur Monsieur Mickiewicz, 46, rue de la Santé à Batignolles, Paris*. U dołu k. 2 r. uwaga: *Oryginal znajduje się w Arch. Muz. Narod. Pols. w Raperswilu*.

Inc.: *Szanowny Ziomku! Wiadomem Ci jest Szanowny Naczelniku, że kiedyś uformowałem kolumnę ochotników do legii polskiej w Épinal jeszcze w miesiącu lipcu, Rząd francuski dla każdego z Legionistów akordował żołd 2° miesięczny [...]*

Katalog Lewaka podaje błędnie, że jest to kopia ręką W. Mickiewicza.

11. 3 listopada z Turin, Alborgo Dell'Capello D'Oro.

List na papierze identycznym jak list nr 9. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Szanowny Ziomku! | Od dnia 29 ominionego miesiąca jestem w Turin, przybyłem tu o godzinie 8^{ej} z rana i miałem nazajutrz, to jest 30 o piątej po południu wyjechać do Vercelli, bo o tej godzinie stąd tu tylko dyliżans wychodzi — co mię tu do dziś dnia zatrzymało, muszę szczerze po litewsku bez najmniejszej ogródki ani przesady objaśnić [...]*

12. Z Florencji dnia 19 Listopada 1848 roku, via Maggio 1866.

List na papierze kremowym, poźółkłym. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie, k. 2 v. U góry k. 1 r. nadruk: wizerunek białego orła bez korony, pod nim napis: *Légion Polonaise*, niżej, po lewej, literami gotyckimi: *Conducteur en Chef* wielokrotnie przekreślone atramentem.

Inc.: *Szanowny Przewodniku i Kochany Mój Nauczycielu! List twój z dnia 10 idącego miesiąca doszedł rąk moich dzisiaj tu, we Florencji, co jest dowodem, że nikt listów naszych na pocztach nie zatrzymuje — list mój przeto będzie dalszym ciągiem Rapportu — dalszym opisem moich bied i kłopotów [...]*

List Mickiewicza, o którym wspomina tu Matuszewicz, z 10 VI 1848, nie dochował się

600. Mazzini Giuseppe

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Mazzini Józef. List do Adama Mickiewicza bez daty* (maj 1848 r.).

Martedì [2 V 1848], *Borgo Spesso 1355*.

List na papierze jasnoniebieskim, o wym. 12,1×9,6 cm. Karty 2; k. 2 przedarta w połowie z góry do dołu. Zapisana k. 1 r. i połowa v.

Druk.: zbiorowe wydanie pism Mazziniego: Scritti, Imola 1922, XXXV, 157 (oryginał włoski); *Mémorial* II 21 (w tłum. francuskim); *Żywot*¹ IV 149 (w tłum. polskim); *Legion* 96 (w tłum. polskim); *Legion Mickiewicza*, wyb. źródeł 78 poz. 58 (w nowym polskim tłum.).

601. Michałowski Feliks

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Michałowski Feliks*, innym pismem: *do Adama Mickiewicza 3 sierpnia 1854*.

St. Etienne (Loire) 3 sierp[nia] 1854.

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 21,5×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.

Inc.: *Kochany nasz Panie Adamie | Każesz mi odczytać to i owo, ale jak tego dokazać? Od dawna modłę się do Januszkiewicza o książki, zbył mię zawsze zaręczeniem, iż łatwiej byłoby złowić xsiężyc w stawie opalką, jak książkę jaką wydobyć z naszej biblioteki [...]*

List ten łączy się z listem Mickiewicza do Eustachego Januszkiewicza (Paryż, 30 VII 1854), WJ XVI 565—567, por. także komentarz.

602. Michelet Jules w imieniu A. Mickiewicza

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Mickiewicz Adam. List z 4go Października 1850 r. do członków rady du Collège Sainte-Barbe. | Michelet z upoważnienia poety, dla oszczędzenia mu przykrości tej urzędowej korespondencji podanie zredagował, a Aleksander Chodźko przepisał i podpisał za Mickiewicza*.

1. *Ce 4 octobre 1850 à Batignolles, 42, rue de la Santé*.

List na papierze kremowym, żółkłym, dość grubym, o wym. 33,2×21 cm. K. 1 zapisana r. U góry s. r., po lewej stronie innym pismem adnotacja: *M. M i c k i e w i c z | Bourse accordée | décision du 25 9bre 1850*.

Druk.: WJ XVI 416—317 (tamże na s. 418—419 tłum. polskie), por. również komentarz.

1a. Pierwopis tegoż podania z poprawkami ręką Aleksandra Chodźki, z adnotacją *rédaction du prof. Michelet*.

K. papieru białego, żółkłego, o wym. 26,8×21,2 cm zapisana r.

603. Michelet Jules

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Michelet Juliusz*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Michelet Juliusz. Listy do Adama Mickiewicza*, inną ręką: 1840—1851. 26 listów.

1. [Paryż, 22 XII 1840].

List na papierze białym, lekko żółkłym, gładkim, o wym. 19,8×13,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. v. napis ręką nadawcy: *pressé* i adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewitz [!] Professeur au Collège de France | rue d'Amsterdam, 1*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. List pomięty

i zniszczony. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) 22 *Décembre 1840* (tuszczyk czarny); 2) *PARIS 15* [...] (tuszczyk niebieski). Ślad laku.

Druk.: Kor.¹ II 185; Kor. IV 236; MMQ 8.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 23 XII 1840), WJ XV 376—368.

2. [Paryż, 24 XII 1840].

List na papierze identycznym jak list nr 1. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewitz [!] | Professeur au Collège de France | rue d'Amsterdam, 1*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. List pomięty i zniszczony. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) 24 *Décembre 1840* (tuszczyk czarny); 2) *PARIS 15 Dist^{on} 4. 6^h. 8.* (tuszczyk niebieski). Ślady laku.

Druk.: Kor.¹ II 185; Kor. IV 236; MMQ 8—9.

Jest to podziękowanie za wyjaśnienie Mickiewicza (list z 23 XII 1840), WJ XV 376—378.

3. [Paryż, 15 III 1841]¹.

List na papierze identycznym jak listy nr 1 i nr 2. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewitz [!] Professeur au Collège de France etc. | rue d'Amsterdam 1, près du Chemin de Fer*. List pognieciony. W górnej części k. 1 r. data III 1841 ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) *Mars 16 1841* (tuszczyk czarny); 2) *PARIS 15* [...] (tuszczyk niebieski); 3) *Levé de 8^h du Matin PR* (tuszczyk czarny).

Druk.: Kor. II 186 (jedynie z datą roczną: 1841); Kor. IV 237.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 16 III 1841), WJ XV 388.

Katalog Lewaka podaje inc. listu z błędem.

4. [Paryż, 17 I 1843].

List na papierze identycznym jak listy nr 1, 2 i 3. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewitz [!] | Professeur au Collège de France | rue d'Amsterdam, 1*. List pomięty. W prawym górnym rogu k. 1 data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) 17 *janvier 1843* (tuszczyk czarny); 2) *PARIS 15 Dist^{on} de Midi* (tuszczyk niebieski); 3) Nieczytelny (tuszczyk czarny). Ślady laku.

Tekst nie drukowanego dopisku: *Veillez me répondre si ce jour vous convient. Si non, nous prendrions l'autre* [przekreślone] *lundi (25 janvier) ?*

Druk.: Kor.¹ II 205 (z datą 16 I 1843, bez dopisku); Kor. IV 281 (z datą 16 I 1843, bez dopisku); MMQ 9 (jedno zdanie, z prawidłową datą: 17 I 1843).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 17—18 I 1843), WJ XV 538—539.

Katalog Lewaka podaje inc. listu z błędem.

Uwaga: W tym miejscu winien znaleźć się list nr 35 z ok. 25 IV 1843.

5. [Paryż, V 1843].

List na papierze gładkim, sztywnym, kremowym, żółkłym, o wym. 20,6 × 13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i margines lewy tej strony; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewitz [!] | Professeur au Collège de France | rue d'Amsterdam, 1*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. List pognieciony. W górnym prawym rogu k. 1 r. ołówkiem w nawiasach data roczna, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) [...] 1843 (tuszczyk czarny); 2) *Levé de [...] Matin* (tuszczyk czarny); 3) *2me Dist. 15e 9^h 1/2* (tuszczyk niebieski). Ślad laku.

¹ List był zapewne wrzucony dnia poprzedniego, 15 III 1841, skoro ostemplowano go o ósmej rano 16 III 1841, jak świadczy o tym stempel nr 3.

D r u k.: Kor.¹ II 226 (z datą: Paris, 1845); Kor. IV 318 (z datą: 1845); MMQ 10 (z opuszczeniem jednego zdania i przesunięciem daty nr r. 1844); Z. L. Zaleski: A travers une amitié d'Adam Mickiewicz à J. Michelet, „Le Monde Slave” 1926 III nr 8, s. 245 (ustalił datę roczną: 1843. Ta sama data, acz b. słabo odbita, widoczna na stemplu pocztowym).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 19 V 1843), WJ XV 560—561, por. także komentarz.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list nr 38 z dn. 15 I 1844, na który Mickiewicz odpowiedział listem z d. 16 I 1844 (WJ XV 595—596).

6. [Paryż, 17 I 1844].

List na papierze identycznym jak list nr 5. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz margines lewy tej strony; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewitz [|], Professeur etc. | rue d'Amsterdam, 1*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. W górnej części k. 1 r. po lewej stronie ołówkiem w nawiasach data: *17 janvier 1844*, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) *Janvier 17 18[44]* (tuszczy czarny); 2) *Levéé de 2 [...] Soir* (tuszczy czarny); 3) *5me Dist. 15e 4^h S.* (tuszczy niebieski). Ślad laku.

D r u k.: Kor.¹ II 205—206 (z błędną datą: 17 I 1843); Kor. IV 281 (z błędną datą: 17 I 1843); Żywot¹ III 267 (fragm. z datą: 17 I 1844 i uwagą w przypisie: „Korespondencja Adama Mickiewicza t. IV s. 281. List mylnie podany jako pisany w 1843 r.” Całość listu z błędną datą 16 I 1843); MMQ 10—11.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 18 I 1844), WJ XV 596—597.

7. [Paryż, 9 II 1844].

List na papierze identycznym jak listy nr 5 i 6. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz, Professeur etc. | rue d'Amsterdam, 1*. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) *Février 9 1844* (tuszczy czarny); 2) *Levéé du [...] Soir C.* (tuszczy czarny); 3) *6me Dist 15e 6^h S.* Ślady laku.

D r u k.: Kor.¹ II 215; Kor. IV 302; MMQ 11 (jedno zdanie).

8. [Paryż, 1844].

List na papierze identycznym jak listy nr 5, 6 i 7. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Professeur au Collège de France | rue d'Amsterdam, 1*. $\frac{1}{2}$ dolna część k. 2 oddarta, list pognieciony. W górnym prawym rogu k. 1 r. ołówkiem w nawiasach data roczna, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) Nieczytelny (tuszczy czarny); 2) *6me Dist. 15e 6^h S.* (tuszczy niebieski). Ślady laku.

D r u k.: Kor.¹ II 222—223; Kor. IV 313; MMQ 10.

9. [Paryż, 28 II 1845].

List na papierze jak listy nr 5, 6, 7 i 8, lecz wymiarów 20,8×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Professeur etc. | rue d'Amsterdam, 1*. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) *20 Janvier 1845* (tuszczy czarny); 2) *Levéé de 4^h du Soir* (tuszczy czarny); 3) *6me Dist 15e 6^h S.* (tuszczy niebieski). Ślady laku.

D r u k.: Kor.¹ II 223—224; Kor. IV 314; MMQ 11.

10. [Paryż, 11 III 1845].

List na papierze identycznym jak list nr 9. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza.

D r u k.: Kor.¹ II 224; Kor. IV 314—315; MMQ 12—13.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 12 III 1845), WJ XVI 12—14.

11. [Paryż] 27 janvier [18]49.

List na papierze białym, żółkłym, gładkim, sztywnym, o wym. 20,3×13,3 cm. Karty 2 zapisane obustronnie oraz lewy margines k. 2 v.; w lewym górnym rogu k. 1 r. uwaga innym charakterem pisma: *A Mr. Adam Mickiewicz | NB. Michelet donosi o swoim ożenieniu się.*

Druk.: Żywo^t IV s. XXIV—XXV dodatek nr XXVII (na s. 223 fragm. początkowy w tłum. polskim); MMQ 31—32; W. Mickiewicz: Pamiętniki I 117—118 (tłum. polskie).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 29 I 1849), WJ XVI 360—361.

12. [Paryż] 2 février [18]49.

List na papierze identycznym jak list nr 11. K. 1 zapisana r.

Tekst nie drukowanego dopisku: *Je n'avais pu vous répondre ne sachant pas le jour de Mad. Bachellery.*

Druk.: Kor.¹ II 236—237; Kor. IV 336; MMQ 32 (nieokładnie); W. Mickiewicz: Pamiętniki I 118 (tłum. polskie); Żywo^t IV 234 (drobny fragm. w tłum. polskim).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 29 I 1849), WJ XVI 360—361.

13. [Paryż, 11 III 1849].

List na papierze identycznym jak listy nr 11 i 12. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *très pressé*, i adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | rue de la Santé 42 | aux Batignolles*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Znaczek pocztowy koloru czarnego z rysunkiem głowy Marianny i napisem: *Republ. Franc. 20c., Postes. 20c.*, skasowany. Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Paris 11 mars 49*; 2) *Les Batignolles 11 mars 49*.

Druk.: Kor.¹ II 237; Kor. IV 336; W. Mickiewicz: Pamiętniki I 118 (tłum. polskie, nieokładne).

14. [Paryż, 12 III 1849].

List na papierze identycznym jak listy nr 11, 12 i 13. Karty 2; zapisana k. 1 r. W górnej części k. r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza.

Druk.: MMQ 32—33 (na s. 33 w. 2 od góry zam.: *très près de chez moi, ma być: très près chez vous*); W. Mickiewicz: Pamiętniki I 118 (tłum. polskie bez dopisku).

15. [Paryż, 7 IX 1849].

List na papierze jak listy nr 11, 12, 13 i 14, lecz o wym. 20,6×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i jej margines lewy; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | rue de la Santé, 42 | aux Batignolles*. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Znaczek pocztowy identyczny jak na liście nr 13, skasowany. Stemple pocztowe (tusz czarny): *Paris 7 sept 49*; 2) *Les Batignolles 7 sept 49*.

Druk.: Kor.¹ II 237—238; Kor. IV 337 (nieokładnie).

16. [Paryż, 14 XI 1849].

List na papierze białym, lekko żółkłym, gładkim, o wym. 21×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz jej lewy margines. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza.

Druk.: Kor.¹ II 238; Kor. IV 338; MMQ 35.

17. [Paryż, 1849].

List na papierze białym, pożółkłym, o wym. 13,9×10,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz

lewy jej margines; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz*. W górnym prawym rogu k. 1 r. data roczna ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza.

D r u k.: Kor.¹ II 238; Kor. IV 338.

18. [Paryż] 14 janvier [1850] aux Thernes, rue Villiers 43.

List na papierze identycznym jak list nr 17. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz jej lewy margines; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | rue de la Santé, 42 | aux Batignolles*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. Data roczna uzupełniona ołówkiem przez W. Mickiewicza. — Znaczek pocztowy identyczny jak na liście nr 13, skasowany. Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Paris 14 janv. 50*; 2) *Les Bat[ignolles] 14 janv. 50*. Ślad czarnego laku.

D r u k.: Kor.¹ II 239; Kor. IV 338—339; MMQ 35—36 (opuszczony dopisek).

19. [Paryż, 1 X 1850] Banlieue aux Thernes, rue Villiers, 43.

List na papierze białym, poźółkłym, gładkim, o wym. 20,7×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | rue de la Santé, 42 | aux Batignolles*. Obie karty przedarte. W górnym prawym rogu k. 1 r. data ołówkiem w nawiasach, ręką W. Mickiewicza. — Znaczek pocztowy o rysunku jak znaczek na liście 13, lecz koloru ciemnoniebieskiego i wartości 25 c, skasowany. Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Paris 1 oct 50*; 2) [Les] *Batignolles 1 oct [50]*.

Całość listu: *Cher et illustre ami | Il n'y a pas un moment à perdre. La rentrée se fait lundi. J'écris à l'instant à M. Carnot dont je suis connu, et à M. Bixio que je ne connais pas, mais qui est un homme de coeur. Je ne connais point les autres. | Je crois Sainte-Barbe très bon, mais on ne peut guère demander pour t e l Collège spécialement. Il peut se trouver rempli. | J'irai vous voir mercredi à 4 heures. | Je vous serre la main affectueusement et présente mon tendre respect à Madame | J. Michelet.*

List wiąże się z podaniem Mickiewicza do Członków Rady Stowarzyszenia Sainte-Barbe z 4 X 1850 r., por. Rejestr 602; WJ XVI 416—419.

19a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

K. 1 zapisana r.

20. [Paryż, 5 X 1850].

List na papierze białym, poźółkłym, o wym. 20,9×13,5 cm. K. 1 zapisana r. W górnym prawym rogu data ołówkiem, ręką W. Mickiewicza. Dołączona koperta o wym. 13,8×7,6 cm, koloru białego, lekko żółkła. Znaczek wartości 25c. identyczny jak na liście nr 19. Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Les Ternes 5 oct 50*; 2) *Pa[ris, 5] oct [50]*; 3) *Les Batignolles 5 oct 50*.

Całość listu: *Voici, cher et illustre ami, la réponse de M. Guisard. Je vous serre la main | J. Michelet | Rien autre chose à faire que d'adresser une demande au Conseil d'Administration | motivé par la position de la famille, celle du père dans l'enseignement, les services rendus à la France | faire apostilles par des députés, envoyer à M. Bixio président du Conseil — la chose dépend surtout de lui.*

Por. Rejestr 602; WJ XVI 416—419.

21. [Paryż] 20 oct[obre 18]50. Banlieue aux Thernes, rue Villiers, 43.

List na papierze białym, żółkłym, o wym. 13,5×10,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Całość listu: *Cher et illustre ami | M. Bixio qui est encore à la campagne et ne vient que par moment, m'avait répondu par écrit que, si l'enfant ne passait par un examen brillant il y avait peu d'espoir. Je lui ai demandé un rendez-vous, et l'ai vu hier samedi. La chose étant bien expliquée, il m'a répondu qu'il serait tout-à-fait pour nous, mais qu'il me conseillait de voir quelques membres du Conseil d'Administration: M. M. Bayard, Mougis, Paravay, Vavin. Je les verrai ces-jours-ci.*

J'espère que nous triompherons des difficultés que les règlements nous opposent. | Je vous serre la main affectueusement et présente mes hommages à Madame | J. Michelet.

Por. Rejestr 602; WJ XVI 416—419.

21a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

K. 1 zapisana jednostronnie.

22. [Paryż] 23 oct[obre 18]50.

List na papierze szarawym, poźółkłym, dość sztywnym, o wym. 20,6×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz jej lewy margines; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | rue de la Santé, 42 | aux Batignolles | banlieue.* — Znaczek pocztowy identyczny jak w listach nr 19 i 20, skasowany. Stemple pocztowe: 1) *Bureau Central* (tuszczerwonny); 2) *Les Batignolles 25 oct. 50* (tuszczerwony).

Całość listu: *Voici où en est l'affaire, Monsieur et ami. J'ai vu M.M. | Guérard, préfet des études | Bixio | Mougis | Bayard. | Ils sont favorablement disposés. | Je verrai M. Labrousse, directeur du Collège. | Je n'ai pas encore de réponse de M.M. Paravay et Vavin, à qui j'avais demandé rendez-vous. | Je vous serre la main cordialement J. Michelet. | Comment va la santé de Madame? Je lui présente mon tendre respect. | Je rouvre ma lettre. M. Vavin m'a répondu. Je vais le voir aujourd'hui. | La chose se décidera au dernier lundi d'octobre ou au 1er lundi de novembre. | La principale difficulté, c'est le trop plein du Collège.*

Por. Rejestr 602; WJ XVI 416—419.

22a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

K. 1 zapisana jednostronnie.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list nr 34 pisany ok. 17 III 1851, na który Mickiewicz odpowiedział listem z 26 III 1851 (WJ XVI 435—438) oraz listem z ok. 7 IV 1843 (WJ XVI 440—441). Na ten ostatni list Michelet odpowiedział listem niedatowanym, który tu znajduje się pod nr 36 — i on winien znajdować się w tym miejscu.

23. [Paryż] 25 avril [18]51.

List na papierze gładkim, sztywnym, kremowym, żółkłym, o wym. 20,2×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i jej margines.

Druk.: Kor.¹ II 240; Kor. IV 341; MMQ 37 (z błędną datą: 21 IV 1851).

24. [Paryż] 12 mai [18]51.

List na papierze białym (z odcieniem szaro-zielonkawym), dość cienkim, żółkłym, o wym. 20,8×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Druk.: Kor.¹ II 240; Kor. IV 341; MMQ 37—38.

25. [Paryż] 15 oct[obre 18]51.

List na papierze białym, gładkim, o wym. 20,8×13,3 cm. Znak wodny: prążkowanie poprzeczne, linie podłużne. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Cher Ami, | Je n'entends plus parler de vous. Je m'inquiète de vos travaux, de votre livre — mes légendes m'ont accablé, mais jamais je ne vous ai perdu de vue. — Spes! et maxima spes! — Consolez-moi de ces misères et de vrai foudre autour de moi le peu que je noyais de bon | t u s | J.M.*

26. [Paryż] 7 nov[embre 1851].

List na papierze gładkim, sztywnym, kremowym, poźółkłym, o wym. 21,1×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Druk.: Kor.¹ II 241 (z datą: 7 novembre 185...); Kor. IV 343 (z poprawną datą).

List ten wiąże się z listem Mickiewicza do Micheleta (Paryż, 29 I 1852), WJ XVI 472—473, por. również komentarz.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Michelet Juliusz. List z 20 lipca 1852 r. do Adama Mickiewicza.*

27. *Nantes, quartier Barbier, près S. Felix, 20 juillet* [18]52.

List na papierze białym z odcieniem szaro-zielonkawym, gładkim, silnie żółkłym, o wym. 21,3×13,6 cm. Karty 2; zapisane obustronnie. Obie karty uszkodzone przy górnym prawym rogu, dolny prawy róg obu kart oddarty.

Druk.: Kor.¹ II 241—242; Kor. IV 343—344; MMQ 39—40.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Michelet J. do A. M. 1853—1855.* W teczce tej znajdują się listy nie do Mickiewicza, lecz do Armanda Lévy.

28. [Paryż] *26 août* [18]53.

List na papierze gładkim, sztywnym, kremowym, żółkłym, o wym. 20,5×13,7 cm. K. 1 zapisana obustronnie oraz margines lewy s. v.

Inc.: *Votre lettre cher ami, m'arrive à temps pour la poste, et, sans perdre une minute, j'écris à Pelletau pour appuyer la chose [...]*

29. [Brak miejsca] *5 oct*[obre 18]53.

List na papierze dość cienkim, białym z zielonkawym odcieniem, żółkłym, gładkim, o wym. 21,4×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Inc.: *J'ai reçu, cher ami, 2 exemplaires de votre brochure. J'en ai donné un à MM. Mangin, directeur du Phare de la Loire [...]*

30. *Turin, 28 mai 1854.*

List na papierze białym z zielonkawym odcieniem, gładkim, żółkłym. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 v. W górnym prawym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath”.

Druk.: Żywot¹ IV s. LXIII—LXIV, dodatek LXIV; MMQ 41—43.

31. [Paryż] *16 février* [18]55.

List na papierze białym, gładkim, o wym. 20,7×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Inc.: *J'apprends cher ami, que vous étiez malade et reclus chez vous | Cela et aussi a u t r e c h o s e, c'est beaucoup, c'est trop [...]*

32. *Havre, chemin de f[er], Adresse à l'octroi, 5 sept*[embre 18]55.

List na papierze białym, b. cienkim, o odcieniu zielonkawym. Karty 2; zapisana k. 1 r. i k. 2 r.

Inc.: *Cher ami, dans cette lutte contre la nature, je me suis réfugié ici pour demander encore un peu d'aide à la grande mère qui nous bat et nous caresse tour à tour. Soit-elle bénie! | Votre lettre m'a été bonne et saine. Je vous aime et vous révère, v e n e r a n d e p u e r, comme dit Virgille [...]*

33. [Brak miejsca] *19 nov*[embre 18]55.

List na papierze gładkim, bialo-niebieskawym, o wym. 20,7×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Depuis un mois, cher ami, j'ai été pris, repris de la grippe. Et aujourd'hui encore, je vois à peine ce que j'écris [...]* Po tekście listu dopisek: *Nous saluons affectueusement Mickiewicz.*

Napis na IV teczce: *Michelet J. do A. M. 3 listy bez daty.*

34. [Paryż, ok. 17 III 1843] *Banlieue aux Thernes, rue Villiers 43.*

List na papierze identycznym jak list nr 23 (z dnia 25 IV 1851). Karty 2; zapisana k. 1 r. i lewy jej margines.

D r u k.: Kor.¹ II 239 (z datą: Paris, 1851); Kor. IV 340—341 (z datą: Paris, 1851); MMQ 36—37 (z datą roczną: 1850); WJ XVI 438 przypis 1 (tamże datę listu ustalił S. Pigoń; fragm. listu w polskim przekładzie).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 26 III 1851), WJ XVI 435—438.

35. [Paryż, ok. 25 IV 1843].

List na papierze identycznym jak list nr 5 (maj 1843) oraz nry 6, 7 i 8. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam, 1.* — Ślady laku. Stemple pocztowe: 1) [...] 25 [? ...] 1843 (tuszczyk czarny); 2) [...] de 8 [...] (tuszczyk czarny); 3) 14^e Dist 15 7 M (tuszczyk czarny).

D r u k.: Kor.¹ II 207 (z datą: Paris, 23 avril 1843); Kor. IV 286 (z datą: 28 avril 1843); MMQ 9 (z datą 25 avril 1843).

36. [Paryż, ok. 8 IV 1851].

List na papierze identycznym jak list nr 23 (z 25 IV 1851). Karty 2; zapisana k. 1 r.

D r u k.: MMQ 36.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, ok. 7 IV 1851), WJ XVI 440—441.

37. Napis na teczce: *Michelet J. Dedykacja A. M.*

Fragm. karty wyciętej z książki. Skrawek nierówny (ok. 3,9 × 10,7 cm), naklejony na kartę kremowego papieru o wym. 20,9 × 27,1 cm, na której napis ręką W. Mickiewicza: *Dédicace de Michelet sur un des volumes de son Histoire de France offert à Adam Mickiewicz.*

Tekst dedykacji: *Carissimo, illustrissimo | fratri | J. M.*

Tekst dedykacji podaje Katalog Lewaka 112.

Napis na V teczce: *Michelet Juliusz. Do A. M., bd.*

38. [Paryż, 15 I 1844].

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 19,8 × 13,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i jej margines lewy; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz [|] Professeur etc. | rue d'Amsterdam 1.* Obie karty uszkodzone przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Janvier 15* [...] (tuszczyk czarny); 2) *Levé de 10^h 1/4 du Matin* (tuszczyk czarny); 3) *3me Dist. 15^c Midi* (tuszczyk niebieski). Pieczęć lakowa.

D r u k.: Kor.¹ II 205 (z datą: 15 I 1843); Kor. IV 281 (z datą: 15 I 1843); WJ XV 596 przypis 1 (tam poprawną datę ustalił S. Pigoń).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 16 I 1844), WJ XV 595—596.

604. Mickiewiczowie Aleksander, Jan i Józef (synowie)

Napis na teczce: *Mickiewiczowie Aleksander, Jan i Józef (synowie)*

1. *Premier Janvier 1853.*

Litografowana karta-laurka z rysunkami okalającymi miejsce wpisania wiersza. Ilustracje z bajek La Fontaine'a. Papier gruby, kremowy, poźółkły, o wym. 47,4 × 31,8 cm. K. zapisana r.

U góry, pod datą, nagłówek: *A mes chers Parents*, pod nim wpisany wiersz o inc.: *Du temps l'impitoyable cours | Aux fleurs enlève leur parure [...]* Podpis: *Alexandre Mickiewicz*.

2. 24 X^{bre} [XII] 1853.

Litografowana karta-laurka. Miejsce na wpisanie wiersza okalają stylizowane motywy roślinne, u góry postać uczonego z pergaminem. Papier gruby, kremowy, poźółkły, o wym. 48 × 31,8 cm. K. zapisana r.

Wpisany w środek wiersz o inc.: *Je brûlais d'exprimer mes vœux | A celui que mon coeur adore [...]*, u dołu podpis: *Alexandre Mickiewicz* oraz data.

3. 24 Decembre 1853.

Litografowana karta-laurka, o wymiarach laurki poprzedniej, takż papier, zapisana r. Miejsce na wpisanie wiersza okalają motywy roślinne i zwierzęce, u góry paw z rozpostartym ogonem.

Pod nagłówkiem: *A mon cher père* wpisany wiersz o inc.: *J'ai cherché longtemps des bouquets | Pour t'en faire aujourd'hui l'hommage [...]*, u dołu podpis: *Jean Mickiewicz* oraz data.

4. Grudnia 24 dnia, 1853 roku w Paryżu.

Litografowana karta-laurka. Miejsce na wpisanie tekstu otaczają motywy roślinne, rysunki zwierząt oraz ludzi w ubiorach renesansowych. U góry w medalionie wpisany ręką nagłówek: *Do naszego Ojczy* [!]; u dołu w takimże medalionie: *Powaga i Miłość*. Papier gruby, kremowy, poźółkły, o wym. 49,3 × 32 cm. K. zapisana r.

Całość tekstu laurki pisanej ręką Jana Mickiewicza: *Serce nasze najszczerzą wdzięcznością jest przejęte; i ile w nieudolnym wieku naszym zdobyć się możemy, staramy się co dzień dawać w czynach dowody tej naszej wdzięczności. Dlatego to w dniu uroczystym jak dzisiejszy serce nasze nie może być milczącym. | O, Najukochańszy Ojczy! im więcej przez wiek i z łaski Twojej przychodzimy do rozumu, tym większą miłość i większą [!] obowiązki czujemy ku Tobie. Tyś przez twoje Cnoty, Talenta i znakomitość twego Imienia otworzyłeś i wskazałeś nam drogę do naszego żywota. I czemuż nie mielibyśmy [!] Ciebie naśladować, Tobie wyrównać, a nawet przy pomocy Bożej Ciebie przycisnąć [!]? | Te są i będą zawsze nasze najgorliwsze usiłowania jedynie przez wdzięczność [!] i miłość ku Tobie nasz najukochańszy Ojczy. Tu data i podpisy: Alexander Mickiewicz — Jan Mickiewicz.*

D r u k.: J. O. Pieniążek: List, który do niego nie doszedł, „Stolica” nr 23 (703) 4 IV 1961 (cyt. dwa początkowe zdania).

5. 24 Decembre 1854.

Litografowana karta-laurka o wym. 49,3 × 32 cm, papier biały, poźółkły, gruby, gładki. Miejsce na wpisanie tekstu otaczają motywy roślinne, zwierzęta i amorki, u góry krajobraz, u dołu wodospad. K. zapisana r.

Całość tekstu laurki: *Szanowny i najukochańszy Ojczy | W Rocznicę Imienin Twoich składamy na Wiązanie owoc pracy naszej. Z tém życzeniem, ażeby wszechmocny Bóg raczył uwiecznić [!] prace Twoje i Twoje poświęcenie i przywrócić nam wspólnie z innymi Rodakami Ojczyznę naszą nie tylko w dawnych jej granicach, ale nawet potężniejszą i świetniejszą i niżeli [!] nią kiedykolwiek była. Oby te życzenia i modły nasze Łaskawszy Bóg wysłuchać raczył. | Przyjm najłaskawszy Ojczy te szczerze synowskie życzenia. | Alexander Mickiewicz | Jean Mickiewicz.*

D r u k.: J. O. Pieniążek: List, który do niego nie doszedł, „Stolica” nr 23 (703) 4 VI 1961 (cyt. fragm. początkowy).

6. Le 24 Décembre 1854.

Litografowana karta-laurka o wym. 49 × 32,9 cm, papier gruby, kremowy, poźółkły. Miejsce na wpisanie tekstu otaczają motywy architektoniczne, roślinne, amorki, smoki oraz sceny z życia pasterskiego i religijnego (procesja). Sceny oraz kwiaty kolorowane. K. zapisana r.

W środek wpisany wiersz o tytule *Śpiew Narodowy* i inc.: *Jeszcze Polska nie zginęła, kiedy my żyjemy | Co nam chytra przemoc wzięła, to jej odbierzemy | Co wszczęła rozpacz, to dokona męstwo | Marsz, marsz Polacy, Bóg nam da zwycięstwo [...]* Pod tekstem wiersza podpis: *Jan Mickiewicz* oraz data.

7. [Brak daty].

Litografowana karta-laurka, papier gruby, kremowy, poźółkły, o wym. 47,4×31,8 cm. Miejsce na wpisanie tekstu otaczają motywy dekoracyjne: rośliny, zwierzęta, linie ozdobne. W owalu nie podpisany tekst francuski ręką Aleksandra Mickiewicza.

Inc.: *Mon cher Père | Chaque jour tu le sais, je mets mon bonheur à te plaire; mais à l'occasion de ta Fête je veux me féliciter en ta présence [...]*

8. *Paryż, 25 listopada 1855.*

List na papierze białym, poźółkłym, cienkim, gładkim, o wym. 27,1×21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.

D r u k.: J. O. Pieniążek: List, który do niego nie doszedł, „Stolica” nr 23 (703) 4 VI 1961 (teksty Aleksandra Mickiewicza, Jana Mickiewicza i dopisek w imieniu Józefa Mickiewicza; w tekście listu Jana Mickiewicza opuszczony przypisek: „Wracaj prędko do nas”).

Pod numerem 604 Katalog Lewaka wymienia jedynie zbiorowo 9 listów, odnotowując dokładniej tylko pozycje nr 1 i nr 8. W rzeczywistości jest tu 8 (nie 9) pozycji, w tym 7 laurek i 1 list.

605. Mickiewicz Aleksander (brat)

Napis na teczce: *Mickiewicz Aleksander do Adama Mickiewicza 12 lutego 1836 r.*

[Brak miejsca] *1836, Lutego 12.*

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 21,8×12,9 cm (arkusz nierówno ucięty i złożony). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. Pod tekstem na k. 2 r. innym pismem uwaga: *Podobno Aleksander Mickiewicz.* List podpisany: *Aleksander Rymwid.*

D r u k.: *Żywot*¹ II 349—351, w przypisie.

Uwaga: Fragment listu Aleksandra Mickiewicza (uwięzionego w klasztorze franciszkanów w Wilnie) sprzed XII 1823 do uwięzionego w klasztorze bazylianów Adama Mickiewicza cytuje (z przeinaczeniami) Z. Lipińska: Pod patronatem Muz. „Widnokreği” 1966, nr 7, s. 59. Autograf w Muzeum Mickiewicza w Warszawie.

606. Mickiewicz Franciszek

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Mickiewicz Franciszek, ręką B. Mońkiewiczówny: do Ad. Mickiewicza.*

Napis na I teczce: *Mickiewicz Franciszek do Adama Mickiewicza 3 XII 1931.*

1. *1831 Decem[bra] 4 dn[ia] Elbląg. [3 XII 1831].*

List na papierze kremowym, poźółkłym, uciętym nierówno, o wym. 20,5×12,3 cm. K. 1 zapisana r.: na s. v. adres: *Dem | Hochvolgeboren Herren | v. Bojanowski | burg. | Rawitz (:Kona-rzewo:) | pour Monsieur A d a m M ü h l | franco.* — Pieczęć lakowa z gołąbkim pocztowym i napisem *Va ou je voudrais être.* Stempel pocztowy: *ELB[ING] 3 Dec.* (tuszczyk czarny).

D r u k.: *Żywot*¹ II 163 (z błędem w podpisie: zam. „3-go pułku ułanów podporucznik” ma być: „13-go pułku ułanów podporucznik”).

Jest to odpowiedź na 2 listy Mickiewicza z Konarzewa: (20 IX 1831), WJ XIV 592—593 oraz (23 IX 1831), WJ XIV 593—594. Mickiewicz pisał po raz trzeci z Konarzewa (28 IX 1831), WJ XIV 594—595, odpowiedział zaś na list powyższy listem z Poznania (12 XII 1831), WJ XIV 596—597 oraz następnym listem z Poznania (13 XII 1831), WJ XIV 597—598.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 13 XII 1831, ale na stemplu pocztowym: 3 XII 1831.

Uwaga: List Franciszka Mickiewicza z 16 I 1846 zatrzymany przez policję w Berlinie ogłosił z przekładu niemieckiego P. Mączewski („Rzeczpospolita”, Poznań 1922, nr 122—124). Prawdopodobnie oryginał tego listu dotarł ostatecznie do Mickiewicza, który pisze w liście do F. Mickiewicza z Paryża (27 III 1847), WJ XVI 120: „Odebrałem w tych czasach od ciebie kartkę, pisaną w przeszłym roku. Nie wiem, gdzie ona tak długo płatała się”. Nie ma jej jednak w zbiorach paryskich.

Napis na II teczce ręką Wł. Mickiewicza: *Mickiewicz Franciszek. List z 1848 r. do Adama Mickiewicza*, inną ręką napisano: *wrzesień*.

2. [Brak miejsca, IX 1848].

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 20,9×13,3 cm. K. 1 zapisana obustronnie. W prawym górnym rogu pionowo odcisnięty znak „Bath” w winiecie. Pod tekstem listu ręką B. Mońkiewiczówny: (*wrzesień 1848*).

Inc.: *Wasza córka zdrowa — wdzięczność moją oświadczam za to, że ją mnie daliście poznać — serdecznie kocham to dobre dziecko — wszyscy, co je poznali, to i polubili razem [...] Rozważa możliwości powrotu Maryni do Paryża.*

2a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza, z datą: 1848.

Karty 2; zapisana k. 1 r.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Mickiewicz Franciszek. List z 26 go wrzesnia (bez roku) do Adama Mickiewicza*, innym pismem: 1848.

3. Łukowo, wrzesnia 26 dn [1848].

List na papierze b. cienkim, kremowym, pożółkłym, o wym. 21,1×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz*.

Inc.: *Mój kochany Bracie! | W życiu mojem zawsze od lat kilkunastu monotonnym zaledwo prawdziwego ukontentowania użyć mogłem widząc kochaną Marynię — wam Obojgu dziękuję serdecznie za taką dla mnie przyjemność [...]*

4. Łukowo 30 I [18]51.

List na papierze białym, pożółkłym, dość cienkim, o wym. 22,9×14,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam* oraz kółko — zalepka. Górny róg prawy k. 2 oderwany. Na k. 1 r. powyżej tekstu notatka ołówkiem: *List Fr. Mickiewicza*.

Inc.: *List Twój i kochanej Maryni otrzymałem z rąk Szanownego naszego przyjaciela, któren powrócił od Was. Na te dwa listy Wasze później odpiszę przez pocztę, a teraz donoszę Wam, że zdrów jestem [...]*

Mickiewiczowa Celina zob. Rejestr 700 poz. 6.

Uwaga: Listu C. Mickiewiczowej z Paryża, 13 IV 1848 (druk. Żywoť¹ IV s. II-III), nie ma w tym zespole. Nie ma tu także następnych listów Celiny Mickiewiczowej: z 18 V 1848 (cyt. Żywoť¹ IV 165), z 20 V 1848 (cyt. Żywoť¹ IV 168) oraz z 30 V 1848 (cyt. Żywoť IV 171).

607. **Mieczysławski Makryna**

Napis na teczce: *Mieczysławski Makryna do A. M. Rzym 1848?* Wewnątrz teczki kartka z uwagą: *Aut. zaginął podczas wojny 1940—1944.*

Druk.: Żywot¹ IV 67 w przypisach.

608. **Mierosławski Ludwik**

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Mierosławski Ludwik gen.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Mierosławski (jeneral Ludwik). List bez daty zaczynający się od słów „Brat nasz Gruszewski”*. Innym pismem: *grudzień 1852 lub później.*

1. [Paryż XII 1852?] *Rue St. Etienne du Mont.*

List na papierze białym, miejscami pożółkłym, gładkim, o wym. 21,4×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Conservateur de la Bibliothèque de l’Arsenal.* — W miejscu pieczęci odcisnięta ozdobna cyfra M.

Całość listu: *Szanowny Panie Adamie | Brat nasz, Gruszewski, dawny officer z 2-go pułku strzelców pieszych, na emigracji mierniczy, malarz przy budowłach, rozmaicie, jak się zdarzało, jest obecnie bez zatrudnienia płoszony przez prefektów z kąta w kąt. Może byś mu znalazł jakie skromne zajęcie ręczne czy dozorcze w Bibliotece, której jesteś urzędnikiem. Odzywamy się do twojego zacnego serca w tym względzie, tako samo i serdecznie dziękując ci za chęć pocziwą tylko, jak za możliwość. | Najszczerzy uścisk przyjmij od slugi i przyjaciela | Lud. Mierosławskiego. | Widziałem się niedawno z kuzynem N. Bardzo mnie ubawił mówiąc o tobie. Wyraźnie b o i się c i e - b i e jako czarnowieżnika i uzbraja się różnemi argumentami przeciwko temu przeświadczeniu, bo przede mną chce uchodzić za e s p r i t f o r t. Ale widzę, że to nic nie pomaga i w takim jest usposobieniu, że gdybyś mu kazal przejść suchą nogą po morzu, to by maszerował. | Przy sposobności wieszuję ci Adama; Obdziel się pamięcią z tym Adamem, który syna twojego po falach wodzić nie będzie.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Mierosławski (jeneral Ludwik). List bez daty do Adama Mickiewicza zaczynający się od słów: „Ponieważ odjazd Józefa ...”* Innym pismem: 1855.

2. [Paryż, XII 1853]¹ 35, *rue Neuve St. Etienne du Mont.*

List na papierze białym, gładkim, miejscami pożółkłym, o wym. 20,4×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | Bibliothèque de l’Arsenal.* K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. — W miejscu pieczęci odcisnięta ozdobna cyfra M.

Całość listu: *Kochany i Szanowny Panie Adamie | Ponieważ odjazd Józefa stanowczo na jutro postanowiony, a nie możemy obejść się bez twojego błogosławieństwa dla niego, zechcesz przyjść na obiadek pożegnalny w H o t e l u B a d e Ń s k i m, B o u l e v a r d B e a u m a r c h a i s, dziś na godzinę 6^{1/4} z wieczora zamówiony. Być może, iż biedny kozak, kilku biletami sprzeczni obalamucony, nie stawi się po ciebie — nie zważaj na to i bądź laskaw przybywaj — albowiem Józef potrzebuje nabierzmowania wybierając się w tak zagadkową podróż | Sciskam cię życzliwie | Wierny ci Ludwik | Piszę to na przypadek nie zastania cię w domu.*

¹ List ten mówi, jak się zdaje, o pożegnaniu gen. Józefa Wysockiego przed jego wyjazdem do Turcji. Przemawiałoby to za datą: XII 1853.

609. Mikulski Bonawentura ksiądz

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Mikulski (ksiądz Bonawentura). List z 22-go września 1854 r. do Adama Mickiewicza.*

d. 22 września 1854, Maltepe [Turcja].

List na papierze dość cienkim, niebiesko-zielonkawym, miejscami żółkłym, o wym. 27,3 × 21,7 cm. W lewym górnym rogu odciśnięty znak „Bath” pod koroną. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | Bibliothécaire de la Bibliothèque de l’Arsenal | à Paris*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Marseille 7 oct 54*; 2) *Paris 9 oct 54*. Pieczęć lakowa (lak zielony) ze słabo czytelnym napisem *XIM*.

Inc.: *Mój znakomity Ziomku, wśród żaloby, jaką jest biedny kraj pokryty, miło każdemu sercu polskiemu spotykać choć na jego niebie burzą zbrojną te gwiazdy choć nieliczne, ale zbyt świetne, które nie tylko nam, ale i cudzoziemcom przyswiewają [...] Prośba o rozpowszechnienie załączonej odezwy między Polakami we Francji.*

610. Mittelstaedt Jan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Mittelstaedt Jan. Kopia listu 1go sierpnia 1853 udzielonego Adamowi Mickiewiczowi.*

Karlsbad 1 sierpnia 1853.

Kopia ręką nieznaną listu do Władysława nie ustalonego nazwiska, przesłana Mickiewiczowi, jak na to wskazuje adres. Papier biały, cienki, miejscami żółkły. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à la Bibliothèque d’Arsenal | à Paris*,

Inc.: *Kochany Władysławie. Pospieszam Ci donieść rzecz bardzo wielkiej wagi. Nadzwyczajne zdarzenie, prawie cud mi się wydarzył. Żona moja trzymała ołówek na papierze przez kilka minut i ręka sama pisać zaczęła [...] Informacje o tym, kto przemawiał w ten sposób z zaświatów i co mówił; odezwał się w ten sposób jego ojciec zmarły w r. 1831, na koniec: ręka sama pisała, potem powiedziała, że koniec niedługo naszego cierpienia, że 22 października 1853 r. będzie początek wojny Anglii z Turcją i 54 wszystko się dobrze skończy. Dat ci nie donoszę, że Anglicy, Turcy, Polacy, Kirgizy i Baszkirzy będą brać Poznań — że Wysocki będzie dowodził — że będzie potem Rzępta itd. | Cóż ty na to? Spróbuj | Radził mi Ojciec, abym wspierał Emigrację pieniędzmi, jak powrócę do domu, to co poszłę [...]*

Uwaga: Kwit Jana Mittelstaedta na złożone u A. Mickiewicza 3500 franków przeznaczone na potrzeby legionu polskiego w Turcji (Paryż, 14 II 1854), druk. Żywoť¹ IV s. LVII, dodatek LVIII.

Mollard Alix zob. Alix Rosalie (pseud.), Rejestr 481.

611. Monnard Charles

Napis na teczce: *Monnard* (— rektor Akademii Lozańskiej do Adama Mickiewicza. Dwa listy urzędowe z r. 1840. Wewnątrz druga teczka z napisem ręką B. Mońkiewiczówny: *Rękopisy zwrócone z Kasy Mianowskiego pożyczone do Wydania Dziel Mickiewicza przez p. A. Górskiego. 12 IX 38 r.*

1. *Lausanne, le 20 Mars 1840.*

List na papierze dość cienkim, bialo-zielonkawym, o wym. 35×22,6 cm. Jest to blankiet z nadrukiem: *L'Académie de Lausanne*. Pod nim herb z napisem: *Canton de Vaud — Liberté et Patrie*. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

D r u k.: Kor.¹ II 163—164; Kor. IV 197.

2. *Lausanne, le 5 X-bre [XII] 1840.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 27,3×21,2 cm. Jest to blankiet z nadrukiem: *Le Recteur de l'Académie de Lausanne*. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Professeur Mickiewicz | rue d'Amsterdam N° 1. | Paris*. Obie karty zniszczone i naddarte przy prawym marginesie. Część k. 2 wydarta. — Stemple pocztowe: 1) *Lausanne 8 Dec 40* (tuszu czarny); 2) *Suisse 8 [Dec 50]* (tuszu czerwony); 3) *Paris* (tuszu niebieski).

D r u k.: Kor.¹ II 183—184; Kor. IV 235—236.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Lozanna, 4 X 1840), WJ XV 356—358.

Monkiewicz Michał zob. Rejestr 668.

612. **Montalembert Charles de, Cte.**

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Montalembert Karol hr.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Montalembert (hrabia Karol de). List do Adama Mickiewicza z 17go kwietnia 1844 r.*

1. [Paryż] *Le 17 Avril 1844, 36 bis rue du Bac.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, o wym. 20,6×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s.v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | 1, Rue d'Amsterdam*. — Stemple pocztowe: 1) *5e Levée Paris 5^h S.* (tuszu czarny); 2) *G[...] rre des Paris 17 Avril 1844* (tuszu czarny); 3) *6me Dist. 15^c* (tuszu niebieski).

D r u k.: Kor.¹ II 217—219; Kor. IV 304—306.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 17 IV 1844), WJ XV 616—617.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Montalembert (Karol). List z 1 maja 1844 do Adama Mickiewicza.*

2. [Paryż] *Ce 1 Mai 1844.*

List na papierze kremowym, o wym. 21×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Kor.¹ II 220—221; Kor. IV 311—312; WJ XV 617 przypis 2 (drobny fragm. w tłum. polskim, tamże komentarz).

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Montalembert do Adama Mickiewicza.*

3. [Brak miejsca, 1832 ?].

List na papierze kremowym, prążkowanym; k. 1 przedarta nierówno od góry i od dołu, przez co zniekształcony tekst (brak końca). Wysokość k. przy marginesie lewym 10,6 cm, przy prawym 17 cm; szerokość 12,9 cm. U dołu po prawej stronie napis ołówkiem: *Montalembert.*

Druk.: Kor.¹ II 115 (z datą roczną: 1835?); Kor. III 168 (z datą: Fin 1832?). W obu wypadkach ostatnie zdanie listu wydrukowane niedokładnie. W autografie uszkodzonym da się odczytać: {...} *croyez à ma sincère amitié* {...} *dévouement*.

Napis na teczce: *Montalembert de hr. Karol do A. M.*

4. [Brak miejsca, 1835?] *36bis rue du Bac*.

List na papierze kremowym, lekko poźółkłym, gładkim, o wym. 18,5×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. na k. 2 v. adres: *A Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Rue d'Amsterdam N° 1 où 3*. Prawy górny róg k. 2 oderwany przy otwieraniu. — Pieczęć lakowa czerwona, odcisnięta na niej hrabiowska korona z dewizą: „n'espoir ne peur”.

Druk.: Kor.¹ II 115 (z datą 1835?); Kor. III 198—199 (z datą: 1835?).

613. Moreau de la Meltière Charlotte

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Moreau de la Meltière Charlotte. Lettre du 30 juin 1847 a Adam Mickiewicz.*

Ekaterinbourg, le 30 juin 1847.

List na papierze szaro-niebieskawym, poźółkłym, o wym. 22×13,7 cm. W prawym górnym rogu odcisnięty znak papierni: owal umieszczony na karcie bokiem, litera „A” okolona nieczytelnym napisem w jęz. rosyjskim. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *La Famille de Glinka se rappelle au cher et précieux souvenir d'un ancien et fidèle ami Monsieur de Mickievitch* [...]. Dalej następuje tekst rosyjski innym charakterem pisma, po nim tekst listu Charlotty Moreau de la Meltière.

614. Mortier Cte, Ambassador

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Mortier (hrabia, poseł francuski w Szwajcarii). List z 27go stycznia 1841 r. do Adama Mickiewicza.*

Berne, 27 Janvier 1840.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 30,9×19,3 cm. Jest to blankiet z nadrukiem na k. 1 r., z lewej strony: *Ambassade de France | en Suisse*. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. U dołu k. 1 r. napis: *Mr Mickiewitz* [...] *Professeur, à Lausanne*. List pisany ręką sekretarza, jedynie podpis ręką ambasadora hr. Mortier.

Całość listu: *Monsieur, je me suis empressé de demander au Gouvernement du Roi des instructions relativement au désir que vous m'avez fait exprimer par M. le Syndic de Lausanne d'obtenir un passeport valable pour séjourner et voyager en Suisse et rentrer en France. | Je viens de recevoir l'autorisation de vous délivrer un passeport pour séjourner en Suisse, ainsi que de vous accorder un visa pour revenir en France dans le cas où vous me le demanderiez plus tard. | En conséquence, je vous prie de m'envoyer le passeport qui vous a été délivré par le préfet de Police le 10 octobre 1838, et que le 6 Décembre dernier, j'ai prolongé pour trois mois. Je ne tarderai pas à vous adresser, en échange de ce document, le passeport qui vous est nécessaire, afin de regulariser votre séjour en Suisse. | Recevez, Monsieur, l'assurance de ma considération distinguée | L'Ambassadeur de France | Cte Mortier.*

Muyden Jacques-Henri van zob. Rejestr 725.

Muret J. zob. Rejestr 725.

615. Nakwaski Henryk Mikołaj

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Nakwaski (Henryk). List z 16-go maja 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

Dn. 18 Maja 1848, Lancy pod Genewą.

List na papierze kremowo-szarym, pożółkłym, o wym. 27,2×21,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, jedna linia tekstu na k. 2 r.; na s. v. adres: *M. Adam | Mickiewicz | Milan | aux soins de | Mme de Bossi |* [dwa wyrazy nieczytelne]. Obie karty zniszczone, trzykrotnie przedarte. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” pod koroną. — Stemple pocztowe: 1) *Genève 19 mai 48* (tusz czerwony); 2) [...] *MAG* [...] (tusz czerwony); 3) *Milano* [...] (tusz czarny); 4) [...] *IADI S. JULIEN* (tusz czarny).

D r u k.: A. Lewak: Dozór Polski w Genewie w r. 1848, „Kwartalnik Historyczny”, XXXIII s. 54 (tekst listu z kopii w aktach Dozoru Polskiego w Genewie).

Jest to odpowiedź na list oficjalny Mickiewicza do H. Nakwaskiego, organizatora Dozoru Polskiego w Genewie (Mediolan, 13 V 1841), WJ XVI 238—240. — Mickiewicz tegoż dnia napisał do Nakwaskiego list prywatny (WJ XVI 240—241), na który Nakwaski odpowiedział Mickiewiczowi listem z 19 VIII 1848, nie dochowanym w papierach poety. Ogłosił go z kopii odnalezionej w papierach Nakwaskiego J. Kallenbach: Adam Mickiewicz, wyd. I, Kraków 1897, t. 2 s. 411. Na list z dn. 18 V 1848 pisany imieniem Dozoru Polskiego, tutaj omawiany, Mickiewicz odpowiedział z Mediolanu (5 VI 1848), WJ XVI 267—268.

616. Napoleon ks. zwany Hieronimem, Marszałek Francji, b. król Westfalii

Napis na teczce: *Napoleon (książę Hieronim) zaproszenie Adama Mickiewicza na wieczory w każdą sobotę w maju i czerwcu.*

[Paryż, brak daty] *Palais Royal, le ... 185...*

Jest to drukowane zaproszenie na papierze jasnoniebieskim, sztywnym, prążkowanym. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość tekstu drukowanego zaproszenia (podkreślenia oznaczają miejsce wypełnione atramentem): *S.A.I. Le Prince Napoléon invite Mr Mitzkiewitch [!] | à passer la soirée au Palais-Royal les samedis de Mai et Juin | Le 1er Aide de Camp |* [podpis nieczytelny]. | *Entrée par la Cour d'Honneur Grand Escalier.* — Stempel: *Maison de S.A.I. le Prince Napoléon* (tusz niebieski).

617. Niemcewicz Julian Ursyn

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Niemcewicz Julian Ursyn.*

Napis na I teczce: *Niemcewicz J. U. do A. M. 3 listy.*

1. 8 Lutego 1828 z Warszawy.

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, o wym. 20,4×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Moscou.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Ślady czerwonego laku.

D r u k.: Kor.¹ II 50—51; Kor. III 88—89.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Moskwa, 11/23 XI 1827), WJ XIV 358—359.

2. 3 Lutego 1833, Londyn.

List na papierze cienkim, biało-zielonkawym, poźółkłym, o wym. 20,4×12,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Paris*. K. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 2 v. hieroglify wyrysowane piórem. — Ślad pieczęci lakowej.

Druk.: Kor.¹ II 97—98; Kor. III 170—171.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 22 III 1833), WJ XV 61—63.

3. Londyn 18 Lutego 1833.

Jest to kartka papieru oddartego nierówno; wysokość k. przy lewym marginesie 8,9 cm, przy prawym 10,3 cm, szerokość 10,3 cm. Papier o szarym odcieniu, poźółkły. K. zmięta, przy marginesie prawym przedarta, zapisana r. List nie podpisany.

Druk.: Kor. III 171.

4. 5 kwietnia 1833 roku z Londynu.

List na papierze kremowym, lekko poźółkłym, dość grubym, o wym. 22,9×17 cm. K. 1 zapisana r., dwie linijki tekstu na s. v. Papier zabrudzony i pomięty.

Druk.: Kor.¹ II 110—111; Kor. III 177—178.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 22 III 1833), WJ XV 61—63. Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (koniec maja 1833), WJ XV 78—80, por. również przypis 1.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Niemcewicz J. U. List z 18-go września 1835 r. do Adama Mickiewicza.*

5. 18 wrześ[nia] 1835 z Montmorency.

List na papierze kremowym, poźółkłym, cienkim, o wym. 19,1×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | N. 60 Rue Pépinière | Paris*. — Ślad pieczęci lakowej oraz stempel pocztowy (tusze czarny): [...] 1835.

Druk.: Kor.¹ II 114; Kor. III 197.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Niemcewicz J. U. Inną ręką: 2 listy z 1836 i 1840. Notatka ręką W. Mickiewicza: do Adama Mickiewicza i słowa kreślone na sztukach złota przeznaczonych dla dzieci poety.*

6. [Paryż] 4 Lut[ego 18]36.

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 16,6×10,4 cm. LA F. W lewym górnym rogu odcisnięty znak papierni: napis „Bristol Paper” i korona królewska. Karty 2; zapisane 3/4 k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Mons[ieur] Mickiewicz [!]*. Dolny prawy róg k. 2 odezwany. Ślad pieczęci.

Druk.: J. Odrowąż-Pieniążek: Materiały niemcewiczowskie w Bibliotece Polskiej i w Muzeum Mickiewicza w Paryżu, Miscellanea z lat 1800—1850, „Archiwum Literackie” t. 7, Wrocław 1963, s. 194 przypis 52.

7. [Paryż] 19 stycz[nia] 1840.

List na papierze kremowym, poźółkłym. K. 1 zapisana r.

Druk.: Kor.¹ II 151—152 (z błędną datą: 18 I 1840); Kor. IV 181 (z datą poprawną).

8. [Brak daty].

Kartka nierówno oddarta, zapewne z zaproszenia lub zawiadomienia. Wysokość przy prawym marginesie 9,8 cm, przy lewym 9 cm, szerokość 13,3 cm. Na pomiętym papierze odcisnięty

śląd 2 monet złotych, które były weń owinięte i zapieczętowane. — Przy marginesie lewym pieczęć lakowa (tusz czerwony) z odciętym fragmentem herbu. Na s. r. napis ręką Niemcewicza: *Dla małych Mickiewiczątek Władzia i Helenki na sukienki*. Pod tym notatka innym pismem: *Znalezione po śmierci w skatule [!] sztuki złote amerykańskie z tym napisem Niemcewicza*. Na s. v. fragm. tekstu nieznaney ręki: (...) *part de Mr Le Comte Alfred Strzedlecki Comte Antoine Wollowicz, ses fils et frère* (...). Skrawek ten przyklejony do karty dość grubego papieru, o wym. 29,2 × 18,4 cm.

D r u k.: Żywot¹ III 78 (po raz pierwszy, z dwoma błędami); J. Odrowąż-Pieniążek: Materiały niemcewiczowskie w Bibliotece Polskiej i w Muzeum Mickiewicza w Paryżu, *Miscellanea* z lat 1800—1850, „Archiwum Literackie” t. 7, Wrocław 1963, s. 194 (poprawnie).

618. Niesiołowski Kazimierz

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Niesiołowski (Kazimierz). List z San Antonio z 18 czerwca 1848 do Adama Mickiewicza. List z Genewy 3-go września 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

1. *Sant'Antonio 18 7. [VII] 1848.*

List na papierze kremowym o wym. 20,4 × 14,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r., na k. 2 v. napis: *Bratu Adamowi* oraz ślad zalepki. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu.

D r u k.: Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 147 poz. 116 (z poprawną datą: 18 VII 1848). Katalog Lewaka wymienia list z datą błędną: 18 VI 1848.

2. *3 Sept[embre] 1848 r. Genewa.*

List na papierze kremowym o wym. 21,5 × 17,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *France | Monsieur | Mr Adam Mickiewicz | à Paris* | Poniżej nie drukowany dopisek skierowany do Lucjana Stypułkowskiego: *Kochany Lucjanie. Oddaj natychmiast ten list Bratu Adamowi — K. Niesiołowski.*

D r u k.: Lutzowa 123.

619. Niewiarowicz Alojzy

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Niewiarowicz Alojzy. Listy do Adama Mickiewicza z 10 listopada 1852, 15 lipca 1854, 6 czerwca 1855.*

1. *Paryż, dnia 10-go Listopada 1852.*

List na papierze białym o wym. 20,8 × 13,6 cm. K. 1 zapisana r.; pomięta, przedarta, lewy górny róg oderwany.

Całość listu: *Powróciwszy wczora do domu znalazłem list właściciela naszego mieszkania z prawnym wymaganiem zapłacenia, co mu winienem, najdalej 14° tego miesiąca — to mię rzuciło w kłopot, z którego aby się wydobyć nie mam ani sposobu ani siły — bo i termin krótki i przy mojm zatrudnieniu, gdzie tu szukać przeszło trzystu franków. Mam tylko odwagę ten jęk przesłać Tobie i jeśli wiesz i możesz wskazać źródło jakie, z którego mógłbym pomoc czerpnąć, proszę o nią i o radę. — Całem sercem Twój | Alojzy Niewiarowicz | Mój adres albo aux Batignolles r. d'Antin 2 albo Impasse Boni N° 8 près de la Gare St. Lazare. | Bureaux de Chemin de Fer de Bordeaux à Cette.*

Odpowiedź Mickiewicza wydrukowana w WJ XVI 571 z datą: 12 XI 1854 (autograf ma tylko datę dzienną i miesiąc: 12 listopada). W przypisie 1 wydawca pisze: „Rok uzupełniony na podstawie wskazówki udzielonej przez Niewiarowicza pierwszemu wydawcy, Wł. Belzie (Pam. Tow. Liter. II 240)”. Tymczasem jest to niewątpliwa odpowiedź na list powyższy, gdzie data

roczna: 1852 napisana jest wyraźnie i nie ulega wątpliwości. Tak więc list nr 1116 w Wydaniu Jubileuszowym winien się znaleźć wśród listów z r. 1852, między listem nr 1051 a listem nr 1052.

2. Narbonne, 15 lipca 1854.

List na papierze kremowym, o wym. 21,5×13,7 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Inc.: *Tak jest, wolalem milczeć a nie zasmucać Ciebie zlemi nowinami — przykro mi nawet było, że Paszkiewicz zaniósł Tobie, co jemu tylko osobiście udzieliłem. Położenie moje nie wyjaśniło się i wymaga po mnie wielkiej odwagi, właśnie tego, czegoś mi życzył ostatnim słowem przy pożegnaniu — jak wszystkie inne głęboko się wryły w duszę moją, tak i ostatnie Twoje słowo C o u r a g e brzmi dla mnie dotąd — czuła Twoja dusza, co mię czekało w Narbonne [...] List informuje o trudnym położeniu finansowym, stosunkach w pracy, wskazuje wreszcie możliwości przesłania pieniędzy z Paryża do Narbonne.*

3. Narbonne, 6 czerwca 1855.

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 21,7×17,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.

Inc.: *Kochany Adamie | Ciężko znosić biedę, a pokonać ją jeszcze trudniej — i dlatego starałem się zmienić mój pobyt i przenieść się do Austrii, gdzie materialnie dobrze by mi było. Ani mnie, ani memu inżynierowi, co tenże sam miał zamiar, nie udał się projekt. Chcąc niechcąc muszę się trzymać tej administracji, a że niesłychany cierpiemy niedostatek w Narbonne [...] Píše o złożeniu dymisji i cofnięciu jej po obietnicy otrzymania gratyfikacji i lepszej posady za rok. 21 czerwca dwóch synów przystępuje do pierwszej komunii i nie ma na potrzebne wydatki pieniędzy, żona choruje. Zwraca się z prośbą o pożyczkę 300 franków.*

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, VI 1855), WJ XVI 590. Mickiewicz pisał do Niewiarowicza także w połowie marca 1855 (WJ XVI 582—583).

620. Norwid Cyprian Kamil

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Norwid (Cyprian). List do Adama Mickiewicza (nie cały).*

[Nowy Jork, między XI 1853 a V 1854].

List na papierze koloru jasnoniebieskawego, lekko żółkłym, o wym. 20,9×13,5 cm. K. 1 zapisana obustronnie. Na s. v. dopisek na górnym marginesie.

Druk.: S. Pigoń: Nieznany list Cypriana Norwida, „Tęcza” 1929, zesz. 25; C. Norwid: Listy. Wyd. Z. Przesmycki, Warszawa 1937, cz. 1, s. 148—149.

621. Odyniec Antoni Edward

Napis na teczce zbiorowej: *Odyniec. Listy do Adama Mickiewicza (3).*

Napis na II teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Odyniec Antoni Edward.*

Uwaga: Jako pierwszy w chronologii winien się znajdować list nr 7 (Drezno, brak daty, pochodzący sprzed 11 X 1833). — Skrawek listu E. A. Odyńca do Mickiewicza (Warszawa 1827 lub 1828?) z dopiskiem J. B. Zaleskiego znajduje się wśród listów J. B. Zaleskiego (Rejestr 703 poz. 20).

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Odyniec (Antoni Edward) List z 11-go października 1833 r. do Adama Mickiewicza.*

1. 1833 Października 11 Drezno.

List na papierze cienkim, kremowym, żółkłym, o wym. 20,5×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na k. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz* oraz ślad laku. Obie karty lekko uszkodzone.

D r u k.: Kor.¹ II 107—109; Kor. III 186—187.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Avignon, 22 IX 1833), WJ XV 98—99. Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (13 XI 1833), WJ XV 103—105.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list nr 3 (Drezno, IX 1835).

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Odyniec Antoni Edward. List z 25 czerwca 1836 r. do Adama Mickiewicza.*

2. 1836, Czerwca 25 d.

List na papierze dość grubym, kremowym, żółkłym, prążkowanym, o wym. 19,6×12,2 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Kor.¹ 117—119; Kor. III 200—203.

List Mickiewicza (Domont, 18 VII 1836), WJ XV 163—164, jest odpowiedzią na list powyższy oraz drugi, nieco wcześniejszy, nie dochowany.

Napis na III teczce: *Odyniec A. E. do A. M. 3—6.*

3. [Drezno, 20 IX 1835].

List na papierze dość grubym, kremowym, żółkłym, prążkowanym, o wym. 19,6×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Paris | Rue de la Pépinière N° 156.* Górna część k. 1 oderwana, przez co zniekształcono pierwszą linijkę tekstu. K. 2 również uszkodzona w lewej górnej części. — Stemple pocztowe: 1) *Bischoffsheim* (tusz czerwony); 2) *BADEP [...] ASTOURG [...]*; 3) *16 oct 1835.* Prostokątna zalepka koloru żółtego z rysunkiem tarczy herbowej, cyfrą „D” i siedmiopalkową koroną, rozrywana przy otwieraniu.

Inc.: [Kochan]y *Adamie (...)* *jeszcze strach byłby przyjaciółom naszym [...]*

D r u k.: Kor. III 195—197 (od słowa *strach*, z błędną datą 15 X 1835 na podstawie stempla pocztowego oznaczającego — jak wynika z tekstu listu — datę oddania listu na pocztę przez pannę Dobrzycką).

Katalog Lewaka notuje list z błędną datą: 16 X 1836, i błędnym inc.: ... *powie strach byłby [...]* Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 28 IX 1835), WJ XV 144—145.

4. [Drezno] d. 9 Marca 1837.

List na papierze dość grubym, kremowym, żółkłym, o wym. 24,3×19,7 cm. Znak wodny: litery „J.D.R.” oraz tarcza herbowa z koroną, na tarczy trąbka pocztowa; prążkowanie. Karty 2 zapisane obustronnie. K. 2 przedarta.

D r u k.: Kor.¹ II 121—127; Kor. III 214—221.

List Mickiewicza (Paryż, 16 VIII 1837), WJ XV 193—195, jest odpowiedzią na list powyższy oraz nieco późniejszy, nie dochowany.

5. [Drezno] 5 Września 1837.

List na papierze dość grubym, kremowym, żółkłym, prążkowanym, o wym. 20×12,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *À Madame | Madame Céline de Mickiewicz | à Paris | Rue Val de Grâce N° 1 | franco.* Napis nad adresem: *demander une réponse.* Czer-

wonym atramentem inną ręką: *écrit le 11, 7^h du matin*. — Zaklejka żółta, prostokątna, z gwiazdkami i kołem, w którym cyfra B.

Druk.: Kor. III 226—227.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 16 VIII 1837), WJ XV 193—195.

6. 1837 września 10 d. Drezno.

List na papierze szaro-kremowym, poźółkłym, dość grubym, o wym. 22,6 × 13,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Kor. III 228—230.

Napis na IV teczce ręką W. Mickiewicza: *List bez daty do Adama Mickiewicza zaczynający się od słów: „Najdroższy Adamie, Tobie pierwszemu ...”*

7. [Drezno 1833].

List na papierze szaro-kremowym, poźółkłym, dość grubym. Znak wodny: stylizowana litera „E”. K. 1 nierówna; wysokość przy marginesie lewym 18,5 cm, przy prawym 21,5 cm, szerokość 13,4 cm. K. zapisana r.; na s. v. adres: *Mr Adam Mickiewicz à Paris | Rue de Seine St. Germain | Hôtel de France N 59*. Górna część k. oderwana. — Ślad pieczęci.

Druk.: Kor. III 187—188.

Uwaga: Dopisek A. E. Odyńca znajduje się w liście Marii Szymanowskiej do Mickiewicza (Petersburg, 16/28 V 1829), Rejestr 675 poz. 3, druk. Kor.¹ 69 oraz Kor. III 107—108.

622. Olivier Caroline Juste

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Olivier (pani Juste, z domu Karolina Ruchet). Au poëte Mickiewicz. List do Adama Mickiewicza z 7 lutego, 26 sierpnia, 28 grudnia 1841 r.* Innym pismem: *3 listy i wiersz*.

1. [Lozanna, 7 II 1841].

List na papierze dość cienkim, białokremowym, poźółkłym, o wym. 21 × 13,6 cm. W lewym górnym rogu odciśnięty znak „Bath” oraz korona w prostokącie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i niewidoczna po złożeniu część v.; na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz [!] | rue d'Amsterdam N 1 | Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Lausanne 7 Févr. 41* (tusz czarny); 2) *Suisse 8 Fevr. 41 Pontarl* (tusz czerwony); 3) *Paris 10 Févr 41* (tusz niebieski). Krążek — zalepka.

Druk.: Żywot¹ III s. XIII—XVI dodatek VI.

2. Eysins, 26 août 1841.

List na papierze identycznym jak list poprzedni. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i niewidoczna po złożeniu część v.; na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Rue d'Amsterdam N 1 | Paris*. K. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Nyon 27 Août 41* (tusz czarny); 2) *Suisse 28 Août 41 Pontarl* (tusz czerwony); 3) *Paris 30 Août [41]* (tusz niebieski). Niebieski krążek-zalepka.

Druk.: Żywot¹ III s. XX—XXII dodatek XII.

3. [Lozanna] 28 Décembre [1840].

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 20,3 × 12,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i górna część s. v. W prawym górnym rogu k. 1 odciśnięty (bokiem) znak pierni: w prostokątnej winiecie korona i napis „Papier de la Boule Rouge”.

Druk.: Kor. IV 238—240.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 28 XII 1841.

4. Wiersz skierowany do Mickiewicza [brak daty].

Papier dość cienki, jasnozielony, o wym. 20,5×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

D r u k.: w zbiorze poezji męża autorki, Juste Olivier: *Les chansons lointaines*, Lausanne 1847. P r z e d r.: Kor.¹ II 260—261.

Uwaga: Wg chronologii na pierwszym miejscu winien się znajdować list nr 3 z 28 XII (1840).

623. Onacewicz Ignacy

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Onacewicz (profesor Ignacy)*.

[Brak miejsca] 1842 30 Augus[ta] (11 września).

List składający się z trzech kart; 2 karty papieru dość grubego, kremowego, poźółkłego, o wym. 25,7×21,8 cm. W lewym górnym rogu k. 1 i 2 odcisnięty znak papierni: cyfra rosyjska (monogram Mikołaja I) pod koroną — „N I”. K. 3 o wym. 22,6×16,1 cm, papier kremowy, żółkły, dość cienki. Na k. tej, ponad tekstem, również ta sama data, która na k. 1: 1842, 30 Augusta (11 września). List nie podpisany. Na k. 1 r. powyżej tekstu ołówkiem innym charakterem pisma: *Onacewicz*.

D r u k.: Kor. IV 268—276. W. Mickiewicz wydrukował tu karty 1 i 2 jako list odrębny, z datą: 30 Augusta (11 września) 1842 (s. 270—276), zaś k. 3 potraktował jako list odrębny i wydrukował ją z uwagą: „B.d. 1842 (?)” (s. 268—270). Niewątpliwie jednak — mimo różnicy papieru — wszystkie trzy karty należą do jednego listu. Argumentem decydującym jest właśnie data umieszczona na k. 3: ta sama, co na k. 1.

624. Orda Napoleon

Napis na teczce: *Orda Napoleon do Adama Mickiewicza 9 października 1848 r.*

Paris, le 9 8^{br} [X] 1848.

List na papierze dość cienkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 21,1×14 cm. Jest to blankiet z nadrukiem w lewym górnym rogu k. 1: *N. Orda et Cte | Maison de Commission | 9, Rue Louis-le-Grand*. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Szanowny Panie! Januszkiewicz przed wyjazdem z Paryża wziął u mnie 300 f. na korektę dzieła mówiąc mi, że te pieniądze będą mi zapłacone z summy przeznaczonej p[rzez] P.X. Branickiego — nie mając szczególnego od niego polecenia nie mogę się więc o tę ilość u niego dopominać. Upraszam więc Szanownego Pana Adama, abyś raczył dopomóc mi do odebrania tych pieniędzy, najlepiej było by, aby to wprost przeszło przez Pańskie ręce. (Życzliwy sługa) N. Orda.*

Ordęga J. zob. Rejestr 701 poz. 1.

625. Orłowski Józef Michał

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Orłowski. Listy z 4-go czerwca 1849 i 10 września 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

1. *Turin, 10 września 1848.*

List na papierze kremowym, żółkłym. Karty 2 zapisane obustronnie. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” pod koroną, w winiecie.

D r u k.: Lutzowa 129—131.

2. *Chalon sur Saône, d. 4 czerwca 1849.*

List na papierze szarym, z odcieniem jasnozielonkawym (zbliżony do pergaminu), wym. 21,8×17,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A | Monsieur | Mr A. Mickiewicz | Paris | Rue de la Santé | N 42, Batignolles*. K. 1 przy prawym marginesie przez całą długość oddarta — brak paska o szerokości ok. 3—3,5 cm, stąd zniekształcenia tekstu. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu: wyrwana część przy marginesie prawym, brak końca podpisu J. Orłowskiego. Na k. 2 v. inną ręką napisano cyfry: *1234,5,678910* [10 skreślono] 0. Porównując z autografami Mickiewicza wydaje się, że są one pisane niewątpliwie jego ręką. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Châlon-s-Saône 1 juin 49*; 2) *[Paris] 5 juin 49*; 3) *Paris [...]*; 4) *Les Batignolles 5 juin [49]*.

Inc.: *Najdroższy Bracie | Adamie | Po przybyciu moim do Marsylii sądziłem, iż będę mógł zaraz zdążyć do (Paryża) i ręce Twoje Bracie uściskać (powiedzieć) wiele szczegółów o Legionie i oświadczyć gotowość służenia sprawie [...]* Podaje wiadomości o losach i projektach kolegów legionistów.

Uwaga: Dopisek J. Orłowskiego znajduje się w liście J. B. D'Arkoniego do Mickiewicza (Borgo d'Oleggio, 19 VIII 1848), Rejestr 520 poz. 3. — Lista zbliżona do Mickiewicza (Florencja, 15 XII 1848) podpisana jest również przez J. Orłowskiego (Rejestr 711 poz. 3).

626. Ostrowska hr. Klementyna z Sanguszków

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Ostrowska (hrabina Klementyna z Sanguszków). List z 3-go maja 1828 r. do Adama Mickiewicza.*

3 Maja 1828, Paryż.

List na papierze kremowym, grubym, o wym. 22,9×18 cm. Znak wodny: „J. Whatman Turkey Mill 1824”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 4 dwie plamy atramentu.

Druk.: Kor. II s. XXIX.

Odpowiedź Mickiewicza (Petersburg, 5/17 III 1829), WJ XIV 474—475.

627. Paszkiewicz Teofil

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Paszkiewicz Teofil. List z 11-go czerwca 1847 r. do Adama Mickiewicza.*

11 czerwca 1847 w Paryżu.

List na papierze białym, żółkłym, gładkim, dość grubym, o wym. 25×19 cm. Zapisana k. 1 r., na k. 2 v. napis: *Do Urzędu* oraz zielony krążek-zalepka. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu.

Inc.: *Do Urzędu | Lękając się strasznych sądów Bożych, w sumieności [!] mojej człowieczej długo i nadto długo kierunek mój opóźniałem ostateczny. Bez braterstwa w rozdziale tonów koła sam w męczestwie [!] mojm jęczałem pod ciężkiem brzemieniem rachunków moich [...]*

628. Pilchowski Seweryn

Napis na teczce: *Pilchowski Seweryn. 2 listy do Adama Mickiewicza 1846.*

1. 13 Sierpnia 1846, rue Puteaux, Batignolles.

List na papierze cienkim, szaro-zielonkawym, o wym. 27×21,3 cm. K. 1; zapisana s. r. i połowa v. W prawym górnym rogu s. r. odcisnięty znak „Bath” w winiecie pod koroną.

Całość listu: *Bracie Adamie | Chcąc zbawić siebie i usłużyć Polsce, czuję potrzebę jechania do Rosji, na potwierdzenie zaś mojego czucia mam wiele znaków w duchu i na ziemi. | Proszę Ciebie na radę bratnią — jasną, stanowczą, szczerą i otwartą. Abyś mnie ją mógł dać skutecznie: trzeba, byś wiedział, jak czuję i widzę, słowem — jak stoję w Sprawie; winienem być czystym przed Bogiem i przed Tobą Adamie. | W celu zatem objaśnienia posłam 8^{em} kopii różnych pism adresowanych do Br. Karola dla zakomunikowania ich Panu. Nie zrażaj się stylem ani wyrażeniami — niedostateczną redakcją, bądź cierpliwym i odczytaj wszystko. Poczém uwiadomisz mnie o dniu i godzinie, kiedy mam przyjść do Ciebie, albo, jeśli byś chciał, czekać będę w moim mieszkaniu; mnie zawsze do 3^{ciej} po południu z pewnością zastać można. | Przebacz, że przypomnę: Ty czujesz i znasz, Adamie, ważność przedsięwzięcia; niech więc rada Twoja stanie się wypływem Miłości Chrystusowej i niech modlitwa radę poprzedzi. | Brat Twój | Seweryn | P.S. Korespondencja z datą 20 czerwca była skutkiem stykania się mojego z braćmi i wyłącznie — zetknięcia się z braćmi Francuzami. | Zakomunikowane pisma odeszlij mnie w całości.*

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 14 VIII 1846), WJ XVI 91—92.

2. 22 Sierpnia 1846, Batignolles.

List na papierze identycznym jak list nr 1. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz 3/4 k. 2 r.

Inc.: *Bracie Adamie! | Przykroby mnie było i boleśnie — dla prawdy i odpowiedniego jęj pojęcia powinności człowieka — zrywać, może na zawsze, z Tobą Adamie. Lecz nie ma grzechu dopłniać ofiary, a w przeciwnym razie jest obraza Boga. Bądź więc Wola Twoja Panie! [...]*

D r u k.: Żywot¹ III 428 (fragm.).

Por. Mickiewicza „Oświadczenie w sprawie Seweryna Pilchowskiego” (Paryż, 23 VIII 1846), WJ XVI 92—93.

629. Plater Cezary hr.

Napis na teczce: *Cezary hr. Plater.*

23/11 [18]46, Paryż.

List na papierze jasnoniebieskim, gładkim, o wym. 18,8 × 12,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | aux Batignolles, Rue du Boulevard N 12.* K. 1 lekko uszkodzona przy lewym marginesie, dolna połowa k. 2 oderwana. — Ślad krążka-zalepki.

D r u k.: Kor. IV 320.

Uwaga: B. Erzepki ogłosił w „Zdroju” (Poznań 1919, nr IX) oraz w osobnej odbitce następujące listy C. Platera do Mickiewicza z archiwum Platera w Górze nad Wartą: 1) Paryż, 13 I 1833; 2) Paryż, 25 X 1834; 3) Paryż, 26 IV 1835; 4) Paryż, list nie datowany, prawdopodobnie X 1840. Tamże odpowiedzi Mickiewicza (przedr. w WJ XV 367).²

630. Plater Ludwik hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Plater (hrabia Ludwik). List z 18-go lipca 1841 do Adama Mickiewicza (kopia).*

Saint-Germain-en-Laye, 3, rue de Lorraine, 18-go Lipca 1841.

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze grubym, kremowym, prążkowanym. Znak wodny: „Au Louvre Paris” oraz rysunek lwa leżącego przy kolumnie. K. 1, o wym. 22,6 × 17,7 cm; na k. napis ręką B. Mońkiewiczówny: *kopia ręką Wład. Mickiewicza.*

D r u k.: W. Mickiewicz: Montmorency, „Tygodnik Ilustrowany” 1907 II s. 889.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 20 VII 1841), WJ XV 403.

631. Plater Władysław hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Plater (hr. Władysław). List z 29 marca 1843 r.*

Paryż, 29 Marca 1843, 1, ulica St. Thomas d'Aquin.

List na papierze kremowym, gładkim, dość grubym, o wym. 15,9×10,3 cm. Karty 2; k. 1 zapisana r., w lewym górnym rogu k. 1 odcisnięty ozdobny monogram *L.P.* w podwójnym ozdobnym owalu, pod koroną hrabiowską.

Całość listu: *Mam zaszczyt zaprosić Szan. Ziomka na konferencję, która stosownie do życzenia oświadczonego przez członków Sejmu na ostatniej konferencji odbędzie się wobec niektórych nie należących do Sejmu. | Zgromadzenie będzie miało miejsce w moim mieszkaniu 1 kwietnia o godzinie 2giej punktualnie w celu naradzenia się nad rzeczami bieżącymi i interesującymi naszą Sprawę i szczególnie godnemi naszej uwagi, a mianowicie nad tém, co uczynić należy po ogłoszonym akcie a p o s t a z j i polityczno-religijnej Mirskiego. | Proszę przyjąć wyrazy najszczerze poważania i szacunku | W. Plater.*

Por. list Mickiewicza (Paryż, 28 III 1843), WJ XV 540—541.

Uwaga: List Władysława Platera do Mickiewicza z Paryża (7 XI 1833) ogłosił ze zbiorów raperswilkich A. Lewak: *Działalność polityczna Kościoła Rosyjskiego, Poznań 1922, s. 29—30.* Na list ten Mickiewicz odpowiedział z Paryża (27 XI 1833), WJ XV 107. — List Władysława Platera do Mickiewicza z Paryża (10 II 1842) ogłosił ze zbiorów raperswilkich A. Lewak: *Z listów nieznanych Adama Mickiewicza, „Pam. Lit.” R. XIX, 1921 s. 124—125.* Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 9 II 1842), WJ XV 463.

632. Platyński J. (albo G.)

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Platyński (B). List z 30-go września 1848 do Adama Mickiewicza. List z 14-go października 1848 do Adama Mickiewicza.*

1. *Marsyla [!] dnia 30 Września 1848 r.*

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 22,7×18,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. W górnym prawym rogu odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie.

Całość listu: *Szanowny Panie! | Zaczne usługi położone Ojczyźnie i Imię twe wywołało wielu braci do Legii Polskiej we Włoszech, między którymi i nas podpisanych. Rezultat musi być mu wiadomy, bo zapewno p. Chodźko, pod którego komendą byliśmy, nie zaniedbał o wszystkim donieść; w takim więc składzie rzeczy powurcili [!] dnia 26 b.m. do Marsyli obdarci, pozbawieni możności utrzymania się, bez żołdu, pogardzeni prawie przez tych współbraci, od których nie przejmowaliśmy rad przed wyjazdem naszym i jedynie na zapewnienie, że Ty Zaczny Mężu nie pozostawisz nas bez wsparcia, dostaliśmy kilkodniowy kredyt — wreście nie potrzebujęm określać Ci detalicznie naszego położenia i niezbędnych potrzeb, gdyż mając wniósłsze czucie nad innych zgłębisz to i nie odrzucisz prośby [!] naszej, od tego bowiem cała nasza nadzieja i byt zawisło — raz więc jeszcze błagamy Twej rychłej litości i czekać będziemy pomyślnego skutku | Z uszanowaniem | J. [?] Platyński | J. Czerabski | K. Czerabski | NB. Adres do jednego z nas: w Marsyli Rue Pastoret N° 3.*

2. *Marsyla [!] d. 14 październ[ika] 1848 roku.*

List na papierze kremowym, dość grubym, o wym. 22,8×18,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | Rue de la Santé aux Batignolles | N 42.* Obie karty uszkodzone przy otwieraniu, fragment k. 2 wyrwany. — Stemple pocztowe: 1) *Marseille 17 Oct 48* (tusz czarny); 2) *Moulins 20 Oct 48* (tusz niebieski); 3) *Paris 20 Oct [48]*

(tusz czarny); 4) *Les Batignolles 20 oct 48* (tusz czarny). Rozłamana pieczęć lakowa (czerwona) z tarczą herbową i armaturą.

Całość listu: *Szanowny Panie!* | *Za powrotem naszym z Włoch pod dniem 30 z. m. natychmiast pisałem do Ciebie donosząc, że jesteśmy w największej nędzy i zarazem prosiłem o jakiegokolwiek wsparcie, lecz dotąd nie widzimy żadnego skutku, a czas niedoli jest wiekiem — nie pojmuję przyczyny, bo nie sądzim, abyś ty szlachetnych uczuć Mężu odmawiał nam ostatniej nadziei, a tem więcej pozostawił bez odpowiedzi.* | *Żyjemy na kredyt, jaka stąd wyniknie konsekwencja nie wiemy, to tylko musimy nadmienić, że będąc przywiedzeni do ostatecznej niedoli nie zachwieję się w chwyceniu najhaniańszych środków, chociaż te wywołają kres ostateczności, Świat zbada przyczynę, a ludzie osądzą — a teraz polecając się rychłej Jego pamięci | zostajemy z szacunkiem | J. [?] Platyński | Jan Czerabski | Karol Czerabski | Adres do jednego z nas : à Marseille | Rue Pastoret N 3.*

Katalog Lewaka 115 podaje również inicjał imienia Platyńskiego „B”.

633. Płoński

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Płoński. List z 10-go listopada 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

[Brak miejsca] 10/11 [18]48.

List na papierze kremowym, sztywnym, o wym. 22,9×18,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Monsieur | Mickiewicz | aux Batignolles | R. de l'Ecluse 12.* Innym pismem: *Inconu [!] rue de lecluse [!] voir Santé 42.* — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Paris 11 Nov 48*; 2) *Les Batignolles 11 Nov. 48.*

Całość listu: *Szanowny Ziomku | Po kilku krotnie pisałem do Szanownego [!] jego Osoby i byłem dla oddania mego uszanowania osobiście — nie miałem szczęścia mieć jego odpowiedzi.* | *Szanowny Chodźko aż nadto wie, że już od trzech miesięcy pracuję, aby powiększyć liczbę do legii — a zatem proszę me uwiadomić, kiedy mam przyjąć mój obowiązek do wyjścia i z którą kolumną, gdyż mam mnóstwo : co do mojej osoby piszą i żądają podobnie | Z szacunkiem | Płoński.*

634. Polewoj Nikołaj

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Polewoj (Mikołaj) List z 30-go grudnia 1834 r. do Adama Mickiewicza. Kopia. Oryginał darowany przez Adama Mickiewicza Izabelli Czartoryskiej znajduje się w zbiorach Gołuchowskich.*

1. *Москва 1834 30 XII.*

Kopia listu w języku rosyjskim na papierze kremowym, liniowanym, sztywnym, o wym. 20,9×33,2 cm. K. 1 zapisana r. Nad tekstem napis ołówkiem: *Gołuchów — zamek-autografy.*

D r u k.: *Żywoť*² II 349 (w tłum. polskim).

1a. Tłum. polskie listu ręką nieznaną.

K. kratkowana zapisana r., o wym. 27,1×20,7 cm.

635. Potocka Klaudyna z Działyńskich hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Potocka (hrabina Klaudyna z Działyńskich). Listy do Adama Mickiewicza z 15 lutego i 14 listopada 1838 r.*

Uwaga: Listy te winny być ułożone w następującej kolejności: 2, 1, 3.

1. *Genewa 18* [II 1834].

List na papierze kremowym, poźółkłym (rdzawe plamy), o wym. 20,4×15,7 cm. W prawym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” pod koroną. K. 1 zapisana r. i część niewidoczna po złożeniu strony v.; na tejże stronie adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | à Paris | rue Saint Nicolas N° 73.* — Stemple pocztowe: 1) *Suisse par Ferney* (tuszu czerwony); 2) *19 Febr 1834* (tuszu niebieski). Ślad pieczęci lakowej.

D r u k.: Kor.¹ II 109—110; Kor. III 189—190.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 10 II 1834), WJ XV 117.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 15 II 1834.

2. *Genewa 14 Listop* [1833].

List na papierze szaro-kremowym, cienkim, poźółkłym (rdzawe plamy), o wym. 20,2×12,8 cm. K. 1 zapisana r. i $\frac{1}{4}$ s. v.; na tejże s. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz.* K. uszkodzona przy otwieraniu. Krążek-zalepka.

D r u k.: Kor.¹ II 112—113 (z datą 14 XI 1834); Kor. III 191—192 (z datą 14 XI 1834).

W Katalogu Lewaka list ten wymieniony jest pod nr 3.

3. *Luz 13 września* [1834].

List na papierze brązowym, poźółkłym, cienkim, o wym. 20,8×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{3}{4}$ k. 2 r. Na s. v. adres: *Panu Mickiewiczowi.* Innym pismem: *Mr Mickiewicz, r. Pépinière N° 121.* K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *18 Septembre* (tuszu czarny); 2) *18 Sept. 1834* (tuszu niebieski).

D r u k.: Kor.¹ II 111—112; Kor. III 190—191.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, ok. 25 VIII 1834), WJ XV 134—135.

W Katalogu Lewaka list ten wymieniony jest pod nrem 2 z błędnym miejscem: Zug.

636. **Potocki Adolf**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Potocki (Adolf). List do Adama Mickiewicza 12 stycznia 1853.*

1. *Thionville 12 stycznia 1853.*

List na papierze kremowym, poźółkłym, sztywnym, gładkim, o wym. 20,9×13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Całość listu: *Panie Adamie i Bracie! | Z radością dowiedziałem się od Brata Półkownika Siodolkiewicza, żeś mi życzliwie przyszedł w pomoc, przyjęc racz ode mnie szczere zań podziękowanie. Ciężyło mi na sercu, żeś podeszłemu Bratu skutecznie zaradzić nie mógł — dzięki Tobie na chwilę będę odpędził i nadzieją się pokrzepił. | Mam zamiar w miesiącu Maju udać się do Paryża, gdzie starać się będę o miejsce przy kolei żelaznej — Bóg mi może dozwoli ucześcić się gdzie korzystnie. Trzydziesty trzeci rok kończę — przyszłość ciemna, niepewna — pragnę więc zabezpieczyć sobie utrzymanie na jutro. Będzie mi zarazem przyjemnie upewnić Cię osobiście, Panie Adamie i Bracie, o rzetelnym i pełnym uszanowaniu przywiązaniu, jakim Ci poświęcił. | Pamięci Pani Mickiewiczowej i młodej Twej rodzinie przypominam się, życząc Wam wszystkim z tym Nowym Rokiem zdrowia i pomyślności | wierny Twój żołnierz | Panie Adamie i sługa | Adolf Potocki.*

2. [Brak miejsca, VIII 1848]¹.

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze szaro-kremowym, prążkowanym, o wym. 20,6 × 12,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa k. 2 r. W prawym dolnym rogu k. 2 v. odwrócony nadruk: *L'Espérance | Journal International Quotidien | Bureaux | A Genève | N° 1 | Rampe de Paquis | A Paris | N° 83 | Rue du Temple.*

Całość listu: *Ręką Bożą z gór Tyrolskich wyprowadzeni, życiem naszym służyć jeszcze możemy sprawie i ukochanej Ojczyźnie. Przewódź nam jak dotąd, Bracie Adamie, i oświeć w dalszej drodze, a drogą od Ciebie wskazaną pójdziemy choćby na stokroć cięższe trudy, stokroć większe prace. Wyglądać więc będziemy listu twego, bracie Urzędzie, z utęsknieniem, a gdybyś nas sam na chwilę odwiedzić mógł, uważalibyśmy to za dowód wielkiej Łaski Bożej. Obecność twoja odrodziłaby to, co po tak ciężkich ofiarach niejako rozpadać się zaczyna. Możeby też potrzeba u króla nowych kroków, nowej sankcji; nie ma nikogo, po chwilowej może stracie Przewodnika, co by tą rzecz należycie mógł postawić. W tej chwili zawiązek stoi na kapitanie Wernie, co nas prowadzi. Prosimy Boga najgoręcej, aby go nie opuszczał, oświecał. My zaś czerpiemy wytrwanie w ufności, jakąśmy położyli w Bogu, a którą utwierdza ciągle doznawanie Przenajświętszej Jego opieki. | Składam ci, Bracie Adamie, Urzędniku Nasz, w usłudze wszystkie siły, na jakie mi tylko stać może | Brat i sługa | Adolf Potocki | Jeżelibyś wiedział, bracie Adamie, gdzie się obraca nasz Zakład i pułkownik Siodolkowicz, bądź tak dobry napisać o tem, może tą drogą dopiero się o nich dowiemy.*

637. Potocki Aleksander hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Potocki Aleksander.* Innym pismem: *do Adama Mickiewicza.*

[Brak miejsca i daty, 1832?]

List na papierze czerpanym, szaro-zielonkawym, żółkłym, o wym. ok. 15,9 × 11,3 cm (arkusz nierówny). Karty 2; zapisana k. 1 r.

D r u k.: Kor. III 146 z datą 1832?

638. Prezydent Rady Stanu Kantonu Vaud, Henri Druey

Napis na teczce: *Mickiewicz Adam. Le Président du Conseil d'Etat du Canton de Vaud à M. Adam Mickiewicz, professeur au Collège de France. 17 stycznia 1845 r.* Inną ręką ołówkiem: *Druey.*

Lausanne, le 17 Janvier 1846.

List na papierze kremowym, żółkłym, z rdzawymi plamami; Karty 2; zapisana k. 1 r. Jest to blankiet z nadrukiem: *Le Président du Conseil d'Etat du Canton de Vaud.* Powyżej rysunek tarczy z napisem: *Liberté et Patrie*, nad tarczą wstęgi, na których napis: *Canton de Vaud.* Tekst listu drukowany, jedynie adres i dopisek pisany ręką.

Inc.: *Monsieur | Le différend survenu entre le Gouvernement et une partie du clerge de l'Église nationale évangélique réformée du canton de Vaud ayant fixé l'attention générale et donné lieu à des jugements fort erronés [...]* Pod drukowanym tekstem podpis Prezydenta: *H. Druey.* Nad tekstem adres: *A Monsieur Adam Mickiewicz, Professeur au Collège de France à Paris.* Poniżej podpisu H. Drueya uwaga: *par l'intermédiaire de Mr de Tschann, chargé d'affaires de la Confⁿ Suisse.*

Katalog Lewaka podaje nazwisko błędnie: *Drucy.*

¹ Datę ustalam w oparciu o opis przebiegu kampanii w H. Batowskiego: *Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austriackiej 1848 roku*, Warszawa 1956, s. 147—151.

639. Puchalski Lucjusz

Napis na teczce: *Puchalski Lucyusz do Adama Mickiewicza 30 czerwca 1853 r.*

W Paryżu, dnia 30 czerwca 1853 r.

List na papierze kremowym, poźółkłym, sztywnym, gładkim, o wym. 19,5 × 15,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Monsieur | Le Proffesseur [!] Mickiewicz | à Paris | rue de Sully dans la Bibliothèque de l' Arsenal*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Stempel pocztowy (tusz niebieski): *1e Dist^{on} 7^h(15^e) 1 juil 53*. Czerwony krążek lakowy.

Całość listu: *Szanowny Panie Adamie, | Darujesz zapewne mojej śmiałości, a raczej bezczelności mojej, że o brudnym z Nim mówię materjalizmie. Nie byłbym Mu o nim wspominał, gdybym nie był Jego duszy poznał. Dziś już w największą popadłem nędzę, stąd też może ta śmiałość i podłość moja pochodzi, że do Niego te kilka gryzmołę wyrazów. Ale pod innym względem wierzaj mi Panie Adamie, sumienie moje nic mi nie wyrzuca, żadnych brudów nie zna w sobie. | Jeżeli więc możesz ... Czcigodny Panie Adamie, to racz przyjąć mi laskawie w pomoc, bo zmieram już prawie z głodu, gospodarz woła pieniędzy za pomieszkanie; tak więc wszyscy ze wszystkich stron mię szarpia ... Niejeden możeby, jak to pospolicie mówią, głowę stracił, gdyby się w podobném jak ja znalazł położeniu. Mnie jednakowoż wesołość dawna nie odstępuje jeszcze i jakaś zwodnicza zapewne nadzieja z każdym prawie dniem w duszy powstaje mojej. | Nie zapominaj o mnie, Panie Adamie, bo ja zawsze o Nim pamiętać będę. W każdym razie zechcesz zapewne Panie Adamie choć kilkoma mnie od siebie udarować słowami... | Wszystkim wszystko | sługa i brat | Lucjusz Puchalski | Nb. Mieszkam na ulicy St. Jacques No 58. (58).*

640. Puttkamerowa Maria z Wereszczaków

Napis na I teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Puttkamerowa Maria do A. Mickiewicza*.

Napis na II teczce zbiorowej ręką W. Mickiewicza: *Wereszczakówna Maryla. Listy 13 sztuk. Na bileciku : Zapole 1 listopada ; ręką Mickiewicza na odwrotnej stronie : Ostatni listek M. Na kopercie ręką Mickiewicza : Listy z Litwy*. Poniżej notatka ręką J. Ujejskiego: *Dnia 16 maja 1913 znalazłem listów 11 i tyleż odesłałem Akademii Umiejętności l | J. Ujejski*.

1. Le 18 [VIII 1822].

List na papierze czerpanym, szaro-zielonkawym, poźółkłym, z rdzawymi plamkami, o wym. 17,7 × 11,4 cm. Znak wodny: prążki poprzeczne, linie podłużne oraz rysunek gałązki. Karta 1; zapisana s. r. i $\frac{2}{3}$ s. v. S. ta jest silnie zabrudzona, list pomięty i kilkakrotnie złożony. W prawym górnym rogu s. r. cyfra ołówkiem: 9. Koperta o wym. 11,3 × 14,2 cm; papier biały, zabrudzony, pomięty. Napis ręką Adama Mickiewicza: *Listy z Litwy*. Innym charakterem pisma: *No 18. Sztuk 16*.

D r u k.: *Żywoť! I s. XII dodatek X (oryginał francuski z poprawionymi błędami), I 74 (tłum. polskie); Kor. Fil. IV 229—230 (tu ustalona data).*

2. Dimanche à minuit [25 VI 1822].

List na papierze czerpanym, szaro-kremowym, poźółkłym, z rdzawymi plamkami, o wym. 18,1 × 11,2 cm. Znak wodny: prążki poprzeczne, linie podłużne oraz rysunek, trudno czytelny. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. K. 2 v. silnie zabrudzona, list pomięty i kilkakrotnie złożony. Po złożeniu listu był w nim przechowywany (przesłany?) pierścionek; wyraźnie odcisnięty

śląd obrączki na k. 1 v. i k. 2 r., w miejscu zaś kamienia uszkodzenie k. (dziurka). W prawym górnym rogu k. 1 r. cyfra ołówkiem: 7.

Druk.: Żywot¹ I s. XII—XIII dodatek XI (oryginał francuski), I 76—77 (tłum. polskie); Kor. Fil. IV 203 (oryginał francuski).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Wilno, 14/26 VI 1822), WJ XIV 178—179.

3. *Zapole, le 1 Novembre* [1830].

List na papierze szaro-kremowym, lekko pożółkłym, o wym. 11,4×11,2 cm, brzegi górny i dolny nierówne. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Adamowi*: | *Mickiewiczowi* [!] oraz niżej napis ręką A. Mickiewicza: *ostatni listek* | M. K. uszkodzona przy otwieraniu: uszkodzony lewy dolny brzeg k., lewy dolny róg oddarty. Oddarte również rogi: prawy górny i lewy górny. Przy prawym dolnym rogu znajduje się krążek-zalepka wraz z oddartym kawałkiem karty. W prawym górnym rogu k. 1 cyfra ołówkiem: 11.

Inc.: *Jamais depuis notre séparation je ne pas oser* [!] *vous écrire* [...]

Druk.: Żywot¹ II 139 (tłum. polskie).

Por. list Mickiewicza do Domeyki (Rzym, 23 VI 1830), WJ XIV 539—540 oraz drugi (Poznań, 4 I 1832), WJ XV 7—8.

4. [Bölcsieniki VI 1822, X 1822 lub V 1823 ?].

Rękopis wystawiony na stałej ekspozycji w Muzeum Mickiewicza w Paryżu, oprawiony w passe-partout o wym. 17,2×29,4 cm z napisem: *Marya Wereszczakówna*. Jest to kartka papieru czerpanego, szarego, pożółkłego (rdzawe plamy), o wym. 5,2×18,3 cm. K. oddarta nierówno, stąd jej wysokość przy marginesie lewym 5,2 cm, przy prawym ok. 3,1 cm. (wymiały k. podaje w przybliżeniu z powodu oprawienia jej w passe-partout). Zapisana r., po prawej stronie nieduża plama atramentu.

Całość tekstu z zachowaniem pisowni autorki: *O 12 wiecz. czwartek w tem miejscu, gdzie byłam raniona gałęzio, a ieżeliby coś arcy-ważnego przeszkodziło, wtenczas za granicą w piątek o 5 godzinie.*

Druk.: Żywot¹ I 63 (nieodkładnie, bez daty, odnosząc go do wydarzeń w Tuhanowiczach w sierpniu 1820 r. Podważył to Leonard Podhorski Okołów w artykule: *Tajemnica bileciku Maryli*, *Realia Mickiewiczowskie* t. 1, Warszawa 1952, s. 150—164. Wedle jego przypuszczeń podaje daty w nawiasie kwadratowym. I on przytacza tekst biletu nieodkładnie).

Uwaga: List Marii Puttkamerowej do Mickiewicza (Wilno, 16/28 X 1822) druk. Kor. Fil. IV 292; w tymże tomie ogłoszono 19 listów Marii Puttkamerowej do Tomasza Zana (II 1822—V 1823) przeznaczonych przeważnie do lektury Mickiewicza. Kilka z nich ogłoszono już w Żywocie¹ I 70—76. Listy te pochodzą z Archiwum Filomatów.

641. Quinet Edgar

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Quinet Edgar (brulion zaproszenie na pogrzeb żony)*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *Kat 641/1—13 listów*.

1. *à Charolles dpt de Saône et Loire ce 14 Mai 1838.*

List na papierze białym, pożółkłym, o wym. 18,5×12,2 cm. Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Kor. III 257—258 (z drobnym opuszczeniem); MMQ 56—57 (poprawniej).

2. *Mercredi à midi* [Paryż, 27 VII 1842].

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 18,7×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na s. v. adres: *Monsieur A. Mickiewicz* | *Rue des Ursulines 14* | *à St. Germain en Laye*. W gór-

nym prawym rogu k. 1 r. odcisnięty bokiem znak papierni: w winiecie rysunek korony, wokół napis „Papier de la Boule Rouge”. W tymże miejscu data ołówkiem ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: (tuszu czarny): 1) *St-Germain-en-Laye 27 Juil. 42*; 2) *Paris 27 Juil. 42* (odbity dwukrotnie).

D r u k.: Kor.¹ II 204 (z datą: Paris, 1843 ?); Kor. IV 267—268 (z datą: 1842 ?); MMQ 58 (z poprawną datą).

3. *Ce mardi* [Paryż, 16 V 1843].

List na papierze kremowym, żółkłym, gładkim, o wym. 17,1×10,7 cm. Karty 2; zapisane $\frac{2}{3}$ k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Ad. Mickiewitz* [!] *Rue d'Amsterdam 1*. W lewym górnym rogu k. 1 i 2 odcisnięty znak „Bath” w owalu pod koroną. Ślad pieczęci. K. 2 lekko uszkodzona, s. v. zabrudzona. — Stemple pocztowe: 1) *16 Mai 1843* (tuszu czarny); 2) *8 R Dist 15^e Midi* (tuszu niebieski); 3) Stempel czarny, nieczytelny.

D r u k.: Kor.¹ II 199; Kor. IV 261; MMQ 58—51 (z błędną datą: 15 V 1843).

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 1842 (?).

4. *Bruxelles 20 V 1853* [Jest to list skierowany nie do Mickiewicza].

List na papierze niebieskim, prążkowanym, lekko żółkłym, o wym. 20,7×13,3 cm. Karty 3; zapisane k. 1 i 2 obustronnie, k. 3 r. i $\frac{1}{3}$ v.; na k. 3 r. u dołu data: *Bruxelles, lundi 23 mai 1853* i pod nią dalszy tekst listu.

Inc.: *Mon Cher Ami, c'est au milieu des épreuves de S p a r t a c u s que je vous suis du coeur dans votre voyage*¹. *Votre lettre si excellente m'a ramené au temps où moi aussi je pouvais voir à mon gré Rome et Florence* [...]

D r u k.: W. Mickiewicz: Pamiętniki I 136—137 (obszerny fragm. w tłum. polskim z błędną datą: 30 V 1853).

Katalog Lewaka notuje ten list z błędną datą: 20 V 1843.

5. *Bruxelles 19 9bre* [XI] 1853.

List na papierze białym, silnie żółkłym, szczególnie k. 1 r. U góry każdej strony 6-milimetrowy pasek pozostał biały. Wym. 21,6×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. K. 2 nieznacznie uszkodzona.

D r u k.: Kor.¹ II 245; Kor. IV 350; MMQ 64 (z błędną datą: 14 XI 1853).

Katalog Lewaka notuje list ten z błędną datą: 19 XI 1843.

6. [Paryż, 13 VI 1844].

List na papierze cienkim, kremowym, żółkłym (miejscami rdzawe plamy), o wym. 20,8×13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Ad. Mickiewicz | Rue d'Amsterdam 1 | Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. W prawym górnym rogu ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *13 juin 1844*. — Stemple pocztowe: 1) *13 Juin 1844* (tuszu czarny); dwa inne stemple nieczytelne. Rdzawa zalepka.

D r u k.: Kor.¹ II 221—222; Kor. IV 312; MMQ 59.

7. *Paris 31 mai 1849*.

List na papierze gładkim, pergaminowym, kremowym, lekko żółkłym, o wym. 20,8×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie órfiz $\frac{2}{3}$ k. 2 r.; na s. v. innym piśmie: *M Mm*. Dolna część

¹ Mickiewicz w tym czasie nie podróżował, list więc nie był skierowany do niego. Ustalenie to zawdzięczam dr Zofii Makowieckiej.

k. 2 oddarta. W lewym górnym rogu k. 1 r. w ozdobnej winiecie odcisnięty monogram *E.Q.* W prawym górnym rogu ołówkiem ręką W. Mickiewicza: 31 V 45.

D r u k.: Kor.¹ II 237 (z błędną datą: 31 III 1849); Kor. IV 337 (z taką datą); MMQ 64 (z poprawną datą).

Katalog Lewaka przy liście nr 7 podaje pomyłkowo datę: 20 VI 1844, odnoszącą się do listu następnego (nr 8), inc. zaś podaje prawidłowy. Datę: 31 V 1845 wymienia pomyłkowo przy pozycji następnej (nr 8), odczytując ją zresztą błędnie, gdyż brzmi ona niewątpliwie: 31 V 1849.

8. *Ce jeudi* [Paryż, 20 VI 1844].

List na papierze kremowym, gładkim, lekko żółkłym, o wym. 17,2×11,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Kor.¹ II 222 (z błędną datą: 21 VI 1844); Kor. IV 312—313 (z taką datą); MMQ 61 (z poprawną datą); *Żywot*¹ III 320 (dwa zdania w tłum. polskim z datą: 21 VI 1844).

Por. listy Mickiewicza do E. Quineta: Paryż, 18 VI 1844 (WJ XV 632) oraz Paryż, 23 VI 1844 (WJ XV 633—634).

9. [Seine-Port] *Le 11 X^{bre}* [XII] 1847.

List na papierze dość grubym, gładkim, kremowym, pożółkłym, o wym. 20,5×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur Miskiewitz [!] Rue du Boulevard 9 | aux Batignolles*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Seine-Port 11 Dec.* [47] (tuszczyk czarny); 2) *Les Batignolles 12 Déc. 47* (tuszczyk czarny); 3) [...] 1 [...] *Déc. 47* (tuszczyk niebieski); dwa stemple nieczytelne.

D r u k.: Kor.¹ II 225; Kor. IV 321; MMQ 63.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 13 XII 1847), WJ XVI 172—173.

10. *Lundi* [Paryż, 18 III 1844].

List na papierze kremowym, cienkim, gładkim, o wym. 16,8×11 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Górny prawy róg kart 1 i 2 oddarty, k. 2 przedarta w połowie.

D r u k.: Kor.¹ II 215 (z datą: Paris, mars 1844 ?); Kor. IV, 302 (z taką datą); MMQ 60 (z datą: 19 III 1844), tymczasem w tekście listu Quinet pisze o otwarciu swego kursu: *ce sera mercredi 20 mars à une heure*, datuje zaś list: *lundi*. Poniedziałek wypadł 18 III 1844. Stąd też przyjmując tę datę jako dzień napisania listu).

11. [Paryż, 1842].

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 17,2×11,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Ad. Miciewitz [!]* K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. Ślad krążka-zalepki.

D r u k.: Kor.¹ II 204 (z datą: Paris, 1843 ?); Kor. IV 267 (z datą: 1843 ?); MMQ 57 (z datą: 1842).

12. *Samedi* [15 VI 1844 ?].

List na papierze identycznym jak list nr 11. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Ad. Miciewitz [!] Rue d'Amsterdam 1*. K. 2 lekko przedarta przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 15 J[uin ?] 18[44 ?]* (tuszczyk czarny); 2) *3me Dist 15^e Midi* (tuszczyk niebieski); 3) Nieczytelny, tuszczyk czarny. Na k. 2 r. ślad pomarańczowego krążka-zalepki.

D r u k.: Kor.¹ II 223 (z datą: 15 I 1845); Kor. IV 313—314 (z taką datą); MMQ 60 (z datą: 17 VI 1844, podaje, że był on odpowiedzią na list Mickiewicza z Paryża, 18 VI 1844, WJ XV 632. Oczywiście list pisany wcześniej nie mógł być odpowiedzią na list pisany później. Jeśli przyjmując, że list pochodzi z czerwca 1844, należałoby przyjmując datę 15 VI 1844, dzień ten bowiem wypadł

w sobotę, co wyraźnie oznaczył w swym liście Quinet. Na stemplu pocztowym widnieje data 15 [uin ?], co by przypuszczenie to potwierdzało).

13. [Paryż, 11 III 1851].

Brulion zaproszenia na pogrzeb żony. Papier kremowo-szary, o wym. 31,1×20,1 cm. K. 1 zapisana r.

Inc.: *Mr. Edgar Quinet, Mr Mr et Mde Carl Moré et leur enfants, et Mr. Herman Moré, Mr et Mde Dittmar, et leurs enfants, Melle Marie Moré, Mr. Massmann et ses enfants, Melle Whilhelmine Moré, Mr et Mde Stempel [...]*

Katalog Lewaka notuje brulion z błędną datą: 11 III 1841.

Uwaga: Według chronologii listy winny być ułożone w następującej kolejności: 1, 2, 11, 3, 10, 6, 12, 8, 9, 7, 13, 5. List nr 4 nie jest skierowany do Mickiewicza.

642. Raczyński Edward hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Raczyński (hrabia Edward). Listy do Adama Mickiewicza. List bez daty zaczynający się od słów: „Kochany Panie Adamie. List pański ...” List z 28 lipca 1836 r. List z 9 czerwca 1837 r. List z 28 sierpnia 1837 r.*

1. Rogalin, d. 28/7 [18]36.

List na papierze kremowym, pożółkłym (k. 1 r. b. silnie pożółkła), prążkowanym, o wym. 21,5×13,2 cm. Znak wodny „Vander Lex”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Paris*. K. 2 uszkodzona. Na s. r. krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 119—120; Kor. III 203—204.

2. Poznań, 9 czerwca 1837 r.

Papier kremowy, silnie pożółkły, o wym. 21,4×13 cm. Znak wodny „D. Goldberg in Posen”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur de Mickiewicz*.

Druk.: Kor.¹ II 128—130; Kor. III 222—223.

Jest to odpowiedź na nie zachowany list Mickiewicza do E. Raczyńskiego z kwietnia 1837 r.

3. [Brak miejsca] 28/8 [18]37.

List na papierze kremowym, silnie pożółkłym, o wym. 23,6×14 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur de Mickiewicz | à Paris*. K. 2 uszkodzona. Na s. r. krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 130; Kor. III 225—226.

4. [Brak miejsca, 1837 ?].

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, o wym. 21,1×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam | de Mickiewicz | à Paris*. K. 2 uszkodzona. Na s. r. krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 132—133; Kor. III 235 (z drobną niedokładnością w inc. Inc. brzmi: *List Pański z dnia ... odebrałem [...]*).

Mickiewicz pisał do Raczyńskiego ok. 8 V 1839 (por. list do B. Zaleskiego z 8 V 1839, WJ XV 264—266).

643. Radwański Jan

Napis na teczce ręką A. Mickiewicza: *Radwański (Jan). List do Adama Mickiewicza z 19^{go} sierpnia 1848 r.*

Wrocław 1 sierp[nia] 1848.

List na papierze dość cienkim, kremowym, silnie pożółkłym, o wym. 21,4×12,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz 1/2 k. 2 r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Adam Mickiewicz | ect ect | à Paris | Batignolles | 12 rue de Boulevard*. K. 2 lekko uszkodzona. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” pod koroną. — Stemple pocztowe: 1) *Breslau 1.8* (tusz czarny); 2) *PR [...] 6 Août 48 Valenc [...]* (tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 6 Août 48* (tusz czarny). Ślad pieczęci lakowej.

Inc.: *Wielce Szanowny i Serdeczny Bracie Adamie! Dwa razy pisałem do Ciebie (z Genewy) — nie wiem, czy Cię co doszło. | Podczas pobytu mego w Genewie w ostatnich czasach — nie wiedząc o zewnętrznym kierunku radziłem się w mowach, czynnościach własnego uczucia. Nieprzyjaciół S p r a y i Twoich zbijałem i objaśniałem najoczywistszemi dowodami. Nakwaski najwięcej bala-mucil [...] Relacje o spotkaniach i opiniach dotyczących Legionu.*

D r u k.: WJ XV 240 przypis 2 (drobny cytat).

644. Radziukiwas

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Radziukiwas. List z 24-go lipca 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

Chartres d. 24 Lipca 1848 r.

List na papierze gładkim, kremowym, lekko żółkłym, o wym. 20,3×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur Monsieur | A. Mickiewicz | à Batignol [1] No 16 | à Paris*. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Chartres 24 [Juil. 48]*; 2) *Paris 25 Juil. 48*; 3) *Les Batignolles 25 Juil. 48*. Rozłamana pieczęć lakowa z odciskiem herbu na armaturze (rysunek zatarty).

Całość listu: *Józef Pieńkowski z nowej Emigracji mieszkający obecnie w Paryżu dnia 21 b.m. pisał do nas w Szatyr zostających i zarazem doniósł, że legiony polskie formują się we Włoszech i kto z nas ma chęć, może przybyć do Paryża w celu zaciągnięcia się do tychże — oraz, że do formowania tych legionów Ty, Mężu, przybyłeś z Włoch do Paryża i do Ciebie w tym celu po wszelkie informacje udać się mamy. My korzystając z tego dobrodziejstwa i chcąc zostać pod opieką Twoją, natychmiast udaliśmy się do Prefekta i prosiłmy o paszporta do Paryża, lecz jakież rezultata — oto Prefekt pod żadnymi a żadnymi pozorami paszportów wydać nie chciał. | Chciej przeto Mężu zajmujący się losem Ojczyzny naszej wyjednać nam, u kogo wypada, pozwolenie na udanie się do Paryża — i nas zawiadomić | w imieniu wszystkich | Radziukiwas | Adres: Chartres | rue Bouchers.*

645. Ram Jan Andrzej (Gerszon)

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Ram A.*

Napis na I teczce ręką J. Ujejskiego: *A. Ram do Adama Mickiewicza.*

1. New Broad St. London, Septembre 9 1854.

List na papierze kremowym, gładkim, prążkowanym, o wym. 17,9×11,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz 2/3 k. 2 r.; na s. v. innym pismem, prawdopodobnie Mickiewicza, napisano: *Esqr | Esqr | Esqu | Esqu^r*.

D r u k.: S. Pigoń: Z późniejszych lat J. A. Rama, „Pam. Lit.”, R. XXV, 1928 s. 290.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Ram*. Ręką J. Ujejskiego: *List do Adama Mickiewicza (bez daty)*.

2. [Brak miejsca i daty].

List na papierze jasnoniebieskim z szarym odcieniem, o wym. 25,8 × 13,4 cm. K. 1 zapisana r., na s. v. napis: *Do Bracia Moych*.

Całość listu z zachowaniem ortografii autora: *Miły Bracie Adamie | jak mnie Bóg dozwolił choc z [następują dwa wyrazy nieczytelne: jednej życia ?] nasza się Poląć Pragnolem już i z Bratem Adamem i się na chwilkę widzieć i się Poląć bo Powjedzał mnie Br. Eustachy że mogą bicz w ostendy Ale ze wziołem (Conge) Tilko na Trzy dni a jutro jest 3^e dzień zatem nie jest Podobno jechac do ostenda — Bogu wjadomo ze mnie serca Boly i duch moj Pragnie choc na chwylka z Bratem Adamem się Poląć ale coż robie moj Bracie dopuky ziemy sluze To i Dla ziemy trzeba bic regularnem i Posluszniem — nie To Bracie drogy Bóg jest miloszienny on jest Laskawy nasz Poląć w chwily gdzie mi samy się spodziewac nie będzemy. Bądz i Pod opieką Boga i Pana. Żegnam ci moj Bracie drogy Twój Brat Ram.*

Druk.: S. Pigoń, jw., „Pam. Lit.”, R. XXV, 1928 s. 141 (jedno zdanie).

Uwaga: List J. A. Rama do Mickiewicza (Frankfurt n/M, 28 VII 1845) ogłosił z Archiwów Raperswilskich F. Rawita-Gawroński w „Pam. Lit.”, R. IX, 1910 s. 555—557 (w aneksach do artykułu: Andrzej Towiański i Jan Andrzej Ram). Cytat tamże, s. 455. Jest to odpowiedź na nie dochowany list Mickiewicza z d. 22 VII 1845.

646. Rautenstrauchowa Łucja z Giedroyciów

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Rautenstrauchowa (Łucja z Gedroyciów)*. *Listy do Adama Mickiewicza z 30 kwietnia 1838 i 9 stycznia 1839*.

1. *Drezno 30 kwietnia 1838*.

List na papierze b. cienkim (bibułka), poślótkłym, o wym. 15,1 m × 13,4 cm. Zapisana k. 1 obustronnie oraz 1 linijka tekstu na k. 2 r. Na s. v. napis: *Do Wallenroda*. K. 2 uszkodzona. Na s. r. krążek-zalepka.

Inc.: *Zapewne się zdziwisz zobaczywszy podpis, a może jeszcze więcej wyczytując powód tej nieprzewidzianej korespondencji. Jest to zapytanie, czy mogło by to należeć do rzeczy podobnych i mających się sprawdzić, gdyby Ci się teraz urodziła córka, żebyś mi jej wychowanie poruczył? [...]*

2. *Kraków 9/1 [18]39, ulica Bracka No 258*.

List na papierze jasnoszarym, o wym. 20,3 × 12,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i $\frac{2}{3}$ s. v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Monsieur Adam Mickiewicz | à Paris | rue du Val de Grâce près de Luxembourg No 2, 3 où 5*. Innym pismem: *p. rue St. Nicolas d'Antin No 10*. — Stemple pocztowe: 1) *Krakau 9 Janr* (tuszc czarny); 2) *Paris 19 Janv. 39* (tuszc niebieski). Na tejsze stronie owalna zalepka z białym rysunkiem przedstawiającym grobowiec, żaglowiec, kotwicę i kaduceusz.

Całość listu: *Kochany Panie — Przed kilko miesiącami pisałem do ciebie, a lubo mój mały bicilecik żadnej nie otrzymał odpowiedzi, dowiedziawszy się o nieszczęściu, jakie cię dotknęło, zgłaszam się powtórnie zapytując, czy nie życzysz sobie poruczyć mi które z dzieci? | Wreszcie jakkolwiek ci się zdawać będzie, jakobądź weźmiesz decyzją, niech ci przynajmniej będzie wiadomem, że masz mnie i na każde zawołanie gotową — że gdybyś mi chłopczyka poruczył, zupełnie mógłbyś o przyszłość jego być spokojnym, i że gdyby nie znalazło się innego środka sprowadzenia dziecięcia do mnie, starałabym się sama po nie do Genewy lub Paryża zjechać. W takim razie musiałabym zawczasu o tem pomyśleć i dlatego proszę, byś mi dał niebawnie na to wszystko ile można najdokładniejszą*

odpowiedź. | Donieś mi razem o stanie biednej chorej, a nie wątpiąc, ile serce moje twoją boleść podziela, bądź przekonany, że nie masz w świecie całym życzliwszej i szerszej przyjaciółki | L. Rautenstrauchowa.

647. Reboul Jean

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *J. Reboul. Lettre de Nîmes [!] 10 mai 1837 à Adam Mickiewicz.*

Nîmes, ce 10 Mai 1837.

List na papierze kremowym, poźółkłym, cienkim, o wym. 20,4×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz rue de | Marais St. Germain No 18 | à Paris.* Innym pismem: *p. rue du Val de Grâce No 1 et 3.* W lewym dolnym rogu k. 2 v. odcisnięty (bokiem) znak „Bath” pod koroną, w prostokącie. — Stemple pocztowe: 1) *2 juin 1837* (tuszczyk czarny); 2) *Levé du 8^h du Matin PR* (tuszczyk czerwony); 3) *Paris Dist^{on} de 9^h 1/2 M. 15* (tuszczyk niebieski).

D r u k.: Kor.¹ II 128; Kor. III 221.

648. Robert Cyprien

Napis na teczce: *Robert Cyprian 2 I 1846.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Robert C. List z 2-go stycznia 1846 r. do Adama Mickiewicza.*

[Paryż, 2 I 1846].

List na papierze białym, gładkim, poźółkłym i zabrudzonym. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | Rue du Boulevard 12 | aux Batignolles | Paris.* K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *2 janvier 46* (tuszczyk czarny); 2) [PA]RIS [...]; 3) *Levé du 9^h du Soir [...]*; 4) *Les Batignolles 3 Janv. [46]*. Ślad czarnego laku.

D r u k.: Żywot¹ III 396 (tłum. polskie, w oryginale pod podpisem podany opuszczony tu adres: *32, rue de l'Odéon*).

Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

K. 1 zapisana r.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Extrait de la „Revue des Deux Mondes” du 15 janvier 1846 sur Cyprien Robert.*

Jest to wypis ręką W. Mickiewicza na 4 kartach zapisanych r., papieru szarego, prążkowego, o wym. 20,8×13,3 cm.

Roźniecki Gabriel zob. Rejestr 711 poz. 3.

649. Różycki Karol płk

Napis na I teczce zbiorowej: *Różycki Karol płk.*

Napis na II teczce zbiorowej: *Różycki Karol do A. M. Listów 15.*

1. Fontainebleau 9 avril 1834.

List na papierze szarym z odcieniem zielonkawym. K. 1; górna jej część oderwana, tekst uszkodzony. Szerokość k. 12 cm, wysokość przy marginesie lewym 16,8 cm, przy prawym 14 cm. K. zapisana r.; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur | Mickiewicz | à Paris | Rue de Seine St. Germain N 59*. Inną ręką trzy nieczytelne wyrazy. K. uszkodzona przy otwieraniu. W prawym dolnym rogu s. r. data ołówkiem, ręką W. Mickiewicza. — Stemple pocztowe: 1) *Fontainebleau 9 Avril 1834* (tuszczyk czarny); 2) *10 Avril 1834* (tuszczyk niebieski). Czerwony lakowy krążek.

Całość listu: *«...na czu...» kie wkładasz «...» z nich nigdy nie będę «...» wszystko, coś w tym względzie przedsięwziął jest tak zdaje się pewne i tak dobre, że na tem zupełnie poprzestaję z przyjemnością, a nawet przestaję szukać innych środków, ażeby nie pokrzyżować tego, co dotąd zaszło. List do Opiekuna syna mego posłałem na ręce Bohdana do Sèvre[s], gdyż tak żądał. | Piszesz, żeś nie wiedział mego adresu. Fontainebleau jest tak małe, że ta forma zupełnie stanie się niepotrzebna, a nadto jesteśmy tu tak znaczni, jak dwie wierzby płaczące zasadzone nad Dnieprem między zwyczajnymi ukraińskimi wierzby, jeżeli znów [?] kiedy zechcesz pisać do mnie, nie psuj atramentu na ten dodatek. Bądź zdrów i jak najprędzej szczęśliwy. Pelen najszczerszych życzeń K. Różycki. | Domykaję całuję.*

2. 26 Lipca 1845 r. Paryż.

List na papierze kremowym, dość grubym, o wym. 23×17,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc.: *Stroże zostali wezwani, aby odnowionym duchem przejrzeni i ocenili to, co zaszło w kole w ostatnich dniach Służby Brata Adama i w czasie Jego niebytności — a oraz, aby w czystości wewnętrznej przyjęli na nowo dwa Pisma Pana — z 14 Czerwca i 10 Lipca [...]*. Składa urząd przewodniczącego Siódemki w ręce Mickiewicza nie czując się jego godnym.

3. 24 Lutego 1846 r. Zurich.

List na papierze dość grubym, białokremowym, gładkim, poźółkłym przy marginesach, o wym. 27,7×21,9 cm. K. 1 zapisana r., przy marginesach zniszczona i podarta.

Całość listu: *Uległem Bracie Adamie Tobie — Twojemu tonowi — opór twój Bogu fatalne skutki na mnie wywarł — czy z Tobą, jeśli się złożysz Myśli Bożej na Tobie leżącej, czy bez Ciebie pojedę pod Chorągwią moją. | Tobie dług wyplaciłem, ale wielu jeszcze dłużny jestem. Zawsze odkrywać Tobie będę tajemie moje, drogę moją, ale silić się, wrazać Tobie nie będę. Na drodze Bożej znajdziesz zawsze we mnie wiernego brata, Towarzysza — a skoro zechcesz rozdzielać się z drogą Bożą, rozdziel się z Tobą, chód mój śmiały jeden prowadzić będę — jęczeć, silić się, jak dotąd, nie będę, bo ruchy ducha mego milionóm winienem. Wiele szkody Sprawie Świętej to nierozdzielenie się, ta zbytnia żądza spółki z Tobą uczyniły | Brat Karol Różycki.*

List Mickiewicza do Karola Różyckiego (Paryż, 26 I 1846), WJ XVI 90.

4. 23 Kwietnia 1846 Zurich.

List na papierze cienkim, jasnozielonkawym, poźółkłym, o wym. 27,5×22,1 cm. Karty 2; list do Mickiewicza zajmuje górną część k. 1 r., od połowy s. rozpoczyna się list do Seweryna Goszczyńskiego, obejmujący również k. 1 v. oraz k. 2 r. i połowę v. Obie karty pomięte i zabrudzone przy marginesach. Górny i dolny prawy róg k. 2 oderwany.

Całość listu do Mickiewicza: *Bracie mój Adamie! W tym zamęcie, w który Bracia zabrnęli, czulem potrzebę odezwać się do nich — czego kopia Tobie posyłam. Dlaczego to Bracie, jak mi piszesz, nie odpowiedziałeś zmieszany Bracióm, aniś chciał wiedzieć, co na kole mówiono? Nie wolno jest urzędnikowi zamykać się w milczeniu, a nade wszystko w tak ważnej potrzebie, w jakiej kolo było | | Twój Brat Karol Różycki.*

Inc. listu do Seweryna Goszczyńskiego: *Kochany Bracie Sewerynie! | Mistrz i Pan nasz*

tak zajęty ważną pracą ogólną, że szczegóły tego, co się dzieje wśród Was, Bracia, dotąd nie mogły mu być przedstawione [...]

5. [11 IX 1846] 10 września 1846 Rychterszwyll [!].

Jest to kopia kopii listu nr 6, z Richterschwil, 11 IX 1846; wskutek pomyłki w dacie o jeden dzień została potraktowana przez Lewaka jako kopia listu innego. Kopia pisana atramentem liliowym na papierze grubym, żółtym, o wym. 22,5×18 cm. K. 1 zapisana r. Nad tekstem uwaga: *Przepis. z kopii Sew. Goszczyńskiego znajd. się w arch. Muz. Nar. Pol. w Rappers. List Brata Karola do Brata Adama.*

Inc.: zob. poz. 6.

6. 11 września 1846 Richterschwil.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 27,6×21,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Mickiewicz | aux Batignolles, Rue de Boulevards 12 | à Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Zürich 11 Sept 1846 Nachmittag* (tusz czerwony); 2) *Zürich 14 Sept 46 St. Louis* (tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 14 Sept 46* (tusz czarny). Czerwona pieczęć lakowa.

Inc.: *Kochany Adamie | chociaż nie jestem pewny, czy list ten nie rozminie się z Tobą w drodze, piszę go jednak, abyś dalsze kroki Seweryna Pilchowskiego tu postawione wiedział. W tej epoce upominku Bożego, skrytości serc ludzkich, a naprzód skrytości slug Sprawy S. wygnańców polskich i z kolei każdego Polaka staną na widowni [...]*

6a. Kopia współczesna.

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 26,6×21,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Nagłówek czerwonym atramentem: *List Br. Karola Różyckiego z Richterschwil, 11 września 1846.*

6b. Kopia identyczna jak kopia 6a.

7. 15 września 1846, Mulhouse.

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 22×13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz dwie linijki tekstu na k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Mickiewicz | aux Batignolles rue des Boulevards 12 | Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Mulhausen 16 Sept [46]* (tusz czarny); 2) *Les Batignolles 18 Sept 46* (tusz czarny). Pieczęć lakowa czerwona z monogramem K.R.

D r u k.: Szpotański III 121 aneks III.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 15 IX 1847.

8. 19 września 1846 r. Mulhouse.

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, o wym. 22,6×17,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r.

Inc.: *Kochany Bracie Adamie! Tak jest, z kogo z nas wynidzie przeszkoda ku zespoleniu się, ten przed Bogiem za to odpowie. I z mej strony dodaję: kto chrześcijańskiej spółki z Bratem nie pragnie, bratniej nie ofiaruje, kto nie ma gorącej żądzy, aby Brat myśl Bożą na sobie leżącą spełniał, tem Myśli Bożej na nim samym złożonej nie spełnia, interes własnego zbawienia zawodzi [...]*

9. 27 grudnia 1846, Mulhouse.

Kopia na papierze identycznym jak kopia nr 5, także atrament. K. 1 zapisana r.; nad tekstem uwaga: *Przepis. z kopii Sew. Goszczyńskiego znajd. się w Muz. Narod. Polsk. w Rappers. List Brata Karola do Brata Adama.*

Inc.: *Bracie Adamie, mam za obowiązek uwiadomić Cię, że brat Paszkiewicz w bardzo nie-szczęśliwym jest stanie. Wola Boga przez Krainę Ducha objawiająca się pędziła go, aby w Szwajcarii przyjął ton i drogę [...]* Relacja o rozdźwięku między Towiańskim a Paszkiewiczem.

Mickiewicz pisał do K. Różyckiego z Paryża, 1 I 1847 (WJ XVI 105—106).

10. Paryż Batign[olles], Rue Truffant 46, 18 kwiet[nia] 1848 r.

List na papierze cienkim, szaro-zielonkawym, lekko pożółkłym, o wym. 22×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem miejsce i data, ręką W. Mickiewicza.

Inc.: *Bracie Adamie! | Przyjazd Twój jest bardzo potrzebnym dla Sprawy Bożej, dla służby naszej. Mocen jest Bóg bez nas wolę swoją do spełnienia doprowadzić, ale my potrzebujemy w naznaczonej nam służbie płacić rachunki nasze przeszłe [...]* Informacje o stanie Koła, oczekuje na przyjazd Mickiewicza do Paryża.

11. 11 Maja 1848. Paryż aux Batignolles, Rue Trouffant 46.

List na papierze cienkim, szaro-zielonkawym, lekko pożółkłym, o wym. 27,6×22,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r. Obie karty zabrudzone i pomięte.

Druk.: Żywot¹ IV s. XV—XVII dodatek XVI.

11a. Kopia kopii listu nr 11.

Papier identyczny jak kopia listu 5 i 9. K. 1 zapisana r. nad tekstem uwaga: *Przepis. z kopii Sew. Goszczyńskiego znajdującej się w Arch. Rappersw.*

12. 9 grudnia 1853 Fontain[ebleau]; rue Basse 3.

List na papierze kredowym, gładkim, o wym. 21×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. (lekko pożółkła). Trzy rogi k. 2 z wyjątkiem prawego dolnego oddarte. Ślad laku.

Całość listu: *Szanowny, Kochany Bracie Adamie! | Nie mogąc w tej chwili być w Paryżu, przez odjeżdżającego stąd Ziomka Balińskiego komunikuję Tobie korespondencją moją z X. Czartor[yskim] i w kopiach dosłownych, a zarazem pismo jego z sądem o Sprawie. Dla ułatwienia w czytaniu papiery te są ponumerowane. Za widzeniem się będę Cię prosił o zwrócenie Dekretu o Sprawie, gdyż to jest oryginał, z którego kopii nie mam. | Całuję Ciebie z całego serca | K. Różycki. | P.S. Przesztroga udzielona mi, zachowana: na piśmie Alex[andra] Chodźki na wstępie napisałem: *W a s z e j t y l k o X M c i p o w i e r z a m t o p i s m o.**

Mickiewicz pisał do K. Różyckiego tego samego dnia (Paryż, 9 XII 1853), WJ XVI 539.

13. 9 Stycznia 1854, Fontai[nebleau], rue Basse 3.

List na papierze białym, prążkowanym, cienkim, o wym. 20,6×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz $\frac{1}{3}$ s. v.

Całość listu: *Szanowny i Kochany Bracie Adamie! | Bardzo żałuję, że ostatnią razą nie zastałem Ciebie w domu; radbym był z Tobą pomówić; ale musiałem już powracać do Fontai[nebleau]. | Komunikuję Tobie słowa Mistrza z ostatniego listu Jego: „Odebrałem wiadomość o spełnionym czynie przez Brata Adama. Podziękujcie jemu ode mnie za tą usługę, którą oddał dla Sprawy. Nie wiem, jak się rzeczy ułożą, czy oddam i kiedy oddam usługę moją osobie C; ale to z radością czuję, że myśl Boża spełnioną została; że uczyniony został wyłom na ziemi, przez który Niebo parę będzie. Czuję, że ten początek przyniesie owoce swoje, może tylko przez pewny czas złą wolą człowieka zatrzymywane”. | Łączymy się z Mistrzem naszym serdecznym podziękowaniem Tobie za czyn wspólnie nas interesujący. Zapewne odebrałeś noty o N. i karteczkę moją. P. Letron[ne] widziała się z p. D. I. [Damas-Hinardem] z powodu nowego roku. Jest ón zawsze w temże samem*

dobrem usposobieniu. Sądzę, że P. Letr[onne] zawiadomi Cię osobiście o tem widzeniu się. | Obadwaj z X. Edwardem najczulej pozdrawiamy Ciebie Kochany Adamie | K. Różycki.

D r u k.: WJ XVI 553 przypis 1 (drobny fragm.).

Mickiewicz pisał do K. Różyckiego tego samego dnia (Paryż, 9 I 1854), WJ XVI 552—553. Listy minęły się w drodze, mowa w nich o sprawach tych samych.

14. 10 Stycz[nia] 1854 Font[ainebleau].

List na papierze identycznym jak list nr 13; k. 1 zapisana r.

Całość listu: *Szanowny i Kochany Bracie Adamie! | Zdanie Twoje o tytule not jest sprawiedliwe. Ten ostatni exemplarz i z tym tytułem ułożyłem przed dwoma laty. Tą razą przejrzały tylko i poprawione niektóre ekspresje. Nie ma on powtórzeń o jednej materii jak dawny exemplarz i nie wyzywa tyle czytelnika nieoswojonego z rzeczą. Dlatego przedstawiłem go Tobie Kochany Adamie — a sam jeden decydować masz prawo o wyborze między dwoma exemplarzami; podług mojego uczucia ostatni jest lepszy. | Gdyby jednak sam tylko tytuł stawał na przeszkodzie, a złożenie pisma mogło się opóźnić o jeden dzień, w takim razie łatwo by zaradzić. Sposzyt złożony jest z osobnych półarkuszów: pierwszy półarkusz z zmienionym tytułem przepisze Paszkiewicz, którego wezwiesz wprost od siebie lub przez p. Letron[ne]. Dotąd nie mamy pozwolenia na przesiedlenie się do Paryża. | Ściskam Cię serdecznie Kochany Adamie | K. Różycki. | X. Edward swoje pozdrowienie dołącza Tobie.*

D r u k.: WJ XVI 553 przypis 1 (drobny fragm. początkowy).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 9 I 1854), WJ XVI 552—553.

15. [Brak miejsca, 1853].

List na papierze białym, cienkim, miejscami pożółkłym, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 2; zapisana połowa k. 1 r. W lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w winiecie.

Całość listu: *Kochany Bracie Adamie! | Otrzymałą odpowiedź Mistrza posyłam. Niech Bóg wspierać Ciebie raczy w dokonaniu tego ważnego kroku, którym możesz otworzyć szerokie pole dla czynności chrześcijańskiej. Jeślibyś widział, że w czemkolwiek usługa moja lub X. Edwarda będzie Ci potrzebna, jesteśmy gotowi na twoje zawołanie. Obadwa najżyczliwiej pozdrawiamy Ciebie | K. Różycki.*

650. Rutkowski Teodor Ernest

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Rutkowski Ernest do Adama Mickiewicza, 22 kwietnia 1846 r.*

[Paryż] *dnia 22 kwietnia 1846 roku.*

List na papierze białym, o wym. 27,2×21,5. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. Obie karty przy marginesach pogniecione, zabrudzone. List pisany niebieskim atramentem.

Inc.: *Urządzie Boży | Urząd jest na to, aby nam przodkował w ofierze — i stawiać w Sobie wzór wolności, przez Mistrza wiódł nas do Chrystusa. Brak tej pełnej ofiary Chrystusowej w Urzędzie, a stąd nierozróżnienie piekła od nieba [...]*

651. Rykaczewski Erazm

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Rykaczewski (Erazm). List z 8-go sierpnia 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

St. Pierre, 8 sierpnia 1848.

List na papierze dość cienkim, kremowym, o wym. 20,9×13,5. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | 12, rue du Boulevard | aux Batignolles | Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) [...] *Moutier 9 Août 1848*; 2) *Les Batignolles 10 Août 48*. Dwa stemple nieczytelne (tusz czarny i zielony). Na k. 2 v. czarny krążek-zalepka.

Inc.: *Do Naczelnego Przewodnika Legii Polskiej we Włoszech | odkładając stosownie do instrukcji zdanie raportu ze stanu kassy kolumny 2 aż do jej przybycia do Lyonu, pospieszam z raportem z powodu nadzwyczajnego wypadku, jaki się zdarzył w Kolumnie naszej [...]* Młodzi żołnierze wynajęli wozy z Nevers do St. Pierre, za które musiał nadprogramowo zapłacić z kasy Rykaczewski, kasjer i kwatermistrz 2-giej kolumny.

Uwaga: Raport ze stanu Kasy 2-giej Kolumny Legii (Lyon, 14 VIII 1848) podpisany przez E. Rykaczewskiego zob. Rejestr 711 poz. 7.

652. Sainte-Beuve Charles Augustin

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Sainte-Beuve, 28 XI [1838]*. Teczka I bez napisu.

1. *Jeudi 28 9bre [XI 1838]*.

List na papierze białym, pożółkłym (rdzawe plamy), o wym. 21×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewick [!] | No 1, Rue du Val de Grâce*. Inną ręką powyżej adresu nadpisano: *No 8*; poniżej adresu: *Allé [!] des Vanves, passage des 12 maisons*. Dolny prawy róg k. 2 oderwany; na s. v. tej k. fragm. krążka-zalepki; dolna połowa k. pożółkła i zabrudzona.

Druk.: Kor.¹ II 137—138; Kor. III 271—272 (z błędną datą: 21 XII 1838. Opuszczono adres podany poniżej podpisu Sainte-Beuve'a: rue Mont Parnasse No 1ter).

1a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

K. 1.

Napis na II teczce: *Sainte-Beuve do A. M. 21 XII 1838*.

2. [Paryż] *Ce jeudi [21 XII 1838]*.

List na papierze białym, pożółkłym, (rdzawe plamki) o wym. 20,9×13,7. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Rue du Val de Grâce*. Dolny prawy róg k. 2 oddarty. K. zabrudzona. — Stemple pocztowe: 1) *21 Decembre 1838* (tusz czarny); 2) *Paris 15^e Dist^{on} de 2ⁿ S* (tusz niebieski); 3) Stempel identyczny jak 2; 4) Nieczytelny (tusz czarny). Na s. v. ślad krążka-zalepki.

Druk.: Kor. II 138; Kor. III 272—273 (z datą: XII 1838).

2a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

K. 1.

653. Salvandy Narcisse Achille de cte.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Salvandy (Narcyz Achilles hrabia de). List do Adama Mickiewicza z 2-go marca 1845 r. List do Adama Mickiewicza z 5-go września 1846 r.*

1. *Paris, le 2 mars 1845.*

List na papierze białym, o wym. 26,7×20,3. Karty 2; zapisana k. 1 r. Jest to blankiet z nadrukiem. Z lewej strony: *Cabinet du Ministre*; pośrodku: *Ministère de l'Instruction Publique | Paris le ...* Pod tekstem listu napis: *M. Adam Mickiewicz*. List pisany ręką sekretarza, jedynie podpis Salvandy'ego.

Druk.: Żywot¹ III s. XLIX dodatek XXV.

2. *Paris, le 5 septembre 1846.*

List na papierze białym, sztywnym, lekko poźółkłym, o wym. 27×20,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Jest to blankiet z nadrukiem. Z lewej strony: *Ministère de l'Instruction Publique | 2e Division | Etablissement | Scientifiques et littéraires | 2e Bureau | Compagnies savantes | Affaires médiales | F* [numer wpisany ręką] 1942 p | *de l'enregistrement général. | Toutes les lettres et réponses doivent être adressées directement au Ministre, et indiquer le bureau auquel elles ressortissent.* Pod tym ręką: *Traitement de la Chaire Slave*. Pod tekstem listu napis: *A. M. Mickiewicz rue d'Amsterdam No 1* [to przekreślone i innym pismem] *du Boulevard aux Batignolles Banlieue de Paris*. List pisany ręką sekretarza, jedynie podpis Salvandy'ego.

Druk.: Kor.¹ II 225 (z błędną datą: 5 IX 1845); Kor. IV 316—317 (z takąż datą).

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Salvandy Narcyz Achilles do A. M. 7 I br.*

3. *Graveron (Eure), ce 7 janvier* [brak roku].

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 21,3×13,8. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. K. 2 przedarta, s. v. silnie zabrudzona.

Inc.: *Mon perpétuel séjour à la campagne Monsieur m'a empêché de répondre jusqu'à ce jour à la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire [...]* List dotyczy pomyłek w pierwszym tomie dzieła Salvandy'ego „Histoire de Pologne”. Autor listu zapowiada swój powrót do Paryża i proponuje spotkanie.

654. Sand George

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Sand George*.

Napis na I teczce: *Sand George do A. M. b. d. (1838 ?) 1 karta.*

1. [Brak miejsca] *Mardi s[oir], 9 V 1843*].

List na papierze szarym, sztywnym, o wym. 20,6×16,4 cm. Znak wodny: prążkowanie oraz rysunek tarczy pod koroną, na tarczy trąbka pocztowa. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz, rue d'Amsterdam No 1*. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty ozdobny monogram *G.S.* W górnym prawym rogu ołówkiem data: *1843 (?)*. — Ślad krążka-zalepki.

Druk.: Kor.¹ II 131 (z błędną datą: 1837 ?); *Mélanges posthumes* I 13 (z ogólną datą: wiosna 1843).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, po 9 V 1843), WJ XV 558—559. Por. tamże komentarz S. Pigonia, przypis 1, gdzie udokumentowane przypuszczenie, że list G. Sand pisany był najprawdopodobniej 9 V 1843. Z tąż datą drukuje ten list Zygmunt Markiewicz w pracy: *George Sand et Mickiewicz. Leur correspondance*, „Revue de Littérature Comparée”, R. XXXIV, 1960, nr 1 s. 118.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: (1838 ?).

Uwaga: Wg prawdopodobnej chronologii listy winny być ułożone w następującej kolejności: nr 8, 6, 2, 5, 9, 7, 3, 4, 1, 10, 11 oraz list Muz. Mick. nr 912.

Napis na II teczce: *Sand (George)*. List z 15 kwietnia 1842 do Adama Mickiewicza.

2. [Paryż, 3 IV 1842].

List na papierze białym, gładkim, o wym. 20,9×16,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam | No 1*. W górnym prawym rogu k. 1 r. ołówkiem data: 15 IV 42. — Stemple pocztowe: 1) 3 Avril 1842 (tuszczyk czarny); 2) [...] *Dist 15e [...] h 1/2* (tuszczyk niebieski); 3) *Levéé de [...]* (tuszczyk czarny). Rozłamana pieczęć lakowa z odcisniętym monogramem.

Druk.: Kor.¹ II 199 (z poprawną datą wg stempla pocztowego: Paris, 3 avril 1842); Kor. IV 261 (z błędną datą 7 IV 1842); Z. Markiewicz w pracy: *George Sand et Mickiewicz...* s. 112 (z błędną datą: 15 IV 1842).

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 15 IV 1842.

Napis na III teczce: *Sand (George)*. *Lettre de mai 1843 à Adam Mickiewicz*.

3. [Paryż] *Vendredi soir* [21 IV 1843 lub 5 V 1849].

List na papierze identycznym jak list nr 1, także monogram. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam 1*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 1 r. u góry napis ołówkiem: (*mai 1843*). Ślad pomarańczowego krążka-zalepki.

Druk.: Kor.¹ II 208—210 (z datą: Paris, mai 1843); Kor. IV 287—289 (z tąż datą).

Chronologię korespondencji George Sand — Mickiewicz z kwietnia i maja 1843 r. podaje S. Pigoń, WJ XV 554—555 (w przypisie 1), powołując się na monografię W. Karenina: *George Sand*, Paris 1912, t. 3, s. 193 i n. (rozdział ogłoszony przedtem w „Kraju”, 1907 nr 12). W świetle tej chronologii prawdopodobna data powyższego listu: 21 IV 1843. Podważa ją Z. Markiewicz w pracy: *George Sand et Mickiewicz...* s. 115—116, proponując dla niniejszego listu G. Sand datę 5 V 1843.

Mickiewicz odpowiedział nie datowanym listem z Paryża, drukowanym z datą 22 lub 23 IV 1843 w WJ XV 553—554; wg Z. Markiewicza odpowiedź ta pisana była między 6 a 9 V 1843.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: V 1843.

Napis na IV teczce: *Sand (George)*. *Listy do Adama Mickiewicza, b. d.*

4. [Paryż] *lundi soir* [1 V 1843].

List na papierze kremowym, gładkim, sztywnym, o wym. 20,9×16,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam No 1*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. W lewym górnym rogu odcisnięty ozdobny monogram G.S. Ołówkiem pod tekstem ręką W. Mickiewicza: ? 1 mai 1843. — Ślad zielonego krążka-zalepki.

Druk.: Kor.¹ II 208 (z datą: Paris, mai 1843); Kor. IV 287 (z taką datą).

Z. Markiewicz w pracy: *George Sand et Mickiewicz...* s. 115, przypuszcza, że odpowiedzią na ten list jest list Mickiewicza datowany [Paryż, ostatni tydzień kwietnia 1843] w WJ XV 555, a datę tego listu Mickiewicza przesuwają na 3 V 1843. S. Pigoń (WJ XV 554 przypis 1) przypuszcza, że odpowiedzią na ten list jest list Mickiewicza, nie datowany, drukowany w WJ XV 566—557 z datą: [Paryż, 2 lub 3 maja 1843]. Datę tego znów listu Mickiewicza Z. Markiewicz (s. 114—115) cofa do ostatnich dni marca 1843 r.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: V 1843.

5. [Paryż, między 18 a 24 X 1842].

List na papierze dość grubym, gładkim, kremowym, o wym. 20,8×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz*. Ołówkiem w górnym rogu k. 1 r. ręką W. Mickiewicza: 1843 (*kwiecień?*). Na dołączonej kopii maszynowej tego listu uwaga ołówkiem: *fin decembre 1842 où première semaine de 1843 — où plus tard. N. G. Sand de la Revue Indépendante 10 I 1843, p. 71.* — Ślad rozłamanej pieczęci lakowej.

Druk.: Kor.¹ II 204 (z datą: Paris 1843 ?); Kor. IV 268 (z datą 1842 ?).

Przypuszczalną datę listu: między 18 a 24 XII 1842 ustalił Z. Markiewicz: *George Sand...* s. 113.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 1843.

6. [Paryż, przed 5 III 1843].

List na papierze kremowym, gładkim, sztywnym, o wym. 20,6×16,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz lewy jej margines; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | rue d'Amsterdam N° 1*. Pieczęć lakowa jasnozielona. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 1 r. odcisnięty monogram G.S. Ołówkiem w górnym prawym rogu ręką W. Mickiewicza; 1843.

Druk.: Kor.¹ II 197—198 (z datą: Paris: mars 1842); Kor. IV 260 (z tążę datą).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza [Paryż, przed 5 III 1842 r.], WJ XV 469. Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (5 III 1842 r.), WJ XV 470—471.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 1843.

7. [Paryż, 19 IV 1843].

List na papierze kremowym, gładkim, sztywnym, o wym. 20,9×16,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam 1*. K. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 1 r. odcisnięty monogram G.S. Zielony krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 204 (z datą: Paris, 1843 ?); Kor. IV 268 (z datą: 1842 ?).

Datę listu: 19 IV 1843 ustalił Z. Markiewicz: *George Sand...* s. 117.

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 1843 (?).

8. [Nohant, V 1837].

List na papierze kremowym, poźółkłym (silnie na k. 1 r. i 2 v.), o wym. 20×13 cm, pomiętym i zabrudzonym. Karty 2 zapisane obustronnie. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty monogram G.S. w ozdobnym owalu. W górnym prawym rogu ręką W. Mickiewicza: 1837; ręką B. Mońkiewiczówny: 1837 przed 3 VI.

Druk.: Kor.¹ II 131—132 (z datą 1837 ?); *Mélanges posthumes* I 11—12 (bez daty); Kor. III 223—224 (z miejscem i błędną datą: Nohant, pres la Châtre, juillet 1837 ?).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 3 VI 1837), WJ XV 185—189, por. także komentarz.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 1857.

9. [Paryż, zaraz po 25 III 1843].

List na papierze kremowym, gładkim, sztywnym, o wym. 20,8×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; k. 2 przedarta od góry i na stronie v. podklejona pasemkiem białego papieru. Na teże s. dwa kółka i dwa hieroglify narysowane piórem. Na k. 1 r. odcisnięty monogram G.S. Tamże napis ołówkiem ręką B. Mońkiewiczówny: *marzec — kwiecień 1843*. Na dołączonej kopii maszynowej tego listu uwaga ołówkiem: *entre 21 II 1843 — la dernière leçon sur Com[édie] Inf[ernale] et 10 IV 1843. | Prob. mars. 1843, mais en tout cas avant le 10 IV 1843 (le premier article sur les Cours dans la Revue Indépendante du 10 IV 1843).*

Druk.: Kor.¹ II 207—208 (z datą: Paris, mai 1843); Kor. IV 286—287 (z datą: mai 1843).

Datę listu: zaraz po 25 III 1843 ustalił Z. Markiewicz: *George Sand...*, s. 117. Wg Markiewicza (s. 117) odpowiedzią na ten list jest list Mickiewicza nie datowany, drukowany z datą: [Paryż, 2 lub 3 V 1843] w WJ XV 566, a pisany w końcu marca 1843.

10. *Mardi S[oir, Paryż, 16 lub 23 V (?) 1843]*.

List na papierze szarym, sztywnym, o wym. 20,6×16,4 cm. Znak wodny „J. Whatman | Turkey Mill | 1836”. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam No 1*. Na k. 2 v. pieczęć lakowa, górny prawy róg tej karty oderwany przy otwieraniu. W górnym prawym rogu ołówkiem ręką B. Mońkiewiczówny: 1843.

D r u k.: *Mélanges posthumes I 13* (trzy zdania końcowe); Z. Markiewicz w pracy: *George Sand...*, s. 118 (na s. 119 udokumentowane przypuszczenie Z. Markiewicza, że list był pisany prawdopodobnie między 16 a 24 V 1843. Wtorki wypadły 16 i 23 V 1843, stąd dwie prawdopodobne daty) oraz w art.: Mickiewicz i George Sand, „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 3, s. 68.

11. [Brak miejsca, 1843].

List na papierze białym, gładkim, sztywnym, lekko żółkłym, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz | rue d'Amsterdam | No 1*. K. 2 nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. Obie karty pomięte i zabrudzone. W prawym górnym rogu ołówkiem B. Mońkiewiczówny: 1843. — Skrawek czerwonego krążka-zalepki.

D r u k.: Z. Markiewicz: *George Sand...*, s. 119.

12. [Paryż, 13 II 1841].

List na papierze szaro-brązowym, o wym. 15,4×9,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Madame Mickiewicz | 1, rue d'Amsterdam*. W lewym górnym rogu k. 1 r. w ozdobnej winiecie monogram G.S. — Skrawek zielonego krążka-zalepki.

D r u k.: Z. Markiewicz: *George Sand...* s. 119, oraz Mickiewicz i George Sand, „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 3, s. 60 (tamże ustalenie daty).

Uwaga: List ten znajduje się w zespole listów do Celiny Mickiewiczowej, Katalog Lewaka nr 912.

Saski Karol zob. Kat. 711 poz. 1b.

655. **Sawaszkiwicz Leopold Lew**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Sawaszkiwicz L. L. List do Adama Mickiewicza (kopia z Archiwów Rapperswylskich). List z 23-go sierpnia 1849 r. do Adama Mickiewicza, kopia z Archiwów Rapperswylskich*¹.

1. *Londyn, d. 23 sierpnia 1849 r.*

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze kratkowanym, kremowym, o wym. 27,1×21 cm. Karty 3 zapisane r.; u dołu k. 3 r. pod tekstem ręką kopisty: (*kopia z oryginału znajdującego się w Archiwach Rapperswylskich*). *Adresowany list: Monsieur Monsieur Werness, N. 7, rue Neuve des Bons-Enfants à Paris.*

Inc.: *Pour Monsieur Adam Mickiewicz | [miejsce i data] | Mistrzu Wieszców Narodowych! | Lądem i wodą oddzielony od ogniska naszych prac mocno czuję, że wierzawa morza, która*

¹ Wg Katalogu Rękopisów Biblioteki Narodowej (t. 1: Zbiory Biblioteki Raperswylskiej, oprac. A. Lewak Warszawa 1929) listy te znajdowały się w zespole nr 208.

nas rozłącza, nie dozwala nic dobrze zasłyszeć, co się tam dzieje, ani unosić się tym samym zapalem, jak kiedy byłem w Paryżu [...] Przesyła pięć artykułów dla „Trybuny Ludów” i omawia projekty następnych, dysponuje pieniędzmi itd., prosi o przesyłanie „Trybuny” franco pod bandą.

2. d. 3 września 1849, No 8 William Street, Hampstead Road-London.

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze kratkowanym, kremowym, o wym. 27,1 × 21 cm. Karty 2 zapisane r. Pod tekstem ręką kopisty: *List adresowany: Monsieur Monsieur Werness, rue Neuve des Bons-Enfants N. 7 à Paris. Kopia z Archiwów Rapperswylskich — z papierów Ksawerego Godebskiego.*

Inc.: *A M. Adam Mickiewicz | [miejsce i data] | Mistrzu Wieszców Narodowych, | Czy w błogosławionej Litwie nie zdarzyło się Wam kiedy być [!] zachwyconym na puszczy wśród ciemności, ulewy i szarugi? Słyszeć głos z nieba w grzmotach i piorunach? [...] Prosi Mickiewicza o list i przypomnienie administracji „Trybuny Ludów” o honorarium. Przesyła nowy mały artykułik.*

656. Schletter Siegmund

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Schletter (S., księgarz). List z 7-go marca 1851 do Adama Mickiewicza.*

Breslau, 7 Mars 1851.

List na papierze dość cienkim, kremowym, gładkim, o wym. 28,7 × 23 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Teofil Syga: *Te księgi proste*, Warszawa 1956, s. 262, 263, 266 (polski przekład facsimile k. 2 r., tamże, s. 263).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 16 III 1851), WJ XVI 431—435.

657. Scovazzi Giovanni

Napis na teczce: *Scovazzi Jan. List z 25-go maja 1854 r. do Adama Mickiewicza.*

Turin, 25 mai 1854.

List na papierze jasnoniebieskim, gładkim, poźółkłym, o wym. 23 × 17,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i połowa v. Na k. 1 r. w lewym górnym rogu odcisnięty herb Włoch (krzyż sabaudzki) na tarczy pod koroną, na tle sztandarów, z napisem: *Camera dei Deputati.*

Inc.: *Mon très cher frère! Poussé par un signe extraordinaire je vous dépose les sentiments de ma reconnaissance éternelle de tout l'aide, de toute la charité fraternelle que vous m'avez donné des les premiers jours que Dieu m'approché de vous [...]*

658. Sédillot Louis Pierre

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Sédillot (Sekretarz Collège de France). List do Adama Mickiewicza z 18-go stycznia 1842 r.*

Paris, le 18 Janvier 1842.

List na papierze dość cienkim, białym, miejscami poźółkłym (rdzawe plamki). Jest to blankiet z nadrukiem umieszczonym w lewym górnym rogu: *Collège | Royal | de | France*. Ślad za-
lepkki. Obie karty przy marginesach pomięte i zabrudzone. K. 2 przedarta przy otwieraniu.

D r u k.: Kor.¹ II 197; Kor. IV 259.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 20 I 1842), WJ XV 446—452.

659. Semenenko Piotr Adolf ksiądz

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Semenenko ksiądz Piotr. List z 16 września 1841.*

Rzym, 16 września 1841.

List na papierze b. cienkim (bibułka), białym, poźółkłym (rdzawe plamy), o wym. 21,3 × 13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i $\frac{3}{4}$ k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | à Paris | rue d'Amsterdam No 1 | France*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (wyrwane fragm. k.). — Stemple pocztowe: 1) *16 Set 41. Direz[...]oma* (tusze czarny); 2) *25 Sept 41 Sard. Pont-de-B.* Ślad pieczęci lakowej.

Inc.: *Najdroższy nasz w Chrystusie Adamie, jużem też dawno do Ciebie nie pisał, a kiedy się dziś dopiero zabieram, okoliczności o wiele się zmieniły. Oto i my już skończyli nauki od pięciu przeszło lat zaczęte i stoimy u progu ostatnich święceń naszych [...]*

Uwaga: Dopiski Piotra Semeneki znajdują się w listach Hieronima Kajsiewicza, Kat. 561: w liście nr 2 (2 IV 1840, druk. Smolikowski II 283), nr 5 (12 IX 1840, druk. Smolikowski II 357) oraz nr 6 (16 I 1841, druk. Smolikowski II 360—364).

660. Sienkiewicz Karol

Napis na teczce zbiorowej: Sienkiewicz Karol.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Sienkiewicz Karol. List z 2-go kwietnia 1844 r. do Adama Mickiewicza w imieniu Wydziału Historycznego Towarzystwa Historyczno-Literackiego Polskiego.*

1. [Paryż] *Dnia 2 kwietnia 1844.*

List na papierze białym, dość grubym, miejscami poźółkłym (rdzawe plamki), miejscami zabrudzonym. Karty 2; zapisana k. 1 r. List pisany ręką sekretarza, tylko podpis ręką K. Sienkiewicza.

D r u k.: Kor.¹ II 215; Kor. IV 303.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 3 IV 1844), WJ XV 611.

Uwaga: Listu K. Sienkiewicza z Paryża (3 IV 1844, druk. Kor.¹ II 216 oraz Kor. IV 303) nie ma w tym zespole.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Sienkiewicz Karol. List z 26-go sierpnia 1851 do Adama Mickiewicza.*

2. [Paryż] *26 sierpnia 1851.*

List na papierze dość cienkim, jasnoniebieskim, k. 1 oddarta u dołu; szerokość 13,6 cm, wysokość przy marginesie lewym 13,9, przy prawym 13,1 cm. K. zapisana r.

Całość listu: *Szanowny Panie Adamie | Dałem ci był już para [!] miesięcy temu pismo, a raczej projekt pisma do ogłoszenia, aby przez to dać poznać bliżej cel naszego Towarzystwa i pomnożyć liczbę spółdziałaczy. W przypuszczeniu, że ci ten papier zawieruszył się, posyłam drugi tego exemplarz. Jeśli masz chwilę swobodną, rać go przeczytać — a co ważniejsza — pomyśleć nad gruntem rzeczy i znaleźć jaką zbawienią radę. Bądź co bądź jutro, we środę, po obiedzie, przyjdę do ciebie dla pogadania o tem wszystkim. | Życzliwy sługa | Sienkiewicz.*

D r u k.: Żywo^t IV 294 (drobne fragm.).

Uwaga: List Karola Sienkiewicza z 3 VIII 1841 (jako Sekretarza Wydziału Historycznego) druk. Kor.¹ II 190 oraz Kor. IV 246. Mickiewicz na list ten odpowiedział pismem do Wydziału Historycznego (Paryż, 4 VIII 1841), WJ XV 404—405.

661. Siodołkowicz Wincenty Jan Nepomucen płk

Uwaga: W liście Wincentego Twarowskiego (Rejestr 684) z Vercelli 9 IX 1848, znajduje się na k. 2 v. dopisek ręką J. N. Siodołkowicza, obejmujący również margines tej strony. Jest to część pierwsza listu, którego część druga znajduje się w zespole rękopisów Muz. Mickiewicza „Legion Polski we Włoszech 1848—1849” (Katalog Lewaka 866 poz. 2). Tę właśnie drugą część druk. Lutzowa 122—123 z uwagą: Początku listu brak i data: Vercelli, pierwsze dni września 1848. Jest to chronologicznie pierwszy z zachowanych listów Siodołkowicza.

Pierwsza, nie drukowana część listu wg autografu (Kat. 684): *Szanowny Przewodniku Nasz! Piszę na prędcie i krótko, bo serce moje obciążone kłopotami, troskami i pracą ustawiczną, której nie oszczędzam dla popierania i utrzymania Twoich zamiarów i dobra przyszłej Ojczyzny. Obok wszystkich kłesk, które mnie obarczają, wytrwam do ostatniego, bo mam zawsze na celu Ducha Twego, którym mnie ożywiłeś, a nadzieję w najwyższą Opatrzność na tych zasadach opartą — nie zgine. | Zaraz po haniebnym cofnięciu się K[arola] A[lberta] byłem u niego w Vigevano dn 9 Aug[usta], nie życzył sobie mnie przyjąć, udął chorego, tylko kazał napisać sobie — co uczynilem. Odpisał, czyli kazał, że indywidualnie niektórych officerów — przyjmie, ale nie dopuści żadnej formacji bądź Legionu czy Kompanii à cause des grandes circonvençants [!] qui pourraient en résulter. Replikowałem, żeby dali żołd za miesiąc i podwoły prowadzić broń do Genuy etc. Odpowiedź nastąpiła dnia 4 b.m., że Król nie myślał nigdy rozpuścić Legii i żebyśmy opuścić mieli armię jego, tylko, że jeszcze nie zorganizowana Dywizja, do której należymy — to wstrzymało dotąd formację Legii. Dziś odpisuję, żeby mi natychmiast kategorycznie odpowiedzieli, i to zaraz, czyli chcą Legionu, to podam w imieniu Przewodnika te same zasady, co Rządowi Lombardzkiemu podał. Zawsze jednak Kamiński jako szef Legii. Jutro chciałem sam jechać, ale nie mogę aż pojutrze do Turynu i Ministrowi przedstawić do natychmiastowego i fixalnego zrezolwowania — dla braku zupełnego funduszu czekam, aż jutro żołd kiepski z 5 dni wypłacą — skoro stanę w Turynie [...] i dalej następuje tekst druk. u Lutzowej (112—123) rozpoczynający się od słów: i po widzeniu się z ministrem [...]*

Napis na teczce zbiorowej ołówkiem, ręką W. Mickiewicza: *Siodołkowicz*, ręką B. Mońkiewiczówny: *do Adama Mickiewicza*. Ręką nieznaną: *Siodołkowicz*. Ręką A. Lewaka: *Jan*.

Napis na I teczce: *Siodołkowicz Jan*. Ręką W. Mickiewicza: *Mickiewicz (Adam)*. *Adresa wypisane na drugiej części listu Siodołkowicza*.

1. [Florencja, 5 I 1849].

Są to 2 karty papieru kremowego, żółtłego, o wym. 10,2×15 cm. K. 1 zapisana obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 3 r.; na s. v. pismem Adama Mickiewicza adresy: *Antoine Dessus*. | *Dessus* [przekreślone] *et Bilbao* [przekreślone] | *rue de l'Ancienne* | *Comédie 18*. | *Saillard, rue de Bouloi* | *No 8*. — *Michalowski* | *25. rue St Louis* | *Chodźko Alexandre* | *17 rue de Berlin*.

Karty te, wyodrębnione jako list osobny, są zakończeniem listu nr 17 pisanego z Florencji, 5 I 1849 (w nagłówku rękopisu omyłkowo: *5 grudnia 1849*). Tekst drukuje Lutzowa 297—298 jako post scriptum wspomnianego wyżej listu (inc. tej karty: *PS. Nielad ten między naszymi stąd pochodził [...]*). Tamże, w przypisie, adresy — z błędami oraz bez zaznaczenia, że pisane są ręką Mickiewicza.

Napis na II teczce: *listów 21.*

2. *Turin dnia 13 września 1848.*

List na papierze kremowym, lekko pożółkłym, o wym. 26,1×21,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | à | Paris | 16, rue de Santé | aux Batignolles.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Jest to blankiet z nadrukiem pośrodku k. 1 r.: napis *Italia | Legione Polacca* oraz rysunek orła w kole. — Stemple pocztowe: 1) *Torino 13 [?] Sett* (tuszu czarny); 2) *SARD PONT D[E. B.] 17 Sept 48* (tuszu czerwony); 3) *Les Batignolles 17 Sept 48* (tuszu czarny). Na k. 2 v. ślad lakowego krążka-zalepki.

Druk.: Lutzowa 131—134; *Mémorial II 413* (drobny fragm. w tłum. francuskim).

3. *Turin dnia 15 września 1848.*

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 25,4×19,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | à | Paris | rue de Santé No 45 | aux Batignolles.* K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Torino 17 Sett.* (tuszu czarny); 2) *SARD PONT-DE-B. 21 Sept.* (tuszu czerwony); 3) *MOULI[NS] 21 Sept 4[8];* 4) *Les Batignolles 21 Sept 48* (tuszu czarny). Na k. 2 v. ślad jasnozielonego lakowego krążka-zalepki.

Druk.: Lutzowa 135—137 (z błędem w inc.; zamiast: Przewodniku Mądry ma być Przewodniku Naczelnny); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 172 (początkowy fragm. listu, niedokładnie, z nie zaznaczonymi opuszczeniami); *Mémorial II 416* (początkowy fragm. w tłum. francuskim).

4. *Vercelli dnia 20 września 1848.*

List na papierze dość grubym, o wym. 33,8×22 cm. Znak wodny: prążkowanie poziome, linie pionowe. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Jest to blankiet z nadrukiem pośrodku k. 1 r.: napis *Italia | Legione Polacca* oraz rysunek orła w kole.

Druk.: Lutzowa 141—143; *Mémorial II 419—420* (fragm. w tłum. francuskim).

4a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

5. *Vercelli dnia 26 września 1848.*

List na papierze identycznym jak list nr 2 (blankiet Legionu Polskiego). Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz lewy margines s. v.; k. 1 r. silnie pożółkła i zabrudzona.

Druk.: Lutzowa 145—147.

Jest to odpowiedź na nie dochowany list Mickiewicza z 20 IX 1848, WJ XVI 316.

6. *Vercelli dnia 28 września 1848.*

List na papierze identycznym jak listy nr 2 i 5 (blankiet Legionu Polskiego). Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | à Paris | 42, rue de Santé | aux Batignolles.* K. 2 przedarta przy otwieraniu, k. 1 i 2 zabrudzona. — Stemple pocztowe: 1) *Vercelli 28 Sett.* (tuszu czarny); 2) *SARD. PONT-DE-B. 3 Oct 48* (tuszu czerwony); 3) [*Les Bati]gnolles [...].* Na k. 2 v. czerwony krążek lakowy z przyklejonym fragm. wyrwanej k. 2.

Druk.: Lutzowa 148—149; *Mémorial II 438* (fragm. w tłum. francuskim).

7. *Vercelli dnia 1° Listopada 1848.*

List na 3 kartach: karty 1 i 2 identyczne jak w listach nr 2, 5 i 6 (blankiet Legionu Polskiego). Obie karty przy marginesie prawym postrzępione. K. 3 (gatunek papieru identyczny jak karty poprzednie) ma wym. 22,8×17,8 cm, w górnym lewym rogu odciśnięty znak „Bath” w ozdobnej prostokątnej winiecie. Wszystkie karty zapisane obustronnie.

Druk.: Lutzowa 190—197; Legion 257 (dwa krótkie fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 27 X 1848), WJ XVI 339—341.

7a. Kopia końcowego fragm. listu (od słów: *znajdzie się i dla Pana zatrudnienie*) ręką W. Mickiewicza.

K. 1 zapisana r.

8. Z Turynu dnia 7 Listopada 1848.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 25,3×19,4 cm. Karty 2; zapisana przez Siodolkowicza k. 1 obustronnie i parę linijek k. 2 r. Poniżej podpisu Siodolkowicza rozpoczyna się dopisek Józefa Jana Kulczyckiego, obejmujący s. r., s. v. oraz margines strony v.

Druk.: Legion 257—259 (b. obszerny środkowy fragm.); Mémorial II 483—485 (tłum. francuskie tegoż fragm.).

Tekst drukowany w Legionie uzupełniam fragm. opuszczonymi. Początek listu: *Szanowny Przewodniku | Po przesłaniu Ci listu mego ostatniego, który zapewne dziś ręk Twoich doszedł i w którym Ci komunikowałem oryginalne listy Pana Chodźko, przekonywające, jak on nieszczerze sobie ze mną postępował do ostatniego momentu i wszakże, gdy już był w Paryżu, dopiero odebrałem wiadomość jego w Liworno, prosto tam się udaje. Zaszły tu następujące okoliczności, na które po części byłem przygotowany. W piątek [...] i dalej jak w tekście drukowanym, Legion 257—259. Rozpaczynam od zdania przedostatniego, wydrukowanego z opuszczeniami i dalej końcowy fragment nie drukowany. [...] akordował, na które choć słabo sobie zasłużyliśmy. Oddawszy to podanie o 4-tej po południu w Gabinecie, gdy wyszedłem, zszedłem się dopiero z kolegą Kulczyckim, który tu przybył w ten sam dzień, co ja, ale nie mieliśmy zreczności widzenia się i poznania — a prócz tego jednak pójdzie do Ministra, nic nie robi, to prawda, ale się przekona, ja zaś czekam dziś, skoro tylko nie będzie dla mnie żadnej wiadomości od Ministra, ani się pytam, tylko na całą noc nieopowiedzawszy się ruszam z powrotem do Vercelli, bo tam musi panować nieład, ale nocą posłałem rozkaz dzienny uwiadamiając ich, że wychodzimy z Toskanii, a jednego z officerów nie biorę, mianowałem Roźnieckiego podporucznikiem jak najwięcej zasłużonego u Legii i męstwa pokazanego pod Lonato. Ten pod moim dowództwem poprowadzi Kolumnę. | Matuszewicza tu zastałem, a 15 żołnierzy ochotników zostali w Chambéry, ale ci pewnie jak i inni, którzy po nich wyszli z Lyonu, jak powiada, należeć będą do Zamoyskiego przysłej Legii. Dla krótkiego czasu nic więcej Ci nie piszę, aż przybędę do Vercelli, co z tego wszystkiego się stanie, tylko ściskam Cię po bratersku | Siodolkowicz.*

Inc. dopisku Józefa Jana Kulczyckiego: *Szanowny Panie Adamie | w wigilio [!] wyjazdu mego z Paryża dowiedziałem się, że Pan Chodźko przybył z Florencji do Paryża z rodzajem jakiegoś traktatu z rządem tokańskim o uformowaniu Legii Polskiej. W tém celu zatrzymałem się dni jeszcze parę, abym się mógł z Tobą widzieć i powziąć obszerniejszą wiadomość [...]*

Por. Mickiewicza „Notatkę dla Nepomucena Siodolkowicza” w sprawie Kulczyckiego (Paryż, 24 X 1848), WJ XVI 336.

Fragm. dopisku Kulczyckiego, WJ XVI 346 w przypisie 2.

Mickiewicz odpowiedział Siodolkowiczowi na list ten i następny listem z Paryża (12 XI 1848), WJ XVI 345—346.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 7 X 1848.

9. Vercelli dnia 8 Listopada 1848.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 22,8×17,8 cm, w górnym lewym rogu odciśnięty znak „Bath” w ozdobnej prostokątnej winiecie. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Lutzowa 204—205; Legion 260 (fragm.); Mémorial II 486—487 (fragm. w tłum. francuskim).

Mickiewicz odpowiedział Siodońkiewiczowi na list ten i poprzedni listem z Paryża (12 XI 1848), WJ XVI 345—346.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 8 X 1848.

Uwaga: Mémorial II 487—488 cytuje w tłum. francuskim fragm. listu Siodońkiewicza z 18 XI 1848 podając, że skierowany jest on do Mickiewicza. Jest to w rzeczywistości list do J.B. Dziekońskiego z tejże daty; całość podaje Lutzowa 222—227.

10. *Z Florencji dnia 21 Grudnia 1848.*

List na papierze identycznym jak listy nr 2, 5, 6, 7 (blankiet Legionu Polskiego). Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Lutzowa 271—276; Mémorial III 225—227 (obszerne fragm. w przekładzie francuskim, niedokładnym.)

Mickiewicz pisał do Siodońkiewicza z Paryża, 14 XII 1848 (WJ XVI 348—349). Na list powyższy odpisał listem z 9 I 1849 (nie dochowanym), którego odbiór kwituje Siodońkiewicz w liście nr 12 z 20 I 1849. Pisał następnie z Paryża, 12 I 1849, list oficjalny (WJ XVI 355—356) oraz tegoż samego dnia list drugi, prywatny (WJ XVI 356—358), oba stanowią również odpowiedź na list z 21 XII 1848 oraz następnym, z 5 I 1849.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list Siodońkiewicza z 5 I 1849 przechowywany tutaj pod nr 17 oraz jego część druga pod nr 1. Pomyłka wynika wskutek „przepisania się” autora, który zamiast: *5 stycznia 1849* napisał: *5 grudnia 1849*. Por. wyjaśnienie przy omawianiu nr 1 i nr 17.

D r u k.: Lutzowa 294—298.

Odpowiedzi Mickiewicza z 12 I 1849 są zarazem odpowiedzią na ów list Siodońkiewicza z 5 I 1849.

11. *Livorno 10 Stycznia 1849 we Szrodę [!].*

List na papierze dość cienkim, kremowym, żółkłym, przybrudzonym. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w winiecie, pod koroną. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. K. 2 uszkodzona, pozostał z niej pasek szer. 9,3 (u góry) — 8 cm. (u dołu), reszta oddarta. Na s. r. oraz v. dwa krążki-zalepki, uszkodzenie przy otwieraniu.

D r u k.: Lutzowa 304—306.

12. *Z Florencji dnia 20 Stycznia 1849.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, miejscami żółkłym, o wym. 25 × 20 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w winiecie.

D r u k.: Lutzowa 313—317.

Jest to odpowiedź na 2 listy Mickiewicza: oficjalny i prywatny, oba z 12 I 1849 (WJ XVI 355—356 i 356—358), a także na nie dochowany list z 9 I 1849, którego odbiór tu Siodońkiewicz kwituje.

12a. *Kopia ręką W. Mickiewicza.*

Kopia niekompletna, z opuszczeniami. Karty 4; k. 1, 2 i połowa 3 zapisane r.

13. *Z Florencji 23 Stycznia 1849.*

List na papierze dość cienkim, jasnoniebieskim, lekko żółkłym, o wym. 22,9 × 18 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath”, w winiecie.

D r u k.: Lutzowa 318—320.

14. *Florencja dn. 28 Stycz[nia] 1849.*

List na papierze kremowym, dość cienkim, miejscami pożółkłym, o wym. 20×12,1 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2 zapisane obustronnie.

Druk.: Lutzowa 322—324; Mémorial III 255—256 (fragm. w tłum. francuskim).

15. *Z Florencji 21 Lutego 1849.*

List na papierze identycznym jak listy nr 2, 5, 6, 7, 10 (blankiet Legionu Polskiego). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz Adam | 42 rue de Santé | aux Batignolles | Paris*. Powyżej adresu ukosem: *Militaria*. — Stemple pocztowe: 1) *Firen[ze] 21 Feb. 184 [9]* (tusz czarny); 2) *SARD PONT-DE [B.] 28 Févr. 49* (tusz czerwony); 3) *R[...] No 17 28 Fevr. 49 Paris* (tusz czarny); 4) *Les Batignolles 28 Févr. 49* (tusz czarny). Prócz tego widoczny stempel okrągły z orłem i napisem: *LEGIONE POLACCA ITALIA*.

Druk.: Lutzowa 333—334; Legion 335 (obszerny fragm.); Mémorial II 272—273 (obszerny fragm. w tłum. francuskim).

16. *We Florencji dnia 22 marca 1849.*

Kopia oświadczenia Siodołkowicza skierowanego do Maurycego Haukego ręką W. Mickiewicza na papierze cienkim, prążkowanym, o wym. 21×13,7 cm. Pod tekstem ręką B. Mońkiewiczówny: *odpis ręką Wład. Mickiewicza. Oryginału nie było*.

Kopia uwierzytelniona przez M. Haukego oraz druga kopia, niewierzytelniona, znajduje się w zespole rękopisów, Katalog Lewaka 866 poz. 1.

Druk.: Lutzowa 351—352; Mémorial III 287—288 (tłum. francuskie).

17. *Z Florencji 5 [I, w rękopisie błędnie: XII] 1849.*

List na papierze niebiesko-zielonkawym, lekko żółkłym, o wym. 22,8×18,3 cm. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w owalnej winiecie. Karty 2 zapisane obustronnie.

Dwie karty wyodrębnione i skatalogowane jako nr 1 należą do tego właśnie listu. Ich opis por. poz. 1.

Druk.: Lutzowa 294—298 (z poprawną datą: obie części listu zostały tu połączone).

18. *[Brak miejsca] 25 Lipiec 1852.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, pożółkłym, o wym. 21,9×17,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie.

Druk.: Szpotański III 195—197 aneks XVII.

19. *Strasbourg, ce 3 Août 1852.*

Pokwitowanie wystawione A. Mickiewiczowi. Kartka wym. 13,4×20,7 cm zapisana r., pomięta i zniszczona, oba rogi górne oderwane. Papier kremowy, lekko pożółkły.

Całość tekstu: *(...) soussigné reconnais devoir à Monsieur Adam Mickiewicz la somme de Quatre Cents Quarante francs, qu'il m'a prêté dans ma maladie en m'engageant par la présente de la lui payer aussitôt que mes moyens le permettront. | 440 francs. | Népomucen Siodołkowicz | ancien colonel polonais au service de France.*

20. *Baden-Baden 5 sierpnia 1852, Maison des Bains Baldreit.*

List na papierze kremowym, silnie żółkłym (brązowym), sztywnym, o wym. 21,5×13,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” pod koroną, nad nią napis „Superfine Paper”, wszystko w owalnej winiecie.

Inc.: *Drogi Bracie Adamie | Jak wszystko na tym tu padole placzu z Wolą Ojca Przedwiecznego się dzieje, tak też istotnie za jego łaską wszechmocną i teraz, choć na jakiś tylko czas uratowany zostałem. Znekany chorobą, bez pomocy, kredytu, przyjaciół i żadnych widoków nie mając się do kogo udać, musiałem, aby żyć, pozbyć się najpotrzebniejszych rzeczy, bo płaszczą ostatniego [...].* Dziękuje Mickiewiczowi za przesłanie 100 franków, kwituje list odebrany pozawczoraj. Wylicza bawiących w Baden-Baden Polaków (m. in. Zygmunt Krasieński z żoną) i Rosjan. Kończy sprawami towiańczyków.

Wspomniany tu list Mickiewicza nie dochowany.

21. Metz dnia 3 stycznia 1853.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 20,7×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz 1/4 k. 2 r. K. 2 uszkodzona: oddarta dolna prawa ćwiartka; na s. v. zniekształcony adres: *Mon(sieur) | Monsieur Mickiewicz à (Paris) | Rue Nôtre Dame des Champs 76.* — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Metz 3 Janv. 53*; 2) *Paris 1 h. 4 Janv. 53.*

Inc.: *Kochany i drogi Panie Adamie! | Jak manna Żydom zgłodniałym na puszczy z nieba spadła, tak też list Twój znalazł mnie, a mianowicie sto franków, w najopłakańszém stanie życia mojego, gdyż zupełnie zwątpiłem o ludzkiej pomocy [...]* Opisuje stan swego zdrowia i kłopoty z tym związane, daremnie zabiegł o zasiłek od Aleksandra Potockiego itd.

Wspomniany tu list Mickiewicza nie dochowany.

22. Metz 5 Lutego 1853, Hôtel du Midi.

List na papierze dość cienkim, białokremowym, lekko poźółkłym, o wym. 13,2×20,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i 1/4 k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | à Paris | 76 rue Nôtre Dame des Champs.* — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Metz 6 Fevr. 53*; 2) *[Paris] 1. h. 6 Fevr. 53.*

Inc.: *Kochany Bracie Adamie, | Na list Twój, który w tém momencie odebrałem, spieszę Ci oznajmić, iż gdy od miesiąca przeszło nie widziałem Adolfa, który zakatarzony i dla ciągłej niepogody nie mógł mnie odwiedzić, tylko przed kilku dniami mi doniósł, iż pisał do Ciebie w przeszłym tygodniu donosząc o moim oplakany położeniu i chorobie; dziękuję Ci za przesłane mi 31 X^e [XII] sto franków i proszę o dalszą dla mnie pomoc [...]* Przedstawia stan swego zdrowia i trudności.

Wspomniany tu list Mickiewicza nie dochowany.

23. [Metz, luty 1853 ?].

Jest to fragm. k. b. zniszczony, przedarty kilkakrotnie, pomięty i zabrudzony, dolna część oddarta. Szerokość 13,5 cm, wysokość ok. 12,5 — 13,3 cm. K. zapisana obustronnie.

Całość zachowanego tekstu: *Szanowny Panie Adamie | List twój z dnia 7 Lutego z mandatem na 180 f. doszedł (i)żak moich, ale nie mogłem zaraz odpisać, gdyż byłem bardzo cierpiący na grype i febrę katarową w moich tak strasznych dolegliwościach i kłopotach. | Pobyt mój w Metz przedłużył się dlatego o dwa tygodnie i (...) nadzwyczajne wydatki (...) prócz tego Dembiński robił mi ciągle nadzieję pisząc ustawicznie do Balińskiego, Kurza i innych, (jak) mówił, przyjaciół swoich, którzy go tém samém i mnie (z)wodzili blahemi obietnicami, tak dalece, iż w końcu cale mu nie odpisywali. Widząc, iż mi się z pieniędzy nie pozostało tylko tyle, aby rzeczy wykupić..., po takowe tam jechać do Baden i być obecném (przy rewizji (...) komorze francuskiej mimo oszczędzania) (...) zdrowia mego — (siedziałem w Or...) (większą z...)he, aby tylko...) wiara (...) | Subsidium, dopóki mi z Poznańskiego nie nadejdą pieniądze, których się niezawodnie spodziewam, ale nie wiem kiedy, aby można udać się do Paryża i postarać się o jaką exystencją. Do tych wielu dobrodziejstw, któreś mi opuszczonemu od wszystkich ludzi wyświadczył, Drogi Panie Adamie, tę ostatnią offiarnę, chociaż wiem, że z wielką trudności[a] przyjdzie Ci, spodziewam się, że uczynisz w przesłaniu mi*

jeszcze 50 f., abym znowu nie zagrzął — w tym celu posyłam Ci rewers na 440 fr. | Zaciągniesz nowy dług wdzięczności mojej, a z mojej strony najświętszą powinnością będzie jako człowieka uczciwego wypłacić się (...)e, choćby ratami, przy najbliższej okazji (...) możliwości — tem więcej ile będę mógł ograniczyć potrzeby moje. | (...) zresztą (przyjaciela naszego)...

Wspomniany tu list Mickiewicza nie dochowany.

662. Sirtori Giuseppe

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Sirtori (Józef). List do Adama Mickiewicza z 9-go maja 1848 r.*

[Milano] 9 Maggio 1848.

List na papierze dość cienkim, jasnoniebiesko-zielonkawym, lekko żółkłym, o wym. 25,3×20,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty ozdobny (nieczytelny) monogram składający się z trzech liter. List pisany ręką sekretarza, jedynie podpis: *Il Presidente Giuseppe Sirtori*. Powyżej tekstu tą samą ręką, co tekst, napis: *Società Repubblicana | di | Milano C-da St. Tommaso N. 2322 | A. Mickewitz [!]*.

D r u k.: Legion 97 (tłum. polskie z błędną datą: 9 III 1848); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 87 (nowe tłum. polskie); Mémorial II 21—22 (tłum. francuskie); Żywo^t IV 154 (fragm. w tłum. polskim).

663. Sismondi Jean Charles Léonard Sismonde de

Napis na teczce: *Sismondi (de) J. Ch. L.*

Chênes, 5 Novembre 1838.

List na papierze dość cienkim, kremowo-brązowawym (pożółkłym i zabrudzonym), o wym. 20,9×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i połowa v. Na rogach ślady przyklejenia.

D r u k.: Kor.¹ II 134—135; Kor. III 266—267.

664. Skrzynecki Jan, gen.

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Skrzynecki Jan gen.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Skrzynecki (jeneral Jan). List do Adama Mickiewicza z 3-go kwietnia 1842 r.*

1. *Dn. 3 kwiet[nia] 1842 w Bruxelli.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, silnie żółkłym (brązowawym), o wym. 25,5×19,9 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w winiecie pod koroną.

D r u k.: Kor.¹ II 199—203; Kor. IV 261—265 (bez wskazania dnia: kwietnia 1842); Współudział II 167—170.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 23 III 1842), WJ XV 473—477. Mickiewicz odpowiedział nań listem z Paryża (7 IV 1842), WJ XV 483—487.

Napis na II teczce: *Skrzynecki Jan do A. M. 12 IV 1842.*

2. Dn. 12-go kw[ietnia] 1842 w Bruxelli.

List na papierze identycznym jak list nr 1. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Papier silnie żółkły, szczególnie k. 2 v.

D r u k.: Kor. (1870) I 188—192 w przypisie; Współdział II 170—173.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 7 IV 1842), WJ XV 483—487.

3. Dn. 28 kwiet[nia] 1842 w Bruxelli.

List na papierze jasnoniebieskim, sztywnym, lekko żółkłym, o wym. 27,1×21,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 oraz 1/4 k. 2 r; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Paris | rue d'Amsterdam 1*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Bruxelles 26 Avr. 1842* (tusz niebieski); 2) *BELG. VALNÉE 27 Avril 42* (tusz czerwony). W lewym górnym rogu obu kart odciśnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Ślad szarego krążka lakowego.

D r u k.: Kor.¹ II 203; Kor. IV 266—267.

Uwaga: List Juliusza Słowackiego do Mickiewicza znany jedynie z redakcji brulionowej [Paryż (?), 1845] był drukowany w wyd. następujących: Juliusz Słowacki: *Dzieła*. Pierwsze krytyczne wydanie zbiorowe. Opr. B. Gubrynowicz i W. Hahn, Lwów 1909, s. 371—372; J. Słowacki: *Listy*. Wyd. L. Méyet. T. III oprac. M. Kridl. Warszawa 1915, s. 315; J. Słowacki: *Dzieła*, pod red. J. Krzyżanowskiego. Wyd. I. T. X oprac. W. Floryan. Wrocław 1949, s. 566 oraz (w tekście Raptularza) t. XII oprac. J. Pelc, s. 275; toż, wyd. II. Wrocław 1952. T. XIV s. 281; toż, wyd. III. Wrocław 1959. T. XIV s. 275.

665. Służalski Henryk

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Służalski Henryk*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Służalski Henryk*, ręką J. Ujejskiego: *do Adama Mickiewicza 1848 i 1849*. Ręką W. Mickiewicza: *17 listów*.

1. Strasbourg dn. 14° maja [1848] o godz. 8^{ej} wieczorem.

List na papierze dość grubym, kremowym, lekko żółkłym, o wym. 20,7×17 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Milan | poste restante*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Strasbourg 16 Mai 48*; 2) *Via di Pt. Beauvoisin*; 3) *Milan[o] [?] 21 Ma[g]*. Część czerwonego lakowego krążka-zalepki.

D r u k.: Lutzowa 21—23; Legion 266 i 267 (dwa zdania).

Mickiewicz pisał do Służalskiego z Mediolanu (13 V 1848), WJ XVI 237.

2. Strasbourg dnia 15 maja [1848] godz. 9-a rano.

List na papierze grubym, sztywnym, kremowym, żółkłym, o wym. 22,2×17,6 cm. K. 1 zapisana r., ucięta u góry nierówno, uszkodzona przy otwieraniu; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Milan | poste restante*. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Strasbourg 15 [Mai] 48*; 2) [...] *Mai 48*; 3) [...] *17 Mai 48*; 4) *Via di Pte Beau[voisin]*; 5) *Milano 21 Mag*. Krążek-zalepka.

D r u k.: Lutzowa 24—25; Kieniewicz 76 (drobny cytat).

2a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.

3. *Strasbourg dn. 1 Lipca 1848.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, lekko żółkłym, o wym. 20,9×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 12, r. du Boulevard [!] Batignolles*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu. W lewym górnym rogu obu kart odciśnięty miniaturowy znak „Bath” w owalu, pod koroną, nad wieńcem. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Strasbourg 2 Juil.* [48]; 2) *Paris 4 Juil.* 48; 3) *Les Batignolles 4 Juil.* 48. Zielony krążek-zalepka.

Inc.: *Dziś wieczorem odbieram list od Półk. Siodelkiewicza [!], który mi donosi o wyjeździe Br[ata] Adama do Paryża i naszych do obozu. Ja do dnia 29° przeszłego miesiąca pisałem do Br[ata] Adama 5 listów, zawierają one ciąg mej tutaj pozycji i stanu interesów [...]*

D r u k.: Legion 267 (dwa fragm.); Mémorial III 7 (trzy fragm. w tłum. francuskim).

3a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

4. Kopia ręką W. Mickiewicza z błędną datą: *Strasbourg 2 lipca 1848 r.*

Jest to kopia znajdującego się w tych zbiorach listu nr 11, *Strasbourg, dn. 2 sierpnia 1848*. Ten sam błąd w Katalogu Lewaka. Kopia na papierze dość cienkim, prążkowanym, szarym, o wym. 21×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa k. 2 r.

5. Kopia ręką W. Mickiewicza z błędną datą: *Strasbourg 7 lipca 1848 r.*

Jest to kopia znajdującego się w tych zbiorach listu nr 12, *Strasbourg, dnia 7 sierpnia 1848*. Ten sam błąd w Katalogu Lewaka. Kopia na papierze identycznym jak kopia nr 4.

6. *Strasbourg dn. 19 Lipca 1848 r.*

List na papierze identycznym jak list nr 3. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.: na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 12, r. du Boulevard [!] aux Batignolles*. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Strasbourg 20 Juil.* 48; 2) *Paris 22 Juil.* 48; 3) *Les Batignolles 22 [Juil.] 48*. Na k. 2 v. czerwony krążek-zalepka.

Inc.: *Odbieram list od Michała z zawiadomieniem, że mi posyłasz 500 f., to Bogu chwala, bo teraz mając co potrzeba będziemy działać. Nie rozumiem, dlaczego on pisze, że nie wiecie, co ja z sobą robię i czy w Strasburgu jestem, wszak im opisałem, jak mogłem najdokładniej, moje tu położenie w ostatnich listach do Paryża, co i teraz robię, jak następuje [...]*

D r u k.: Legion 267—268 (fragm. z błędną datą: 17 VII); Mémorial III 9—10 (toż samo w tłum. francuskim, z taką błędną datą); Kieniewicz 94 (toż samo oraz jedno zdanie więcej).

6a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

K. 2; zapisane r.

7. *Strasbourg dnia 21 Lipca 1848.*

List na papierze identycznym jak list nr 3; karty 2; zapisana k.1 obustronnie; na k. 2 r. kopia pisma do francuskiego komisarza inną ręką, na lewym marginesie tej s. dopisek Służalskiego; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Paris | 12, r. du Boulevard [!] aux Batignolles*. K. uszkodzona przy otwieraniu. Stemple pocztowe: 1) *Strasbourg 21 Juil.* 48 (tusz czarny); 2) *[Paris] 23 [Juil.] 48* (tusz czarny); 3) *Paris 23 Juil.* 49 (tusz niebieski); 4) *Les Batignolles 23 Juil.* 48 (tusz czarny). Na k. 2 r. niebieski krążek-zalepka.

Inc.: *Zalączam tu kopią podania mego do tego tu nieszczęśliwego komisarza. Boga proszę o dobry rezultat — i już wszystkie materiały są przysposobione do sprężystej formacji. Główna jest rzecz to posłanie moich po dépôts dla ściągnięcia naszych [...]*

Inc. pisma do komisarza podanego tu w kopii: *Citoyen Commissaire. | Je me suis présenté il y a un mois chez vous [...]*

Druk.: Legion 268 (fragm.); Mémorial III 10 (fragm. w tłum. francuskim).

7a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

8. Strasbourg 25 Lipca 1848.

List na papierze identycznym jak listy nr 3 i 7. Karty 2; k. 1 zapisana obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 12 r. du Boulevard [!] aux Batignolles*. K. 2 lekko uszkodzona przy otwieraniu. Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Strasbourg 26 Juil 48*; 2) *Paris 28 Juil. 48*; 3) *Les Batignolles 28 Juil. 48*. Rozłamana pieczęć lakowa ze źle odciśniętym inicjałem.

Inc.: *Nie mogąc żadnym sposobem wystawić Bratu Michalowi, że mnie Rząd nie dać nie chce, tylko mi odstawić moich do St. Louis na granicę, że jeszcze będzie dużo trudu — Bóg przyzwolił prostować plotki i intrzygi podłego Lipowskiego i tej koterji przekłętą Demokracji [...]*

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 23 VII 1848.

8a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa k. 2 r.

9. Strasbourg dn. 31° Lipca 1848.

List na papierze dość cienkim, gładkim, białym, lekko żółkłym, o wym. 20,6 × 13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Paris | 12, r. du Boulevard [!], Batignolles*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Strasbourg 31 Juil. 49* (tusze czarne); 2) *Moulins 2 Août 48* (tusze niebieski); 3) *Paris 2 Août 48* (tusze czarne); 4) *Les Batignolles 2 A[ôut] 48* (tusze czarne). Rozłamana pieczęć lakowa ze źle odciśniętym inicjałem.

Całość listu: *Naczelniku — Posłam w tem momencie list do Niedźwiedźskiego pisany do Bielskiego dowodzącego 1^m oddziałem naszym, który tu rusza 2° sierpnia najpóźniej. Dany on mi jest pod tym warunkiem i na mój honor zobowiązałem, że niniejszy po przeczytaniu nie będąc nikomu komunikowany odesłany zostanie do Mediolanu, do Pułkownika Siodelkiewicza [!] dla oddania właścicielowi (opieczetowany). Ja dlatego go posłam, byś Ty sam Naczelniku widział, czego się trzymać z podobnymi ludźmi. | Pobieram w tém momencie 920 fr. mnie przysłane. Tak jestem w opałach, że ledwie żyję, a jak 1-y oddział ruszy, to będę swobodny. | Rzecz idzie doskonale mnie tutaj — wszystko pobite — dziś jutro runie cała budowa naszych przeciwników. | Brat i Sluga | Służalski.*

Druk.: Mémorial III 10 (fragm. w tłum. francuskim).

10. Strasbourg d. 2-o sierpnia 1848.

List na papierze identycznym jak list nr 9. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 12, r. du Boulevard [!] Batignolles*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu, górny prawy róg obu kart oddarty. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Strasbourg 2 Août 48*; 2) *Paris 4 Août 48*. Ślad pieczęci lakowej.

Inc.: *Już chciałem wczoraj ruszyć z oddzi(alem), lecz 1-o miesiąca płaca wszystko mi wstrzymała. Demokracja mi poi ludzi, odmawia, rady dać sobie nie może. Cokolwiek będzie, jutro ruszam — miałem oddział 30-u, lecz nie wiem, czy taki wyjdzie, bo są różne defekcyjne. Sam musiałem parę odalić — kosztów, ambarassów, oszustw, przykrości nad miarę ludzką [...]*

11. *Strasbourg dn. 2-o Sierpnia 1848 r.*

List na papierze biało-szarym, pożółkłym, o wym. 26 × 20,3 cm. Karta 1 zapisana obustronnie. W lewym górnym rogu odciśnięty znak „Bath” w prostokątnej winiecie.

Inc.: *Naczelniku. Przyszedł mi na pamięć Twój pierwszy list do nas z Rzymu — o wyrwaniu z paszczy złego młodzieży. Zebrałem oddział gotów 30-u ludzi do wymarszu, których z wielkim kosztem i biedą urządziłem w drogę mając przekonanie, że jako pierwsi ruszą, to inni niezawodnie ich śladem pójdą [...]*

Druk.: Legion 267 (fragment listu, dwa zdania z błędną datą: 2 VII 1848); Mémorial III 9 (tenże fragm. w tłum. francuskim z takąż błędną datą).

Uwaga: Kopia tego listu ręką W. Mickiewicza z błędną datą: *Strasbourg 2 lipca 1848* znajduje się jako list odrębny pod nr 4 (ten sam błąd w Katalogu Lewaka).

12. *Strasbourg dnia 7° Sierpnia 1848.*

List na papierze identycznym jak listy nr 9 i 10. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. przyklejony lakiem wycinek z gazety (wycinek ten przytacza w całości Mémorial III 12); na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 12 r. du Boulevard [!] aux Batignolles.*

K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Strasbourg 7 Août [48]*; 2) *Paris 9 Août 48.* Rozłamana pieczęć lakowa z wyciśniętym nieczytelnym inicjałem.

Inc.: *Naczelniku — odbieram ciągle listy z rozkazami od Brata Michala w Twem Imieniu, a nic nie pisze, czego żądam i czy moje listy dochodzą. | Dnia 2-o wyprawilem 1-y oddział 15-u, mam od nich list ze Szwajcarii, bardzo dobrze ich przyjmują i wszyscy są najszczęśliwsi [...]*

Uwaga: Kopia tego listu ręką W. Mickiewicza z błędną datą: *Strasbourg 7 lipca 1848* znajduje się jako list odrębny pod nr 5 (ten sam błąd w Katalogu Lewaka).

13. *Strasbourg dn. 10 Sierpnia 1848 r.*

List na papierze identycznym jak list nr 11. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. wykaz: *Oddział dn. 10 sierpnia wyszły ze Strasbourga* obejmujący rubryki: *nazwisko, wiek, stan, miejsce urodzenia, uwagi.* Zawiera on nazwiska: 1) Dobrowolski Jan; 2) Szrenk Stanisław; 3) Włoddecki Jan; 4) Brosbay Stefan; 5) Szymorowski Antoni; 6) Karski Edward. Na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Paris | 12 r. du Boulevard [!] aux Batignolles.* K. lekko uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Strasbourg 11 Août 48* (tusze czarne); 2) *Moulins 13 Août 48* (tusze zielony); 3) *Paris 13 Août [48]* (tusze czarne); 4) *Les Batignolles 13 Août 48* (tusze czarne).

Inc.: *Naczelniku, od dnia 3-o t[ego] m[iesiąca], to jest nazajutrz po wyprawie 1-o mego oddziału zaczęły tu przez Bâle wieści krążyć o przegranej Alberta. Ja tu w Strasbourgu nie uważam na nic, 5-o już miałem oddział z 15-u gotów do wymarszu, przed samém wyjściem do Prefektury Demokracji porwali mi 7-u, popoili, dali pieniądze i pochowali tak, że dopiero na 3-ci dzień zaczęli się po mieście pokazywać [...]*

Druk.: Legion 268 (drobny cytat, dwa zdania); Mémorial III 13 (dwa zdania w tłum. francuskim).

14. *Strasbourg dnia 25-o Sierpnia 1848 r.*

List na papierze identycznym jak listy nr 11 i 13. K. 1 zapisana obustronnie; na s. v. ślad laku.

Inc.: *Naczelniku! Pospieszam z odpowiedzią na list Twój z dnia 23-o t.m., którego oczekiwałem z wielką niecierpliwością. Ja moje osobiste cierpienia podciągam pod twój trud i ból nad klęskę ogólną sprawy, którą ty sam jeden tyłą wysileniami postawiłeś. Dotąd całém moim jestestwem czuję, że z tego chaosu klęsk i nieszczęść my musiem sztandar nasz wynieść [...]*

14a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane obustronnie.

15. *Marseille, le 27 Avril* [1]849.

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 22,5×17,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. adres: *Monsieur Mickiewicz | Paris | 42 r. de Santé aux Batignolles*. K. silnie uszkodzona przy otwieraniu (wyrwanie przy prawym marginesie i oddarcie paska u góry karty ok. 4 cm szerokości przez całą jej długość). — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Marseille 27 Avril 49*; 2) *Route No 17 30 Avril 49* [PARIS]; 3) *Paris 30* [Avril] 49; 4) *Les Batignolles 30 Avril* [49]. Na k. 2 r. zielony krążek-zalepka.

Inc.: *Od przybycia naszego tutaj dnia 20 bm. jesteśmy w oczekiwaniu wyjazdu naszego. Cala przyczyna niepewnego naszego na teraz położenia jest, że po szaląpucku oddział wyprawiono. Wodzicki miał wrócić do Paryża, do Frapolego. Fredro pisał wczoraj list do Ciebie bracie [...]*

D r u k.: Legion 269 (fragm.); Mémorial III 14 (fragm. w tłum. francuskim).

16. *Marsylia, dn. 28 kwietnia* [1]849.

List na papierze gładkim, kremowym, silnie poźółkłym, o wym. 24,9×19,7 cm. Karta 1; zapisana k. 1 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 42 r. de la Santé aux Batignolles*. K. lekko uszkodzona przy otwieraniu. W lewym górnym rogu odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Marseille 28 Avril 49*; 2) *Route No 17 PARIS 2 Mai 49*; 3) *Paris 2 Mai 49*; 4) *Les Batignolles [...] Mai* [49]. Ślad zaklejenia lakiem.

Całość listu: *Przed godziną przyjechali tu z dymissjami Wołowski i Żurawski — że już nie ma co tam robić — jak z opowiadania pokazuje się, to tylko dla takich jak oni. Legion nasz zabrał broń, ładunki, komorę i z przyłączonemi kilkunastu koni Lombardów w 400 ludzi pod dowództwem Fijałkowskiego poszedł do Rzymu. My tu wisimy jak na spróchniałej gałęzi — rząd z powodu napływu cudzoziemców wydał srogie rozkazy — robią wszystko, aby się pozbyć wszystkich z Marsylii — bo tu jest do 2000 Francuzów, Włochów i naszych. Ledwie wyżebrałem koszary do 30-o b.m. — co dalej będzie, to Bóg wie, jeśli skąd nam promyk pomyślniejszy nie zabłyśnie, mamy życie tylko do 3-o maja. Cala nasza nadzieja w Was — co Wodzicki, Monti, Frapoli wykolaczą. Livourno się nie poddało. Nasi prawie wszyscy officerowie według opowiadania Wołowskiego są we Florencji, a Hauke dymisje wydaje. Tu zaaresztowano Calonę, pułkownika Sycylijskiego, bo miał kaszę kraść i Cabrerę, którego żandarmami do Tulonu potaszczyli. Twarowski exlegionista wzięty do niewoli przez Neapolitańczyków pod Skalitta — ale dlatego, że był mocno napity. Czekamy od was wiadomości i jeżeli nie do Livourno, to do Rzymu będziemy się starali dostać do naszych | Brat i Sługa | Służalski.*

D r u k.: Legion 269—270 (fragm.); Mémorial III 14 (fragm. w tłum. francuskim).

16a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2; zapisana k. 1 r.

17. *Molsheim (Bas Rhin) 17 Lipca* [1]849.

List na papierze białym, poźółkłym, gładkim, sztywnym, o wym. 21×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | à Paris | 42, R. de la Santé aux Batignolles*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty ozdobny monogram *A.O.* Atrament niebieski, miejscami spłowiały. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Molsheim 17 Juil.* [49]; 2) *Paris 19 Juil.* 49; 3) *Les Batignolles 19* [Juil.] 49. Czerwona pieczęć lakowa z odcisniętym herbem (w kole sylwetka byka na tle armatury).

Inc.: *Najdroższy Bracie Adamie. | Nie donosilem nic o sobie od Marsylii, bo i cóż było pisać albo się skarżyć na niepowodzenia, albo wiecznie żądać czego. Już mi te piski wieczne obrzydły. Spodziewałem się, że jeśli Bóg pozwoli nam co zrobić, to się z czynu dowiesz, że idziem do naszego celu [...]*

D r u k.: Legion 270—271 (obszerny fragm.); Mémorial III 15—16 (obszerny fragm. w tłum. francuskim).

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 16 VII 1849.

18. *Krafentahl (wioseczka nad Renem) dn. 26 sierpnia [1]849.*

List na papierze kremowym, dość grubym, sztywnym, gładkim, o wym. 27,4×20,9 cm. K. 1 zapisana r., na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | Paris | 42 R. de la Santé aux Batignolles*. K. przy marginesach silnie pożółkła, pomięta i postrzępiona. Zielony krążek-zalepka, przyklejony do niej wyrwany fragment karty, uszkodzonej przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Strasbourg 26 [Août 49]*; 2) *Paris 28 Août 49*; 3) *Les Batignolles 28 [Août 49]*.

D r u k.: Legion 271 (początkowy i końcowy fragm.); Mémorial III 16—17 (tłum. francuskie).

Uzupełniam fragm. opuszczony w druku: po zdaniu kończącym się [...] *rozmaitemi drogami ku Wegrom*, tekst jak następuje: *Słyszałem, że Dziekoński w Bern, gdzie go jutro pewno zobaczę — coś do niego przystąpiło, rozglasza, że ja jakąś kasę zabrałem i konie. Konie miałem moje, a kassy żaluję, żem nie wziął pod względem materialnym — lecz jako Polak w żadne tego rodzaju historie nie wdaję się. Kasę i ministra wojny wyratowałem ze szpon reakcji kozackim sprytem. Kasę oddałem jakiemuś rządowi, a żaluję, że w leń nie dałem wypalić ministrowi. Mam prośbę do Ciebie Bracie Adamie, byś był łaskaw kazać posłać Trybunę jak zmartwychwstanie do Molsheim (Bas-Rhin) à Mademoiselle Louise Foccard, jest to zacna osoba, opiekunka naszych biednych wiarusów, co tu już od dawna czekają zmiłowania Bożego — okażemy jej wdzięczność tem sposobem. Jeślibyś miał jakie rozkazy do dania mi, to pisz do Genui poste restante, gdzie jak Bóg da, wkrótce będę. Całuję nogi twoje [...] i dalej jak tekst drukowany.*

18a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Kart 2; zapisana k. 1 r.

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Służalski Henryk do Adama Mickiewicza. 3 listy z dat 1854 i 1855.*

19. [Paryż] wtorek 4-o lipca 1854.

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 21,1×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | la Bibliothèque de l' Arsenal | Paris*. Obie karty uszkodzone przy otwieraniu. — Znaczek pocztowy koloru jasnobrązowo-żółtego z profilem Napoleona III i napisem: *Empire Franc. 10 C. Postes. 10 C* skasowany kropkami i stemplem z numérem. — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) *Paris 4 Juil 54*; 2) *Les Batignolles 4 Juil 54*. — Rozłamana zielona pieczęć lakowa z monogramem.

D r u k.: Kor. IV 352—353.

20. *Batignolles, le 13 Janvier 1855.*

List na papierze dość cienkim, jasnoniebiesko-szarym. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur Mickiewicz Adam | à la Bibliothèque de l' Arsenal | Paris* oraz ślady rozłamanej pieczęci lakowej. Jest to blankiet z nadrukiem na s. v. w lewym górnym rogu: *Chemins de Fer | de | Paris à St. Germain | et | Versailles | Magasin Général | Aux Batignolles — Monceaux | Près Paris*.

D r u k.: Kor. IV 353.

21. [Paryż 1855].

List na papierze identycznym jak list poprzedni. K. 1 zapisana r. Tekst na s. bez nadruku; na s. v., nie zapisanej, nadruk jak w liście nr 20.

Całość listu: *Najlaskawszy Panie Adamie | Szczególniejszy Mój Dobrodzieju! | Wycelowałem tedy z Twojej Woli tę nędzną prozę życia mojego. Jakoś mi nieraźnie tym tropem gonić. Ułóż więc łaską swoją to zagadnienie mojej przyszłości do rozwiązania. | Nie mogłem tego zaraz wczoraj wyprawić, trzeba było się wodzić od Annasza do Kaifasza. Ten znowu Wicekról z Annibalem i całą świtą szakali tak się tłuką po Saharze mózgownicy mojej — jak Kołysko po kniei — aż tu i sam Kołysko przychodzi. | Jakem się napatrzył u Państwa onegdaj tego portretu, co to w lustrze robimy, uczulem, że większym jestem artystą, jak mi się zdawało. Szalenie kocham malarstwo, bo taką noc przepędziłem, jak przed rozstrzelaniem, a już świstu maszyn, szczekania szoferów, huku młotów nie liczę nawet. | Dołączam w komplecie całe archiwum moich świadectw, o które wiecznie bałem się, żeby na suchoty nie umarło. Słowem, jestem Prometeuszem i Tantalem w mityologii Tulactwa Polskiego. | Najprzywiązany Sługa | Służalski.*

666. Sobański Izidor

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Sobański Izidor.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Sobański (Izidor). List bez daty do Adama Mickiewicza.*

1. [Paryż] 13 8bre [X 1845 lub 1846]¹ 34, Rue Godot.

List na papierze kremowo-szarym, poźółkłym, o wym. 20,8×13,2 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | 12, Rue du Boulevard aux Batignolles.* Karta uszkodzona przy otwieraniu (oddarcie obu dolnych rogów). — Szary krążek-zalepka.

Całość listu: *Niezdrow jestem i wychodzić nie mogę, a mam polecenie widzenia się z tobą w twoim interesie, Szanowny Panie Adamie. Jeśli byś mógł zajść do mnie jutro rano albo innego dnia, gdybyś nie miał czasu jutro, bardzo byłbym szczęśliwym i z widzenia cię i z dopełnienia komissu | | Szczerze przywiązany | I. Sobański.*

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 13 XI.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Sobański (Izidor). List do Adama Mickiewicza, bez daty.*

2. [Paryż, 1834 ?].

List na papierze kremowo-szarym, poźółkłym. K. 1; u dołu oddarty nierówny pasek papieru. Wysokość karty przy lewym marginesie 18,1, przy prawym 18,2, szerokość 13,2 cm. Zapisana s. r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | Rue du Val de Grâce No 1.* — Stemple pocztowe: 1) *Paris 15 Dist^{on} de 6^h. du Soir* (tusz niebieski); 2) *Levé de 4 h. du Soir E* (tusz czerwony); 3) Stempel nieczytelny (tusz czarny). Rozłamana pieczęć lakowa.

D r u k.: Kor. III 193 (z przypuszczalną datą: 1834?).

Uwaga: Znany jest jeden list Mickiewicza do Sobańskiego (Paryż, 21 VII 1837), WJ XV 192.

667. Stattler Wojciech Korneli

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Stattler Wojciech.*

¹ Na rue de Boulevard (Batignolles) przeprowadził się Mickiewicz wiosną 1845 r. Sobański zmarł w lutym 1847 r., w rachubę więc wchodzi tylko lata 1845 lub 1846.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Stattler Wojciech. List z 17-go grudnia 1848 do Adama Mickiewicza.*

1. D. 17 grudnia 1848, Kraków.

List na papierze kremowym, żółkłym, sztywnym, o wym. 23,1×14,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Jasnobrązowy krążek-zalepka.

D r u k.: Kor. IV 335 (z błędną datą: 19 XII 1848).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 27 XII 1848), WJ XVI 349—350.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Stattler Wojciech Korneli. List z 17 października 1851 do Adama Mickiewicza.*

2. Kraków, d. 17 Października 1851.

Jest to dolna część k. oddartej, nierównej, zapisanej obustronnie. Szerokość k. 14,4 cm, wysokość przy marginesie lewym 19,4, przy prawym 13,2 cm. Papier kremowy, żółkły.

D r u k.: Kor. IV 342 (fragm.).

Podaję fragm. zniekształcone, opuszczone w druku: na s. r.: (...) *by skuteczniej, (...wini tego człowiek (...cać uwagę na ducha (...) wszelkie formy po innych szkołach (...). Ale najpożyteczniej jeszcze [...]* i dalej jest tekst drukowany. Na s. v.: (...) *1795 w (...)* Już zająłem się (...)*żyi: co gdy ukończo(...)* Jestem jednak w wielkim kłopotcie ... *(bowiem listy Fryderyka II są jedne wierszem tłumaczone i nie wiem, które do poezyi policzyć można, przepiśszę tedy najpierwej wiersze: a w razie, jeżeli [!] na własność znajdę to dzieło czterotomowe, to je całe przez okazję poszlę [...]* i dalej jest tekst drukowany. Nie drukowane post scriptum: *Dolącam jeden wypisek z Monitora szkaradnie dla pośpiechu przez chłopca zrobiony.*

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 11 X 1851), WJ XVI 461—463.

Strigelli Gaetano zob. Rejestr 499.

668. **Strzelbicki Ludwik**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Strzelbicki Ludwik i Monkiewicz Michał. List z 30-go kwietnia 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

Strasbourg 30 Juillet 1848.

List na papierze szaro-kremowym, pożółkłym, gładkim, o wym. 21,3×13,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. adres: *Citoyen Mickiewicz (Adam) | 12 r. du Boulevard des Batignolles | à Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (wyrwanie i przedarcie). — Stemple pocztowe: 1) *Strasbourg 29 Jul. 48* (tuszczyk czarny); 2) *Moulins 31 Jul. 48* (tuszczyk niebieski); 3) *Paris 31 Jul. 48* (tuszczyk czarny); 4) *Les Batignolles 31 Jul. 48* (tuszczyk czarny). Czerwony krążek-zalepka.

Inc.: *Szanowny Bracie! Wypadki, które tu zaszły, a które nas dotyczą, spowodowały nas, żeśmy nie znając go osobiście list ten pisać do niego zamierzaliśmy. A interes jest następujący. Jest w naszym zakładzie w Strasbourgu, jak mu jest wiadomym, Brat Służalski, ma on misją zbić wszelkie nieżyczliwe mniemania o Legionie Włoskim i wpłynąć na jego sformowanie się [...] Chcą wstąpić do Legionu, ale: [...] Brat Służalski nie najlepsze o sobie robi wrażenie, jest przejęty szczególniejszą zawiścią i pogardą do dawnych Emigrantów [...] Dość być dawnym Emigrantem, aby być przedmiotem jego zawiści. I z tego względu co do nas nie sprawia dla się awantażownego wrażenia — wiele*

gada — prędko, a drugich nie słucha i nie może. Prosim więc oszczędzić przy takim o sobie wrażeniu, czy może sobie dawać do podpisania cyrograf na pełnomocnictwo pleins pouvoir d'agir et de signer en nôtre nom [...] Pragną się dostać do Legionu, lecz nie za pośrednictwem Służalskiego i proszą o informacje, jak można to zrobić inaczej, oraz zwracają się do Mickiewicza [...] ażeby przeszkody, które tu skreśliliśmy, usunąć jakoś potrafił [...]]. List podpisany: Ludwik Strzelbicki, powstaniec z Podola | Michał Monkiewicz z powstania Litewskiego.

669. Stypułkowski Lucjan

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Stypułkowski Lucjan. List do Adama Mickiewicza z 29-go Listopada 1839 r.*

[Paryż] 1839, 9bra [XI] 29, Rue Bleue N. 30.

List na papierze b. silnie żółkłym (brązowym), o wym. 26,2×21,6 cm. K. 1 przy marginesach pomięta i ponaddzierana, lewy górny róg oddarty, przy prawym dolnym wydarcie. K. zapisana r.; na s. v. wydrukowany ozdobną kursywą tekst następujący: *M | Monsieur et Madame Paquier ont l'honneur de vous faire part du mariage de Mademoiselle Joséphine Paquier, leur fille, avec Monsieur Lucien Stypułkowski, Réfugié polonais. | Paris, le 17 Octobre 1839.*

Całość listu: *Pojmuję z listu Brata, że nie musiałem dość jasno wytłumaczyć mówiąc o zmianie moich religijnych pojęć — przez ślepą wiarę rozumiałem tylko unikanie dyskusyj. Co zaś do poszukiwań ducha — badania w samotności natury — jeszcze w większej części winienem dzisiejsze moje przekształcenie. | Teraz zupełnie pozycja moja się zmieniła, nigdy prawie samotny, już nie często oddam się sobie. Ale z drugiej strony zyskuję na tym, że żona moja jest religijną, jej przykład, dla niej przyjaźń, ciągną mnie niewidocznie bez przymusu do jej naśladowania — chodzimy w niedziele do kościoła i wszystkie zachowujemy posty. | W ożenieniu się moim widzę siebie zupełnie szczęśliwym. Zapewne Witwicki i Januszkiewicz pisali już o tem do Brata za wiele, abym miał jeszcze raz powtarzać. Chyba tyle tylko, że w żonie mojej znalazłem rzadkie przymioty, które mnie zaręczają przyszłe me szczęście — przeciwiące się zupełnie opinii, jaką my ogólnie mamy o Francuzach — i obawie, którą mi brat w liście swoim objawił. Rodzice wychodowali ją trochę po polsku w rygorze. Ludzie uczciwi łatwo w dobre serce bezinteresowność, cnotę natchnąć potrafili. | W liście uprzednim pisałem do Kochanego brata, że Juratra był w Dreźnie i że do niego pisał, odebrałem od niego list bardzo mi interesujący, sędzę, że bratu dużą zrobi przyjemność i dlatego oszczędziłem za najmędrze przesłać go Bratu — z prośbą [!] odesłania mi go nazad, wielką do niego przywiązuję wagę. | Mój teść ma bardzo częste komunikacje z Bern — przez Ambasadę Francuską — będę więc mógł czasami coś przesłać do Szwajcarii. | Życzę bratu zdrowia i wszelkich pomyślności. | Najprzywiązawszy Lucjan | Miałem odesłać wszystko pod adresem brata, ale że list był za gruby, a więc oderżnąłem ćwiartkę białą.*

Jest to odpowiedź Stypułkowskiego na list Mickiewicza — dopisek na liście Celiny (Lodzanna, 20 IX 1839), WJ XV 292—293.

670. Stypułkowska Tekla

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Stypułkowska Tekla do Adama Mickiewicza 1821 31 grudnia.*

1. 1821 Decembra 31 z Tuchanowicz [!, 31 XII 1821 starego stylu = 12 I 1822 nowego stylu].

K. 1 papieru grubego, czerpanego, szarego, pożółkłego; wzdłuż całego lewego marginesu oddarty nierówny pasek papieru, skutkiem czego tekst u góry nieznacznie zniekształcony. Zapisane obie s. Wysokość karty 20,7 cm, szerokość u góry 10,2, u dołu ok. 12,2 cm.

Druk.: S. Pigoń: *Z listów panny Tekli*, „Listy z Teatru”, 1947 nr 11.

2. [Tuhanowicze koniec XII 1821 starego stylu.]

List na papierze szarym, czerpanym, poźółkłym, znak wodny: linie podłużne, prążki poprzeczne oraz niewyraźny rysunek z linią łamaną — wężykiem. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i połowa v. Na tejże stronie zatarty podpis: *Tekla*, niżej ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *Tekla Stypulkowska*.

Druk.: St. Pigoń: *Z listów panny Tekli*, „Listy z Teatru”, 1947 nr 11.

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

List Mickiewicza do T. Stypulkowskiej (Wilno, ok. 15/27 XII 1821), wspominany w tym liście, nie dochowany.

671. Szczepanowski Stanisław

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Szczepanowski Stanisław. List z 25-go sierpnia 1840 do Adama Mickiewicza*.

Genewa 25 sierpnia 1840.

List na papierze jasnoniebieskim, poźółkłym (rdzawe plamki), o wym. 20,6 × 13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Lausanne | Beau Séjour*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. W górnym lewym rogu obu kart odciśnięty znak „Bath” w winiecie. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Genève 26 Août 1840*; 2) *Lausanne 26 Août* [1840]. Szary krążek-zalepka.

Całość listu: *Szanowny mój Panie, | Koncert był daleko mniej liczny jak w Lausanne, ale za to składał się z prawdziwych amatorów, którym była prawdziwa przyjemność grać — zresztą Genewa znana jako mało protegująca koncercistów. Jutro rano wyjeżdżam do Lyonu, a stamtąd wprost myślę się puścić do Barcelony. Nie wiem, gdzie stanę w Lyonie, ale kiedy Pan tyle dobry, to oczekiwać będę listu na poste restante. Z niewymowną dowiedziałem się radością, że Pan zdecydował się przyjąć katedrę w Paryżu, bo oprócz wielkiej dla Polski przysługi mam teraz większą nadzieję widzenia Cię w Paryżu. Mówiono tu, że Pan pojechał do Friburga i że to czas wakacji, inaczej byłbym niezawodnie jeszcze był w Lausanne. | Skriwankowi odpisałem i muzykę i listy odesłałem. Jeżeli Pan pozwoli, napiszę z Madrytu, jak mi też tam idzie — Barcellonę, Seville i Madryt będę się starał widzieć [!] koniecznie. | Patek wiele się mną zajmował, pocziwy chłopak. Adieu, mój drogi Panie i chciej mnie zachować w swém sercu. | Stanisław Szczepanowski |. Pani moje najwierniejsze uszanowanie.*

Jedyny zachowany fragm. listu Mickiewicza do Szczepanowskiego (Paryż, 13 VII 1841), WJ XV 402.

Szewyriow Stiepan zob. Rejestr 698 poz. 6.

Szlezyn gier Teodor zob. Rejestr 710.

672. Szteyn Michał

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Szteyn Michał 27 września 1846 r. do Adama Mickiewicza*.

Paryż dnia 27 Września 1846.

List na papierze dość cienkim, białokremowym, poźółkłym (rdzawe plamki), o wym. 26,5 × 21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Inc. i fragm. listu: *Najmilszy mi Panie! | Pomimo największej mocy mej duszy, pomimo czerstwego i mocno uhartowanego cierpieniami fizycznymi mojego ciała nie wiem, czy mógłbym jusz [!] dłużej wytrzymać. Stan mój podobnym był do stanu więźnia skazanego na śmierć, oczekującego tylko fatalnej chwili, w której skączyć [!] się ma wszystko dla niego. | W tem najsmutniejszym dla mnie położeniu z drugiej strony podobny byłem do żeglarza zachwyconego burzą, który zrząbał jusz [!] potrzebny mu maszt, zerwał wszystkie liny, bije z dział na wiatr dając oznaki alarmu, niepewny, czy go kto usłyszy lub usłyszawszy zechce mu dać potrzebny ratunek [...] Po długich wywodach autor konkluduje [...] Ty, co tak dobrze we wszystkich rzeczach fałsz od prawdy rozpoznajesz: ze wszechmiar wielki, jednak mi dobrze w Twoich życzeniach dla szczęścia Kraju pojęty, jedyny, którego znalazłem, Polaka, pozwól za światłem Twym postępować, za mojego naczelnika Ciebie głosić dopóty, dopóki z Najwyższych Przeznaczeń czysta wola Narodu, która zawsze będzie dla mnie rozkazem, postanowień moich nie zmieni [...]*

Por. listy Mickiewicza do A. Chodźki (Paryż, 3 X 1846, WJ XVI 98 oraz Paryż, 26 X 1846, WJ XVI 99). Mowa w nich o pieniądzech (100 fr.) udzielonych Szteynowi przez Mickiewicza. Przypis 2 (WJ XV 99) komentuje: „Sztejn musiał otrzymać pieniądze, gdyż w Muz. Mick. przechował się list jego z d. 27 X 1846 z wylewem wdzięczności dla Mickiewicza”. Tymczasem data listu jest: 27 IX 1846. Wydaje się więc, że Szteyn uzyskał pieniądze od Mickiewicza m. in. na skutek tego listu.

673. Szulczewski Karol

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Szulczewski K. do Adama Mickiewicza, 14 września 1854 r.*

Londyn d. 14-o Września 1854, 10 Duke Street [...].

List na papierze białym, cienkim, gładkim, o wym. 19,5 × 12,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.

Całość listu: *Szanowny Panie Mickiewicz [!] | Przed kilku dniami był u mnie p. Ram w przedmiocie interesu Pana, który się tak długo ciągnie. Gdybyś Pan miał wyobrażenie o trudnościach praw angielskich i w y b i e g a c h a d w o k a t ó w, może byś się nie dziwił temu opóźnieniu. To wszakże jest pewne, że prędzej lub później zapis ten będzie wypłacony. Ja dopiero w tym roku otrzymałem podobny zapis od jednej osoby dla Towarzystwa uczyniony jeszcze w r. 1 8 4 4. Kiedy ta osoba także umarła, kłótnia i procesa zjadły blisko połowę zapisu, bo z £ 400 tylko £ 250 dostałem. | Nie pozostaje w rzeczy Pana, jak tylko legalnie udać się [do] adwokata w Dublinie, co w końcu zrobić. Nie będzie to wiele kosztowało — najwięcej kilka funtów — a nawet i nie tak wiele. Porozumię [!] się z p. Ramem i jeżeli on nie nastreczy, to ja znajdę sam adwokata. | Dopytujesz się Pan o Rudolfa Majewskiego, którego mi Pan przed rokiem spólpolecieś listownie, aby mu do podróży do Ameryki dopomóż [!]. W skutku tej rekomendacji miałem sobie za przyjemność dać mu radę i dopomóż mu, aby zaraz odpływał przewidując trudności w znalezieniu zatrudnienia w Anglii. Ale p. Majewski od zamiaru pierwotnego odstąpił, wszedł w towarzystwo ludzi, którzy Go na złą drogę naprowadzili. Przez cały czas pobytu swego w Londynie nie zostawił nawet śladu jakiegokolwiek pracy. Zył pomocą Towarzystwa i moją własną, w końcu widząc, że bieda zanadto gniecie, zdecydował się popłynąć do Ameryki. Wyrobiłem mu przed 5-ciu tygodniami podróż bezpłatną i zapewne jest już teraz w Nowym Jorku. | Teraz, spodziewam się, rozpocznie lepsze życie, a jak będzie chciał pracować, znajdzie robotę jak każdy inny Polak, który się tam udał. | Miło mi jest ponowić Szanownemu Panu uczucia wysokiego poważania, szczerego uwielbienia | Sługa i Ziomek | K. Szulczewski.*

W sprawie legatu Elisabeth Marlay pisał Mickiewicz do K. Szulczewskiego z Paryża (9 III 1851, WJ XVI 428—429, oraz 5 VII 1851, WJ XVI 452—453). W tym ostatnim wspomina Mickiewicz, że otrzymał od Szulczewskiego list w marcu 1851 (nie dochowany).

674. Szweycer Michał

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Szweycer Michał. List z 30-go Lipca 1846 r. do A. Mickiewicza. List z 19-go września 1846 r. do A. Mickiewicza.* Inną ręką: *Towiańszczyzna.*

1. Paryż 30 Lipca 1846 r.

List na papierze biało-kremowym, lekko pożółkłym (rdzawe plamy), o wym. 27,5 × 21,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Całość listu: *Urząd Boży, Myśl Bożą na człowieku złożoną częścią — Boga proszę o Łaskę dla Urzędnika, któremu winienem wierność i poddanie w spełnianiu Woli Bożej. | Odepchnięty przez Urząd na zboczeniu, póki taka wola Boga na drodze Pańskiej, uległy jestem temu Urzędowi i przez pośrednictwo Jego, niegodny, błagam Mistrza i Pana mojego, a przez Niego Wszechmocnego o Urząd z Łaską i z Łaski. | Ma ON w Miłosierdziu Swoim Urzędniki i dla swawoli opornych nie dozwoli cierpieć Polsce, Ludowi Polskiemu i stworzeniu; potrzebuje Pan pragnienia od człowieka Miłosierdzia JEGO, ażeby człowieka Miłosierdziem Swoim obdarzył. | O przesłanie Mistrzowi i Panu naszemu błaganie moje Urząd proszę, dla Urzędu o Łaskę do Pana Zastępów modłę się | Michał Szweycer.*

2. Paryż 22 Września 1846 r.

List na papierze dość cienkim, kremowym, pożółkłym, o wym. 26,5 × 21,8 cm. Zapisana k. 1 r

Całość listu: *Urzędniku Nasz! | Co miłość prawdy bratnia i spełnienia obowiązków moich kaźala, składam Braciom z Urzędu naszego. Ostrzeżenie, jakkolwiek dotkliwe, może zbawić i trzeba dać, aby nie nastąpił wyrzut pokazujący ohydę [!] zbrodni, męczący, a nie dający ratunku. | Bracia! | Aby spełnić Wolę Boga złożoną w Mistrzu i Panu Naszym wzywam was, Sług Bożych, Sług Polski, do połączenia się w tém czuciu: że Wróg Boga, Wróg Polski nie spieszy pod jakkolwiek niewyraźną formą na rozkaz Pana Naszego do Niego po zbawienie Polski. Nie odpowiada na słowa Wodza zasłużonego Polsce dziś wiernego Jej, szczerze, z wolą własną, wyraźnie jestem z Tobą lub nie... Dusza, serce i wszystko, co jest ziemia polska, nie byłoby martwym tak zawezwane. Ochydny [!] przykład zboczenia Pilichowskiego [!] oby! był dla nas ostrzeżeniem — oby! Bóg nie dozwolił żadnemu z nas na wieki okryć się podobną plamą. Błagam o to Wszechmogącego dla wszystkich i dla siebie i aby dal nam siłę w braterstwie spełnić Wolę Jego! Wasz brat i sluga | Michał Szweycer | Wręczyłem Stróżowi mojemu dnia 19 Września 1846 r.*

Uwaga: List Seweryna Goszczyńskiego (Strasburg, 18 I 1848), Rejestr 540 poz. 1, podpisany jest również przez Michała Szweycera.

675. Szymanowska Maria z Wołowskich

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Szymanowska Maria.* Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Szymanowska Maria*, ręką J. Ujejskiego: *do Adama Mickiewicza.*

1. Z Moskwy 4-go Grudnia [4/16 XII 1827].

List na papierze czerpanym, kremowym, dość grubym, przy marginesach pożółkłym, o wym. 20,7 × 12,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. przez M. Szymanowską; na s. v. dopisek ręką Heleny Szymanowskiej. W górnym prawym rogu, poniżej daty dziennej, ołówkiem ręką W. Mickiewicza: (1827).

D r u k.: Kor. III 71—73 (z błędną datą: Moskwa, 4 XII 1826?). Tekst trzeciego post scriptum pisany jest także ręką Heleny Szymanowskiej (s. 73 — inc.: *Panu Malewskiemu bardzo kłaniam się [...]*). W druku z nie istniejącym podpisem: M.S.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (1/13 XII 1827), WJ XIV 363—364.

Uwaga: Wg chronologii na pierwszym miejscu winien się znajdować list nr 5 (Petersburg, ok. 30 XI/12 XII 1827).

2. *Moscou, ce 7/19 Déc[embre] 1827.*

List na papierze grubym, czerpanym, kremowym, poźółkłym, o wym. 20,6 × 12,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie, także margines k. 1 v.

Druk.: Kor. III 86—88.

Jest to odpowiedź na nie dochowany list Mickiewicza (Torżok, 2/14 XII 1827).

Uwaga: Listu M. Szymanowskiej do Mickiewicza (Petersburg, 2/14 XI 1828) druk. Żywoť I 335—336, a będącego odpowiedzią na list Mickiewicza (Petersburg 2/14 XI 1828, WJ XIV 427—429), nie ma w tym zespole rękopisów.

3. [Petersburg] *We wtorek o godzinie 5-ej wieczorem [14/26 V 1829]*¹.

List na papierze dość grubym, b. silnie poźółkłym i zszarzałym, o wym. 25,8 × 20,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 oraz ²/₃ s. v. przez Marię Szymanowską, ¹/₃ k. 2 v. przez E.A. Odyńca, k. 3 r. przez F. Malewskiego. Na k. 3 v. dopiski Heleny i Celiny Szymanowskich oraz F. Malewskiego.

Druk.: Kor.¹ II 68—69 (z dodatkiem przed datą: Maj 1829); Kor. III 107—108 (z tymże dodatkiem). Opuszczenie: poniżej dopisku Celiny Szymanowskiej ręką F. Malewskiego: *l a r m e d' u n e r e p e n t e* odnoszące się do wyrysowanego kółka w dopisku Celiny między słowami: *konika* i a słowem: *dedykacją*; w owym kółku widoczna zaschnięta łąza.

Mickiewicz pisał do M. Szymanowskiej z Kronsztatu (15/27 V 1829), WJ XIV 486—487.

4. *Petersburg 10 Junii 1829 [10/22 VI]*.

List na papierze cienkim, b. silnie poźółkłym i zszarzałym, o wym. 25,1 × 18,9 cm. Zapisana k. 1 r. oraz lewy jej margines. Znajdują się tutaj także krótkie dopiski Heleny i Celiny Szymanowskich. Na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Dresde | poste res-t a n t e o n p e u t s' i n f o r m e r d e s o n a d r e s s e à l' H ô t e l d e P o l o g n e*. K. uszkodzona przy otwieraniu (wyrwanie). — Stemple pocztowe (tusz czarny): 1) Stempel okrągły, nieczytelny; 2) *Breslau 25/7*; 3) *St. Post. 27 Jul. F. 7 V*; 4) *St. Post. 27 Jul. M. 12V*. Ślad różowego krążka-zalepki.

Druk.: Kor.¹ II 70—71; Kor. III 110—111.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Hamburg, 2 VI 1829), WJ XIV 488—489. Mickiewicz pisał później z Berlina (12 VI 1829), WJ XIV 496—497.

Uwaga: Kor.¹ II 71—72 i Kor. III 115—116 drukuje list M. Szymanowskiej (Petersburg, 11 Junii 1829 [11/23 VI]), którego nie ma w tym zespole rękopisów. Kor. III 142 drukuje list b.d. (listopad 1830?) z dopiskiem ks. Zeneidy Wołkońskiej, którego również nie ma w tym zespole. Nie jest wykluczone, że oba listy były tu, lecz zaginęły.

Napis na teczce: *Szymanowska Maria do A. M. List bez daty.*

5. [Petersburg, ok. 30 XI/12 XII 1827]².

List na papierze grubym, kremowo-szarym, o wym. 20 × 12,5 cm. K. 1 zapisana r.; przy marginesach dolnym i górnym b. silnie poźółkła.

¹ Mickiewicz wyjechał z Petersburga do Kronsztatu 14/26 V 1829, we wtorek.

² List jest niewątpliwie podziękowaniem za wiersz sztambuchowy Mickiewicza „Do M. S.” napisany 30 XI/12 XII 1827 (por. WJ XIV 363—364 przypis 1).

Druk.: Kor. III 73 z datą (1826?) W. 7 od dołu zam. młodzianów ma być młodzian.

Uwaga: Wg chronologii list nr 5 winien znajdować się na pierwszym miejscu.

676. Terlecki Hipolit ks.

Napis na teczce: *Terlecki ksiądz do A. M. 3 listy.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Terlecki (Ksiądz Hipolyt). List z 23-go Listopada 1839 r. do Adama Mickiewicza.*

1. † Alligny près Cosne (Nièvre) 23 listopada 1839 roku.

List na papierze dość grubym, chropowatym, kremowo-szarym, poźółkłym (rdzawe plamy), o wym. 24×18,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | en Suisse | à Lausanne | 16, rue St. Pierre | à la maison de Mr Dessel ministre.* — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Cosne 24 Nov. 1839*; 2) [M] *Joullins-s-Allier 24 Nov. [1839]*; 3) *Lyon 25 Nov. 1839*; 4) *Lausanne 27 Nov. 1839*. Ślad szarego lakowego krążka-zalepki.

Druk.: Kor. III 233—235 (z błędną datą: 23 XI 1837).

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Terlecki (ksiądz). Listy do Adama Mickiewicza 1) z 24 sierpnia 1851 2) 12 lutego 1854.*

2. 24 Sierpnia 1851 Fontainebleau, 97 rue de France.

List na papierze kremowym, dość cienkim, o wym. 21,3×13,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. Prawy górny róg k. 1 oderwany.

Całość listu: *Szanowny Panie Adamie! | Oddawca tych kilku słów ziomek Majewski Rudolf doręczy Ci społem papiery, któreś zapomniał w Fontainebleau — Bohdan wiedząc, że mam pewną okazję do Paryża, dal mi je do przesłania Ci. Majewski przez czas wakacji mieszka w naszym pomieszkaniu w Paryżu i pracuje nad urządzaniem machinki do oświecania i ogrzewania, której model przywoził mi. Jest to odkrycie mogące zrobić wielką rewolucję w całym systemacie oświecenia i uczynić je bardzo tanim i łatwym, gdyż całym i jedynym żywiołem wszystkiego jest woda. Odkrycie opiera się na doświadczeniach chemicznych, tak że jest wszelkie prawdopodobieństwo udania się. Rzecz jest nader prosta, dlatego tem bardziej musi ją chować w tajemnicy. Idzie mu teraz o zrobienie pierwszej machinki, której działanie pokazawszy, bez wątpienia znajdzie kapitalistów, którzy zechcą albo sekret nabyć, albo wspólnie z nim tę rzecz na wielką skalę rozpocząć. Ale na zrobienie maszyny nie ma funduszu, chociaż nie o wiele idzie, bo tylko o 300 fr. Owóż może by za Twojem wstawieniem się zechciał który z Branickich przyjść mu w pomoc. A zawsze byłoby to chlubnym, że Polak pożytecznym wynalazkiem przysłużył się ludzkości. | Spodziewamy się, że jeszcze tu wrócisz przed naszym stąd wyjazdem — Bohdan musiał Ci donieść, że żona jego powiła mu syna. | Pani Adamowej uszanowanie moje oświadczyć proszę, a dzieciom pozdrowienie. Wszystkich zaś Was społem oddaje lasce i opiece Bożej — | Życzliwy w Chryst[usie] | Brat X. Terlecki.*

3. Paryż 12 Luty 1854, 4 r. de Monsieur.

List na papierze kremowym, cienkim, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i po-
łowa v.

Całość listu: *Szanowny Panie Adamie! Pragnąłem szczerze odwiedzić Was, ale przeciążenie w tym czasie rozlicznymi zajęciami i wielką odległość nie dopuszczają mi tej przyjemności, zaczem oto te słów kilka puszczam. Chciałem zaś Wam donieść, że od dziś da Bóg za tydzień 19 Lutego dwaj uczniowie naszego zakładu otrzymają święcenia na subdiakonów. Ceremonia odbędzie się w naszej kaplicy o godzinie 8 rano — poświęcać będzie biskup missjonarz z Sjamu. Owóż jeśli byście mogli*

i raczyli towarzyszyć temu obrzędowi, prawdziwie wielką byście nam radość sprawili. | Mam też i drugą ku Wam prośbę za jednym z bardzo dobrych ludzi naszej emigracji i moim dobrym druhem Antonim Odyneckim. Pragnąłby on za Waszym pośrednictwem zostać umieszczonym jako employé w bibliotece Waszej lub jakiej innej. Jest to człowiek prawy, zna ogrom [w autografii: obrom] słowiańskich języków — francuski, niemiecki, łaciński i nieco greckiego — obecnie jest w położeniu ciężkiem i bardzo byście mnie zobowiązali, gdybyście mu raczyli dopomóc [!] w tem, o co w jego imieniu proszę. | Przybył tu franciszkanin z Bośni dla zbierania składki na kościół — przyprowadzę go kiedy do Was, abyście tę cząstkę narodowości słowiańskiej poznali. | Polecam was z całą rodziną łasce Bożej, siebie zaś sercu Waszemu i pamięci przed Bogiem i ludźmi. O odpowiedź proszę. | Wasz życzliwy w Chryst[usie] X. Terlecki.

Thierry Edouard zob. Rejestr 588.

677. Tommaseo Niccolo

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Tommaseo Mikołaj. List z 6-go grudnia 1848 r. do Adama Mickiewicza.*

6 dicembre 1848 Parigi.

List na papierze jasnoniebieskim, pożółkłym i zabrudzonym, o wym. 20,7×13 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Tekst listu w języku włoskim.

D r u k.: Mémorial II 388 (tłum. francuskie).

Uwaga: List N. Tommaseo do Mickiewicza (Wenecja, 30 V 1840), którego nie ma w tym zespole (jedno, końcowe jego zdanie zacytował po polsku W. Mickiewicz w *Żywocie*¹ IV 170), wydrukowany był najpierw w tłum. francuskim w Mémorial II 372 i powtórzony w Mémorial III 21—22; w tłum. polskim Legion 230 oraz (w nowym przekładzie polskim na podstawie tłum. francuskiego w Mémorial) — Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 107. List N. Tommaseo do Mickiewicza (Wenecja, 15 IV 1849), którego również nie ma w tym zespole, drukuje w przekładzie francuskim Mémorial III 23—24; w tłum. polskim Legion, 272—273; z drobnymi zmianami w tłum. polskim Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 232—233.

Uwaga: Wg układu alfabetycznego w tym miejscu winny znajdować się listy Karoliny Towiańskiej (zob. Rejestr 679).

678. Towiański Andrzej

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Towiański (Adam)*, inną ręką imię przekreślone i nadpisane: *Andrzej. Listy do Adama Mickiewicza.*

Koperta, w której 8 okładek, w każdej okładce listy rozdzielone na poszczególne lata. W okładce I znajdują się listy z 1841; w okładce II — z 1842; III — z 1843; IV — z 1844; V — z 1845; VI — z 1846; VII — z lat 1847, 1848, 1849; VIII — z lat 1852, 1853, 1855. Na każdej okładce napis ręką Stanisława Pawła Koczorowskiego: *Towiański do Mickiewicza*, data roczna, ilość listów oraz podpis: SK. Na każdej okładce jego ręką daty: I — 4/2 1922; II — 17/2 22; III — 17/2 22; IV — 17/2 22; V — brak daty; VI — 18/2 22; VII — 18/2 22; VIII — 18/2 22. Do każdego listu tego zespołu przyklejony przezroczysty papiererek z kolejnym numerem.

1. [Bruksela, 30 X 1842].

Karta papieru grubego, kremowego, poźółkłego, o wym. 20,8×16,8 cm, zapisana obustronnie. Na s. r., powyżej tekstu, ołówkiem ręką W. Mickiewicza: 27 I 1841.

Jest to pierwsza część listu z Brukseli, 30 X 1842, wydrukowana z błędną datą: 27 I 1843 we Współudziale I 73—74. Powodem omyłki jest to, że tekst na k. v. kończy się słowami: *dnia 27 stycznia 41 r.*, data ta odnosi się jednak nie do listu, lecz do treści ostatniego akapitu: *5/ Malo pamiętam, com pisał Skrzyneckiemu — była to praca godziny przed uczną przez Skrzyneckiego daną z powodu Aktu łączenia się Jego z Duchem Napoleona na Polach Waterloo dnia 27 Stycznia 41 r.* Chodzi o rękopis Biesiady, list ten jest bowiem odpowiedzią na list Mickiewicza (Paryż, 12 X 1842, WJ XV 514—519), i Towiański odpowiada w punktach na postawione pytania. Część druga listu znajduje się pod nrem 23, skatalogowana pod datą właściwą umieszczoną na końcu listu: 30 X 1842. Całość listu — część pierwsza (druk. we Współudziale I 73—74) oraz druga, wówczas nie drukowana, zostały połączone i opublikowane razem w art. S. P. Koczorowskiego: *Nieznane listy Andrzeja Towiańskiego*, „Pam. Lit.”, R. XXI 1924/25 s. 348—349 z datą właściwą.

Data 27 I 1841 wprowadziła w błąd zarówno W. Mickiewicza, jak i A. Lewaka, który w Katalogu wymienia ten list z datą: 27 I 1841. Komentarz WJ XV 518 przypis 1 wymienia ten list z datą: 20 X 1842.

2. 1841. *Źulii 25 dnia — Paryż.*

List na papierze kremowo-szarym, poźółkłym, dość grubym, o wym. 20,3×15,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i górna ćwierć k. 2 r. Arkusz złożony nierówno. Dolną ćwierć k. 1 r. i górną ćwierć k. 2 r. obejmuje dopisek noszący datę inną: *4 aug. 1841* (pod tą właśnie datą Katalog Lewaka notuje cały list).

D r u k.: Współudział I 1; (całość tekstu datowanego: 25 VII 1841); Współudział I 1—2 (całość tekstu datowanego: 4 VIII 1841).

3. [Paryż, 7 VIII 1841].

Papier kremowy, dość cienki, poźółkły (żółte plamy). K. 1, o wym. 24,8×18,8 cm zapisana obustronnie.

U góry k. 1 r. pismem nieznanym: *Andrzej Towiański pierwszym trzem zebrany przez siebie tulaczom polskim, Adamowi Mickiewiczowi, Izydorowi Sobańskiemu i Antoniemu Goreckiemu dnia 7 sierpnia 1841 r. w Paryżu odczytał, co następuje. Oryginał tego pisma oddał Towiański Mickiewiczowi, a to jest kopia ręką Mickiewicza natychmiast zrobiona.* Tu następuje tekst ręką Adama Mickiewicza (druk. Współudział I 2—3 z uwagą *Według własnoręcznego odpisu Adama Mickiewicza*).

Podaję dwa zdania końcowe różniące się nieznacznie od tekstu drukowanego z odnośnikami ręką Antoniego Goreckiego: [...] *Taki początek przy Błogosławieństwie Najwyższego dnia 7 sierpnia¹ o godzinie 10²⁾ zrobionym został. Łzy dziękczynienia, radości i miłości obwieściły, że Pan już i na padole dzieło swe rozpoczął³⁾*. Przypisy ręką A. Goreckiego poniżej tekstu pisanego przez A. Mickiewicza: 1) 1841 w Paryżu; 2) z rana; 3) *Pisma tego jest autorem Towiański Andrzej, a przepisane ręką Adama Mickiewicza | notuję A. Gorecki.*

4. [Brak miejsca, 1841 ?].

Skrawek papieru nierówno ucięty, szerokości 11,3 cm; długość przy marginesie lewym 5,1⁴ przy prawym 5,7 cm. Papier dość gruby, b. silnie żółkły (plamki). Znak wodny: prążkowanie podłużne, linie poprzeczne. K. zapisana r. Poniżej tekstu ołówkiem, ręką W. Mickiewicza: 1841 ?

D r u k.: Współudział I 3.

Papier tego listu, identyczny jak nr 11 (z 4 V 1842), przemawiałby za tym, że pisany on był ok. 4 V 1842.

5. [Brak miejsca] 4 sierpnia 1841.

Kopia ręką W. Mickiewicza na papierze szarawym, prążkowanym, o wym. 20,9×13,5 cm. K. 1 zapisana r., zniszczona. Pod tekstem ołówkiem, ręką obcą: *Chocieszynski 299*. Poniżej ołówkiem, ręką B. Mońkiewiczówny: *Kopia ręką Wł. Mickiewicza*.

D r u k.: Współudział I 1—2.

6. [Brak miejsca] 27 Sierpnia 1841 r.

List na papierze grubym, chropowatym, żółtym, o wym. 12,3×9 cm (arkusze nierówno ucięte). Karty 4; zapisane k. 1, 2, 3, obustronnie, k. 4. r. Arkusze zszyte nitką.

D r u k.: Współudział I 4—6.

7. [Brak miejsca] 29 Aug[usta] 1841 r.

List na papierze identycznym jak nr 6. K. 1; zapisana s. r. oraz 1/3 s. v.

D r u k.: Współudział I 6.

8. [Brak miejsca, VIII 1841 ?].

List na papierze kremowym, miejscami żółtym, o wym. 10,1×18,8 cm. K. 1 zapisana r. U dołu oddarta nierówno, uszkodzona u góry przy prawym marginesie (oddarto dość długi pasek zniekształcając tekst). Poniżej tekstu ołówkiem ręką nieznaną: *sierpień 1841?*

D r u k.: Współudział I 7.

Uwaga: List Mickiewicza do Towiańskiego (Paryż, pierwsza połowa IX 1841), WJ XV 420—421.

9. [Nanterre] r. 1841 8-bra [X] 16 Dnia.

List na papierze chropowatym, silnie żółtym (brązowym). Karty 2 zapisane obustronnie. Obie karty podklejone przezroczystym paskiem na zgięciach. Na k. 1 r. z lewej strony dopisek ręką nieznaną: *Nanterre pod Paryżem 16 Roku 1841*. Są to notatki dzienne datowane: 4 X; 14 X; 15 X. Notatki te wraz z fragm. końcowym zawierającym datę listu: 16 X 1841 druk. *Żywot¹ III s. XXII—XXIV* dodatek nr XIII. Opuszczono jedynie notatkę: w *Materii Żony* znajdującej się na k. 2 v. po słowach: *Duch Adama zniknął*, przed słowami: *Dziękując Panu za to miłosierdzie [...]*

Podaję tekst opuszczony: w *Materii Żony*. Nie podaję (...) operacji — przestał, aby na teraz było dobrze — mówienie Jej przeszło, pory takiej już nie będzie — była rozpuszczonym materiałem, bez usiłowania zaczęła kamienieć — pora w Nanterre opuszczona—ciąż i dzieci Jej ziemskość nasycają.

Wiersz Towiańskiego (podyktowany rzekomo przez ducha Mickiewicza) drukowany w tekście listu z przeinaczeniami, cytuje także W. Mickiewicz w *Żywocie¹ III 114—115*, również niedokładnie. Podaję niżej tekst poprawny: *Bylem Wieszczem i Nim będę | Rachunek przeszły odbędę | A ta nowa Skrucy Droga | Zbliżająca mnie do Boga | wzbudzi Zapal odrętwiały | Do oddania Słowa Chwały | I wyleję pieśń z Mądrości | Com dotąd spełniał z próżności*.

Katalog Lewaka notuje ten list pod datą pierwszej notatki: 4 X 1841.

10. [Brak miejsca] 14 marca [1843].

List na papierze kremowym, lekko żółtym, o wym. 16,1×10,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i 2/3 s. v. Nad tekstem napis ołówkiem ręką W. Mickiewicza: 14 III (42 ?).

D r u k.: Współudział I 16—17 (z błędną datą: 14 III 1842. Wyjaśnił to L. Płoszewski: *Przyczynki mickiewiczowskie*. „Pam. Lit.” R. XX, 1923, s. 215—216 oraz S. Pigoń w WJ XV 534 przypis 10).

Katalog Lewaka wymienia list z datą: 14 III (1842).

11. [Brak miejsca, przed 24 IV 1842].

Kartka papieru białoszarego, silnie żółkłego (plamy), gładkiego, o wym. 12,2×13,8 cm. Kartka pognieciona. Tekst (pisany ołówkiem) na s. r.; na s. v. napis: *Bratu | Adamowi*. Na s. r. powyżej tekstu, ręką nieznaną: *kwiecień 1842 ?*

Druk.: Współdział I 19. Datę ustala L. Płoszewski, „Pam. Lit.” R. XX, 1923, s. 216.

12. [Brak miejsca] 3 kwietnia [przed 24 IV 1842].

List na papierze kremowym, silnie żółkłym (plamy). Karty 2; zapisana k. 1 r., w dolnym prawym rogu obu kart odciśnięty znak „Sihl” (odwrócony) w ozdobnej winiecie. Pod tekstem ołówkiem, ręką nieznaną: *1842*.

Druk.: Współdział I 20. Datę ustala L. Płoszewski, „Pam. Lit.” R. XX 1923, s. 216. List ten jest wcześniejszy niż list nr 11.

13. 4 maja [1842] Nanterre.

Karta papieru ucięta nierówno, o wym. ok. 12,1×18,9 cm. Papier dość gruby, b. silnie żółkły, identyczny jak nr 4. K. zapisana r. Pod tekstem ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *1842*.

Druk.: Współdział II 166 (z błędną datą: 4 III 1842).

14. [Brak miejsca] 15 czerwca 1842 r.

List na papierze dość grubym, kremowym, żółkłym (miejscami b. silnie, zabrudzenia), o wym. 21,5×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. List nie podpisany.

Druk.: Współdział I 26—27.

15. W Kościele Ś-go Seweryna 1842 r. Lipca 18 Dnia — Paryż.

Papier kremowy, silnie żółkły (brązowe plamy), chropowaty, o wym. 29,7×20,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz 1/3 k. 2 r.

Druk.: Współdział I 32—33.

Jest to pismo skierowane do Braci.

16. [Brak miejsca, 1842 ?].

Nierówno ucięty pasek papieru białokremowego, żółkłego, dość grubego, chropowatego. Długość 19,2, wysokość 8,1 cm. Pasek złożony wzdłuż na cztery równe części; przy górnym marginesie ślad szpilek. Zapisana s. r. Pod tekstem ołówkiem, ręką nieznaną: *1842 ?*

Druk.: Współdział I 33.

17. [Brak miejsca, 18 VII 1842 ?]¹.

List na papierze grubym, ciemnokremowym, silnie żółkłym (brązowym, rdzawe plamy), o wym. ok. 13,7×8,9 cm (arkusz nierówno ucięty). Karty 2; zapisana k. 1 r.

Druk.: Współdział I 33 (z datą: 1842 ?).

18. 27 Julii [1842] Senlis.

List na papierze dość grubym, chropowatym, kremowym, silnie żółkłym (rdzawe plamy), o wym. 15,8×10 cm. K. 2 ucięta nierówno. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. ołówkiem, ręką nieznaną: *1842*. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem ręką W. Mickiewicza: *17 VII 42 [!]*

Druk.: Współdział I 35—36 (z datą: 27 VII 1842).

W Katalogu Lewaka błędna data: 17 VII 1842, zapewne na podstawie ołówkowej notatki.

¹ Towiański opuścił Paryż 19 VII 1842. W tekście listu: [...] *mam jutro rano wziąć paszport w policji i nie powracając do domu jechać ku Belgii* [...]

19. 1842 r. *Julii 27 dnia Senlis.*

List na papierze chropowatym, kremowym, silnie żółkłym, o wym. 31,5×20,5 cm (arkusz nierówno ucięty). K. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: Współudział I 34—35 (drobne przeinaczenia: s. 34 w. 14 od góry zam. pozostawić ma być: pozostanie; w. 25 zam. najrzadszemu ma być: najkrótszemu; s. 35 w. 9 od góry zam. bratem S. ma być: bratem Staniszewskim).

20. 1842 r. *Września 18 dnia Ostenda.*

List na papierze grubym, chropowatym, kremowym, żółkłym. Karty 2; zapisane obustronnie.

D r u k.: Współudział I 40—42 (s. 42 w. 4 od góry ma brzmieć: Moje pozdrowienie Adamowej i Xawerze).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 11 IX 1842), WJ XV 509—510.

21. 1. 8-bra [X] *Ostenda* [1842].

List na papierze dość cienkim, sztywnym, białym, lekko żółkłym, o wym. 16×10,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. pomarańczowy krążek-zalepka; na s. v. napis: *Bratu | Adamowi Mickiewiczowi*. Na k. 1 r. nad tekstem ręką obcą: (1842) *Ostenda 1 X*.

D r u k.: Współudział I 43—44.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 12 X 1842), WJ 514—519.

22. Roku 1842 *Października 1-go dnia Ostenda.*

List na papierze sztywnym, biało-kremowym, lekko żółkłym, o wym. 20,1×16,2 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. Górny lewy róg k. 2 oddarty. Obie karty uszkodzone i podklejone

D r u k.: Współudział I 42—43 (w miejsce liter — kryptonimów należy wstawić: R — Rutkowski; C — Chodźko; T — Teodor).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 12 X 1842), WJ XV 514—519.

23. r. 1842 *Października 30 dnia Bruxella.*

K. papieru dość grubego, kremowego, żółkłego (identycznego jak k. nr 1), o wym. 20,7×16,6 cm, arkusz nierówno ucięty. Tekst na s. r.: na s. v. napis: *Bratu | Adamowi*. Pod tym olówkiem ręką obcą: *inedit, wpisane*. Na s. r. pod tekstem także ręką: *niekompl.*

Jest to druga część listu, którego część pierwsza znajduje się pod nr 1 skatalogowana z błędną datą: 27 I 1841 i wydrukowana we Współudziale I 73—74 z błędną datą: 27 I 1843. List jest odpowiedzią na list Mickiewicza (Paryż, 12 X 1842), WJ XV 514—519.

Całość listu — część pierwsza (druk. Współudział I 73—74) oraz druga, wówczas nie drukowana — zostały połączone i opublikowane razem w artykule S. P. Koczorowskiego: Nieznane listy Andrzeja Towiańskiego, „Pam. Lit.”, R. XXI, 1924/25, s. 348—349, z właściwą datą: 30 X 1842.

24. 1842 *Listopada 27 dnia — Bruxella.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, żółkłym, o wym. 22,1×19,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *à Monsieur | Mickiewicz | à Paris | Rue d'Amsterdam | N. 1*. Na k. 1 r. duża plama atramentu. — Stemple pocztowe: 1) *Bruxelles 27 Nov. 1842* (tusz niebieski); *Belg [...] 28 Nov. 42* (tusz czerwony). Ślad rozłamanej pieczęci lakowej.

D r u k.: Współudział I 55—56 (w miejsce liter-kryptonimów należy wstawić: G — Gerszon; M — Mierziński; E — Eustachy).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 3 XI 1842), WJ XV 521—524.

25. [Bruksela] 5 *grudnia* [1842].

List na papierze jasnyniebieskim (szary odcień), sztywnym, zbliżonym do pergaminu, o wym. 20,8×13,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i jej margines oraz połowa v.

D r u k.: Współudział I 56—58 (w miejsce kryptonimu C. należy wstawić Chodźko).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, ok. 25 XI 1842), WJ XV 531—534.

26. [Brak miejsca, 1842 ?].

K. papieru kremowego, żółkłego, o wym. 13,3×9 cm. Znak wodny: prążki poprzeczne, linie podłużne. K. 1 zapisana obustronnie, uszkodzona (wyrwanie przy lewym marginesie). W górnym prawym rogu ręką obcą ołówkiem: 1842 (?).

Całość tekstu na s. v.: *Opatrzanie chaty ginącej* | *Krowa* — r. 4 | *Koza* — 1 | | 2 *kożuchy* — 3 | *Napłatne* — 2 | *Spodnie* — 1 | *Owca* — 1 | *Świnka* — tal. — 1 | podkreślenie; poniżej podkreślenia: r. 13. | a tak 1. *długu nie ma* | 2. *Zapomoga eko. daje się* | 3. *Potrzeby pier[wsze] opatrzone jako wyżej* | 4. *Zabezpieczone od bicia* 5. — od przepędu.

D r u k.: Współudział II 173 (całość tekstu notatki Towiańskiego napisanego na s. r. z datą: 1842 ?, z wyjątkiem pierwszego zdania, które brzmi: *Bieda kiedy Męszczyszna* [!] *za* [wyraz nieczytelny] *idzie*. *Filantrop praw*[dziwy] i dalej jak tekst drukowany).

27. [Brak miejsca 1842 ?].

Skrawek papieru żółtego, grubego, o wym. 12,1×9,1 cm. Znak wodny: prążki poprzeczne, linie podłużne. K. zapisana r. Pod tekstem napis ołówkiem, ręką obcą: 1842 ?

D r u k.: Współudział II 174 (całość tekstu notatki Towiańskiego z datą 1842 ?).

28. 10 *Marca* [1843] *Bruxella*.

List na papierze białym, poźółkłym (duże rdzawe plamy), o wym. 16,6×10,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na tejsze s. u dołu data dzienna i miejsce. Na k. 1 r. obcą ręką ołówkiem: (1843).

D r u k.: Współudział I 76.

Mickiewicz pisał do Towiańskiego z Paryża w końcu lutego 1843, WJ XV 539—540.

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list nr 45.

29. 31 *Maja* [1843] *Bruxelles*.

List na papierze dość grubym, sztywnym, kremowym, żółkłym, o wym. 16,9×10,6 cm (arkusz nierówno ucięty). Karty 2 zapisane obustronnie. Na s. 2. v. pod tekstem ołówkiem ręką obcą: (1843 ?).

D r u k.: Współudział I 91—92 (na s. 92 w. 5 od góry nazwiska mają brzmieć: [...] bracia Goszczyński, Boleski i Skinder [...]).

30. 1. *lipca* [1843].

List na papierze gładkim, jasnyniebieskim, poźółkłym, o wym. 21×13,1 cm. W prawym górnym rogu w owalu (bokiem) znak „Bath Superfine” oraz korona. Karta 1; zapisana s. r. oraz $\frac{3}{4}$ s. v. Na tejsze stronie, poniżej podpisu Towiańskiego, dopisek z datą: 3 *lipca*.

D r u k.: Współudział I 94—95 (wraz z dopiskiem z 3 VII. Na s. 95 w. 16 od góry ma brzmieć: [...] Oświadcz to braciom Goszczyńskiemu i Paszkiewiczowi [...]).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 5 VII 1843), WJ XV 578—579.

Uwaga: W tym miejscu winien się znajdować list nr 93.

31. 24 *Julii* [1843] *Bruxella*.

List na papierze kremowym, o wym. 16,8×21,3 cm. K. 1 zapisana r. Nad tekstem ołówkiem ręką obcą (błędnie): *Bruksela 11 VII 1843*.

D r u k.: Współdział I 103—104.

Katalog Lewaka notuje list pod błędną datą: 11 VII 1843.

Uwaga: List nr 31 winien wg chronologii znajdować się po nrze 32, przed którym winien się znajdować list nr 93.

32. *Lipca 16* [1843] *Bruxella*.

List na papierze kremowym, sztywnym, o wym. 20,2×12,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 r. krążek-zalepka; na s. v. adres: *A Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz Professeur au Collège de France | rue d'Amsterdam No 1 | à Paris*. — Stemple pocztowe: 1) *Bruxelles 16 Juil. 184* [3] (tuszu nieb.-zielony); 2) *Belg[...] 17 Juil 43* (tuszu czerwony).

D r u k.: Współdział I 103.

33. *Bruxella 1843 r. Sierpnia 5 dnia*.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 25×20,1 cm. K. 1; zapisana r. i połowa v.; u dołu s. v. miejsce i data.

D r u k.: Współdział I 107—108 oraz Współdział I 36—37 — tu z błędną datą 5 VIII 1842.

Jest to pismo skierowane do Braci.

34. *1843 r. Sierpnia 27 dnia Kehl*.

List na papierze kremowym, dość silnie żółkłym i poplamionym, chropowatym, o wym. 20,8×16,2 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: Współdział I 108—109 (z datą: 29 VIII 1843).

Uwaga: W tym miejscu winien znajdować się list nr 81 (Kehl, 28 VIII 1843).

35. *Lozanna 1843 r. Września 8 Dnia*.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 16,7×10,5 cm. Karty 2; zapisana ręką nieznaną k. 1 r. i połowa v., u dołu teje s. tą samą ręką miejsce i data. Dopisek ręką Towiańskiego obejmuje całą k. 2 r. Na k. 2 v. napis tą samą ręką, co tekst listu (najwidoczniej dyktowany przez Towiańskiego): *Nota dla K*.

D r u k.: Współdział I 109—110 (początek listu ma brzmieć: Pomyślność siostry Xawery przez wieki zależy na tém [...] i dalej jak tekst drukowany).

Jest to list-nota do Ksawery Deybel, jedynie dopisek do Mickiewicza.

36. *Lozanna 8 Września 1843 r.*

List na papierze dość grubym, kremowym, poźółkłym (rdzawe plamki), o wym. 16,7×10,5 cm (arkusz nierówno złożony). Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.

D r u k.: Współdział I 110 (nagłówek ma brzmieć: Na zapytanie Brata Alexandra Chodźki).

Jest to pismo skierowane do Aleksandra Chodźki i Braci.

37. *Lozanna 1843 r. Września 10 dnia*.

List na papierze identycznym jak list nr 36 (arkusz także złożony nierówno). Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Współdział I 110—111 (na s. 110 w. 23 od góry ma brzmieć: 2) Okoliczności brata Szerwca [...]).

Jest to pismo skierowane do Braci Francuzów.

38. *1843 roku Września 10 dnia Lozanna.*

List na papierze identycznym jak listy nr 36 i 37 (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{1}{8}$ k. 2 r.

D r u k.: Współdział I 290 (z błędną datą: 10 IX 1845). Tenże list, zapewne według kopii, której nie ma w tym zespole, a która służyła Mickiewiczowi (4 XI 1843) za podstawę do komentarza przed Braćmi, druk. Współdział I 111—112 z datą poprawną oraz dodatkiem (którego nie ma w omawianym autografie): o 4 po południu. Nagłówek tu brzmi: Dla Siódemek (Pismo Mistrza) Stan Ducha Braci. Brak podpisu A. Towiańskiego, tekst z drobnymi odmiankami. Pod tekstem następuje „Objaśnienie Brata Adama” dotyczące powyższego tekstu Towiańskiego (jako wątpliwej autentyczności nie przedrukowane w t. XIII WJ).

Uwaga: Współdział II 216 drukuje list Towiańskiego do Mickiewicza z dn. 23 IX (1843?), którego nie ma w tym zespole.

39. *1843 r. 9 Listopada Marengo.*

List na papierze cienkim, biało-kremowym, poźółkłym, o wym. 11,9×11,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

D r u k.: Współdział I 120—121.

40. *9 Listopada 1843 Roku Marengo.*

Gatunek papieru identyczny jak w liście nr 39. K. 1, o wym. 19,6×25,6 cm, zapisana obustronnie, nieco zniszczona. W dolnym lewym rogu odcisnięty znak papierni w winiecie, napis nieczytelny.

D r u k.: Współdział I 121—122.

List skierowany do Braci.

41. *Lozanna 24 Listopada 1843 Roku.*

List na papierze białym, poźółkłym (gatunek zbliżony do pergaminu), o wym. 25×20,1 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 r., na tejsze s. w lewej dolnej ćwierci plamy atramentu.

D r u k.: Współdział I 127—128.

List skierowany do Braci.

42. *24 Listopada [1843] Lozanna.*

Gatunek papieru identyczny jak w liście nr 41, lecz o wym. 20×12,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. napis: *Bratu Adamowi*. Na k. 1 r. powyżej tekstu ołówkiem, ręką nieznaną: *1843 24 XI Lozanna*.

D r u k.: Współdział I 128—129; *Żywoť*¹ III 266 (fragm. Inc. ma brzmieć: *Bracie Adamie! Wczora [...]*).

43. *27 Stycznia 1844 r. Solura.*

List na papierze identycznym jak list nr 41. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz $\frac{1}{4}$ s. v.

D r u k.: Współdział I 130—131 (na s. 131 w. 22 od góry ma brzmieć: *Utrzymujcie Brata Chodźkę w tonie Sprawy [...]*); *Żywoť*¹ III 267 (fragm.).

44. *1844 r. Lutego 13 Solura.*

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość grubym, o wym. 16,8×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Data na dole tejsze s.

D r u k.: Współdział I 132—133.

Mickiewicz pisał do Towiańskiego z Paryża (20 II 1844), WJ XV 598—601.

45. 24 Lutego [1843 ?].

List na papierze kremowym, gładkim, o wym. 21,2×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r. ręką Towiańskiego, poniżej dopisek ręką Karoliny Towiańskiej. W lewym górnym rogu obu kart odciśnięty znak „Bath” w winiecie. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem ręką obcą: 24 II (1844?).

Dopisek nie drukowany Karoliny Towiańskiej: *Pani Karolina sama po 7-miu miesiącach wszystkie a wszystkie swe uczucia i życzenia Szanownemu Adamowi przesyła — Adamową, Xawerę itd. najczulej uściska.*

D r u k.: Współdział I 135—136 (z błędną datą: 23 II 1844?).

List pochodzi prawdopodobnie z r. 1843 i jest zapewne odpowiedzią na list Mickiewicza (Paryż, koniec lutego 1843), WJ XV 539—540. Por. także dopisek Karoliny Towiańskiej — w lutym 1843 r. minęło 7 miesięcy od wyjazdu Towiańskich z Paryża (19 VII 1842). Przepuszczenie to oparte na rękopiśmiennej notatce S. Pigonia na egzemplarzu Współdziału z bibl. I. Chrzanowskiego przechowywanej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Za r. 1843 wypowiada się również L. Płoszewski, „Pam. Lit.” R. XX, 1923, s. 216.

List ten winien znajdować się między nrem 28 a nrem 29.

46. 29 Marca [1844] Solura.

List na papierze jasnoniebieskim, gładkim, o wym. 21,7×13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na tejsze s. w prawym górnym rogu odciśnięty w winiecie znak papierni „London” (bokiem). Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem ręką obcą: 1844.

D r u k.: Współdział I 143—145.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 15 III 1844), WJ XV 603—605.

47. 3 Apryla [1844] Solura.

List na papierze identycznym jak list nr 46 (arkusz nierówno złożony, znak „London” w lewym dolnym rogu k. 2 v.). Karty 2 zapisane obustronnie oraz lewy margines k. 2 v. Na k. 1 r. nad tekstem ręką obcą: 1844.

D r u k.: Współdział I 149—151 (na s. 149 w. 16 od góry ma brzmieć: Czuwajcie, aby Siostra Maria z Bratem Ernestem w rozdziale była [...]).

Jest to odpowiedź na cztery listy Mickiewicza: 1) Paryż, 20 II 1844 (WJ XV 598—601); 2) Paryż, 15 III 1844 (WJ XV 603—605); 3) Paryż, 20 III 1844, do Ferdynanda Gutta dla zakomunikowania Towiańskiemu (WJ XV 607—608); 4) Paryż, koniec III 1844, do F. Gutta dla zakomunikowania Towiańskiemu (WJ XV 610—611).

Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (8 IV 1841), WJ XV 613—616.

48. 11 Apryla [1844] Solura.

List na papierze identycznym jak listy nr 46 i 47 (znak „London” w górnym lewym rogu obu kart). Karty 2 zapisane obustronnie oraz lewy margines k. 2 v. Obie karty zniszczone przy prawym marginesie. Na k. 1 r. nad tekstem ręką obcą: 1844 Solura 11 IV.

D r u k.: Współdział I 156—158 (na s. 158 w. 11 od góry ma brzmieć: [...] Brat Ferdynand co do Siostry Szerleckiej... pomylił się [...]; Żywot¹ III 289 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 8 IV 1844), WJ XV 613—616.

49. 1844 r. Apryla 17 dnia Solura.

List pisany ręką nieznaną (kopia?) na papierze szarym, o wym. 23,1×18,5 cm. Karty 2;

zapisana k. 1 r. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak papieża: w winiecie dwa lwy trzymające tarcze. Atrament niebieski.

D r u k.: Współdział I 159—160 (pierwsze zdanie ma brzmień: Z radością widzę źródło związku waszego nie w ziemi, ale w duchu waszym [...]).

Jest to list skierowany do Braci.

50. 17 *Apryla* [1844].

List na papierze dość grubym, pożółkłym, o wym. 16,8×10,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Na k. 1 r. ołówkiem nad tekstem: 1844.

D r u k.: Współdział I 160—161 (na s. 160 w. 5 od dołu ma brzmień: Odpowiedź Brata Rut[kowskiego] oddaj bez zwłoki [...]).

51. 15 *Maja Solura* [15 VI 1844].

List na papierze dość cienkim, białokremowym, pożółkłym, o wym. 21,7×13,8 cm. Karta 1; zapisana k. 1 r. i połowa v.; miejsce i data dzienna u dołu s. v.; także ręką W. Mickiewicza, ołówkiem: 1844.

D r u k.: Współdział I 165—166 (z błędną datą: 15 V 1844). Mimo że data ręką Towiańskiego: 15 Maja Solura wyraźna, list pochodzi z 15 VI 1844, jak świadczy odpowiedź Mickiewicza skierowana do Karoliny Towiańskiej (Paryż, 16 VI 1844), WJ XV 630—631, por. także komentarz, przypj. 2.

52. [Brak miejsca, V 1844 lub wiosna 1843 ?].

List pisany ręką nieznaną, lecz inną niż list nr 49 (kopia?). List na papierze kremowym, pożółkłym (żółte plamy), o wym. 15×9,5 cm. Dolna prawa ćwiartka s. r. mocno zabrudzona. K. 1 zapisana r., nie podpisana. Nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: (1844 maj?).

D r u k.: Współdział I 168 (z datą: V 1844?). L. Płoszewski, „Pam. Lit.” R. XX, 1923, s. 216 przypuszcza, że list może pochodzić z wiosny 1843 r.

W Katalogu Lewaka inc. z błędem.

53. 1 *czerwca* [1844] *Solura*.

List na papierze dość cienkim, białokremowym, pożółkłym, o wym. 20,7×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, $\frac{2}{3}$ k. 2 r.; data dzienna u dołu tej strony, także ręką W. Mickiewicza, ołówkiem: 1844.

D r u k.: Współdział I 169—170 (na s. 170 w. 14 od góry ma brzmień: Kiedy siostra Al[ix] nie wyjedzie rychło [...]; zaś w. 15—16: Gotuj się bracie! Brata Alexandra do tonu należnego [...]); Żywot¹ III 316 (dwa zdania).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Nanterre, 29 V 1844), WJ XV 628—629.

54. 10 *czerwca* (1844) *Solura*.

List na papierze identycznym jak list nr 53 (arkusz oddarty nierówno). K. 1 zapisana r. Nad tekstem ręką obcą: 10 VI *Solura* (1844).

D r u k.: Współdział I 170—171; Żywot¹ III 319 (fragm. Rozwiązanie kryptonimów: Brat: Alex[ander Chodźko]; Emil B[ednarczyk]; Siostra Al[ix]).

55. 15 *Lipca* [1844] *Solura*.

List na papierze identycznym jak list nr 46. Znak „London” odcisnięty (bokiem) w dolnym lewym rogu s. v. K. 1 zapisana r.; na s. v. napis: à Monsieur Mickiewicz. K. uszkodzona przy otwieraniu. Nad tekstem ołówkiem ręką obcą: 1844. — Czerwony lakowy krążek-zalepka.

D r u k.: Współdział I 173—174 (początek listu ma brzmień: Kochany Bracie. Powraca już Siostra Alix [...]).

56. *Solura 18 Lipca 1844 r.*

List na papierze identycznym jak list nr 51. K. 1 zapisana r. i połowa v.; u dołu s. v. data i miejsce.

D r u k.: Współdział I 174—175 (w. 1 od góry na s. 175 ma brzmień: Brat Alexander niech wyrabia w sobie ton [...]).

57. *30 Lipca [1844] Solura.*

List na papierze identycznym jak listy nr 51 i 56. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r.; na s. v. adres: à Monsieur | Mickiewicz | Paris, rue d'Amsterdam No 1. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) Suisse 1 Août 44 Delle (tusz czerwony); 2) [...] 3 Août 44 (tusz niebieski). Zielony krążek-zalepka.

D r u k.: Współdział I 175—176; Żywot¹ III 329 (fragm.).

Jest to odpowiedź na listy Mickiewicza: (Paryż, 17 VI 1844), WJ XV 631—632, oraz (Paryż, ok. 26 VII 1844), WJ XV 637—638.

58. *1844 r. Września 14 dnia, Solura.*

List na papierze grubym, kremowym, poźółkłym, o wym. 18,5×24,8 cm. Karty 2; zapisane $\frac{2}{3}$ k. 1 r.; u dołu tej s. miejsce i data. Na k. 2 v. napis: *Bratu Adamowi.*

D r u k.: Współdział I 178—179 (początek listu ma brzmień: Bracie Adamie! Brat Stanisław i dwaj bracia z Królestwa [...]).

59. [Brak miejsca, maj 1844].

List na papierze gatunku jak list nr 58, lecz o wym. 22,6×17,6 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. List nie podpisany, ale ręką Towiańskiego. Nad tekstem ołówkiem ręką obcą: (1844) (b.d.).

D r u k.: Współdział I 179—180 (na s. 180 w. 5 od góry ma brzmień: Nie zrywam związków bratnich z Austrią [...] zam.: nie wzywam; w. 15 od góry w miejscu trzech gwiazdek wstawić należy: Alexander). L. Płoszewski, „Pam. Lit.” R. XX, 1923, s. 216 ustalił, że list pochodzi z maja 1844 r.

W Katalogu Lewaka inc. z błędem.

List ten wg chronologii winien się znajdować między nrem 52 a nrem 53.

60. *5 Listopada [1844] Solura.*

List na papierze identycznym jak list nr 58. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.

D r u k.: Współdział I 189—190 (na s. 190 w. 14 od góry ma brzmień: Brat Teodor i Siostra Alix [...]; w 19: Siostra Xawera życie mniejsze [...]).

Jest to odpowiedź na dwa listy Mickiewicza skierowane do Karoliny Towiańskiej: (Paryż, 20 X 1844), WJ XV 658—659 oraz (Paryż, 1 XI 1844), WJ XV 659.

Mickiewicz pisał do Towiańskiego z Paryża (13 XI 1844), WJ XV 661—663, oraz (5 XII 1844), WJ XV 663—665.

61. *Le 13 Janvier 1845 Zürich.*

Nie jest to kopia ręką Feliksa Wrotnowskiego, jak podaje Katalog Lewaka (takiż błędny napis na k. 1 r., nad tekstem ołówkiem ręką nieznaną), lecz list pisany ręką Anny Guttowej, podpisany

przez Andrzeja Towiańskiego na k. 2 r.: *Votre Frère André Towiański | le 13 Janvier 1845 | Zurich*. List na papierze grubym, poźółkłym, o wym. 27,4×22 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak papierni „Sihl” w winiecie.

Inc.: *Je prie le frère Adam de communiquer cet écrit aux frères Théodore et Alix. Ce premier genre de l'Armée de Jésus Christ en France, ne peut pas être séparé — je parle à tous les deux. | Les frères Théodore et Alix ont reçus le ton du Verbe, les sacrifices du Verbe [...]*

62. 7 Marca [1845] Eyn[s]ydeln.

List na papierze identycznym jak list nr 61, lecz o wym. 21,5×13,8 cm. Znak „Sihl” odcisnięty w górnym lewym rogu obu kart. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: (1845) *Einsiedeln 7 III*.

D r u k.: Współudział I 206—207 (początek listu ma brzmieć: Kochany Bracie Adamie. Siedzę w mojej pustyni Brat Seweryn tu. Siostra Karolina jutro, może pojutrze wyprawuje siostrę Xawerę do Paryża z Rychterswyl. Z noty danej siostrze Xawerze [...]).

Mickiewicz pisał do Karoliny Towiańskiej z Paryża (13 II 1845), WJ XVI 7—8.

63. 11 Marca [1845] Eyn[s]ydeln.

List na papierze identycznym jak list nr 62. K. 1 zapisana obustronnie. Na k. 1 nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: *1845 11 III*.

D r u k.: Współudział I 208 (z błędami w inc., który poprawnie w Katalogu Lewaka. W miejsce gwiazdek wstawić: Sewerynowi).

64. Roku 1845 Marca 11-go Dnia Eynsydeln — Kanton Szwyc.

List na papierze identycznym jak list nr 61. Karty 3 sklejone razem. W lewym górnym rogu k. 1 i 3 odcisnięty znak „Sihl”. Zapisane k. 1 i 2 obustronnie, k. 3 r. i połowa v. Przy marginesach karty podklejone przezroczystym papierem.

D r u k.: Współudział I 209—214.

Jest to list skierowany do Koła.

65. 11-go Apryla [1845] Rychterszwyl [!].

List na papierze identycznym jak listy nr 62 i 63. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: *11 IV (1845)*.

D r u k.: Współudział I 228—229 (początek listu ma brzmieć: Bracie Adamie. Proszę Braci Kołyskę i Paszkiewicza [...], na s. 229 w. 14 od góry: Bratu Sewerynowi poleciłem [...]); Szpotański III 115 (jedno zdanie).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 1 IV 1845), WJ XVI 19—21. Mickiewicz pisał do Towiańskiego powtórnie z Paryża (7 IV 1845), WJ XVI 21—22.

65a. Kopia ówczesna, ręką nieznaną.

Papier kremowy, gładki, o wym. 20,6×13,8 cm. K. 1 zapisana r. Poprawki ręką W. Mickiewicza.

66. 23 Kwietnia [1845] Rychterswyl.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63 i 65. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.; na tejsze k. duża żółta plama.

D r u k.: S.P. Koczorowski: Nieznane listy Andrzeja Towiańskiego, „Pam. Lit.”, R. XXI, 1924/25, s. 350—351; Współudział I 229 (trzy zdania końcowe z błędną datą: 25 IV 1845).

67. 24 Maja 1845 r. Rychterswyl.

Gatunek papieru identyczny jak listy nr 61—66, lecz o wym. 27,6×21,6 cm. K. 1; zapisana s. r. oraz $\frac{2}{3}$ s. v. Znak „Sihl” odciśnięty bokiem w połowie s. v.

Druk.: Współdział I 235—236; Kilka aktów I 174 (sprostowanie przeinaczeń).

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 24 IV 1845.

68. dnia 28-o Maja 1845 r. w Eysydeln [Einsiedeln].

List na papierze grubym, gładkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 27,4×22,1 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. Na obu kartach w górnym lewym rogu odciśnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie.

Druk.: Współdział I 236—239; Żywot¹ III 369 (fragm.). Kilka aktów I 174 (sprostowanie przeinaczeń).

69. 2 Czerwca 1845 r. Rychterswyl.

List na papierze identycznym jak list nr 68. Kart 7; karty 1—6 zapisane obustronnie, k. 7 r.

Druk.: Współdział I 239—246; Kilka aktów I 174 (sprostowanie przeinaczeń. Na s. 239 w. 15 od góry zam. rozwiązaniem ma być: rozwinięciem).

70. dnia 2 Czerwca 1845 r. Rychterswyl.

List na papierze identycznym jak listy nr 68 i 69. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i $\frac{1}{4}$ s. v.

Druk.: Współdział I 246—248 (z błędną datą 3 VI 1845); Kilka aktów I 174—175 (sprostowanie przeinaczeń).

71. 4-o Czerwca 1845 r. w Rychterswyl.

List na papierze identycznym jak listy nr 68—70. Karty 2 zapisane obustronnie. Obie karty przy lewym marginesie postrzępione i podklejone paskiem przezroczystego papieru.

Druk.: Żywot¹ III ss. XLIX—LII dodatek nr XXVII (niedokładnie. Przeinaczenia: s. XLIX w. 8 od dołu ma brzmieć: z Woli Bożej zam. woli Bożej; w. 6 od dołu: ofiary Chrystusowe zam. ofiary Chrystusa; w. 5 od dołu: Słowo Boże zam. Słowa Boże).

72. 11 Czerwca 1845 r. w Rychterswyl.

List na papierze identycznym jak listy nr 68—71 (bez znaku „Bath”). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

Druk.: Współdział I 249—250 (nagłówek brzmi: Na zapytania Brata Adama); Kilka aktów I 175 (sprostowanie przeinaczenia).

73. 11 Czerwca [1845] Rychterszwyl [!].

Papier identyczny jak list nr 61. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz $\frac{2}{3}$ s. v. przez Annę Guttową (tekst mający tytuł *Do Ducha Ludwika XIV*), poniżej na k. 1 v. list ręką A. Towiańskiego. K. 2 nie zapisana. Na k. 1 r. nad tekstem ręką obcą, ołówkiem: 1845 11 VI.

Druk.: S.P. Koczorowski: Nieznane listy Andrzeja Towiańskiego. „Pam. Lit.”, R. XXI 1924/25, s. 351—352.

74. 14 Czerwca 1845. Rychterswyl.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65 i 66. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Druk.: Współdział I 251; Żywot¹ III 370—371 (fragm.).

Jest to list skierowany do Karola Różyckiego.

75. 14 Czerwca 1845 Roku Rychterszweil [!].

List na papierze identycznym jak listy nr 61 i 73. Znak „Sihl” odcisnięty (odwrotnie) w dolnym prawym rogu k. 2 v. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Współudział I 251—253.

Jest to list skierowany do Koła.

75a. Kopia ówczesną ręką obcą.

Papier kremowy, o wym. 21,1×13,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W lewym górnym rogu k. 1 r. odcisnięty znak papierni „Papier de la Boule Rouge” w wieńcu, pośrodku korona nad wieńcem. Na k. 1 r. nad tekstem późniejszy napis ręką obcą: *Kopia obcą ręką; oryginał jest; ołówkiem, ręką W. Mickiewicza (kopia).*

76. 20 Lipca Bazylea [1845].

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73 i 75, lecz arkusz złożony w format 22×13,7 cm. Karty 2; zapisane $\frac{3}{4}$ k. 1 r. W górnym prawym rogu k. 1 odcisnięty znak „Sihl” w wieńcu. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem ręką obcą: (1845).

D r u k.: Współudział I 263 (z błędną datą: 20 VII 1840).

Jest to odpowiedź na dwa listy Mickiewicza: (Lozanna, 1 VII 1845), WJ XVI 25—29 oraz (Paryż, 14 VII 1845), WJ XVI 29—33.

77. 31 Lipca [18]45 r. Bazylea.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 66 i 74. Karty 2 zapisane obustronnie.

D r u k.: Współudział I 271—272 (w miejsce kryptonimu S. należy wstawić Seweryn, w miejsce trzech gwiazdek — Xawery, w miejsce kryptonimu F — Ferdynand).

Jest to odpowiedź na trzy listy Mickiewicza: (Paryż, 22 VII 1845), WJ XVI 33—34; (Paryż, 24 VII 1845), WJ XVI 34—36; (Paryż, 27 VII 1845), WJ XVI 36—40.

78. Nie jest to list Towiańskiego, lecz notatka Seweryna Goszczyńskiego dotycząca zebrania u Mickiewicza dnia 1 VIII 1845.

Papier kremowy, zbliżony do pergaminu, o wym. 22,6×18,1 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

D r u k.: Współudział I 273—275 (tytuł: „Słowa Brata Adama” pochodzi od wydawcy, w autografie ich nie ma. Inc.: Zebranie u Brata Adama. 1 Sierpnia 1845 o godzinie 12-stej. Wezwani: Różycki, Zan, Jeżewski, Wrotnowski, Giedroyć, Goszczyński [...], i dalej jak tekst drukowany. Różnice: na s. 273 w. 21 od góry ma brzmieć: O robocie z Emigracją, w. 24: w sobie — Tonu Chrystusowego).

Notatka obejmuje również tekst zatytułowany: „Niekótre myśli brata Adama”, drukowany tamże. Data: sierpień 1845 dodana przez wydawcę. Na s. 274 w. 15 od góry ma brzmieć: [...] w tych dniach najłatwiej przyjąć [...], w. 19—20: [...] z emigrantem (Peplowski). Pismo z Einsydeln. Pismo dla siostry Ksawery [...], s. 275 w. 2 od góry: [...] odpowiedzieliśmy na nią podobnie [...] Por. Wydanie Sejmowe XI 387.

Katalog Lewaka błędnie kwalifikuje notatkę jako list Towiańskiego: (b.m.) 1 VIII 1845 (kopia).

79. 5 Sierpnia [1845] Bazylea.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 66, 74. K. 1 zapisana obustronnie, wzdłuż (wym. 13,8×21,5 cm). Na s. r. nad tekstem ołówkiem, ręką nieznaną: *Bazylea 5 VIII (45) (1845).*

D r u k.: Współudział I 277—278 (w miejsce kryptonimu S. należy wstawić Seweryn, kryptonimu F — Ferdynand, X — Xawera. S. 277 w. 7 od dołu ma brzmieć: Jest to rzut, a tobie zostawuję [...] zam. Jest to ruch [...]); Żywot¹ III 378 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 2 VIII 1845), WJ XVI 47—49.

80. 21 Sierpn[ia 1845] Bazylea.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 66, 67, 74, 77. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: *Bazylea 15 VIII 1845*. Z tą-
kąż datą wymienia list Katalog Lewaka.

D r u k.: Współudział I 282—283 (w miejsce kryptonimu S. należy wstawić Seweryn; F — Ferdynand); Żywot¹ III 378 (fragm.).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 16 VIII 1845), WJ XVI 51—54.

Uwaga: Współudział I 293—295 drukuje list Towiańskiego do Mickiewicza z Einsiedeln, 22 IX 1845. Byłaby to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 17 IX 1845), WJ XVI 61—63. Jednakże w kopii S. Goszczyńskiego w Arch. Raperswilem, którą odpisał J. Komenda, figurował on jako list do M. Szweycera, a był uzupełniony trzema objaśnieniami Towiańskiego.

81. 1843 r. Sierpnia 28 dnia — Kehl.

List na papierze dość grubym, kremowym, o wym. 17×21,1 cm. K. 1 zapisana obustronnie. Na k. 1 r., nad tekstem ołówkiem, ręką obcą data (błędna): *28 VIII 45*. Z tą-
kąż datą wymienia list Katalog Lewaka.

D r u k.: Współudział I 286 (z błędną datą: 28 VIII 1845).

Jest to list skierowany do Braci. Mickiewicz komentował ten list w Kole i cytował zeń pewne zdania w Piśmie dla siódek z 7 XII 1843 (WJ XIII 99). Wg chronologii list ten winien znaleźć się po n-rze 34, przed n-rem 35.

82. Curych [!] 1845 r. Października 29 dnia.

List na papierze identycznym jak listy 61, 73, 75 i 76. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, obcą ręką (błędnie): *29 VIII 45*.

D r u k.: Współudział I 301—302.

W Katalogu Lewaka list ten notowany z błędną datą: Zürich 29 VIII 1845.

Jest to „pismo do braci” Francuzów i Polaków dołączone do listu skierowanego do Mickiewicza z d. 31 X 1845 (nr 83).

83. 1845 r. Października 31 dnia Curych [!].

List na papierze identycznym jak listy 61, 73, 75, 76 i 82. Karty 4; k. 1, 2 i 3 zapisane obustronnie, k. 4 nie zapisana; zapisane lewe marginesy k. 1 r. i v.; na k. 3 v. i k. 4 r. plamki atramentu.

D r u k.: Współudział I 302—305 (na s. 303 w miejsce trzech gwiazdek należy wstawić: Xawery).

Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (ok. 25 XI 1845), WJ XVI 80—81.

84. 9-go Listopada 1845 r. Curych [!].

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 66, 74 i 77. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.

D r u k.: Współudział II 1—2.

85. *11-go Listopada 1845 Roku Curych* [!].

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76 i 82. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Współudział II 2—3 (w miejsce kryptonimu S należy wstawić Seweryn).

Jest to pismo skierowane do Koła.

86. *22 9-bra* [XI] *Bazylea* [1845].

List na papierze dość grubym, kremowym, o wym. 18,6×12,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. Na k. 1 nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: *Bazylea 22 XI (1845)*.

D r u k.: Współudział II 9 (w miejsce kryptonimu S należy wstawić Seweryn; T — Teodor).

87. *Le 7 X-bra* [XII] *1845 Zurych*.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82 i 85 (bez wycisku „Sihl”). K. 1; zapisana s. r. oraz 2/3 s. v. List pisany ręką Anny Guttowej; ręką Towiańskiego: *Votre Frère André Towiański* oraz miejsce i data. Na s. r. nad tekstem ołówkiem, ręką W. Mickiewicza: *Do Adama Mickiewicza i Karola Różyckiego*.

Inc.: *Frères Adam et Charles! Je m'adresse à mes frères français que Dieu a appelés les premiers à devenir le germe de l'armée de Jésus-Christ en France, à se ranger sous l'étendard de J.Ch. et de ses parties, de ses serviteurs Moïse, Napoléon, Kościuszko, étandard du Verbe vivant de Dieu — à servir le Verbe dans le Combat que J.Ch. fait dans ces grands jours à l'esprit de la terre [...]*

88. *Bazylea 23 Grudnia* [1845].

List na papierze kremowym, pożółkłym, gładkim, o wym. 22×27,4 cm. Karty 2; zapisana s. r. oraz jej lewy margines. Na s. v. napis: *Bratu Adamowi* oraz ślady laku. Na s. r. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: (45).

D r u k.: Współudział II 11—12 (z błędną datą: 28 XII 1845. W miejsce kryptonimu S. należy wstawić Seweryn; B — Bouvier; M — Michał).

89. *29 Grudnia 1845 r. Zurych*.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 74, 77 i 84. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa k. 1 v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Mickiewicz | Rue de Boulevard N° 12 | à Batignolles | Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Zürich 29/12 45 NM* (tusz czerwony); 2) *Zürich 1 Janv. 46 St. Louis* (tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 1 Janv. 46* (tusz czerwony).

D r u k.: Współudział II 12—13 (w miejsce kryptonimu A. należy wstawić Alix).

Jest to list skierowany do Adama Mickiewicza i Karola Różyckiego.

90. *30 Grudnia* [1845] *Zurych*.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 74, 77, 84 i 89. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Mickiewicz 9 Rue de Boulevard N° 12 | à Batignolles | Paris*. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem ręką obcą: *Zürich 30 XII (45)*. — Stemple pocztowe: 1) *Zürich 30/12 45* (tusz czerwony); 2) *Zürich 2 Janv. 46 St. Louis* (tusz czerwony); 3) *Les Batignolles 2 Janv. 46* (tusz czarny).

D r u k.: Współudział II 62—63 (z błędną datą: 30 XII 1846).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 19 XII 1845), WJ XVI 81—83. Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (8 I 1846), WJ XVI 85—86.

91. [Brak miejsca, 1846 ?].

Papier kremowy (ciemny), pożółkły, chropowaty, o wym. 22,6×13 cm (arkusz nierówno oddarty i nierówno złożony). Znak wodny: drobne prążki poprzeczne, linie podłużne. Karty 2;

zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. napis ołówkiem ręką obcą: 1846. Także na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, inną ręką: 1846.

D r u k.: Współudział II 13—14 (z datą: 1846?).

92. 15 Stycz[nia 18]46 r. Zurych.

List na papierze identycznym jak listy nr 62, 63, 65, 74, 77, 84, 89 i 90. Znak „Sihl” odciśnięty (odwrotnie) w dolnym prawym rogu s. v. K. 1 zapisana r.

D r u k.: Współudział II 20.

Jest to list skierowany do Adama Mickiewicza i Karola Różyckiego.

93. [Brak miejsca, 3 VII 1843]¹.

Papier kremowy, poźółkły, sztywny, o wym. 21,6×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r. W prawym dolnym rogu obu kart v. odciśnięty znak „Bath” (odwrócony) w winiecie, pod koroną. Arkusz pomięty. Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: (46); na k. 2 v. ołówkiem, inną ręką: 1846.

D r u k.: Współudział II 20—22 (z błędną datą: 1846?); Współudział II 300—301 (tłum. francuskie z błędną datą: 1845); Smolikowski IV 88 (fragm.).

W Katalogu Lewaka inc. z błędem.

94. Zurych 12 Lutego 1846 r.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82 i 85, lecz bez znaku „Sihl”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{1}{3}$ k. 2 r.

D r u k.: Współudział II 26—27.

95. Zurych 1846 Marca 28.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82, 85 i 94 (bez znaku „Sihl”). Karty 2; zapisana k. 1 r.

D r u k.: Współudział II 33.

96. Zurych 1846 Roku Marca 28 dnia.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82, 85, 94 i 95 (bez znaku „Sihl”). Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Obie karty pomięte, prawe marginesy wystrzępione. List skierowany do Braci.

D r u k.: Współudział II 34—35.

Por. list Mickiewicza do Towiańskiego (Zurych, 7 IV 1846), WJ XVI 90—91.

97. [Brak miejsca, 1846 ?].

Papier kremowy, poźółkły, chropowaty, o wym. 26,3×20,9 cm (dół k. ucięty nierówno i wystrzępiony). K. 1 zapisana r. Na s. r. nad tekstem ołówkiem ręką obcą: (1846), na s. v. ołówkiem: *zarsuty*, u góry tejże s. ołówkiem: *An A. Andrzej An An*.

¹ Pismo to przepisane zostało w *Notatniku* Eustachego Januszkiewicza przechowywanym w Muzeum Mickiewicza w Paryżu (Kat. 855) z datą: 22 VII 1843. Zob. Leon P ł o s z e w s k i: *Przegląd pism i not Towiańskiego z lat 1841—8*. „Pam. Lit.”, R. XXI 1924/25, s. 335. Jednakże, jak się zdaje, ta nota o Napoleonie była dołączona do listu Towiańskiego z dnia 1 VII 1843 zawierającego dopisek datowany 3 VII (poz. 30), nawiązuje bowiem do niej treść listu. Hipotezę tę potwierdza odpis tej noty dokonany przez J. Komendę w Rapperswyłu (obecnie w Dz. Rękopisów Biblioteki Narodowej akc. 7269) z datą 3 VII 1843. Pozycja ta winna się więc znaleźć po n-rze 30, a przed n-rem 32 (list z 16 VII 1843).

Druk.: Wspóludział II 35—36 (z datą: 1846 ?). Inc. ma brzmieć: Koło ma ten przywilej, co czyni, wie co czyni, a to aby [...]).

98. 14 Czerwca [1846] Rychterswyl.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 27,4×22 cm. K. 1 zapisana obustronnie (na obu s. duże żółte plamy). Na s. r. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: (1846).

Druk.: Wspóludział I 36—37.

W Katalogu Lewaka błędnie: b. m. i d.

99. [Brak miejsca, 1846 ?].

Papier kremowy, poźółkły, chropowaty, o wym. 13,4×8,8 cm. Znak wodny: prążkowanie poprzeczne, linie podłużne. K. 1 zapisana obustronnie. Na s. r. nad tekstem ręką obcą: (1846).

Reszta tekstu notatki Towiańskiego ze s. r., nie drukowana: [...] *Bicze wódki — Pańszczyźnie — Oplata poddanym we Dworze za przeszłość — Rzemieślników oplata roczna. | Co zawini, po restytucji odrabia podług oceny — We Dworze wódka dla pracowitych wieśniaków.* Tekst nie drukowany ze s. v.: *T e r a z w [...] n i a n a c h* [pierwsze dwie litery nieczytelne] *1. Wódki nie dają teraz — kilka dni tylko dawali | 2. Nie biją — dawniej za małą rzecz bili — każdy, kto spotkał, to łupił. | 3. Lipnich dziś nie pędzą — do Wilna teraz 3 dni, a dawniej dwa rachowali — zakład stosowny | 4. Gr. 4 i 4 i 2 okurki — pomocna — stróżostwo — dzień i noc, a za dzień liczyli. | 5. Konie kupione pozdychali. | 6. Szczególna — Janiskie wszystkie podatki opłacili. | 7. Kwień [?] 4 razy był u Pana i 2 r. uzyskał na podatek — 4 razy był u Xiędza i odparł chęć Jego, aby metryki z Wilna dostarczyć i o to, że Wotami chciał handlować. | 8. Xiędz nie da aktu kościel[nego] i najbiedniejszemu bez opłaty. | 9. młóć z samego wieczora i muszą wymłócić co roskażą [!].*

Wydaje się, że notatka pochodzi z okresu sprzed wyjazdu Towiańskiego za granicę, a więc sprzed 29 VII 1840 r.

Druk.: Wspóludział II 37 (początkowe zdania z datą: 1846?).

100. Bazylea 16 Czerwca 1846 r.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82, 85, 94, 95 i 96, lecz o wym. 21,9×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Druk.: Wspóludział II 37.

101. 23 Lipca 1846 Bazylea.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82, 85, 94, 95, 96 i 100, lecz o wym. 27,7×22 cm. Zapisana k. 1 r. oraz $\frac{2}{3}$ k. 2. Tekst ręką Anny Guttowej, pod tym ręką Towiańskiego: *Brat Wasz i Sługa Wasz | Andrzej Towiański* oraz miejsce i data.

Druk.: Wspóludział II 38—39.

W Katalogu Lewaka list błędnie uznany za kopię.

101a. Kopia ręką Feliksa Wrotnowskiego.

Papier kremowy, dość sztywny, o wym. 26,7×21,1 cm. K. 1; zapisana s. r. oraz $\frac{1}{3}$ s. v. U góry s. r. ręką Wrotnowskiego notatka przekreślona przez W. Mickiewicza: *Kopia Pisma ręką Ferdynandowej pisanego, z podpisem Mistrza.* Obok ręką W. Mickiewicza: *Do Adama Mickiewicza* oraz w lewym górnym rogu, inną ręką, czerwonym atramentem data i miejsce.

102. 1-go Października 1846 Roku Rychterschwyl.

List na papierze identycznym jak listy nr 61, 73, 75, 76, 82 i 83. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na k. 2 v. dopisek ołówkiem ręką Towiańskiego: *Pismo to Bracie Adamie z miejsca*

Twejego zakommunikuj Kołu A.T. | 14 Października Rychterswyl. Tekst ten Współudział II 57 wyodrębnia jako list osobny.

D r u k.: Współudział II 57—58 (z błędną datą: 14 X 1846).

List skierowany do Koła.

102a. Kopia ręką F. Wrotnowskiego.

Papier identyczny jak kopia 101a. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r. Pod tekstem i kopią przypisku ołówkowego napis: *Za wierność kopii Felix Wrotnowski.* Na k. 1 r. nad tekstem ołówkiem, ręką W. Mickiewicza: *Kopia ręką F. Wrotnowskiego poświadczona przez niego.* W lewym górnym rogu inną ręką czerwonym atramentem data i miejsce.

103. [Brak miejsca, 1847 ?].

List na papierze identycznym jak list nr 99. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz $\frac{2}{3}$ v.; na k. 2 v. ołówkiem ręką obcą: 1847 (?).

D r u k.: Współudział II 64—65.

104. *Zurych 1 Maja 1847 r.*

List na papierze identycznym jak listy nr 68—71. Karty 2 zapisane obustronnie. W prawym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w winiecie.

D r u k.: Adam Mickiewicz: Pisma. Wydanie zupełne. (Staraniem E. Januszkiewicza i J. Klaczki), Paryż 1860, t. 6, s. 461—462 (list drukowany wg kopii bez podania daty); Kor. (1870) I 214—215 (w przypisie wg autografu); Współudział II 85—87.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 12 V 1847), WJ XVI 129—135.

104a. Kopia ręką F. Wrotnowskiego.

Papier identyczny jak kopie 101a i 102a. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

104b. Kopia ręką F. Wrotnowskiego.

Papier identyczny jak kopie 101a, 102a oraz 104a. K. 1 zapisana obustronnie. Nad tekstem na s. r. ręką W. Mickiewicza: *Do Adama Mickiewicza, Zürich 1 maja 1847.*

105. *31 Maja 1847 r. Zurych.*

List na papierze identycznym jak listy nr 68—71 oraz nr 104. Karty 2; zapisana k. 1 r. W dolnym prawym rogu obu kart odcisnięty (odwrotnie) znak „Bath” w winiecie. Jest to końcowy fragment listu, początku brak.

D r u k.: Współudział II 101—102.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 12 V 1847), WJ XVI 129—135.

106. *27 Maja 1848 r. Paryż.*

Kopia ręką Attilio Begeya na papierze białym, o wym. 27,1×21,9 cm. Znak wodny: rysunek herbu pod dziewięciopalkową koroną oraz napis „Linen Paper Sessites Mill”. Jest to blankiet z nadrukiem w lewym górnym rogu: *Avv. Attilio Begey | Torino | Via Milano N° 20 | Telefono N. 1087.* Na kopercie adres: *à Monsieur | Adam Mickiewicz | à Milan (Italie). | Poste restante.* — Stemple pocztowe: 1) *Paris* | 7 [Mai 48]; 2) *Milano 31 Mag.*

Całość listu: *Wybiła godzina dla Francji i Naznaczony Wołą Bożą przybywam służyć Francji w spółce z Braćmi powołanemi na Apostolstwo w Epoce tej Chrześcijańskiej, Naznaczonemi Towarzyszami Służby moiej, do Służby tej przez lat sześć gotowanemi. Wzywam Ciebie Bracie Adamie! do zespolenia się ze mną, iako to Nam naznaczono i działania ze mną ze stanowiska Służby Twojej,*

które Bóg naznaczył Tobie-wzywam na mocy poddania się Twojego Woli Bożej objawionej Tobie przeze mnie, na mocy ślubów Twoich uczynionych Chrystusowi pod Chorągwią Chrystusa, ślubów Medalem Matki Boskiej zatwierdzonych. Czekalem dotąd przybycia Twojego w Szwajcaryi dziś czekam Ciebie w Paryżu | Brat i Sługa | Andrzej Towiański | 27 Maja | 1848 r. | Paryż.

Uwaga: Fotokopia tego listu znajduje się w teczce przechowywanej w tym zespole jako pozycja ostatnia spośród listów Towiańskiego (po nrze 115, pozycja bez nru). Podany tekst listu według tej fotokopii nie wykazuje różnic z omawianą kopią ręką A. Begeya, gdzie nad tekstem obcą ręką ołówkiem data (błędna): 24 V 48. Z taką błędną datą notuje tę kopię Katalog Lewaka.

Mickiewicz odpowiedział listem z Mediolanu (3 VI 1848), WJ XVI 263—264.

107. [Paryż] 26 Września [1848].

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość grubym, o wym. 24,8×18,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *Bratu Adamowi*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Na s. r., powyżej tekstu, ołówkiem ręką obcą: 26 IX 1848.

D r u k.: Współudział II 121.

Mickiewicz pisał do uwięzionego Towiańskiego (Paryż, 2 VIII 1848), WJ XVI 298—299.

108. 1 Października 1848 r. Paryż.

List na papierze identycznym jak listy 68—71, 104 i 105. W dolnym prawym rogu k. 1 v i 2 v. odcisnięty znak „Bath” w winiecie (odwrócony). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz $\frac{2}{3}$ v.

D r u k.: Współudział II 121—122.

109. 15° Grudnia 1848 r. Avignon.

List na papierze gładkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 27,4×20,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz $\frac{1}{3}$ k. 1 v. Na k. 2 v. adres: *à Monsieur ! Mickiewicz | Rue de la Santé — N° 42 aux Batignolles | Paris*. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath”. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu, przy prawym marginesie pomięta, s. v. zabrudzona. — Stemple pocztowe: 1) *Avignon 16 Déc. 48* (tuszczyk czarny); 2) *Moulins 19 Dec. 48* (tuszczyk niebieski); 3) *Paris 19 Déc. 48* (tuszczyk czarny); 4) *Les Batignolles 19 Déc. 48* (tuszczyk czarny). Ślad pieczęci lakowej.

D r u k.: Współudział II 126—127.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 28 XII 1848), WJ XVI 350—352.

110. 2-go Stycznia 1849-o roku Awignon.

List na papierze identycznym jak listy 68—71, 104, 105, 108 (znak „Bath” wycisnięty na obu kartach w górnym prawym rogu). Karty 2; zapisana k.1 obustronnie oraz k. 2 r. i $\frac{3}{4}$ v.

D r u k.: Współudział 128—130.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 28 XII 1848), WJ XVI 350—352.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 25 II 1849), WJ XVI 362—365.

111. 11-go Lutego [1849] Awinion.

List na papierze dość cienkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 19,7×15,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Na teście s. nad tekstem ołówkiem, ręką obcą: (1849).

D r u k.: Współudział II 131 (z datą: 1849 ?).

112. *27-go Czerwca 1849 Milhuza.*

List na papierze sztywnym (zbliżonym do pergaminu) kremowym, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 18,9×15,4 cm (arkusz nierówno ucięty). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r.

D r u k.: Wspóludział II 133—134.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 29 VI 1849.

113. *28-go Grudnia 1852 r. Zurych.*

List na papierze dość cienkim (zbliżonym do pergaminu), bladoszarym, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 27,1×20,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i $\frac{2}{3}$ v.

D r u k.: Andrzej Towiański: Pisma. T. 3 cz. 3, Listy — kartki, Turyn 1882, s. 416—418; Żywot¹ IV s. LII—LIV dodatek LII.

Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (17 I 1853), WJ XVI 501—503.

114. *22-go Stycznia 1853 r. Zurych.*

List na papierze identycznym jak list nr 113. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.

D r u k.: Wspóludział II 149—150.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Paryża (17 I 1853), WJ XVI 501—503.

115. *17-go Marca 1855 r. Zurych.*

List na papierze bladoszarym, pożółkłym, o wym. 23,2×17,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.

D r u k.: Wspóludział II 160—162; Żywot¹ IV 409 (fragm.).

Napis na teczce: *Towiański Andrzej. List do Adama Mickiewicza, Paryż 27 Maja 1848 r. (fotografia).*

Są to dwie odbitki fotograficzne przedstawiające autograf listu Towiańskiego z Paryża, 27 V 1848 r. Autograf, jak się zdaje, znajduje się w zbiorach Begeyów w Turynie¹. Opis fotokopii por. poz. 106, tamże tekst listu.

679. **Towiańska Karolina**

Napis na I teczce ręką A. Lewaka: *Towiańska Karolina.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Towiańska (Karolina). Listy cztery z r. 1853 lub bez daty do Adama Mickiewicza.*

Uwaga: Wg układu alfabetycznego listy Karoliny Towiańskiej winny się znajdować przed listami Andrzeja Towiańskiego (Rejestr 678). — List Karoliny Towiańskiej do Mickiewicza (Zurych 20 III 1846) drukuje w całości Żywot¹ III 408—409. Autograf listu znajdował się jednak w tym zespole i z niego dokonał w r. 1923 odpisu S. Pigoń (inf. prof. S. Pigionia). Nie odnotował go już Katalog Lewaka, zapewne więc zaginął.

¹ Przeglądając to archiwum w r. 1959 na autograf opisywany nie natrafiłem. Por. Janusz Odrowąż-Pieniążek: *Archiwum Begeyów w Turynie, Blok-Notes Muzeum Mickiewicza*, Warszawa 1963, nr 2, s. 219—244.

1. *Zurych 28 Marca r. 1853.*

List na papierze bladoszarym, pożółkłym (rdzawe plamy), o wym. 27,1×20,9 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; k. 2 v. zabrudzona.

Druk.: Szpotański III 148—150.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 24 III 1853), WJ XVI 513—514.

2. *Zurych 19 Maja [1853].*

List na papierze identycznym jak list nr 1. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | rue Notre-Dame des Champs 76 | Paris*, innym pismem: *parti à la bibliothèque [!] de l'Arsenale [!]*. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Zürich 19 Mai 53 Nachm.* (tuszu czarny); 2) *Suisse 22 Mai 53 St. Louis* (tuszu czerwony); 3) *Paris 1 h 22 Mai 53* (tuszu czarny). Fragm. rozerwanej pieczęci lakowej.

Druk.: Szpotański III 150—151.

Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (26 V 1843), WJ XVI 517—519.

3. *Zurych Unterstrass 31 Maja [1853].*

List na papierze gatunku identycznego jak listy nr 1 i 2, lecz o wym. 20,7×13,4 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz $\frac{2}{3}$ s. v.

Druk.: Szpotański III 151.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Paryża (26 V 1853), WJ XVI 517—519.

4. *Zurych 31 Julii [1853].*

List na papierze dość cienkim, sztywnym, szarawym, pożółkłym, o wym. 26,3×21,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Bibliothègue de l'Arsenal; rue de Sully | Paris*. Adres wzięty w nawias i przekreślony inną ręką, inną też ręką napis nad adresem: *Montgeron Seine-et-Oise*, zaś pod adresem: *Montgeron maison du Général*. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Zürich 31 Juli 53 Nachm.* (tuszu czarny); 2) *Suisse 2 Août [53] St. Louis* (tuszu czerwony); 3) *SS [...] 1 Août 53 ORM* (tuszu czarny); 4) *Paris 2 Août 53* (tuszu czarny); 5) *Paris 1 h. 2 Août 53* (tuszu czarny); 6) *Montgeron 3 Août 53* (tuszu czarny). Pieczęć lakowa z herbem Nałęcz.

Druk.: Szpotański III 152—153.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 24 VII 1853), WJ XVI 527—529.

Mickiewicz pisał do Towiańskiej powtórnie z Paryża (31 VIII 1853), WJ XVI 532.

5. [Brak miejsca i roku] *15 8-bra [15 X].*

List na papierze grubym, kremowym, lekko żółkłym, o wym. 21,1×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. napis: *Monsieur | Mickiewicz*. Rozłamana pieczęć lakowa z literą *F*.

Całość listu: *Donoszę tobie kochany Bracie, że statek wychodzi o 7-mej, stoi naprzeciw Hôtel de Ville, przybywa do Montereaux o 5 $\frac{1}{2}$ wieczór. | 1-sze miejsce kryte kosztuje 5 fr., 2-gie 4 fr. | Wyjeżdżam we wtorek 17-go rano. | Jeślibyś jechał, życzę dobrze odziać się, bo na wodzie bardzo zimno. | Przynależ mi bratu Radeckiemu, że od Ciebie Bracie otrzyma medal, który przeze mnie miał przysłać, ale zapomniał mnie go dać. Brat Ra[decki] więc do powrotu br[ata] Karola zechce poczekać. | Jeślibyś Bracie dostał pieniędzy, to i o Mnie nie zapomnij, coś przynależ — ale to kiedy możesz, bo nie chcę przykładać się do twoich kłopotów | Karolina.*

6. *Zurych 5 9-bra [XI, brak roku].*

List na papierze dość grubym, sztywnym, o wym. 22×13,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Druk.: Szpotański III 153.

680. Towiański Kazimierz

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Towiański (Kazimierz). List do Adama Mickiewicza z 31-go Maja 1853 r.*

31-go Maja 1853 Zurych.

List na papierze dość cienkim, jasnoniebieskim, sztywnym, o wym. 20,6×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Całość listu: *Ojcze mój chrzestny! Mama mnie pozwoliła napisać wszystko, co sam myślę; najpierw bardzo dziękuję za pamięć o mnie, za interesowanie się o mnie, za interesowanie się moim zdrowiem, a także za przysłane pieniądze. | W mojej chorobie zrobiłem mocne postanowienie być zawsze a zawsze dobrym, posłusznym i miętym [!], abym mógł jako prawdziwy Chrześcijanin służyć Panu Bogu, a Wam Rodzicom Chrzestnym przyrzekam starać się, abym zasługiwał zawsze na waszą miłość i pamięć o mnie. Ja teraz już nie jestem taki rozpieszczony, jak byłem u Mamy Alix, ona mnie bardzo psuła chwając kiedy ja na to nie zasługiwałem i przez to zostałem egoistą, a poznawszy, że to jest bardzo źle, poprawiłem się i więcej już Mamy tym nie smucilem. | Brat Stanisław uczy mnie wiele rzeczy, miałbym wielką ochotę pójść do szkoły Kantonalnej, ale nie dość umiem po niemiecku, bardzo bym także chciał uczyć się ćwiczyj żołnierskich. Ciocia daje mnie lekcje muzyki. Teraz jeszcze nie jestem zupełnie zdrow, piję serwatkę z ziół i nic prawie nie uczę się. | Bardzo byłbym kontent, żeby mój kochany przyjaciel Lolo do nas przyjechał. On pewno posiada wielkie nauki, ja od niego będę uczyć się i będziemy razem bawić się. | Całuję ręce Wasze | Przywiązany Syn | Kazimierz Towiański.*

681. Trembicki Józef

Napis na I teczce ręką J. Ujejskiego: *Trembicki do Adama Mickiewicza 31 lipca 1848*, inną ręką ołówkiem: *i Jesman A.*

1. d. 31 Lipca 1848 r. Bourges (Cher).

List na papierze dość cienkim, białokremowym, poźółkłym, o wym. 20,9×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, $\frac{2}{3}$ k. 2 r.

Inc.: *Do Naczelnika Legionu Polskiego w Mediolanie Pana Adama Mickiewicza. | Szanowny Naczelniku, | Przybyliśmy dzisiaj w dobrym stanie wszyscy do Bourges o godzinie czwartej po południu, skąd wyruszamy jutro na piechotę do Avord o godzinie czwartej rano. | Burmistrz tutejszy chciał dać kwatery dwóm tylko ziomkóm, którzy się zaprezentowali do niego [...] Podaje szereg szczegółów z konkluzją, że [...] kolumna nasza w dobrym jest stanie [...] Podpisy: Trembicki | A. Jesman.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Trembicki (Józef). Raport do Adama Mickiewicza 8 sierpnia 1848 (kopia)* [błędnie, gdyż jest oryginał i kopia].

2. Lyon 8 Août 1848.

List na papierze dość cienkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 22,7×17,8 cm. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w winiecie, pod koroną. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. Tekst listu na k. 1^{r.} i v., na k. 2 r. szczegółowy obrachunek finansowy podpisany przez A. Jesmana.

Inc.: *Szanowny Naczelniku! Dnia wczorajszego przybyliśmy szczęśliwie do Lyonu, w Rouanie [!] nasza kolumna powiększyła się o dwóch żołnierzy Algierskich, a zatem i wydatki. Tarkowski także złączył się z nami w Lyonie. Nasze fundusze są wycięzione [!], że na dojście do Marselil[!]e będę*

musiał pozierać pieniądze od wszystkich braci, bo po opłaceniu statku i drogi nic nam nie zostanie na życie [...] Kolej i statki są droższe niż to było przewidziane. Podpisy: *Trembicki* | *A. Jesman*.

2a. Kopia ręką nieznaną.

Papier gruby, kremowy, o wym. 22,4×17,2 cm. K. 1 zapisana r. Nagłówek: *Rapport Józefa Trembickiego do Adama Mickiewicza w Paryżu*. Pod tekstem uwaga: (*przepisane z kopii L. Chodźki znajdującej się w Arch. Muz. Narod. Polsk. w Rappersw.*).

Katalog Lewaka podaje błędnie, że jest to kopia ręką W. Mickiewicza. Kopia jest niedokładna, brak także rozrachunku finansowego.

Napis na III teczce ręką J. Ujejskiego: *Raport Józefa Trembickiego i Agatona Jesmana do Adama Mickiewicza o stanie Polaków udających się do Włoch (13 sierpnia 1848)*.

3. Marseille 13 Août 1848.

List na papierze identycznym jak list nr 2. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie.

Inc.: *Łaskawy Naczelniku | Dnia 10 Août przybyliśmy do Marseille, a dnia 11 pisałem do P. Chodźki i spodziewałem się, że musiał mój list Szanownemu Naczelnikowi komunikować. | Dnia 12 Août byłem w Prefekturze, gdzie starałem się o przejazd bezpłatny do Genui. Szef bióra [!], z którym mówiłem, pokazał mi list ministra spraw wewnętrznych zawiadamiający Prefekta tutejszego, że prosił Ministra Finansów, ażeby dał Polakom udającym się do Włoch przejazd bezpłatny [...]* Odpowiedź jeszcze nie nadeszła, wyjazd statkiem jest możliwy dopiero 17 sierpnia, spodziewa się do tego czasu odpowiedzi. List podpisany: *Trembicki*.

Druk.: *Mémorial III 33—34* (obszerny fragm. w tłum. francuskim).

3a. Kopia na papierze identycznym jak kopia 2a, tą samą ręką.

K. 1 zapisana r. Nad tekstem napis: *Rapport Józefa Trembickiego i Agatona Jesmana do Adama Mickiewicza o stanie Polaków udających się do Włoch*. Na lewym marginesie, pod tekstem: (*przepis. z kopii L. Chodźki znajd. się w Arch. Muz. Nar. Polsk. w Rapperswilu*).

Katalog Lewaka podaje błędnie, że jest to kopia ręką W. Mickiewicza. Kopia niedokładna, podpis tu brzmi: *Józef Trembicki, konduktor kolumny | Agaton Jesman, kasjer*. W oryginale zaś jedynie: *Trembicki*, brak podpisu Jesmana.

682. Trentowski Bronisław Ferdynand

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Trętowski (Bronisław). List z 23 września 1839 do Adama Mickiewicza*.

Napis na II teczce ręką B. Mońkiewiczówny: *Trętowski (Bronisław). List z 23 września 1838 r. do Adama Mickiewicza*.

Frejburg w Bryzgowii dnia 23 Września 1839.

List na papierze kremowym, pożółkłym, zbliżonym do pergaminu, o wym. 25,5×21,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W autografie podpis w brzmieniu: *Trętowski*.

Druk.: Kor.¹ II 141—144; Kor. IV 157—160; Bronisław Trentowski: *Listy*, Kraków 1927, s. 18 n.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Lozanna 9 IX 1839), WJ XV 285—289. Pierwszy list Trentowskiego do Mickiewicza, na który listem tym Mickiewicz odpowiada, nie dochowany.

Uwaga: W zespole rękopisów Muz. Mickiewicza Kat. 1109 (zbiór autografów, listów, notat i drobnych artykułów) znajduje się bilet wizytowy: *Bronisław Trętowski* z dopisanym ręcznie adresem: 4, *Quai d'Orléans*.

683. Twarowski Aleksander

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Twarowski Aleksander*. Ręką J. Ujejskiego: *List z 24 grudnia 1848 r. do Adama Mickiewicza*.

Vercelli 24-go Grudnia 1848.

List pisany na 4 kartach tego samego papieru kremowego, silnie pożółkłego (rdzawe plamki)• lecz różnych formatów. K. 1 i 2 mają wym. 25×19,5 cm; k. 3 wym. 25,2×19,5; k. 4 wym. 22,5×17,8 cm. Na k. 1, 2 i 4 odcisnięty znak „Bath” w winiecie. Zapisane obustronnie k. 1, 2, 3 oraz k. 4 r. i połowa v. Na k. 2 v. i 3 v. plamy atramentu, na 4 v. plamy wosku.

Inc.: *Proszę czytać | Szanowny Panie Mickiewiczu! | Pisałem do Pana razy trzy, tak podobnież do Pana Chodźki, żadnej odpowiedzi nie odebrałem ni od Pana, ni podobnież od Chodźki, nie dziwi mnie, bo Pan masz dużo zatrudnienia, teraz ośmielam się do Pana pisać i opisać niektóre rzeczy oraz wyjście naszych Braci z Piemont, gdzie godny Siodołkiewicz [!] miał wiele zatrudnienia w y d o b y c i a s i e z e s z p o n ó w i n t r y g a n t ó w, bo nie można inaczej ich nazwać, jest moją powinnością opisać Panu niektóre rzeczy, to jest wina Pułkownika tych trudności, które miał w Vercelli, nie chciał mnie słuchać [...] Opisuje intrygi i spory w łonie Legionu oraz swoje osobiste kłopoty w Vercelli, gdzie otrzymał płaszcz i spodnie niezdatne do użytku, które musiał przerobić, wreszcie je zwrócił itd. Podpis: *Alexander Twarowski oficer wojsk polskich*.*

Katalog Lewaka podaje błędnie nazwisko: Tworowski.

684. Twarowski Wincenty

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Twardowski [!] (Wincenty)*. *List z 9-go września 1848 r. do Adama Mickiewicza*.

d. 9 września 1848. Vercelli.

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 22,9×18,1 cm. W lewym górnym rogu obu kart wycięty znak „Bath” w wieńcu i winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. ręką W. Twarowskiego, k. 2 v. ręką Wincentego Siodołkowicza, por. Kat. 661. Jest to część pierwsza listu Siodołkowicza, którego część druga znajduje się w zespole rękopisów Muz. Mickiewicza „Legion Polski we Włoszech 1848—1849”, Kat. 866 poz. 2. Tę właśnie drugą część d r u k. Lutzowa 122—123. Tekst części pierwszej podaję omawiając zespół listów Siodołkowicza, Kat. 661.

Inc.: *Naczelnny nasz Przywódco! Złączyłem się z Kompaniją i Szanownym Pułkownikiem Siodołkowiczem w Vercelli d. 6 b.m. Kompanija poszła wczoraj z rana do Trino, ja zaś pozostałem tymczasowo przy Pułkowniku. Pułkownik w Niedzielę t.j. jutro wybiera się do Turynu — życzyłbym sobie tam jechać, ale ponieważ i ja, i pułkownik jesteśmy zupełnie bez pieniędzy, nie wiem zatem, czy życzenie się moje spełni [...] Opisuje demoralizację w szeregach Legionistów, narzeka na brak funduszy, podaje szczegóły i nazwiska.*

Katalog Lewaka podaje błędnie nazwisko: Tworowski.

Uwaga: WJ XVI 293 podaje tekst „Instrukcji dla Twarowskiego” pisanej przez Mickiewicza 29 VII 1848. Jest to instrukcja dla Wincentego Twarowskiego.

685. Tyszkiewicz Wincenty

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Tyszkiewicz (Wincenty). List z Bruxelli 19-go Listopada 1847 do Adama Mickiewicza.*

19 Listopada [1]847 Bruxelles[s] 39 Rue du Meridien.

List na papierze cienkim, zielonkawym, o wym. 21,4×13,8 cm. W górnym lewym rogu obu kart wyciśnięty znak „Angoulême” w ozdobnej winiecie. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. adres: *Monsieur Mickiewicz | à Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Niebieski krążek-zalepka.

D r u k.: Kor. IV 320.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 24 XI 1847), WJ XVI 168—170.

686. Vaermare de A.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *List b. d. do Adama Mickiewicza.*

[Paryż, 1848 ?].

List na papierze kremowym, lekko żółkłym, o wym. 21,4×14 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickewitch [!] | Aux | Batignolles | Rue du boulevard [!] No 12*. Obie karty dwukrotnie przedarte przy prawym marginesie. — Czerwony krążek-zalepka.

Całość listu: *Monsieur | L'accueil bienveillant que vous avez bien voulu me témoigner lors de ma dernière visite me fait espérer la même bienveillance pour les porteurs de la présente Mrs. Vedic et Massé. L'un et l'autre anciens sous-officiers de l'armée française; dernièrement le premier fut d'après un minutieux examen nommé Lieutenant de la Légion Franco-Italienne, qui se destinait pour l'Italie; le second était Lieutenant dans la Garde Républicaine. Si ces jeunes gens peuvent être utiles au bataillon polonais au service de l'Italie, Vous donnerez en leurs personnes deux braves camarades a Vos braves compatriotes et deux fidèles serviteurs à mon beau pays; double reconnaissance Vous sera dont dû; permettez que j'y joins la mienne et que je Vous offre l'expression de ma très haute considération | A. de Vaermare.*

Vallière L. de la zob. Kat. 725.

687. Vieillard de Boismartin Pierre Ange

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Vieillard (P. A. Konserwator Biblioteki Arsenalskiej). List z 29-go Listopada 1852 r. do Adama Mickiewicza.*

1. Paris, le 29 Novembre 1852.

List na papierze białym, lekko żółkłym, o wym. 20,6×13,4 cm. Jest to blankiet z nadrukiem w prawym górnym rogu k. 1 r.: *Bibliothèque | de | L'Arsenal*. Po stronie prawej: *Paris, le ... 185 ...* Karty 2; zapisana k. 1 r. K. 2 uszkodzona: oddarcie części karty przy prawym marginesie od góry do połowy (szerokość u góry karty — 8,3 cm).

D r u k.: Żywot¹ IV s. LII dodatek LI (w zakończeniu listu opuszczono tu dwa słowa, ma ono brzmieć: [...] de mes sentiments les plus distingués, de considération et de dévouement).

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Vieillard de Boismartin (Pierre Ange, conservateur de la Bibliothèque de l' Arsenal d'abord, du Sénat ensuite). List z 14-go Marca 1855 do Adama Mickiewicza.*

2. *Paris, le 14 Mars 1855.*

List na papierze białym, gładkim, miejscami pożółkłym, o wym. 20,9×13,6 cm. Jest to blankiet z nadrukiem pośrodku k. 1 r.: *Palais du Sénat*. Z lewej strony: *Bibliothèque*. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz połowa k. 2 r.

Inc.: *Monsieur et très honorable confrère, | Pardonnez, je vous prie, si je viens si tardivement vous exprimer de la part que je prends, ainsi que M-me Vieillard, à la perte cruelle que vous venez d'éprouver, et à vous trop justes regrets. Le billet que vous avez bien voulu nous adresser a subi trois jours de retard [...]*

List kondolencyjny po zgonie Celiny Mickiewiczowej, nie notowany w Katalogu Lewaka.

688. **Vigny de Alfred**

Napis na teczce: *Vigny (de) Alfred do A. M. — 1 IV 1837*. Ręką S. Pigonia: *Kor. III 221*.

1. *Av[ril] 1837 Paris.*

List na papierze sztywnym, b. silnie pożółkłym, o wym. 20,5×13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

Druk.: *Kor.*¹ II 127—128; *Kor. III 221*; *Mélanges posthumes I 12*.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 2 IV 1837), Adam Mickiewicz: *Listy, dedykacje, notaty nie objęte wydaniem książkowym, Warszawa 1964, s. 29—30.*

689. **Villemain Abel François**

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Villemain Abel Franciszek*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Villemain. List z 19-go grudnia 1840 do Adama Mickiewicza.*

1. *Paris, le 19 décembre 1840.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 25,2×19,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Jest to blankiet z nadrukiem na k. 1 r. zajmującym lewy margines do połowy k.: *Ministère | de | l'Instruction Publique [...]* Po prawej stronie: *Paris, le ... 184 ...* List pisany ręką sekretarza, jedynie podpis ręką Villemaina.

Druk.: *Żywot*¹ III s. II—III dodatek nr III (tamże całość tekstu nadruku na blankiecie)

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Villemain (Abel Franciszek, Ministre oświaty publicznej). List do Adama Mickiewicza z 27-go Października 1841 r. List do Adama Mickiewicza z 10-go października 1844 r.* Ręką S. Pigonia: *Kor. IV 258, 313*.

2. *Paris, le 27 octobre 1841.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, sztywnym, o wym. 26,5×20,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Jest to blankiet z nadrukiem pośrodku k. 1 r.: *Ministère de l'Instruction Publique | Pa-*

ris, le .... 184 ....; po lewej stronie: *Cabinet du Ministre*. Tekst ręką sekretarza, jedynie podpis ręką Villemaina. Pod tekstem listu napis: *Monsieur Mickiewicz*.

Druk.: Kor.¹ II 196—197; Kor. IV 258—259.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 2 IX 1841), „Pam. Lit.” R. LVI, 1965, z. 4, s. 470—472 w art. S. Fiszmana: Materiały mickiewiczowskie w paryskich Archives Nationales.

Napis na III teczce ręką W. Mickiewicza: *Villemain o zawieszeniu Katedry Mickiewicza, 10 lipca 1844*.

3. Paris, le 10 Octobre 1844.

List na papierze dość grubym, sztywnym, poźółkłym, o wym. 26,2×20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Jest to blankiet z nadrukiem pośrodku k. 1 r.: *Université de France | Paris, le .... 184 ....*; po lewej stronie: *Conseil Royal | de | l'Instruction Publique*. Obie karty u dołu przedarte, zniszczone przy prawym marginesie, k. 2 silnie zabrudzona. Pod tekstem listu napis: *M. Mickiewicz, professeur du Collège de France*.

Do listu dołączona notatka ręką W. Mickiewicza na karcie papieru kremowego, o wym. 23,1×18 cm, o inc.: *M. Villemain | Les malheurs de sa patrie et la poésie ont pu lui donner un peu d'exaltation. | Si les professeurs s'écartaient de leur devoir, il les rappellerait [...]*

Druk.: Kor.¹ II 223; Kor. IV 313.

690. Vintras Eugène-Pierre-Michel

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Vintras do Adama Mickiewicza 14 czerwca 1843 r.*, poniżej inną ręką: *(list ten ze zmianami wydrukowany w „La Voix de la Septaine” 7e livraison, tome II str. 308—318)*, ołówkiem: *(kopia)*.

Vision du 14 Juin. Prison de Caen.

Kopia na papierze białym, poźółkłym, gładkim, o wym. 21,5×13,9 cm. Kart 6 (3 arkusze sczeplone nitką); zapisane obustronnie k. 1, 2, 3, 4, 5 i k. 6 r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam | Rue d'Amsterdam | No 1*. W górnym lewym rogu każdej k. odcisnięty znak „A” w ozdobnym owalu. Tekst nie podpisany. — Ślad pieczęci lakowej.

Inc.: *T a b l e a u. Ce ne sont point les cieux, ce ne sont point les abymes, ce ne sont point non plus les lieux épurateurs. C'est une immensité où vivent sans lumière de subtiles et agiles créatures [...]*

Druk.: *La Voix de la Septaine*, 7e livraison, t. 2, s. 308—318 (ze zmianami).

Mickiewicz w liście z 3 VI 1843 do F. Gutta (WJ XV 569) wspomina o wcześniejszym liście Vintrasa, nie dochowanym.

691. Wężyk Franciszek

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Wężyk (F.) List z 23 maja 1848 do Adama Mickiewicza*.

Prusy, dn. 23-go Maja 1849.

List na papierze kremowo-zielonkawym, poźółkłym, o wym. 22,4×14,7 cm (k. u góry nierówno ucięta). K. 1; zapisana połowa s. r.

Całość listu: *Panie! | Na ręce twoje przesyłam fundusze dla Żołnierza Legionów Polskich w Toskanii podług adresu listu tu przyłączającego [!] się, jest ten sam, któren od 21-go kwietnia r.b.*

znajdował się jako chory w szpitalu w Marsylii. On upoważnił mnie przesyłkę tę dopełnić na twoje szanowne ręce, upraszam zatem racz mu list i fundusz polecić wręczyć i zarazem przyjąć [j] wysoki Szacunek, jaki wielkiem przymiotom twej Duszy należy | F. Węzyk.

692. Wiazemski Piotr książę

Napis na teczce zbiorowej: *Wiazemski ks. Piotr*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Wiazemski (książę Piotr). List do Adama Mickiewicza z 28-go marca 1830.*

1. [Petersburg] *Ce 28 mars* [1830].

Skrawek papieru kremowo-szarego, dość sztywnego, pożółkłego, o wym. 8,5 × 22 cm. K. 1 zapisana r. Pod tekstem ołówkiem, ręką obcą: (1830).

Całość listu: *Bonjour, cher Mickiewicz. Me voici à Pétersbourg et Vous à Rome. Je voudrai bien que le proverbe qui dit que tout chemin mène à Rome se rédire avec moi. J'ai souvent de vos nouvelles indirects et je les reçois toujours avec le plus vif intérêt. Je vous ai écrit directe de Saratov au moment de votre départ pour les pays étrangers, je vous avait écrit cette lettre con amore mais il paroit qu'elle s'est perdue. Dites, je Vous prie, à la bonne P[rince]sse Zéneide, que je viens de recevoir hier sa lettre qui m'a fait un plaisir infini: je ne tarderai pas à lui répondre en détaille, sur tout ce qu'elle me demande. En attendant je lui baise la main. Rappelez moi au bon souvenir de toute sa société. Adieu, mon Mickiewicz. Conservez moi un souvenir amical. Votre amitié m'est précieux | Wiazemski.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Wiazemski (książę Piotr). List do Adama Mickiewicza (Kopia. Oryginał ofiarowany przez Adama Mickiewicza Izabelli Czartoryskiej znajduje się w zbiorach goluchowskich).*

2. [Brak miejsca i daty]. *Ce jeudi.*

Kopia ręką nieznaną na papierze kremowym, pożółkłym, liniowanym, o wym. 16,7 × 20,9 cm (k. u góry nierówno ucięta). K. 1 zapisana r. Pod tekstem listu uwaga: *Autograf Xcia Wiazemskiego.*

D r u k.: W. Mickiewicz: *Z teki Franciszka Malewskiego. Rok Mickiewiczowski. Lwów 1899, t. 1, s. 262; Żywot² I 331 w przypisie 2.*

693. Wiazemska Wiera księżna

Napis na teczce: *Wiazemska Wera ks. List do A. M.*

Moscou le 3 avril 1827.

List na papierze brązowym (silnie pożółkłym), o wym. 12,6 × 20,3 cm (arkusz nierówno ucięty). K. papieru złożona we dwoje, tekst pisany wzdłuż s. Zapisana przez Wiazemską dolna połowa s. r. (s. 1) oraz dolna połowa s. v. (s. 3). Na górnej połowie s. r. (s. 4) adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz*. Na górnej połowie s. v. (s. 2) notatka ręką Mickiewicza (druk. niedokładnie Kor. III 77 oraz WJ XVI (597). Podaję tekst wg autografu: *Zachowałem na pamiątkę gościnności ruskiej. Chwalilem raz kawę Wiazemskiego. Przysłali mi nazajutrz wór kilkunastugarcowoy kawy. Wymówiliśmy się od przyjęcia tą uwagą, że nie życzymy tak długo siedzieć na wygnaniu, żebyśmy aż ten wór wypili.*

D r u k.: Kor. III 77.

694. Witkowski Józef

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Witkowski Józef do Adama Mickiewicza w r. 1848 i 1849. 4 listy w oryginale, 2 listy w kopii Władysł. Mickiewicza = 6.*

1. *Mediolan d. 17 Lipca 1848.*

List na papierze b. cienkim (bibułka), lekko pożółkłym, o wym. 27,7×22,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2 r.

Druk.: Lutzowa 71—73; Mémorial II 260—261 (fragm. w tłum. francuskim).

1a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2 zapisane r.

Uwaga: Fragm. listu Witkowskiego z 26 VII 1848 cytowany w tłum. francuskim przez Mémorial II 270 jest fragm. listu nie do Mickiewicza, jak tu podano, lecz do J.B. Dziekońskiego, zob. Lutzowa 86—88.

2. [Novara] d. 4 Września 1848.

List na papierze jasnoniebiesko-szarym, o wym. 22,8×18,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *à Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à | Paris | aux Batignolles r. du Boulevard 12 | France.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. W górnym lewym rogu obu kart odciśnięty znak „Bath” w winiecie. — Stemple pocztowe: 1) *Novara 4 Sett.* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. [Pont d]e B. 9 Sept. 48* (tuszczyk czerwony); 3) *Moulins 9 Sept. 48* (tuszczyk niebieski); 4) *Les Batignolles 9 Sept. 48* (tuszczyk czarny). Ślad pieczęci lakowej.

Druk.: Lutzowa 123—124.

2a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2; zapisana k. 1 r.

3. *Vercelli d. 3 Października 1848.*

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 20,3×16,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *à Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | 42, Rue de Santé aux Batignolles | près Paris | France.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Ver[celli...]* (tuszczyk czarny); 2) *Sard. Pont [de B.] 12 Oct. 4[8]* (tuszczyk czerwony); 3) *Moulins 12 Oct. 48* (tuszczyk niebieski); 4) *Les Batignolles 12 Oct. 48* (tuszczyk czarny). Różowy krążek-zalepka.

Druk.: Lutzowa 154—155.

4. *Marsylia d. 2 Lutego 1849.*

List na papierze jasnoniebieskim o wym. 22,8×17,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à | Paris | aux Batignolles, rue de la Santé 42.* W lewym górnym rogu obu kart odciśnięty znak „Bath” w winiecie. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszczyk czarny): 1) *Marseille 3 Fevr. 49*; 2) *Route No 17 6 Fevr. 49 Paris*; 3) *Paris 6 Fevr. 49*; 4) *Les Batignolles 6 Fevr. 49.* Ślad pieczęci lakowej. List podpisany również przez Wincentego Żórawskiego.

Druk.: Lutzowa 325—326 (z błędną datą: 3 II 1849).

Lista zbiorowa do Mickiewicza (Florence, 15 XII 1848) podpisana jest również przez Józefa Witkowskiego (Kat. 711 poz. 3).

695. Witwicky Antoni

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Witwicky A. (brat Stefana) do Adama Mickiewicza 9 kwietnia 1855*. Inną ręką ołówkiem: *Antoni*.

d. 9 kwietnia 1855 Clermond-Ferrand, Barrière de Taude N. 4.

List na papierze jasnoniebieskim, o wym. 20,7×13,6 cm. Znak wodny: prążki poprzeczne, linie podłużne. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. Pod tekstem inną ręką ołówkiem: *Chez M. Brunat*.

D r u k.: Kor. (1870) I 272 (z błędną datą: 19 IV 1855).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 19 III 1855), WJ XVI 583×584. List Mickiewicza był odpowiedzią na nie dochowany list A. Witwickiego z 18 XII 1854 r.

696. Witwicky Stefan

Napis na teczce zbiorowej ręką B. Mońkiewiczówny: *Do Adama Mickiewicza*. Ręką A. Lewaka: *Witwicky Stefan*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Witwicky (Stefan). List z 22-go Czerwca 1835 do Adama Mickiewicza*.

1. *Z Montmorency, maison M. Damis [23 VI 1835]*.

List na papierze kremowym, silnie żółkłym (zrudziałe plamy), o wym. 20,1×12,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Ręką W. Mickiewicza data nad tekstem, ołówkiem: *(23 VI 1835)* oraz podpis pod listem: *Witwicky*, poniżej notatka B. Mońkiewiczówny: *(podpis ręką Wład. M-cza)*. Prawy brzeg k. 2 oddarty przez całą długość (u góry szerokość uszkodzonej k. 4,9 cm, u dołu — 8,9 cm). Na k. 2 v. część adresu: *Rue de la Pépinièr[e] | Paris* oraz połowa krążka-zalepki i stempel pocztowy (b. słabo czytelny): *23 Ju[in] 1835*.

D r u k.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 560—561.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Witwicky (Stefan). Listy do Adama Mickiewicza z 31 lipca, 8 października, 20 listopada, 21 grudnia 1839; 12 lutego, 15 marca, 16 marca, 31 marca, 21 kwietnia, 16 czerwca, 22 września 1840; 10, 29 czerwca, 29 lipca, 19, 23 lipca, 24 września, 5 listopada, 16 grudnia 1841, 19 stycznia, 21 marca, 1 lipca 1842, 1 marca 1843, 12 lipca 1846. Nowenna do cudownego medalu Najświętszej Panny Niepokalanie poczętej*. Ręką S. Pigonia: *Druk w Kor. IV z wyjątkiem 18—22, 23 częściowo, 24, 27*.

2. *31 Lipca 1839 z Vichy*.

List na papierze kremowym, silnie żółkłym (zrudziałe plamy), o wym. 20,4×13,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v. Na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | (en Suisse) | | L a u s a n n e | rue St. Pierre No 16 | chez Mr. De Selle*. — Czerwony krążek-zalepka.

D r u k.: Kor.¹ II 139—141; Kor. IV 155—157. W miejsce inicjału *Ź...* należy w dwóch miejscach wstawić: *Źelowickiego*. (w Kor.¹ II 140 zamiast inicjału *Ź ...* jest inicjal *P...*).

Mickiewicz pisał do Witwickiego z Lozanny ok. 20 VI 1839. List znany w streszczeniu, WJ XV 275.

3. *8 Paździer[nika] 1839 Paryż*.

List na papierze kremowym, żółkłym, sztywnym, o wym. 20,6×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. v. adres: *(Suisse) | Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Pro-*

fesseur à l'Académie de Lausanne | rue St. Pierre 16, chez Mr De Selle | L a u s a n n e. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Lausanne 11 Oct. 39*; 2) *Paris 9 Oct. [39]*.

Druk.: Kor.¹ II 144—146; Kor. IV 160—162.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Lozanny, początek X 1839, znany jedynie w streszczeniu, WJ XV 296.

4. 20 Listopada 1839. Paryż.

List na papierze kremowym, silnie pożółkłym, o wym. 20,9×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. adres: *Suisse | Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie | L a u s a n n e | rue St. Pierre No 16 | chez M. De Selle*. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Paris [...]*; 2) *Lausanne 24 [Nov.] 39*.

Druk.: Kor.¹ II 148—150; Kor. IV 167—169.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Lozanny, 13 XI 1839, znany jedynie w streszczeniu, WJ XV 296—297.

5. 21 Grud[nia] 1839 Paryż.

List na papierze kremowym, pożółkłym, sztywnym, o wym. 20,8×13 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: (*Suisse*) | *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | rue St. Pierre 16 | chez M. Deselle | L a u s a n n e*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Paris 21 Déc. 1839*; 2) *Lausanne 24 Déc. 1839*. Zielony krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 150—151; Kor. III 169—170.

6. 12 Lutego 1840 Paryż.

List na papierze kremowym, pożółkłym, sztywnym, o wym. 20,3×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: (*Suisse*) | *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie | L a u s a n n e | B e a u s é j o u r*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Pa[r]is [...]*; 2) *Lausanne 15 Fevr. 1840*. Czerwony krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 152—154; Kor. IV 186—188.

Mickiewicz pisał do Witwickiego z Lozanny w początkach I 1840 (list znany w streszczeniu, WJ XV 309), oraz powtórnie przed 5 II 1840 (list znany w streszczeniu, WJ XV 310—311), na który omawianym listem Witwicki odpowiada.

7. Paryż, 15 Marca 1840 roku.

List na papierze kremowym, dość sztywnym, o wym. 19×12,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: (*Suisse*) | *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie de Lausanne | Lausanne | B e a u s é j o u r*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Paris 15 Mars 1840*; 2) *Lausanne 17 Mars 1840*. Brunatny krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 157—159; Kor. IV 191—193.

8. 16 Marca 1840 Paryż.

List na papierze kremowym, dość sztywnym, o wym. 17,3×11 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. adres: (*Suisse*) | *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur de l'Académie de Suisse | Lausanne | B e a u s é j o u r*. Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Paris 16 Mars 1840*; 2) *Lausanne 10 Mars 1840*.

Druk.: Kor.¹ II 159—160; Kor. IV 193—194.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Lozanny, ok. 14 III 1840, znany tylko w streszczeniu, WJ XV 327.

9. 21 Kwiet[nia] 1840 Paryż, 4 Quai Voltaire.

List na papierze kremowym, dość sztywnym, o wym. 16,9×12,2 cm. Karty 2; k. 2 od dołu oddarta (wysokość karty przy marg. lewym — 15,9; przy prawym — 14,8); zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres: (Suisse) | Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Lausanne | Beausséjour. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) Paris 24 [?] Avril 1840; 2) [La]usanne [...]

Druk.: Kor.¹ II 169—170; Kor. IV 211—212.

10. 16 czerwca 1840 aux Eaux de Nérès (d'Allier) hôtel Lafond.

List na papierze identycznym jak list nr 9. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres: (Suisse) Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie de Lausanne | Lausanne | Beausséjour. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) Moulins s. Allier 18 Juin 48; 2) Paris 17 Juin 1840; 3) Lyon 19 Juin 1840; 4) Lausanne 30 Juin 1840.

Druk.: Kor.¹ II 171—172; Kor. IV 214—216.

11. 22 Września 1840 r. Paryż, 4 Quai Voltaire.

List na papierze b. cienkim, białym, poźółkłym, o wym. 20,9×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i $\frac{2}{3}$ s. v.; na k. 2 v. adres: (Suisse) | Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur à l'Académie | Lausanne | Beausséjour. K. 2 silnie uszkodzona (oddarta z góry i u dołu, mierzy przy lewym marginesie 15,3; przy prawym 12,9 cm). — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) Paris 22 Sept. [1840]; 2) Lausanne 24 Sept. 1840.

Druk.: Kor.¹ II 181—182; Kor. IV 230—231.

12. 10 Czerwca 1841, Nérès.

List na papierze kremowym, lekko poźółkłym, o wym. 17,3×10,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: Monsieur | Monsieur Mickiewicz | Paris | 1, rue d'Amsterdam. — Stemple pocztowe: 1) 12 Juin 1841 [...] (tuszu czarny); 2) Levée de 10 h. 1/2 du Matin F. (tuszu czarny); 3) 15 [...] (tuszu niebieski). Czerwony krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 187—188; Kor. IV 243—244 (bez dopisku, który podają niżej: Adres mój: aux Eaux de Nérès (Allier) | Maison Ménager).

13. 29 Czerwca 1841, Nérès (Allier).

List na papierze identycznym jak list nr 12. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk.: Kor.¹ II 188—189; Kor. IV 244—245 (z opuszczeniem, które druk. „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 565).

14. 24 Lipca 1841, Nérès (Allier).

Gatunek papieru identyczny jak w listach nr 12 i 13, lecz wym. 18,2×12,1 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris | 1, rue d'Amsterdam. — Stemple pocztowe: 1) Nérès 24 Juil. 1841 (tuszu czarny); 2) Paris 26 Juil [1841] (tuszu niebieski). Czerwony krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ 189—190; Kor. IV 245—246 (z opuszczeniem, które druk. „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 565).

||

15. 19 Sierpnia 1841 Tuluza.

Gatunek papieru identyczny jak w listach 12—14, lecz wym. 18,2×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Pa-

ris | 1, rue d'Amsterdam. — Stemple pocztowe: 1) *Toulouse 20 Ao[ût 41]* (tuszczyk czarny); 2) *Paris 22 Août 41* (tuszczyk niebieski).

Druk.: Kor.¹ II 191—192; Kor. IV 248—249.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza znany jedynie w streszczeniu (Paryż, przed 11 VIII 1841), WJ XV 409.

16. 28 Sierp[nia] 1841, Tuluza.

List na papierze identycznym jak list nr 15. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.

Druk.: Kor.¹ II 193—195; Kor. IV 250—251 (z opuszczeniem, które druk. „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 565).

17. 24 Września 1841. Cahors.

List na papierze identycznym jak listy nr 15 i 16. K. 1 zapisana r.

Druk.: Kor.¹ II 195—196; Kor. IV 258 (z opuszczeniem, które druk. „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 565).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z 15 IX 1841, nie dochowany.

18. 5 Listop[ada] 1841.

List na papierze kremowym, lekko pożółkłym, o wym. 20,2×13,2 cm. Karty 2; tekst listu na k. 1 r. i v.; na górnej połowie k. 2 r. dopisek, na dolnej połowie wyjątki po francusku z „Le Chrétien en Solitude” par Carsot oraz „Imitation de J. Christ.”

Druk.: Żywo¹ III s. XXV—XXVII dodatek nr XV.

19. [Paryż] 16 Grud[nia] 1841.

List na papierze białym, błyszczącym, o wym. 19×12 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. (zabrudzonej) adres: *Monsieur Adam Mickiewicz (1, rue d'Amsterdam. — Stemple pocztowe: 1) 16 Décembre 1841* (tuszczyk czarny); 2) *5me Dist. 4 h. S 15°* (tuszczyk niebieski); 3) *Levéé du [...] du Soir* (tuszczyk czarny). Czerwony krążek-zalepka.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 564.

20. Wielki Piątek [Paryż, 25 III 1842].

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 16,4×9,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Mickiewicz (1, rue d'Amsterdam. — Stemple pocztowe: 1) 26 Mars 1842* (tuszczyk czarny); 2) *Levéé du 8 h. M[atin]* (tuszczyk czarny); 3) *2me Dist 15°* (tuszczyk niebieski).

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 566.

Uwaga: List nr 20 winien wg chronologii znajdować się po liście nr 21.

21. Środa [Paryż, 19 I 1842].

List na papierze jasnokremowym, błyszczącym, o wym. 19,2×11,9 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur Mickiewicz | 1, rue d'Amsterdam. — Stemple pocztowe: 1) 19 Janvier 1842* (tuszczyk czarny); 2) *Levéé du M[atin]. F.* (tuszczyk czarny); 3) *4me Dist 15° 2 h S.* (tuszczyk niebieski)

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 564—565.

List nr 21 winien wg chronologii znajdować się przed listem nr 20.

22. 1 lipca 1842 r. Nérís (Allier).

List na papierze jasnokremowym, o wym. 20,7×13,8 cm. Karty 3 zapisane obustronnie.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 566—571.

23. 1 Marca 1843 aux Thernes, rue de Thernes 11.

List na papierze kremowym, b. cienkim (bibulka), o wym. 20,7×13,4 cm. Karty 2 zapisane r.

D r u k.: Kor.¹ II 206 (fragm.); Kor. IV 285 (fragm.); S. Pigoń: Z listów Stefana Witwickiego, „Ruch Literacki”, 1931, z. 4, s. 117 (uzupełnienie fragm. opuszczonymi).

24. 1844 Listopada 17. Paryż.

Kopia listu ręką nieznaną (tą samą, co kopia listu z 20 II 1844 — poz. 27) na papierze szaro-zielonkawym, dość sztywnym, o wym. 21,4×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.

D r u k.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 572.

List podpisany jest również przez Antoniego Goreckiego.

Odpowiedź Mickiewicza (przed 20 XI 1844) nie dochowana.

25. d. 16 Stycznia 1845. Grafenberg.

List na papierze szaro-zielonkawym, b. cienkim (bibulka), o wym. 22,7×13,8 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz górna ćwierć k. 2 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz | 1, rue d'Amsterdam. Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) [?] *Janvier 1845* (tusz czarny); 2) *Levéé du 2 h 1/2 Soir MR* (tusz czerwony); 3) *Paris Dist^{on} de 4 h. S.PP.* (tusz czerwony).

D r u k.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 575—576.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 26 XII 1844), WJ XV 665, znany we fragm. i streszczeniu.

Wg chronologii list ten winien się znajdować po poz. 27 a przed poz. 26.

Katalog Lewaka podaje miejsce z błędem: Grefenberg.

26. 12 Lipca 1846, 28, rue Lorysbourges, Chaillot [Paryż].

List na papierze kremowym, poźółkłym (rdzawe plamki), oddarta dolna jego połowa, jednakże bez naruszenia tekstu, uszkodzony tylko adres. Karty 2, o wym.: szerokość 13,8; wysokość lewego brzegu 10,2; prawego 12 cm. W lewym górnym rogu obu kart r. odciśnięty znak „Bath” w czworokącie z zaokrąglonymi rogami i w podwójnej ramce, ciąglej i kropkowanej. Zapisana k. 1 r., na k. 2 v. fragment adresu: [Monsieur] *Mickiewicz (aux Batignolles) [rue] de Boulevard N° 12*. — Nad adresem fragm. stempla: [...] *BUREAU M^{ON} DU ROI* (tusz czerwony).

D r u k.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 576.

Uwaga: Wg chronologii list ten winien się znajdować po poz. 27.

27. [Paryż] 20 Lutego 1844, wtorek 3, r. Honoré Chevalier.

Kopia listu ręki nieznannej (tej samej, co kopia listu z 17 II 1844 — poz. 24) na papierze identycznym jak kopia poz. 24. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. poplamiona atramentem.

D r u k.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 573.

Uwaga: Wg chronologii list ten winien się znajdować po poz. 24, a przed poz. 25.

28. 31 marca [1839].

List na papierze szaro-zielonkawym, o wym. 20,8×13,3 cm. K. 1 zapisana obustronnie. Na górnej połowie s. r. znajduje się, skopiowana nieznaną ręką, część listu Ignacego Domeyki do przyjaciół paryskich (d r u k. „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 561). Nad rozpoczynającym się na dole strony tekstem Witwickiego data wpisana ołówkiem: *31 III 1839*. Na dolnej ćwierci s. v. mieści się reszta tego listu. List nie podpisany.

D r u k.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 561—562.

Uwaga: Wg chronologii list ten winien się znajdować po poz. 1, a przed poz. 2.

28a. [Przed 24 X 1841].

Notatka nie podpisana, na papierze kremowym, poźółkłym (rdzawe plamki), o wym. 13,3 × 10 cm. K. 1 zapisana r. i połowa v.

Druk.: „Pam. Lit.”, R. LII, 1961, z. 4, s. 563.

Uwaga: Wg chronologii notatka winna się znajdować się między poz. 17 a poz. 18.

Katalog Lewaka nie notuje tej pozycji.

697. Wodpoł Konstancja z Bojanowskich 1° v. Łubieńska

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Wodpoł (Pani Konstancja, 1° Vto Łubieńska)*.

Poznań 2 Czer[wca] 1848.

List na papierze kremowo-brązowym (silnie poźółkłym), o wym. 21,6 × 13,8 cm. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz | par bonté*. K. uszkodzona przy otwieraniu, fragm. k. wyrwany (uszkodzenie tekstu) i przyklejony na s. v. przy lewym jej brzegu.

Całość listu: *Drogi mój Przyjacielu! | Śpieszę Ci odpowiedzieć na list z Mediolanu zasyłając najprzód serdeczne uściśnienia i tyle mogę Cię zaspokoić, że Misia jest bezpieczną [!], o którą starałam się szczególnie, ażeby uciekła wszelkiego nieszczęścia. Co do mnie, pragnę szczerze dostać się do Was, ale są okoliczności, które nie zawsze dozwolą udać się w podróż — wszystko opuścić. Właśnie staram się dzieci rozporządzić i swoje interesa załatwić, ażebym mogła na dłużej wyjechać za granicę, co nie da się od razu dopełnić. Dzięki «Bog»u, iż w tej chwili minęły sceny «okropne, któreśmy przeżyli — chociaż z bolesnem końcem, nie tracimy nadziei, iż Bóg lepsze nam ześle pomyślności. | Jedno tylko najmocniej boli, niejedność, mało wiary w Opatrzność — i w sprawę całą — a obie korzystając z naszej niedoleżności. | Przeszliśmy tu straszne rzeczy — dalby Bóg lepszego się doczekać jak najprędzej — dotąd biją etc. | Co do Misi — staram się o okazję — może wkrótce odeślę ją — kiedy żądacie prędzej, jak bym mogła z nią przyjechać. Donieś mi o Sobie — a pamiętaj o zdrowiu — nie narażaj się za wiele, boś na więcej potrzebnym, jak na strzał jeden. Niech Cię Bóg zachowa — dozwoli mi widzieć Cię. Zawsze Twoja — Cons.*

Druk.: *Żywot*¹ IV 175 (jedno zdanie).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Mediolanu (9 V 1848), WJ XVI 232—233. Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (ok. 15 VII 1848), WJ XVI 284—285.

698. Wolkońska Zeneida z Biełosielskich-Biełozierskich księżna

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Wolkońska ks. Zeneida. Ogłoszone w koresp. A. Mick. Paryż 1876 t. III.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Wolkońska (księżna Zeneida)*. Ręką J. Ujejskiego: *do Adama Mickiewicza 4 listy (1829—1832)*. 1—7. Ręką S. Pigionia: 1) *Kor. III 109*; 3) *Kor. III 143*; 4) *Kor. III 145*; 5) *Kor. III 150*; 6) *Kor. III 153*; 7) *Kor. III 213*; Teczka ta zawiera 7 listów, do niej włożona teczka osobna (III), w której znajduje się tylko list nr 2.

1. *Ce 5 Juin 1829, Rome.*

List na papierze cienkim, kremowo-brązowym (poźółkłym), o wym. 18,7 × 12,2 cm. Karty 2; na k. 1 r. i v. list do Mickiewicza, na k. 2 r. dopisek do Peruchiniego; na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur Mickiewitz [!] | à Dresde | dans le cas ou le lieu de son séjour soit | dans une autre ville,*

Mr le Baron est prié | de lui faire tenir la présente. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu — fragm. k. wyrwany i przyklejony na s. v. przy prawym jej brzegu.

Druk.: Kor.¹ 76—77; Kor. III 109.

Napis na III teczce ręką B. Mońkiewiczówny: *Wołkońska (księżna Zeneida). 16 X 1829.* Ręką S. Pigionia: *Kor. III 116.*

2. 16 Octobre 1829, Rome.

List na papierze sztywnym (przypominającym pergamin), silnie pożółkłym, o wym. 16,7 × 10,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r. oraz niewidoczna po złożeniu, górna część s. v.; na tejże s. adres: *A Monsieur | Monsieur Mickiewicz [!] | à Florence | poste restante | Toscane.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Brązowy krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 81—82 (z błędną datą: 10 X 1829); Kor. III 116—117 (z takąż błędną datą); *Żywot*¹ I 63 (fragm. w tłum. polskim, z takąż datą).

3. Rome, ce 12 Juin 1831 — Samedi.

List na papierze sztywnym (przypominającym pergamin) kremowym, silnie pożółkłym, o wym. 19,1 × 12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r. (dopisek). Początek listu aż do słów [...] *amitié sincère* pisany ręką obcą, koniec listu i przypisek ręką Wołkońskiej. Na k. 2 v. adres (ręką obcą): *à Monsieur | Monsieur Mickiewicz | à Genève | Chez M-de la Comtesse de Sircourt [!], de Clustin.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (wyrwana przy prawym marginesie). — Stempel pocztowy (tusz czarny): *Genève 24 Juin 1831.*

Druk.: Kor. III 143.

4. Ce 24 Nov[embre], Rome 1831.

List na papierze cienkim, kremowo-brązowym (b. silnie żółkłym), o wym. 25,8 × 20,8 cm. K. 1 zapisana r. (tamże dopiski na marginesach lewym i górnym); na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur Adam Mühl | par Posen et Ravicz | Konarzewo | Pologne | Prusse.* Nad adresem napis czerwonym atramentem: *3 Weyte Kiesse.* K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *V Stato Pontificio* (tusz czarny); 2) *Breslau 6/12* (tusz czarny). Ślad czerwonego krążka-zalepki.

Druk.: Kor. III 145—146.

5. Ce 7 Jui[llet] 1832, entre Bologne et Florence.

List na papierze kremowym, pożółkłym, sztywnym, o wym. 19,5 × 12 cm. Karty 2; zapisane obustronnie (także marginesy lewy i górny k. 2 v.).

Druk.: Kor.¹ II 86 (z błędną datą: 20 VII 1832); Kor. III 150—151 (z poprawną datą).

6. Ce 26 juillet 1832, Rome.

List na papierze cienkim, kremowo-brązowym (b. silnie żółkłym), o wym. 26,1 × 20 cm. Karty 2; ręką Wołkońskiej zapisana k. 1 obustronnie i górna część k. 2 r.; poniżej podpisu Wołkońskiej dopisek Stepana Szewyriowa (druk. jako list osobny w Kor.¹ II 87 oraz Kor. III 152 — w autografie podpisany: *E. Chéviereff*); na k. 2 v. adres: *à Monsieur | Monsieur Adam | Mickiewicz | à Strasbourg | poste restante.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (wyrwanie k. przy prawym marginesie, przez co uszkodzony tekst Szewyriowa). — Stemple pocztowe: 1) *Roma* (tusz czarny); 2) *Italie P. Le Pont de Beau [...]* (tusz zielony); 3) *Strasbourg 6 Aout 1832.* Brązowy krążek-zalepka.

Druk.: Kor.¹ II 87—88; Kor. III 153—154.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Karlsruhe, 10 VII 1832), WJ XV 38—39.

7. [Paryż] 8 Novembre [1836].

List na papierze szaro-zielonkawym, pożółkłym (zrudziałe plamki), o wym. 12,9×10,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i 1/4 k. 2 r.; na s. v. adres (ręką obcą, tą samą, którą pisany jest cały list): *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Maison de Mr. David, Sculpteur | Valée [!] de Montmorency | près Paris*. Inną ręką skreślono *Valée de Montmorency près Paris* i dopisano: *Domont par Moisselles*. Wyżej, nad adresem, inną ręką: *Ch deresid 11 (audos) [?]*, nad tym inną ręką: *Partit rue des Marais—St. Germain à la librairie Polonaise N° 17 bis | à Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (przedarcie). List pisany ręką obcą, jedynie słowa *Votre dévouée | Zeneide* ręką Wolkońskiej. — Stemple pocztowe: 1) *Paris 9 [Nov.] 1836* (tuszczyk czarny); 2) *Montmorency 9 Nov. 1846* (tuszczyk czarny); 3) *Ecouen 13 Nov. 1836* (tuszczyk czarny); 4) *10 Nov. 1836* (tuszczyk czerwony); 5) *11 Nov. 1836* (tuszczyk czerwony); 6) *13 Nov. 1836* (tuszczyk czerwony). Czarny krążek-zalepka.

D r u k.: Kor. III 213.

Napis na IV teczce ręką W. Mickiewicza: *Wolkońska (księżna Zeneida)*. *List bez daty do Adama Mickiewicza, zaczynający się od słów: „Mon cher et excellent ami.”*

8. *Ce 20 Mars, Rome* [1832].

List na papierze cienkim, kremowo-brązowym (b. silnie żółkłym), o wym. 26,1×20,5 cm. K. 1; zapisana s. r.; na s. v. adres ręką obcą, tą samą, którą pisany jest cały list: *Monsieur | Monsieur Adam*. Jedynie słowa *Votre dévouée à jamais Psse Zeneide Volkonsky* ręką Wolkońskiej. Na s. r. nad tekstem data roczna ołówkiem: 1832.

D r u k.: Kor.¹ II 83; Kor. III 146—147.

Mickiewicz odpowiedział listem z Drezna (16 IV 1832), WJ XV 25—27.

8a. [Ce 1 Mai 1830].

Jest to skrawek listu: fragm. lewej górnej części k. nierówno oddarty, zapisany obustronnie pismem Z. Wolkońskiej, o wym. ok. 18,8×6,9 cm. Papier kremowo-brązowy, żółkły.

D r u k.: Kor. III 123—125 (pełny tekst listu z datą: *Ce 1 mai 1830* — widać autograf uszkodzono później).

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

Napis na V teczce ręką W. Mickiewicza: *Wolkońska (księżna Zeneida)*. *List bez daty do Adama Mickiewicza*.

9. [Moskwa, 1827 ?].

List na papierze kremowo-brązowym, b. silnie pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 20,4×12,9 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres *À Monsieur | Monsieur Mitzkevitch [!]*.

D r u k.: Kor. III 74 (z datą: *Moscou 1827?*).

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Wolkońska (księżna Zeneida)*. *List bez daty do Adama Mickiewicza*.

10. *Botzen in Tyrol* [6 VI 1832].

List na papierze dość cienkim, szaro-zielonkawym, b. silnie żółkłym (rdzawe plamki). K. 1; zapisane $\frac{3}{4}$ s. r. Do słów: *pour vous* list pisany ręką Aleksandra Wolkońskiego, kilka zdań ostatnich ręką Z. Wolkońskiej. Na s. v. adres ręką A. Wolkońskiego: *Royaume de Saxe | A Monsieur le Chambellan de Tödven Johannisstrasse pour remettre à Mr Mickiewitsch [!] à Dresde*. K. uszkodzona przy otwieraniu (wyrwanie przy lewym marginesie i nieznaczne uszkodzenie tekstu). Na s. r. powyżej tekstu ołówkiem ręką obcą: [1822] oraz: [6 VI] później wytarte. — Stemple pocztowe: 1) *St. Post. 6 jui [...] N. 41* (tuszczyk czarny); 2) *Botzen* (tuszczyk czerwony). Ślad pieczęci lakowej.

Druk.: Kor.¹ II 85—86 (z błędną datą: 6 VII 1832); Kor. III 148—149 (z poprawną datą).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Drezno, 16 IV 1832), WJ XV 25—27. Mickiewicz odpowiedział listem z Karlsruhe (10 VII 1832), WJ XV 38—39.

Kolejność listów — wg chronologii — winna być następująca: 9, 1, 2, 8a, 3, 4, 8, 10, 5, 6, 7.

Uwaga: List Aleksandra Wołowskiego do Mickiewicza, po łacinie (Paryż, 1854 — początek 1855 ?) znajduje się wśród listów Adama Mickiewicza, Kat. 458. W Katalogu Lewaka opis autografu (z datą: 1853—1854) oraz inc. Na te same kartki brulion odpowiedzi Mickiewicza (druk. WJ XVI 576—578). Inny list łaciński Wołowskiego do Mickiewicza, z marca 1855, druk. w wyjątkach Kor. (1870) 273, autografu nie ma w zbiorach Muz. Mick.

699. **Worcell Stanisław**

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Worcell Stanislaw. List do Adama Mickiewicza z 7-go Listopada 1838 r.*

d. 7 Listopada 1838 r. S. Grafton Street — East London University — London.

List na papierze dość cienkim (zbliżonym do pergaminu), sztywnym, szaro-zielonkawym, żółkłym, o wym. 24,8 × 20 cm. Znak wodny: „J. Green & Son | 1837”. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz połowa v.; na k. 2 v. adres: *A Monsieur Adam Mickiewicz | Lausanne*. Inną ręką: *w hôteu du Fancon*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszczyk czarny): 1) *Morges 23 Juin 1838*; 2) *Lausanne 23 [Jui]n [1838]*. Szczyłek zalepki.

Druk.: Kor.¹ II 135—137; Kor. III 269—271.

700. **Wrotnowski Feliks**

Napis na I teczce ręką A. Lewaka: *Wrotnowski (Feliks)*, ołówkiem ręką J. Ujejskiego: *do Adama Mickiewicza*. Ręką S. Pigonia: *Kor. IV 162*.

1. *Paryż, 8, rue de Beaux-Arts. 1839. Listopada 8.*

List na papierze kremowo-szarym, żółkłym, o wym. 20,8 × 13,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres: *à Monsieur | A. Mickiewicz | 16, rue St. Pierre | à Lausanne (en Suisse)*. — Stempel pocztowy: *Paris 9 Nov. 1839*. Plama atramentu. Skrawki niebieskiego krążka-zalepki.

Druk.: Kor.¹ II 146—148; Kor. IV 162—163.

Napis na II teczce ręką J. Ujejskiego: *Wrotnowski Felix do Adama Mickiewicza 21 lipca 1845 r.*

2. [Brak miejsca] 21 lipca 1845.

List na papierze dość cienkim, kremowym, błyszczącym, o wym. 27×21,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i 1/4 v.

Inc.: *Czyniąc zadość wezwaniu Twemu z Urzędu, składam przed Tobą Bracie Adamie owoc mojej pracy w wypróżnieniu i horze, a razem wolności ducha robionej. | Od 29 listopada do chwili Twego wyjazdu z Wyż i przez Ciebie słyszeliśmy ciągle jedno wołanie, mieliśmy jedną główną pracę, abyśmy w Spółce z Chrystusem i Panem naszym jako jeden mąż stanęli. | W Bracie Sewerynie mieliśmy wskazaną przez Pana pomoc Tobie, postawionego nam pośrednika [...]*

Druk.: *Żywoť* III 376 (fragm.).

3. [Brak miejsca] 23 lipca 1845.

List na papierze kremowym, lekko poźółkłym, o wym. 19,1×12,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 2 v. zielony krążek-zalepka.

Całość listu: *Rozkaz Twój, Bracie Adamie! ponowienia zadanej pracy przyjąłem w najgłębszej pokorze i roztopieniu ducha. | Jakikolwiek owoc złożyłem wczoraj w pierwszej mojej robocie, ufam, że Bóg Miłosierny obróci to na dobro; bo pragnę, aby i rany moje stały się odkryte, a w czystym i nieograniczonym poddaniu się Woli Wyższej mam nadzieję zbawienia. | Grzech mój nieuczynności, niebieżenia naprzód do źródła Łaski i Światła, które przez Ciebie od Pana nam płynie, niepełnego zaufania, że ściśle wykonanie Twoich poleceń jest najprostszą drogą do wyjścia z naszych mętów; grzech ten ciężki widzę i boleję nad nim. | Czuję, że pókim w grzechu, darmo bym brał się do pracy, gdzie bez Światła Łaski człowiek nic nie potrafi. Żal mój składam, duszę moją otwieram, abys widział, że w niej oporu niemasz, rozwiązania i błogostawieństwa Twego błagam | Felix Wrotnowski.*

Napis na III teczce ręką J. Ujejskiego: *Wrotnowski Felix do Adama Mickiewicza 1 października 1847.*

4. 1 października 1847, 17 rue des Batignollaises aux Batignolles.

List na papierze kremowym, błyszczącym, o wym. 27×21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 r. napis: *Do Urzędu | od Brata Wrotnowskiego*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 1 r. nad tekstem ręką obcą czerwonym atramentem: *Wrotnowski*, niebieskim atramentem: *1 paździer. 1847*. Na k. 1 v. pod tekstem ołówkiem ręką Wrotnowskiego: *Zwrócono 17 Paździer.*

Druk.: Szpotański III 146—147; *Żywoť* III 472 (fragm.).

Napis na IV teczce ręką W. Mickiewicza: *Wrotnowski Felix. 4 listy. Ręką J. Ujejskiego: do Adama Mickiewicza z 1848 r. pół listu z 14 kw. Żtnia 1848 pisała Celina Mickiewiczowa, inną ręką: pół listu z 6 czerwca pisał Eustachy Januszkiewicz. Ręką S. Pigonia: Kor. IV 321.*

5. 7 Marca 1848, 17, rue des Batignollaises.

List na papierze kremowym, poźółkłym, o wym. 26,7×21,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; na s. v. adres niekompletny, k. w tym miejscu uszkodzona: *Monsieur | [Monsieur] Adam Mickiewicz | [...] 114 via del Pozzetto | à Rome*. Obie karty uszkodzone: oddarcie lewego rogu k. 1 i 2 (6 cm szerokości; 8,7 cm wysokości listu), tekst zniekształcony. Uszko-

dzenie nastąpiło po wydrukowaniu listu w Kor.¹ II i Kor. IV, gdyż znajduje się tam jego pełny tekst. Dolna połowa k. 2 oderwana, część pozostała mierzy 21,2 × 15,4 cm. List podpisany: *Felix*, inną ręką dopisano: *Wrotnowski*. — Stempel pocztowy (tusze czarny): *Paris 8 Mars 48*. Pieczęć lakowa zielona.

D r u k.: Kor.¹ II 226—321; Kor. IV 321—325.

6. 14 kwietnia 1848 Batignolles.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 20,7 × 13,1 cm. Karty 2; zapisana przez Wrotnowskiego k. 1 obustronnie; k. 2 obustronnie przez Celinę Mickiewiczową.

D r u k.: Lutzowa 11—13 (z drobnymi niedokładnościami).

Wg chronologii list ten winien następować po poz. 7.

7. [Paryż] 13 kwietnia 1848.

List na papierze identycznym jak list nr 6. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.

D r u k.: Żywoć¹ IV s. III—VI dodatek nr IV; Mémorial II 168—170 (tłum. francuskie z opuszczeniem fragm. początkowego).

Uwaga: Wg chronologii list ten winien następować po poz. 6, a przed poz. 7.

8. 6 czerwca 1848 Batignolles.

List na papierze identycznym jak listy nr 6 i 7. Karty 2; zapisana przez Wrotnowskiego k. 1 obustronnie i połowa k. 2 r.; dolna połowa tej s. oraz s. v. zapisana przez Eustachego Januszkiewicza.

D r u k.: Lutzowa 44—47.

Uwaga: Legion 153 cytuje fragm. listu Feliksa Wrotnowskiego do Mickiewicza (Paryż, 21 IV 1848), którego nie ma w tym zespole.

701. Wysocki Józef gen.

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Wysocki Józef gen.*

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Wysocki (jeneral Józef). List z 5-go lutego 1854 do Adama Mickiewicza.*

1. [Turcja] d. 5-go Lutego 1854.

List na papierze szaro-zielonkawym o wym. 21,9 × 13,5 cm (arkusz złożony nierówno). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. i połowa v. Poniżej podpisu J. Wysockiego na k. 2 v. dopisek J. Ordęgi: *Przesyłam Szanownemu Panu Adamowi list, który wczoraj odebrałem | rzetelny sluga i brat | J. Ordega*. Na dolnej części k. 2 v. adres ręką Wysockiego: *Monsieur | Adam Mickiewicz*. Obie karty przedarte i podklejone przezroczystymi paskami. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Na k. 2 r. w prawym dolnym rogu czerwony krążek-zalepka.

Inc: *Szanowny Panie Mickiewicz! | Żle dotychczas dzieje się na Wschodzie od czasu, jak Austria niby to połączyła się z Francją i Anglią dla popierania Turcji, wszystko swoim wpływem paraliżuje. Rozsądniejsi Turcy czują, że to przymiernie Austrii może im wyjść na złe, ale między Pachami rozsądnych ludzi i przewidujących przyszłość niezmiernie mało. Zmiana Seraskiera, który w radzie najwięcej popierał wojnę, może za sobą pociągnąć bardzo złe skutki [...] Informuje o aktualnej sytuacji w Turcji, prosi Mickiewicza o list i wypowiedzenie się w tej kwestii.*

Odpowiedź Mickiewicza na list ten i następny — z 14 IV 1854 (datowana w Paryżu, 2 V 1854), WJ XVI 560—562.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Wysocki (jeneral Józef)*. List z 14-go Kwietnia 1854 r. do Adama Mickiewicza (Adres Seweryna Elżanowskiego dopisany na liście ręką Adama Mickiewicza).

2. *Konstantynopol, dnia 14 kwietnia 1854.*

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość cienkim, o wym. 27,3×22 cm. W lewym górnym rogu obu kart odcisnięty znak „Canson” w owalu pod ośmioma gwiazdkami. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie i k. 2 r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz [!] Paris*. Ręką Adama Mickiewicza: *M. Elzanowski | Rue | Corneille | N. 5*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu, przedarta. Lewy margines obu kart silnie żółkły i zniszczony. — Ślad czerwonej pieczęci lakowej.

Inc.: *Szanowny Panie Adamie! | Przed kilku tygodniami pisałem do Ciebie zawiadamiając o naszych tu działaniach i prosząc o twoje uwagi w kwestii wschodniej, któreś mi przyrzekł jeszcze w Paryżu. Nie mam dotychczas odpowiedzi i nie jestem pewny, czy mój list doszedł rąk twoich. | Od daty tego listu przez cały czas zostawaliśmy w ciągłej niepewności co do naszej sprawy: zawsze robiono jakieś obietnice, ale nie postąpiliśmy ani jeden krok naprzód. P. Zamoyski co tydzień podawał nowe projekta Rządowi, które po długich korowodach zawsze kończyły się niczem [...]* Krótkie streszczenie treści listu WJ XVI 562, przypis 2.

Odpowiedź Mickiewicza na list ten i poprzedni — z 5 II 1854 — (datowana w Paryżu, 2 V 1854), WJ XVI 560—562.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Wysocki (Józef, jeneral)*. List z Konstantynopola 30-go maja 1854 do Adama Mickiewicza. Ręką S. Pigonia: *Kor. IV 351*.

3. *Konstantynopol, d. 30 maja 1854.*

List na papierze dość cienkim, kremowym, poźółkłym, o wym. 21,9×13,6 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r.; na s. v. adres innym, b. kaligraficznym pismem: *Pan Adam | Mickiewicz*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (górną prawy róg oddarty). Skrawek zaklejki.

D r u k.: *Kor. IV 351—352*.

702. Zaleska Saryusz Joanna

Napis na teczce ręką A. Lewaka: *Zaleska Franciszka*. [Imię podano błędnie, to samo błędne imię w Katalogu Lewaka].

21 d'Avril 1828 Odessa.

List na papierze sztywnym, kremowym, poźółkłym, o wym. 22,1×12,8 cm. Karty 2, zapisana k. 1 obustronnie, k. 2 r. oraz prawy margines tej strony; na s. v. adres: *À Monsieur | Monsieur Adam | Mickiewicz | à St. Petersburg*. Na k. 1 r. trzy plamy atramentu. Na k. 2 r. przy podpisie napisano ręką obcą (imię błędnie): *Franciszka Zaleska, której dedykowany Wallenrod*. — Pieczęć lakowa rozłamana na dwoje z nieczytelnym rysunkiem.

D r u k.: Kleiner I 517 w przypisie.

Mickiewicz pisał do J. Zaleskiej (Petersburg, 20 VIII/1 IX 1828), WJ XIV 416—418. Por. również WJ XIV 402, gdzie w liście do C. Daszkiewicza (Petersburg, połowa lipca s. s. 1828) wspomina, że pisał do Zaleskiej.

Zaleski Józef mjr zob. Rejestr 703 poz. 2, 10 i 12.

Uwaga: List Józefa Zaleskiego (majora), do A. Mickiewicza z Fontainebleau, 7 IX 1840, druk. Kor. JBZ I 178, został mylnie zakwalifikowany jako list Józefa Bohdana Zaleskiego (Rejestr 703 poz. 10), tenże błąd w Katalogu Lewaka. List z Fontainebleau, 23 XII 1840, druk. Kor. JBZ I 188, pisany jest ręką Józefa Zaleskiego, a jedynie dopisek ręką J. B. Zaleskiego (Rejestr 703 poz. 12). W liście J. Domeyki i J. B. Zaleskiego z Endoume, 29 VI 1848, druk. Kor. JBZ I 123—125, dopisek Józefa Zaleskiego datowany o dzień później: *Endoume, 30 VI 1838* (Rejestr 703 poz. 2). W liście J. B. Zaleskiego z Fontainebleau, 6 II 1842, dopisek Józefa Zaleskiego (Rejestr 703 poz. 16).

703. Zaleski Józef Bohdan

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Zaleski J. Bohdan*. Ręką B. Mońkiewiczówny: *(21 listów do Ad. M-cza)*.

Uwaga: Wg chronologii jako pierwszy winien się znajdować list 20 (dopisek J. B. Zaleskiego na skrawku listu A. E. Odyńca, Warszawa, 1827 lub 1828 ?).

Napis na I teczce ręką J. Ujejskiego: *Zaleski Bohdan do Adama Mickiewicza 1836*.

1. *Molsheim 1836, lipca 31, u Bohdana*.

Jest to list Ignacego Domeyki z dopiskiem Józefa Bohdana Zaleskiego. Papier b. cienki (bi-bułka), brązowawy, b. silnie pożółkły, o wym. 20,4×13,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie; obie karty zgniecione i przy prawym dolnym rogu przedarte. Tekst pisany przez Domeykę obejmuje k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. bez 4 dolnych linijek. Tu zaczyna się dopisek J. B. Zaleskiego obejmujący 4 dolne linijki k. 2 r. i s. v.

Druk.: Kor. III 204—206 (list I. Domeyki); Kor. III 207—208 (tekst dopisku J. B. Zaleskiego); Kor. JBZ I 87—88 (tekst tegoż dopisku).

Na list ten Mickiewicz odpowiedział Domeyce listem z Paryża (15 VIII 1836), WJ XV 170—171.

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Zaleski (Bohdan). List z 29 czerwca 1838 do Adama Mickiewicza*.

2. *Endoume, d. 29 czerwca [1]838*.

List na papierze cienkim, b. silnie żółkłym, brązowawym, o wym. 20×12,5 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. W górnym lewym rogu k. 1 r. odcisnięty znak „Bath” w osmiokącie pod koroną. Tekst J. B. Zaleskiego obejmuje k. 1 obustronnie bez 5 dolnych linijek na s. v. Tu zaczyna się dopisek majora Józefa Zaleskiego obejmujący 5 dolnych linijek k. 1 v. oraz k. 2 obustronnie, datowany: *Endoume, 30 czerwca 1838*.

Druk.: Kor. JBZ I 123—125 (list J. B. Zaleskiego), 126 (dopisek Józefa Zaleskiego).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, ok. 14 V 1838), WJ XV 209—215.

Odpowiedź Mickiewicza skierowana do J. B. Zaleskiego i Józefa Zaleskiego (Paryż, koniec VII 1838), WJ XV 223—228.

Katalog Lewaka wymienia ten list z datą: 30 VI 1838.

3. *3 Maja 1839 Fontainebleau*.

List na papierze szarym, dość sztywnym, pożółkłym, o wym. 20,8×14,1 cm. W prawym górnym rogu k. v. odcisnięta owalna winieta (porównując z listem nr 9 winien się tam znajdować napis „Whatman”, który się tu nie odcisnął). K. 1 zapisana r. oraz niewidoczne po złożeniu

partie s. v., u góry i dołu s. Na części środkowej s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | 1 et 3 rue Val de Grâce*. Pod tym inną ręką: *Parti rue Nicolas d'Antin Nr 10*. Nad adresem inną ręką: *À rue S (...) hotel Caumartin au Nr 23* oraz nieczytelny podpis. Niżej inną ręką: *Parti rue Caumartin Nr 41*. Niżej inną ręką: *Parti du No 41, Rue du Val de Grâce 1 et 3*. Wyżej inną ręką czerwonym atramentem: *Revoir 1-ère adresse*. Na k. 2 v. uszkodzonej przy otwieraniu ślad laku. Na k. 1 r. nad tekstem hieroglify (próby pióra) czarnym atramentem. Stemple pocztowe: *Fontainebleau 3 Mai* [39] (tuszczyk czarny); 2) *Paris 4* [Mai 39] (tuszczyk niebieski) oraz wiele drobnych stempelków z literami i numerami.

Druk.: Kor. JBZ I 144—145.

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 8 V 1839), WJ XV 264—266.

4. *Fontainebleau (Seine-et-Marne) St. Honoré 22, d. 20 listopada 1839 r.*

List na papierze identycznym jak list nr 4. K. 1 zapisana r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Lausanne (en Suisse) | rue St. Pierre No. 16*. — Stemple pocztowe (tuszczyk czarny): 1) *Fontainebleau 20 Nov. 1839*; 2) [...] *ns-s 21* [Nov 1839]; 3) [...] *22 Nov. 1839*; 4) *Lausanne 24 Nov. 1839*. Ślad zielonego laku.

Druk.: Kor. JBZ I 150—152.

Mickiewicz odpowiedział listami z Lozanny: 29 XI 1839 (WJ XV 289—300) oraz 9 XII 1839 (WJ XV 303—304).

5. *d. 15 Grudnia 1839, Fontainebleau, Seine-et-Marne, rue St. Honoré 22.*

List na papierze kremowym, poślódkym, o wym. 20×13,3 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Lausanne (en Suisse) | rue St. Pierre No. 16*. — Stemple pocztowe (tuszczyk czarny): 1) *Fontainebleau 15 Dec. [39]*; 2) *Auxerre 16 Dec. 39*; 3) *Bourg [...] 18 Dec. [39]*; 4) *Lausanne 19 D[ec] 183[9]*. Czerwony krążek-zalepka.

Druk.: Kor. JBZ I 156—158.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Paryża (9 XII 1839), WJ XV 303—304.

Katalog Lewaka wymienia list z błędną datą: 15 XII 1849.

6. *Fontainebleau, 21 Decembra 1839 r.*

Gatunek papieru identyczny jak listy nr 3 i 4, lecz o wym. 26,3×20,7 cm. Wyciśnięty ozdobny owal w prawym górnym rogu s. r. K. 1; zapisana s. r. oraz niewidoczne po złożeniu części s. v.; na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Lausanne (en Suisse) | rue St. Pierre No. 16*. K. nieznacznie uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Fontainebleau 24 Dec. 1839* (tuszczyk czarny); 2) *Paris 22 Déc. [39]* (tuszczyk niebieski); 3) *Lausanne 25 Déc. 1839* (tuszczyk czarny). Zielona zalepka.

Druk.: Kor. JBZ I 159—162.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 7 I 1840), WJ XV 307—308.

7. *Fontainebleau, d. 27 Kwietnia 1840 r.*

List na papierze identycznym jak list nr 6; w winiecie widoczny wyciśnięty napis „Whatman”. K. 1; zapisana s. r. oraz niewidoczne po złożeniu części s. v.; na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur | Le Professeur Adam Mickiewicz | à Lausanne (en Suisse) | au Beau-Séjour*. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszczyk czarny): 1) *Fontainebleau 28 Avril 18[40]*; 2) [Moullins-S-] *Allier [...] Avril 40*; 3) *Lyon 30 Avril 1840*; 4) *Lausanne 1 Mai 1840*. Białe, zrudziały krążek-zalepka.

Druk.: Kor. JBZ I 166—168.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Lozanna, 24 IV 1840), WJ XV 336—337.

Uwaga: Kopia tego listu ręką W. Mickiewicza znajduje się w zespole Katalog Lewaka nr 779/II. Zawiera karty 4; zapisane r. karty 1, 2, 3.

8. Dnia 24 Maja 1840 Plombières (Vosges).

List na papierze kremowym, pożółkłym (zrudziałe plamy), błyszczącym, o wym. 9,6 × 12,8 cm. W lewym górnym rogu w ozdobnej prostokątnej winiecie odcisnięty monogram B. Z. K. 1 zapisana obustronnie, uszkodzona przy lewym brzegu w dolnej połowie s. (tekst uszkodzony nieznacznie).

Druk.: Kor. JBZ I 169—171.

9. Dnia 27 sierpnia 1840 r. Fontainebleau (Seine-et-Marne), rue Fleury No. 1.

List na papierze identycznym, jak listy nr 3 i 4; na s. v. w prawym górnym rogu (bokiem) odcisnięty znak „Whatman” w ozdobnym owalu. Karta 1; zapisana s. r. oraz niewidoczne po złożeniu części s. v. Na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Lausanne (en Suisse) | au Beau-Séjour*. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Fontainebleau 28 Août* [1840]; 2) *Moulins-S-A[llier] 29 Août* [40]; 3) *Lyon 30 Août 1840*; 4) *Lausanne 31* [Août 1840].

Druk.: Kor. JBZ I 176—177.

Odpowiedź Mickiewicza (Interlaken, 4 IX 1840), WJ XV 349.

10. 7 Września 1840, Fontainebleau, rue Fleury No. 1.

Jest to list Józefa Zaleskiego na papierze b. cienkim (bibulka), kremowym, pożółkłym (zrudziałe plamki), o wym. 20,2 × 13,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz 1/3 s. v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Mickiewicz (Adam) | Professeur de La Littérature Latine à l'Académie de Lausanne | à Lausanne au Beau-Séjour | Suisse*. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *Fontainebleau 7 Sept. 40*; 2) *Moulins-S-Allier 8 Se[pt. 40]*; 3) *Lyon 9 Sept. 1840*; 4) *Lausanne 10 Sept. 1840*.

Druk.: Kor. JBZ I 178.

Odpowiedź Mickiewicza (Lozanna, 19 IX 1840), WJ XV 350.

Katalog Lewaka list powyższy zalicza błędnie do listów Józefa Bohdana Zaleskiego.

Uwaga: Kopia tego listu ręką W. Mickiewicza znajduje się w zespole Katalog Lewaka nr 779/II. Zawiera 2 karty; zapisana k. 1 r. oraz połowa 2 r.

11. Fontainebleau 4 grudnia 1840.

List na papierze szaro-zielonkawym, lekko żółkłym, o wym. 17,3 × 11,2 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. oraz 2/3 s. v. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Weynen” w winiecie, pod rysunkiem muszli. List nie podpisany.

Druk.: Kor. JBZ I 185—186.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 2 XII 1840), WJ XV 374—375.

12. Fontainebleau 23 Grudnia 1840 r. rue St. Honoré 22.

Jest to list Józefa Zaleskiego z dopiskiem J. B. Zaleskiego na papierze kremowym, lekko pożółkłym (rdzawe plamy), o wym. 20 × 13,3 cm. K. 1 zapisana r. Data ręką Józefa Zaleskiego, pod nią tekst listu jego ręki podpisany: *Józef Z.* Pod nim dopisek J. B. Zaleskiego podpisany: *Bohdan*. Na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | à Paris | rue d'Amsterdam No. 1*. K. przedarta przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tusze czarne): 1) *25 Décembre 1840*; 2) *Levé du 2 h[...] du Soir [...]*. Różowy krążek-zalepka.

Druk.: Kor. JBZ I 188.

Odpowiedź Mickiewicza skierowana do J. B. Zaleskiego (Paryż, 26 XII 1840), WJ XV 380—381
Katalog Lewaka list powyższy zalicza do listów J. B. Zaleskiego.

13. *Fontainebleau we wtorek* [29 XII 1840].

List na papierze identycznym jak list nr 11. Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa v., na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris | rue d'Amsterdam* [!] No. 1. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (dolny prawy róg oderwany). List podpisany ręką J. B. Zaleskiego: *Bohdan i Józef Zalescy*. — Stemple pocztowe: 1) *Fontainebleau 29 Dec* [40] (tuszu niebieski); 2) *Paris 30 Dec. 40* (tuszu niebieski). Ślad krążka-zalepki.

Druk.: Kor. JBZ I 188—189; Żywot¹ III 42—43 (obszerny fragm.).

Uwaga: Wiersz J. B. Zaleskiego „Z powodu Improwizacji Adamowej”, z datą: 30 XI 1840, druk. Kor. JBZ I 190.

14. *Dnia 19 Czerwca 1841, Beaune (Côte d'Or) rue de l'Hôtel de Ville, 5.*

List na papierze kremowym, lekko pożółkłym (zrudziałe plamy), o wym. 19,7×12,6 cm. K. 1; zapisana s. r. i, niewidoczna po złożeniu, dolna część s. v. Na części widocznej adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris | rue d'Amsterdam* No. 1. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Beaune 19 Juin 1841* (tuszu czarny); 2) *Paris 21* [?] *Juin* [41]. Brązowy krążek-zalepka.

Druk.: Kor. JBZ I 213—214; Żywot¹ III 80 (fragm.).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 23 VI 1841), WJ XV 400—402.

15. *Beaune (Côte d'Or) 9 Sierpnia 1841, rue de l'Hôtel de Ville No. 5.*

List na papierze identycznym jak list nr 12. Karta 1; zapisana s. r.; na s. v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | à Paris | rue d'Amsterdam* [!] No. 1. K. uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe: 1) *Beaune 9 Août 1841* (tuszu czarny); 2) tuszu niebieski, stempel nieczytelny [Paris]. Ślad pomarańczowego krążka-zalepki.

Druk.: Kor. JBZ I 215.

Odpowiedź Mickiewicza (Nanterre, 13 IX 1841), WJ XV 419—420.

15a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa k. 2 r.

Uwaga: W tym miejscu, wg chronologii, winny się znajdować listy dalsze, w kolejności następującej: 18, 17, 21, 16, 19.

16. *Fontainebleau 6 lutego 1842.*

List na papierze kremowym, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 21,1×13,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. Pod tekstem (drukowanym) J. B. Zaleskiego dopisek (nie drukowany) Józefa Zaleskiego: *Całuję serdecznie Pana Adama | Józef*. Na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris | rue d'Amsterdam* [!] No. 1. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stemple pocztowe (tuszu czarny): 1) *Fontainebleau 6 Fevr. 42*; 2) *Paris 7 Fevr.* [42]. Ślad zielonego laku.

Druk.: Kor. JBZ I 235—236.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Paryż, 27 I 1842), WJ XV 454—455. Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (9 II 1842), WJ XV 461—462.

Uwaga: List ten powinien znajdować się, wg chronologii, po poz. 21, a przed poz. 19.

17. *Fontainebleau, wtorek* [11 XI 1841].

Gatunek papieru identyczny jak list nr 8, lecz o wym. 19,7×12,7 cm; takież monogram *B. Z.* (w ozdobnej prostokątnej winiecie) odcisnięty w lewym górnym rogu k. 1 r. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Paris | rue d'Amsterdam [|] No. 1.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stempel pocztowy (tusz czarny): *Fontainebleau 11 Nov[...]*. Jasnobrązowy krążek-zalepka.

Druk: *Żywo*¹ III s. XXVIII—XXIX dodatek XVI (z datą właściwą); Kor. JBZ I 249 (z błędną datą: 11 XI 1842).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 15 XI 1841), WJ XV 434—437.

Uwaga: List ten winien znajdować się wg chronologii po poz. 18, a przed poz. 21.

18. *Wtorek z Fontainebleau* [14 IX 1841].

List na papierze kremowym, poźółkłym (rdzawe plamki), o wym. 20×13,3 cm. K. 1 zapisana obustronnie.

Druk: Kor. JBZ I 217—218 (z datą: 14 IX 1841).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Nanterre 13 IX 1841), WJ 419—420.

Uwaga: List ten winien znajdować się wg chronologii po poz. 15, a przed poz. 17.

19. [Brak miejsca] *Środa* [23 II 1842]¹

List na papierze b. cienkim (bibułka), kremowym, poźółkłym, o wym. 21×13,4 cm. K. 1; zapisana połowa s. r.

Druk: Kor. JBZ I 229 (z błędną datą: 1841).

Odpowiedź Mickiewicza (Paryż, 24 II 1842), WJ XV 464—465.

Uwaga: Wg chronologii list ten winien znajdować się po poz. 16.

Napis na III teczce: *Zaleski Józef Bohdan do A. M. (b. m. i d.) (dopisek oddarty od listu Odyńca do A. M.)*

20. [Warszawa 1827 lub 1828 ?].

Jest to dolny skrawek listu Antoniego Edwarda Odyńca z dopiskiem Józefa Bohdana Zaleskiego. Skrawek papieru b. zniszczony, pomięty, oddarty u góry nierówno (szerokość 11,7; wysokość przy lewym brzegu ok. 6, 3, przy prawym: ok. 7,1 cm). Papier szaro-brązowawy, żółkły. Znak wodny: prążki poziome, linie pionowe.

Na s. v. fragm. listu A. E. Odyńca, który podają w całości: *«...» warszawskiej i obowiązku — nakoniec, co mię najmocniej dotyka, zdaje się nadmieniać o obyczajach i rozwiozłości [|] — której mi ani moje sumnienie, ani najglówniejszy nieprzyjaciel o niczem zarzucić nie może. Prędzej może przeciwnym zbytkiem wykraczam, bo nawet przepisów medycyny nie słucham. Wszystko to słuszny we mnie żal obudza — Mentor przecie powinien by znać mnie lepij, niż gdyby każdej złej o mnie pogłosce wierzyć. Odpiszę wkrótce do niego, Ty przebac, że się tak obszernie o tem rozpisalem [...]* Następnie wyraz nieczytelny kończący stronę r.; na s. v. czytelnie tylko kilka wyrazów Odyńca: *«...» muszę się też pochwalić «...» co będzie z «drugą — widzę mnóstwo komicznych «...» Kiedy o tem napiszę.* Pod tym dopisek ręką J. B. Zaleskiego: *Wyzwajemniając się za pamięć o mnie w listach do Edwarda, korzystam ze sposobności, ja'ca mi się nastęrcza, i zasęlam zapewienie o moim wysokim szacunku | J. B. Zaleski.*

¹ Mickiewicz odpowiedział listem z 24 II 1842. Był to czwartek. Środa wypadła dnia poprzedniego, stąd data listu: 23 II 1842.

Przybliżoną datę ustaliam na podstawie dopisku Zaleskiego, dziękującego za pamięć o nim w listach do Odyńca; Mickiewicz wspominał Zaleskiego wielokrotnie w listach z Moskwy i Petersburga w l. 1827 i 1828 pisanych do A. E. Odyńca w Warszawie. W tym czasie J. B. Zaleski przebywał bądź w Warszawie, bądź w jej okolicach.

Uwaga: Wg chronologii list ten winien znajdować się przed poz. 1.

21. *Sobota* [Fontainebleau, 29 I 1842].

List na papierze identycznym jak list nr 16. K. 1; zapisana $\frac{1}{3}$ s. r.

Druk.: Kor. JBZ I 231 (z błędną datą: 1841).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Paryża (27 I 1842), WJ XV 454—455. 27 I 1842 wypadło w czwartek, jeśli odpowiedź była pisana w następującą po nim sobotę, wypadalaby data: 29 I 1842. Dodatkowym argumentem jest tu papier listowy, identyczny jak w liście nr 16 (z 6 II 1842). W treści listu Zaleski tłumaczy się, że milczał długo odpowiadając na zarzut Mickiewicza, że nie przyjeżdża i nic nie pisze.

21a. Kopia listu ręką W. Mickiewicza.

K. papieru białego, kratkowanego, zapisana r. Poniżej tekstu ołówkiem ręką B. Mońkiewiczówny: *Kopia ręką Wł. M-cza.*

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Zaleski (Bohdan). Poprawki i dopełnienia do listów Bohdana Zaleskiego wydanych w Korespondencji Adama Mickiewicza.*

Wewnątrz teczki 3 karty, o wym. 20,9×13,5 cm. Papier kremowy, prążkowany. Zapisane k. 1 i 2 obustronnie oraz połowa k. 3 r. Na k. 1 r. tytuł: *Dopełnienia listów Bohdana Zaleskiego do Adama Mickiewicza.* Pod tym następują liczby stron i dopełnienia. Są to jednak poprawki i uzupełnienia listów Adama Mickiewicza skierowanych do J. B. Zaleskiego (wg Kor. I i Kor. II), a nie odwrotnie, jak brzmi tytuł i napis na teczce.

Pozycja nie notowana przez Katalog Lewaka.

Zalewski (Zaleski) Stanisław zob. Kat. 711 poz. 3.

704. Zamoyski Władysław hr.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Zamoyski hrabia Władysław. List z 13 Czerwca 1848 do Adama Mickiewicza, inną ręką: i kopia.*

Paryż, 13 Czerwca 1848.

List na papierze kremowym, lekko pożółkłym, sztywnym, o wym. 20,5×13,3 cm. Karty 4; zapisane obustronnie k. 1, 2, 3 i k. 4 r.

Druk.: Legion 169—171 (nieokładnie); [W. Zamoyski]: Jenerał Zamoyski, Poznań 1922, t. 5, s. 129—131 (nieokładnie); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 123—125 (wg wyd. Jenerał Zamoyski).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza (Mediolan, 28 V 1848), WJ XVI 256—258.

Uwaga: Wg układu alfabetycznego bilet Stefana Zana (Rejestr 705a) winien się znajdować w tym miejscu a nie po listach Tomasza Zana.

705. Zan Tomasz

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Zan Tomasz do Adama Mickiewicza dwa listy z Orenburga 1827 i 1828.*

1. *Uskałyk 1827 Lipca.*

List na papierze szaro-zielonkawym, pożółkłym (rdzawe plamki), o wym. 20,8×12,8 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. List nie podpisany.

D r u k.: „Wieniec” 1862 nr 8, s. 10—12; [G. Czernicki:] Żywot i korespondencje Tomasza Zana. Kraków 1863, s. 1—10; Kor.¹ II 41—47; Kor. III 78—83.

Odpowiedź Mickiewicza na list ten oraz następny, nr 2 (Moskwa, 3/15 IV 1828), WJ XIV 378—382.

2. *d. 6 Grudnia 1827, Orenburg.*

List na papierze chropowatym, szaro-brązowym (b. silnie pożółkłym), o wym. 25,2×20,5 cm. Znak wodny: prążki poziome, linie pionowe, uproszczony rysunek pióropusza, pod nim litery „M. Y. | 1826”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | à Moscou.* K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (wyrwanie przy prawym brzegu), obie karty pomięte i zabrudzone. List nie podpisany. — Dwie czerwone pieczęcie lakowe, na których odbity rysunek koszyka z kwiatami, nad tym unosi się gołąb — cały rysunek zamknięty w kole.

D r u k.: „Wieniec” 1862, nr 9, s. 7—8; [G. Czernicki:] Żywot i korespondencje Tomasza Zana. Kraków 1863, s. 10—15; Kor.¹ II 47—50; Kor. III 83—86.

Odpowiedź Mickiewicza na list ten oraz poprzedni, nr 1 (Moskwa, 3/15 IV 1828), WJ XIV 378—382.

3. [Orenburg 1828 r. 12 grudnia].

List na papierze dość grubym, szaro-brązowym (b. silnie pożółkłym), o wym. 20,7×12,6 cm. Znak wodny „K. II. | 1826”. Karty 2 zapisane obustronnie. List nie podpisany.

D r u k.: „Wieniec” 1862, nr 10, s. 10—13; [G. Czernicki:] Żywot i korespondencje Tomasza Zana. Kraków 1863, s. 20—29; Kor.¹ II 62—68; Kor. III 101—106.

705a. Zan Stefan

Napis na I teczce ręką A. Lewaka: *Zan Stefan.*

Napis na II teczce ręką W. Mickiewicza: *Zan Stefan. Bilet wizytowy z własnoręcznym podpisem.*

Jest to skrawek papieru biało-kremowego, o wym. 4,3×7,2 cm (brzegi ucięte nierówno). Znak wodny: „[...]Y MILL | [18]36”. Na s. r. napis ołówkiem: *Zan | Rue de Seine St. Germain | n. 59 à Paris.*

Uwaga: Pismo Stefana Zana przesłane na ręce Mickiewicza druk. w całości Szpotański III 147; jedno. zdanie z listu S. Zana (do Mickiewicza ?) z 29 IX 1847 cyt. Żywot¹ III 472. Autografu nie ma w tym zespole.

Pozycja nie notowana w Katalogu Lewaka.

706. Żeligowski Justyn

Napis na teczce A. Lewaka: *Żeligowski Justyn.*

[Brak miejsca i daty]

Bilet wizytowy (papier gruby, biały, błyszczący), o wym. 5×8,9 cm. Na s. r. drukiem: *Justin Żeligowski | rue St. Honoré, 340*. Na s. v. ręką Żeligowskiego: *M. Mickiewicz | Kuriera po przeczytaniu Leonardowi Chodźce odesłać proszę | 17. l'Este 17*. W tym samym miejscu, co tekst powyższy, odbity prawdopodobnie przez (zaginioną) kopertę, niewyraźny, lecz czytelny adres: *Monsieur | Mickiewicz | 17. l'Este 17*.

Żurawski Wincenty zob. Kat. 694 poz. 4.

707. Żukowski Wasilij

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *List bez daty do Adama Mickiewicza*.

[Petersburg, styczeń starego stylu 1829].

List na papierze kremowym, pożółkłym, o wym. 21,4×12,6 cm (brzezi nierówno ucięte). Karty 2; zapisana (wzdłuż strony) k. 1 r.; na k. 2 v. napis *Мужесууу* oraz ślad czerwonego laku z fragm. odcisku pieczętki (rysunek litery).

D r u k.: Kor. III 71 (z błędną datą: 1826 ?). Prawidłową datę listu ustalił S. Pigoń (WJ XIV 445 przypis 2): list Żukowskiego wiąże się z listem Mickiewicza do K. Bułgakowa, Petersburg, styczeń s. 1829 (WJ XIV 444—445).

708. Listy od osób nieokreślonych

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Listy od osób nieokreślonych*.

Napis na I teczce ręką W. Mickiewicza: *Antoni. List z 11-go stycznia 1832 do Adama i Franciszka Mickiewicza*. Na wewnętrznej stronie okładki tej teczki uwaga ręką B. Mońkiewiczówny: *Antoni Odyniec? (Elbląg)?*

1. Elbląg 11/1 1832.

Jest to list Antoniego Bernatowicza na papierze dość grubym, kremowo-brązowym, pożółkłym (rdzawe plamki), chropowatym, o wym. 16,7×15,6 cm (arkusz udarty nierówno). Znak wodny: prążki pionowe, linie poziome oraz napis „Celiów”. Karty 2; obie s. nadniszczone, zabrudzone. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Na k. 1 r. list skierowany do Franciszka Mickiewicza, na k. 2 v. dopisek do Adama Mickiewicza. Na k. 2 r. adres: *À Monsieur | Adam | Mühl | uprasza się o łaskawe przesłanie co najprędzej, gdzie się znajduje*. — Ślady czerwonego laku.

Inc. listu do Franciszka Mickiewicza: *Kochany Panie Franciszku! Na twój list z Wągrowca nie odpisałem, bo by Cię na pewno nie doszedł — a dzisiaj 2 naraz odbieram od pułkownika Breańskiego z daty 23 i 27-go X-bris! Ty się spuściłeś na przyrzeczenie oddawcy i nie wyraziłeś, gdzie do Ciebie adresować — otóż masz rzetelność tych, których wysławiasz [...]*

Całość dopisku do Adama Mickiewicza: *Uwielbiany Panie Adamie! Dziękuję ci i za dopisek! Masz słusność w tem, że jestem drażliwy — ale temu ludzie winni! — czego ty nie możesz wyrozumieć, gdyż oni cię uwielbiają ...! Zresztą bądź pewien, że ja Panią K. poważam i szanuję — to jest jedna z najuczciwszych kobiet — ale! ale! ... Bądź zdrow i zawsze szczęśliwy | Twój | Antoni*.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Na Łysej Górze pod bukiem żaloby, narzekania, płaczu i poprzysiężenia, dnia 15-go po uratowaniu życia (18-go*

Maja 1833 r.). (List bezimienny do Adama Mickiewicza). Inną ręką ołówkiem: Bezimienny. Niżej, inną ręką: i kopia.

2. *Na Łysej Górze pod bukiem żaloby, narzekania, płaczu i poprzysiężenia dnia 15 po uratowaniu życia (18 Maja 1833 r.).*

List na papierze kremowo-brązowym (b. silnie żółkłym), dość cienkim, o wym. 24,3 × 21 cm. Znak wodny: prażki pionowe, linie poziome oraz na tarczy pod koroną trąbka pocztowa (środek tarczy uszkodzony — wyrwanie k.). Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie; na k. 2 v. adres: *À Monsieur | Mickiewicz | Poète Polonais | à Paris* oraz napis francuski (druk. *Żywoť* II 252). K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Obie karty podklejone na zgięciach bibułą. — Rozerwana pieczęć lakowa (czerwona) z odcisniętym rysunkiem plectionki w kole.

Druk.: *Żywoť* II 252—254 (fragm.), dodatek VIII na ss. XIX—XXIII (fragm.).

2a. Kopia ręką W. Mickiewicza.

Kart 6; zapisane r. karty 1, 2, 3, 4, 5 i połowa k. 6. Papier kremowy, prażkowany.

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Do Adama Mickiewicza list z 1 lutego 1845 (podpis nieczytelny).*

3. *1 lutego 1845 Paryż.*

List na papierze białym, lekko żółkłym, o wym. 20,9 × 13,4 cm. (dolny brzeg k. 2 nierówny). Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Monsieur | Adam Mickiewicz | Professeur au Collège de France | Paris rue d'Amsterdam*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Brązowy krążek-zalepka.

Całość listu: *Drogi Bracie Adamie — | Ja przyszedłem do Koła po miłość, bez której czuję, że nie ma zbawienia. | Dziś brat Pilchowski posłuszeństwa ode mnie wymaga i nie ma prawa bez miłości dla mnie — ja również bez miłości dać go nie mogę. Inaczej posłuszeństwo było by dawne, takie, jakie miałem dla Cesarza Rosji aż do rewolucji. Dzisiaj ja rozumiem posłuszeństwo dla miłości przez miłość. | Strachem ani obietnicami, ani osobistem widokiem duch mój złamać się nie da — wylew siły bez miłości skutku żadnego nie robi — bo ja siłę mam. | Jeżeli brat, z którym ja połączyć się pragnę, tyle w sobie wyrobił miłości, że mocą jej strunę duszy mej odwilży i dociągnie do tonu, do którego ona dostroić się winna, takowy brat jest zwycięzcą, jest silny, jest wyższym bratem dla mnie, bo moim wybawcą. | Jego podkomendny i posłuszny brat | Podpis nieczytelny (M. Jan [...] ?)*

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *List, nadpisano ręką S. Pigonia: Karola. Ręką W. Mickiewicza: z 24-go sierpnia 1849 r. do Adama Mickiewicza. Ręką J. Ujejskiego nadpisano: Mickiewicz Adam, poniżej inną ręką: od administratora Tribune des Peuples.*

List na papierze dość cienkim, kremowo-brązowym, b. silnie żółkłym (duże brązowe plamy). Karty 2; zapisana k. 1 r. i połowa s. v. Na k. 2 v. napis: *Pour remettre à Monsieur Adam. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty ozdobny monogram L. G.*

Inc.: *Kochany Panie Adamie. Gdybyś mógł list Twój o jeden dzień przyspieszyć, list ten byłby jeszcze zastał kasztelana w Bruxelli, bo dopiero wczoraj do Akwisgranu wyjechał. Piszę natychmiast do Niego i list Twój załączam. Rozumiem, że zgodzi się ze mną na potrzebę zastosowania się do prośby Mecenas, byle by tylko wymagana zwłoka nie była długą, co by nieskończenie Dziennikowi zaszkodziło obudzając w publiczności wątpliwość względem jego zamożności [...] Omawia problemy związane ze wznowieniem „Tribune des Peuples” na tle upadku sprawy węgierskiej.*

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Do Adama Mickiewicza urywek listu (brak podpisu)*. Inną ręką: 20 VII 1852.

5. [Paryż, 20 VII 1852].

List na papierze białym, poźółkłym, sztywnym, o wym. 19,7×16 cm. Karty 2; dolna połowa k. 1 wraz z częścią tekstu i podpisem oderwana, wysokość k. przy lewym brzegu 13,4; przy prawym 10,7 cm. Zapisana k. 1 v.; na k. 2 v. adres: *Monsieur Adam Mickiewicz [!] 44 rue de l'Ouest | En Ville*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. — Stempel pocztowy (tuszu czarny): *Paris 18 Juil. 52*. Znaczek pocztowy zielony, cięty, z rysunkiem głowy Marianny w kole i napisem u góry: *Republ. Franc.*, zaś u dołu: *15 c. Postes. 15 c.* Znaczek skasowany stemplami: 1) Gwiazda sześcioramienna złożona z kropek; 2) 23. Pieczęć lakowa czerwona z odbitą pieczętką: w winiecie pod trzypalcową koroną ozdobny monogram *K.G.*

Całość zachowanego tekstu: *Szanowny Panie Dob[rodzieju]! | Mając okazji [!] poznać prawdziwe JEHO wspaniałomyślne szlachetne serce, że był łaskaw ode mnie przyjąć dzieło bez mojego przedstawienie, na które nie liczyłem ani się spodziewałem, pokazałeś Panie prawdziwy czyn Izraelski, gdy od zwyczajnego chrześcijanina podobnego czynu nie miałem jeszcze szczęście doznawać, miałeś Pan istotnie powołanie duchowne, że acorac [!] w chwili nader potrzebnej raczyłeś mi przyjść w pomoc, to wszystko (...) do Pana (...)*

709. Bank Emigracyjny Polski

Napis na teczce zbiorowej obejmującej wspólnie Kat. 709 i Kat. 710: *Institucja Nauk Emigr. i Tow. Wzajem. brat. pom. do A. M.*

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Odezwy: 1° Banku emigracji polskiej z 25 Listop. 1852 podpisana Jesman. 2° Towarzystwa Wzajemnej pomocy podpisana: Gaykowski Stefan, Szlezzyngier Teodor, Wincenty Grochowski (z papierów Adama Mickiewicza)*, ołówkiem ręką S. Pigonia: *o R. Majewskim zob. w liście ks. H. Terleckiego*, niżej ołówkiem, ręką B. Mońkiewiczówny: *ręką prof. St. Pigonia.*

1. Paryż, dnia 25 Listopada 1852.

Jest to tekst litografowany, wpisana jedynie (dwukrotnie) data, nazwisko Rudolfa Majewskiego, a także suma: 75 i 78 franków. Podpis odręczny: *Jesman*. Papier kremowy, żółkły, dość cienki, błyszczący, o wym. 21,2×13,5 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; w lewym górnym rogu k. 1 r. nadruk: *Bank Emigracji Polskiej | w Paryżu | z roku 1851*; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | r. Notre-Dame-des Champs 76*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu (dolny prawy róg oberwany), k. 1 również nieznacznie uszkodzona. — Stempel pocztowy (tuszu zielono-szary): *27 Nov. 52 6-e Dist^{on} 5 h. 30 Sr.* Ślad czerwonej zalepki.

Całość tekstu (rozstrzelenie oznacza wyrazy wpisane): *Dyrekcja Banku Emigracji Polskiej w Paryżu widzi się być [!] przymuszoną zawiadomić Pana, że Pan Majewski Rudolf, który JEHO ręką na dniu 2 Listopada 1851 r. pożyczył ze wspomnianego Banku ilość franków 75, dotąd nieakuratnie się wypłaca i z upłynionych zaległości wypłat tygodniowych winien jest Bankowi franków 78. | Dyrekcja położyła pełne zaufanie w rękach Pańskiej i przez to samo nie powątpiewa, że za pośrednictwem JEHO wyżej wymienione zaległości P. Majewskiego do Kasy Banku wniesione zostaną; zaprzeczyc bowiem nie można, że tylko regularne i sumienne uiszczanie się pożyczających całość i zachowanie tej Instytucji zachować potrafi. | Sekretarz Banku | Jesman.*

710. Towarzystwo Wzajemnej Bratniej Pomocy

Napis na teczce: *Tow. Wzajem. Brat. Pomocy do A. M.*

Paryż, dnia 11 Paźdz[iernika] 1854.

Jest to tekst litografowany (włącznie z podpisami); ręcznie, prócz daty, wpisano jedynie: *Szanownego Ziomka* oraz *Szacunek i Pozdrowienie*. Papier kremowy, lekko pożółkły, o wym. 26,7 × 20,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r.; na k. 2 v. adres: *Monsieur | Mickiewicz | à la Bibliothèque de l' Arsenal | près de la Bastille [!] | Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu. Obie karty przedarte przy prawym brzegu. — Czerwony krążek-zalepka.

Całość tekstu: *Polacy zamieszkali w Paryżu; i utrzymujący się ciężko zapracowanym groszem. Zważywszy, iż wielka liczba braci naszych znajduje się bez pracy i pozbawionych wszelkich środków do życia. Chcąc przeto przyjść im w pomoc tak przez wynalezienie pracy, jako też dobrowolnemi składkami zawiązali się w Towarzystwo „Wzajemnej bratniej Pomocy” i ze swej strony pospieszyli ze złożeniem w miarę każdego możliwości składkę oraz dla spiesniejszego i skuteczniejszego nadal działania wybrali komisją opatrzoną zaufaniem i stosownemi przepisami. | Powołanymi będąc do składu takowej Komisji mamy sobie za powinność odezwać się do Szlachetnych uczuć S z a n o w n e g o Z i o m k a z prośbą: o przyjście w pomoc cierpiącym niedostatek Rodakom datkiem lub wynalezieniem pracy | S z a c u n e k i P o z d r o w i e n i a | Gaykowski Stefan | Szlezyn-gier Teodor | Wincenty Grochowski | Składkę przyjmują Kassjer Komisji | Gajkowski, 26 Place Maubert (Paris) | Grochowski, 5 rue Bernard (Batignolles).*

711. Pisma i listy do A. Mickiewicza w sprawach Legionu Polskiego we Włoszech

Napis na teczce zbiorowej ręką A. Lewaka: *Pisma i listy A. Mickiewicza w sprawach Legionu Polskiego we Włoszech.*

Napis na I teczce ręką A. Lewaka: *Tymczasowy Rząd Lombardii 9 V 1848.*

Napis na II teczce ręką A. Lewaka: *Rząd Tymczasowy Lombardii 9. V. 1848.*

1a. *Milano, 9 Maggio 1848.*

Jest to kopia ręką nieznaną na papierze grubym, kremowym, pożółkłym, o wym. 27,4 × 21,4 cm. Karty 2; zapisana k. 1 r. i $\frac{2}{3}$ s. v. List podpisany: *Casati pres[ident]e, Giuliani, Cazzaniga*. Pod tekstem listu napis: *Za zgodność z oryginałem | Karol Markoni [!]*.

D r u k.: Legion 110—111 (tłum. polskie); 410—411 (w jęz. oryginału — włoskim; przypis do strony 110, brakuje tu wśród podpisanych nazwiska prezydenta Casatego); Mémorial II 59—60 (tłum. francuskie); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 89—90 (nowy przekład polski).

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza do Rządu Tymczasowego Lombardii (Mediolan, 3 V 1848), WJ XVI 214—221. Mickiewicz odpowiedział listem z Mediolanu (10 V 1848), WJ XVI 234—237.

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Mickiewicz Adam. Rząd prowizoryczny lombardzki do Adama Mickiewicza 9 maja 1848*, niżej ołówkiem ręką B. Mońkiewiczówny: *tłumaczenie z włoskiego.*

1b. Polski przekład pisma nr 1.

Papier kremowy, pożółkły, gruby, chropowaty, o wym. 18,4 × 27,7 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. K. 2 przedarta przy prawym brzegu; obie karty pomięte. Pod tekstem prze-

kładu napis: *Za wierność tłumaczenia: Saski* [Karol]. W tekście poprawki ołówkiem (ręką W. Mickiewicza) oraz odnośnik przy jednym ze zdań, wpisany ołówkiem na lewym marginesie: *(a) frazes cytowany z Mickiewicza noty do Rządu Tymczasowego.*

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *1) Gouvernement provisoire de Lombardie 1848.*

1c. Francuski przekład pisma nr 1.

Papier dość cienki, kremowy, poźółkły (rdzawe plamki), o wym. 27,1 × 21,1 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie. W lewym górnym rogu obu kart v. odcisnięty znak „Bath” pod koroną.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Odezwa zbiorowa legionistów polskich we Florencji do Adama Mickiewicza z 16-go Października 1848 r.*

2. Florencja, d. 16 Października 1848.

Papier jasnoniebiesko-zielonkawy, o wym. 22,8 × 18,3 cm. W górnym lewym rogu odcisnięty w ozdobnym owalu znak „Bath”. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, u dołu k. 1 rozpoczynają się podpisy obejmujące również k. 2 r. Jako pierwszy figuruje Maurycy Hauke, dalej następuje 61 podpisów.

D r u k.: Legion 318—319 (z podpisami); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 195—196 (bez podpisów).

Odpowiedź Mickiewicza skierowana do Maurycyego Haukego (Paryż, 27 X 1848), WJ XVI 337.

Napis na teczce ręką J. Ujejskiego: *Mickiewicz Adam. Ręką W. Mickiewicza: Legia włoska. Lista zbiorowa. Do Adama Mickiewicza z Florencji 15 grudnia 1848 z podpisami: G. Roźnieckiego, Orłowskiego, Witkowskiego, Zaleskiego, Boruckiego, Czerwińskiego, Klukowskiego, Markoniego [!], Potockiego, Kamińskiego.*

3. Florencja, dnia 15 Grudnia 1848.

Papier dość cienki, kremowy, poźółkły, o wym. 25 × 19,9 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz k. 2 r. Obie karty naddarte, górny prawy róg k. 1 oderwany. W górnym lewym rogu obu kart odcisnięty znak „Bath” w ozdobnej winiecie. Podpisani: G[abriel] *Roźniecki*, [Józef] *Orłowski*, [Józef] *Witkowski*, [Karol] *Markoni* [!], [Stanisław] *Zaleski*, M[ichał] *Borucki*, [Józefin] *Czerwiński*, A[dolf] *Potocki*, [Aleksander] *Kamiński*, [Ignacy] *Klukowski*.

D r u k.: Lutzowa 266—268.

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Odezwy Legionistów do Adama Mickiewicza i do braci spółtulaaczy z Modigliano 22-go stycznia 1849 r.*

4. Z obozu Modigliana dnia 22 Stycznia 1849.

List na papierze kremowym, poźółkłym, dość sztywnym, o wym. 29,9 × 20,9 cm. Karty 2. Tekst odezwy na k. 1 r. oraz 3 liniijkach tekstu na s.v., gdzie rozpoczynają się podpisy 105 legionistów obejmujące także k. 2 r.; na s. v. trzy podpisy. List poplamiony atramentem i pobrudzony, w wielu miejscach poprzedziany.

D r u k.: Lutzowa 317 (bez podpisów).

Uwaga: Brudnopis tej odezwy ręką J. B. Dziekońskiego znajduje się w zespole Rejestr 520 poz. 15.

Napis na teczce ręką A. Lewaka: *Odezwa 110 Legionistów do A. M. St. Marcello 30 III 1849.*

5. Z obozu w St. Marcello d. 30 Marca 1849.

Papier kremowy, silnie pożółkły (rdzawe plamki), o wym. 29,1×20,6 cm. Karty 2. Tekst odezwy obejmuje k. 1 r. i $\frac{2}{3}$ s. v.; na tejsze s. rozpoczynają się podpisy zajmujące także k. 2 r. (łącznie 110 podpisów). Na k. 2 v. lista nazwisk obejmująca: 1) nieobecnych w St. Marcello; 2) w Szpitalu w Pistoii. Niżej notatka: *Oprócz tego: 19-u Legionistów nowo przybyłych znajdujących się obecnie we Florencji i jeszcze nie przyłączonych do Kompanii.*

D r u k.: Legion 339 (bez podpisów); Legion Mickiewicza, wyb. źródeł 216—217 (bez podpisów).

Napis na teczce ręką W. Mickiewicza: *Anonym. List z 18-go czerwca 1851 r. do Adama Mickiewicza o położeniu byłych żołnierzy Legii Polskiej w Rzymie.*

6. Paryż, d. 18 Czerwca 1850.

List na papierze dość cienkim, szaro-kremowym, lekko pożółkłym, o wym. 18,7×12,5 cm Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie oraz $\frac{2}{3}$ k. 2.

Całość listu: *Czuję się poniekąd w obowiązku udzielenia Szanownemu Panu wiadomości, których może wolałbym oszczędzić, gdyby nie to, że imię i wziętość Sz. Pana przyczynić się mogą do ulżenia albo odmienienia nieszczęśliwej pozycji współrodaków w Grecji i Rzymie zostających; według listu Kamińskiego z Rzymu d. 4 czerwca: „Czerwińskiego, Rymarkiewicza, Koncewicza, Zalewskiego i jeszcze kilku, chociaż mieli niektórzy paszporta francuskie od tygodnia, wsadzono ich do więzienia powiedziawszy, że nie wypuszczą ich aż wtedy, kiedy z Rzymu będą w stanie wyjechać, a tu nie mają pieniędzy, są w bardzo oplakany stan, gdyż więzienie barbarzyńskie. Z Grecji odebrano listy w Rzymie. Okropne rzeczy dzieją się z tamtymi, między innymi przytaczam następujący wypadek. Świętosławskiemu inżynier przy robotach groził kijem za to, że nie ciągle pracował — w skutku czego wszystkich wypędzono od roboty. Poszli więc skarżyć się do prefekta policji, lecz tam za całą sprawiedliwość usłyszeli, że jeżeli nie opuszczą Grecji, to ich każą wysztyletować — jakoż wkrótce wieczerem Świętosławski dostał sztyletem w brzuch, a Mucha w piersi. Nie wiedzą, co robić, podobno pisali do króla Piemontkiego, aby ich przyjął do swego kraju, drudzy w Ambasadzie Rosyjskiej proszą o amnestią — bardzo wielu powymieralo, między innymi pocziwy Żurawski.” | Powinienem objaśnić, że Świętosławski był jednym z tych, co bardzo szanowali wolę i imię pańskie. Jest to młody i słabego zdrowia: miał brata, który w Grecji dzielając wygnanie umarł tam niezbyt dawno na febrę. | Żurawski zaś jest bratem tego, któregoś Pan poznał w czasie bytności Witkowskiego w Paryżu. Obdarzony silnem zdrowiem mimo to nie mógł się oprzeć chorobom, jakie tam naszych rodaków przerzedziły. List nie podpisany.*

Napis na teczce ręką A. Lewaka: *Stan kassy 2 Kolumny Legii Polskiej, Lyon 14 VIII 1848.*

7. Lyon 14 sierpnia 1848.

Raport na papierze biało-kremowym, lekko żółkłym, o wym. 27,2×21 cm. Karty 2; zapisana k. 1 obustronnie, na k. 2 v. adres: *Monsieur | Adam Mickiewicz | 12, rue du Boulevard aux*

Batignolles | *Paris*. K. 2 uszkodzona przy otwieraniu, obie karty przedarte przy dolnym lewym rogu. — Stemple pocztowe: 1) *Lyon 14 Août 48* (tuszczyk czarny); 2) [*Moulins 16 Août 48* (tuszczyk zielony)]; 3) *Les Batignolles 19 [Août] 48*. Czarny krążek-zalepka.

Inc.: *Stan Kasy 2 Kolumny Legii Polskiej po dzień 14 sierpnia 1848*. | *Bourges, 7 sierpnia* | *Żołd dzienny na 25 ludzi ... 25*. — [...] Podpis: *E. Rykaczewski* | *kwatremistrz i kassjer*.

Napis na teczce ręką A. Lewaka: *Collegno. Milano 6. VI 1848*.

8. Kopia listu z Mediolanu, 6 VI 1848.

Oryginału brak, kopia ręką nieznaną, zob. Kat. 507 poz. 2. Papier kremowo-szary, żółkły, o wym. 20×15,6 cm (dolny brzeg k. oddarty nierówno). K. 1 zapisana r.

LISTY DO MICKIEWICZA W ZESPOLE „DOKUMENTY I PAPIERY ROZMAITE DOTYCZĄCE ŻYCIA I ŚMIERCI ADAMA MICKIEWICZA”

719. **Odezwa Zakładu polskiego w Besançon do Adama Mickiewicza przesłana mu razem z pierścieniem złotym**

Besançon, 1832 roku miesiąca sierpnia 8 dnia.

Papier kremowy, żółkły, o wym. 27,5×19,4 cm. Karty 2 zapisane obustronnie. Tekst odezwy na k. 1 r., tu rozpoczynają się podpisy obejmujące strony następne (w sumie 42 podpisy).

Druk.: Kor.¹ II 88—90 (z podpisami); Kor. III 154—156 (z podpisami).

Mickiewicz odpowiedział listem z Paryża (początek X 1832), WJ XV 42—43 (Ziomkom Litwinom, tułaczom w Besançon).

W Katalogu Lewaka błędna data odezwy: 3 VIII 1832.

720. **Jacquet Auguste**

Kopia pisma z Lozanny, 13 III 1840 — zob. oryginał Rejestr 554.

Kopia ręką nieznaną na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 19,8×16,7 cm. K. 1 zapisana r.

722. **Muyden Jacques Alfred van, wiceprezydent Rady Stanu Kantonu de Vaud**

Lausanne, 4 Avril 1840.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 39,2×25,9 cm. Karty 2.

Druk.: Kor. IV 201—202; *Żywot*¹ II s. LXVI—LXVII dod. LI.

723. **Muyden Jacques Alfred van, wiceprezydent Rady Stanu Kantonu de Vaud**

Lausanne, 26 Septembre 1840.

List na papierze kremowym, żółkłym, o wym. 39×25,8 cm. Karty 2.

Druk.: Kor. IV 232; *Żywot*¹ II s. CI—CII dod. LXVIII.

Jest to odpowiedź na list Mickiewicza z Lozanny (23 IX 1840), WJ XV 352—355.

725. Pismo do A. Mickiewicza od Rady Oświecenia Publicznego Kantonu de Vaud w sprawie mianowania go profesorem honorowym Akademii Lozańskiej

Lausanne, 9 Novembre 1840.

Papier poźółkły, o wym. 33,7×21,8 cm. Karty 2. Podpisani: Prezydent *J. Muret* i sekretarz *Louis de la Vallière*.

728. Kopia ręką F. Wrotnowskiego pisma młodzieży francuskiej złożonego Mickiewiczowi wraz z medalem na cześć jego, Micheleta i Quineta

Paris, le 13 Août 1845.

Papier poźółkły, o wym. 18,5×12,2 cm. Karty 2.

731. Barthélemy Saint Hilaire Jules

Kopia ręką Aleksandra Chodźki listu z Paryża, 14 IV 1852 (zob. Rejestr 484, gdzie autograf i kopia) oraz dekretu z d. 12 IV 1852 i odpowiedzi Mickiewicza do Ministra Oświecenia Publicznego z d. 18 IV 1852 — zob. WJ. XVI 476—480.

Papier kremowy, sztywny, poźółkły, o wym. 32×21,6 cm. Karty 2.

CHRONOLOGICZNE ZESTAWIENIE LISTÓW

1822

31 XII 1821 [st. stylu =		
12 I 1822 n. stylu]	Tekla Stypulkowska	670/1
[koniec XII 1821 st. stylu]	Tekla Stypulkowska	670/2
[25 VI 1822]	Maria z Wereszczaków Puttkamerowa	640/2
[VI 1822, X 1822 lub		
V 1823 ?]	Maria z Wereszczaków Puttkamerowa	640/4
18 [VIII 1822]	Maria z Wereszczaków Puttkamerowa	640/1

1826

21 X	Joachim Lelewel [do Cypriana Daszkiewicza]	590/1
10 XII	Joachim Lelewel [do Cypriana Daszkiewicza]	590/2
10 XII	Joachim Lelewel [do Cypriana Daszkiewicza]	590/3

1827

3 IV	Wiera Wiaziemska	693
21 IV	Joachim Lelewel	590/4
VII	Tomasz Zan	705/1
4 XII [4/16 XII 1827]	Maria z Wołowskich Szymanowska	675/1
6 XII	Tomasz Zan	705/2
7/19 XII	Maria z Wołowskich Szymanowska	675/2
[1827 ?]	Zeneida Wołkońska z Biełosielskich-Biełozierskich	698/9
[1827 lub 1828 ?]	Józef Bohdan Zaleski	703/20

1828

8 II	Julian Ursyn Niemcewicz	617/1
21 IV	Joanna Zaleska Saryusz	702
3 V	Klementyna Ostrowska z Sanguszków	626
23 VII	Feliks Kołakowski	571
7 XI	Leon Borowski	494
[12 XII 1828]	Tomasz Zan	705/3
[1828 ?]	Karol Józef Lipiński	593

1829

I	Wasilij Żukowski	707
---	------------------	-----

19 II	Karolina Jaenisch	556/1
5 IV	Karolina Jaenisch	556/2
[IV 1829 ?]	Iwan Kozłow	579
[16/28 V 1829]	Maria z Wołowskich Szymanowska	675/3
5 VI	Zeneida Wołkońska z Bielosielskich-Bielozierskich	698/1
10 VI [10/22 VI]	Maria z Wołowskich Szymanowska	675/4
11 VI	Franciszek Malewski	596/1
30 VIII	Johann Wolfgang Goethe	538
16 X	Zeneida Wołkońska z Bielosielskich-Bielozierskich	698/2
24 X	Joachim Lelewel [do Cypriana Daszkiewicza]	590/5
10 XII	Aleksander Chodźko	504/1

1830

3 III	Otilia von Goethe	539
28 III [1830]	Pietr Wiaziemski	692/1
[1 V 1830]	Zeneida Wołkońska z Bielosielskich-Bielozierskich	698/8a
11 V	Zofia Ankwiczyowa	482/1
[V—VI 1830]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/1
2 VII	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/2
13 VII	Zofia Ankwiczyowa	482/2
13 VII [1830]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/3
23 VIII	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/4
31 X	Ignacy Domeyko	517/1
1 XI [1830]	Maria z Wereszczaków Puttkamerowa	620/3
[1830 ?]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/13
[1830 ?]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/23
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/5
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/6
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/7
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/8
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/9
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/10
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/11
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/12
[1830—1831]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/14

1831

12 VI	Zeneida Wołkońska z Bielosielskich-Bielozierskich	698/3
22 XI	Szymon Chłustin	503
24 XI	Zeneida Wołkońska z Bielosielskich-Bielozierskich	698/4
4 [3] XII	Franciszek Mickiewicz	606/1
14/26 n. s. [XII 1831]	Franciszek Malewski	596/5
[1831 ?]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/15

1832

11 I	NN [Antoni Bernatowicz]	708/1
[II (?) 1832]	Marianna Gabriela (Józefowa) z Gąsiorowskich Bnińska	490
20 III [1832]	Zeneida Wołkońska z Biełosielskich-Biełozierskich	698/8
28 IV	Jan Skrzynecki	664/3
5 V	Wacław Hanka	547
[6 VI 1832]	Zeneida Wołkońska z Biełosielskich-Biełozierskich	698/10
8 VI	David d'Angers Pierre-Jean	515/1
7 VII	Zofia Ankwiczowa	482/3
7 VII	Zeneida Wołkońska z Biełosielskich-Biełozierskich	698/5
26 VII	Zeneida Wołkońska z Biełosielskich-Biełozierskich	698/6
31 VII [1832]	Karolina Towiańska	679/4
8 VIII	Zakład Polski w Besançon	719
25 VIII	Stefan Garczyński	529/1
16 X	Stefan Garczyński	529/2
16 XI	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/16
26 XI	Stefan Garczyński	529/3
7 XII	Stefan Garczyński	529/4
8 XII	Zofia Ankwiczowa	482/4
[1832 ?]	Aleksander Potocki	637
[1832 ?]	Charles de Montalembert	612/3

1833

9 I	Stefan Garczyński	529/5
3 II	Julian Ursyn Niemcewicz	617/2
18 II	Julian Ursyn Niemcewicz	617/3
25 II	Stefan Garczyński	529/6
11 III	Zofia Ankwiczowa	482/5
17 III	Stefan Garczyński	529/7
5 IV	Julian Ursyn Niemcewicz	617/4
15 IV	Zofia Ankwiczowa	482/6
17 IV	Stefan Garczyński	529/8
14 V	Stefan Garczyński	529/10
(18 V 1833)	NN	708/2, 2a
[27 V 1833]	Stefan Garczyński	529/11
5 VI [1833]	Stefan Garczyński	529/9
19 VI	Marie-Joseph de La Fayette	587
23 VI	Antoine-Maurice-Apollinaire d'Argout	483
11 X	Antoni Edward Odyniec	621/1
30 XI	Wincenty Matuszewicz	599/1
[1833]	Antoni Edward Odyniec	621/7

1834

18 [II 1834]	Klaudyna z Działyńskich Potocka	635/1
--------------	---------------------------------	-------

9 IV	Karol Różycki	649/1
13 IX [1834]	Klaudyna z Działyńskich Potocka	635/2
14 XI [1834]	Klaudyna z Działyńskich Potocka	635/3
20 XI [1834]?	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/18
30 XII	Nikołaj Polewoj	634
[1834 ?]	David d'Angers Pierre-Jean	515/2
[1834 ?]	Izydor Sobański	666/2

1835

[18 III 1835]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/17
[23 VI 1835]	Stefan Witwicki	696/1
18 IX	Julian Ursyn Niemcewicz	617/5
[20 IX 1835]	Antoni Edward Odyniec	621/3
26 IX [1835]	Elizabeth Marlay	597/1
20 X	David d'Angers Pierre-Jean	515/4
[1835 ?]	David d'Angers Pierre-Jean	515/3
[1835 ?]	Charles de Montalembert	612/4

1836

4 II	Julian Ursyn Niemcewicz	617/6
12 II	Aleksander Mickiewicz	605
15 II	Adam Jerzy Czartoryski	512/1
25 II	Walerian Krasiński	581/1
[IV—IX 1836]	Karol Kniaziewicz	569
7 VI	Józef Jeżowski	560/1
25 VI	Antoni Edward Odyniec	621/2
28 VII	Edward Raczyński	642/1
31 VII	Józef Bohdan Zaleski	703/1
13 IX	Ignacy Domeyko	517/2
8 XI [1836]	Zeneida Wołkońska z Biełosielskich-Biełozierskich	698/7
[1836]	Józef Jeżowski	560/2

1837

9 III	Antoni Edward Odyniec	621/4
IV	Alfred de Vigny	688
10 V	Jean Reboul	647
29 V	Walerian Krasiński	581/2
[V 1837]	Marie de Flavigny d'Agoult	480/2
[V 1837]	George Sand	654/8
9 VI	Edward Raczyński	642/2
11 VII	Józef Grabowski	541/1
28 VIII	Edward Raczyński	642/3
30 VIII	Marie de Flavigny d'Agoult	480/1
5 IX	Antoni Edward Odyniec	621/5
10 IX	Antoni Edward Odyniec	621/6
7 X	ks. Aleksander Jełowicki	559/1

8 X	Ignacy Domeyko	517/3
22 X [1837]	Ignacy Domeyko	517/4
[1837 ?]	Edward Raczyński	642/4

1838

4 III	Ignacy Domeyko	517/5
10 III	Zofia Ankwiczowa	482/7
29 III	Ignacy Domeyko	517/6
[8] IV	Ignacy Domeyko	517/7
17 IV	Józef Dwernicki	519/1
25 IV [1838 ?]	Józef Grabowski	541/5
30 IV	Łucja z Giedroyciów Rautenstrauchowa	646/1
14 V	Edgar Quinet	641/1
16 V	Józef Dwernicki	519/2
29 VI	Józef Bohdan Zaleski	703/2
25 VII	Ignacy Domeyko	517/8
4 IX	Ignacy Domeyko	517/9
8 [X]	Adam Jerzy Czartoryski	512/2
1 XI	Ignacy Domeyko	517/10
5 XI	Jean Charles Léonard Sismonde de Sismondi	663
7 XI	Stanisław Worcell	699
28 [XI 1838]	Charles Augustin Sainte-Beuve	652/1, 1a
[21 XII 1838]	Charles Augustin Sainte-Beuve	652/2, 2a
24 XII	Adam Jerzy Czartoryski	512/3
[1838 ?]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/19
[1838 ?]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/20

1839

9 I	Łucja z Giedroyciów Rautenstrauchowa	646/2
19 III	Ignacy Domeyko	517/11
31 III [1839]	Stefan Witwicki	696/28
3 V	Józef Bohdan Zaleski	703/3
7 VI	Ignacy Domeyko	517/12
19 VII	Pierre Erard	522
31 VII	Stefan Witwicki	696/2
23 IX	Bronisław Ferdynand Trentowski	682
1 X	Eustachy Januskiewicz	557/1
5 X	ks. Józef Hube	552 bis
8 X	Stefan Witwicki	696/3
17 X	Hieronim Napoleon Bońkowski	492/1
27 X	Ignacy Domeyko	517/13
1 XI	Ignacy Domeyko	517/14
8 XI	Feliks Wrotnowski	700/1
20 XI	Stefan Witwicki	696/4
20 XI	Józef Bohdan Zaleski	703/4
23 XI	ks. Hipolit Terlecki	676/1
24 XI	Ignacy Domeyko	517/15

29 [XI]	Lucjan Stypułkowski	669
15 XII	Józef Bohdan Zaleski	703/5
19 XII	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/1
21 XII	Stefan Witwicki	696/5
21 XII	Józef Bohdan Zaleski	703/6
1840		
19 I	Julian Ursyn Niemcewicz	617/7
27 I	Ignacy Domeyko	517/16
27 I	Ambasador Mortier	614
12 II	Stefan Witwicki	696/6
5 III	Leon Faucher	524/2
13 III	Auguste Jacquet	554
13 III	Auguste Jacquet	720 (kopia)
15 III	Stefan Witwicki	696/7
16 III	Stefan Witwicki	696/8
17 III	Leon Faucher	524/3
20 III	Charles Monnard	611/1
[III 1840]	Leon Faucher	524/4
2 IV	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/2
10 IV	Victor Cousin	510/1
11 IV	Leon Faucher	524/5
12 IV	Stefan Witwicki	696/9
19 IV [1840]	Leon Faucher	524/6
20 IV	Ignacy Domeyko	517/17
24 IV	Jacques Alfred van Muyden	722
27 IV	Józef Bohdan Zaleski	703/7
3 V	Józef Grabowski	541/2
22 V	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/3
24 V	Józef Bohdan Zaleski	703/8
16 VI	Stefan Witwicki	696/10
17 VI	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/4
18 VI	Leon Faucher	524/1
22 VI	Adam Jerzy Czartoryski	512/4
18 VII	Ignacy Domeyko	517/18
24 VII	Adam Jerzy Czartoryski	512/5
10 VIII	Victor Cousin	510/2
25 VIII	Stanisław Szczepanowski	671
27 VIII	Józef Bohdan Zaleski	703/9
31 VIII [1840]	Leon Faucher	524/7
7 IX	Józef Bohdan Zaleski	703/10
9 IX	Victor Cousin	510/3
10 IX	Victor Cousin	510/4
12 IX	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/5
19 IX [1840]	Leon Faucher	524/8
22 IX	Stefan Witwicki	696/11
24 IX	Jacques Alfred van Muyden	723
19 X [1840]	Ignacy Domeyko	517/19
6 XI	Leon Faucher	524/9

9 XI	Rada Oświecenia Publicznego Kantonu de Vaud	725
4 XII	Józef Bohdan Zaleski	703/11
5 [XII]	Charles Monnard	611/2
19 XII	Abel Francois Villemain	689/1
[22 XII 1840]	Jules Michelet	603/1
23 XII	Józef Bohdan Zaleski	703/12
[24 XII 1840]	Jules Michelet	603/2
28 XII [1840]	Caroline Juste Olivier	622/3
[29 XII 1840]	Józef Bohdan Zaleski	703/13
[1840]	Ignacy Domeyko	517/38
1841		
16 I	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/6
[7 II 1841]	Caroline Juste Olivier	622/1
4 III	Jean Florian de Kergorlay	565
9 III [1841 ?]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/21
[15 III 1841]	Jules Michelet	603/3
2 IV	Jean Antoine Letronne	591
15 IV	Ignacy Domeyko	517/20
20 V	Ignacy Domeyko	517/21
10 VI	Stefan Witwicki	696/12
19 VI	Józef Bohdan Zaleski	703/14
29 VI	Stefan Witwicki	696/13
18 VII	Ludwik Plater	630
24 VII	Stefan Witwicki	696/14
25 VII	Andrzej Towiański	678/2
4 VIII	Andrzej Towiański	678/5
[7 VIII 1841]	Andrzej Towiański	678/3
9 VIII	Józef Bohdan Zaleski	703/15, 15a
[10 VIII 1841]	Anastazja z Chlustinów de Circourt	502/22
19 VIII	Stefan Witwicki	696/15
26 VIII	Caroline Juste Olivier	622/2
27 VIII	Andrzej Towiański	678/6
28 VIII	Stefan Witwicki	696/16
29 VIII	Andrzej Towiański	678/7
[VIII 1841?]	Andrzej Towiański	678/8
10 IX	ks. Hieronim Kajsiewicz	561/7
[14 IX 1841]	Józef Bohdan Zaleski	703/18
16 IX	ks. Piotr Adolf Semenenko	659
18 IX	Ignacy Domeyko	517/22
24 IX	Stefan Witwicki	696/17
27 IX	Alojzy Prosper Biernacki	487/1
16 X	Andrzej Towiański	678/9
[przed 24 X 1841]	Stefan Witwicki	696/28a
27 X	Abel François Villemain	689/2
5 XI	Stefan Witwicki	696/18
[11 XI 1841]	Józef Bohdan Zaleski	703/17
12 XI	Gustave d'Eichtal	521

16 XII	Stefan Witwicki	696/19
[1841]	Ferdynand Gutt	545/11a
[1841 ?]	Andrzej Towiański	678/4
1842		
2 I	Aleksander Chodźko	504/2
7 I	Aleksander Chodźko	504/3
7 I	Mandrot L. Heddenus	549
13 I	Aleksander Chodźko	504/4
18 I	Louis Pierre Sédillot	658
19 I	Stefan Witwicki	696/21
[29 I 1842]	Józef Bohdan Zaleski	703/21, 21a
6 II	Józef Bohdan Zaleski	703/16
13 II	Aleksander Chodźko	504/5
[23 II 1842]	Józef Bohdan Zaleski	703/19
2 III	Aleksander Chodźko	504/6
11 III [1842]	Elizabeth Marlay	597/2
17 III 1842	Aleksander Chodźko	504/7
[25 III 1842]	Stefan Witwicki	696/20
28 III	Aleksander Chodźko	504/8
31 III	Aleksander Chodźko	504/9
[3 IV 1842]	George Sand	654/2
3 IV	Jan Skrzynecki	664/1
3 IV [przed 24 IV 1842]	Andrzej Towiański	678/12
9 IV	Ignacy Domeyko	517/23
12 IV	Jan Skrzynecki	664/2
19 IV	Aleksander Chodźko	504/10
[przed 24 IV 1842]	Andrzej Towiański	678/11
4 V [1842]	Andrzej Towiański	678/13
16 V	Aleksander Chodźko	504/11
23 V [1842]	Ignacy Domeyko	517/37
15 VI	Andrzej Towiański	678/14
1 VII	Stefan Witwicki	696/22
18 VII	Aleksander Chodźko	504/12
18 VII	Andrzej Towiański	678/15
[18 VII 1842 ?]	Andrzej Towiański	678/17
[27 VII 1842]	Edgar Quinet	641/2
27 VII [1842]	Andrzej Towiański	678/18
27 VII	Andrzej Towiański	678/19
30 VIII [11 IX]	Ignacy Onacewicz	623
18 IX	Andrzej Towiański	678/20
1 [X 1842]	Andrzej Towiański	678/21
1 X	Andrzej Towiański	678/22
[między 18 a 24 X 1842]	George Sand	654/5
28 X	Ignacy Domeyko	517/24
[30 X 1842]	Andrzej Towiański	678/1
30 X	Andrzej Towiański	678/23
[2 XI]	Ignacy Domeyko	517/25
10 XI	Jan Kollár	570

27 XI	Andrzej Towiański	678/24
5 XII [1842]	Andrzej Towiański	678/25
24 XII	Ferdynand Gutt	545/1
[1842]	Edgar Quinet	641/11
[1842 ?]	Andrzej Towiański	678/16
[1842 ?]	Andrzej Towiański	678/26
[1842 ?]	Andrzej Towiański	678/27

1843

1 I	ks. Alexandre Charvoz la Paraz	501/1
17 I	Ignacy Domeyko	517/26
[17 I 1843]	Jules Michelet	603/4
9 II [1843]	Ferdynand Gutt	545/11
[13 II 1843]	George Sand	654/12
24 II [1843 ?]	Andrzej Towiański	678/45
1 III	Stefan Witwicki	696/23
[przed 5 III 1843]	George Sand	654/6
10 III [1843]	Andrzej Towiański	678/28
14 III [1843]	Andrzej Towiański	678/10
[ok. 17 III 1843]	Jules Michelet	603/34
[po 25 III 1843]	George Sand	654/9
29 III	Władysław Plater	631
10 IV	Joachim Lelewel	590/6
[19 IV 1843]	George Sand	654/7
[21 IV 1843 lub 5 V 1849]	George Sand	654/3
24 IV	Aleksander Chodźko	504/13
[ok. 25 IV 1843]	Jules Michelet	603/35
27 IV	Aleksander Chodźko	504/14
[1 V 1843]	George Sand	654/4
[9 V 1843]	George Sand	654/1
12 V	Aleksander Chodźko	504/15
[16 V 1843]	Edgar Quinet	641/3
[16 lub 23 V (?) 1843]	George Sand	654/10
27 V	Ferdynand Gutt	545/2
31 V	Ferdynand Gutt	545/3
31 V [1843]	Andrzej Towiański	678/29
[V 1843]	Jules Michelet	603/5
1 VI [1843]	ks. Alexandre Charvoz la Paraz	501/2
5 VI	Ferdynand Gutt	545/4
8 VI	Ignacy Domeyko	517/27
12 VI [1843]	ks. Alexandre Carvoz la Paraz	501/5
14 VI [1843]	Eugène-Pierre-Michel Vintras	690
[17 VI 1843]	ks. Alexandre Charvoz la Paraz	501/3
19 VI	Ferdynand Gutt	545/5
22 VI	Ferdynand Gutt	545/6
[VI 1843 ?]	ks. Alexandre Charvoz la Paraz	501/6
1 VII [1843]	Andrzej Towiański	678/30
[3 VII 1843]	Andrzej Towiański	678/93

16 VII [1843]	Andrzej Towiański	678/32
24 VII [1843]	Andrzej Towiański	678/31
5 VIII	Andrzej Towiański	678/33
27 VIII	Andrzej Towiański	678/34
28 VIII	Andrzej Towiański	678/81
8 IX	Andrzej Towiański	678/35
8 IX	Andrzej Towiański	678/36
10 IX	Andrzej Towiański	678/37
10 IX	Andrzej Towiański	678/38
12 IX [1843]	Franciszek Malewski	596/2
23 IX [1843]	Ferdynand Gutt	545/7
11 X [1843]	Franciszek Malewski	596/6
12 X [1843]	Franciszek Malewski	596/3
14 X	Ferdynand Gutt	545/8
18 X [1843]	Franciszek Malewski	596/4
9 XI	Ferdynand Gutt	545/9
9 XI	Andrzej Towiański	678/39
9 XI	Andrzej Towiański	678/40
15 XI	Ignacy Domeyko	517/28
24 XI	Andrzej Towiański	678/41
24 XI [1843]	Andrzej Towiański	678/42
[1843]	George Sand	654/11

1844

[15 I 1844]	Jules Michelet	603/38
[17 I 1844]	Jules Michelet	603/6
27 I	Andrzej Towiański	678/43
30 I	Jernej Bartłomiej Kopitar	575
[9 II 1844]	Jules Michelet	603/7
13 II	Andrzej Towiański	678/44
20 II	Stefan Witwicki	696/27
[18 III 1844]	Edgar Quinet	641/10
29 III [1844]	Andrzej Towiański	678/46
2 IV	Karol Sienkiewicz	660/1
3 IV [1844]	Andrzej Towiański	678/47
11 IV [1844]	Andrzej Towiański	678/48
17 IV	Charles de Montalembert	612/1
17 IV	Andrzej Towiański	678/49
17 IV [1844]	Andrzej Towiański	678/50
18 IV	Adam Jerzy Czartoryski	512/6
23 IV	Ignacy Domeyko	517/29
24 IV	Adam Jerzy Czartoryski	512/7
1 V	Charles de Montalembert	612/2
[V]	Andrzej Towiański	678/59
[V 1844 lub wiosna 1843?]	Andrzej Towiański	678/52
1 VI [1844]	Andrzej Towiański	678/53
10 VI [1844]	Andrzej Towiański	678/54
[13 VI 1844]	Edgar Quinet	641/6
[15 VI 1844 ?]	Edgar Quinet	641/12

[15 VI 1844]	Andrzej Towiański	678/51
[20 VI 1844]	Edgar Quinet	641/8
15 VII [1844]	Andrzej Towiański	678/55
18 VII	Andrzej Towiański	678/56
26 VII	Joseph Arsène Danton	514/1
30 VII	Teodor Czyżow	513
30 VII [1844]	Andrzej Towiański	678/57
14 IX 1844	Andrzej Towiański	678/58
10 X	Abel François Villemain	689/3
4 XI	Joseph Arsène Danton	514/2
5 XI [1844]	Andrzej Towiański	678/60
9 XI	Anna z Maxów Guttowa	546/1
17 XI	Stefan Witwicki	696/24
[1844]	Jules Michelet	603/8
[1844 ?]	Ignacy Domeyko	517/39

1845

13 I	Andrzej Towiański	678/61
16 I	Stefan Witwicki	696/25
1 II	NN	708/3
20 II	Mikołaj Kamiński-Korwin	562/1
[28 II 1845]	Jules Michelet	603/9
2 III	Narcisse Achille Salvandy	653/1
7 III [1845]	Andrzej Towiański	678/62
[11 III 1845]	Jules Michelet	603/10
11 III [1845]	Andrzej Towiański	678/63
11 III	Andrzej Towiański	678/64
10 IV	Ignacy Domeyko	517/30
11 IV [1845]	Andrzej Towiański	678/65, 65a
23 IV [1845]	Andrzej Towiański	678/66
24 V	Andrzej Towiański	678/67
28 V	Andrzej Towiański	678/68
2 VI	Andrzej Towiański	678/69
2 VI	Andrzej Towiański	678/70
4 VI	Andrzej Towiański	678/71
11 VI	Andrzej Towiański	678/72
11 VI [1845]	Andrzej Towiański	678/73
14 VI	Andrzej Towiański [do Karola Różyckiego]	678/74
14 VI	Andrzej Towiański	678/75, 75a
20 VII [1845]	Andrzej Towiański	678/76
21 VII	Feliks Wrotnowski	700/2
23 VII	Eustachy Januszkiewicz	557/2
23 VII	Feliks Wrotnowski	700/3
25 VII	Romuald Giedroyć	537
26 VII	Karol Różycki	649/2
31 VII	Andrzej Towiański	678/77
1 VIII	Andrzej Towiański	
	[Seweryn Goszczyński]	678/78
5 VIII [1845]	Andrzej Towiański	678/79

13 VIII	Pismo młodzieży francuskiej	728
21 VIII [1845]	Andrzej Towiański	678/80
30 IX 184[5]	Ignacy Domeyko	517/31
13 [X 1845 lub 1846]	Izydor Sobański	666/1
29 X	Andrzej Towiański	678/82
31 X	Andrzej Towiański	678/83
9 XI	Andrzej Towiański	678/84
11 XI	Andrzej Towiański	678/85
22 [XI 1845]	Andrzej Towiański	678/86
7 [XII]	Andrzej Towiański	678/87
20 XII	Anna z Maxów Guttowa	546/2
23 XII [1845]	Andrzej Towiański	678/88
29 XII	Andrzej Towiański	678/89
30 XII [1845]	Andrzej Towiański	678/90

1846

[2 I 1846]	Cyprien Robert	648
15 I	Andrzej Towiański	678/92
17 I	Henri Druey	638
12 II	Andrzej Towiański	678/94
24 II	Karol Różycki	649/3
28 III	Andrzej Towiański	678/95
28 III	Andrzej Towiański	678/96
22 IV	Teodor Ernest Rutkowski	650
23 IV	Karol Różycki	649/4
24 IV	Mollard Alix	481/1
5 VI [1846?]	Alexandre Charvoz la Paraz ks.	501/4
14 VI [1846]	Andrzej Towiański	678/98
16 VI	Andrzej Towiański	678/100
12 VII	Stefan Witwicki	696/26
23 VII	Andrzej Towiański	678/101, 101a
30 VII	Michał Szweycer	674/1
13 VIII	Seweryn Pilchowski	628/1
22 VIII	Seweryn Pilchowski	628/2
30 VIII	Adam Kolysko	572
5 IX	Narcisse Achille Salvandy	653/2
[11 IX 1846]	Karol Różycki	649/5
11 IX	Karol Różycki	649/6, 6a, 6b
15 IX	Karol Różycki	649/7
19 IX	Karol Różycki	649/8
22 IX	Michał Szweycer	674/2
27 IX	Michał Szweycer	672
1 X	Andrzej Towiański	678/102, 102a
23 XI	Cezary Plater	629
27 XII	Karol Różycki	649/9
[1846?]	Andrzej Towiański	678/91
[1846?]	Andrzej Towiański	678/97
[1846?]	Andrzej Towiański	678/99

1847

21 IV	Aleksander Chodźko	504/16
1 V	Andrzej Towiański	678/104, 104a, 104b
31 V	Andrzej Towiański	678/105
11 VI	Teofil Paszkiewicz	627
12 VI	Ferdynand Gutt	545/10
30 VI	Charlotte Moreau de la Meltière	613
27 VII	Foucher (notariusz)	526
1 X	Feliks Wrotnowski	700/4
2 X	Julian Łącki	594/1
19 XI	Wincenty Tyszkiewicz	685
11 [XII]	Edgar Quinet	641/9
[1847?]	Andrzej Towiański	678/103

1848

18 I	Seweryn Goszczyński	540/1
23 I	Seweryn Goszczyński	540/2
[26 II 1848]	Anna z Reytanów Geritzowa	534
7 III	Feliks Wrotnowski	700/5
13 IV	Hieronim Napoleon Bońkowski	492/2
14 IV	Feliks Wrotnowski	700/6
13 IV	Julian Łącki	594/2
13 IV	Feliks Wrotnowski	700/7
16 IV	Francesco Gherardi-Drogomani	535
16 IV	Ludwik Keller	564
18 IV	Karol Różycki	649/10
20 IV	Julian Łącki	594/3
25 IV	Ignacy Domeyko	517/32
27 IV	Aleksander Jełowicki ks.	559/2
1 V	Federico Gauch	530
2 V	Aleksander Gavazzi	531
[2 V 1848]	Giuseppe Mazzini	600
7 V [1848]	Mikołaj Kamieński-Korwin	562/2
8 V	Ignacy Klukowski	568/1
9 V	Eustachy Januszkiewicz	557/3
9 V	Giuseppe Sirtori	662
9 V	NN	711/1a, 1b, 1c
10 V [1848]	Aleksander Biergiel	486/1
11 V	Gabrio Casati, Gaetano Strigelli, Vitaliano Borromeo Arese	499
11 V	Karol Różycki	649/11
13 V	Mikołaj Kamieński-Korwin	562/3
14 V [1848]	Henryk Służalski	665/1
15 V	Mikołaj Kamieński-Korwin	562/4
15 V	Mikołaj Kamieński-Korwin	562/5
15 V [1848]	Henryk Służalski	665/2, 2a
18 V	Józef Bohdan Dziekoński	520/1
18 V	Ignacy Klukowski	568/2

18 V	Julian Łącki	594/4
18 V	Henryk Mikołaj Nakwaski	615
19 V	Aleksander Chodźko	504/17
20 V [1848]	Hieronim Napoleon Bońkowski	492/3
20 V	Józef Bohdan Dziekoński	520/2
20 V	Julian Łącki	594/5
25 V	Aleksander Chodźko	504/18
27 V	Andrzej Towiański	678/106
31 V	Aleksander Chodźko	504/19
[V 1848]	Carolina Bossi-Paravicini	496
[V—VI 1848]	Onufry Korzeniowski	577
2 VI	Hieronim Napoleon Bońkowski	492/4
2 VI	Konstancja Wodpol z Bojanowskich 1° v. Łubieńska	697
3 VI	Collegno Giacinto Provana di	507/1
6 VI	Michał Chodźko	505/2
6 VI	Collegno Giacinto Provana di	507/2
6 VI	Feliks Wrotnowski	700/8
6 VI	NN	711/8
7 VI	Michał Chodźko	505/1
8 VI	Julian Łącki	594/6
9 VI	Michał Chodźko	505/3
9 VI	Henrietta Ewa z Ankwiczów Kuczkowska	585
13 VI	Władysław Zamoyski	704
15 VI	Aleksander Chodźko	504/20
15 VI	Adam Jerzy Czartoryski	512/8
15 VI	F. Génin	532
[16 VI 1848]	Józef Bohdan Dziekoński	520/16
30 VI	Edward Geritz	533/1
30 VI	Ignacy Klukowski	568/3
1 VII	Henryk Służalski	665/3, 3a
2 VII [1848]	Ignacy Klukowski	568/4
7 VII	Henryk Służalski	665/5
[8 VII 1848]	Aleksander Chodźko	504/21
9 VII	Ignacy Klukowski	568/5
9 VII [1848]	Edward Geritz	533/2
10 VII	Ignacy Klukowski	568/6
10 VII	Ignacy Klukowski	568/7
17 VII	Józef Witkowski	694/1, 1a
[17 VII 1848]	Juliusz Feliks Godefryd de Foissy	525/3
18 [VII]	Kazimierz Niesiołowski	618/1
19 VII	Zygmunt Krasiński	582
19 VII	Henryk Służalski	665/6, 6a
19 VII [1848]	Mikołaj Kamieński-Korwin	562/8
20 VII	Eustachy Janiszewicz	557/4
20 VII	Ignacy Klukowski	568/8
21 VII	Henryk Służalski	665/7, 7a
24 VII	Ignacy Klukowski	568/9
24 VII	Radziukiwas	644
25 VII	Mikołaj Kamieński-Korwin	562/6

25 VII	Henryk Służalski	665/8, 8a
26 VII	Mikołaj Kamiński-Korwin	562/7
27 VII	Michał Jackowski	555
27 VII [1848]	Edward Geritz	533/3
28 VII	Ignacy Klukowski	568/10
30 VII	Ludwik Strzelbicki	668
31 VII	Henryk Służalski	665/9
31 VII	Józef Trembicki	681/1
[VII 1848]	Ksawery Branicki	497/1
[VII 1848]	Juliusz Feliks Godefryd de Foissy	525/1
1 VIII	Wincenty Matuszkiewicz	599/2
1 VIII	Jan Radwański	643
2 VII [VIII]	Henryk Służalski	665/4
2 VIII	Ignacy Klukowski	568/11
2 VIII	Wincenty Matuszewicz	599/3
2 VIII	Henryk Służalski	665/10
2 VIII	Henryk Służalski	665/11
3 VIII	Ignacy Klukowski	568/12
4 VIII	Wincenty Matuszewicz	599/4
5 VIII [1848]	Ignacy Klukowski	568/13
7 VIII	Eugène Carpentier	500/1
7 VIII	Kiersnowski	566/1
7 VIII	Henryk Służalski	665/12
8 VIII	Ignacy Klukowski	568/14
8 VIII	Erazm Rykaczewski	651
8 VIII	Józef Trembicki	681/2, 2a
9 VIII	Ignacy Klukowski	568/15
10 VIII	Henryk Służalski	665/13
11 VIII	Wincenty Matuszewicz	599/5
12 VIII	Jan Ciechanowicz	506/1
[12 VIII]	Juliusz Feliks Godefryd de Foissy	525/2
13 VIII	Ignacy Klukowski	568/16
13 VIII	Józef Trembicki	681/3, 3a
14 VIII	Kiersnowski	566/2
14 VIII	Wincenty Matuszewicz	599/6
14 VIII	NN	711/7
16 VIII	Michał Chodźko	505/4
17 VIII	Michał Chodźko	505/5
17 VIII	Jan Ciechanowicz	506/2
18 VIII	Michał Chodźko	505/6
18 VIII	Jan Ciechanowicz	506/3
[18 VIII 1848?]	Michał Chodźko	505/22
19 VIII	Michał Chodźko	505/7
19 VIII	Józef Bohdan Dziekoński	520/3
20 VIII	Jan Ciechanowicz	506/4
22 VIII	Jan Ciechanowicz	506/5
24 VIII	Ignacy Klukowski	568/17
24 VIII	Michał Chodźko	505/8
25 VIII	Aleksander Biergiel	486/2
25 VIII	Franciszek Billewicz	488

25 VIII	Wincenty Matuszewicz	599/8
25 VIII	Henryk Służalski	665/14, 14a
29 VIII	Michał Chodźko	505/9
30 VIII [1848]	Michał Chodźko	505/10
[VIII 1848]	Adolf Potocki	636/2
1 IX	Michał Chodźko	505/11
3 IX	Kazimierz Niesiołowski	618/2
3 IX	Michał Chodźko	505/12
4 IX	Józef Witkowski	694/2, 2a
5 IX	Józef Bohdan Dziekoński	520/4
5 IX	Ignacy Klukowski	568/18
6 IX	Michał Chodźko	505/13
6 IX	Antoni Hryniewicz	552
9 IX	Michał Chodźko	505/14
9 IX	Wincenty Twarowski	684
10 IX	Józef Michał Orłowski	625/1
12 IX	Józef Grabowski	541/3
13 IX	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/2
14 IX	Michał Chodźko	505/15
15 IX	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/3
20 IX	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/4, 4a
22 IX	Józef Jan Kulczycki	586/1
22 [IX]	Michał Chodźko	505/16
26 IX	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/5
26 IX [1848]	Andrzej Towiański	678/107
26 IX [1848]	Franciszek Mickiewicz	606/3
28 IX	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/6
29 IX	Michał Chodźko	505/17
29 IX	Ignacy Klukowski	568/19
30 IX	J. (G.) Platyński	632/1
[IX 1848]	Franciszek Mickiewicz	606/2
1 X	Andrzej Towiański	678/108
3 X	Michał Chodźko	505/18
3 X	Józef Witkowski	694/3
6 X	Michał Chodźko	505/19
7 X	Józef Bohdan Dziekoński	520/5
9 X	Wincenty Matuszewicz	599/9
9 [X]	Napoleon Orda	624
12 X	Adam Jerzy Czartoryski	512/9
14 X	J. (G.) Platyński	632/2
16 X	Odezwa zbiorowa legionistów polskich	711/2
24 X	Wincenty Matuszewicz	599/10
30 X	Ludwik Dębowski	516
1 XI	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/7, 7a
7 XI	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/8
8 XI	Maurycy Hauke	548/1
8 XI	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/9
10 XI	Płoński	633
[14 XI 1848]	Jan Bekier	485/1
15 XI	Józef Bohdan Dziekoński	520/6

19 XI	Wincenty Matuszewicz	599/12
22 XI	Józef Jan Kulczycki	586/2
27 XI	Aleksander Korewa	576
28 XI	Maurycy Hauke	548/2
28 XI	Ignacy Klukowski	568/20
6 XII	Franciszek Grąbczewski	542/1
6 XII	Niccolo Tommaseo	677
15 XII	Maurycy Hauke	548/3
15 XII	Legia włoska. Lista zbiorowa	711/3
15 XII	Andrzej Towiański	678/109
17 XII	Wojciech Korneli Stattler	667/1
21 XII	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/10
24 XII	Aleksander Twarowski	683
27 XII	Maurycy Hauke	548/4
27 XII	Julian Iwaszkiewicz	553
28 XII	Karol Markwart, Władysław Markwart	598
29 XII	Józef Bohdan Dziekoński	520/7
1848	Franciszek Mickiewicz	606/2a
[1848?]	Makryna Mieczysławska	607
[1848?]	A. de Vaermare	686
[1848?]	Ferdynand Gutt	545/12
[1848 lub 1849]	Jan Bekier	485/2
2 I	Andrzej Towiański	678/110
4 I	Józef Bohdan Dziekoński	520/8
5 [I]	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/17
[5 i 1849]	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/1
6 I	Józef Bohdan Dziekoński	520/9
10 I	Józef Bohdan Dziekoński	520/10
10 I	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/11
12 I	A. Burnouf	498
12 I	Ignacy Klukowski	568/21
15 I	Franciszek Grąbczewski	542/2
20 I	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/12, 12a
[22 i 1849]	Józef Bohdan Dziekoński	520/15
22 I	Odezwa legionistów	711/4
23 I	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/13
27 I	Jules Michelet	603/11
28 I	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/14
2 II	Jules Michelet	603/12
2 II	Józef Witkowski	694/4
11 II [1849]	Andrzej Towiański	678/111
19 II	Ignacy Klukowski	568/22
21 II	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/15
26 II	Ignacy Klukowski	568/23
[11 III 1849]	Jules Michelet	603/13
[12 III 1849]	Jules Michelet	603/14
22 III	Emil Korczak Boratyński	493
22 III	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/16
23 III	Ignacy Klukowski	568/24
30 III	Odezwa 110 legionistów	711/5

26 IV	Andrzej Fredro	527/1
27 IV	Henryk Służalski	665/15
27 IV [1849]	Alfred Dumesnil	518
28 IV	Henryk Służalski	665/16, 16a
4 V	Andrzej Fredro	527/2
21 V [1849]	Jules Lechevalier	589
23 V	Franciszek Wężyk	691
31 V	Józef Bohdan Dziekoński	520/11
31 V	Edgar Quinet	641/7
4 VI	Józef Michał Orłowski	625/2
27 VI	Andrzej Towiański	678/112
28 VI	Józef Bohdan Dziekoński	520/12
7 VII	Józef Bohdan Dziekoński	520/13
17 VII	Henryk Służalski	665/17
19 VIII	Wincenty Matuszewicz	599/7
23 VIII	Leopold Lew Sawaszkiewicz	655/1
24 VIII	NN	708/4
26 VIII	Henryk Służalski	665/18, 18a
3 IX	Leopold Lew Sawaszkiewicz	655/2
[7 IX 1849]	Jules Michelet	603/15
14 IX	Ksawery Branicki	497/2
14 IX	Józef Bohdan Dziekoński	520/14
[14 XI 1849]	Jules Michelet	603/16
[1849]	Jules Michelet	603/17

1850

14 I [1850]	Jules Michelet	603/18
21 II	Ignacy Domeyko	517/40
15 V	Mikołaj Konstantynowicz	574
18 VI	NN	711/6
27 VI	Ignacy Domeyko	517/33
18 VII	Michał Borucki	495
[1 X 1850]	Jules Michelet	603/19
4 X	Jules Michelet w imieniu A. Mickiewicza	602/1
[5 X 1850]	Jules Michelet	603/20
20 X	Jules Michelet	603/21
23 X	Jules Michelet	603/22

1851

30 I	Franciszek Mickiewicz	606/4
7 III	Zygmunt Schletter	656
[11 III 1851]	Edgar Quinet	641/13
24 III	Onufry Korzeniowski	578/1
4 IV	Eustachy Jariuszkiewicz	557/5
[ok. 8 IV 1851]	Jules Michelet	603/36
18 IV	Emil Bock	491
25 IV	Jules Michelet	603/23
6 V	Onufry Korzeniowski	578/2
12 V	Jules Michelet	603/24

[7 VI 1851]	Eustachy Januskiewicz	557/7
14 VI	Onufry Korzeniowski	578/3
19 VI	Michał Chodźko	505/20
24 VIII	ks. Hipolit Terlecki	676/2
26 VIII	Karol Sienkiewicz	660/2
28 VIII	Hipolit Klimaszewski	567
15 X	Jules Michelet	603/25
17 X	Wojciech Korneli Stattler	667/2
7 XI [1851]	Jules Michelet	603/26
9 XI	Kunegunda Giedroyć-Białopiotrowiczowa	536/1, 1a

1852

6 IV	Michał Chodźko	505/21
14 IV	Jules Barthélemy Saint-Hilaire	484/1, kopia
26 IV	Ignacy Domeyko	517/34
20 VII	Jules Michelet	603/27
[20 VII 1852]	NN	708/5
25 VII	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/18
3 VIII	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/19
5 VIII	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/20
10 XI	Alojzy Niewiarowicz	619/1
17 XI	Henryk Krzywkowski	583
25 XI	Bank Emigracyjny Polski	709
29 XI	Pierre Ange Vieillard de Boismartin	687/1
28 XII	Andrzej Towiański	678/113
[XII 1852?]	Ludwik Mierosławski	608/1

1853

1 I	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/1
3 I	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/21
12 I	Adolf Potocki	636/1
22 I	Andrzej Towiański	678/114
2 II	Alojzy Prosper Biernacki	487/2
5 II	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/22
[II 1853?]	Wincenty Jan Nepomucen Siodońkiewicz	661/23
12 III	Franciszek Grzymała	544/1
28 III	Karolina Towiańska	679/1
[IV lub V 1853]	Józef Komierowski	573
19 V [1853]	Karolina Towiańska	679/2
20 V	Edgar Quinet	641/4
31 V	Kazimierz Towiański	680
31 V [1853]	Karolina Towiańska	679/3
30 VI	Lucjusz Puchalski	639
1 VIII	Jan Mittelstaedt	610
26 VIII	Jules Michelet	603/28
[27 IX]	Edward Geritz	533/4
27 IX	Victor Hennequin	550
5 X	Jules Michelet	603/29

14 X	Adam Jerzy Czartoryski	512/10
19 [XI]	Edgar Quinet	641/5
[między XI 1853 a V 1854]	Cyprian Kamil Norwid	620
9 XII	Karol Różycki	649/12
24 XII	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/3
24 XII	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/4
24 [XII]	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/2
[XII 1853]	Ludwik Mierosławski	608/2
[1853]	Karol Różycki	649/15
[1853?]	Michał Czajkowski	511/3

1854

9 I	Karol Różycki	649/13
10 I	Karol Różycki	649/14
5 II	Józef Wysocki	701/1
8 II	Wacław Krzyżanowski	584
12 II	ks. Hipolit Terlecki	676/3
21 II	C. Comon	508
14 IV	Józef Wysocki	701/2
24 V	Rudolf Majewski	595
25 V	Giovanni Scovazzi	657
28 V	Jules Michelet	603/30
30 V	Józef Wysocki	701/3
4 VII	Henryk Służalski	665/19
15 VII	Alojzy Niewiarowicz	619/2
26 VII	Eustachy Januszkiewicz	557/6
31 VII	Stefan Hołubowicz	551
3 VIII	Feliks Michałowski	601
4 VIII	Stanisław Leonard Gajewski	528
2 IX	Piotr Falkenhagen-Zaleski	523/1
9 IX	Jan Andrzej (Gerszon) Ram	645/1
14 IX	Karol Szulczewski	673
22 IX	ks. Bonawentura Mikulski	609
11 X	Towarzystwo Wzajemnej Bratniej Pomocy	710
14 X	Franciszek Grzymała	544/2
4 XI	Piotr Falkenhagen-Zaleski	523/2
24 XII	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/5
24 XII	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/6

1855

12 I	Ignacy Domeyko	517/35
13 I	Henryk Służalski	665/20
16 II	Jules Michelet	603/31
8 III	Paul-Mathieu Laurent de l'Ardèche	588
14 III	Pierre Ange Vieillard de Boismartin	687/2
17 III	Andrzej Towiański	678/115
26 III	Piotr Falkenhagen-Zaleski	523/3
9 IV	Antoni Witwicki	695

9 V	Kazimierz Błociszewski	489
13 V	Ignacy Domeyko	517/36
6 VI	Alojzy Niewiarowicz	619/3
28 VII	Franciszek Grzymała	544/3
29 VII	Franciszek Grzymała	544/4
29 VIII	Józef Grabowski	541/4
5 IX	Jules Michelet	603/32
[po 17 X 1855]	Jan Grotkowski	543
27/15 X	Michał Czajkowski	511/1
27 X	Adam Jerzy Czartoryski	512/11
15 XI	Michał Czajkowski	511/2
19 XI	Jules Michelet	603/33
25 XI	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/8
[1855]	Henryk Służalski	665/21

Bez roku

20 III	Hortense Cornu	509/1
Wielka Sobota	Franciszek Grzymała	544/5
24	Romuald Januszkiewicz	558
	Józefowa Kaszycowa	563
	Jekaterina Kozłowa	580
3 XI	Wincenty Matuszewicz	599/11
	Jules Michelet (dedykacja)	603/37
	Aleksander, Jan i Józef Mickiewiczowie	604/7
	Elizbeth Morlay	597/3
185...	ks. Napoleon zwany Hieronimem	616
	Julian Ursyn Niemcewicz	617/8
	Caroline Juste Olivier	622/4
	Jan Andrzej (Gerszon) Ram	645/2
7 I	Narcisse Achille Salvandy	653/3
15 [X]	Karolina Towiańska	679/5
5 [XI]	Karolina Towiańska	679/6
	Pietr Wiaziemski	692/2
	Stefan Zan (bilet wizytowy)	705a
	Justyn Żeligowski	706

WYKAZ LISTÓW PUBLIKOWANYCH IN EXTENSO

Bank Emigracyjny Polski	709/1	Zawiadomienie o nieuiszczeniu długu przez R. Majewskiego, którego poręczycielem był Mickiewicz
Bekier Jan	485/1	Wyjaśnienie nieporozumienia
Bekier Jan	485/2	Prośba o wsparcie
Biergiel Aleksander	486/1	Informacja o stanie zdrowia i przygotowaniach do podróży
Billewicz Franciszek	488	Prośba o wsparcie
Błociszewski Kazimierz	489	Prośba o wyjaśnienie w sprawie wysokości składki
Bońkowski Hieronim Napoleon	492/1	Prośba o interwencję w sprawie nadesłania dokumentów
Branicki Ksawery	497/1	Zawiadomienie o przesyłce pieniędzy
Branicki Ksawery	497/2	Zapowiedź wizyty
Chodźko Michał	505/20	Prośba o wsparcie
Chodźko Michał	505/21	Informacje o sprawach osobistych; podziękowanie za okazaną pomoc
Chodźko Michał	505/22	Sprawa Legionu
Ciechanowicz Jan	506/1	Raport; oczekiwanie rozkazów
Comon C.	508	List przepraszący za nienadesłanie w terminie książki
Czartoryski Adam	512/1	Zapewnienie o gotowości niesienia pomocy
Czartoryski Adam	512/2	Zawiadomienie o przesłaniu żądanego dokumentu
Danton Joseph Arsène	514/1	Zawiadomienie o terminie wizyty u ministra
Danton Joseph Arsène	514/2	Zaproszenie na posiedzenie
Dębowski Ludwik	516	Prośba o przesłanie pieniędzy na podróż
Dziekoński Józef Bohdan	520/12	Prośba o wskazówki przy organizowaniu Legionu; sprawozdanie z nieporozumień i niesnasek wśród emigracji; prośba o zawiadomienie rodziców, gdyby poległ
Dziekoński Józef Bohdan	520/13	Zatarg z Mierosławskim; opis tragicznego położenia legionistów
Dziekoński Józef Bohdan	520/14	Podziękowanie za współczucie; informacja o planach na przyszłość
Erard Pierre	522	Zawiadomienie o wysłaniu pianina; prośba o potwierdzenie odbioru
Falkenhagen-Zaleski Piotr	523/1	Zawiadomienie o transakcjach finansowych

Falkenhagen-Zaleski Piotr	523/2	Zawiadomienie o transakcjach finansowych
Falkenhagen-Zaleski Piotr	523/3	Zawiadomienie o transakcjach finansowych
Foucher Leon	524/8	Dopisek Aleksandry Foucher: słowa przyjaźni, oczekiwanie na przyjazd Mickiewiczów do Paryża
Foissy ppłk	525/2	Zawiadomienie o doręczeniu listu Mickiewicza ministrowi spraw wewnętrznych
Foissy ppłk	525/3	Zaproszenie na audiencję do „Président du Conseil”
Gajewski Stanisław Leonard	528	Zaproszenie na egzamin uczniów Instytutu Przygotowawczego Polskiego w Paryżu
Geritz Edward	533/4	Wierszowany list na temat towiańszczyzny
Giedroyc-Białopiotrowiczowa Kunegunda	536/1	Prośba o interwencję u Ksawerego Branickiego
Giedroyc Romuald	537	Sprawy towiańszczyzny
Goszczyński Seweryn	540/2	Sprawy towiańszczyzny
Grabowski Józef	541/1	Prośba o wiadomości i o „nowe pienia”
Grabowski Józef	541/5	List polecający oddawcę; prośba o wiadomości
Grotkowski Jan	543	Wyrazy przyjaźni i przywiązania
Gutt Ferdynand	545/1	Życzenia imiennowe
Jelowicki Aleksander	559/1	Sprawy wydawnicze pism Mickiewicza
Jelowicki Aleksander	559/1a	Wyjątek z listu do Ksawerego Godebskiego o przekładzie rosyjskim „Ksiąg pielgrzymstwa”
Kamieński-Korwin Mikołaj	562/1	Zawiadomienie o zerwaniu z towiańszczyzną
Klimaszewski Hipolit	567	W sprawie rekomendowanego przez Mickiewicza nauczyciela
Kołyso Adam	572	Sprawy towiańszczyzny
Krzywkowski Henryk	583	Gratulacje z okazji mianowania Mickiewicza „konserwatorem Archiwum Arsenau”
Kulczycki Józef Jan	586	Sprawy Legionu
Laurent de l’Ardèche Paul-Mathieu	588	Kondolencje z powodu śmierci żony
Lipiński Karol Józef	593	Słowa podziwu; prośba o pozwolenie skomponowania muzyki do „Wallenroda”
Majewski Rudolf	595	Opis tragicznej sytuacji materialnej. prośba o słowa pociechy
Malewski Franciszek	596/2	Wiadomość o pobycie w Marienbadzie; sprawy finansowe
Marlay Elizabeth	597/2	Podziękowanie za książkę; zawiadomienie o biletach do teatru
Marlay Elizabeth	597/3	Zawiadomienie o zmianie terminu spotkania
Michelet Jules	603/4	Dopisek na temat spotkania
Michelet Jules	603/12	Dopisek; słowa usprawiedliwienia
Michelet Jules	603/19	Sprawa przyznania stypendium synowi poety w Kolegium Sainte-Barbe
Michelet Jules	603/20	Sprawa przyznania stypendium synowi poety w Kolegium Sainte-Barbe
Michelet Jules	603/21	Sprawa przyznania stypendium synowi poety w Kolegium Sainte-Barbe
Michelet Jules	603/22	Sprawa przyznania stypendium synowi poety w Kolegium Sainte-Barbe

Michelet Jules	603/25	Słowa niepokoju o prace i książkę Mickiewicza
Mickiewiczowie Aleksander, Jan i Józef	604/4	Laurka imieninowa od synów
Mickiewiczowie Aleksander, Jan i Józef	604/5	Laurka imieninowa od synów
Mierosławski Ludwik	608/1	Prośba o przyjęcie znajomego do pracy w Bibliotece Arsenалу
Mierosławski Ludwik	608/2	Zaproszenie na obiad pożegnalny
Mortier, ambasador	614	W sprawie paszportu do Szwajcarii
Napoleon Hieronim	616	Zaproszenie na wieczory
Niewiarowicz Alojzy	619	Prośba o radę w kłopotach finansowych
NN	711/6	O sytuacji byłych żołnierzy Legionu
NN	708/5	Podziękowanie za pomoc
NN [Bernatowicz Antoni]	708/1	Dopisek do Mickiewicza w liście do Franciszka Mickiewicza w sprawie K. Łubieńskiej
NN (podpis.: M. Jan [...])	708/3	Sprawy towiańszczyzny
Orda Napoleon	624	W sprawie zwrotu pieniędzy
Pilchowski Seweryn	628/1	Prośba o wypowiedzenie się w sprawie wyjazdu do Rosji
Plater Władysław	631	Zaproszenie na konferencję
Platyński J. [G.]	632/1	Prośba o pomoc materialną
Platyński J. [G.]	632/2	Ponowienie prośby o pomoc
Płoński	633	W sprawie zaciągu do Legionu
Potocki Adolf	636/1	Podziękowanie za pomoc Siodońkiewiczowi; informacja o zamierzeniach na przyszłość
Potocki Adolf	636/2	Zapewnienie wierności; wiadomość o aktualnym stanie Legionu
Puchalski Lucjusz	639	Prośba o wsparcie
Puttkamerowa Maria z Wereszczaków	640/4	Zawiadomienie o terminie i miejscu spotkania
Radziukiwas	644	W sprawie zaciągu do Legionu; prośba o interwencję w uzyskaniu zezwolenia na przyjazd
Ram Jan Andrzej (Gerszon)	645/2	Zawiadomienie o niemożności spotkania się
Rautenstrauchowa Łucja	646/2	O gotowości przyjęcia dziecka Mickiewicza
Różycki Karol	649/1	Aprobata poczyńań Mickiewicza
Różycki Karol	649/3	O powiązaniach ideowych z Mickiewiczem
Różycki Karol	649/4	Żądanie wyjaśnienia biernej postawy Mickiewicza
Różycki Karol	649/12	Przesłanie korespondencji z Czartoryskim
Różycki Karol	649/13	Przekazanie fragmentu listu Towiańskiego; podziękowania i drobne informacje
Różycki Karol	649/14	Dotyczy pisma Różyckiego
Różycki Karol	649/15	Aprobata poczyńań
Sienkiewicz Karol	660/2	Dotyczy projektu programu Towarzystwa Historyczno-Literackiego
Siodońkiewicz Wincenty Jan Nepomucen	661/19	¶ Pokwitowanie wystawione Mickiewiczowi
Siodońkiewicz Wincenty Jan Nepomucen	661/23	Prośba o dalszą pomoc w kłopotach finansowych
Służalski Henryk	665/9	Dotyczy działalności Legionu
Służalski Henryk	665/16	Informacje o Legionie

Służalski Henryk	665/21	W sprawie zamierzeń na przyszłość
Sobański Izidor	666/1	Zaproszenie do odwiedzenia Sobańskiego
Stypulkowski Lucjan	669	Informacje o swojej postawie religijnej i o ożenieniu się
Szczepanowski Stanisław	671	Prośba o list; informacje o podróżach i koncertach
Szulczewski Karol	673	W kwestiach prawnych; informacja o protegowanym R. Majewskim
Szweycer Michał	674/1	Sprawy towiańszczyzny
Szweycer Michał	674/2	Sprawy towiańszczyzny
Szymanowska Maria	675/5	Podziękowanie za wiersze
Terlecki Hipolit	676/2	Prośba o protekcję dla wynalazcy
Terlecki Hipolit	676/3	Zaproszenie na obrzęd otrzymania święceń; prośba o protekcję dla znajomego
Towarzystwo Wzajemnej Bratniej Pomocy	710	Apel do Polaków w Paryżu o pomoc dla rodaków pozostających bez pracy
Towiańska Karolina	679/5	Sprawa medalu dla Radeckiego
Towiański Andrzej	678/106	Wezwanie Mickiewicza do Paryża
Towiański Andrzej	678/26	Notatki
Towiański Kazimierz	680	List od chrzestnego syna
Vaermare A. de	686	List polecający dwu oficerów francuskich do Legionu
Wężyk Franciszek	691	Przesyłka dla żołnierza Legionu
Wiaziemski Piotr	692/1	Słowa przyjaźni
Wodpol Konstancja z Bojanowskich	697	Odpowiedź na list Mickiewicza z Mediolanu
Wrotnowski Feliks	700/3	Sprawy towiańszczyzny
Zaleski Józef Bohdan	703/20	Dopisek do listu A. E. Odyńca: podziękowanie za pamięć

INDEKS NAZWISK

Cyfry arabskie odsyłają do pozycji *Rejestru*, cyfry rzymskie do stron „Wstępu”. Cyfry wytłuszczone oznaczają autorów listów występujących jako hasła w *Rejestrze*. Znaki zapytania przy nazwisku lub imieniu oznaczają postać nie zidentyfikowaną. Litera p po cyfrze odsyła do przypisu. Indeks nie zawiera nazwisk objętych „Wykazem cytowanej literatury”.

- Agoult Marie de Flavigny d' (Stern Daniela) **480**
- Alix Rosalie (pseud.) zob. Mollard Alix
- Ankwiczowa Zofia **482**, 585
- Ankwiczowie 482/7
- Ankwiczówna Ewa zob. Kuczkowska Henrietta Ewa z Ankwiczów
- Annibal 665/21
- Argout Antoine-Maurice-Apollinaire de **483**
- Assordobraj-Kula Nina 590
- Ayala Mariano d' po 483
- Bachellery m-me 603/12
- Baculewski Jan XIX
- Baliński Karol (?) 649/12, 661/23
- Barthélemy Saint-Hilaire Jules **484**, 731
- Batowski Henryk XIVp, XVII, 638p
- Bayard 603/21, 603/22
- Bednarczyk Emil 678/54
- Begey Attilio VIp, 678/106
- Begeyowie VIp, 678/po115
- Béjot G. 523/1
- Bekier Jan **485**
- Belgiojoso Christine Trivulzio de XII, 502/20
- Belza Władysław XII, 619/1
- Bernatowicz Antoni 708/1
- Bertillon Adolf (?) VIp, po 485
- Berzelino Carus 515
- Białopiotrowiczowa Kunegunda zob. Giedroyc — Białopiotrowiczowa Kunegunda
- Bielski Dominik (?) 665/9
- Bielosielska — Biełozierska Zeneida ^{Łob.} Wolkońska Zeneida z Biełozierskich — Biełozierskich
- Biergiel (Biergiel) Aleksander **486**, 520/3
- Biernacki Alojzy Prosper XI, XVIII, XVIIIp, **487**
- Billewicz Franciszek **488**
- Bixio Jacques-Alexandre 603/19, 603/20, 603/21, 603/22
- Błociszewski Kazimierz **489**
- Bnińska Marianna Gabriela (Józefowa) z Gąsiorowskich **490**
- Bock Emil **491**
- Bojanowski Ksawery 606/1
- Bolewski (Boleski) Ksawery 678/29
- Bońkowski Hieronim Napoleon XVIII, **492**, 594/5
- Boratyński Emil Korczak **493**
- Bordaz de, m-me 526
- Borkowska Wanda XIX
- Bornier Henri de 588
- Borowski Leon **494**
- Borromeo Arese Vitaliano **499**
- Borucki Michał **495**, 711/3
- Borzęcka 541/5
- Bossi — Paravicini Carolina de **496**, 615
- Bouvier Emile 678/88
- Braniccy 676/2
- Branicki Ksawery **497**, 536, 544/3, 624
- Breański Feliks 708/1
- Brosbay Stefan 665/13
- Brunat 695
- Brunner Izydor 505/22, 505/22p
- Budrewicz (?) Wincenty 571
- Bułgakow Konstanty 707
- Burnouf A. **498**
- Cabrera 665/16
- Calona, plk 665/16
- Candia 502/20
- Carnot Hippolyte 603/19
- Carpentier Eugène **500**
- Carssot 696/18

- Casati Gabrio 499, 711/1a
Cavaignac Louis-Eugène, general 525
Cazzaniaga 711/1a
Charvoz la Paraz Alexandre, ksiądz XVI, 501
Chlustin Anastazja zob. Circourt Anastazja z Chlustinów de
Chlustin (Klustine) Szymon 502/2, 503
Chocieszyński 678/5
Chodkiewicz Ignacy 520/14
Chodźko Aleksander XI, XII, XVII, XVIIp, 484/1, 484/1a, 485, 504, 602, 649/12, 661/1, 661/8, 672, 678/22, 678/25, 678/36, 678/43, 678/53, 678/54, 678/56, 678/59, 683, 731
Chodźko Leonard VIIp, po 504, 681/2a, 681/3, 706
Chodźko Michał 485/1, 505, 506/1, 506/5, 536, 548, 562/8, 599/3, 599/6, 632, 633, 665/6, 665/8, 665/12
Chojecki Edmund K. XVIII
Chowaniec Czesław XIX
Ciechanowicz Jan 506
Circourt Anastazja z Chlustinów de XIII, 502, 698/3
Collegno Giacinto Provana di 507
Comon C. 508, 557/6
Cornu Hortense 509
Cousin Victor 510
Czajkowski Michał 511
Czartoryscy 512/1
Czartoryska Izabella 579, 634, 692/2
Czartoryski Adam Jerzy VIp, X, XV, XVp, 505/1, 512, 597/2, 649/12
Czartoryski Władysław 543
Czerabski Jan po 512, 632/1, 632/2
Czerabski Karol po 512, 632/1, 632/2
Czernicki Gustaw XII, XIIp
Czerwiński Józefin 520/16, 568, 711/3, 711/6
Cześnicki 520/13
Czubek Jan XIV, XIVp
Czyżow Teodor 513
- Damas — Hinard Jean-Joseph 649/13
Danton Joseph Arsène 514
Daszkiewicz Cyprian VIp, VII, 590, 702
David d'Angers Pierre-Jean VIp, VIII, 515, 698/7
De Selle zob. Deselle
Delagrangé G. 588
Dembiński 661/23
- Dernałowicz Maria XIX
Desala zob. Deselle
Deselle (De Selle, Desala) 557, 696/3, 696/4, 696/5
Dessus Antoine 661/1
Deybel Ksawera VII, 678/20, 678/35, 678/45, 678/60, 678/62, 678/77, 678/78, 678/79, 678/83
Dębowski Ludwik 516
Dittmar, rodzina 641/13
Długosz 520/13
Dmochowski Franciszek Salezy 590/2
Dobrowolski Jan 665/13
Dobrzycki Stanisław XIV
Domeyko Ignacy VIp, XI, XII, XVII, XVIIp, XVIII, XVIIIp, 517, 640/3, 696/28, po 702, 703/1
Drażewski 520/13
Druey Henri 638
Dumesnil Alfred 518
Duński Edward, ksiądz 649/13, 649/14, 649/15
Dwernicki Józef 519
Dziekoński Józef Bohdan X, 486/2, 516, 520, 562/8, 568, 568/12, 568/18, 568/21, 625, 661/9, 665/18, 711/4
- Eichtal Gustave d' 521
Eisenbaum (Ejzenbaum) Michał 505/22, 505/22p
Elżanowski Seweryn 701/2
Erard Pierre 522
Erzepki Bolesław XV, XVp, 629
- Fabre Jean XIX
Falkenhagen — Zaleski Piotr 523
Falkowski Stanisław 678/58, 680
Faucher Aleksandra z Wołowskich 524/2, 524/8
Faucher Leon VIIp, 524
Ferretti Giovanni XVIIp
Fijałkowski Aleksander 665/16
Finck Karol 564
Floryan Władysław XVp
Foccard Louise 665/18
Foissy Julien, Felix, Godefroy de 525
Fontan 527/1
Fortoul Hypolite VIp
Foucher, notariusz 526
Fouqué Théodore 678/22, 678/60, 678/61, 678/86

- Frapolli Lodovico 520/12, 520/14, 527/1,
665/15, 665/16
Fredro Andrzej 520/13, 527, 665/15
Fryderyk II 667/2
Fuller d'Ossoli Margaret VII
- Gajewski Stanisław Leonard 528
Gałęzowska Irena XIX
Garbiński 599/5
Garczyński Stefan XVI, XVIp, 529
Gauch Federico 530
Gavazzi Aleksander, ksiądz 531
Gawroński Franciszek Rawita XV, XVp, 512/
/11, 645/2
Gaykowski Stefan 709, 710
Gąsiorowska Marianna Gabriela zob. Bnińska
Marianna Gabriela (Józefowa) z Gąsio-
rowskich
Génin F. 532
Geoffroy Aleksander 501/3a
Geritz (Gieritz, Gerycz) Edward 533, 534,
562/8
Geritzowa Anna z Reytanów 534
Gherardi — Drogomani Francesco 535
Gibbix 517/8
Gibbs A. 517/8
Giedroyciowie 545/10
Giedroyć-Białopiotrowiczowa Kunegunda 505/
/21, 536
Giedroyć Romuald 537, 678/78
Gieritz Edward zob. Geritz Edward
Giulini Cesare 711/1a
Glinka, rodzina 613
Godebski Ksawery XVIII, 559/1a, 655/2
Goethe Johann Wolfgang 538
Goethe Ottilia von 539
Gorczałow Aleksandr M. 502/2
Gorecki Antoni 678, 696/24
Goszczyński Seweryn VIp, VIIp, VIII, XVI,
XVI p, XVIII, XVIIp, 481/1a, 504/13a,
540, po 569, 649/4, 649/5, 649/9, 649/11a,
674/2, 678/29, 678/30, 678/62, 678/65,
678/77, 678/78, 678/79, 678/80, 678/81,
678/85, 678/86, 678/88, 700/2
Górlński 599/8
Górski Artur 611
Grabowska Klementyna 541/2
Grabowski Józef 541
Grąbczewski Franciszek 542
Grąbczewski Józef 542/2
- Grochowski Wincenty 709, 710
Grotkowski Jan 543
Gruszewski, generał 608, 608/1
Grzybowski Tomasz 505/22, 599/6
Grzymała Franciszek 544
Gubrynowicz Bronisław XV, XVp
Guérard 603/22
Guisard 603/20
Gumowski 520/13, 599/8
Gutt Ferdynand 545, 678/47, 678/49, 678/77,
678/79, 678/80
Guttowa Anna z Maxów 546, 678/73, 678/87,
678/101a
- Hanka Wacław 547
Handelsman Marcei 512/5
Hauke Maurycy 505/8, 548, 661/16, 665/16,
711/2
Heddenus L. Mandrot 549
Heltman Wiktor 520/12
Hennequin Victor 550
Hołubowicz Stefan 551
Hryniewicz Antoni 552
Hube Józef, ksiądz XIII, 552 bis
- Iwaszkiewicz Julian 553
- Jackowski Michał 555
Jacquet Auguste XVII, 492/1, 554, 720
Jaenisch Karolina 556
Jakubowski Konstanty 516, 553
Januszkiewicz Eustachy XII, XIIp, XVII,
505/21, 557, 559/1, 601, 624, 645/2,
669, 678/24, 678/93p, 700/5, 700/8
Januszkiewicz Romuald 558
Jełowicki Aleksander, ksiądz 559, 696/2
Jesman Agaton 505/8, 681, 681/3, 681/3a,
709/1
Jeżewski Hieronim 678/78
Jeżowski Józef 560
Juratra 669
- Kajsiewicz Hieronim, ksiądz 517/29, 561, 659
Kallenbach Józef XV, XVp
Kamieński — Korwin Mikołaj 520/13, 562,
661, 711/6
Kamiński Aleksander 711/3
Karenin Vladimir 654/3
Karol Albert, król 661
Karski Edward 665/13

- Kaszycowa Józefowa, żona marszałka nowogródzkiego **563**
- Keller Ludwig **564**
- Kergorlay Jean Florian de **565**
- Kieniewicz Stefan **XVII**
- Kiersnowski **566**
- Klaczko Julian **XII, XIIp**
- Klimaszewski Hipolit **567**
- Klukowski Ignacy **520/3, 520/4, 520/10, 520/16, 568, 711/3**
- Klustin Szymon zob. Chlustin Szymon
- Kniaziewicz Karol Otton **569**
- Kobecki Ludwik (pseud. Ludmillew Korylski) **VIII, XVIII, 540/2**
- Kochanowski Wiktor **XV, XVp, 512/5**
- Koczorowski Stanisław Piotr **XVI, XVIp, 678**
- Kolbuszewski Stanisław **XIV**
- Kollár Jan **XVII, 570**
- Kolakowski Feliks **571**
- Kołyso Adam **572, 665/21, 678/65**
- Komenda Józef **VIIp, XVIIIp, 678/81, 678/193p**
- Komierowski Józef **573**
- Komplikiewicz (Kumplikiewicz) Konstanty **519/1**
- Koncewicz **711/6**
- Konstantynowicz Mikołaj **574**
- Kopitar Jernej Bartłomiej **XVII, 575**
- Korewa Aleksander **576**
- Korzeniowski Onufry **577**
- Kosiłowski Ildefons **487/1**
- Kostenicz Ksenia **XIX**
- Kościelewski Leon Aleksander **578**
- Kozłow Iwan **VIp, 579**
- Kozłow Jekaterina **580**
- Kraśniński Walerian **581**
- Kraśniński Zygmunt **VIp, XV, 520/13, 582, 661/20**
- Kridl Manfred **XVp**
- Krzywkowski Henryk **583**
- Krzyżanowski Julian **XVp, XIX**
- Krzyżanowski Piotr (?) **520/12**
- Krzyżanowski Waclaw **584**
- Kuczowska Henrietta Ewa z Ankwiczów **482/1, 482/5, 482/6, 585**
- Kuiel (?) **678/99**
- Kulczycki Józef Jan **485/1, 586, 661/8**
- Kumplikiewicz Konstanty zob. Komplikiewicz Konstanty
- Kurz **661/23**
- Kuzyn N. (?) **608/1**
- La Fayette Marie-Joseph **587**
- La Fontaine Jean de **604**
- Labiche J. B. **588**
- Lamartine Alphonse Marie-Louis Prat de **545/12**
- Lambart **517/8**
- Laskowicz Władysław **XVII, 517/3, 517/4, 517/31**
- Laurent de l'Ardèche Paul-Mathieu **588**
- Lechevalier Jules **XVIII, 589**
- Lelelew Joachim **VIp, VII, XIX, 482/3, 590, 593**
- Lemoine Marie **678/47**
- Letronne Marie **649/13, 649/14, 992**
- Letronne Jean-Antoine **591**
- Lévy Armand **V, VII, 603**
- Lewak Adam **V, Vp, VI, VIp, VII, VIII, IX, XI, XVI, XVIp, XVIII, XIX, 501/3a, 502, 505, 517, 520, 523, 524, 542, 545, 562, 568, 594, 597, 603, 606, 608, 612, 617, 621, 631, 640, 645, 649/5, 652, 654, 661, 664, 665, 666, 667, 675, 679, 696, 698, 700, 701, 702, 703, 706, 708, 711, 711/5, 711/7, 711/8**
- Lipiński Karol Józef **593**
- Lipowski Józef **665/8**
- Lotteri **531**
- Loudun Eugène **588**
- Ludmillew Korylski zob. Kobecki Ludwik
- Lutzowa Hanna **XVIII**
- Łącki Juliusz (Julian) **492/3, 557/3, 594**
- Łempicka Henrietta **482**
- Łempicka Marcelina (Maria) **482, 482/1**
- Łubieńska Konstancja z Bojanowskich **2° v. Wodpol** zob. Wodpol Konstancja z Bojanowskich **1° v. Łubieńska**
- M[. . .] (?) Jan **708/3**
- Majer Józef **XV**
- Majewski Rudolf **595, 673, 676/2, 709/1**
- Makowiecka Zofia **XIX, 641/4p**
- Malewska Helena z Szymanowskich **596/2, 675/1, 675/3, 675/4**
- Malewski Franciszek **X, XV, XVp, 596, 675/1, 675/3**
- Malinowski Mikołaj **593**
- Malitourne P. **588**

- Małachowski Stanisław 582
 Mangin 603/29
 Mansbendel Adèle zob. Szerlecka Adèle
 Marconi (Markoni) Karol 568/3, 568/3a, 711/1a, 711/3
 Markiewicz Zygmunt XVII, XVIIp, 654/1, 654/3, 654/4, 654/5, 654/7, 654/9, 654/10, 654/11
 Markwart Karol **598**
 Markwart Władysław **598**
 Marlay Elizabeth **597**, 673
 Massé 686
 Massmann 641/13
 Matuszewicz (Matusiewicz) Wincenty 505/22, **599**, 661/8
 Mauersberger Adam XIX
 Max Anna zob. Guttowa Anna z Maxów
 Max Karolina zob. Towiańska Karolina z Maxów
 Mazzini Giuseppe **600**
 Mączewski Przemysław XVI, XVIp, 606/1
 Merlin, m-me 502/20
 Marnau Karol 510, 510/4
 Méyet Leopold XVp
 Michałowski Feliks **601**
 Michałowski Klemens 505/21, 661/1
 Michelet Jules VII, X, XI, XIV, 602, **603**, 728
 Mickiewicz Aleksander, brat (Rymwid Aleksander) **605**
 Mickiewicz Aleksander, syn **604**
 Mickiewicz Franciszek, brat XVI, 541/1, 541/5, **606**, 708/1
 Mickiewicz Jan, syn **604**
 Mickiewicz Józef, syn **604**
 Mickiewicz Władysław, syn V, VI, VIp, VII, VIII, IX, XI, XIII, XIV, XV, XVp, XVI, 480, 482—488, 490—500, 502—507, 509—517, 518—525, 527, 529—543, 545—547, 549—550, 552—555, 557, 559—568, 570—572, 574—582, 584, 586, 588—594, 596—604, 606, 608—610, 612—615, 617—623, 625—627, 630—637, 640—642, 644—649, 651—656, 658—662, 664—671, 674—677, 678—687 (680 jako Lolo), 689, 691—692, 694, 696—701, 703, 704, 705a, 707—709, 711
 Mickiewiczowa Celina z Szymanowskich VIIp, 512/1, 524/2, 524/8, 525/1, 525/2, 596/2, 597/2, 621/5, 636/1, 654/12, 669, 675/3, 675/4, 678/20, 678/45, 687/2, 700/5
 Mickiewiczówna Helena, córka 617/8
 Mickiewiczówna Maria, córka VIII, 486/2, 524/2, 541/3, 606/2, 606/3, 606/4, 697
 Mieczysławska Makryna **607**
 Mierosławski Ludwik 520/12, 520/13, **608**
 Mierzwiński Cyprian 678/24
 Mikulski Bonawentura, ksiądz **609**
 Milikowski Jan 593
 Mirski Teofil (Światopełk Bogumił) 631
 Mittelstaedt Jan **610**
 Mollard Alix XVIIIp, **481**, 678/53, 678/54, 678/55, 678/60, 678/61, 680
 Monkiewicz Michał **668**
 Monnard Charles **611**
 Montalambert Charles de 482/4, **612**
 Monti 665/16
 Mońkiewiczówna Bronisława VIII, IX, XI, XIX, 482/1, 482/3, 486/2, 487/1, 492, 492/2, 500/1a, 501, 501/3a, 502, 504, 504/20, 505, 507, 511, 517, 520, 553, 568/23a, 576, 590, 594/5a, 606, 611, 630, 641, 654/8, 654/9, 654/10, 654/11, 661, 661/16, 678/5, 682, 696, 698/2, 703, 703/21a, 708/1, 709, 711/16
 Moré Carl 641/13
 Moré Herman 641/13
 Moré Marie 641/13
 Moré Wilhelmine 641/13
 Moreau de la Meltière Charlotte **613**
 Mortier, ambasador francuski w Szwajcarii **614**
 Mougis 603/21, 603/22
 Mucha 711/6
 Muret J. 725
 Muyden Jacques Alfred von 722, 723
 Nakwaski Henryk Mikołaj XV, XVI, **615**, 643
 Napoleon I 488, 492/2
 Napoleon ks. zwany Hieronimem **616**
 Naundorf XVp
 Niedźwiedzki Leonard 665/9
 Niegolewski Felicjan 482/2
 Niemcewicz Julian Ursyn XVII, 559/1, 569p **617**
 Niesiołowski Kazimierz, 562/8, **618**
 Niewiarowicz Alojzy XI, XII, **619**
 Norwid Cyprian Kamil XVI, **620**
 Nowicki A. XV, XVp

- Odenitz zob. Odyniec Antoni Edward
Odrowąż Pieniążek Janusz zob. Pieniążek
Janusz Odrowąż
Odynecki Antoni 676/3
Odyniec Antoni Edward 482/2, 485/1, 502/2,
593, **621**, 675/3, 703, 703/20, 708/1
Olivier Caroline Juste z domu Ruchet 597/2p,
622
Onacewicz Ignacy XIV, **623**
Orda Napoleon **624**
Ordęga Józef 701/1
Orłowski Józef 520/3, 520/12, 520/13, 711/3
Orłowski Józef Michał **625**
Ostrowska Klementyna **626**
Otto Karol 599/5
- Paquier, rodzina 669
Paquier Joséphine 669
Paravay 603/21, 603/22
Paszkwicz Józef 619/2, 649/9, 649/14, 678/30,
678/65
Paszkwicz Teofil **627**
Patek Antoni 671
Payer, pani 541/3
Pelc Jerzy XVp
Pellé J. 517/20
Pelletan Eugène 603/28
Peplowski 678/78
Peruchini Giovanni Battista 698/1
Piasecki Marian 571
Pieniążek Janusz Odrowąż XVIIp, XVIIIp,
XIX, 517/31, 678/po 115p
Pieńkowski Józef 644
Pigoń Stanisław VIp, VIII, IX, XI, XVI,
XVIp, XIX, 480, 480/2, 482, 482/1,
482/3, 484, 517/37p, 524, 532, 557,
603/34, 603/38, 654/1, 654/3, 654/4,
678/45, 679, 688, 689/2, 696/2, 698, 700,
700/5, 701/3, 707, 708/4, 709
Pilchowski (Pilichowski) Seweryn 572, **628**,
649/6, 674/2, 708/3
Plater Cezary XV, XVp, 552 bis, 629
Plater Ludwik XV, **630**
Plater Władysław XV, **631**
Platyński J. (G.) **632**
Płoński **633**
Płoszewski Leon XVI, XVIp, 678/93p
Podhorski Okołów Leonard 640/4
Polewoj Nikolaj VIp, 590/2, 590/3, **634**
Ponińscy 490
- Potocka Klaudyna **635**
Potocki Adolf 520/16, 568, **636**, 661/22, 711/3
Potocki Aleksander 541/1, **637**, 661/21
Puchalski Lucjusz **639**
Pułaski Franciszek V, VI
Puttkamerowa Maria z Wereszczaków **640**
- Quinet Edgar VII, XIV, **641**, 728
- Raczyński Edward **642**
Raczyński Rogier 489
Radecki Jan Kazimierz 520/13, 679/5
Radwański Jan **643**
Radziukiwas **644**
Ram Jan Andrzej (Gerson) XV, XVp, XVI,
XVIp, 545/9, **645**, 673, 678/24
Rautenstrauchowa Łucja **646**
Ravaisson Franciszek 588
Rawita Gawroński Franciszek zob. Gawroński
Franciszek Rawita
Reboul Jean **647**
Renan Ernest 509, 509/1a
Reytan Anna zob. Geritzowa Anna z Reytanów
Robert Cyprien **648**
Rojalisz von 596/1
Rose Lucie A. XIX
Rotschild 563
Roźniecki Gabriel 661/8, 711/3
Różycki Karol VIII, 504/17, 557/3, 628, **649**,
678/74, 678/78, 678/87, 678/89, 678/92,
679/5
Ruchet Caroline Juste zob. Olivier Caroline
Juste
Ruffer Józef XIII
Rutkowski Teodor Ernest **650**, 678/22, 678/47,
678/50
Rykaczewski Erazm **651**, 711/7
Rymarkiewicz Maksymilian 711/6
Rymwid Aleksander zob. Mickiewicz Aleksan-
der, brat
- S. M. zob. Małachowski Stanisław
Sacken de, m-elle 502/16
Saillard (Gaillard?) 661/1
Sainte-Beuve Charles Augustin **652**
Salvandy Narcisse Achille de **653**
Sand George IX, XVII, XVIIp, **654**
Saski Karol 711/16
Sawaszkiwicz Leopold Lew XVIII, **655**
Schletter Zygmunt XVII, **656**

- Scovazzi Giovanni 657
 Sédillot Louis Pierre 658
 Semenenko Piotr, ksiądz 552 bis, 561/2, 561/5,
 561/6, 659
 Sienkiewicz Karol VIIp, 660
 Siodółkiewicz Wincenty Jan Nepomucen 542/1,
 586/1, 586/2, 636/1, 636/2, 661, 665/3,
 665/9, 683, 684
 Sirtori Giuseppe 662
 Sismondi Jean Charles Léonard de 663
 Skinder Antoni 678/29
 Skriwanek 671
 Skrzynecki Jan XIII, 664, 678/1
 Słowacki Juliusz XV, XVp, 596, po 664
 Służalski Henryk V, VIII, 511/1a, 520/12,
 520/13, 665, 668
 Smolikowski Paweł XIV
 Sobański Izidor 666, 678
 Spahr de, m-me 502/20
 Staniszewski Eugeniusz 678/19
 Stattler Wojciech Korneli 667
 Staunton J. T. 504/2a
 Stempel, rodzina 641/13
 Stern Daniela zob. Agoult Marie de Flavigny d'
 Strigelli Gaetano 499, 499p
 Strzelbicki Ludwik 668
 Strz«elecki» Alfred 617/8
 Stypułkowska Tekla XVI, 670
 Stypułkowski Lucjan 618, 669
 Syga Teofil XVII
 Szczepanowski Stanisław 671
 Szczepański Antoni 599/5
 Szerlecka Adèle z domu Mansbendel 678/48
 Szewyriow Stiepan 698/6
 Szklarska-Lohmanowa Alina XIVp
 Szlezyngier Teodor 709, 710
 Sznajde Franciszek, generał 520/12
 Szpotański Stanisław XIV
 Szrenk Stanisław 665/13
 Szteyn Michał 489, 672
 Szulczewski Karol 673
 Szweycer (Szwajcar, Szwajcar) Michał VIIp,
 540/1, 545/6, 674, 678/81, 678/88
 Szymanowska Celina zob. Mickiewiczowa Ce-
 lina z Szymanowskich |f
 Szymanowska Helena zob. Malewska Helena
 z Szymanowskich
 Szymanowska Maria z Wołowskich VII, XV,
 XVp, 596/6, 621/7, 675
 Szymanowska Zofia 511/1a
 Szymorowski Antoni 665/13
 Szyrma Lach Krystyn 517/8
 Śniadecka Ludwika 511/2
 Świętosławski Konstanty 711/6
 Tarkowski Andrzej 681/2
 Terlecki Hipolit, ksiądz 676, 709
 Terlecki Tymon 504
 Thierry Edouard 588
 Thomain 520/13
 Tommaseo Niccolo 677
 Towiańscy 678/45
 Towiańska Karolina z Maxów VIIp, 573,
 678/45, 678/50, 678/60, 678/62, 679
 Towiański Andrzej VI, VIp, VIIp, VIII, XII,
 XIIp, XIII, XIIIp, XV, XVI, XVIp,
 504/17, 545/2, 545/3, 545/6, 545/9, 546/1,
 546/2, 557/3, 573, 649/9, 678, 678p
 Towiański Kazimierz 680
 Trembicki Józef 681
 Trentowski Bronisław Ferdynand 682
 Tschann de 638
 Twarowski Aleksander 683
 Twarowski Wincenty 505/22, 661, 665/16
 Tyszkiewicz Wincenty 685
 Ujejski Józef IX, XI, XVIp, 489, 501/3a,
 501/4p, 505, 511/1a, 512, 523, 525, 528,
 529, 640, 641, 645/1, 645/2, 650, 665,
 670, 672, 673, 675, 681, 683, 690, 694,
 695, 698, 700, 700/2, 700/4, 700/5, 703/1,
 705, 708/3, 708/4, 708/5, 711/1b, 711/3
 Umiński Jan 559/1
 Vaermare de A. 686
 Vaissard 588
 Valentin 527/1
 Vallière Louis de la 725
 Vasseur J. B. 512/9a
 Vavin Alexis 603/21, 603/22
 Vedic 686
 Ventura de Raulica Gioacchino, ksiądz 482/4
 Vieillard, m-me 687/2
 Vieillard de Boismartin Pierre Ange 687
 Vigny de Alfred 688
 Villemain Abel François 689
 Vintras Eugène-Pierre-Michel XVI, XVIp,
 492/2, 690
 Wereszczakówna Maria zob. Puttkamerowa
 Maria z Wereszczaków

- Wergiliusz 603/32
Werness 655/1, 655/2
Wern Józef 636/2
Wężyk Franciszek **691**
Wiaziemska Wiera **693**
Wiaziemski Pietr VI_p, XV, **692**
Wierzbicki Wincenty XVIII
Więckowska Helena XIX_p
Wiktoria (?) 492/2
Witkowski Józef 520/16, 568, **694**, 711/3, 711/6
Witwicki Antoni **695**
Witwicki Stefan XI, XVI, XVI_p, XVII, XVII_p, 669, 695, **696**
Władysław (?) 610
Włoddecki Jan 665/13
Wodnicki J. (?) 527/1
Wodpoł Konstancja z Bojanowskich 1° v. Łubieńska, VII, XVI_p, 505/21, 529/4, 529/10, 541/3, **697**, 708/1
Wodzicki 665/15
Wołkońska Zeneida z Biełosielskich-Biełozierskich VI, VII_p, 675/5, 692/1, **698**
Wołkoński Aleksander 698/10
Wołowicz (Wollowicz) Antoine 617/8
Wołowska (M-me Wołoski) 517/12
Wołowska Maria zob. Szymanowska Maria z Wołowskich
Wołowska Aleksandra zob. Faucher Aleksandra z Wołowskich
Wołowski Aleksander 689/10
Wołowski Franciszek 526
Wołowski Fryderyk 665/16
Worcell Stanisław **699**
Wrotnowski Feliks VII_p, 557/3, 678/61, 678/78, 678/101a, 678/102a, 678/104a, 678/104b, 700, 728
Wysocki Józef, general 608/2, 608/2_p, 610, **701**
Zaleska Joanna Saryusz **702**
Zaleski Dyonizy XIV_p
Zaleski Józef, mjr VIII, po 702, 703/2, 703/10, 703/12, 703/13, 703/16
Zaleski Józef Bohdan VIII, XIV, XIV_p, 517/1, 621, 624/4, 649/1, 676/2, po 702, 703, 703/13
Zalewski (Zaleski) Stanisław 711/3, 711/6
Zamoyski Władysław 505/1, 568/6, 661/8, 701/2, **704**
Zan Stefan 501/3, 545/5, 678/78, **705**
Zan Tomasz XII, XII_p, 640/4, **705**
Zawadzki 596/2
Ziemecki 699/1
Zimnoch 520/13
Żegota XI
Żeligowski Justyn **706**
Żórawski Wincenty 694/4
Żukowski Wasilij **707**
Żurawski Eugeniusz (?) 665/16, 711/6

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I OPRACOWAŃ

- Archiwum Filomatów. Cz. 1. Korespondencja 1815—1823. Wyd. J. Czubek, T. 1—5, Kraków 1913.
- Batowski Henryk: Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austriackiej, Warszawa 1956.
- Batowski Henryk: Mickiewicz jako badacz Słowiańszczyzny, Wrocław 1956.
- Batowski Henryk, Szklarska Lohmanowa Alina: Legion Mickiewicza, wybór źródeł. Oprac...
Wstęp i red. całości H. Batowski, Wrocław 1958.
- Ciechanowska Zofia: Malarz Sprawy Walenty Wańkowicz, „Pamiętnik Literacki”, R. XXXVIII,
1948, s. 429—475.
- Czernicki Gustaw: [Korespondencja Tomasza Zana], „Wieniec” 1862, nr 8, s. 10—12; nr 9, s. 7—8;
nr 10, s. 10—13.
- Czernicki Gustaw: Żywot i korespondencye Tomasza Zana, Kraków 1863.
- Erzepki Bolesław: Adama Mickiewicza listy nieznanne do hr. Cezarego Platara, „Zdrój” 1919,
nr 9 i odb.
- Ferretti Giovanni: Adam Mickiewicz à l’Académie de Lausanne, „Etudes de Lettres”, Lausanne
1940, nr 43, s. 172 oraz aneks XVI, s. 162.
- Fizman Samuel: Materiały mickiewiczowskie w paryskich Archives Nationales, „Pamiętnik
Literacki”, R. LVI, 1965, z. 4, s. 465—503.
- Gawroński-Rawita Franciszek: Andrzej Towiański i Jan Andrzej Ram, „Pamiętnik Literacki”,
R. IX, 1910, s. 442—458, 538—557.
- Gawroński-Rawita Franciszek: Materiały do historii polskiej XIX w. Działalność emigracji...
w Turcji..., Kraków 1911.
- Goszczyński Seweryn: Listy (1823—1875). Zebrał i do druku przygotował S. Pigoń, Kraków 1937.
- Handelsman Marcei: Adam Czartoryski. T. 2, Warszawa 1949.
- Jelowski Aleksander: List do Adama Mickiewicza [ze wstępem redakcji], „Przegląd Poznański”
1848, t. 6, s. 758—759.
- Kallenbach Józef: Adam Mickiewicz, wyd. 1. T. 1—2, Kraków 1897.
- Kantak Kamil: Mickiewicza i Towiańskiego Sprawa Boża, Londyn [1957].
- Karénine Vladimir: George Sand, sa vie et ses oeuvres. T. 1—4, Paris 1927.
- Karpeles Gustaw: Goethe in Polen, Berlin 1890.
- Kieniewicz Stefan: Legion Mickiewicza (1848—1849), Warszawa 1955.
- Kilka aktów i dokumentów odnoszących się do działalności Andrzeja Towiańskiego. T. 1—2,
Rzym 1898—1899.
- Kleiner Juliusz: Mickiewicz, wyd. 2. T. 1—2 (t. 2 w dwóch częściach), Lublin 1948.
- Kochanowski Wiktor: List ks. Adama Czartoryskiego do Mickiewicza, „Pamiętnik Literacki”,
R. VII, 1908, s. 622—623.
- Koczorowski Stanisław Piotr: Nieznane listy Andrzeja Towiańskiego, „Pamiętnik Literacki”,
R. XXI, 1924/25, s. 346—357.
- Krański Zygmunt: Listy wybrane. Wyd., objaśnił i wstępem poprzedził T. Pini, Warszawa [1937].
Księga pamiątkowa na uczczenie setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza (1798—1898).
T. 1—2, Warszawa 1899.
- Kvapil František: Životom k ideálu, Praha 1900.
- Lelewel Joachim: Listy emigracyjne. Oprac. H. Więckowska. T. 3, Kraków 1952.

- Lewak Adam: Dozór Polski w Genewie w r. 1848, „Kwartalnik Historyczny”, R. XXXIII, s. 45—60.
- Lewak Adam: Działalność polityczna Kościoła Rosyjskiego, Poznań 1922.
- Lewak Adam: Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej. I. Zbiory Biblioteki Rapperswylskiej. Oprac..., Warszawa 1929.
- Lewak Adam: Katalog rękopisów Muzeum Adama Mickiewicza w Paryżu. Oprac..., Kraków 1931.
- Lewak Adam: Z listów nieznanych Adama Mickiewicza, „Pamiętnik Literacki”, R. XIX, 1921, s. 122—127.
- Lewak Adam, Więckowska Helena: Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej. II, cz. 1. Zbiory Biblioteki Rapperswylskiej. Oprac..., Warszawa 1938.
- Lipińska Zofia: Pod patronatem pięciu Muz, „Widnokreśli” 1966, nr 7, s. 59.
- [List Christine Trivulzio de Belgiojoso Inc.: Monsieur le Rédacteur...], „Tribune des Peuples”, 26 IV 1849.
- [List Jana Kollára], „Ruch” [czasopismo czeskie], VII, 1885, s. 151.
- [List Eugène-Pierre-Michel Vintrasa], „La Voix de la Septaine”, 7e livr., t. 2, p. 308—318.
- Lutzowa Hanna: Listy Legionistów Adama Mickiewicza z lat 1848—1849. Oprac..., Wrocław 1963.
- Markiewicz Zygmunt: George Sand et Mickiewicz, leur correspondance, „Revue de Littérature Comparée”, R. XXXIV, 1960, nr 1, s. 108—120.
- Markiewicz Zygmunt: Mickiewicz i George Sand, „Pamiętnik Literacki”, R. LII, 1961, z. 3, s. 51—76.
- Markiewicz Zygmunt: Mickiewicz i pani d'Agoult [w:] Adam Mickiewicz. Księga w stulecie zgonu, Londyn [1958], s. 101—109.
- Mazzini Giuseppe: Scritti editi ed inediti. T. 35. Epistolario. Imola 1922.
- Mączewski Przemysław: [List Franciszka Mickiewicza z 16 I 1846], „Rzeczpospolita”, 1922, nr 122—124.
- Mickiewicz Adam: Dzieła. (Wydanie Jubileuszowe). T. 1—16, Warszawa 1955.
- Mickiewicz Adam: Korespondencja. T. 1, Paryż 1870.
- Mickiewicz Adam: Korespondencja. Wyd. W. Mickiewicz. T. 1—2, Paryż 1871—1872.
- Mickiewicz Adam: Korespondencja. Wyd. W. Mickiewicz, wyd. 3. T. 1—3, Paryż 1875—1876; wyd. 4. T. 1—4, Paryż 1880—1885.
- Mickiewicz Adam: Listy, dedykacje, notaty nie objęte wydaniem książkowym. Zebrał i oprac. S. Pigoń. Warszawa 1964.
- Mickiewicz Adam: Mélanges posthumes. Publiés... par Ladislas Mickiewicz. Première série, Paris 1872.
- Mickiewicz Adam: Pisma. Wydanie zupełne. (Staniem E. Januskiewicza i J. Kłaczki). T. 1—11, Paryż 1860—1861.
- Mickiewicz Władysław: Imionniki Marii Szymanowskiej, „Pamiętnik Literacki”, R. IX, 1910, s. 516—532.
- Mickiewicz Władysław: Legion Mickiewicza, Rok 1848, Kraków 1921.
- Mickiewicz Władysław: Mémorial de la Légion Polonoise de 1848. T. 1, Paryż 1877; t. 2, Paryż 1909; t. 3, Paryż 1910.
- Mickiewicz Władysław: Montmorency, „Tygodnik Ilustrowany” 1907, II, s. 889.
- Mickiewicz Władysław: Pamiętniki. T. 1, Kraków [1926].
- Mickiewicz Władysław: La Trilogie du Collège de France, Mickiewicz, Michelet, Quinet, Paris 1924.
- Mickiewicz Władysław: Współdział A. Mickiewicza w Sprawie Andrzeja Towiańskiego. Listy i przemówienia. T. 1—2, Paryż 1877.
- Mickiewicz Władysław: Z teki Franciszka Malewskiego. Rok Mickiewiczowski, Lwów 1899, t. 1, s. 260—269.
- Mickiewicz Władysław: Żywot Adama Mickiewicza. Podług zebranych przez siebie materiałów oraz własnych wspomnień opowiedział... T. 1—4, Poznań 1890—1895.

- Toż. Wyd. 2, poprawione i uzupełnione. T. 1—2 przygotował do druku S. Dobrzycki, Poznań 1929—1931.
- Nieznany list Stefana Garczyńskiego do Adama Mickiewicza w sprawie Konstancji Łubieńskiej, „Ateneum” 1938, nr 6, s. 992—993.
- Norwid Cyprian: Listy. Wyd. Z. Przesmycki, Warszawa 1937.
- Nowicki Adam: Mickiewicz jako niedoszły profesor Uniwersytetu Krakowskiego, „Przewodnik Naukowy i Literacki” 1887, s. 624—630.
- Olivier Juste: Les Chansons lointaines, Lausanne 1847.
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: Alojzy Biernacki do Mickiewicza, „Stolica” 1966, nr 43 (985).
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: Archiwum Begeyów w Turynie. Blok-Notes Muzeum Mickiewicza, Warszawa 1963.
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: List Ignacego Domeyki do Mickiewicza z roku 1850, „Twórczość”, R. XXII, 1966, nr 11, s. 111—114.
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: List, który do niego nie doszedł, „Stolica” 1961, nr 23 (703).
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: Listy Aleksandra Chodźki do Adama Mickiewicza, „Pamiętnik Literacki”, R. LIII, 1962, z. 3, s. 253—294 i odb.
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: Listy Stefana Witwickiego do Adama Mickiewicza, „Pamiętnik Literacki”, R. LII, 1961, z. 4, s. 557—576 i odb.
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: Materiały niemcewiczowskie w Bibliotece Polskiej i w Muzeum Mickiewicza w Paryżu. Miscellanea z lat 1800—1850, „Archiwum Literackie”, t. 7, 1963, s. 151—197.
- Pieniążek-Odrowąż Janusz: Nieznany list Domeyki do Mickiewicza, „Twórczość”, R. XVI, 1960, nr 6, s. 81—83.
- Pigoń Stanisław: Głosy sprzed wieku, Wilno 1924.
- Pigoń Stanisław: A. Lewak, Katalog rękopisów Muzeum A. Mickiewicza w Paryżu. [Rec.] „Pamiętnik Literacki”, XXVIII, 1931, s. 346.
- Pigoń Stanisław: Nieznany list Cypriana Norwida, „Tęcza” 1929, z. 25.
- Pigoń Stanisław: Z listów panny Tekli, „Listy z Teatru” 1947, nr 11, s. 5—6.
- Pigoń Stanisław: Z listów Stefana Witwickiego, „Ruch Literacki” 1931, z. 4, s. 114—117.
- Pigoń Stanisław: Z późniejszych lat J. A. Rama, „Pamiętnik Literacki”, R. XXV, 1928, s. 286—292.
- Płoszewski Leon: Przegląd pism i not Towiańskiego z lat 1841—8, „Pamiętnik Literacki”, R. XXI, 1924/25, s. 332—345.
- Płoszewski Leon: Przyczynki mickiewiczowskie, „Pamiętnik Literacki”, R. XX, 1923, s. 213—222; R. XXI, 1924/25, s. 294—306.
- Podhorski-Okołów Leonard: Tajemnica bileciku Maryli. Realia mickiewiczowskie, Warszawa 1952, s. 150—164.
- Quelques actes et documents concernant A. Towiański et la France (1842—1871), Reims 1905.
- Słowacki Juliusz: Dzieła. Pierwsze krytyczne wydanie zbiorowe. Opr. B. Gubrynowicz i W. Hahn, Lwów 1909, s. 371—372.
- Słowacki Juliusz: Dzieła. Pod red. J. Krzyżanowskiego, wyd. 1, Wrocław 1949, t. 10 oprac. W. Floryan, t. 12 oprac. J. Pelc.
- Toż, wyd. 2, Wrocław 1952, t. 14.
- Toż, wyd. 3, Wrocław 1959, t. 14.
- Słowacki Juliusz: Listy, Wyd. L. Méyet. T. 3 oprac. M. Kridl, Warszawa 1915, s. 315.
- Smolikowski Paweł: Historia Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego. T. 1—4, Kraków 1892—1896.
- Syga Teofil: Te księgi proste, Warszawa 1956.
- Zpotański Stanisław: Adam Mickiewicz i jego epoka. T. 1—3, Warszawa 1921—1922.

-
- Towiański Andrzej: Pisma. T. 3, cz. 3 Listy — kartki, Turyn 1882.
- Trentowski Bronisław: Listy, Kraków 1927.
- Ujejski Józef: Naundorf, Vintras i Towiańszczyzna, „Pamiętnik Literacki”, R. XXV, 1928, s. 406—438 i odb.
- Zaleski Józef Bohdan: Korespondencja. Wyd. D. Zaleski. T. 1, Lwów 1900.
- Zaleski-Lubicz Zygmunt: A travers une amitié d'A. Mickiewicz à J. Michelet, „Le Monde slave”, 1926, III, nr 8.
- [Zamoyski Władysław:] Jenerał Zamoyski, Poznań 1922.

SPIS ILUSTRACJI

	Po Str.
1. Portret Adama Mickiewicza pędzla Zofii Szymanowskiej (?). (Muzeum Mickiewicza w Paryżu)	XVI
2. Charles do Montalambert. (Zbiory zamku w La-Roche-en-Brenil)	XVI
3. Karol Różycki. Fotografia z ok. r. 1850. (Muzeum Mickiewicza w Warszawie)	10
4. Domniemany portret Marii Wereszczakówny. Miniatura. (Muzeum Mickiewicza w Warszawie)	10
5. Alojzy Biernacki. Litografia Villaina wg rysunku A. Bazina, Paryż 1832. (A. Biernacki, Warszawa)	26
6. Portret A. E. Odyńca pędzla Moraczyńskiego z 1846 r. Reprodukowany po raz pierwszy. (Biblioteka Instytutu Badań Literackich PAN, Warszawa, Zbiory Michalskich)	26
7. Fotografia A. E. Odyńca z I. Domeyką z ok. r. 1884. (Muzeum Mickiewicza w Warszawie)	42
8. List A. Chodźki do A. Mickiewicza (Kat. 504 poz. 4)	42
9. List C. Norwida do A. Mickiewicza (Kat. 620) strona recto	74
10. List C. Norwida do A. Mickiewicza (Kat. 620) strona verso	74
11. List S. Witwickiego do A. Mickiewicza (Kat. 696 poz. 1)	90
12. Laurka imieninowa dla A. Mickiewicza podpisana przez synów poety Aleksandra i Jana (Kat. 604 poz. 5)	90

SPIS RZECZY

	Str.
Wstęp	V
Wykaz skrótów	XX
Rejestr listów	1
Chronologiczne zestawienie listów	233
Wykaz listów publikowanych in extenso	254
Indeks nazwisk	258
Wykaz cytowanych źródeł i opracowań	266
Spis ilustracji	270